ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1

MARDI
1er SEPTEMBRE
1992

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. 47. 70. 86. 00 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 900 Ֆ. — Վեցամսեայ : 460 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.200 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

68րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.874 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 68e ANNEE — No 17.874

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱՄԲՈՂՋԱԿԱՆ ՇՐՋԱՓԱԿՈՒՄ

ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՎՐԱՍՏԱՆ ԳԱՑԱԾ Է

Երկուշաբթի առտու, Օգոստոս 31-ին, Երեւանէն հեռաձայնով մեր առած լուրերը, անգամ մը եւս խրախուսիչ չէին, քանի կը վերաբերէին երկրին տնտեսական վիճակին, շրջափակումը ամբողջական ըլլալով, ոչ մէկ սահմանէ ապրանք կը հասնէր Հայաստան: «Արմէնփրէս» կը հաղորդէր (Օգոստոս 29) որ արտակարգ կանոնաւոր վիճակ ստեղծուած էր Հանրապետութեան մէջ հացի կապակցութեամբ: Հակառակ անոր որ հացահատիկի ընդունումները ամենուն կատարուած են անհրաժեշտ քանակութեամբ, Վրաստանի ծանօթ դէպքերը պատճառ են որ երկաթուղին ալ գործի եւ ինչպէս ըսինք, ոչ մէկ փոխադրութիւն կը կատարուի: Իշխանութիւնները կը ջանան Պաթումի ճամբով հացահատիկ բերել: Այս մասին հեռատեսիլէն ելոյթ ունեցած է փոխվարչապետ Խոսրով Յարութիւնեան եւ այլ պաշտօնական անձեր ալ Կարտայայտուին: Մնաց որ խուճապի պատճառը հետեւանք է նաեւ չարագործներու գործունէութեան, որոնք զանազան միջոցներով կացութիւնը կը վատթարացնեն: Օգոստոս 31-ին մեզի ըսուեցաւ թէ այլեւս ամէն ինչ կարգադրուած է եւ նոյն առաւօտը հաց կար խանութները:

Շրջափակման հետեւանքով, ծանր կացութիւն ստեղծուած է նաեւ վառելանիւթի համար եւ Ջուարթնոց օդակայանը թռիչքներու մեկնումը յետաձգուած է եւ համբորդներ խռնուած են: 14 վակոն վառելանիւթ Վրաստան կը մնան: Ռուսական բանակի հայթայթած վառելանիւթը թոյլ տուած է որ ապահովուին կարեւոր նպատուած թռիչքները:

Ի դէպ, Շաբաթ օր, Օգոստոս 29-ին երեք հոգինոց պատուիրակութիւն մը բաղկացած՝ Սէյրան Պաղտասարեանէ, Աշոտ Բլէեանէ եւ Ռոպէր Մնացականեանէ, որոնց կ'ընկերանայ լրագրող մը, Թիֆլիս մեկնած էր, ուրկէ պիտի անցնէր Ախալքալաք եւ Երեւան վերադառնար Երկուշաբթի իրիկուն, խօսակցութիւններ ունենալու եւ լուծում գտնելու համար: Ախալքալաքի Հայերը կը փորձեն հեռանալ, բայց ճամբաները շատ վտանգաւոր են: Զոհեր կան հայ գաղութին մէջ, թիւը կարելի չէր եղած ճշդել տակաւին: Հայաստանի Խորհրդարանի նախագահութիւնը յայտարարութեամբ իր մտահոգութիւնը յայտնած էր արդէն Ախալքալաքի Հայերու նկատմամբ, որոնք բռնութիւններու զոհ կ'երթան:

Ինչ կը վերաբերի Ղարաբաղի կացութեան, մարտեր ու ռմբակոծութիւններ կը շարունակուին նոյն ձեւով: Սկզբունքով, Սեպտեմբեր 1-էն պէտք է գործադրուի Ալմա-Աթա գոյացած համաձայնութեամբ հրադադարը: Մարտակերտի շուրջ դիրքերու կռիւները նոյն մակարդակի վրայ են:

Օգոստոս 28-ի գիշերը շարունակուած է Զանգելանի շրջանէն Կապանի ռմբակոծումը, որու հետեւանքով չորս մեռեալ կայ:

— Բորիս Թումանով կ'անդրադառնայ հրադադարի որոշումին «Լիպր Պելժիք»ի մէջ (Օգոստոս 29) եւ շատ լաւատես չէ այդ առընչութեամբ: Կը նկատէ որ Ղարաբաղի ներկայացուցիչներու բացակայութիւնը Ալմա-Աթա յստակօրէն կը նշանակէ որ Հայաստան բնաւ փափաք չունի քաջալերելու Ղարաբաղցիներու անկախապաշտ ձգտումները: Բայց եւ այնպէս ոչ Հայաստան, ոչ Ղարաբաղ այլեւս կը գոհանան «մշակութային ինքնավարութեամբ»: Կը մնայ հաշուել մարդկային տարրին վրայ, քանի ինչպէս ըսեր է ազրպէջանցի պաշտօնական անձնաւորութիւն մը «ամէն մարդ մահացու կերպով յոգնած է այս պատերազմէն»:

ՔՐՏԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԸ ԿԸ ԾԱՒԱԼԻ

Թուրքիոյ Նախարարներու Խորհուրդը արտակարգ նիստ մը գումարած է Տիգրանակերտի մէջ, օրակարգի վրայ ունենալով քրտական զինեալ ուժերու դէմ միջոցառումներու հարցը: Հանրապետութեան նախագահին ղեկավարութեան տակ գումարուած նիստին որոշուած է ահաբեկիչներու ղեկավարներուն եւ ՓՔՔ-ի պարագլուխ Ա. Օճալանի դէմ կիրարկել Իսրայէլեան մեթոտը. այսինքն՝ զանոնք հրացանազարկ ընել ուր որ յայտնուին. Կը տեղեկացուի որ այս մեթոտը Իսրայէլ գործադրած է Պաղեստինցիներու դէմ ու դրական արդիւնքներ առած:

Միւս կողմէ ՓՔՔ կը շարունակէ իր խափանարարութիւնները. Օգոստոս 28-ին Ատանայի մէջ հեռարձակ զէնքերէ կրակ բացած են սաւառնակի մը վրայ, իսկ յաջորդ օրը Պոլսոյ Գարագիւղ նաւամատոյցը գտնուած շոգենաւ մը հրդեհած են: Երկու պարագային ալ մարդկային զոհեր չեն եղած, սակայն խնդրոյ առարկայ նաւը վառած է ամբողջութեամբ ու անգործածելի դարձած: Այլ վայրերու մէջ եւս սպանութեան դէպքերը, պայթումները կը շարունակուին:

Օգոստոս 30-ին Իրաքի եւ Իրանի սահմանակից Հաքքեարիի Շէմտինլին գաւառակին մէջ քիւրտ զինեալներու եւ թուրք ապահովութեան ուժերու միջեւ բախումի մը ընթացքին, ըստ թրքական աղբիւրներու, տասը ժանտարմ եւ աւելի քան 50 Քիւրտեր սպաննուած են: Բախումը հետեւած է սահմանային պահակակէտի մը վրայ քիւրտ զինեալներու յարձակումին:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍԱՐԱՅԵՒՕ աւելի քան երբեք սեւ օր մը ապրեցաւ Կիրակի, Օգոստոս 30-ին, երբ կրակ բացուեցաւ շուկային վրայ եւ անմիջական հետեւանքն էր՝ 15 մեռեալ եւ տասնեակներով վիրաւորներ, որոնց մէջ յուսահատական պարագաներ: Այս կը պատահի Լոնտոնի ժողովին վաղորդայնին, ուր խոստումներ եղան...:

ԼԻԲԱՆԱՆԻ ընտրութիւններուն երկրորդ շրջանը տեղի կ'ունենար Օգոստոս 30-ին արեւելեան-Պէյրութ եւ լեռնային Լիբանան: 115 թեկնածուներուն մէջ, պէտք է ընտրուէին 19 քրիստոնեայ եւ մահմետական երեսփոխան (Պէյրութ) եւ 30 մնացեալ շրջանները: Այս անգամ ալ մեծամասնութիւն կազմեցին ձեռնպահները: Մարոնի Պատրիարքը՝ Սփէյր «խեղկատակութիւն» որակեց ընտրութիւնները եւ սպառնացած է՝ «ժողովրդավար բացառական պօյքօթ» մը եթէ կառավարութիւնը չեղեալ չհռչակէ: Կը թուի որ մասնակցողներու թիւը 10%-ի հազիւ հասած է: Երրորդ օրն էր որ քրիստոնեաները գործադուլ կ'ընէին, մինչ Կիրակի բոլոր եկեղեցիները մահազանգ կը հնչեցնէին:

ՄԱԱՍԹՐԻԽԹԻ շուրջ, բուռն պայքարը օրէ օր աւելի թափ կ'առնէ եւ հարցախոյզերու արդիւնքները - ի նպաստ «ոչ»ին - մտահոգիչ են: Շաբաթավերջին Պէրէկովուա, Փասքուա, Ռոքար, Տըլոր (այս մէկը՝ շատ սպառնական եւ ծանր որակումներով «ոչ»ի կողմնակիցներուն հասցէին) եւ ուրիշներ պայքար տարին: Հետաքրքրական հակասութիւն է հաստատել թէ «այո»ի եւ «ոչ»ի կողմնակիցները նոյն պատճառաբանութիւնները կը գործածեն իրենց տեսակէտին ի պաշտպանութիւն եւ սովորական մահկանացուին ալ կը մնայ ըմբռնել ու դատել եւ որոշում տալ, մինչ կը թուի որ իւրաքանչիւրը կը խօսի մրդուած իր հաշիւներէն եւ ուր տեղ չունին Եւրոպան ու Մաաստրիխթը:

ԿԱՆԱՔՆԵՐԸ որոշեցին որոշում չտալ: Արդարեւ, Սէն-Նազէր հաւաքուած էին Շաբաթ օր, բայց Անթուան Վէշթէր չկրցաւ համոզել իր շարժումը որ այո՛ պատասխանեն հանրաքուէին, հակառակ անոր որ ընկերվարականները 50 ընտրական շրջան «կը նուիրէին» իրենց եւ գործակցութիւն կ'առաջարկէին: Երեք ժամուան վիճաբանութենէ ետք՝ 41 ձայն կար «այո՛»ի համար եւ 41 ձայն ալ «ոչ»ի: Ի վերջոյ որոշուեցաւ քուէի ազատութիւն շնորհել:

ԱՎԻՆԵՈՆԻ մէջ 500 գիւղացիներ պատնէշներով շրջափակեցին քաղաքը, արգելք հանդիսանալով որ ընկերվարականները մտնեն ու կարենան «ամրան համալսարան»ի հաւաքոյթը գումարել: Պատնէշները չծախուած խնձորներով էին, քանի Վօքլիւզի գիւղացիները (գլխաւոր արտադրութիւնը պտուղն է) կը բողոքեն որ հասարակապետութենէ դուրս երկիրներէ ներածում կ'ըլլայ եւ չեն կրնար ծախել իրենց պտուղները: Ծանր բախումներ ալ եղան եւ քիթէն վիրաւոր պատասխանատու մըն էր որ շարժումին բանբերն էր հեռատեսիլէն: Ի վերջոյ, հաշտութիւն գոյացաւ եւ պատնէշները վերցուեցան, երբ Նախարարապետը ժամադրութիւն

(Շար.ը Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԻՆ ԱՄԵՐԻԿԱՑԻ ՀԻՒՐԸ

Անցեալ աշնան Հայաստան գտնուած օրերուս զարմանքով տեսած էի թէ հեռատեսիլի երեկոյեան լուրերու հաղորդումին անբաժան մէկ մասը կը կազմէր ամերիկեան Սի-էն-էն կայանէն օրուան նորութիւններուն մասին տեսերիզ մը. ամերիկեան նախասիրութեամբ ու հոն տիրող մտայնութեան համեմատ կաբեւոր նկատուած լուրերու կը յաջորդէին բաւական աւելորդ ու հայաստանեան իրականութեան համար բոլորովին անհեթեթ բաժիններ ալ. ինչպէս՝ ամերիկեան նորաձեւութեան ներկայացում, եւայլն: Բնաւ չէի կրցած իմաստ մը տալ այդ «հիւրընկալութեան» որ կը կատարուէր պետական հեռատեսիլին տեսալիքներուն վրայ, առանց տրամաբանական անհրաժեշտութեան մը. յետոյ մտածած էի որ այդ մարզին վերին մարմինը այդպէս տնօրինելու բաւարար պատճառներ ունէր անշուշտ. պատճառներ՝ որոնք կը թելադրուէին պետութեան կողմէ ընդգրկուած ուղղութիւններէ. չէ՞ որ հեռատեսիլն ու ձայնասփիւռը պետութեան մը «ձայն»ին գերագոյն սփիւռներն են...: Այսուհանդերձ, Սի-էն-էն-ի այդ ներկայութիւնը անկէ ի վեր, ամէն առիթի կ'արթնցնէր մտքիս կառչած հարցականները:

Առջի օր, Օգոստոս 23-ի «Իքիփինկ Տողրու» շաբաթաթերթին մէջ թրքական սփիւռի հեռատեսիլի կայաններուն յատկացուած էջի մը մէջ տեսայ թէ լայն տեղ տրուած էր ամերիկեան նոյն կայանին: Ըստ այդ էր որ անոր տնօրէնը սերտ բարեկամ էր Թուրքիոյ Հանրապետութեան նախագահին հետ ու թուրք-իսլամ համադրութեան ջատագով «Թիւրքիյէ» թերթին գործակցութեամբ կը նախատեսուէր յատուկ ծրագիր պատրաստել Թուրքիոյ համար: Շաբաթաթերթին տեղեկատուութեան համաձայն, ամերիկեան այս կայանը թրքերէն հաղորդումներու այս ճամբով նպատակ ունէր հասնելու Միջին Ասիոյ թրքախօս ժողովուրդներուն:

«Է՛հ, ի՞նչ կայ այս բոլորին մէջ» հարց տրուի թերեւս. հաւանաբար, ոչինչ. սակայն ամերիկահպատակ սա յաւելեալ ներկայութիւնը Հայաստանի մէջ, որոշ խռովք մը կը պատճառէ ինծի. սկսած եմ կասկածիլ թէ հայկական հեռասփռումներու - ձայնասփռումներու վերին մարմինը միշտ ճիշդ տուեալներու վրայ հիմնուած է իր տնօրինումները...:

Թէեւ գիտեմ թէ պետական հեռատեսիլ-ձայնասփիւռ մը լքեալ գոյք չէ, ոչ ալ աղէտի գօտի կամ շահումեանցի, արծուաշէնցի գաղթականութիւն...:

Թ. ԱՐՓԻ

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ՆՈՐ ԲԱՐԲԱՐՈՍՆԵՐԸ

ԽՄԲ. — Վերոյիշեալ խորագրին տակ է, որ «Հիւրրիյէթ» կը ներկայացնէ շարք մը դէմքեր, որոնց դրացնութիւնը խիկապէս գիտաւոր է: Արդարեւ, ուրկէ ո՞ւր Միլոսեւիչի, Գամսախուրդիայի, Լը Փէնի կողքին է Հրայր Մարուխեան... որու ինչե՞ր ինչե՞ր կը վերագրուին:

Օգոստոս 28-ի «Հիւրրիյէթ» օրաթերթը ցեղապաշտութեան վերազարթնումին նուիրուած պատկերազարդ էջ մը խորագրած է «Ահա նոր բարբարոսները». առաջին ներկայացուած դէմքը Սերպիոյ Հանրապետութեան Նախագահը Սլոպոտան Միլոսեւիչն է, որակուած՝ Պոսնիոյ սպանդագործը: Անոր կը հետեւի Հ. Յ. Դ.-ի պարագլուխ Հրայր Մարուխեան որուն յատկացուած տողերը խորագրուած են. — «Հազարամեայ երազին հետեւորդը»: Թերթը կը գրէ թէ Հրայր Մարուխեան հազար տարի առաջուան հայկական պետութիւնը ներկայիս վերստին հիմնելու երազին այսօրուան ներկայացուցիչն է: Յունահպատակ է ու Աթէնք կը բնակի: Ծանօթ է որպէս զօրավիգ դէմք ԱՍԱԼԱ-ի ահաբեկչութեան որ թիրախ առած էր Թուրք դիւանագէտները: Հայաստանէն արտաքսուած է ցեղապաշտութիւնը հրահրելու ամբաստանութեամբ: Մարուխեանի գլխաւորած շարժումը ոչ միայն Թուրքիայէն կը պահանջէ «Մեծ Հայաստան»ի հողերը, այլեւ կ'ուզէ Հայաստանի կցել Ղարաբաղի ինքնավար մարզը: Ան մեծագոյն նեցուկն է ու երաշխիքը հայկական զինեալ ուժերու որոնք անխնայ կը կոտորեն Ազերիները: 1991-ին որպէս օտարահպատակ Երեւան հասած ու գլխաւորած է Հ. Յ. Դ.-ի հայաստանեան թեւը: Լեւոն Տէր-Պետրոսեանն ու միւս ղեկավարները Ղարաբաղի հարցին մէջ անվճռականութեամբ կ'ամբաստանէ: Հ. Մարուխեան որ հայկական Սփիւռքին նեցուկով կը ջանայ Հայաստանի իշխանութեան տիրանալ, կ'ըսուի թէ այս նպատակին համար տարեկան 5 միլիոն տոլար կը ծախսէ:

«Հիւրրիյէթ»ի նոյն էջին վրայ ի միջի այլոց կան Ժ. Մ. Լը Փէն, Զ. Գամսախուրդիա, Ֆրանյօ Թուճման եւայլն:

ՊՈԼՍԵՑԻ «ՆՈՐ ՍԱՆ»Ը

Պոլիսէն այցելութեամբ Փարիզ գտնըւող ծանօթներ, գրական մարզէն բարեկամներ յայտնի ոգեւորութեամբ ու քիչ մըն ալ հպարտութեամբ խօսած էին նոր հրատարակութեան մը մասին. ան ակներեւ խանդավառութեան մը աղբիւր էր անոնց համար: Այսուհանդերձ, անոնցմէ ոչ մէկը այդ հրատարակութենէն թիւեր բերած էր հետը ու աւելի քան տարի մը մեր հետաքրքրութիւնը հետաքրքրութիւն մնաց: Վերջապէս անցեալները լոյս տեսած վեց թիւերը հասան, պատմելու համար Պոլսոյ Մխիթարեան Սանուց Միութեան մէջ ծնունդ առած գրական նոր վերանորոգութեան մասին:

Այդ վերանորոգութեան պտուղն է «Նոր Սան» եռամսեայ հանդէսը որ 18 տարուան ընդմիջումէ մը ետք կը շարունակէ միութեան առաջին պարբերական՝ «Սան»ը: Ան սկսած էր լոյս տեսնել Միութեան կազմութենէն (1946) քիչ ժամանակ ետք, 1948-ին ու պարբերաբար շարունակուած մինչեւ 1973: Այդ թուականէն ի վեր շարունակուելով հանդերձ Մխիթարեան սաներու մշակութային – թատերական, գրական, գեղարուեստական – գործունէութիւնը, դադրած էր պարբերականին հրատարակութիւնը: Ատոր գլխաւոր պատճառը պէտք է փնտռել յաջորդութեան փրթած օղակի մը մէջ. «Սան»ի ծնողներն ու խմբագրողները մեծ մասով այն անուններն էին որոնք գըլխաւորեցին պոլսահայ նոր շրջանի գրական կեանքը ու ժամանակով գրական աւելի անձնական ու աւելի պարտադիր աշխատանքի – ինչպէս «Մարմարա»ի գրական էջերը – հետամուտ, կամաց – կամաց մէկդի ձգեցին «Սան»ը. կայ նաեւ Պոլսէն հեռացած կամ մահացած Մխիթարեանցիներու պարագան: Հրատարակութեան դադարը միայն «Սան»ի վերապահուած ճակատագիր չեղաւ Պոլսոյ մէջ. լոյս չի տեսներ նաեւ Կեդրոնականի «Հանդէս Մշակոյթի»ն. այս երկուքէն շատ աւելի կարճատեւ կեանք ունեցած ու լռած է Էսաեան Սանուց Միութեան «Կամար»ն ալ:

«Նոր Սան»ի յառնութեան առթած խանդավառութիւնը արդիւնք է մանաւանդ ժամանակաշրջանի մը երբ ամէնէն աւելի չեշտուած ըլլալ կը թուի հայերէն հրատարակութիւններու եւ ուղղակի հայերէն լեզուին հանդէպ հետաքրքրութիւններու պակասը: Ու ատիկա միայն Պոլսոյ վերապահուած պարագայ մը չէ: Յաճախ կ'արձագանգեն գանգատներ, ցաւեր այն մասին թէ նոր սերունդը զանազան ազդակներու ազդեցութեան տակ օրէ օր կը հեռանայ մայրենիէն. անոր գործածութենէն, անով առեղծուած արժէքներէ ու անով առեղծելու հարստութենէն: Ընդհանրացած նման միջավայրի մը մէջ, «մեծ եղբայրներ»ու ներկայութիւնը զգալի ըլլալով հանդերձ, «Նոր Սան»ը գործն է երիտասարդներու խումբի մը:

Առաջին ակնարկով, գունաւոր կողքին ձեւաւորումէն իսկ, եռամսեան լուրջ ճաշակի մը ներկայութեան մասին կը վըկայէ: Հոն, քառակուսիներու մէջ խորհրդանշուած են Միութեան գործունէութեան զանազան մարզերը որոնք նաեւ թերթին բովանդակութեան մասերը կը կազմեն:

Անոր բովանդակութիւնը կը մատնէ ընդգրկուած ոլորտներու ճոխութիւն մը. մնայուն տեղ ունին գրական, նկարչութեան, թատրոնի, պալէի, մամուլի աշխարհէն հիներու եւ նորերու հետ կատարուած հարցազրոյցները. այս սեռը խմբագրութեան մէկ նախասիրութիւնը ըլլալ կը թուի, քանի որ չորրորդ թիւին մէջ կը յայտարարուի նաեւ հարցազրոյցի մրցում մը: Ճիշդ է որ լոյս տեսած տեսակցութիւններուն հարցումները երբեմն աշակերտական են, երբեմն հետաքրքրութենէ զուրկ, սակայն ատիկա կը չեշտէ այն հանգամանքը որ փորձառու նախկիններու «հիւրեր» են հոն ու բուն նախաձեռնութիւնը կը պատկանի նորերու: Նոյնն է պարագան բանաստեղծութեան յատկացուած էջերուն. կարելի է անոնց մէջ հանդիպիլ օրինակ, Զահրատի ստորագրութեան, սակայն մեծ մասով նոր անուններէ գրուած են այդ էջերը ու եթէ նոյնիսկ կարելի չէ ըսել թէ գտայունց յատնութիւններու առջեւ կը գտնուի ընթերցողը, հաճելի է խոստումներու մինչեւ առաջարկուած պտոյտը:

«Նոր Սան»ը յատուկ խնամք տարած է հինին հետ կապը չխզելու. անցեալը չմոռնալու: Այս առումով հետաքրքրական են Ռոպէր Հատտէճեանի վերյուշները որոնք խորագրուած են «Յիշելով հին Սանը»:

32 էջնոց թերթը չանտեսեր նաեւ այժմէականութեան մէջ մնալու պարագան. տեղ տրուած է նորատիպ գիրքերու, Միութեան մշակութային գործունէութեան, այցելու դէմքերու եւայլն:

«Նոր Սան»ի առաջին թիւին խմբագրականին էջին մէջ դժուար, այլ հաճելի ու պատուաբեր գործի մը ձեռնարկելու գիտակցութիւնը նշուած է. նաեւ այն նախաձեռնողութիւնը որ երիտասարդներու խօսքի ու քննադատելու ասպարէզ պէտք է տրուի: Անոնց քով կայ նաեւ իրատեսութիւնը թէ «եթէ նկատի առնենք ներկայ պայմանները եւ մեր երիտասարդներուն մասնաւորաբար լեզուի տեսակէտէ ունեցած դժուարութիւնները, տեսակ մը քաջագործութիւն է այս մէկը»:

Պոլսի «Նոր Սան»ի մեծագոյն առաւելութիւնը ըստ իս այն է որ հակառակ լեզուական, նիւթական ու տեղական այլ ժխտականներու, նման «քաջագործութեան» ձեռնարկելու յանդգնութիւնն ու գիտակցութիւնը մաղթել կը թելադրէ այլ գաղութներու երիտասարդութեան եւս:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ՝ ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՐԿՈՍԵԱՆԻ ՀԵՏ

Տիգրանակերտցի է Մկրտիչ Մարկոսեան: Տղայ տարիքին Պոլիս եկած է հայերէն սորվելու: «Մեր Այդ Կողմերը» կը բաղկանայ անոր շատ սիրուն ու անկեղծ մանկական յիշատակներէն: Հոյակապ է Մարկոսեանի գրիչը եւ իր ոճը՝ գեղեցիկ: Տիկին Սիրանոյշ Ֆէրուխանի գլխաւորութեամբ՝ գրադէտներու հետ մեր տեսակցութիւններու շարքէն կը ներկայացնենք ահա՛ նոր մը՝ կատարուած գաւառի գրականութեան վարպետին հետ:

ՎԵՐԱ. -- Ձեր «Մեր Այդ Կողմերը» խորագրեալ պատմուածքներու գրքին մէջ կը գտնենք մանկական քաղցր յիշատակներ. նոյնիսկ տխուր դէպքերը, զոր օրինակ՝ ձեր տան փուլ գալն անգամ ժպիտով ու երգիծանքով նկարագրած էք: Արդեօք այդ դէպքերը իսկապէս գեղեցի՞կ էին, թէ ոչ՝ անցեալի մէջ թաղուած ըլլալու հանգամանքն է որ զանոնք կը գեղեցկացնէ:

Մ. ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ. -- Այս հարցումը գիտաւ տարաւ հոգելոյս Յակոբ Մնձուրիին: Անիկա ինծի գրած էր նամակ մը, որուն մէջ սապէս կ'ըսէր. - «Պատմէ՛ զանոնք, ինչպէս որ կ'ուզես»: Իսկապէս մեր Տիգրանակերտի տունը գիշեր մը փլաւ, երբ ես շատ պզտիկ էի: Սակայն՝ դէպքերը նոյնութեամբ տալ կարելի չէ: Գրագէտը երեւակայութեանը մէջ զանոնք կը զարդարէ: Անշուշտ դէպք մը լուսանկարչական գործիքի մը պէս չէք կրնար քաշել: Ասիկա արդէն արուեստ չըլլար: Արուեստագէտը այդ պատկերը տարբեր աչքով մը դիտողն է:

ՎԵՐԱ. -- Կրնա՞նք ըսել որ լաւատես մէկն էք:

Մ. ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ. -- Այո՛, ես լաւատես մէկն եմ: Հակառակ որ պզտիկ դէպք մը որոշ չափով մը գիս մտավախութիւններու կրնայ ենթարկել, մեծ դէպքի մը դիմաց շատ աւելի տոկուն կրնամ ըլլալ, խնդալով կրնամ նայիլ:

ՎԵՐԱ. -- Ձեր պատմուածքներուն մէջ նկարագրուած են Հայեր՝ շրջապատուած Քիւրտերէ եւ Թուրքերէ: Կը տեսնենք թէ քրտերէն ալ կը գործածուէր Հայերու մօտ: Այս միասնականութեան տուած առաւելութիւնը ի՞նչ էր:

Մ. ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ. -- Առեւտուր ընող ամէն մարդ Քիւրտերու հետ գործ ունէր: Քիւրտերը գիւղէն հաւկիթ մածուն կը բերէին ու փոխարէնը մանգաղ կ'առնէին, քարիւղի լամբար կ'առնէին: Ես քեռիիս քով երկաթագործի աշկերտ էի, գործի բերմամբ քրտերէնը քիչ մը սորվեցայ:

Մեր տան մէջ երեք լեզու կը գործածուէր: Մէկը՝ մեր աղճատուած հայերէնն էր, զոր կը գործածէր մեծ մայրիկս: Ծնողներուս մեզի պզտիկներուս հետ գործածած ընթացիկ լեզուն թրքերէնն էր, բայց գաղտնի բան մը խօսելու պարագային քրտերէնի կը դիմէին:

ՎԵՐԱ. -- Ի՞նչ կը մտածէք կեանքի մասին: «Թումասին Աղջիկը» անուն պատմուածքին մէջ կը տեսնենք թէ 16 տարեկանին որոշեր էք ամուսնանալ, քանի որ սպասելիք ուրիշ բան մը չունէիք, այսինքն՝ կեանքը պարզ էր մարդուս երազներն ալ նոյնպէս:

Մ. ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ. -- Ես այդ պատմուածքին մէջ զաւառացի տղու մը ապրելակերպը տուած եմ: Մեր այդ կողմերը 16 տարեկան տղայ մը ամուսնանալու գիրքին մատնուած էր: Ասիկա ուղղակի իր ծնողներուն գաղափարն էր: Ուրեմն՝ 16 տարեկան տղայ մը, որ չէ կրցած ամուսնանալ, իր պաշտօնին մէջ թերացած է: Կ'երթայ բաղնիքին դրանը առջեւ կը նըստի: Մեծերը կ'ըսէին, որ աղուոր աղջիկները բաղնիքէն ելլելէ ետք յայտնի կ'ըլլան:

ԺՊՏՈՒՆ. -- Գլխագին կա՞ր Տիգրանակերտի մէջ:

Մ. ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ. -- Մեր ընտանիքներուն մէջ այդպէս սովորութիւն չկար, բայց ամէն մարդ՝ իր աղջկան լաւ օժիտ մը տալը ընտանիքին պատիւը կը նկատէր:

ԿԱՐԱՊԵՏ. -- Դուք ինչո՞ւ ձեր ընկերներէն տարբեր եղաք եւ Պոլիս ուսանելու եկաք:

Մ. ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ. -- Իմ հօս գալուս մէջ հայրս շատ մեծ դեր ունեցած է, որովհետեւ թունդ ազգասէր մըն էր: Ջեռքէս կը բռնէր, գիս եկեղեցի կը տանէր: Եկեղեցիին գործերուն կը վազէր, բոլոր աղքատները հօրս կուգային: Մեր գիւղին մէջ պառաւներ կային, հայրս անոնց նեղութիւններուն դեղ դարման կ'ըլլար:

Հայրս կ'ուզէր, որ իր տղան լաւ հայերէն սորվի: Այսպէս՝ ես շաբաթը քանի մը անգամ գիւղին քահանայէն հայերէն սորվելու կ'երթայի: 1953-ին երբ առիթ մը ներկայացաւ, հայրս գիս Պոլիս ղրկեց իր Դպրեվանքի սան: Սակայն այդ տարին Պէզճեանի ութերորդ դասարանին մէջ ուսանեցայ եւ Պատրիարքարանի մէջ գիշերեցի:

Ս. ՖԷՐՈՒԽԱՆ. -- Ի՞նչպէս կրցաք հայկական վարժարանի մը մէջ դասերուն հետեւիլ:

Մ. ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ. -- Ես շատ մեծ փափաքով եկած էի, թէեւ մեր աղճատուած հայերէնով 200 բառի շուրջ գիտէի, բայց քերականական օրէնքներէն անտեղեակ էի: Հակառակ ատոր, աշակերտութեանս առաջին օրն իսկ, քերականութեան մասնագէտ մը դարձայ: Ուսուցիչը ինծի հարցուց, թէ հայրս ինչ գործ կ'ընէր: Հայրս ատամնաբոյժ էր: Ես «ակռայ» եւ «գործ» բառերը գիտէի, «Ակռագործ է» պատասխանեցի: Հարկաւ ամբողջ դասարանը խնդաց, բայց ես հասկցայ թէ այս լեզուն պիտի սորվիմ:

ԳԱՐԵԳԻՆ. -- Ի՞նչ միջոցաւ տիրացաք հայերէնի:

Մ. ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ. -- Երբ աշակերտը պատրաստակամութիւն ունի, ուսուցիչին գործը դիւրացած կ'ըլլայ: Ես այդ ուղղութեամբ ծծունի պէս էի. ինչ որ տային, ծծելու պատրաստ էի: Տիգրանակերտի մէջ ուսուցիչները անունս սխալ կ'արտասանէին եւ ընկերներս կը խնդային: Կը զգայի թէ անոնցմէ տարբեր էի: Այդ տարբերութիւնը իմ մէջ բարդութիւններու ալ պատճառ եղաւ: Պէզճեանի մէջ երբ ո՛չ ոք իմ անունիս կը խնդար, երբ իմ հայութիւնս շատ բնական էր, այլեւս ինծի կը մնար շատ աշխատիլ ու հայերէնի տիրանալ:

Գարեգին Պատրիարքը ութերորդ դասարանի մէջ իմ առաջին հայերէնի ուսուցիչս եղաւ: Առաջին շաբաթը իբր պարտականութիւն՝ Դուրեանին «Լճակ» անուն բանաստեղծութիւնը տուաւ: Այդ բանաստեղծութիւնը թութակի պէս գոց սորվեցայ՝ առանց բան մը հասկնալու:

Երբ այլեւս սահուն կերպով կրնայի հայերէն կարդալ, սկսայ Րաֆֆիին գործերէն: Կարդալը լեզուն շատ կը յառաջցնէ:

ԱՅԼԻՆ. -- Ի՞նչպէս գրելու սկսաք:

Մ. ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ. -- Ես առաջին անգամ բանաստեղծութիւն մը գրած էի, անունն ալ «Մահ» էր: Երբ Կեդրոնականի վերջին դասարանի աշակերտ էի, մեր հայերէնի ուսուցիչը՝ Տոքթոր Վարդան Կոմիկեան մեզի շարադրութեան նիւթ մը տուաւ. յիշատակ մը պիտի պատմէինք: Ես ալ «ակռագործ»ի յիշատակը գրի առի: Տոքթորն ալ հաւնեցաւ. «Նայեցէ՛ք սա Քիւրտը ի՛նչ աղուոր գրեր է» ըսաւ: Եւ առանց ինծի լուր տալու, այդ շարադրութիւնս Կեդրոնական Սանուց Միութեան պարբերաթերթին՝ «Հանդէս Մշակոյթի»ին մէջ հրատարակեր է: Գրութիւնս հանդէսի մը մէջ տպագրուած տեսնելը ինծի համար առաջին խթանը եղաւ:

ՎԵՐԱ. -- Ինչո՞ւ ձեր գիւղը նկարագրելու պահանջքը զգացիք: Արդեօք ասիկա ձեւով մը կորուստի ենթարկուող բարքերը փրկելու ջա՞նք մըն էր:

Մ. ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ. -- Սա պահուս «այո՛» կրնամ ըսել. իսկ երբ գրելու նոր սկսայ՝ այդ մտադրութիւնը չունէի, միայն գրած ըլլալու համար էր որ կը գրէի: Չէի գիտեր թէ քանի տարի ետք գրածներս որոշ տեղ մը պիտի հասնին, կարգ մը բաներ պիտի փրկեմ: Քանի մը տարի գրելէ ետք՝ զգացի թէ պէտք է որ գրեմ: Իմ շուրջի գրագէտ եղբայրներս ալ միշտ թելադրեցին որ գրեմ, ասիկա իմ պարտականութիւնս էր:

ԱՅՏԱ. -- Մեր գաւառի սովորութիւնները պահպանելու համար երիտասարդներուն ի՞նչ կը յանձնարարէք:

Մ. ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ. -- Երիտասարդը դէպքերը արագօրէն ապրիլ կը սիրէ: Եթէ սանդուխէ մը պիտի ելլէ, կը սկսի երրորդ աստիճանէն: Ասկէ առաջ տարի առաջ Թուրքիոյ մէջ երիտասարդները երկու խումբի բաժնուած էին: Որովհետեւ անոնց միջեւ երկխօսութիւն չկար, ուզեցին իրենց գաղափարները դիմացի խումբին պարտադրել: Մեր երիտասարդներն ալ այս հոսանքէն ազդուած՝ սկսան այդ երրորդ աստիճանէն: Փարեցան համամարդկային գաղափարներու. ազգայնականութիւնը յետադիմութիւն էր իրենց համար, եւ սովորութիւններն ալ՝ մոլեռանդութիւն:

Համամարդկային ըլլալը լաւ բան մըն է, բայց չի հարկադրեր որ մարդ ինքնութիւնը կորսնցնէ: Պիտի հարստանաս իբր Հայ մը, սակայն պիտի գործես իբր մարդ մը: Պէտք է որ ընտանիքը այս գիտակցութիւնը տայ իր զաւկին:

ԿԱՐԱՊԵՏ. -- Ձեր գրքին մէջ «ա» գիրը շատ չէք գործածեր, փոխարէնը կը «է» տառը: Ուսումնասիրութիւն մը ունի՞ք այս կէտին շուրջ:

Մ. ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ. -- Մեր գաւառաբարբառը այդպէս էր: Մենք «հաց» չէինք ըսեր, «հէց» կ'ըսէինք: Ժողովուրդն է որ կը կերտէ լեզուն եւ այդպէս աւելի դիւրին եկած էր:

ԱՅՏԱ. -- Գաւառի բարբառներով գրելը մեր գրականութեան վրայ ի՞նչպիսի ազդեցութիւն մը կ'ընէ: Պէ՞տք է այդ բարբառները պահպանել:

Մ. ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ. -- Եթէ ես մեր գաւառաբարբառը շատ յատուկ կերպով յիշէի եւ գրէի, հայ գրականութեան շատ մեծ բան բերած պիտի չըլլայի: Ես գրութիւններուս մէջ գաւառաբարբառը կը գործածեմ քանի մը տողով, որպէսզի կարգ մը ասութիւններ, տոհմիկ սովորութիւններ կարենամ փոխանցել: Եթէ ես մայրաշխարհաբարով խօսեցնեմ, պատմութիւնը իր ինքնատպութիւնը կը կորսնցնէ:

Ս. ՖԷՐՈՒԽԱՆ. -- Ձեր գիրքերը սպառա՞ծ են:

Մ. ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ. -- Մեր մէջ գիրք մը կը հրատարակուի, բարեկամներու կը տրուի եւ մեծամասնութիւնը կը մնայ:

...նկա ինծի շատ մեծ ցաւ կը պատճառէ: ...ն այդ դժբախտութիւնը չունեցայ, Գիր-... ...քս ամիսէ մը սպառեցան: Մեր տղաքը ...կերորդ հրատարակութեան մը փափաքը ...յտնեցին: Ես նախընտրեցի նոր գիրք ...մը հրատարակել, քանի որ այդ ուղղու-... ...թեամբ պատրաստութիւններ ունէի: Բայց ...հիւանդացայ ու չկրցայ աշխատիլ:

Մենք՝ գիր ու գրականութեամբ զբաղող ...մարդերս դժբախտաբար «սիրող» եղած ...ենք: Գրելու համար կը գողնանք մեր ...գործի ժամերէն, հետեւաբար՝ գրքի ար-... ...տադրութիւնն ալ քիչ կ'ըլլայ:

Ես տարին հազիւ քանի մը հատ գիրք ...կրնամ կարդալ: Մինչդեռ գրող մարդը ...պէտք է որ անդադար կարդայ: Կ'ըսեն ...որ մէկ գրողին ձեռքը միւս գրողին գըր-... ...պանին մէջն է: Անոր մէկ նախադասու-... ...թիւնը գրողին ուղեղին մէջ զուգորդու-... ...թիւններու եւ նոր գիւտերու պատճառ ...կ'ըլլայ:

ԱՅԼԻՆ. -- Գրելու համար մասնաւոր ...տեղ մը եւ ժամ մը ունի՞ք:

Մ. ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ. -- Ո՛չ, գրելու հա-... ...մար մասնաւոր տեղ մը եւ ժամ մը չու-... ...նիմ: Առհասարակ թուղթը եւ մատիտը ...գրպանս են: Անակնկալ դէպք մը այդ պա-... ...հուն կրնայ գիս ապաւորել եւ ես պզտիկ ...նօթեր կ'առնեմ: Անցեալները Շիրհանէի ...մէջ թուղթի մը վրայ հետեւեալ բառերը ...գրեցի՝ «Յակոբի որդի՝ Միրզոյի» եւ ...«գերդաստանցի»: Փողոցներէն մէկուն ...մէջ, հին, փայտաշէն շէնքի մը սանդուխ-... ...ներուն վրայ հայերէն գրութիւն մը կար, ...միայն «Յակոբի որդի՝ Միրզոյի»ն կրցայ ...կարդալ, միւս բառերը սրբուեր էին: Եւ ...շրջապատ տան մը առջեւ դարձեալ քարի մը ...վրայ կրցայ կարդալ «գերդաստանցի» ...բառը: Աւելի ետք ստուգեցի որ Շիրհա-... ...նէի այդ մասը ժամանակին Հայոց գե-... ...րեզմանատուն է եղեր: Այդ քարերէն եր-... ...բեմն հատը -- չեմ գիտեր ինչպէս եւ ինչ ...ձեւով ու -- եկեր, այդ տուներուն սան-... ...դուխի աստիճան եղեր են: Մարդիկ ամէն ...օր այդ քարերուն վրայ կոխելով տուն կը ...մտնեն, կ'ելլեն: Երբ այդ շիրմաքարերը ...սանդուխի քարի վերածուեր են, անոնց ...վրայի գրութիւններն ալ կոխկռտուելով ...ջնջուեր են, միայն մնացեր են «Յակոբի ...որդի՝ Միրզոյի»ն, եւ «գերդաստանցի»: ...Բայց ո՞ր գերդաստանցի: Ահաւասիկ ...անկա պատմուածքի նիւթ մըն է, առէ՛ք ...եւ գրեցէ՛ք: Ի՞նչպէս պիտի գրէք: Յա-... ...կոբի որդի՝ Միրզոյեան մը պիտի երեւա-... ...կայէք: Ո՞ւրկէ եկած է: Հաւանաբար՝ ...Վասպուրականէն, Տիգրանակերտէն կամ ...Կիլիկիայէն եկած է: Անիկա պիտի բերէք, պի-... ...տի մեծցնէք, պիտի մեծցնէք ու պիտի ...մեռցնէք խաչքարը եւ այդ խաչքարը այսօր ...պիտի երթայ, պիտի ըլլայ տան մը առ-... ...ջեւ՝ սանդուխի աստիճան:

ՎԵՐԱ. -- Անշուշտ դուք ձեր գրու-... ...թիւններով կ'ուզէք ուրիշներու հետ բաժ-... ...նել ձեր ապրումները: Բայց մենք կը մտա-... ...ծենք ձեր սփիւռքահայութենէն ներս, եւ ...կարծէք թէ՝ կ'աղուամէք ձեր յիշատակ-... ...ները: Ի՞նչ կը մտածէք այս նիւթին շուրջ:

Մ. ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ. -- Մարդ՝ որպէս ըն-... ...կերային կենդանի մը, իր շուրջիններուն հետ կ'ապրի: Եսակեդրոն ըլլալ կարելի չէ: Դուք կ'արտայայտուիք ու ձեր շուր-ջիններն ալ կ'առնեն ինչ որ կուտաք: Ասիկա գոհացում մը կը պատճառէ ձեզի: Երբ դուք ձեր մանկութեանը մասին, ձեր «ես»ին մասին կ'արտայայտուիք, ու երբ ուրիշներ ալ ձեր «Ես»ը կը բաժնեն ձեզի հետ, իրենց անցեալը կը գտնեն այդտեղ, ո՛չ թէ անոնք ձեր «Ես»ին մէջ մտած կ'ըլլան, ընդհակառակն՝ դուք ձեզ պարտադրած կ'ըլլաք անոնց: Գրագէտը եսասէր է, իր կեանքը կը պար-տադրէ ուրիշներուն: Ու այդ պարտադը-րանքն ալ ո՛չ դժուարութեամբ, այլ՝ հա-ճելի կերպով կ'ըլլայ: Ու այդ հաճելի պարտադրանքը գրագէտին համար եր-ջանկութիւն է:

**

Մենք շնորհակալութիւն կը պարտինք Մկրտիչ Մարկոսեանի, որ իր պատմը-ւածքներով՝ սրտին ջերմութիւնը փոխան-ցեց մեզի: Եւ կ'ուզենք իրեն իմացնել, թէ անհամբերութեամբ կը սպասենք իր նոր գրութիւններուն:

«ՆՈՐ ՍԱՆ»

Թիւ 4

ԽԵԼԱԳԱՐԱԾ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ՄԸ ՀԵՌԱՆԿԱՐԸ

Համայնավարութիւնը պարտուեցաւ ու ազատութեան շրջանը բացուեցաւ Ռու-սաստանի համար: Այս իրողութիւնը որ այնքան խանդավառութիւն ներշնչեց, ինչի՞ նմանած է այսօր. այո՛, գրաքննու-թիւնը վերցած է, սակայն թերթերու տպաքանակը հետզհետէ կ'իյնայ. մար-դիկ թերթ կարդալու պերճանքը վայե-լելու միջոցներ չունին շատ յաճախ. ար-դէն քաղաքական կեանքն ալ մարդ չի հետաքրքրեր այլեւս:

Նոյնն է պարագան գիրքերու կալուա-ծին մէջ. վերակառուցման օրերուն մար-դիկ Բրեժնեւի կողմէ արգիլուած հեղի-նակներու գիւտը ընելու ծարաւը ունէին. «Գուլագ արշիպեղագոս»ը ձեռքէ ձեռք կը խլէին: Այսօր ամէն ազատութիւն վայե-լող հրատարակիչները աժաննոց վէպեր կամ մոգութեան, աստղագիտութեան մասին գիրքեր կը տպեն. ծախուածը մի-այն այդ ապրանքն է:

Համալսարաններու դասախօսները այլ-եւս կուսակցական ուղղութեան չեն հե-տեւիր, սակայն ուսումը տեղքայլ կ'ընէ: Զրկուած՝ պետական յատկացումներէ, բարձրորակ ուսումնարանները 5 -- 20 հազար ռուբլի արձանագրութեան վճա-րում կը պահանջեն իւրաքանչիւր ուսա-նողէ, երբ միջին ամսավճարը 4 հազար ռուբլի է: Այսուհանդերձ, դասախօս մը գիտել կուտայ թէ ներկայի Ռուսաստա-նին եւ թերաճ երկրի մը միջեւ տարբե-րութիւնը առաջինին ուսման բացառիկ մակարդակն է. եթէ ատիկա կորսուի, երկիրը ինքզինքը պիտի գտնէ ժթ. դա-րուն մէջտեղը:

Ոչ մէկ արգելք կը կիրարկուի արտա-սահմանեան ճամբորդութիւններու. սա-կայն Աէրոֆլոթ-ի Մոսկուա -- Փարիզ թռիչքին համար տոմս ունենալու համար 2000 ֆրանք պէտք է վճարել, մինչ հա-մայնավարութեան շրջանին այդ ճամբոր-դութիւնը 100 ֆրանք կ'արժէր:

Այսօր մարդ մտածածը ըսելու չի վախ-նար, սակայն տնի սարսափներ. քաղաք-ները տիրապետուտութեան տակ են եր-տասարդ պարապորդներու որոնք կը չափչփեն շրջապատը, արագ ու դիւրին շահերու հետամուտ: Յարձակումներ, կողոպուտներ որոնք շատ աւելի հազ-ուադէպ էին քան Արեւմուտքի մէջ, այ-սօր սովորական դարձած են: Ի վերջոյ ոստիկանն ալ, ապահովութեան պաշտօն-եան ալ ընտանիք պահելու հարկին տակ են ու ատիկա իրենց ծիծաղելի թոշակ-ներով դժուար է: Քանի մը թղթադրամի սիրոյն աչք փակել եւք մըն է անշուշտ:

Ամբողջ Ռուսաստան համոզուած է որ տագնապը իր առջեւ կը գտնուի. վստահ է թէ ներկայի երթը կը տանի դէպի ան-դունդ: Ս. Պետերբուրգի փոխ -- քաղա-քապետը բուական յստակատեսութեամբ կը բացատրէ երկրին մատնուած վիճակին պատճառները. ինք կուսակցութիւնը կա-րօտցած չէ, սակայն անոր քայքայումէն ի վեր երկրին մէջ ոչ մէկ նուիրապետա-կան կարգ, ոչ ալ վերադասին հանդէպ հնազանդութեան նշոյլ մնացած է: Ել-ցինի հրովարտակները կ'անդրադառնային պաշտօնէութեան կողմէ. նոյն անկարո-ղութեան մատնուած են քաղաքապետերը, գործատէրերը: Այս բացատրութիւնը կը լուսաբանէ առեղծուածը. Խորհրդային Միութիւնը մեռաւ եւ Ռուսաստան կը մեռնի որովհետեւ Կուսակցութիւնը մե-ռաւ: Ան էր պետութեան եւ տնտեսութեան հիմնաքարը: Պետութիւնը եւ տնտեսու-թիւնը այսօր ալ գոյութիւն ունին սակայն կենսաթափ են:

Ապրուստի մակարդակը օրէ օր աւելի կը ցածնայ: Նոյնիսկ ձմեռը ուտեստեղէնի կացութիւնը այսօրուան պէս չէր. ճիշդ է որ խանութները աւելի ապրանք ունին, սակայն միայն նորահարուստ դասակարգը կրնայ մօտենալ անոնց: Միւսները գօտի-ները կը սեղմեն. Մոսկուացիները կը նիհարնան: Համալսարանի դասախօսուհի մը կ'ըսէ. -- «Տունը միայն թէյ ունիմ. ոչ իսկ սուրճ»: Շատեր կը սնանին միայն կաթ ու հացով: Պաշտօնական տուեալ-ներով ժողովուրդին 85%-ը թշուառու-թեան սեմէն վար կը գտնուի:

Կան մարդեր որոնք գէշ -- աղէկ կ'ընթա-նան, ինչպէս՝ հողամշակութիւնը եւ ճար-տարարուեստը. Պետութիւնը այնպէս կը ձեւացնէ թէ գոյութիւն ունի, այս մար-դերն ալ կը ձեւացնեն թէ կը հաւատան անոր գոյութեան:

Սեփականաշնորհումն ալ միշտ ցանկալի արդիւնքը չի տար. հոն, գործատուն մը նաեւ ընկերային կառոյց մըն է գոր-ծաւորներուն ուտեղէնի մատակարարու-մով, արձակուրդի կայաններով, արտա-սահմանեան ճամբորդութիւններով, հի-ւանդանոցով եւայլն: Ո՞ր մէկ ձեռնար-կատէրը յանձնառու կ'ըլլայ ամբողջ ըն-կերային կառոյց մը սատանձնելու:

Նոր իշխանութեան գլուխ գտնուողները ամէն բան կ'ընեն, բացի երկիրը խսկա-կան ժողովրդավարութեամբ ղեկավա-րելէ. անոնք գիտեն թէ համայնավարու-թիւնը հիմնուած էր սուտի վրայ. ու-րեմն, իրենց համար ժողովրդավարու-թիւնը ճշմարտախօսութիւնն է: Ամէն բան կը յայտնեն ժողովուրդին. կ'ըսեն թէ վաղը անհանդուրժելի պիտի ըլլայ. Երեսուն միլիոն գործազուրկ պիտի գըտ-նուի երկրին մէջ. ոչ ընկերային ապա-հովութիւն պիտի ըլլայ, ոչ ալ ուրիշ բան: Այսօր դժբախտ են մարդիկ, այո՛, սակայն տակաւին այնքանը ոչինչ է:

Այս հանդրուանին, յայտնուած նոր դասակարգը կը հարստանայ երկրին ու-նեցուածքը թալանելով: Ամէն բան ծախու ապրանք է. լոյսը, օդանաւը, ամէ՛ն բան: Ու այն օրը երբ ա՛լ ծախելու բան չմնայ, ժողովուրդն ու ամբողջ մարդ-կութիւնը դէմ յանդիման պիտի գտնուին քաղաքացիական պատերազմներու ամէ--նէն կործանարարին հետ: Մոլորած Ռու-սաստանը կրնայ վերջին ծայր անմարդ-կային ընթացք ունենալ դրացի ազգերու հանդէպ, սկսելով Հրեաներէն: Այդ պա-րագային, Եուկոսլաւիան յետ -- համայ-նավարութեան նախարանը միայն եղած պիտի ըլլայ:

Ի՞նչ պիտի ընէ այն ատեն Արեւմուտ-քը: Պատերա՞զմ պիտի հաչակէ Ռուսաս-տանի դէմ: Պէտք չէ մոռնալ որ Ռուսիա կը շարունակէ մնալ աշխարհի ամէնէն ընդարձակ երկիրը, որ Եւրոպայի ամէնէն բազմամարդն է: Ունի քանի մը հազար կորիզային հրթիռի գլուխներ որոնք լաւ վիճակի մէջ են: Աւելցուցէ՛ք այս բոլորին վրայ խելագարած Ռուսաստան մը...:

ՔԱՂՀԱՆ

ԴՈՂՆԻԹԻ ԴՈՂՆԻԹ

ՓՈՔՐՈՆՕ ՄԷՆԸՐԻ մէջ, Յուլիս 8-էն 12 տեղի ունեցած է «Հայկական Շաբաթը» որ միօրեայ ձեռնարկի ձեւով սկսած էր քառասուներեք տարի առաջ Աթ-լաթիք Սիթիի Ճէֆըրսըն պանդոկը, նա-խաձեռնութեամբ Ֆիլատելֆիոյ Հ. Յ. Դ. կոմիտէութեան հասուծարեր յանձնա-խումբին: Յաջորդաբար տեղի ունեցած են երգեր, պարեր, թատերական ներկա-յացումներ ջերմ մթնոլորտ մը ստեղծե-լով: Ձեռնարկը փակուած է պարահան-դէսով:

**

ՌԻՃՄԻԼՏ -- ՆԻՒ ՃԸՐՉԻԻ Սրբոց Վար-դանանց Եկեղեցւոյ դաստիարակչական յանձնախումբի կազմակերպութեամբ, Օգս. 2-ին քրիստոնեայ դաստիարակու-թեան նուիրուած սեմինար մը տեղի ու-նեցած է, որուն մասնակցած են 40 հոգի:

ՅՈՒՇ ԻՐ ՄԱՀՈՒԱՆ 18-ՐԴ ՏԱՐԵԼԻՑԻՆ

Շահան Շահնուր

ԱՌԱՒՕՏԵԱՆ ՇԵՓՈՐ

Դեղագործը իր բռունցքը գլխին զար-նելով ըսաւ.

-- Հա՛տ է, հա՛տ... Առաւօտէն մին-չեւ իրիկուն «ի՞նչ ըսիր» մտիկ կ'ընեմ: Միտքը արագ չի գործեր: Մէկ բանը տասն անգամ պիտի կրկնես որ խելքին մէջ տեղաւորուի:

-- Շատ իմացած էի որ սիրահարները կը հալին, կը մաշին, բայց չատ ականջ չէի կախած: Հիմա կը հասկնամ կոր որ ճշմարիտ է եղեր. Քու սիրովդ հալեցայ Աղաւնիս... Նայէ՛, միշտ կը նիհար-նամ կոր...

-- Աւելի աղէկ, ըսաւ միւսը, ես ալ նուր-բերը կը սիրեմ: Կը կարծես որ ես գո՞հ եմ իմ այս գիրութենէս:

-- Բայց չա՛տ կը նիհարնամ կոր Աղաւ-նիս: Քանի վրադ կը նայիմ, այնքան գէշ կ'ըլլամ... ինծի անանկ կուգայ որ սիրտս կը հալի, կուլայ, ջո՛ւր կ'ըլլայ... անօթի եմ... չէ՛, չէ՛, սիրով է որ անօթի եմ...

-- Ինչ ըսի՞ր... ես քեզի կ'ըսեմ որ լաւ չես ուտեր կոր... հա՛, հա՛, հա՛...

Նշանածը քիչ մը մտածեց կ'երեւի եւ իր նոյն թրքախառն հայերէնովը ըսաւ.

-- Չե՛մ գիտեր: Միայն թէ միշտ անօթի եմ, միշտ ուտել կ'ուզեմ: Եկուր տես որ մեր խառավանայէն բան հասկցած չունիմ: Շատ անգամ սոված գայլի պէս անօթի եմ... գա՛յլ...

-- Սո՛ւս ըսաւ Աղաւնի, գիտես քի սա ծակէն մէկը կը նայի կոր մեզի...

Դեղագործն ու բժիշկը որ չէին գիտեր թէ որ ծակէն կ'ակնարկուի, անգամ մը եւս նայեցան դրան նիգին զոր հրած էին արդէն:

-- Նայող չկայ ճանըմ, ըսաւ Աւետիս: Առջի օր ալ սատանկ ըսիր եւ դուրս ելայ որ Լիզօին չունին էր:

-- Շունը-մունը ես չեմ գիտեր... Մի-այն սա գիտեմ որ դուն գիս ընա՛ւ չես սի-րեր կոր: Սո՛ւտ ես, ինծի համար չէ որ կը նիհարնաս... Ձիս սիրող նշանածը քու ըրածդ չըներ... Հրամմէ՛ր ես միւ-սիւ, դուն ըսնցի ես, գաւառացի ես: Պոլսեցին աս քու ըրածդ չըներ... ի՞նչ-պէս, ի՞նչպէս, ըսել է տեղեկութիւն ան-գամ չունիս ըրածէդ... բայց ժա՛մ մըն է որ հոգիս ելաւ հավան ծեծելով եւ չես ըսեր որ տուր ես ծեծեմ...

Կ'երեւայ տղան աճապարեց ծեծելու, բայց Աղաւնի սկսաւ ծիծաղիլ ծաղրանքով եւ ըսաւ թէ արդէն ծեծելիք բան չէր մը-նացած, թէ ինք նիհարցող չէր, եւ մէկ ժամուան աշխատութիւնը չուտով կը ըմնցունէր: Նշանածը ինքզինքը արդա-րացնելու համար կրկնեց իր յանկերգը.

-- Ա՛խ, մէյ մը կարդուինք... Ձես գիտեր որ առաւօտները որքա՛ն գէշ կ'ըլ-լամ կոր: Երբ որ աչքերս կը բանամ, մութն ու լուսուն քեզի կը մտածեմ եւ «ա՛խ» կը քաշեմ... կը հալիմ կոր Ա-ղաւնիս...

-- Միայն դո՞ւն, պատասխանեց աղջիկը: Բան մը չըսելուս մի՛ նայիր, ե՛ս ալ շատ գէշ կ'ըլլամ կոր: Երբ որ առտուն փողը կը հնչէ, վերմակիս տակ կը սարսռամ եւ ծունկերս կը դողան: Ի՛նչ ալ ուժով կը փչեն Աւօս, մինչեւ ոսկորներուս ծուծը կը մտնայ կոր ձայնը: Հայա՛... ծուն-կերս կը սեղմեմ եւ կը դողամ փիսիկի պէս կծկտելով... շա՛տ գէշ կ'ըլլամ...

-- Հէլպէ՛թտէ ուժով կը փչեմ, ըսաւ Աւետիս խորհրդաբար:

Ամէն ոք գիտէ թէ շեփորը զարնողը Ա-ւետիսը չէ, եւ ամէնէն առաջ՝ նոյն ինքն Աւետիսը: Աղաւնին ալ գիտէ: Բայց ու-րեմն ինչո՞ւ երկուքն ալ իրարու սուտ ընդունելով կը զուարճանան: Աչքերը բացած՝ Արթաքի էֆէնտի ընաւ չէր կըր-նար ըմբռնել եւ յուսահատութեամբ կ'ը-սէր թէ երկուքն ալ խենթ են, կատարե-լէք խենթ են:

Նոյն պահուն է որ բռունցքի եւ ոտքի հարուածներ տեղացին «պարտէզ»ի տախ-տակորմին վրայ եւ Բենիկին ձայնը ճչաց.

-- Օրիորդ Աղաւնի՛, աղ պաչիկէն ե՛ս ալ կ'ուզեմ...

Եւ մինչդեռ բժիշկը կ'արձակէր շատ երկար բացագանչութիւն մը, քանի որ անգամ մը եւս կը հաստատուէր թէ սիրա-հարները տեսնող ընա՛ւ չկայ, լսուեցաւ վեր ելլող պատուհանի մը սկրթուքը: Գրեթէ միաժամանակ Արթաքի էֆէնտիին կինը պոռաց վերէն.

-- Ծօ Բենիկ, ծօ չամչյա՛ծ տղայ... այս անգամ պիտի ըսե՛մ միւսիւ Արթա-քիին: Պիտի ըսե՛մ...

-- Հայդէ՛ քա, պատասխանեց կալօշը, չէ քի. ես՝ դուն պիլէ չես վախնար միւսիւ Արթաքիէն:

Այնքան ուժով որ ձեռքը պիտի վիրաւո-րէր, Արթաքի էֆէնտի քաշեց նիգը (բը-ժիշկը փախաւ), սլացաւ «պարտէզ», բա-ցաւ տախտակորմին դուռն ալ եւ սկսաւ լանջը հալածել: Իրեն հետ կը վազէր նաեւ հրշէջ զինուոր մը, Աւետիսը:

Աղաւնի կուլար: Մէկ ձեռքին մէջ բռնած էր սեւ ու խոշոր խոզանակ մը, որ վերի պատուհանէն ինկած էր իր գլխուն վրայ: Երկու արցունքով կուլար:

(Շար. 4)

(Շար. Ա. էջէն)

տուաւ, Սեպտեմբեր 1–ին, որպէսզի լսէ իրենց դժգոհութիւնները։ Մէկ ժամ բանակցութիւն տարած է Ճարտարարուեստի նախարարը՝ Շթրաուս – Քահն (մինչ Լօրան Ֆապիուս նախանդապետարանի պատերուն ետին առգաստանած էր, կը գրէ «Լիպերասիոն») որպէսզի յեղու գտնուի։ Նախարարին փողկապն է, որ այրուած գտնուած է, հրմշտուքներէն եւ բախումներէն ետք։

Ժ. Փ. ՇՎԷՆԸՄԱՆ, որ բուռն կերպով դէմ է Մաասթրիխթի, շարժում մը հիմնեց՝ «Քաղաքացիներու Շարժում»ը, որ ի մօտոյ կուսակցութիւն կը դառնայ անկասկա՛ծ։

ԱԲԽԱԶՆԵՐՈՒ եւ վրացական զօրքին միջեւ բուռն բախումներ տեղի ունեցած են շաբաթավերջին, հակառակ հրադադարի մը (Օգոստոս 29–ին)։ Տասնեակներով մեռեալներ կան եւ անչուշտ վիրաւորներ։ Վրաստան չանտեսեր կողմերը բաժնող ուժերու միջամտութիւնը, կազմուած Վրացիներէն, Ռուսերէ եւ Հայերէ Աբխազիոյ մէջ...։

ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ նախագահը Ցունխի ընտրութենէն ի վեր առաջին անգամ այցելած է Ղարաբաղի կռիւներու ճակատը. ան գացած է Գանձակ, Աղտերէ, ուր հանդիպում ունեցած է ազերի զինուորներու հետ, հետաքրքրուած անոնց հարցերով ու բացատրած թէ յառաջիկային դասախաբակչական ինչ համակարգ պիտի ստեղծուի ադրբեջանական բանակին մէջ։

ՌՈՒԲԼԻՒ թաւալգլոր անկումը կը շարունակուի, օրէ օր աւելի մտահոգիչ դարձնելով նախկին Խորհրդային Միութեան տնտեսութիւնը, քանի, ինչպէս նկատել կուտար «Լը Մոնտ» (Օգոստոս 30 – 31) դրամանիշի մը արժէքը նշաններէն մէկն է տնտեսութեան «առողջութեան»։ Վերջին օրերուն տոլարը 168–էն հասած է 205 ռուբլիի։

ԼԻՈՆԻ մէջ, Օգոստոս 31–ին բացումը կատարուեցաւ կատարելագործուած մեթրօ-ի մը՝ Մակալի, եգակի իր տեսակին մէջ, առանց վարորդի, որ կը բանի միայն ու միայն համակարգիչով։ Լիոնի Տէ գիծը (12 քիլոմեթր) կ՚ապահովէ։

Ս. ՄԵՍՐՈՊ ԿՐԹԱՐԱՆ ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Ալֆորվիլի Ս. Մեսրոպ Կրթարանի 1992 – 1993 կրթական տարեշրջանի վերամուտը կը սկսի Սեպտ. 10–ին, առաւօտեան ժամը՝ 9–ին։

Արձանագրութեանց համար ծնողներ իրենց զաւակով կրնան վարժարանի տնօրէնութեան ներկայանալ՝ Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 2–էն՝ Երեքշաբթի Սեպտեմբեր 8, ներառեալ՝ ամէն օր ժամը 10–էն 12, եւ 15–էն 18·30, (բացի Կիրակի, Սեպտ. 6)։

Ծնողներէն կը խնդրուի իրենց հետ ունենալ ընտանիքի խնքնութեան թուղթը եւ զաւկին առողջապահական տետրակը։

Անհրաժեշտ եւ լրացուցիչ տեղեկութեանց համար կը խնդրուի դիմել դպրոցի տնօրէնութեան։

Հեռաձայն. – 43 – 96 – 18 – 13

Հասցէ. –
ECOLE SAINT MESROB
4, rue Komitas, 94140 Alfortville

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՓԱՐԻԶ. – Պր. Գեղամ Թորոսեան 500 ֆրանք։

ՊՏՈՅՏ

ՍԷՆ – ԺԵՐՈՄ

Կապոյտ Խաչի Սէն - Ժերոմի Զ. Շանթ մասնաճիւղը կը կազմակերպէ օթօքառով պտոյտ մը Սեպտեմբեր 5, Շաբաթ առաւօտ, ժամը 10–ին։

Ժամադրման վայրն է Նախկին Ռօթօնտ, ներկայիս Լիէօբընաճ Տիրան Թէքէեան հրապարակ վերոյիշեալ ժամուն։

Կէսօրուան ճաշ ճաշարան մը, ապա՝ այցելութիւն Գառզուի Նկարազարդած Եկեղեցին։

Փափաքողները կրնան հեռաձայնել՝
91 - 61 - 91 - 99 կամ՝ 91 - 06 - 29 - 65

Կ՛ՈՒԶՈՒԻ

Կ՚ուզուի միջին տարիքի հայ կին մը ուր զբաղի տարեց կնոջմով մը (աւելի լաւ է եթէ կառք վարել ալ գիտէ) Շամփիներիի - Սիւր - Մարն։ Բնակութեան հնարաւորութիւն։

Հեռաձայնել՝
47 06 49 79

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section « Cardinè Aghababian » de Clichy

organise

une Journée à FONTAINEBLEAU

le DIMANCHE 13 SEPTEMBRE

Départ tôt le matin — Retour le soir

Petite collation à 10h offerte par la section
Visite Château — tour de la ville
en petit train
Déjeuner au Restaurant *«Bonaparte»*

Participation aux frais: 250 F / personne

Renseignements par téléphone :
42 70 00 91 / 47 99 41 19

CELEBRATION DU 48e ANNIVERSAIRE DE LA LIBERATION DE PARIS

Samedi 5 Septembre à 16 heures
Place du 18 Juin, à l'emplacement de l'ancienne gare Montparnasse
métro Montparnasse
devant la plaque commémorative de la reddition de la garnison allemande aux mains du Général Leclerc et du Colonel Rol Tanguy
sous le patronage de
Monsieur Louis MAXANDEAU
Secrétaire d'Etat aux Anciens Combattants

En hommage aux centaines de milliers de soldats arméniens tombés en combat tant dans les armées française et alliées, l'Amicale des Anciens Résistants Arméniens fait appel à notre communauté à participer nombreux à cette cérémonie de fidélité à leur mémoire et de renouvellement d'engagement à la défense de la liberté des peuples et des Droits de l'Homme.

ALLOCUTIONS,
MUSIQUE MILITAIRE ET CHANTS

Կ՛ՈՒԶՈՒԻ

Կը փնտռուի հայախօս տիկին մը որ Քոլոմպ բնակի 2 տարեկան երախայի մը խնամք տանելու համար իր բնակարանին մէջ։

Շաբաթը չորս օր Սեպտեմբերէն սկսեալ։

Հեռաձայնել. – 47 – 85 – 78 – 03 ժամը 20–էն յետոյ։

UGAB - SUISSE

ORGANISE A GENEVE

le Vendredi 16 Octobre

UN CONCOURS DE DECLAMATION DE POESIE ARMENIENNE

en présence de
Mme SILVA GOMIGYAN
Présidente du Jury

1er prix : 1000 F.S. (francs suisse)
2ème prix : 600 F.S.
3ème prix : 400 F.S.
et de nombreux prix de consolation

Renseignements et inscriptions :

UGAB SUISSE
Case postale 429 - 1211 Genève 3 (Suisse)
Tél. (14 h à 18 h) (41.22) 735 93 02
FAX (41.22) 786 84 30

Dernier delai d'inscription:
le 5 octobre

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՁԵՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐ, ԹՌՈՒՑԻԿ, ՏՈՄՍ ԿԱՄ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԶԱՆԱԶԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐ (ՀԱՇՈՒԵՑՈՅՑ, ՆԱՄԱԿԻ ԹՈՒՂԹ, ՊԱՀԱՐԱՆ, ԵՒԱՅԼՆ)

FAIRE-PART DE MARIAGE, BILLETS PROSPECTUS, DIVERS TRAVAUX DE VILLE (TÊTE-DE-LETTRE, FACTURES, ENVELOPPES, ETC.)

«ՅԱՌԱՋ — HARATCH»
83, RUE D'HAUTEVILLE - 75010 PARIS

LES APRES-MIDI, DE 14 à 18 h. 30 SAUF SAMEDI ET DIMANCHE

ԴԻՄԵԼ ԱՄԷՆ ՕՐ, ԺԱՄԸ 14.00 - 18.30 ԲԱՑԻ ՇԱԲԱԹ ԵՒ ԿԻՐԱԿԻԷ

Խնամուած աշխատանք — *Travail soigné*

– ՎԵՐԱՄՈՒՏ –

ԱՆԿԷՆ

Անկէնի Նարեկ Միութեան վարչութիւնը կը յիշեցնէ թէ իր Միօրեայ Վարժարանին 1992 – 1993 դպրոցական տարեշրջանին վերամուտի թուականն է. –
Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 16, ժամը՝ 9·30–ին։
8, rue F. Faure, 95880 Enghien-les-Bains
Հեռաձայն. – 34 – 17 – 29 – 26

ASSOCIATION NAREG ENGHIEN
tél. 34 17 29 26
Rentrée scolaire
le Mercredi 16 Septembre à 9 h 30

GRENOBLE

La Croix Bleue, Section ANI, de Grenoble/Saint Martin d'Heres informe tous ses sympathisants que son école ouvrira le Samedi 5 Septembre à 14 heures et sera heureuse d'accueillir les enfants de 6 à 16 ans.

ՊԱՆԵԽՕ – ՔԱՇԱՆ

Պանեօ – Քաշանի «Սիամանթօ» Միօրեայ Վարժարանի բացման օր՝ Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 23։
Արձանագրութեան օր՝ Շաբաթ, Սեպտեմբեր 19, ժամը 15–էն 16·30։
Հասցէ. –
41, av. A. Petit, 92220 BAGNEUX
Հեռաձայն. –
46 - 65 - 81 - 53 կամ՝ 46 - 64 - 10 - 11

ISSY-LES-MOULINEAUX

COURS D'ARMENIEN

La Croix Bleue Arménienne (Section d'Issy-les-Moulineaux) informe que la rentrée scolaire est fixée au MARDI 15 SEPTEMBRE 1992.

Les cours, destinés tant aux enfants qu'aux adultes, se tiendront de 19h à 22h30 à la M.C.A. 45, rue de la Défense à Issy-les-Moulineaux.

Renseignements et inscriptions auprès de:
Mme Hélène GUL
tél. 46 26 42 48
Mme Chaké GUIRAGOSSIAN
tél. 46 42 45 25

COURS DE DANSES ARMENIENNES

La Croix Bleue Arménienne (Section d'Issy-les-Moulineaux) reprendra ses cours de danses arméniennes le VENDREDI 18 SEPTEMBRE 1992. Les répétitions auront lieu de 19h à 20h à la M.C.A. 45, rue de la Défense à Issy-les-Moulineaux.

Les enfants (filles et garçons), âgés de 6 à 15 ans, peuvent se faire inscrire auprès de Mme Nicole ESSAYAN
tél. 47 36 27 14

«ՅԱՌԱՋ»ի
ընթացիկ ազդերու սակագինը

Մահազդ	450	(533,70)
Հոգեհանգիստ	350	(415,10)
Շնորհակալիք	350	(415,10)
Հարսնիք-Նշանտուք	350	(415,10)
Ծնունդ	350	(415,10)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 18,60% Թէ.Վէ.Ա. (տե՛ս փակագծի մէջ ընդհ. գումարը)։
Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, մինչեւ մէկ քառորդ սիւնակ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8րդ (12-13 տող) մնացեալին։
Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել թերթին վարչութեան։

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 2

MERCREDI
2 SEPTEMBRE
1992

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

LE NUMERO : 5,00 F

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. 47. 70. 86. 00 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E
ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 900 Ֆ. — Վեցամսեայ : 460 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.200 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

68րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.875
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
68e ANNÉE — No 17.875

ՆՈՐ ՌՄԲԱԿՈԾՈՒԹԻՒՆ ՍՏԵՓԱՆԱԿԵՐՏԻ ՎՐԱՅ

15 ՄԵՌԵԱԼ (4 ՄԱՆՈՒԿ, 5 ԿԻՆ) 120 ՎԻՐԱՒՈՐ (11 ՄԱՆՈՒԿ)

ՄԷԿ ՕԴԱՆԱՒ ՎԱՐ ԱՌՆՈՒԱԾ

ԱԶՐՊԷՅՃԱՆ ՉԻ ՅԱՐԳԵՐ ՀՐԱԴԱԴԱՐԸ

Սեպտեմբեր 1-ին, Երեքշաբթի առաւօտեանէն մեր առած լուրերը շատ ծանր էին ինչ կը վերաբերէր մանաւանդ նախորդ իրիկուան ռմբակոծութեան Ստեփանակերտի վրայ:

Երեք օդանաւերով է, որ Երկուշաբթի, Օգոս. 31, ժամը 18.30-ին Ազերիները ռմբակոծած են Արցախի մայրաքաղաքը, որու հետեւանքով 15 մեռեալ կար (4 երախայ, 5 կին) եւ 120 վիրաւոր որոնց մէջ 11 երախայ: Մէկ օդանաւ վար առնուած է: Այս մասին, ոչ իսկ խորհրդածութիւն կարելի է ընել այլեւս, քանի որ նպատակը յստակ է.- խուճապ ստեղծել բնակչութեան մօտ (ընիկներու կողքին 30 հազար գաղթական կայ) որպէսզի մեկնի եւ Արցախը պարպուի: Լաչինի ճամբուն ալ բաց ըլլալը միայն կը դիւրացնէ այս նպատակին իրագործումը:

Ալմա-Աթայի հրադադարն ալ, սկզբունքով, ի զօրու պէտք է դառնար Սեպ. 1-ին, բայց, Ազերիները խախտած են եւ Երկուշաբթի կէս գիշերէն ետք (այսինքն Սեպ. 1-ի առաջին ժամերուն իսկ) ռմբակոծումներ ծայր տուած են Հադրութի, Մարտունիի եւ Մարտակերտի շրջանը ինչ կը վերաբերի Ղարաբաղի, բայց նաեւ Կրասնոսելսկ եւ Կապան, այսինքն սահմանամերձ շրջանները: Հրադադարի գործադրութեան հսկելու համար Երեւան հասած էր Օգոստոս 31-ին, նախագահ Նազարբայեւի ներկայացուցիչ՝ Հասան Կաժոկով, որ մասնակցած էր Ալմա-Աթայի հանդիպումին: Ընդունուած է նախագահ Լ. Տէր-Պետրոսեանի կողմէ:

Նախքան այս դէպքերը, Օգոստոս 31-ի առաւօտներով ընդհանուր կացութիւնը հետեւեալ պատկերը կը պարզէր:

Կիրակի, ամբողջ օրը չէին դադրած ազրպէյճանական յարձակումները եւ ինչպէս արդէն գրած էինք մեր նախորդ թիւով, բուռն մարտեր կը մղուէին Մարտակերտի շուրջ եւ հայկական ինքնապաշտպանութեան ուժերը ստիպուած եղած են պարպելու Հայ - յունական Մեհմանա գիւղը: Կռիւներու ընթացքին Ազրպէյճանցիք 50 մեռեալ ունեցած են: Հայկական ճակատի կորուստները չեն յայտնուած: Վիրաւորներ եւ նիւթական վնասներ կան նաեւ Մարտունիի շրջանի Ագրու, Հաց եւ Նորշէն գիւղերը:

Շահումեանի շրջանն ալ միշտ մարտեր կան եւ հայկական ինքնապաշտպանութեան ուժերը յաջողած են գրաւել Ֆիլիստան գիւղը: Այս կապակցութեամբ Շահումեանի շրջանի ինքնապաշտպանութեան կեդրոնը կը պահանջէ որ գիւղերէն հեռանան մնացած հայ բնակիչները, որպէսզի անմեղ նոր զոհեր չաւելնան:

Նոր կատարելագործուած զէնքերով է որ Ազրպէյճան շարունակած է յարձակումները սահմանամերձ Կրասնոսելսկի եւ Վաշան գիւղի վրայ: Հայկական ուժերը ստիպուած եղած են նահանջել: 48 ժամուան մարտերու ընթացքին, Հայկական կողմը ունեցած է 6 մեռեալ եւ 15 վիրաւոր:

Ռմբակոծուած են նաեւ Տաւուշի շրջանի Արծուաբերդ եւ Այգեձոր, Գորիսի շրջանի Շուռնուխ գիւղերը:

Արցախի Գերագոյն Խորհուրդի նախագահի պաշտօնակատար՝ Գէորգի Պետրոսեան Ղարաբաղի Հանրապետութեան անունով բողոք բարձրացուցած է եւ դիմած միջազգային հաւաքականութեան (որուն շատ հոգն ալ չէ, անշուշտ) որովհետեւ Ազրպէյճանի Խորհրդարանը Մարտակերտի շրջանի որոշ գիւղերը վարչականօրէն ենթարկած է Միրբաշիրի:

Լը Մոնտ (Սեպտեմբեր 1) քանի մը տող կը յատկացնէր Ղարաբաղի եւ կը հաղորդէր որ Օգոստոս 29-ին, Շարաթ, կռիւներու հետեւանքով (Մարտակերտի շրջանի Վերին Հոռաթաղ գիւղ) 30 ազերի զինուոր եւ 2 Հայ մեռած են:

Ֆիկառօ (Սեպտեմբեր 1) կ'անդրադառնայ Ալմա-Աթայի հրադադարին, առանց շատ հաւատք ընծայելու: Դէպքերն ալ, կ'ըսէ Թղթակիցը, կասկածամիտ են: Լաչինի գօտին, չարաթաւերջին, բուռն կռիւներու դաշտ եղած է:

ԵՐԵՒԱՆ — ՀԵՌԱՏԻՊ — ՓԱՐԻԶ

ԵՐԵՒԱՆ
(«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ» - ՕԳՈՍՏՈՍ 25 / 29)

ԿԱՌԱՎԱՐԱԿԱՆ ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆ

Օգոստոս 24-ին Խ. Յարութիւնեան ընդունած է Ֆրանսայի Հայկական միջմասնագիտական Ընկերութեան (Ժէ - Ի - Ա.) նախագահ՝ Մանուէլ Տէյիրմէնճեանը: Վարչապետը յատկապէս գնահատած է կազմակերպութեան հիմնած գործավարներու դպրոցը որ շուկայական տնտեսութեան պայմաններուն համար ղեկավար ու վարչական տարրեր կը պատրաստէ: Մ. Տէյիրմէնճեան տեղեկացուցած է որ ընկերութիւնը վեց ծրագիր ներկայացուցած է Եւրոպայի տնտեսական Համագործակցութեան, որոնք առընչուած են Հայաստանի դրամատուներու եւ ֆինանսական համակարգին, Երեւանի փոխադրութեան միջոցներուն, մեթրոյին, ինչպէս նաեւ ճամբաներու: Խ. Յարութիւնեան եզրակացուցած է թէ

(Շար.ը Դ. էջ)

ՉԵՐՕ ԱՄԲՈՂՋ

«ՄԻՋԱՆՑԱՀՈՎԻԿ» (5)

Ա.

Սեւանի ափին, կռնակս լճին, կը սեւեռէի բարձունքի Այխթամար ճաշարանը: Ցիշատակներ, քաղցր յուզում: Քսանեօթը տարի առաջ, Հայաստան անդրանիկ ներկայութեանս, շոգեմակոյկով շրջապտոյտ մը կատարելէ ետք Սեւանի ջուրերուն վրայ, մեր ճաշը բրած էինք այդ ճաշարանը, կերած *իշխան*: Եղած էի յուսախաբ: Իշխան-ին հետ քիմքիս առաջին հանդիպումը եղած էր անբարեյաջող, ամէն անգամ որ խօսած էի այդ մասին, յօնքեր բարձրացած էին: *«Չի կարելի»*: Մեղաւորը խոհարարը պէտք է ըլլար:

Քսանեօթը տարի:

Քսանեօթը տարի ետք, հիմա լճափի նորակառոյց *Տայան* ճաշարանն էինք, մեր հետն էր Համօ Սահեանը, կային Մերուժանն ու Վովան, Փրոֆեսէօրն ու Անահիտը: Կար նաեւ Սեւ Ծովու ափէն Աշոտը:

Կիլիկեցի ծնողներէ Հալէպ յայտնըւած Հայը, 27 տարիներու երկայնքին, կանոնաւոր պարբերականութեամբ եկած էր Հայաստան, եկած էր ներաշխարհին մէջ առնելու Հայաստանը, *փիղիքական*ը, զայն Պատմութեան գիրքերուն մէջ ճանչնալէ ետք:

Կորսուած էր Արեւմտահայաստանը, եկած էի Հայաստանի այս բեկորը, սիրած զայն, գացած կրկին, ամրապնդած սէրս անոր հանդէպ, իմ եւ Հայաստանին միջեւ կը ստեղծուէր կապ մը, որ պիտի վերածուէր անքակտելի հանգոյցի:

Իշխան չէի, ձուկ մըն էի սակայն, առինքնող էր խայծը, այնքան անդիմադրելի որ խածած էի զայն ախորժակով, բռնուած, բռնուած կոկորդէս:

Ու կը հաստատուէին բարեկամութիւններ, ազգականներու կողքին, կը կնքէի մտերմութեան անհամար դաշինքներ:

Կ'երթայի, կը մնայի երկու շաբաթ, կը պակսէր շաբաթ մը, կը մնայի երեք շաբաթ, կրկին կը պակսէր շաբաթ մը, կը մնայի չորս շաբաթ, դարձեալ կը պակսէր շաբաթ մը:

Միշտ կը պակսէր շաբաթ մը:

Կ'երթայի, կը նայէի Արարատին, կը մտնէի Սեւան, կ'աղօթէի Գեղարդի մէջ, կը մտնէի թանգարանները, թատրոն, կը հանդիպէի գրողներու, սովորական մարդերու, կ'ըլլայի ներգաղթած ազգականներու հետ:

1946: Մեծ հայրս մերժած էր ներգաղթել:

Չորրորդ անգա՞մ պիտի երթայի Գեղարդ, կ'երթայի, այս անգամ ճամբան կը ճաշակէի մածուն մը, որուն համը պիտի մնար քիմքիս վրայ մինչեւ աւարտը կեանքիս: Վեցերորդ անգամուն է որ պիտի տեսնէի *Ամբերդը*, վերադարձի ճամբուն վրայ, տնակի մը մէջ կրկին մածուն պիտի ճաշակէի, անմահական, անկրկնելի: Ու հաստատուած բարեկամութիւնները կը ջերմանային, կը շիկանային, հայկական հարազատութիւնը կը տաքցնէր հոգիս:

- Ուզո՞ւմ ես քեզ տանեմ Զանգեզուր:

Դերենիկ Մարգարեանն էր: Հայպատանեկանիւթի տագնա՞պը: *«Բո՛ գործը չի»*: Պիտի երթայինք օդանաւով, կ'երթայինք, շուտով առիթ կը տրուէր ինծի սաւառնելու Նժդեհի հողաշերտին վըրայէն, կը հասնէինք Կապան, Դերենիկ ցոյց կու տար ինծի Քաջարանը, Մեղրին, ահեղավազ Արաքսը: Ան կ'առաջնորդէր զիս մինչեւ Տաթեւի վանքը, Ակսէլ Բակունցի *Մթնաձոր*էն ետք:

Երջանիկ էի: Ութեմն պէտք է խօթներորդ անգամ երթայի Հայաստան որպէսզի ապրէի կեանքիս խտագոյն պահերէն մէկ քանին:

Դերենիկ կը հիւրասիրէր զիս իր տան ջերմութեան մէջ, պէտք է մտածէր նաեւ անապարանքիս մասին, հասցնէր զիս Երեւան: Յաջորդ օրն իսկ պէտք է վերադառնայի Փարիզ:

Ահաւասիկ Գորիս, պտղասեղան, շամփանիա, պատրաստ էր կառքը, որ պէտք է անցնէր երկուհարիւրյիսուն քմ. ճանապարհ պարզապէս զիս Երեւան ձգելու համար: Վառելանիւթի տագնա՞պ: *«Բո՛ գործը չի»*: Հապա Արեւմուտքի մարդի՞կը, որոնք կը խոժոռէին երբ իրենց մէ խնդրուէր, նուազահանդէսի մը աւարտին, կառք չունեցող մը հասցնել արուարձանի իր տունը:

Սեւանի ափին էի: Նայուածքս ջուրի տարածութեան, կ'ունենայի երկիւղ մը զոր սովոր էի ունենալ երբ ինքզինքս կը գտնէի տանս գրադարանին գիրքերուն դիմաց: Համալսարանի մը մէջ կը զգայի ինքզինքս, շրջուած դասաւորումով, հարիւրաւոր գիրք-դասախօսներ կ'ունենային միակ ուսանող մը՝ զիս: Բայց ի՞նչ առընչութիւն Սեւանի խորհուրդներուն, ալիքներուն, շքեղութեան եւ գիրքերուս միջեւ, հարց կու տայի իրովի:

Մէկ առ մէկ ազգականներս կը լքէին Հայաստանը, կ'երթային Ամերիկա, կը մեղադրէի զանոնք, անոնք իրենց արդարացումները ունէին: Եթէ ընտանիքիս հետ ես ալ ներգաղթած ըլլայի, ե՞ս ալ պիտի արտագաղթէի:

Գաղափարն իսկ կը փշաքաղէր զիս:

Կ'երթային անոնք, իրենցմէ կը պարպուէր Հայաստանը, ես կը շարունակէի երթս նոյն յաճախականութեամբ:

Աշտարակ այցելութենէ մը վերադարձին էր, 1986-ին, երբ Երեւանի *«Միջանցահովիկ»* սրճարանին մէջ Վանիկ կը ներկայացնէր զիս *Գարուն* ամսագրի խմբագիր Մերուժան Տէր-Գուլանեանին:

Պատահական ծանօթացում, հանդիպումը պիտի վերածուէր ընկերութեան, ընկերութիւնը նախախնամական հոգեհարազատութեան:

Դիպուածը ցոյց տուած էր իր տաղանդը:

Հինգ տարի ետք, երբ Գեղարդի վանքին մէջ, մկրտութեան սրբազան արարողութեամբ մը կ'ըլլայի Մերուժանի տըղուն՝ Դաւիթի եւ աղջիկներուն՝ Շահանէի, Անիի եւ Մարիամիկի կնքահայրը, կը փոխարինուէին բոլոր մեկնած ազգականներս:

Սրբալոյս միւռոնը կը կատարէր իր հըրաշքը:

Նոր մկրտութիւն մըն ալ ե՛ս կը ստանայի:

Մ. ՊԶԱՔՃԵԱՆ

ԱՐԾՈՒԱՇԷՆԻ ԴԺՈՒԱՐԱՄԱՐՍ ԱՆԿՈՒՄԸ

Ադրբեջանական հողատարածքին հայկ. փոքրիկ կղզեակին՝ 46 քառ. քիլոմեթրանոց Արծուաշէնի կորուստը բուռն հակազդեցութիւններու տեղի տուաւ յատկապէս Հայաստանեան ընդդիմադիր մամուլին մէջ. Ադրբեջանցիներու անակնկալ ու մեծ հզօրութեամբ յարձակումով շինուած բացատրութիւնները գրեթէ ոչինչ նշանակեցին ու Արծուաշէնի կորուստը մինչեւ իսկ «հողի կամաւոր յանձնում» որակուեցաւ: Այս հակազդեցութիւններուն զուգահեռ՝ թեր ու դէմ վէճեր տեղ գտան մամուլին մէջ այն մասին թէ կարելի՞ էր պահել խնդրոյ առարկայ հողը, թէ ոչ,

Յայտնի է որ մանաւանդ վերջերս, ընդդիմութեան քիչ մը բռնազբօսիկ ճակատին ու Հայաստանի իշխանութեան միջեւ խրամատները անդունդի վերածուած են ու ռազմական կորուստները ամենալաւ տուեալները կ'ըլլան քննադատութիւններու, ամբաստանութիւններու համար: Դուրսէն դիտողներու մեծագոյն դժուարութիւնը կ'ըլլայ յաճախ միայն քննադատելու կերպով կատարուած ամբաստանութիւններու եւ կենսական հարցերու մասին ոչ - գոհացուցիչ պաշտօնական արտայայտութիւններու խուլ աղմուկին մէջ թափանցել իրականութեան: Անիկա հետզհետէ աւելի կը դժուարանայ երբ ամբաստանութեան մոլուցքը տեղ չի ձգեր տրամաբանութեան եւ միւս կողմէ երբ ծանրակշիռ պատահարներ իսկ պաշտօնական կարգադրատիպ տարազներով հրապարակ կը հանուին: Այսպէս, օրինակ մինչ ընդդիմութիւնը մինչեւ դաւաճանութեան մեղքով կը խարանէ իշխանութիւնը, այս վերջինն ալ ոչ իսկ հարկը կը տեսնէ համոզիչ բացատրութիւն մը տալու թէ ինչո՛ւ տակաւին անկախ Հայաստանը բանակի ոչ իսկ կորիզ մը ունի...:

Արծուաշէնի պարագային քննադատական ամէնէն սուր կեցուածքը ցոյց տուաւ Ազգային Դաշինքի առաւել «խախուտ» մանուկը՝ ՌԱԿ-ի պաշտօնաթերթը «Ազգ»ը: Անոր Օգոստոս 11-ի թիւին «Արծուաշէնն էլ ընկաւ, յաջո՞րդը...» խորագիրով ու «Պատմութիւնը դեռ չի տեսել հայրենիքի նման կամաւոր յանձնում» ենթախորագրով, Հ. Ղ. ստորագրուած գրութիւնը Հայաստան - Արծուաշէն ճամբուն բացուիլը անուղղակի ազդակ կը նկատէ տարածքին պարպուելուն ու անվարան զուգահեռ մը կը գծէ Արծուաշէնի եւ Շահումեանի ու Մարտակերտի դէպքերուն միջեւ:

Ծանրագոյն ամբաստանագիրը ունի հետեւեալ տողերը. - «Մարդ յուսահատութիւնից քիչ է մնում «բարի» խորհուրդ տայ որ տարածք էք յանձնում, աչքակապութիւն մի՛ արէք, յայտնէք, որ այդ ազնիւ տղաները չգնան զոհուին, դուք նրանց համար ոչինչ չէք արել եւ իրաւունք չունէք...»:

Այս տեսակ մեղադրանքներու դէմ որպէս իշխանութեան կեցուածք, նախագահի մամուլի քարտուղարին Օգոստոս 9-ի ասուլիսին մասին Օգոստոս 12-ի «Հայք»ին մէջ հետեւեալ արտայայտութիւնները կարդալով ի՞նչ պէտք է մտածէ մարդ. Ռ. Շուգարեան կ'ըսէ. - «Ձեռնարկում են ռազմաքաղաքական միջոցառումներ», ապա կ'աւելցնէ. - «Արծուաշէնը չպէտք է յուսալքման պատճառ դառնայ, այլ պէտք է հաւատալ այն ետ գրաւելու հնարաւորութեանը»: Շահումեանի շրջանին ու Մարտակերտի գիւղերուն կորուստները ակներեւ է թէ որքան տրամադրութիւն ձգած են «ետ գրաւելու հնարաւորութեանը հաւատալու»: Գոնէ կարենայինք հաւատալ սա «ձեռնարկում են ռազմաքաղաքական միջոցառումներ»ուն. մինչդեռ, ինչպէս այլուր ալ գրուեցաւ, նոյն օրերու «ռազմաքաղաքական» անցքերը բաղկացան ձախողած զօրակոչին հարցով զբաղելիք յանձնախումբի կազմութեամբ ու ... դիմումներով: Ինչպէս Ռ. Շուգարեան եւս կ'ըսէ նոյն ասուլիսին, Ռուսաստանի Արտաքին Նախարարը առաջարկած է տարածաշրջան ուղարկել Ռուսաստանի խաղաղարար ուժեր: Նախագահին մամուլի քարտուղարը այդ առաջարկը որպէս կանխիկ վճարում առած, կ'եզրակացնէ. - «Իսկ եթէ ՀԱՊ-ը չկատարի իր պարտաւորութիւնները Հայաստանի նկատմամբ, մեր վերաբերմունքը ՀԱՊ-ի նկատմամբ կը յստակացուի»:

Մէկդի ձգելով դիրքորոշում յստակացնելու բաւական պոռոտ տրամադրութիւնը, ի՞նչպէս չանդրադառնալ անկախութեան առաջին տարազումներուն որոնք կը կեդրոնանային «միմիայն իր ուժին վստահելու», «երրորդ, չորրորդ, տասներորդ ուժերը բացառելու» հրաշունչ հրամայականներուն վրայ:

Արծուաշէնի կորուստը փոքր «հարցաքննութեան» մը մղած է «Ազատամարտ»ը. անկման պատճառները յստակացնելու միտքով ան դիմած է Կրասնոսելսկի շրջանի պաշտօնատար անձերու. շրջանի զինուորական փոխ - հրամանատարը կ'ըսէ. «Ժողովուրդը պատրաստ չէր պայքարելու: Ժողովրդի ոգին չկար»: Յետոյ կ'աւելցնէ. «բայց եթէ աւելի լաւ պատրաստուէինք, կարող էինք պահել»: Խօսելով տեղւոյն վրայ գտնուած ռազմամթերքին, հնարաւորութիւններու մասին ալ, կը բացատրէ. - «ինչ որ ունէինք, բոլորը մնաց այնտեղ: ... Տանկերը կանգնած, քշող չկար: Աւտօ էլ չկար որ էդ գրաւուած տեխնիկան հանէինք: Արդիւնքն այն եղաւ որ մերն էլ թողեցինք, գրաւուածն էլ թողեցինք այնտեղ»:

Այն հարցումին թէ անկումը ի՞նչպէս պէտք է հասկնալ, երբ ան հետեւած է Պաշտպանութեան նախարարին հաւաստիքներուն թէ շրջանը պաշտպանուած է, կը պատասխանէ պաշտպանութեան հիւսիս - արեւելեան գօտիի փոխ - հրամանատարը՝ գնդապետ Խաչատուրով. անոր կարծիքով շատ դժուար պաշտպանելի դիրք ունէր Արծուաշէնը որ «ռազմական տեսակէտից պէտք է վաղուց փոխանակէինք»: Այս կարծիքը կը հիմնուի այն տուեալին վրայ որ թշնամիներով շրջապատուած նման գօտիի մը մէջ երեք հազար մարդ մշտական տագնապի ենթակայ ձգելու ոչ ոք իրաւունք ունէր:

Բոլորովին տարբեր բան կ'ըսէ ռազմական ոստիկանութեան պետին տեղակալը՝ Կիրակոսեան. «Տարբեր շրջաններից ջոկատներ էին եկել, պահպանելու իրենց հողը, շատ ջոկատներ խայտառակ կերպով հողը թողեցին ու փախան, թողնելով մարդկանց: ... Ունէինք այդտեղ խրամատներ: Եթէ 20 հոգի մարդ լինէր այդտեղ կանգնած, ամէն ձեւով կը պահուէր գիւղը: Ո՞ւր էին գնացել զինուորները, ջոկատները ... ահա հարցը»:

Օգոստոս 15-ի «Ազգ» երկօրեային մէջ նոյն նիւթը «Ինչո՞ւ յանձնուեց Արծուաշէնը» խորագիրով առաջ կ'ըլլայ քաղաքական վերլուծումի մը որ ստորագրուած է «Հայաստան - Միջին - Արեւելք» վերլուծական կեդրոնէն Տիգրան Հայրապետեանի կողմէ: Անոր կարծիքով, եթէ նոյնիսկ հայկական ուժերը վերագրաւեն Արծուաշէնը, «ապա ապագայում դա կը լինի սոսկ ռազմաստրատեգիական տարածք, բայց ոչ երբեք հայկական բնակավայր»:

Տիգրան Հայրապետեանի վերլուծումը կ'առնչուի հետաքրքրական կէտի մը. ան կը գրէ. - «Կարծում ենք որ Արծուաշէնի անկումը կոնկրետ նպատակներ է հետապնդում նաեւ Հայաստանի արտաքին քաղաքական տեսակէտից: Նախ, միջազգային ասպարէզում ադրբեջանական Լաչինի կողքին այսուհետեւ կը դրուի հայկական Արծուաշէնի խնդիրը: Սա յատկապէս կարեւոր է ՀՀ նախագահի Միացեալ - Նահանգներ այցի եւ ՄԱԿ-ում նրա ելոյթի կապակցութեամբ»: Այս ենթակայական հաշիւէն ետք իրաւամբ հարց կու տայ Տիգրան Հայրապետեան թէ միջազգային հանրութիւնը արդեօք պիտի ուզէ՞ հաւասարի նշան դնել Լաչինի եւ Արծուաշէնի միջեւ: Ապա ան «կործանարար» որակելով Հայաստանի քաղաքականութիւնը, հարց կու տայ թէ ովքեր կանգնած են անոր ետին. կը դատապարտէ նախագահի խորհրդական ու վերլուծական - տեղեկատուական կեդրոնի ղեկավար Ժիրայր Լիպարիտեանը որ «ինքնամոռացութեամբ գովաբանում է այս արնածոր ու կործանարար քաղաքականութիւնը»: Մեղադրանքի բաժիններ կ'ուղղուին նաեւ Աշոտ Մանուչարեանի գլխաւորած «Ազգային անվտանգութեան խորհուրդ»ին երբ «Ազգային անվտանգութեան տեսիլքն անգամ չի նշմարւում» եւ Արտաքին Նախարար Րաֆֆի Յովհաննէսեանին որ «հակասական յայտարարութիւններ է անում ԼՂՀ-ի կարգավիճակի ապագայի իր տեսակէտի վերաբերեալ»:

Գրութեան աւարտին, իր դիտարկումները գրել կու տան. «Հայաստանին եւ հայ ժողովրդին մեծ փորձութիւններ են սպասում եւ այսօրուայ իւրաքանչիւր միտումնաւոր կամ անմիտ սխալ քաղաքական քայլի համար մենք վճարում ենք տասնեակ մարդկանց կեանքով, տասնեակ հազարաւոր մարդկանց խեղուած ճակատագրերով»:

Ինկա՞ւ Արծուաշէնը. ինկա՞ն Շահումեանն ու Մարտակերտի կարգ մը գիւղերը, թէ «յանձնուեցան» պնդումը գոնէ թիզ մը հող ունի իր ոտքին տակ: Որքա՞ն արդարացի են Հայաստանի իշխանութեան, անոր օգնականներուն, կռուողներու հրամանատարութեան եւ կռուողներու ուղղուած ծանրածանր ամբաստանութիւնները. ե՞րբ, կորուստի ո՞ր հանգրուանին պիտի պարզուին իրականութիւնները: Որքա՞ն ճիշդ է այն պնդումը թէ կայի՛ն կարելիներ որոնք չկատարուեցան յետին հաշիւներու սիրոյն: Այս բոլորի համար յարմարագոյն ամփոփ բացատրութիւնը կը թուի ըլլալ - առ այժմ - «Հայք»ի Օգոստոս 12-ի թիւին «Արցախեան դիտարկումներ» անկիւնէն Վահրամ Մարտիրոսեանի հետեւեալ գլխագրուած մտահանգումը. «Ստեղծուել է մի արտառոց վիճակ, երբ մէկ - երկու տարի է գոյութիւն ունի հայկական պետութիւն, բայց հայրենիքը պաշտպանում են կամաւորները»:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ԼՈՆՏՈՆԻ ՀՐԱՒԻՐԵԱԼՆԵՐԸ

Նախկին Եուկոսլաւիոյ հարցին լուծումին նուիրուած Լոնտոնի միջազգային ժողովին վեց նախագահներ ու երկու ներկայացուցիչներ հրաւիրուած էին խնդրոյ առարկայ շրջանէն: Սերպական ճակատէն գլխաւոր դէմքն է Սլոպոտան Միլոսեւիչ՝ Սերպիոյ նախագահը: Ան Արեւմուտքցիներու կողմէ կը մեղադրուի որպէս տագնապին բանալին. իսկ ինք կը յայտարարէ թէ անմեղ է: Անտարբեր՝ միջազգային ճնշումներուն, սերբ նախագահը կը պնդէ թէ իր երկիրը պատերազմի մէջ չէ, միայն կը կատարէ Խրուաթիոյ եւ Պոսնիոյ մէջ վտանգի ենթարկուած իր եղբայրները պաշտպանելու պարտականութիւնը: Հակառակ գարնան իր դէմ կատարուած ընդդիմադիր ցոյցերու, Միլոսեւիչ որ 51 տարեկան, ազգայնական դարձած նախկին ահաբեկիչ մըն է, կը թուի ամուր կառչած ըլլալ նախագահութեան: Ճարտար քաղաքական դէմք մըն է Միլոսեւիչ որ պիտի պայքարի մինչեւ վերջ:

Երկրորդ նախագահ մըն է Տոպրիցա Քոսիք որ կը գլխաւորէ Եուկոսլաւիոյ դաշնակցային հանրապետութիւնը (կազմուած՝ Սերպիայէ եւ Մոնթենեկրոյէ): 71 տարեկան է. Համայնավար կուսակցութեան հետ կապը խզած է 1968-ին, հրապարակաւ նշելէ ետք Քոսովոյի Սերպերուն սպառնալիքի ենթարկուած կացութիւնը: Ընդդիմադիր ճակատին մաս կազմած, ան սերպական ազգայնականութեան բանբերը դարձած է 80-ական թուականներէն ու Սերպիոյ ամէնէն փնտռուած հեղինակը, սերբ ժողովուրդին հերոսական պատմութիւնը ցոլացնող իր գործերով: Վերջին տարիներուն եղած էր Միլոսեւիչի խորհրդականը եւ գլխաւոր հեղինակներէն կը նկատուի 1986-ի Գիտութիւններու Ակադեմիային Յուշագրին որով ուշադրութեան կը յանձնուէր Եուկոսլաւիոյ Սերպերուն անարդար ճակատագիրը:

Ժողովին հրաւիրեալներուն ամէնէն գունաւոր դէմքը, անկասկած, 62 տարեկան սերպ - ամերիկացի այն միլիառատէրն է որ կը կոչուի Միլան Փանիք եւ որ Եուկոսլաւիոյ Դաշնակցային Հանրապետութեան վարչապետ նշանակուած է: Գալիֆորնիոյ մէջ հարստութիւն դիզած այս դէմքը Յուլիս 14-էն ի վեր կը շրջի արեւմտեան մայրաքաղաքները, հազարումէկ խոստումներով: Սակայն Արեւմուտքը հարց կու տայ թէ գործելու որքա՛ն ինքնավարութիւն պիտի ունենայ ան, նախագահին նկատմամբ:

Մոնթենեկրոյի նախագահը Մոմիր Պուլաթովիչ 36 տարեկան տնտեսագէտ մըն է. ամէնէն երիտասարդ նախագահն է վախճանեալ դաշնակցութեան: Սերպ իշխանութեան հաւատարիմ այս դաշնակիցը կը գլխաւորէ հանրապետութիւններու ամէնէն փոքրը եւ ամէնէն աղքատը: Մոնթենեկրոցիները որոնք Խրուաթներու հետ Ադրիականի ծովեզերեայ շրջանին համար վէճեր ունին, Խրուաթիոյ պատերազմին կամաւորներ ղրկեցին Սերպիոյ հետ որոշ միջոց մը պահելով հանդերձ. հաւանաբար Մոնթենեկրոյի իշխանութիւնը պիտի փորձէ այդպիսով խուսափիլ պատժամիջոցներէ:

Եուկոսլաւիոյ տագնապին լուծում գտնելու համար գումարուած Լոնտոնի ժողովին Բ. կարգի հրաւիրեալներ կը նկատուին Պոսնիա - Հերցեկովինի, Խրուաթիոյ, Մակեդոնիոյ եւ Սլովենիոյ նախագահները:

Առաջինը՝ Ալիյա Իզզէթպեկովիչ հարցին կորսնցնող կողմը կը ներկայացնէ. Իր իշխանութիւնը երկրին փոքր մէկ մասին վրայ միայն կը տարածուի. մնացեալը Սերպերու եւ նաեւ Խրուաթներու հակակշռին ենթարկուած է: Ան միակն է վեց նախագահներէն որ երբեք համայնավար կուսակցութեան անդամ եղած չէ. կրօնական հոսանքին մէկ ներկայացուցիչն է ու այդ պատճառաւ նոյնիսկ բանտարկուած է 1946-ին. երկրորդ անգամ մըն ալ 1983-ին իր մէկ գործին մէջ իսլամական պետութեան մը քարոզչութիւն ըրած ըլլալով: Իր ճակատը որեւէ շահ չի տեսներ Սերպերու հետ կատարուած բանակցութիւններու մէջ ու Լոնտոն երթալ որոշած էր Արեւմուտքի ճնշումին տակ:

Խրուաթիոյ նախագահը Ֆրանժօ Թուճման 70 տարեկան է. դիւրութեամբ վերընտրուեցաւ Յուլիսին: Իրեն ուղղուած ամբաստանութիւնները կը վերաբերին մեծն Խրուաթիոյ մը երազին որուն սիրոյն Հերցեկովինի արեւմտեան շրջանին տիրանալու համար ան կ'ըսուի թէ պատրաստ է Սերպիոյ հետ համաձայնելու Պոսնիոյ բաժանումի մը մասին: 1971-ին եւ 1981-ին ազգայնականութեան մեղադրանքով դատապարտուած այս նախագահը Խրուաթներու մեծամասնութեան համար անկախութեան դարաւոր երազը լաւագոյն մարմնացնողն է:

Մակեդոնիոյ նախագահը Քիրօ Կլիկորով մեծ զոհն է եւրոպական ռէալփոլիթիքին. Հակառակ անոր որ 1992 Յունուարէն Եւրոպական Հասարակութեան իրաւարար յանձնախումբը դրական արտայայտուած է մակեդոնական անկախութեան ճանաչումին մասին, Եւրոպա Յունաստանի ճնշումին անսալով կը շարունակէ մերժել այդ ճանաչումը, պնդելով որ երկիրը անուն փոխէ, քանի որ Աթէնք կը յայտարարէ որ Մակեդոնիա հելլենական պատմական հողամաս է:

74 տարեկան այս նախագահը որ հանրածանօթ տնտեսագէտ մըն է, կը գլխաւորէ երկիր մը որ կը գտնուի վտանգաւոր մեկուսացման մը մէջ: Սկիզբը պաշտպանած է միջին գիծ մը անկախականներու եւ դաշնակցային կառոյցի մը կողմնակիցներուն միջեւ: Վերջապէս հակած է անկախութեան կողմը, Սերպիոյ հանդէպ խոհեմ քաղաքականութիւն մը վարելով:

Սլովենիոյ նախագահին Լոնտոն ներկայութիւնը թերեւս ամէնէն զարմանալի երեւոյթն է ժողովին. իր երկիրը գրեթէ կապ չունի Եուկոսլաւիոյ պատերազմին հետ: Սլովենիա Յունուար 15-ին միջազգային հանրութեան կողմէ ճանաչում

ՀԵՂՆԱՐ ԱՂԲԻՒՐԸ ԹՐՔԵՐԷՆԻ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԱԾ

Մկրտիչ Արմէնի «Հեղնար Աղբիւր» վէպը որ 1987-ին «Աքթ Սիւտ» հրատարակչատան կողմէ լոյս տեսաւ Իւլին Սորոկոքեանի եւ ռուսերէնէն կատարած թարգմանութեամբ, անցեալ ամիս հրատարակուած է Թուրքիոյ մէջ։ Գործը ֆրանսերէնէն թրքերէնի թարգմանած է Հասան Փոլաթ։ Հրատարակչատունը կը կոչուի «Պէլկէ»․ վէպը անոր «Մարէնոսթրում» շարքին երրորդ հատորն է։ Ինչպէս կ'երեւի «Պէլկէ»ի հրատարակութեան ցանկէն, ձախակողմեան հակումով հրատարակչատուն մըն է, որուն վերոյիշեալ շարքին կողմէ լոյս տեսած նախաբանին մէջ կ'ըսուի․

«Շրջանի մը երբ Կովկաս կրկին կը ցնցուի ողբերգական բախումներով, երջանկութիւնը ունինք մեր ընթերցողներուն ներկայացնելու հայկական վէպ մը որ գրի առնուած է ծայր աստիճան մարդկայնական մերձեցումով մը։

Կը կարծենք որ այլեւս անցեալ դարձած Խորհրդային Հայաստանէն թրքերէնի թարգմանուած առաջին գործն է Մկրտիչ Արմէնի «Հեղնար Աղբիւր» վէպը։ Ափսոս որ ժողովուրդներ որոնք շրջան մը հասարակաց կենսամշակոյթ մը ստեղծած էին, այսօր առաջնորդուեցան անգութ ճակատամարտներու։

Մենք, «Մարէնոսթրում» շարքով կը փափաքինք մեր ընթերցողներուն փոխանցել ճաշակը՝ քաղցր կամ դառն կողմերով հասարակաց մեր կենսամշակոյթային, կորսուած մեր օրերուն։

«Մարէնոսթրում» պիտի շարունակէ հոգեկան կամուրջ մը հանդիսանալ անցեալին ու այսօրուան միջեւ»։

…նաեւ, 1991 Յունիս – Յուլիսի կարճատեւ պատերազմին վէրքերը արագօրէն դարմանելու եւ Եւրոպայի մասնիկը դառնալու նպատակը հետապնդեց։ Այսուհանդերձ, 75 հազար ապաստանեալներով չկրցաւ բոլորովին փրկուիլ պատերազմին հետեւանքներէն ու 51 տարեկան նախագահը՝ Միլան Քուչան առաւելապէս արեւմտեան օժանդակութիւն ստանալու նպատակը կը հետապնդէ։ Ինք նաեւ սկզբունքով պիտի նախընտրէր համադաշնակցութեան մը գաղափարը, սակայն այսուհետեւ իրեն համար կարեւորը Սլովենիան Եւրոպայի մաս կազմող երկրի մը վերածելու առաքելութիւնն է։

ՔԱՂՀԱՆ

ՕԶՈՆԻ ԽԱՒԸ

Կենսոլորտի մէջ կեանքը արեւէն արձակուած ճառագայթներով կը յարատեւէ։ Սակայն զանազան թրթռացում, յաճախականութիւն ու զօրութիւն ունեցող այս ճառագայթներէն ոմանք, աշխարհի վրայ յառաջ եկող կենսաբանական դէպքերը ու հակազդեցութիւնները խանգարելու չափ զօրաւոր են. հետեւաբար, բացառնալիք մըն են նաեւ կեանքի գոյատեւման համար։ Ասոնցմէ մէկն է անդրմանիշակագոյն ճառագայթը։

Ահա՛ այստեղ է որ երեւան կ'ելլէ օզոնին պաշտօնը։

Աշխարհը հրջապատելով ու պարզուտի (քամոց, զտիչ) դեր կատարելով, կ'անցընէ օգտակար կամ ոչ – վնասակար շողեր, սակայն արգելք կ'ըլլայ անդրմանիշակագոյն ճառագայթներուն երկիր հասնելուն։

20 – 25 քիլոմեթր բարձրութեան վրայ կը գտնուի օզոնի խաւը։ Սովորական պայմաններու մէջ (0 աստիճան եւ 760 մմ. Hg) 3 մմ. հաստութիւն կ'ունենայ։ Դժբախտաբար, վերջին տարիներուն այս օգտաշատ խաւը կորսնցուց թէ՛ իր միօրինակութիւնը, եւ թէ՛ իր հաստութիւնը։ Այս խանգարումին մայր պատճառներն են. Ա) սանձարձակօրէն գործածութիւնը «սփրէ»ներուն, որոնց մէջ կը գտնուի վնասակար քլորոֆլորոքարպոնը կամ Ֆըրէոնը. Բ) քարիւղի գործածութիւնը իբրեւ վառելանիւթ. Գ) մթնոլորտին մէջ կատարուած կորիզային ռումբերու փորձերը։

Այս ողբերգական զարգացումներէն վերջ, դիւրացաւ վնասակար ճառագայթներու կատարած աւերը բջիջներու մէջ գտնուող «ՏՆԱ»ին վրայ։ Յառաջ եկած հակազդեցութիւններու պատճառաւ՝ կա՛մ խանգարուիլ սկսաւ «ՏՆԱ»ի բնութիւնը, եւ կամ հիմնականօրէն փոխուեցաւ։ Առաջինը՝ այսինքն անոր բնութեան խանգարումը, քաղցկեղ կը յառաջացնէ, իսկ երկրորդը՝ հիմնական փոփոխութիւնը՝ կեանքի վախճանը կը նշանակէ։

Կատարուած քննութիւնները ցոյց կու տան թէ՝ օզոնի խաւը կորսնցնելով իր հաստութեան մէկ երրորդը, հասած է 2·155 մմ. «բարակութեան»։ Հոս յիշել պէտք է որ այս խաւին 5% համեմատութեամբ բարակնալը պատճառ կ'ըլլայ որ քաղցկեղի պարագաները 10% համեմատութեամբ աւելնան։ Եթէ քլորի եւ ֆլիւորի սպառումը պահէ իր ներկայ քանակութիւնը, 1994-ին օզոնի խաւը 30% համեմատութեամբ «նիհարցած» պիտի ըլլայ։

Այս արդիւնքները ու թիւերը մեզի կը գուժեն դառն ու անխուսափելի վախճան մը, թէ՛ «մարդ»ու եւ թէ՛ ընդհանրապէս «կեանք»ի համար, եթէ շարունակուի մարդոց ներկայ անտարբերութիւնը։

ԱՅԼԻՆ ԿԻՒՆԿԷՕՐՏԻՒ

ԵՐԵՒԱՆ ՀԵՌԱՏԻՊ ՓԱՐԻԶ

ԵՐԵՒԱՆ
(«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ» – ՕԳՈՍՏՈՍ 22 / 25)

ԹԱՓՕՆՆԵՐԸ ԽՈՒՍԱՓԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Արդիւնաբերութեան համակարգին մէջ սկսած է գործել հանքային նախանիւթի հետազօտութեան հիմնարկը որ պիտի զարգացնէ նախանիւթերու լման օգտագործումին միտող թեքնիքներ։ Նպատակը այն է որ թափօնները կարելի ըլլայ վերամշակել ու զանոնք վերստին գործածել այլեւայլ նիւթերու պատրաստութեան մէջ։

**

ԱԶԳԱՅԻՆ ԽՈՒՄԲԻՆ ԳԼԽԱՒՈՐ ՄԱՐԶԻՉԸ

Ֆութպոլի միջազգային դաշնակցութեան անդամ դառնալով Հայաստանի առջեւ բացուած է միջազգային մրցաշարքերու ճամբան։ Այս առումով, Ազգային խումբի գլխաւոր մարզիչ ընտրուած է Եդուարդ Մարգարով։

**

ԱՌՈՂՋԱՊԱՀԱԿԱՆ

Առողջապահական նախարարութեան գլխաւոր համաճարակաբան Շ. Ղազարեանի համաձայն, այս տարուան առաջին կիսամեակին կրկնապատկուած է սալմոնելլոզով հիւանդացողներու թիւը։ Ան կը տարածուի յատկապէս պանիրի միջոցով։ Շ. Ղազարեան երեւոյթը կը բացատրէ անով որ անասուններու սեփականաշնորհումով, հիւանդ կենդանիները ցրուեցան երկրին մէջ, տարածելով հիւանդութիւնը։

**

ՅՈՒՇԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՊԱՀՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

Օգոստոս 15-ին Լեւոն Տէր – Պետրոսեան հրամանագիր մը ստորագրելով կառավարութեան յանձնարարած է ուսումնասիրել մշակոյթի յուշարձաններու վիճակը, միջոցներու դիմել անձեռնմխելիութիւնը ապահովելու համար, ճշգրտել անոնց ցանկը եւայլն։ Այդ աշխատանքը պէտք է աւարտի մինչեւ Դեկտեմբեր 31։

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԵՐԳԻԾԱՆՔ

ԲԱՐԻ ԿԱՏԱԿՆԵՐ
– ԱՐԱՄԱՅԻՍ ՍԱՀԱԿԵԱՆ –

Կենտկոմի առաջին քարտուղար Դեմիրճեանին աշխատանքից ազատելուց յետոյ Դեմիրճեան ազգանունով մի մարդ եկաւ խմբագրութիւն.

– Անկեղծ ասացէք, դուք Կարէն Դեմիրճեանին ազգականներից է՞ք, – դիմամբ հարցրի ես։

– Առաջ՝ այո, հիմա ... ո՛չ – պատասխանեց նա։

**

Տարեց մի մարդ այցելեց եւ ասաց. – «Աստուածաշնչի 1895 թուի հրատարակութիւն ունեմ, ուզում եմ յանձնել Մատենադարան»։

– Մատենադարանում հին ձեռագրեր են ընդունում, իսկ ձերը տպագիր է, – ասացի։

– Որ այդպէս է՝ գնամ արտագրեմ, ձեռագրով յանձնեմ, – պատասխանեց նա։

**

Սփիւռքահայ մի պարոն ասաց ինձ.

– Կ'ուզենք Մայր Հայրենիքը շինել։

– Կարիք չկայ, – ասացի ես, – արդէն 70 տարի շինում են...։

**

Տարիներ առաջ հանդիսաւոր տօնում էր Արեւելեան Հայաստանը Ռուսաստանի միացնելու 150-ամեակը։ Հանդիսաւոր նիստում Շիրազին խնդրեցի, որ ինք էլ խօսի։

– Ով միացրել է, թող նա՛ էլ խօսի..., – զայրացած ասաց նա։

**

Մարքսիզմի մի դասախօս գանգեց ինձ.

– Ձեր Խորհրդարանը մեր տունը քանդեց...

– Ինչո՞ւ, – զարմացայ։

– Ուսանողներին հարցնում եմ՝ «Որո՞նք են Մարքսիզմի երեք բաղկացուցիչ մասերը», պատասխանում են՝ կողմ, դէմ, ձեռնպահ...։

**

– Երկրում ուտելու բան չկայ, ասացի մի նախարարի։

– Ինչո՞ւ չկայ, բա ... կաշա՛ռքը, – ժպտաց նա։

Ի ՅՈՒՇ ԻՐ ՄԱՀՈՒԱՆ 18-ՐԴ ՏԱՐԵԼԻՑԻՆ

Շահան Շահնուր

ԱՌԱՒՕՏԵԱՆ ՇԵՓՈՐ

– 2 –

Բուռն վիճաբանութիւն մը կար ապաներու սենեակին մէջ։ Ձայները կը լսուէին թէ՛ փողոցէն եւ թէ՛ խոհանոցէն։ Գրգռուած ու զայթակղած՝ Արիֆ պէյ իր ամբողջ ուժով կը քննադատէր Գառըգինը։ Անոր պատճառաւ է որ Մալթէփէյի հրդեհը այդքան մեծ համեմատութիւն էր առած։ Սեղանին վրայ էր Ագշամը, ուր [illegible]ցուցիչ տեղեկութիւններ կային աղէտին վրայ։ Այրած են 102 տուն, 10 խանութ, 1 մզկիթ եւ 1 պանդոկ։ Եւ այս բոլորը այն պատճառաւ որ Գառըգին չէ ուզած օգնութեան փութալ, առարկելով թէ Մալթէփէ քաղաքապետութեան սահմանէն դուրս կ'իյնայ։ Իրաւ է թէ դուրս կ'իյնայ, բայց միթէ Մալթէփէն մարդ չէ՞։ Արիֆ պէյին գեղեցիկ մօյկերը կ'եր– թուղարձեն սենեակին մէջ կրկնելով – միթէ Մալթէփէն մարդ չէ՞։

Խոհանոցին մէջ ալ նոյն նիւթին շուրջ կը խօսուի։ Ցած աթոռի մը վրայ նստած, Բէճէպ կը կարդայ նոյն Ագշամը եւ ուրիշ գինուորներ ականջ կու տան։ Հո՛ս ալ Մալթէփէն քաղաքապետութեան սահմանէն դուրս կ'իյնայ։ Հո՛ս ալ Գառըգին օգնութեան չի փութար եւ կը պատասխանէ իրեն եղած հեռաձայնի կրկնակ հարուածներուն – «մինչեւ որ հրշէջ զօրաց հրամանատարութենէն հրաման չառնենք, չենք կրնար ճամբայ ելլել»։ Բայց չեն կրնար արտօնութիւն առնել, որովհետեւ «հրամանատարը անհանդիստ ըլլալուն համար մէկ քանի օրէ ի վեր հանգիստ կ'ընէր իր տունը։ Փոխ – հրամանատարն ալ բացակայ էր, որովհետեւ Պաղըրքէօյ էր գացած, ագարակի մը մէջ այրող խոտերը հրեղէն կարծելով։ Մինչ այս մինչ այն, կրակը մեծ համեմատութիւն էր առած։ Ստիպեալ Մեծ կզզիէն օգնութիւն ուզեցին։ Մեծ Կղզիի հրշէջ գունդը ճամբայ ելաւ անմիջապէս, բայց կարելի չեղաւ գտնել Պաղտատ չոգենաւին նաւապետը։ Մալթէփէյի կէսէն աւելին մոխիրի վերածուած էր արդէն երբ որ Գառըգին ճամբայ ելաւ վերջապէս։ Հրամանատարը իր տունէն արտօնութիւն տուած էր հեռախօսով։ Բայց Գառըգինի օթօները Պօսթանճը հասած՝ պէնզինի խողովակները աւրուեցան...»։

– Ա՛խ, սա ադուններուն նայեցէք, ըսաւ Աւետիս որ պատուհանին մէջ էր նստած։ Ի՞նչ համով կ'ըլլայ փիլաֆին հետ...

Ծակատը երկաթէ հաստ ձողերուն կռթնցուցած՝ անօթի Աւետիս կը նայի Սուրբ Խաչ Եկեղեցիի ադուններուն։ Անոնք աղբիւրի ջրակոյտերուն շուրջ կը դառնան, կը վուվույեն եւ կը լոգնան։ Գիտեն թէ զանգակատունը գիրենք պիտի կանչէ քիչ վերջ եւ կ'ուզեն մաքուր ներկայանալ անոր։ Վերջալոյսը բռնկած է անշուշտ տուներու ետին, քանի որ մթնոլորտը վարդագոյն է եւ բարձր թառած փոքրիկ պատուհան մը հնոցի պէս կը ճարճատի։ Վո՛ւ, վո՛ւ։

Օգնական խոհարարը, Բէճէպ, թերթը ձգելով մօտեցաւ պատուհանին եւ նոյնպէս անօթի աչքերով նայեցաւ թռչուններուն։

– Ի՞նչ լաւ կ'ըլլար, ըսաւ ան ալ, մէկ հարուածով սա երեքը մէկ փռէի...

Եւ իր թեւերուն տուաւ զէնք մը կրելու դիրքը, գլուխը քիչ մը դէպի աջ ծռեց, ձախ աչքը գոցեց ու նշան առաւ։ Յետոյ աջ ձեռքին ցուցամատը պարապին մէջ խաղցնելով զէնքի ձայնը կեղծեց.

– Պո՛ւմ..

Իրաւ ալ ադունները թափահարեցին սարսափած՝ հակառակ որ Բէճէպին ձայնը բնա՛ւ իրենց հասած չէր կրնար ըլլալ։ Աւելին կայ։ Թռչուններէն մէկը ինկաւ ու սկսաւ տապլտկիլ, ոգեվարիլ։

Զարնուած էր։

Պատուհանին մէջ խմբուած գլուխները սկսան մէկզմէկ դիտել՝ կատարելապէս ապուշցած։ Բայց շուտով պարզուեցաւ խնդիրը։ Ձեւ դիտեր որ անկիւնէն դուրս նետուած էր Բենիկ, որուն ձեռքին մէջն էր տակաւին պարսատիկը։

Ոստումով մը տղան հասաւ վիրաւոր ադունին մօտ, անոր վիզը ոլորեց եւ իր ծոցը նետեց անասունը։ Երկաթէ ձողերուն ետեւէն պոռացին, հայհոյեցին, սպառնացի՛ն ալ, բայց բալիկ տղան հեռացաւ ծիծաղելով։ Նոյնիսկ համարձակեցաւ ընել աւելին։ Կղմինտրի կտորի մը վրայ թքաւ, ու դայն արձակեց դէպի խոհանոց՝ պարսատիկին շնորհիւ։

Ոչ միայն պատուհանը պարպուեցաւ շուտով, այլ նաեւ զինուորները ցրուեցան խոհանոցէն, որովհետեւ Ֆախրի պէյը ներս էր մտած։ Ենթասպան Աւետիսի առջեւ դրաւ փոքր ծրար մը, որուն հաստ ու դեղին թուղթէն կ'երեւար թէ միս կը պարունակէ։ Պատուիրեց որ շուտով կասկարայ ընէ զայն, որովհետեւ այս իրիկուն կանուխ ճաշել կ'ուզէր։ Անմիջապէս գործի սկսաւ Աւետիս, շատ սովորական ակնարկ մը նետելով միսին վրայ։ Իրականին մէջ յուզուած էր որովհետեւ միսը առաջնակարգ էր։ «Սառի պէս»։

Ենթասպան կը դառնար խոհարարին շուրջ, անհամբերութեամբ։ Պահ մը դուրս ելաւ երթալ երկու բառ տեղաւորելու համար ներսի վիճաբանութեան մէջ, եւ յետոյ վերադարձաւ կրկին։ «Հարիւր երկո՛ւ տուն» կը կրկնէր Ֆախրի պէյ։ Յանկարծ հարցուց.

– Ան չէ՞ ամա, քիչ մը առաջ ինչո՞ւ կը պոռայիք կոր։

(Շար. 5)

(Շար. Ա. էջէն)

որքան ալ հաճելի ըլլայ օգնութիւնը, յետագայ կապերը պէտք է զարգանան համագործակցութեան գետնի վրայ:

**

Օգոստոս 26-ին ալ վարչապետը ընդունած է Միացեալ - Նահանգներու «Խաղաղութեան Կորպուս» կազմակերպութեան պատուիրակութիւնը: Կազմակերպութիւնը երկու ամիս ուսումնասիրած է տնտեսական, կրթական, առողջապահական համակարգը, ճշդելու համար այն ոլորտները որոնք առաւել պէտք ունին օգնութեան: Կը նախատեսուի որ կազմակերպութեան առաջին մասնագէտները Հայաստան հասնին Դեկտեմբերին:

**

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՆՁՆԱԳԻՐ

Կառավարութիւնը հաստատած է հայկական անձնագրին նմոյշը եւ կանոնադրութիւնը: Անձնագրերու փոխանակութիւնը կը սկսի 1993 Յունուար 1-էն եւ կ'աւարտի 1995-ին: Նոր անձնագրերուն մէջ կը գրուի քաղաքացիութիւն, իսկ ազգութիւնը՝ տիրոջ փափաքին համաձայն:

**

ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ ԳԻՒՄՐԻ ԱՅՑԵԼԱԾ

Օգոստոս 23-ին Խ. Յարութիւնեան խումբ մը նախարարներու, ղեկավարներու հետ գացած է Գիւմրի ուր քաղաքային խորհուրդին հետ հանդիպումի մը ընթացքին քննարկուած են քաղաքին տնտեսութիւնը ձմրան պատրաստելու, շինութեան գործունէութեան, զօրակոչի, հաղորդակցութեան, երթեւեկի մարզերուն առնչուած հարցեր:

**

ՈՐՊԷՍԶԻ ՍԵՒԱՆԸ ՓՐԿՈՒԻ

Գաղտնիք չէ որ տարեկան 11 միլիոն խորանարդ մեթր թափօն կը նետուի Սեւանի մէջ, զայն աստիճանական մահուան դատապարտելով: Այս կացութիւնը քննարկուած է բնութեան եւ շրջակայ միջավայրի պահպանութեան Նախարարութեան խորհրդակցութեան ընթացքին: Նախարարին խորհրդականը յայտնած է թէ բարելաւման բոլոր ձեւերը նիւթական մեծ միջոցներու կը կարօտին, այսուհանդերձ, պէտք է ամէն գնով չարունակել լիճը եզերող խողովակաշարը որպէսզի լիճը փրկուի կեղտոտ ջուրերէն:

**

Բ. ԱՐԱՐՔՑԵԱՆ ԸՆԴՈՒՆԱԾ ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐԸ

Օգոստոս 26-ին Խորհրդարանի նախագահ Բ. Արարքցեան ընդունած է ուսուցիչներու կատարելագործման հիմնարկին միջմնեայ դասընթացքին մասնակից ներքին ու արտաքին Սփիւռքէն ուսուցիչներ:

**

ՉԻՆԱՑԻ ՀԻՒՐԵՐԸ

Երեք օր Հայաստան գտնուած է Չինաստանի կառավարական պատուիրակութիւնը, թեթեւ արդիւնաբերութեան նախարարին գլխաւորութեամբ: Անոնք ընդունուած են փոխ-նախագահ Գ. Յարութիւննեանի եւ վարչապետ Խ. Յարութիւննեանի կողմէ: Զրոյցի ընթացքին հիւրերը ըսած են թէ գիրենք կը հետաքրքրեն Հայաստանի թեթեւ արդիւնաբերութեան, մեքենաշինութեան, սննդի արդիւնաբերութեան, հանքային ջուրերու, մետաղաձուլումի մարզերուն հնարաւորութիւնները:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՌԵՄՈՆ ՊԱՌ հրապարակ իջաւ ի նպաստ՝ «այո»ին, հռատեսիլէն թէ գերաւոր մամուլէն նախկին վարչապետը դիրք ճշդեց եւ յայտարարեց թէ հարկ է փրկել «Փրանքեւգերման զոյգը», որ միշտ ուժն է Եւրոպայի: «Այո»ի ի նպաստ յօդուած մըն ալ ստորագրած է Լիպերասիոնի մէջ (Սեպ. 1) գրագէտ - փիլիսոփայ՝ Ալէն Ֆինքլքրաութ (առթուլ մը ելոյթ ունեցած էր հայկ. հանրաժողովի մը), ուր չի վարանիր ծանր ամբաստանագիր մը կատարելու Ֆրանսայի հասցէին (գլխաւորաբար, անշուշտ, Պոսնիա - Հերցեկովինի առնչութեամբ) եւ ըսելու նոյնիսկ անոնց որոնք «գերմանական վտանգ մը» կը տեսնեն, որ «Ֆրանսա տեղի տուած է խարէութեան սատանային եւ ֆրանսական վտանգը, նոր տնօրէնութիւն, աւելի իրական է քան գերմանական վտանգը»: Վերջին հարցախոյզ մը բոլորովին տարբեր պատկեր մը կը պարզէր, այս անգամ՝ 53% ի նպաստ Մաասթրիխթի:

ՎՐԱՍՏԱՆ չի յաջողիր զսպել Աբխազներու ապստամբական շարժումը: Մնաց որ որեւէ զինջումի ալ տրամադիր չեն, ցորչափ Վրացիներու զօրքը չէ պարպած շրջանը: Նոյնը կը պահանջէ Ելցին, մինչ Շեւարնաձէ կը պատասխանէ որ որեւէ նախապայման չընդունիր, վրացի զօրքը իր հողամասին վրայ է եւ կը կատարէ իրեն յանձնուած պարտականութիւնը:

ԹՐՔԱԿԱՆ ՔԻՒՐՏԻՍՏԱՆԻ մէջ կռիւները կը շարունակուին նոյն սաստկութեամբ եւ ըստ Թրքական բանակի տուած տեղեկութեանց կը հաստատուի որ 53 մեռեալ եւ աւելի քան 100 վիրաւոր կայ: Կարսի զինուորական ոստիկանութեան մէկ կայանին յարձակումը կը նկատուի որպէս պատերազմին տարածումը քրտական բոլոր գաւառներուն: Անգարա նոր ուժեր ղրկած է ճզմելու համար ապստամբական շարժումը: Ըստ «Սապահ»ի Իրաքի հիւսիսային շրջանները ռմբակոծութիւններ տեղի կ'ունենան: Օգոստոս 31-ին Թալապանի եւ Պարզանի Անգարա գացած են տեսակցութիւն ունենալու համար Թուրք ղեկավարներուն հետ: Իրաքի Քիւրտերը կը դատապարտեն թէ ՓՔՔ-ի գործունէութիւնը եւ թէ Թրքական բանակի գործողութիւնները, զորս ապօրինի կը նկատեն միջազգային օրէնսդրութեան տեսանկիւնէն: Փարիզի մէջ, 7 Քիւրտեր դատի կը քաշուին որովհետեւ մասնակցած են, Օգոստոս 27-ին, Առողջապահութեան Նախարարութեան գրաւման:

ԻՍՐԱՅԷԼԻ նոր կառավարութիւնը բարի կամեցողութիւն ցոյց տալու համար որոշեց 600 պաղեստինցի բանտարկեալ ազատ արձակել:

ԴՈՒՇԱՆԲԷԻ (Տաճիկստան) նախագահական պալատը մտած են շուրջ 100 ընդդիմադիրներ եւ պատանդ բռնած (Օգոստոս 31-ին) կառավարութեան երեք անդամները: Կը պահանջեն նախագահ Նաբիեւի հրաժարումը:

ՊՏՈՅՏ

ՍԷՆ -- ԺԵՐՈՄ

Կապոյտ Խաչի Սէն - -Ժերոմի Զ. Շանթ մասնաճիւղը կը կազմակերպէ օթօքառով պտոյտ մը Սեպտեմբեր 5, Շաբաթ առաւօտ, ժամը 10--ին:

Ժամադրման վայրն է նախկին Ռօթօնտ, ներկայիս Լիէօ-ըմա Տիրան Թէքէեան հրապարակ վերոյիշեալ ժամուն:

Կէսօրուան ճաշ ճաշարան մը, ապա՝ այցելութիւն Գառզուի նկարազարդած Եկեղեցին:

Փափաքողները կրնան հեռաձայնել՝
91 - 61 - 91 - 99 կամ՝ 91 - 06 - 29 - 65

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Կ'ուզուի միջին տարիքի հայ կին մը ուր զբաղի տարեց կնոջմով մը (աւելի լաւ է եթէ կառք վարել ալ գիտէ) Շամփինեըի - Սիւռ - Մարն: Բնակութեան հնարաւորութիւն:

Հեռաձայնել՝
47 06 49 79

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

– ՎԵՐԱՄՈՒՏ –

ԱՆԿԷՆ

Անկէնի Նարեկ Միութեան վարչութիւնը կը յիշեցնէ թէ իր Միօրեայ Վարժարանին 1992 -- 1993 դպրոցական տարեշրջանին վերամուտի թուականն է. --

Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 16, ժամը՝ 9.30--ին:
8, rue F. Faure, 95880 Enghien-les-Bains
Հեռաձայն. -- 34 -- 17 -- 29 -- 26

ASSOCIATION NAREG ENGHIEN
tél. 34 17 29 26
Rentrée scolaire
le Mercredi 16 Septembre à 9 h 30

**

GRENOBLE

La Croix Bleue, Section ANI, de Grenoble/Saint Martin d'Heres informe tous ses sympathisants que son école ouvrira le Samedi 5 Septembre à 14 heures et sera heureuse d'accueillir les enfants de 6 à 16 ans.

**

**

ISSY-LES-MOULINEAUX
COURS D'ARMENIEN

La Croix Bleue Arménienne (Section d'Issy-les-Moulineaux) informe que la rentrée scolaire est fixée au MARDI 15 SEPTEMBRE 1992.

Les cours, destinés tant aux enfants qu'aux adultes, se tiendront de 19h à 22h30 à la M.C.A. 45, rue de la Défense à Issy-les-Moulineaux.

Renseignements et inscriptions auprès de:
Mme Hélène GUL
tél. 46 26 42 48
Mme Chaké GUIRAGOSSIAN
tél. 46 42 45 25

COURS DE DANSES ARMENIENNES

La Croix Bleue Arménienne (Section d'Issy-les-Moulineaux) reprendra ses cours de danses arméniennes le VENDREDI 18 SEPTEMBRE 1992. Les répétitions auront lieu de 19h à 20h à la M.C.A. 45, rue de la Défense à Issy-les-Moulineaux.

Les enfants (filles et garçons), âgés de 6 à 15 ans, peuvent se faire inscrire auprès de Mme Nicole ESSAYAN
tél. 47 36 27 14

CELEBRATION DU 48e ANNIVERSAIRE DE LA LIBERATION DE PARIS

Samedi 5 Septembre à 16 heures Place du 18 Juin, à l'emplacement de l'ancienne gare Montparnasse métro Montparnasse devant la plaque commémorative de la reddition de la garnison allemande aux mains du Général Leclerc et du Colonel Rol Tanguy

sous le patronage de
Monsieur Louis MAXANDEAU
Secrétaire d'Etat aux Anciens Combattants

En hommage aux centaines de milliers de soldats arméniens tombés en combat tant dans les armées française et alliées, l'Amicale des Anciens Résistants Arméniens fait appel à notre communauté à participer nombreux à cette cérémonie de fidélité à leur mémoire et de renouvellement d'engagement à la défense de la liberté des peuples et des Droits de l'Homme.

ALLOCUTIONS,
MUSIQUE MILITAIRE ET CHANTS

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section « *Cardiné Aghababian* » de Clichy

organise

une Journée à FONTAINEBLEAU

le DIMANCHE 13 SEPTEMBRE

Départ tôt le matin — Retour le soir

Petite collation à 10h offerte par la section

Visite Château — tour de la ville en petit train

Déjeuner au Restaurant «*Bonaparte*»

Participation aux frais: 250 F / personne

Renseignements par téléphone :
42 70 00 91 / 47 99 41 19

VOYAGE ARMENIE 1992

(Départ chaque semaine)

A) TRANSPORT AERIEN SEUL

Cette formule concerne les citoyens de la CEI et tous ceux qui ont une invitation officielle par un organisme d'Etat ou familiale.

Prix du transport Aller Retour	4600 Frs
Aller ou retour simple	2750 Frs
Réduction enfant 50%	
Réduction bébé 90%	

B) VOYAGE ORGANISE A LA CARTE

Cette formule concerne les personnes désirant s'assurer des formalités d'obtention de visa et des réservations d'hôtel, tout en restant indépendant sur place.

Prix par personne (la première semaine)

En chambre double	5875 Frs
En chambre individuelle	6120 Frs
Semaine supplémentaire en double	950 Frs
Semaine supplémentaire en ind.	1500 Frs

Notre prix comprend :

* le transport aérien en classe économique
* les transports : aéroport, hôtel, aéroport
* hébergement de première catégorie avec le petit-déjeuner
* les frais de visa.

C) VOYAGE ORGANISE EN GROUPE

1) Calendrier des voyages :

Du 16 au 30 Septembre

2) Programme détaillé sur demande

3) Prix par personne

En chambre double	8250 Frs
Supplément chambre individuelle	1960 Frs
Enfant (2 à 12 ans) partageant la chambre des parents	4950 Frs
Bébé (moins de 2 ans)	825 Frs

Concernant les bébés, leurs lits et repas seront à payer sur place.

4) Conditions

Notre prix comprend :

* le transport aérien en classe économique
* les transferts : Aéroport - Hôtel - Aéroport
* l'accueil et l'assistance aux aéroports
* l'hébergement dans un hôtel de première catégorie avec salle de bain privée, en chamber double à partager et en demi-pension
* les excursions guidées mentionnées dans le programme.

Notre prix ne comprend pas:

* les frais de visa : 350 Frs
* les assurances, assistance, rapatriement et annulation : 250 Frs.

Varoujan SARKISSIAN
SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté 69003 LYON
Tél.: 78 60 13 66 Fax.: 78 60 92 26

Levon BAGHDASSARIAN
SABERATOURS
31, rue d'Argenteuil, 75001 PARIS
Tél.: 42 61 51 13 Fax.: 42 61 94 53

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 3
JEUDI 3 SEPTEMBRE
1992

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

LE NUMERO : 5,00 F

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. 47. 70. 86. 00 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 900 Ֆ. — Վեցամսեայ : 460 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.200 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

68րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.876 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 68e ANNÉE — No 17.876

ԲԱՔՈՒԻ ՀԱՄԱՐ ՀՐԱԴԱԴԱՐԸ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՉԻ ՎԵՐԱԲԵՐԻՐ

ԲԱՅՑ...

Ազրպէյճանի ծաւալած գործողութիւնները Հայաստանի սահմանամերձ շրջանները ապացոյցը կու տան որ Ազրպէյճանի ղեկավարները, ներառեալ նախագահը, ... յարգեր իրենց իսկ խօսքը, երբ կ՚ըսէին թէ հրադադարը չի վերաբերիր Ղարաբաղի այլ միայն՝ սահմանամերձ շրջաններուն, այսինքն՝ Հայաստանի եւ Ազրպէյճանի: Արդարեւ, Սեպ. 1-էն իսկ ... եւ գրադ կայաններէն Կրասնո ... եւ Կապանի ռմբակոծութիւնները չէին դադրած, ինչպէս արդէն գրած էինք երէկ ալ: Հինգ վիրաւոր կար եւ ... մեծ աւեր:

Նոյն առաւօտ ժամը 8-էն սկսեալ եւ ... անգամ Նախիջեւանէն Ազրպէյճանի ... ուժերը մտած է Եղեգնաձորի շրջանի ... գիւղը, 100 մեթր յառաջանալով հայկական հողերէն ներս: Կարճ բախում մը ետք, հայկական կողմը յաջողած է ետ մղել Ազերիները: Զանգեզուրէն ալ, Կոմիտէի թղթակիցը հաղորդած է ... ռումբեր ինկած են Գորիսի եւ Կոռնի... վրայ, ուր կրակ առած են երեք տուներ: Այս ամբողջը կը փաստէ որ հրադադարը ընդհանուր առմամբ Ազրպէյճանի ... վերաբերիր:

Ղարաբաղի Գերագոյն Խորհուրդի նախագահի պաշտօնակատարը՝ Գէորգի Պետրոսեան անդրադառնալով Ղարաբաղի ռմբակոծութեանց հրադադարի ժամէն ետք, ... է ԻԹԱՐ-ԹԱՍ-ի թղթակցին թէ Ազրպէյճանի ապտակն է Ղազախստանի եւ Ռուսաստանի Ապահովութեան Գործակցութեան ժողովին խաղաղասէր բոլոր նախաձեռնութեանց:

Ազրպէյճանական բանակի ստորաբաժանումները հրետանիով եւ գրադով կատաղի կերպով ռմբակոծած են Հադրութի շրջանի Թանք, Թաղասէր, Վանք, Բուզ..., Կեմրակուճ գիւղերը, ուր երկու մեռեալ եւ երեք վիրաւոր կայ:

ԻԹԱՐ հաղորդած է արդէն որ անկախ դիտորդներ հաստատած են, Ղարաբաղի մէջ, որ Ազրպէյճան խախտած է հրադադարը:

**

Սեպտեմբեր 1-ին, նախագահ Լեւոն Տէր-Պետրոսեան հրամանագիր մը ստորագրած է, որ Երեւանի պետական Համալսարանին կու տայ ինքնավար պետական բարձրագոյն ուսումնական, գիտական եւ մշակութային հաստատութեան կարգավիճակ:

**

Սեպտեմբեր 1-ին Ճաքարթայի (Ինտոնեզիա) մէջ բացուած է զինակցութեան մը չմտնող երկիրներու (ՆՕՆ-ալինեէ) 10-րդ վեհաժողովը, որուն որպէս դէտ, Հայաստանի կողմէ կը մասնակցի Արտաքին նախարար՝ Րաֆֆի Յովհաննէսեան, որ առիթ ունեցած է նաեւ ղանազան հանդիպումներ ունենալու ու արծարծելու Հայաստանը շահագրգռող հարցեր:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՐԱՆ բնական կազ եւ այլ տեսակի հեղուկ վառելանիւթեր պիտի հայթայթէ Նախիջեւանի, ըստ ԻՐՆԱ գործակալութեան լուրին: Նախիջեւան որ սեղմուած է Իրանի, Հայաստանի եւ Թուրքիոյ միջեւ, Հայաստանի կիրարկած շրջափակումին պատճառով վառելանիւթի նեղութեան մատնուած է:

ՇՎԱՐՆԱՁԷ դատապարտեց (Սեպ. 1) ռուսական հրթիռներու յարձակում մը Սուխումի վրացական պահակազօրքին վրայ եւ խնդրոյ առարկայ դարձուց այն բանակցութիւնները, որոնք պէտք է սկսէին Սեպ. 3-ին, Մոսկուա, Վրացիներու եւ Աբխազներու միջեւ ռուս միջնորդներու ներկայութեամբ: Թիֆլիսէն հասած տեղեկութիւններու համաձայն, վրացական պահակազօրքը յարձակման ենթարկուած է վաղ առաւօտէն Ռուսաստանի Պաշտպանութեան նախարարութենէն կախում ունեցող զինուորական տարրալուծարանէ մը եւ Շեւարնաձէ անմիջապէս հեռաձայնած է Բորիս Ելցինի եւ այս վերջինը ապահովութիւն տուած է որ նման ոչ մէկ հրահանգ տրուած է: Շեւարնաձէ պնդած է որ նման հրաման մը տրուած է.- «Ոչ մէկ պատճառ ունիմ չհաւատալու ժողովուրդիս» ըսած է, աւելցնելով թէ եթէ լուրը հաստատուի Սեպ. 3-ի հանդիպումը տեղի չի կրնար ունենալ: Միւս կողմէ, բախումները կը շարունակուին Աբխազ ազգայնականներու եւ վրացական ուժերու միջեւ: Օգոստոսի կէսէն ի վեր մեռեալներու թիւը 150-ի հասած է:

ՓԱԹՐԻՔ ՏԷՎԷՃԵԱՆ, երեսփոխան — քաղաքապետ Անթոնիի, թղթածրար մը կազմած է Մաաստրիխթի հակառակորդներուն անհեթեթութիւններով, խորագրուած «Le bétisier de Maastricht»: Տէվէճեան որ բուռն պաշտպան մըն է դաշնագրին, ճառերուն, յօդուածներուն, հոս ու հոն եղած արտայայտութիւններուն մէջէն ժողված է հակասութիւնները, սխալները, հակաճշմարտութիւնները եւ սեւ ճերմակի վրայ ծիծաղելի դարձուցած հեղինակները: Առաջին կարգի վրայ են Ֆիլիփ Սէկէն եւ Մարի - Ֆրանս Կառօ, որոնք կը դատապարտեն դաշնագրին ընկերային քաղաքականութիւնը, մինչ ընկերային հարցերը բոլորովին դուրս կը մնան Համաքաղաքապետութեան դաշտէն (յօդուած 2, 6-րդ պարբերութիւն ընկերային քաղաքականութիւն): Նման «ճշգումներու» կ՚ենթարկուին Միշէլ Փոնիաթովսքի, Ֆիլիփ տը Վիլիէ, Շառլ Փասքուա, Միշէլ Տըպրէ, մէկ սխալ միայն կայ «Իւմանիթէ»ին համար: Բացակայ են Լը Փէն եւ Շըվէնըման:

ՏԱՃԻԿՍՏԱՆԻ նախագահին հեռքը կորսուած էր Սեպ. 2-ին: Ինչպէս ծանօթ է 2-էն 300 ընդդիմադիրներ գրաւած էին Դուշամբէի նախագահական պալատը պահանջելով նախագահ Նաբիեւի հրաժարումը: Տեղւոյն վրայ պատանդ բռնած են կառավարութեան կարգ մը անդամները եւ քաղաքապետը: Կ՚ըսուի թէ նախագահը ապաստան գտած է ՀԱՊ-ի ուժերու զօրանոցը, որ մայրաքաղաքին կեդրոնը կը գտնուի:

«ՓՐԱԿԱՅԻ ԳԱՐՆԱՆ» նախկին պարագլուխը՝ Ա. Տուպչէք կառքի արկած մը ունեցած է եւ ծանրօրէն վիրաւորուած: 70 տարեկան, սոսիալ - դեմոկրատ կուսակցութեան ներկայ ղեկավարը բազմաթիւ վէրքեր ունի, մանաւանդ կուրծքի վանդակէն եւ խորապէս ցնցուած է: Ողնայարի ծանր գործողութեան մը ենթարկուած է որ երեք ժամ տեւած է:

ԱԳՐԲԵՋԱՆԻ ներքին նախարարը Բաքուի մէջ Թրքական «Հիւրրիյէթ» օրաթերթին յայտարարած է թէ Ղարաբաղը իրենց ներքին մէկ հարցն է ու Հայերու հետ այդ մասին բանակցիլ սխալ կ՚ըլլայ: Նախարար Թ. Ղասըմով ըսած է.- «Հայաստանի զինեալ ուժերը կը պատերազմին Ղարաբաղի մէջ. սակայն եթէ հարկաւոր է որ մէկը լուծէ Ղարաբաղի Հայերուն հարցերը, ատիկա մենք կրնանք ըլլալ»:

ԹՐՔԱԿԱՆ ՋՕՐԱԲԱԺԻՆՆԵՐ Օգոստոս

(Շար.ը Դ. էջ)

ՋԵՐՕ ԱՄԲՈՂՋ

«ՄԻՋԱՆՑԱՀՈՎԻԿ» (6)

Բ.

Միջոցին, նոր ծանօթութիւններ, նոր բարեկամութիւններ, Վովա Գասպարեան, Արա Սահակեան, Լեւոն Տէր-Պետրոսեան, Գագիկ Մանասեան, Վահագն Մուղնեցեան, Տիգրան Պասկեւիչեան, ուրիշներ:

Ու Փարիզ, հեռաձայն մը: Ստեփան Լուսիկեան կը կոչուէր կանչին տէրը, կու գար Մերուժանին կողմէ: Երաժիշտ էր, կը ծանօթանային, խօսակցութեան մը ընթացքին կը յիշատակէր իր բեմադիր ընկերը: Այդ ընկերը *միմոս* կը փնտռէր: Դիպուած: Չէ՞ որ ունէի հրատարակուած, չըխաղացուած թատերախաղ մը, կրնայի փոխանցել, եթէ «դիւրը գար» ընկերոջ, կրնար բեմադրել:

Կու տայի, կը մոռնայի:

Ու ահա, տարի մը ետք, այլ հեռաձայն:

Թատերական խումբի մը հետ բեմադիրը կը գտնուէր Փարիզ, կը փափաքէր հանդիպիլ, որովհետեւ որոշած էր բեմ հանել *Անկարելի Կարելին*:

Սկեպտիկ էի:

Աւելի քան տարի մը ետք, հրատարակութենէն 19 տարի վերջ, *Անկարելի*-ն կը ներկայացուէր Երեւանի մէջ, *Թատրոն*-13ի կողմէ, Արթուր Էլբակեանի բեմադրութեամբ: Շրջանցելու համար արեւմտահայերէնի առոգանութեան խաթարումը, Մերուժան թատերախաղը կը վերածէր արեւելահայերէնի, յատուկ երաժշտութիւն կը գրէր նոյնինքն Ստեփան Լուսիկեան:

Սփիւռք - Հայաստան, ազատութիւն, հանրաքուէ, անկախութիւն:

Երբ ամիս մը առաջ կը հանդիպէի Լեւոն Տէր-Պետրոսեանին, կը նշէի 1988-ի մեր առաջին հանդիպումէն ի վեր անոր անցած ճամբան, ապա կը հակադրէի զայն Սփիւռքահայու իմ անցած ճամբուս, ան կը ժպտէր: Ինք դարձած էր Հանրապետութեան նախագահ, ես դարձած էի.. , ես դարձած էի..., իսկ ի՞նչ դարձած էի ես: Ի՞նչ դարձած էր Սփիւռքահայը...

Մերուժան Տէր-Գուլանեան դարձած էր երեսփոխան, ապա Գերագոյն Խորհուրդի Նախագահութեան անդամ: Տիգրան Պասկեւիչեան ատեն մը եղած էր Հեռատեսիլի եւ Ռատիոյի նախագահ: Ստեփան Լուսիկեան դարձած էր Մշակոյթի փոխ-նախարար: Մշակոյթի նախարա՞րը: 86-ին Գառնիի խմբագիրներէն էր Յակոբ Մովսէս, հանդիպած էինք քանի մը անգամ, ծանօթացած, փարիզ այցելութեան Մշակոյթի նախարար էր ան, երբ ճաշ մը կ՚ընէինք Շան զ՚Էլիզէի մէկ ճաշարանը, հարց կու տայի.

- Կա՞ն մարդիկ որոնք կ՚ափսոսան անցնող վարչակարգին մեկնումը...

Յակոբ Մովսէսին պատասխանը ժըխտական էր, մեր երրորդ սեղանակիցը, կին մը, սահմռկումով կը նայէր դէմքիս՝ հասկցնելով թէ ծիծաղելի էի, թէ նման հարց կարելի չէր նոյնիսկ երեւակայել:

Այդ ճաշէն ամիս մը ետք ահա Հայաստան էի, հարցումս այնքան ալ ծիծաղելի չէր թուեր: Նոյնիսկ կը լսէի արտայայտութիւններ ոչ միայն ափսոսանքի, այլ կարօտի.

- Կոմունիզմը երեք անգամ անցել է ու մենք գլխի չենք ընկել:

Գեղարքունեաց ծովի ափին էինք, ճաշը կրկին ձուկ էր, հիմա ոչ մէկ հետք քիմքիս վրայ, կը մնար Աշոտի մէկ անմեղունակ հարցումը: Կիսապիտակ մազերով, ներքին Սփիւռք Անապայէն եկած, ռուսերէն բանաստեղծութիւն գրող Աշոտ երբ կը տեսնէր *Համօ Սահեանի* հանդէպ ցոյց տրուած գուրգուրանքը, կ՚ուզէր անոր ինքնութիւնը իմանալ:

- Համօ Սահեանն է, - կ՚ըսէր Մերուժան:

- *Համօ Սահեանն ո՞վ է*, - հարց կու տար Աշոտ, կը հանդիպէր ապշանքի:

Կը վերադառնայի փարիզ, երբ կը յայտնէի ծանօթի մը, թէ Գանձակի մէջ ես ալ ներկայ եղած էի Վահան Տէրեանի օրուան հանդիսութեան, թէ քանի մը խօսք ըրած էի բանաստեղծին մասին Երեւանի հեռատեսիլէն, ծանօթս՝

- *Վահան Տէրեանն ո՞վ է*, - հարց կու տար, կը հանդիպէր շշմանքիս:

Ներքին Սփիւռք, Արտաքին Սփիւռք:

Երկուքին միջե՞ւ:

Նոր Ամսագրի նոր թիւը ամիսներէ ի վեր կը տուայտէր դժուարութիւններու արգանդին մէջ, կը մնար այդտեղ, *Գրական Թերթ*ի տպաքանակը ահաւոր անկում ունեցած էր, ոչ մէկ գրական նոր հրատարակութիւն, բացի Կումայրիի Գրողներու Միութեան *Շիրակ*-էն, բաւական բովանդակալից, Պօղոս Սնապեանի *«Ես այդ* Շունն եմ» գործին ալ արտատպումով:

Երջանիկ մուտք Սնապեանին համար:

Ոչ մէկ նոր հրատարակութիւն, երկու տարի առաջ, ներկայ կը գտնուէի Երեւանի Գրողներու Տան մէկ հանդիպումին, յիշողութեանս մէջ կը մնար գրողի մը դողդոջ ելոյթը, թէ վերջին քառասուն տարիներու իրենց արտադրութիւնը եղած էր կեղծիք:

Ու թերթեր, անհամար թերթեր, սաւանածաւալ յօդուածներ, կը յիշէի Արաբներու արհամարհական մէկ արտայայտութիւնը նման թերթերու մասին.

- *Հաքի ժարաէտ*, - կ՚ըսէին անոնք, երբ թերթերու գրածներուն արժանահաւատութեան վրայ մեծ հարցական մը կ՚ուզէին դնել:

Հաքի ժարաէտ, թերթերու անհիմն խօսք:

Գեղամայ ծովի ափին էի, կը դիտէի բլուրի Աստուածածին եկեղեցին, նայուածքս կրկին կը սահէր լճին ջուրերուն վրայէն, կը յիշէի անոր ողբերգութիւնը, կը յիշէի այն օրը երբ Վանիկին հետ կ՚երթայինք Եղեգնաձոր, կ՚երթայինք մինչեւ կառուցումի ընթացքին մէջ գտնուող փապուղին, որ *Արփա*ն պիտի միացնէր *Սեւան*ին, փրկէր զայն: Կը յիշէի, կ՚երգէի անձայն.

«Երազ Սեւան, ծարաւ իմ Սեւան,
Բարձրիկ ծովերի արքայ,
Սպասիր Սեւան, չունչ քաշիր Սեւան,
Քո գիրկն է շտապում Արփան»:

Կ՚երգէի, հարց կու տայի մեկուսի, թէ պիտի գա՞ր ժամանակը, երբ բանաստեղծներ պիտի փառաբանէին ազատութիւնը, պիտի գովերգէին անկախութիւնը, երգահաններ երաժշտութիւն պիտի յօրինէին այդ բառերուն համար, ժողովուրդը պիտի վերագտնէր իր զուարթութիւնը:

Երեւան վերադարձին, կ՚առաջարկէի Մերուժանին անցնիլ *«Միջանցահովիկ»*էն: Չէ՞ որ հոն, տարիներ առաջ, հանդիպած էի բանաստեղծներու:

Մ. ՊՋԱՔՃԵԱՆ

ԳՈԳԱՐԱՆԷՆ ՄԱՏՐԱՍԱ

Գոգարան եւ Մատրասա, այս երկու հայրենի գիւղերուն անունները կրնային բոլորովին անծանօթ մնալ սփիւռքահայ լայն զանգուածներուն համար, սակայն քանի մը տարիներէ ի վեր խումբ մը երիտասարդներու համար անոնք ստացան մեծ նշանակութիւն:

Առաջինը կը գտնուի Հայաստանի հիւսիսեան շրջաններուն մէջ՝ Սպիտակի մօտ, Փամպակի եւ Բազումի լեռնաշղթաներուն ծոցը բազմած, իսկ երկրորդը Արարատեան դաշտ՝ Արուճի մօտ (Թալինի շրջան): Այս երկու գիւղերը ձեւով մը խորհրդանիշներ դարձած են եւ մեր պատմութեան վերջին չորս տարիներուն ամփոփումը կարելի է սեպել:

Գոգարան հիմնովին կործանեցաւ 1988-ի աւերիչ երկրաշարժին ընթացքին: Մատրասան հիմնուեցաւ Սումգայիթի սպանդէն անմիջապէս յետոյ, Ադրբէջանէն ապաստանած խումբ մը գաղթականներու կողմէ:

Երկիր եւ Մշակոյթ կազմակերպութիւնը չորս տարիներէ ի վեր կ'աշխատի Ներկայ Հայաստանի սահմաններուն մէջ եւ եթէ ժողովրդային ասացուածքին համաձայն «Ամէն չարիքի մէջ կայ բարիք մը», այդ բարիքներէն մէկը եղաւ որ Հայրենիքին դռները բացուեցան վերջապէս Սփիւռքին առջեւ: Կազմակերպութեան բոլոր անդամներուն համար այս երկու գիւղերը իրենց բնակիչներով յայտնութիւն մը եղան: (Ֆրանսացին պիտի ըսէր՝ «un coup de cœur») իւրաքանչիւր մասնակից մէկ կամ երկու ամիս ապրելով եւ աշխատելով Գոգարանցի կամ Մատրասացի իր հայրենակիցներուն հետ, խորապէս կը գիտակցի այլեւս թէ ինչ կը նշանակեն «անապահովութիւն» եւ «գաղթականութիւն» բառերը: Ոչ մէկը այլեւս անտարբեր չի կրնար մնալ, ուզէ -- չուզէ ան պիտի յիշէ այդ բոլորը եւ ուզէ -- չուզէ կրկին պիտի գայ իր սահմանուած առաքելութիւնը շարունակելու:

Այս իմաստով այս երկու գիւղերը իրօք խորհրդանիշներ են ոչ միայն «Երկիր եւ Մշակոյթ» կազմակերպութեան համար այլեւս ամբողջ հայութեան:

**

ԳՈԳԱՐԱՆՆ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ

«Երկու տարիէն ամբողջ շրջանը վերաշինած կ'ըլլանք» կը յայտարարէր առանց ամօթի Գորբաչով եւրոպական մամուլին առջեւ: Արդիւնքը ... կամ աւելի ճիշդ «չարդիւնքը» բոլորիս աչքին առաջ է եւ յատկապէս Գոգարանցիներուն:

Այսօր կարելի է ըսել որ պատկերը ծայր աստիճան տխուր է եթէ ոչ յուսահատական: Ամբողջ գիւղին մէջ մօտ երեսուն տուներ միայն կառուցուած են, ան ալ ինչ ձեւով...նախաշինուած (préfabriqué) տնակները եւ փայտեայ խեղճուկ խրճիթները առ հասարակ հրոյ ճարակ կը դառնան աւելցնելով նոր զոհեր: Բնակչութեան խնխուն տոկոսը առ այսօր զրկուած կը մնայ «քաղաքակրթութեան» ամենատարրական բարիքներէն. ոչ ջուր կայ տուներուն մէջ, ոչ ալ կազ, ելեկտրականութիւնն ալ ... «ըստ բախտին»:

Սպիտակի մայր ուղիէն Գոգարան տանող ճամբան եւ գիւղին բոլոր փողոցները նոյն անմխիթար վիճակին մէջ են ամառը փոշոտ, ձմեռը ցեխերով ողողուած:

Այսուհանդերձ Գոգարանը տակաւին կ'ուզէ հաւատալ իր ապագային: Բացառական կէտերուն զուգահեռ կան նաեւ ուրախալի երեւոյթներ. գիւղին մէջ անցած տարի մօտ վաթսուն երախաներ ծնան, հողերուն սեփականացումը եւ դեռ նախնձորին արդիւնաւէտ մշակումը յոյս ներշնչեցին շրջանին քաջ գիւղացիութեան:

Այսօր «Երկիր եւ Մշակոյթ» կազմակերպութեան անդամներուն ներկայութիւնը ոչ մէկը կը զարմացնէ. կարելի է ըսել նոյնիսկ, առանց չափազանցելու, որ Գոգարանցիք զանոնք որդեգրած են արդէն որպէս «պատուոյ համագիւղացիներ» առաւել եւս երբ տուեալ անդամները երկու կամ երեք անգամ այցելած են արդէն:

1989-ին անոնք աջակցեցան Ռուսաստանի Պելկորոտ քաղաքէն եկած շինարարական ջոկատին: Շատ չուշ, Ադրբէջանին պարտադրած շրջափակումը եւ շինանիւթի սուր պակասը չարտօնեցին այս ձեռնարկին կատարումը: Անգործութեան մատնուած ռուս բանուորները, հեռացան Հայաստանի կառավարութիւնն ալ ի վիճակի չըլլալով այս ձեռնարկը իր վրայ վերցնելու, աշխատանքները դադրեցան: Արդէն երրորդ տարին ըլլալով կազմակերպութիւնը իր ուրոյն գործունէութիւնը կը շարունակէ գիւղին մէջ մասնակցելով անհատական տուներու կառուցման կամ դաշտային աշխատանքներուն:

1991-էն ի վեր գիւղացիներուն իսկ փափաքով, «Երկիր եւ Մշակոյթ» կազմակերպութիւնը եւ Հայաստանի Յուշարձաններու Պահպանութեան Կոմիտէն համագործակցաբար յանձն առած են գիւղին Եկեղեցին վերակառուցել: Այս գործին մէջ եւս խոչընդոտները պակաս չեն անշուշտ: Այս տարի աշխատանքներուն առաջին հանգրուանը իր աւարտին հասաւ. ամբողջ Եկեղեցին կամ աւելի ճիշդ պատերուն մնացորդները, քար առ քար քանդուեցան, վերակառուցուող շէնքը աւելի ամուր հիմքերու վրայ դնելու համար: Աշխատանքները կը ղեկավարէր Յուշարձաններու Պահպանութեան Կոմիտէէն ճարտարապետ Ստեփան Նալբանդեան:

**

ՄԱՏՐԱՍԱՅԻ ՎԵՐԱԾՆՈՒՆԴԸ

Մատրասան (պարսկերէն դպրոց) «Բուն Աղուանքի» վերջին հայկական գիւղն էր: Հին Մատրասային պատմութիւնը վերջ գտաւ 1988-ի Մարտ ամսուն երբ Սումգայիթի սպանդէն յետոյ գիւղին գրեթէ ամբողջ բնակչութիւնը լքելով իր պապենական հողերը երկու հրասայլներու հըսկողութեան տակ կ'ապաստանէր Հայաստան: Հոս, Մատրասայի բնակիչները որոշեցին չբաժնուիլ եւ միասնաբար հիմնել նոր գիւղ մը Արարատեան դաշտի մէջ Հայրենի Պետութեան աջակցութեամբ: Հայաստանի կառավարութեան շնորհած հողերուն վրայ Մատրասան այսօր կը բարգաւաճի: Բազմաթիւ տուներ աւարտած են կամ աւարտելու վրայ են: Գիւղին մէջ կազմուած է արդէն Գիւղխորհուրդը, այսինքն Թաղապետութիւնը: Աստիճանաբար գիւղը կը ստանայ ծիծաղախիտ տեսք եւ գիւղացիները կը պատրաստուին իրենց պարտէզներուն առատ բերքը հաւաքել:

Մատրասան կենդանի վկայութիւն մըն է ամբողջ հայութեան համար եւ Երկիր եւ Մշակոյթ կազմակերպութեան անդամները մեծ հպարտութեամբ կը մասնակցին այս գիւղին վերազարթօնքին:

Այս ամառ մօտ 70 հայ երիտասարդներ Ֆրանսայէն, Պելժիքայէն, Իտալիայէն, Ռումանիայէն, Գանատայէն, Հայաստանէն եւ Ամերիկայի Միացեալ -- Նահանգներէն իրենց մասնակցութիւնը բերին այս աշխատանքներուն:

Կը մաղթենք որ անոնց թիւը հետզհետէ շատնայ յառաջիկայ տարիներուն: Իսկ Օգոստոս ամսուն մօտ 30 Հայաստանցի պատանիներ ալ Գոգարանէն եւ Մատրասայէն, մեկնեցան Քեսապ (Սուրիա) ուր երկրորդ տարին ըլլալով հայ գիւղացիները մեծ սիրով զիրենք ընդունեցան (այս վերջին ձեռնարկը իրականացաւ շնորհիւ Հայաստանի Աշխատանքի եւ Ընկերային Ապահովութեան Նախարարութեան աջակցութեան):

«Երկիր եւ Մշակոյթ» կազմակերպութեան անդամներն ու ղեկավարութիւնը համոզուած են, որ այս փոխադարձ այցելութիւնները իրենց դրական ազդեցութիւնը կ'ունենան մեր ազգային կեանքին վրայ եւ սերտ կապեր կը ստեղծեն իրարմէ այնքան հեռու սակայն, նոյն «Հայոց Աշխարհ»ին պատկանող երեք գիւղերու միջեւ:

ՍԱՀԱԿ ՍՈՒՔԻԱՍԵԱՆ

Օգոստոս, 1992
Գոգարան

ՍԵՒԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՆԱՄԱԿԻ ՄԸ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՁԻՆՈՒՈՐԻՆ

ԱՌԱՋԻՆ ՓՈՐՁ

Ցարգելի՛ Ձինուոր,

Առաջին փորձն է հոգեկան կամուրջին, որ կ'ուզեմ հիւսել մեր միջեւ. կը յուսամ, որ կ'ըլլայ մնայուն, հաստատուն, անխորտակելի եւ ոչ չարժական. թերեւս ուրիշներ ալ կ'ուզեն օղակել կամ շատ -- շատեր ալ կամրջած են արդէն եւ դուն կը լսես անոնց ոտքի թափիւնները, սրտի տրոփները ... բայց գղոյշ, քա՛ջ տղայ, ամէն փարկերը «տըլէ եաման» չեն: Գիտեմ, որ ուշացած կը գրեմ, բայց ըսէ՛.

Ինչպէ՞ս գրէի, որ դուն կարենայիր կարդալ եւ ես քեզի չխանգարէի...

Ինչպէ՞ս գրէ, որ դուն կարենայիր գիս ճիշդ ըմբռնել եւ ես քեզ չխաբէի...

Ինչպէ՞ս գրէի, որ դուն կարենայիր հասկնալ թէ զօրավիգ եմ քեզի եւ ես քեզի յոյս չըլլայի...

Որքան երկար տեւեց մինչեւ սթափիլս քու առաջին արձակած գնդակէդ, ճիշդը՝ դեռ չեմ ալ սթափած ... անպայման որ դեռ երազ է եւ ես կ'երազեմ, հայութիւնը կ'երազէ. չէ՞ որ միշտ դպրոցին եւ ակումբին մէջ երազը ծէինք եւ «Հայաստան»ը պահած մեր գոց աչքերուն ետեւ, բայց սրտերուն մէջ իբրեւ «հեռաւոր» որպէս «ապաղայ». իբրեւ «անհասանելի» որպէս «Երկիր դրախտավայր», ուր երթալու ուղի չկար, սաւառնելու օդ չկար, նոյնիսկ վարելու եզ չկար: Ունէինք «պատմական»ը միայն դասագրքերուն մէջ: Ղարաբա՞ղը ... հեռու էր եւ անծանօթ, մութ էր եւ անհաղորդ:

Բայց դուն, ո՛վ յարգելի, արձակեցիր գնդակը, ոչ այնքան թշնամին եւ մղելու, որքան ՄԵԶ ցնցելու, արթնցնելու, մօտիկցնելու, նոյնիսկ միացնելու: Քաջօրէն հնչեցուցիր ահազանգը ու գարձուցիր ՀԱՄԱՁԱՆԳ:

Դուն պէտքը չունէիր մեզի եւ մեր եռանդներուն ... արձակեցիր գնդակդ:

**

ԵՐԿՐՈՐԴ ՓՈՐՁ

Սիրելի՛ Ձինուոր,

Արթուն եմ, կը հետեւիմ լուրերուդ թերթերէն, երբեմն ալ հեռատեսիլէն: Կը ջղայնանամ ես ինծմէ, կարծես ես չեմ որ կը լսեմ կամ կը կարդամ, կարծես Մերը չեն այս յաղթանակները կամ պարտութիւնները, Մերը չեն յառաջխաղացումներն ու նահանջները, Մերը չեն նահատակներն ու հերոսները, Մերը չեն մարտիրոսներն ու գերիները, Մերը չեն ՅԱՐԱՏԵՒ ԿՌԻՒՆ ու ԱՆՆԱՀԱՆՋ ՊԱՅՔԱՐԸ:

Մորթէս դուրս կ'ուզեմ ելլել եւ հակառակ անոր ջիղ չեմ շարժեր...

Պոռթկալ կ'ուզեմ բայց նոյնիսկ արցունք չեմ թափեր...

Ապտակել, հարուածել կ'ուզեմ բայց մատ իսկ չեմ բարձրացներ...

Արդէն շատ ուշ նամակ կը փորձեմ գրել՝ չգրելու պէս:

Քու եռանդիդ, տագնապիդ ու կրակներուդ քով իմ անփութութիւնս, պաղութիւնս եւ սպասումս հաստատ գիտեմ, որ սէր չեն ոչ ալ սիրաբանութիւն. նոյնիսկ անպատասխանատուութիւն: Հակառակ ինծի, ՄԵԶԻ, դուն կը շարունակես երթդ. կը հնչեցնես ձայնդ ու ... կը ըսպասես ՄԵՐ-ինը ... կը յուսաս մեր ճիչը, թէկուզ լացն ու կոծը, նոյնիսկ վայնասունն կամ մռնչիւնը, որ կ'ուշանայ:

Մի՛ վհատիր, սպասէ՛, օր մը կ'ուղղուինք թիրախին եւ միասնաբար:

**

ԵՐՐՈՐԴ ՓՈՐՁ

Պաշտելի՛ Ձինուոր,

Կը կարծես, որ քեզի գրելով թեթեւցուցած կ'ըլլամ բեռդ կամ արժեւորած կ'ըլլամ գործդ, ո՛չ: Կը վախնամ խղճի խայթէ եւ դեռ «Ցաւդ տանեմ» պատասխանէդ:

Կ'ուզեմ շարժիլ բայց նոյնիսկ մատս չեմ շարժեր:

Կ'ուզեմ հասնիլ բայց նոյնիսկ ՆԱՄԱԿՍ չեմ հասցներ:

Կ'ուզեմ յուշագրել բայց նոյնիսկ յոյս չեմ ներշնչեր:

Գիտեմ, որ կը սպասես բայց ժամկէտ չեմ որոշեր:

Գիտեմ, որ կը յաղթես ... պիտի յաղթես բայց ուրախութիւնն ալ չեմ որդեգրեր ... կը վախնամ հաշուեյարդարէն եւ դեռ «աղիղ ջան» պատասխանէդ:

Կը սպասեմ ... կը սպասես, ինչո՞ւ, ինչի՞:

**

ՎԵՐՋԻՆ ՓՈՐՁ

Ղարաբաղցի Քաջ Ձինուորին,

Հոգի՛ս,

Նամակս քեզ ուր ալ գտնէ՝ Արծուաշէն թէ Մարտակերտ, լեռը թէ ձորը, քարին տակ թէ դիրքի վրայ, յաղթական թէ պարտական, տոկուն թէ ակար, ողբ թէ հողեղաւակ, անպայման կը բերէ իմ բարեմաղթութիւններս:

Ա՛լ ձեռնածալ չեմ, կը սերտեմ քարտէսը ու կը գրեմ ... կը գրեմ թէեւ միտքս խառն է եւ չեմ կրնար ամփոփել կամ դըրսեւորուիլ:

Ա՛լ հեռու չեմ ...կը ջալեմ իրաւունքիդ, ՄԵՐ ԻՐԱՒՈՒՆՔԻՆ համար ... կը ջալեմ թէկուզ «Թուղթէ Շերեփ»ով, մինչ դուն կը զարնես «Երկաթէ Շերեփ»ով, կը մարտնչիս յանուն ինծի, ՄԵԶԻ, յանուն Հայու եւ հողի եւ ... կ'արտօնես, որ շարունակեմ տառապիլ յանուն հայի:

Շնորհակալ եմ ...:

Շնորհակալ եմ նաեւ, որ նոյնիսկ ոչ հաշիւ կը պահանջես եւ ոչ ալ ակնկալութիւն ունիս ու կը ճեղքես ճամբադ հակառակ ամէն արգելքի:

Շնորհակալ եմ ...:

Շնորհակալ եմ նաեւ, որ չես օրօրուիր մեր վարդագոյն երազներով եւ արիւնով կը սնուցանես թերաճ ոսկորներդ. կապարով կը բանաս խուլ ականջները, յաղթանակներովդ աւիշ կուտաս հայութեան:

Շնորհակալ եմ եւ երախտապարտ, որ առիթ կուտաս ամփոփուելու, ՀԱՅ ըլլալու ... ՀԱՅ մնալու:

Հայօրէն
ՍՓԻՒՌՔԱՀԱՅ

Սփիւռք, 1992

Վերջին փորձը անվերջ նամակի...

ՔՆԱՐԻԿ ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ

ԳՈՂՈՒԹԷ ԳՈՂՈՒԹ

ԳՆԱԼԸԻ Եկեղեցւոյ պարտէզին մէջ, Օգս. 21-ին գրական երեկոյթ մը կազմակերպուած է Նուիրուած Արմենուհի Թէրզեանի, շուրջ 100 գրասէրներու ներկայութեան: Բացումը կատարած է Մեսրոպ Եպիսկ. և յայտնած թէ նման գրական երեկոյթներ պիտի շարունակուին և յարմար նկատուած է Արմենուհի Թէրզեանով սկըսիլ, քանի ան Կըզիին ամէնէն հիներէն է եւ զինքը կը կոչեն Գնալըի Մարիարքը»: Հաւաքոյթին ընթացքին բանաստեղծուհիին հետ հարցազրոյց մը կատարուած է: Ժպտուն Զիլինկիրեան արտասանած է Արմենուհի Թէրզեանի քերթուածներէն, ապա կատարուած է լուսապատկերներու ցուցադրութիւն մը եւ բանաստեղծուհին բացատրութիւններ տուած է իւրաքանչիւրին մասին: Պատրիարքը, փակման խօսքով, գնահատած է բանաստեղծուհին եւ ծանրացած է անոր «Երդիկացի»ի հանգամանքին վրայ:

**

ԳՆԱԼԸԻ կզգիին կազդուրման կայանի եղանակը փակուած է Օգոստոս 22-ին, ուրախանդավառ հանդիսութեամբ մը, որու նախագահած է Կզգեաց տեսուչ Մեսրոպ Եպիսկոպոս Մութաֆեան: Բացումը կատարած է տնօրէնուհի Տիկին Ժագլին Մըթէրմէն, որ նկարագրած է կայանին մըթնոլորտը: Այս տարի հիւրընկալուած են 214 երկու սեռէ աշակերտներ, որոնց վրայ հսկած են 18 ուսուցիչներ, հսկիչներ եւ օգնականներ: Գործադրուած է գեղարուեստական բաժին մը: Ցայտագրի վերջաւորութեան խօսք առած են Վարդ Շիկահեր եւ Ռոպէր Հատտէճեան: Հուսկ բանքը առաստանած է Մեսրոպ Եպիսկ.:

ՇԵՒԱՐՆԱԾԷԻ ՀՐԱՍԱՅԼԵՐԸ

Թիֆլիսի եւ Օսէթիոյ միջեւ փափուկ հրադադար մը կը շարունակուի թէեւ, սակայն երկիրը նոր պատերազմի մը թատերաբեմ է: Աբխազիոյ պատահարները վտանգութիւն կը նկատուին Շեւարնածէի համար որ հայրենիք վերադարձաւ փըրկել փորձելու համար նորահաստատ ժողովրդավարութիւնը ու խաղաղութիւն հաստատելու: Զինեալ խումբերու երկու ղեկավարներ՝ Քիթովանի եւ Իոսելիանի միացան իրեն, երկրէն վտարելէ ետք ընտրեալ նախագահը՝ Գամսախուրդիան:

Շնորհիւ Շեւարնածէի, միջազգային ճանաչումը հաշտուեցաւ Վրաստանի հետ որ յուսով ՄԱԿ-ի ու եւրոպական բոլոր կազմակերպութիւններուն անդամ դարձաւ: Համաշխարհային քաղաքականութեան մեծերը Թիֆլիս գացին զինքը ողջունելու եւ տնտեսական օժանդակութիւն խոստանալու: Սեպտեմբեր 25-ին Շեւարնածէ Նիւ-Եորքի մէջ ՄԱԿ-ի ընդհանուր ժողովին խօսք պիտի առնէր ու քովկասեան խաղաղութեան իր տեսակէտը պարզէր, սակայն Օգոստոս 20-էն ի վեր իր երկիրը կրկին հուրի ու սուրի մատնուած է:

Խորհրդային Արտաքին նախարարը թէեւ ազդեցիկ մէկը կրնար նկատուիլ Պետութիւններու միջեւ ծագած քաղաքական հարցերու պարագային, սակայն մեծ լուծելիք չի գտներ միջ-ցեղային կռիւներուն համար: Վրաստան վերադարձին իսկ բախեցաւ Մինգրելներու թշնամութեան, անոնք Գամսախուրդիայի հայրենակիցներն ու պաշտպանը ըլլալով:

Գիտակցելով թէ ինք պէտք ունի ժողովրդական ընտրեալ մը ըլլալու հանգամանքին, որոշեց Հոկտեմբեր 11-ին նախագահական ընտրութիւն կատարել: Ոչ մէկ միթինկ կրցաւ կազմակերպել Մինգրելիի մէջ. այդ շրջանին բնակիչներն են որ «զվիադիստ» ըլլալով կը յարձակին շոգեկառքերու վրայ, օդը կը հանեն կամուրջներ ու կ'առեւանգեն մինչեւ իսկ մայրաքաղաքը: Յուլիսի կիսուն պատանդ առին փոխ-վարչապետը: Շեւարնածէ մինչ կը նախընտրէր քաղաքական լուծում մը: Օգոստոս 4-ին Թիֆլիսի հաշտութեան տօնին ընթացքին զվիադիստ պարագլուխ Զուրկայայի խօսք տուաւ. յետոյ, որպէս բարի կամքի յայտարար նշան, Ներքին Նախարարէն գլխաւորուած պատուիրակութիւն մը ղրկեց երկրին արեւմտակողմը որպէսզի բանակցին: Սակայն ան եւս առեւանգուեցաւ: Այն ատեն թաղած տեղէն հանեց պատերազմական տապարը: Օգոստոս 21-22-ի գիշերը վրացական ազգային պահակազօրքը մտաւ Աբխազիոյ ինքնավար հանրապետութեան փոքրիկ մայրաքաղաքը՝

Սուխումի, որ 550 հազար բնակիչ ունի: Կռիւները պատճառ եղան 27 մեռեալի եւ բազմաթիւ վիրաւորներու: Վրացիներու կարծիքով զվիադականները հոն պահած են իրենց պատանդները. իսկ Աբխազներն ալ կը պնդեն որ Շեւարնածէ իրենց վրայ յարձակեցաւ որովհետեւ իրենց Խորհրդարանը Հանրապետութեան անկախութիւնը հռչակած էր: Արդէն երկու տարիէ ի վեր Սուխումին երկու համայնքներու բախումի դաշտին վերածուած էր: Այս անգամ եւս Աբխազներու ղեկավարները օժանդակութիւն խնդրեցին Մոսկուայէն:

Շեւարնածէ որ Կրեմլինի մէջ շատ բարեկամներ ունի, անոնց օժանդակութեան դիմեց փրկուելու համար Գամսախուրդիայէն որ Զեչենիա ապաստանած, խռովութիւններու պատճառը կը նկատուի: Զեչենիան տեսականօրէն Ռուսաստանի Դաշնակցութեան կը պատկանի, բայց նախագահը՝ զօրավար Դուդայեւ Կրեմլինի ոչ մէկ դիմումին կը պատասխանէ: Ան նոյնիսկ կը սպառնայ ամբողջ Կովկասը օդը հանել, եթէ բռնադատեն զինքը: Միւս կողմ նման վտանգի մը չընդառաջեր. ոչ ալ Աբխազներու թիկունք կը կանգնի: Շեւարնածէ առանձին պէտք է ճար գտնէ պատերազմի այս պատրոյգն ալ մարելու, Հոկտեմբերեան նախագահական ընտրութենէն առաջ: Ներկայիս ան խստացուցած է թոնը ու կը յայտարարէ թէ Վրաստանը է' եւ պիտի մնայ միացեալ Պետութիւն մը: Ան վրացական դրօշակը պարզել տուաւ Սուխումիի մէջ որ զինուորական գրաւման տակ է: Անիկա չէր սպասուած քաղաքական դէմքէ մը որ յաջողած էր խաղաղասէրի մը տպաւորութիւնը գործել. պատահարները այն կը թելադրեն որ ինք եւս իր կարգին պարտըւած է Թիֆլիսի չար ոգիէն որ նախագահութեան ամէն մէկ թեկնածուի մէջ կը պահանջէ տեսնել անզիջող ազգայնականութիւն մը:

ՄԻ' ԱՐՀԱՄԱՐՀԷՔ ԲԱՆՋԱՐԵՂԷՆՆԵՐԸ

ԻՆՉՊԷ՞Ս ԸՆՏՐԵԼ

Որպէսզի բանջարեղէնները սննդարար եւ համեղ ըլլան, պէտք է որ զանոնք ուտենք ժամանակին, այսինքն՝ ո՛չ խակ եւ ոչ ալ չափազանց հասուն վիճակին մէջ: Այսպէս, խակ բանջարեղէնը ո՛չ իր տեսքով, ո՛չ համով, ո՛չ բոյրով եւ ոչ ալ սննդական արժէքով կատարելութեան հասած կ'ըլլայ: Իսկ ինչ կը վերաբերի չափազանց հասուններուն, անոնք թափուելու կը ծառայեն եւ կրնան նոյնիսկ թունաւոր նիւթեր պարունակել:

Սառնարանին մէջ պտուղները լաւ վիճակի մէջ պահելու համար, զանոնք պէտք է դնել ամէնէն վարի դարակը, մաքուր կտաւներու մէջ փաթթուած:

ՀՈՒՄ ՎԻՃԱԿԻ ՄԷՋ

Հում բանջարեղէնները միշտ ալ լաւ համբաւ չեն վայելեր: Արդարեւ, երկար ատեն հում բանջարեղէնները համարուած են դժուարամարս: Ներկայիս մօտեցումը նոյնը չէ: Արդարեւ, բոլորին ծանօթ է, որ հում բանջարեղէնները չափազանց սննդարար են: Անոնք կը պարունակեն ջուր, հանքայիններ, ինչպէս՝ կիր, երկաթ, կենսանիւթեր, ինչպէս՝ «Ա», «Սէ.», «Պէ. 1», «Պէ. 2» եւ քիչ մըն ալ շաքար:

Այսուհանդերձ, պէտք չէ չափազանցել հում բանջարեղէններուն սպառումը՝ ստամոքսի եւ «կաղ»ի հարց չունենալու համար:

ԵՓՈՒԱԾ ՎԻՃԱԿԻ ՄԷՋ

Եփուելով բանջարեղէնները կը կորսնցնեն իրենց պարունակած կենսանիւթերուն եւ հանքայիններուն մէկ կարեւոր մասը. միւս կողմէ, եփը կը կակուղցնէ բնաթելը եւ բանջարեղէնը կը դարձնէ առաւել դիւրամարս:

ՍԱՌԵՑՈՒԱԾ ՎԻՃԱԿԻ ՄԷՋ

Ոչինչ կը փոխարինէ թարմ բանջարեղէնը: Բայց դուրսը աշխատող կիներուն համար, երբեմն փրկութիւն են մաքրըւած ու սառեցուած բանջարեղէնները, որոնց համն ու սննդական արժէքը խաթարուած կ'ըլլայ:

Անհուազն պէտք է զգուշանալ սառեցուած բանջարեղէնը ծրարին վրայ նըշուած սպառումի թուականէն աւելի երկար պահելէ:

ԳԻՏԷ՞Ք ԹԷ...

● ՎԱՐՈՒՆԳՆ ու ԴԴՈՒՄԸ ամէնէն քիչ ջերմուժ պարունակող բանջարեղէններու կարգին են: 100 կրամ վարունգը կը համապատասխանէ 15 ջերմուժի, իսկ նոյն քանակութեամբ դդումը՝ 30-ի: Անոնք հարուստ են երկաթով եւ միզեցնող են:

● ԼՈԼԻԿԸ կենսատու ուտելիք մըն է: Պէտք է խուսափիլ կանաչ լոլիկ ուտելէ, քանի որ անոր պարունակած «սոլամին»ը փորհարութիւն կը պատճառէ:

● ԿԱՆԱՉ ԼՈՒԲԻԱՆ կը պարունակէ գրեթէ հանքային բոլոր աղերը, կենսանիւթերն ու օլիկօ -- էլէմանները, պայմանաւ որ, անիկա ըլլայ թարմ եւ եփի ժամանակամիջոցը 10 վայրկեանը չանցնի:

● ՍՄԲՈՒԿԸ հարուստ է բնաթելով, կիրով, փոթասիոմով եւ «փէքթին»ով:

● ՊՂՊԵՂ- հում վիճակի մէջ դժուարամարս է: Անիկա հարուստ է կենսանիւթերով, իսկ փւրաքանչիւր 100 կրամը 22 ջերմուժի կը համապատասխանէ:

ԳԻՒՄՐԻԷՆ ԿԱՏԱԿՆԵՐ

Սիմոնը հանդիպեց Կարոյին:
-- Ինչի՞ ես դիլխոր, Կարօ ջան:
-- Ծօ մեր թախթի մէջ էնքան շատ թախտաբիթի (մլուկ) կայ օր, մեզի կը քըքրեն:
-- Թախտը հանէք դուրս, վրէն եռացըրած ջուր լցրէք, -- խորհուրդ տուեց Սիմոնը:
-- Էհ, Սիմոն ջան, էնքան շատ են օր, մենք կը հանենք, իրենք ներս կը բերեն:

Կարօն օրօրուելով քայլում էր փողոցով: Հանդիպեց հարեւանը ու ժպտալով տասց.
-- Կարօ ջան, գլխարկդ թարս ես դրել, ուղղէ:
-- Ընչի ուղղեմ, մէկ է քիչմ յետոյ եա պիտի դառնամ:

Կարօն պատուիրեց տղային:
-- Ծօ, գնա մեր սրճաղացը բեր Սաքոյենց տնէն:
-- Պա, դու չգիտե՞ս օր, ըղոնց տունը ինչ մտաւ, էլ ետ չեն տայ:
-- Հաստա՞տ: Լաւ, որ ըդպէս է, մամիդ կը ղրկեմ...:

Մի աղջիկ հարցրեց Կարոյին:
-- Քեռի ջան, չէ՞ք ասի ժամը քանիսն է:
-- Անց է:
-- Քանի՞սն է անց:
-- Ջի տեմ, պզտիկ սլաքը կորել է:

Սրապը եկաւ Կարոյենց տուն ու ասաց.
-- Ծօ, նամուսն էլ լաւ բան է, երկու տարի առաջ 50 մանէթ վերցրիր, ընչի՞ չես տայ:
-- Սրապ ջան, դու ցուցակիս մէջ տասնութերորդ տեղն ես, կ'ուզես, 100 մանէթ տուր, հերթդ առաջ գցեմ:

ՑՈՒՇ ԻՐ ՄԱՀՈՒԱՆ 18-ՐԴ ՏԱՐԵԼԻՑԻՆ

Շահան Շահնուր

ԱՌԱՒՕՏԵԱՆ ՇԵՓՈՐ

-- Պէյս, ըսաւ Աւետիս պատուհանը ցոյց տալով, չան որդի լակոտ մը կայ, բռնիկ կ'ըսեն...

-- Կը ճանչնա՛մ, ընդմիջեց սպան, նորէն ինչ ըսաւ:

Սովորականէն տարբեր տրամութիւն մը կար երեկոյեան զօղանջին մէջ: Կարծես թէ զանգակատունը երկչոտութեամբ կուլար իր մէկ անդարձ աղաւնին: Մօր մը պէս զօղանջը կը դառնար թաղէ թաղ, երբեք լեցուով տեղեկութիւն կը ժողվէր, ու յետոյ յուսահատ՝ կը նուաղէր: Կը կանչէր, նորէն կը կանչէր Ազաւնին ու կուլար դարմօրէն:

-- Հաւաքէ՛ս քֆրեց, ըսաւ Աւետիս:

.

Ֆախրի պէյ այնքան բրտօրէն բացաւ դեղարանին դուռը, որ ցուցափեղկին մէջի զմռսուած սկիւռը վար ինկաւ: Աղաւնիին սիրտը թունդ էր ելած: Ֆախրի պէյ աղջկան հարցուց անձկութեամբ:

-- Ո՞ւր է Արթաքի էֆէնտին: Շո՛ւտ, շո՛ւտ, կանչէ Արթաքի էֆէնտին:

Դեղարան կը մտնէին նաեւ զինուորներ: Անոնցմէ մէկը Աւետիսն էր: Երբ որ Աղաւնի իր նշանածը այդ վիճակին մէջ տեսաւ, աղեկտուր ճիչ մը արձակեց ու նուաղեցաւ:

Ի զուր սպան ջանաց ցնցել ու արթընցընել գետինը փռուած աղջիկը: Զգաց որ այդ բանը ժամանակի կորուստ է եւ ինք բնաւ ատեն չունէր կորսնցնելիք: Փողոց նետուեցաւ ու պոռաց դեղագործին անունը: Շուկան որ երեկոյեան պատճառաւ քիչ մը ոգեւորութիւն ստացած էր, յուզուած է արդէն: Կը վազվզեն դրացի խանութպաններ, «Արթաքի էֆէնտի՛» պոռալով: Գտան զայն Լիզօնին սրճարանը տուր թուղթ կը խաղար: Իրեն երկու բառով բացատրեցին պատահածը: Աւետիս՝ ենթասպային բացակայութենէն օգտուելով միսի կտոր մը նետած էր բերանը. բայց կոկորդը մնացած էր ան՝ երբ որ փորձած էր կլլել, Ֆախրի պէյի յանկարծական վերադարձին պատճառաւ:

Երկու զինուորներ անհուն դժուարութիւններով կը զսպեն Աւետիսը: Աւելի ճիչը՝ կը ջանան զսպել: Աւետիս կը խեղդուի: Կը ճանկէ, կը գալարուի, կը մեռնի: Աչքերն ու լեզուն դուրս են ինկած, վիզին երակները ուռած են զարհուրելիօրէն եւ շատ վախնալիք գոյն մը առած է իր դէմքը:

-- Ձեմ տեսնար կոր, ըսաւ Արթաքի էֆէնտի. լոյսին առջեւ քաշեցէք սա...

Իր ծունկերուն վրայ ինկած հայ զինուորը քաշկռտեցին: Սպան անոր գլուխը անշարժեցուց նորէն, բայց դեղագործը այս անգամ ալ չյաջողեցաւ: Կը սահէր գործիքը: Մկրատի նմանող երկարավիզ իր աքծանը երբ որ չորրորդ անգամ ըլլալով մխրճեց կոկորդին մէջ, կրցաւ բռնել միսը: Զգուշութեամբ քաշեց զայն ըսելով -- «հոս եկուր, հոս եկուր նայի՛մ»: Երբ որ միսը «հոս կուգար», Աւետիսին համար կարծէք արե՛ւ, արե՛ւ կը ծագէր:

Արթաքի էֆէնտի նայեցաւ իր աքծանէն կախուող միսին, յետոյ նայեցաւ Աւետիսին ու ըսաւ:

-- Ձի՛ւչ... ա՛սանակ:

Անմիջապէս որ վերցուած էր թեւերու կաշկանդումը, Աւետիս ինկած էր գետնի քարերուն վրայ: Կը շնչէր կուշտ ու կուռ եւ կը ժպտէր երանութեամբ: Կիցի հարուածներով զինքը ոտքի հանեց ենթասպան ու դուրս շպրտեց դեղարանէն: Դրան առջեւ խմբուած բազմութիւնը ճամբայ բացաւ զինուորներու փոքրիկ խումբին, եւ ամէն ոք ակնարկով հետեւեցաւ Հայուն:

Բացորոշ է թէ ոսկորները կոտրելու աստիճան պիտի ծեծեն Աւետիսը: Ոչ ոք կը մեղադրէր զայն: Ներկաները, բոլորն ալ առաւել կամ նուազ անօթիներ, կ'արդարացնէին անչուշտ խոհարարին արարքը եւ ծերուկ կին մը կ'ըսէր՝ արցունք մը սրբելով -- «քա անօթութիւնը ի՞նչ ընել չի տար»: Շատեր կ'երթային լուրը տարածել, արդէն իսկ չափազանցելով միսին մեծութիւնը: Այս բոլորին մէջ մէկ հոգի մը միայն ուշադրութիւնը ունեցաւ շնորհաւորելու Արթաքի էֆէնտի ինճէյեանը իր մեծ ճարտարութեանը համար -- Բենիկը:

Արթաքի էֆէնտի դեղարանին դուռը գոցեց, ամէն մարդ դուրս ընելէ յետոյ եւ զարմացաւ՝ սեղանին վրայ տեսնելով խաղի թուղթեր: Իր աճապարանքին մէջ՝ հետն էր բերած զանոնք: Ըսաւ «ամէն մեղքիս՝ երկու հատ ալ պէյ ունէի»: Երբ որ դեղագործը դէպի աղբաման կ'երթար աղտոտ միսը նետելու համար, նրբանցքին առջեւ դէմ - դէմի եկաւ Աղաւնիին հետ որ սաստիկ տժգոյն էր դեռ: Աղաւնի նայեցաւ աքծանէն կախուող կարմիր միսին ու բացագանչեց լեղապատառ.

-- Աւոյիս լեզո՛ւն... Աւոյիս լեզո՛ւն...

Արթաքի էֆէնտի ատեն չունեցաւ «լեզու չէ» ըսելու: Երկրորդ անգամ ըլլալով նուաղած էր Աղաւնի:

(Շար. 6)

(Շար. Ա. էջէն)

31-էն Իրաքէն եւք Իրանի սահմանէն ալ թափանցելով հալածած են քիւրտ մարտիկներ։ Գործողութեան մասնակցած են օդուժի ուղղաթիռներ։ Թուրք մամուլին համաձայն քիւրտ զինեալները աւելի քան 100 զոհ տուած են։ Բախումներու ընթացքին սպաննուած են նաեւ տասը թուրք զինուորներ։ Իսկ Իրանի աղբիւրները հերքած են Թուրքիոյ այն պնդումները թէ քիւրտ անհարկիչները ապաստան կը գտնեն իրենց սահմաններէն ներս։

ԻՐԱՔԻ ՔԻՒՐՏԵՐՈՒ ԵՒ ԹՈՒՐՔԵՐՈՒ միջեւ համաձայնութիւն գոյացաւ Անգարայի մէջ, ուր կը գտնուէին Պարզանի եւ Թալապանի։ Անոնք յանձնառու եղան արգիլել հանդիսանալու Թուրքիոյ դէմ որեւէ կեռիլլայի, որ կը մղուի իրենց հողամասէն։ Բոլոր միջոցները ձեռք պիտի առնեն որպէսզի ապահովութիւնը երաշխաւորուի սահմանին 331 քիլոմեթրերու երկայնքին։ Արդարեւ, ՓՔՔ-ն, որ կը պայքարի յանուն անկախ Պետութեան մը ստեղծման Թուրքիոյ մէջ, Իրաքի հիւսիսը կ'օգտագործէ իբր կայան, հալածելու համար ապահովութեան թրքական ուժերը։

ՌՈՍԹՈՔԷՆ եւք, նախկին Արեւելեան Գերմանիոյ այլ քաղաքներու մէջ է որ կը տարածուի օտարատեաց շարժումը ինչ որ այն մտավախութիւնը կը ստեղծէ թէ վարակիչ բան մըն կայ։ Կը թուի որ նախկին Արեւելեան Գերմանիա պարարտ հող է ծայրայեղ աջ խմբակներուն համար։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՖՈՒԹՊՈԼ

ԱՌԱՋԻՆ ՅԱՂԹԱՆԱԿ ՄԸ ԹԵՐԵՒՍ ՎԱԼԱՆՍԻ ՀԱՄԱՐ

Վալանսի Հ.Մ.ը իր ախոյենական հինգերորդ մրցումը պիտի կատարէ այս շաբթուան վերջը իր դաշտին վրայ. հակառակորդը՝ Լուհան, Սոն - է - Լուառ նահանգին ակումբներէն մէկը։

Անցեալ Շաբաթ իրիկուան իր դժբախտ խաղէն վերջ, առաջատարին դէմ, Մարթիկի մէջ (4 - 0), հայանուն խումբը պէտք ունի յաջողութեան մը, առաջին յաղթանակի մը՝ վերագտնելու համար իր համակիրներուն խանդավառութիւնն ու վստահութիւնը։ Մրցակիցը այս ախոյենութեան միջակ արժէքներէն մէկն է, բայց ունի արդէն յաղթանակ մը, 1 - 0, Անըսիի դէմ։

Վալանսի պահեստի կազմն ալ՝ որ Ռիւմիլիի մէջ հաւասարութեամբ մը (1-1) սկսած է իր ախոյենական մրցաշրջը Ֆրանսայի 4-րդ բաժանում- պիտի հիւրընկալէ զօրաւոր խումբ մը, Լոնս - Լը - Սոնիէնը։

Շրջանային առաջնութիւններն ալ մեկնարկ կ'առնեն այս Կիրակի։ Մարսէյլի երկու ակումբները, Սէն Թ'Անթուանի Հ.Մ.ը եւ Հ.Մ.Ը.Մ. - Արծիւ պիտի պայքարին վերստին, խաբաքանչիւրը, իր անցեալ մրցաշրջանի դասակարգին մէջ։ Սէն Թ'Անթուան դասուած էր 10-րդ, Հ.Մ.Ը.Մ. 5-րդ։ Երկուքին համար ալ տեղ կայ ուրեմն բարելաւելու իրենց դիրքերը յառաջիկայ ամիսներու ընթացքին։

Այս Կիրակի օրուան մրցումները. --

Լիկի պատուոյ դասակարգ՝ Սէն Թ'Անթուան կը խաղայ Կափի մէջ։

Տիւթրիքթ ար Փրովանսի բարձրագոյն դասակարգ՝ Հ.Մ.Ը.Մ. - Արծիւ կը հիւրընկալէ Էքսի խումբը։

Ատենէ մը վար՝ Սէն Թ'Անթուանի պահեստին կը մրցի Պիւրէլի հետ, այս վերջինոյն դաշտին վրայ։

Յաջողութեան մաղթանքներ հայանուն ակումբներուն։

Վ. Ս.

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ՌՈՔՊՐԻՒՆ - ՔԱՓ - ՄԱՐԹԷՆ.- Տիկին Նուարդ Ծատուրեան իր ամուսնոյն Հայկակ Ծատուրեանի մահուան 6-րդ տարելիցին ի յիշատակ 550 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Անիէռ Պուա - Գոլոմպ եւ Արժանթէօյի «Ակնունի» մասնաճիւղը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 7, ժամը 20.30-ին

Centre Administratif d'Asnières.

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻ
ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՀԱՅՈՑ

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ ԹԱԼԱՐԻ Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԵԿԵՂԵՑԻՆ

ԿԱՓԻ ՄՕՍ

Հարաւային Ֆրանսայի Հայց. Առաքելական Եկեղեցւոյ Շրջանային Խորհուրդը կը կազմակերպէ՝ Աւանդական Ուխտագնացութիւն Թալարի Սուրբ Գրիգոր Եկեղեցին Կիրակի, Սեպտեմբեր 20-ին

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ հայերէն եւ ֆրանսերէն՝

ՄԱԿԱՐ ՔՀՆՅ. ՆԱՃԱՐԵԱՆ

Երգեցողութեամբ՝ Ս. Թադէոս - Բարթուղիմէոս Եկեղեցւոյ Երգչախումբին

Սկիզբ պատարագի՝ ժամը 10-ին,
Ուխտաւորի Սեղան՝ ժամը 12.30-ին։

Բոլոր անոնք որոնք կը փափաքին մասնակցիլ այս ուխտագնացութեան՝ թող կապ հաստատեն իրենց ծխական եկեղեցւոյ թաղականութեան կամ հոգեւոր հովիւին հետ, կամ հեռաձայնով իրենց տեղերը ապահովեն օրօքարի եւ ճաշի. Գին՝ 200 Ֆր.։

Հեռաձայն.- Պ. Յարուն Թաշան
Սէն Թ'Անթուան - 91 65 54 45
Պ. Թագւոր Թագւորեան
Կափ - 92 51 07 56

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Պօմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ Թաղ. Խորհուրդը շնորհակալութեամբ ստացած է Այրի Տիկին Վարդուհի Դարբինեանի մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի հետեւեալ նուիրատուութիւնները.- Դարբինեան Ընտանիք 3500 Եկեղեցւոյ, 1000 Կապոյտ Խաչին, 1000 «Յառաջ»ին, Ճղնաւորեան Ընտանիք 200 եկեղեցւոյ, Մկրեան եւ Տէր - Ղուկասեան Ընտանիքներ 200 Եկեղեցւոյ, Տէր եւ Տիկին Մարկոյեան 200 եկեղեցւոյ, 200 Ղարաբաղին, Տէր եւ Տիկին Արման Տէրտէրեան 200 Ղարաբաղին, Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Տէր-Վարդանեան 100 եկեղեցւոյ, 100 Ղարաբաղին, Պ. Գէորգ Քիւրտօղլուեան եւ զաւակները 100 եկեղեցւոյ, Այրի Տիկին Թ. Գուլումեան եւ զաւակները 500 Ղարաբաղին, Տէր եւ Տիկին Ալեքսանդր Պապայեան 100 եկեղեցւոյ, Տէր եւ Տիկին Աւետիս Կոստոսեան 100 եկեղեցւոյ, Տէր եւ Տիկին Արթիւր Մարաշլեան 200 եկեղեցւոյ, Պ. Մեսրոպ Գասպարեան 100 եկեղեցւոյ, 100 Կապոյտ Խաչին, Շալճեան ընտանիք 100 եկեղեցւոյ, Տէր եւ Տիկին Անդրանիկ Բամպուքեան 200 «Յառաջ»ին, Տէր եւ Տիկին Գլօտ Մինասեան 200 եկեղեցւոյ, Այրի Տիկին Գործոշեան 100 Համազգային վարժարանին, Տէր եւ Տիկին Լեւոն Գլըճեան 100 Համազգային վարժարանին, Աթոյեան ընտանիք 1500 եկեղեցւոյ, Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Տէրտէրեան 300 եկեղեցւոյ, Տէր եւ Տիկին Լուսիկեան 200 եկեղեցւոյ, Այրի Տիկին Ալիս Քիւրտօղլուեան 100 եկեղեցւոյ, Տէր եւ Տիկին Թորոս Քիւրէլեան 100 եկեղեցւոյ, 100 Համազգային վարժարանին, Տէր եւ Տիկին Լեւոն Տէրտէրեան 500 եկեղեցւոյ, Տիկին Մահիկեան 100 եկեղեցւոյ, Տէր եւ Տիկին Անարէ Տօլիկեան 200 եկեղեցւոյ, Տէր եւ Տիկին Պէրպէրեան 100 Կապոյտ Խաչին, Մուտայէլեան Ընտանիք 400 եկեղեցւոյ, Պօյաճեան Ընտանիք 500 Համազգային վարժարանին, Պ. Արման Տէրտէրեան 500 եկեղեցւոյ, Պ. Խանոյեան 100 եկեղեցւոյ։

FRANCE-CULTURE

Երկուշաբթի, Սեպ. 7, ժամը 12.45-ին Փանորամա յայտագիրը նուիրուած է Հայութեան։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Շրջանային Վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Տէր եւ Տիկին Սէմերճեանէ 1000 Ֆր. փոխան ծաղկեպսակի, ժան - Մարք Էմրիճեանի մահուան առիթով։

Տիկին Մինթանճեանէ եւ զաւակներէն փոխան ծաղկեպսակի 250 Ֆր. Վահրամ Խաննեանի մահուան առիթով։

ՊՏՈՅՏ ԴԷՊԻ ՄԱՆՈՍՔ

ՍԷՆ -- ԺԵՐՈՄ

Կապոյտ Խաչի Սէն - Ժերոմի Զ. Շանթ մասնաճիւղը կը կազմակերպէ օթօքարով պտոյտ մը Սեպտեմբեր 5, Շաբաթ առաւօտ, ժամը 10--ին։

Ժամադրման վայրն է նախկին Ռօթօնտ, ներկայիս Լիէօթըննան Տիրան Թէքէեան հրապարակ վերոյիշեալ ժամուն։

Կէսօրուան ճաշ ճաշարան մը, ապա՝ այցելութիւն Գառզուի նկարազարդած Եկեղեցին։

Փափաքողները կրնան հեռաձայնել՝
91 - 61 - 91 - 99 կամ՝ 91 - 06 - 29 - 65

Ս. ՄԵՍՐՈՊ ԿՐԹԱՐԱՆ ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Ալֆորվիլի Ս. Մեսրոպ Կրթարանի 1992 -- 1993 կրթական տարեշրջանի վերամուտը կը սկսի Սեպտ. 10--ին, առաւօտեան ժամը՝ 9--ին։

Արձանագրութեանց համար ծնողներ իրենց զաւակով կրնան վարժարանի տնօրէնութեան ներկայանալ՝ Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 2--էն՝ Երեքշաբթի Սեպտեմբեր 8, ներառեալ՝ ամէն օր ժամը 10--էն 12, եւ 15--էն 18.30, (բացի Կիրակի, Սեպտ. 6)։

Ծնողներէն կը խնդրուի իրենց հետ ունենալ ընտանիքի ինքնութեան թուղթը եւ զաւկին առողջապահական տետրակը։

Անհրաժեշտ եւ լրացուցիչ տեղեկութեանց համար կը խնդրուի դիմել դպրոցի տնօրէնութեան։

Հեռաձայն. -- 43 -- 96 -- 18 -- 13

Հասցէ. --
ECOLE SAINT MESROB
4, rue Komitas, 94140 Alfortville

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section « *Cardiné Aghababian* »
de Clichy

organise

une Journée à FONTAINEBLEAU

le DIMANCHE 13 SEPTEMBRE

Départ tôt le matin — Retour le soir

Petite collation à 10h offerte par la section
Visite Château — tour de la ville
en petit train
Déjeuner au Restaurant «*Bonaparte*»

Participation aux frais: 250 F / personne

Renseignements par téléphone :
42 70 00 91 / 47 99 41 19

- ՎԵՐԱՄՈՒՏ -

ԱՆԿԷՆ

Անկէնի Նարեկ Միութեան վարչութիւնը կը յիշեցնէ թէ իր Միօրեայ Վարժարանին 1992 -- 1993 դպրոցական տարեշրջանին վերամուտի թուականն է. --

Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 16, ժամը՝ 9.30--ին։

8, rue F. Faure, 95880 Enghien-les-Bains
Հեռաձայն. -- 34 -- 17 -- 29 -- 26

ASSOCIATION NAREG ENGHIEN
tél. 34 17 29 26
Rentrée scolaire
le Mercredi 16 Septembre à 9 h 30

GRENOBLE

La Croix Bleue, Section ANI, de Grenoble/Saint Martin d'Heres informe tous ses sympathisants que son école ouvrira le Samedi 5 Septembre à 14 heures et sera heureuse d'accueillir les enfants de 6 à 16 ans.

ՊԱՆԵՕ -- ՔԱՇԱՆ

Պանեօ -- Քաշանի «Սիամանթօ» Միօրեայ Վարժարանի բացման օր՝ Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 23։

Արձանագրութեան օր՝ Շաբաթ, Սեպտեմբեր 19, ժամը 15--էն 16.30։

Հասցէ. --
41, av. A. Petit, 92220 BAGNEUX
Հեռաձայն. --
46 - 65 - 81 - 53 կամ՝ 46 - 64 - 10 - 11

ISSY-LES-MOULINEAUX

COURS D'ARMENIEN.

La Croix Bleue Arménienne (Section d'Issy-les-Moulineaux) informe que la rentrée scolaire est fixée au MARDI 15 SEPTEMBRE 1992.

Les cours, destinés tant aux enfants qu'aux adultes, se tiendront de 19h à 22h30 à la M.C.A. 45, rue de la Défense à Issy-les-Moulineaux.

Renseignements et inscriptions auprès de:
Mme Hélène GUL
tél. 46 26 42 48
Mme Chaké GUIRAGOSSIAN
tél. 46 42 45 25

COURS DE DANSES ARMENIENNES

La Croix Bleue Arménienne (Section d'Issy-les-Moulineaux) reprendra ses cours de danses arméniennes le VENDREDI 18 SEPTEMBRE 1992. Les répétitions auront lieu de 19h à 20h à la M.C.A. 45, rue de la Défense à Issy-les-Moulineaux.

Les enfants (filles et garçons), âgés de 6 à 15 ans, peuvent se faire inscrire auprès de Mme Nicole ESSAYAN
tél. 47 36 27 14

« ՅԱՌԱՋ »ի
ընթացիկ ազդերու սակագինը

Մահազդ	450	(533,70)
Հոգեհանգիստ	350	(415,10)
Շնորհակալիք	350	(415,10)
Հարսնիք-Նշանտուք	350	(415,10)
Ծնունդ	350	(415,10)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 18,60% Թ.Վ.Ա. (տե՛ս փակագծի մէջ ընդհ. գումարը)։

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, մինչեւ մէկ քառորդ սիւնակ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8րդ (12-13 տող) միւսներուն։

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել թերթին վարչութեան։

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՈՒՐԲԱԹ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 4

VENDREDI
4 SEPTEMBRE
1992

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. 47. 70. 86. 00 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա ։ Տար. 900 Ֆ. — Վեցամսեայ ։ 460 Ֆ.
Արտասահման ։ Տար. 1.200 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը ։ 5,00 Ֆ.

68րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.877

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

68e ANNEE — No 17.877

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ մէջ չատ բուռն բախումներ տեղի ունեցած են Չորեքշաբթի օր (Սեպտեմբեր 2) գնչուներու եւ ապահովութեան ուժերու միջեւ ։ 16 վիրաւոր կայ (14 ոստիկան, 2 գնչուհի) ։ Աւելի քան 2000 գնչուներ շրջանէն եւ Վօքլիւզէն գրաւած եւ թալանի տուած են ճամբային սպասարկութեանց շէնքը, պատուհանէն նետելով բոլոր համակարգիչները, թղթածրարները, գրամեքենաները եւն. եւն. ։ Բողոքը նոյնն է, չեն կրնար շարունակել իրենց արտադրութիւնը (պտուղ եւ բանջարեղէն) Հարաւային Ամերիկայէն ներածումներու պատճառաւ ։ Ներքին նախարարը՝ Քիլէս անընդունելի որակեց միջադէպերը, յատուկ զեկոյցի մը հրապարակումով ։

ՀԻՆԳ ԹՈՒՐՔ ԶԻՆՈՒՈՐՆԵՐ սպաննուած են պարսկական սահմանին մօտ, 6րդ մըն ալ վիրաւորուած է ։ Հիւրրիյէթի համաձայն մահացու թակարդին հեղինակ ՓՔՔ.ի քիւրտերը Պարսկաստանէն եկած են ։

ԼԻԲԱՆԱՆԻ մէջ, Օգոստոսի վերջ, Զօր. Միշէլ Աունի շուրջ 100 կողմնակիցներ ձերբակալուած են եւ գաղտնաբանտ մը պահուին ըստ իրենց փաստաբաններուն ։ Աուն, որ Ֆրանսա ապաստանած է, կոչ ըրած է միջազգային ատեաններուն, որ հակազդեն քաղաքայիններու եւ զինուորականներու այս «կամայական ձերբակալութեանց» ։

ՉՈՐՍ ԹՈՒՐՔԵՐ, որոնք անցեալ տարուան վերջ ձերբակալուած էին քաղաքական «ռաֆէք»ի ամբաստանութեամբ, Սթրազպուրկ, պատ ձգուեցան պատժական դատարանին կողմէ ։ Ծայրայեղ-ձախ Տեւ-Սոլ կազմակերպութեան համակիր 1991 Նոյեմբերին «յեղափոխական տուրք» կը գանձէին Թուրք ճաշարաններէ կամ նպարավաճառատուներէ ։ Բողոքներու հետեւանքով չորս Թուրքեր ձերբակալուած էին ։ Պաշտպան փաստաբանները յաջողած են համոզել դատարանը, որ Թուրքիոյ իշխանութեան կողմէ խաղ մըն է ընդդիմութեան դէմ ։

ԳՈՐԲԱՉՈՎ, որ իր արձակուրդը Սպանիա կը շարունակէ, յայտարարած է էլ Փայիս թերթին որ Ելցին պէտք է փոխէ իր քաղաքականութիւնը, այլապէս կը ստիպուի հրաժարիլ ։

ՌՈՒՍԵՐԸ մինչեւ 1994 պիտի ապահովեն իրենց անձնագիրն ունենալու համար ։ Այդ ինքնութեան թուղթը պիտի փոխարինէ ներկայ ներքին անցագիրը, որ միշտ ի զօրու կը մնայ ։ Պիտի ջնջուի նաեւ տեղափոխուելու արգելքը, որ ներկայիս կը գործադրուի ։

ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ նախկին վարչապետներէն՝ Պիոտր Ժարոշեվիչ եւ կինը սպաննուած գտնուած են Վարշաւա եւ նոյնիսկ շարշարանքի հետքեր ալ կան իրենց մարմիններուն վրայ ։ Ժարոշեվիչ, 82 տարեկան, կառավարութեան գլուխը եղած է

ՀՐԱԴԱԴԱՐԸ ԹՈՒՂԹԻ ՎՐԱՅ ԿԸ ՄՆԱՅ

ԿՌԻՒՆԵՐԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻՆ ՆԱԵՒ ՌՈՒՄԲԵՐԸ ՀԱՅԿ. ԳԻՒՂԵՐՈՒ ՎՐԱՅ

Սեպտեմբեր 1-ի հրադադարը, ըստ երեւոյթին կը մնայ թուղթի վրայ, քանի Սեպտեմբեր 1-էն 2 շարունակուած են թէ մարտերը Մարտակերտի եւ սահմանամերձ շրջանները եւ թէ հայկական գիւղերու ռմբակոծութիւնը ։

Այսպէս, Սեպտեմբեր 2-ի առաւօտեան հայկական ինքնապաշտպանութեան ջոկատները կրցած են կասեցնել ազրպէջանական ստորաբաժանումներու յարձակումները Արցախի Հադրութի շրջանի Էդիլլու գիւղի վրայ ։ Ազերիները նահանջած են, զգալի կորուստներ կրելով ։ 4 բնակիչ վիրաւորուած է սակայն շրջանի Ջրակուս գիւղը ։

Նախորդ իրիկունն ալ եւ Սեպտեմբեր 2-ի ամբողջ օրն ալ կատաղի կռիւները շարունակուած են Մարտակերտի շրջանը եւ հայ մարտիկները ստիպուած եղած են նահանջել շրջանի Կճողուտ եւ Պօղոսագոմեր գիւղերէն ։ Կռիւներու ընթացքին ոչնչացուած են Ազրպէջանցիներու երկու հրասայլ եւ մէկ զրահակառք ։ Ազերիները նաեւ 20 զինուոր կորսնցուցած են առնուազն ։ Հայկական կողմը երկու մեռեալ կայ եւ 10 վիրաւոր ։

Բաքու կրկնէց եւք թէ Ալմա-Աթայի հրադադարի համաձայնութիւնը չի վերաբերիր Ղարաբաղի, Հայաստանի կը վերագրէ սահմանամերձ շրջաններու հրադադարի խախտումը եւ իբրեւ օրինակ կու տայ Ջէբրայիլի շրջանի ռմբակոծումը, մինչ Ջէբրայիլ սահմանամերձ չէ Հայաստանի, որմէ բաժնուած է ազրպէջանական Ղուբաթլիի շրջանով ։

Ազրպէջանցիք կը շարունակեն կրակել սահմանամերձ շրջանները, ինչպէս՝ Կապանի շրջանի Դիցմայր գիւղի ուղղութեամբ ։ Ծանր թնդանօթաձգութիւն ալ կատարուած է Սիսիանի, Գորիսի, Եղեգնաձորի եւ Տաւուշի սահմանային շրջաններուն վրայ ։ Սեպտեմբեր 2-ին, Ղուբաթլիի շրջանէն ալ կրակ բացած են Գորիսի շրջանի Շուռնուխի, նաեւ Հարթաշէնի եւ Խընձորեսկի վրայ ։ Որոշ հանդարտութիւն սկսած է տիրել իրիկուան ժամը 5-ի շուրջ ։

1970-էն 80 երբ համայնավար կուսակցութեան ղեկավարն էր՝ Կէռէք ։

ՊՈԲԻ ՖԻՇԷՐ, ճատրակի նախկին ախոյեանը որ պատիժի սպառնալիքի տակ է ամերիկեան Արտաքին նախարարութեան կողմէ, որովհետեւ ընդունած է Բորիս Սպասկիի հետ հանդիպում մը Մոնթենեկրոյի հողամասին վրայ (Սերպիոյ հետ ամպարկօ-ի տակ է) յայտարարած է. – «Ահաւասիկ նամակ մը որ կը հաղորդէ ինծի թէ կը բռնաբարեմ ամերիկեան օրէնքին պատժամիջոցները ։ Միակ բանը զոր կրնամ ընել՝ վրան թքնել է» ։

"ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԵՒ ԹՈՒՐՔԵՐԸ"

Խորագիրը կը պատկանի «Միլլիյէթ»ի Սեպտեմբեր 2-ի թիւէն Թահա Աքեօլի գրութեան ։ Երեւութապէս բոլորովին տարբեր նիւթ շօշափելով հանդերձ, այդ գրութեան վերջին պարբերութիւնը կը մղէ զուգահեռ մը կատարելու ուրիշ թրքական օրաթերթի մը՝ «Հիւրրիյէթ»ի Օգոստոս 28-ի թիւին «Նոր Բարբարոսները» (տե՛ս. «Յառաջ» Սեպ. 1) խորագրուած էջին մէջ ՀՅԴ-ի ղեկավար Հ. Մարուխեանի մասին բուռն ածականներուն ։

Թուրք լրագրողը երկար անդրադառնալէ ետք Ղազախստանի նախագահին միջնորդութեամբ կայացած հայեւազրպէջանական հրադադարի համաձայնութեան, կը ծանրանայ Հայաստանի կացութեան ու յատկապէս Լ. Տէր-Պետրոսեանի անձին վրայ ։ Ան կը ներկայացուի որպէս ծայրայեղ ազգայնական Հայ մը որ մէկն է Ղարաբաղի հայկ. յարձակումները դարբնողներէն ։ Այս հանգամանքը կ'անգօրանայ սակայն, երբ յաջորդ նախադասութեամբ կ'ըսուի. «Սակայն Հանրապետութեան նախագահ ըլլալուն պատճառով սկսած է տեսնել կարգ մը իրողութիւններ» ։

Յաջորդ տողերը կը վերաբերին Հայաստանի յուսախաբութեան, դժուարութիւններուն. «Ղարաբաղի պատերազմին Արեւմուտքէն ակնկալուած նեցուկը գտնուած չէ, Թուրքիոյ ազդեցիկ դիւանագիտութեան շնորհիւ Եւրոպան վաւերացուցած է թէ Ղարաբաղը ազրպէջանական հող է ու շրջափակումը անդամալուծած է երկրին տնտեսութիւնը ։ Այս կացութեան մէջ, արտաքին աշխարհին բացուելու միակ ճամբան՝ Թուրքիա, տեղին դիւանագիտութեամբ մը կը մերժէ դռները բանալ, Երեւանի հետ դիւանագիտական յարաբերութիւն հաստատել ։

Հայերը մինչ Ղարաբաղը գրաւելու համար պատերազմի, ուժի գործադրութեան դիմած են, դէմ յանդիման գտնուած են իրենց ունեցածը կորսնցնելու վտանգին ։

Արդարեւ, Տէր-Պետրոսեան մեղադրելով ծայրայեղական ՀՅԴ-ն որ պատերազմի եւ ուժ գործադրելու կողմնակից է, ելոյթներ կ'ունենայ "պատճառ կ'ըլլաք որ աշխարհէն խզուինք, Հայաստանի մնաս կը պատճառէք"ի նման արտայայտութիւններով ։

Եղելութիւնը կը նմանի "փորձ"ի մը որ ցոյց կու տայ թէ ինչպիսի անելի կը մատնուի ծովէ զուրկ, լեռնային երկիր մը երբ կը մղուի ազգայնամոլութեան ։

Հայաստան յարձակումէ հրաժարելու եւ Ազերիներու հետ հաշտութիւն կնքելու պայմանով, օգտակար պիտի ըլլայ որ Թուրքիա դիւանագիտական եւ տնտեսական յարաբերութիւն հաստատէ Հայաստանի հետ» ։

Թերեւս տպաւորութեան մը սահմանէն անդին անցնելու զօրութիւն չունի վերոյիշեալ զուգահեռը. սակայն առնուազն հետաքրքրական է այնքան մօտիկ թուականներով Թուրք մամուլին սեւեռումը՝ Հայաստանի քաղաքական բեմին գլխաւոր հակադրութեան երկու դէմքերուն. Հանրապետութեան նախագահին ու ընդդիմադիր պարագլուխին ։ Մինչ առաջինը իր պաշտօնին բերումով «սրբագրուած» կը նկատուի ազգայնամոլութեան եւ անիրապաշտութեան մեղքերէն, երկրորդին «բարբարոս» կոչումը կը հիմնուէր որպէս «հազարամեայ հայկական երազին հետեւորդ», անոր ազգայնականի ու պատերազմի կողմնակիցի հանգամանքներուն վրայ ։

Բնական է որ նախագահական պաշտօնը իրապաշտութիւն պարտադրած ըլլայ շարժումի մը պարագլուխ նախկին այլախոհի մը. մինչդեռ Հ. Մարուխեանի ուղղուած ամբաստանութիւնները որպէս այդ իմաստ ունին միայն թրքական ակնոցին համար ։

Կարեւորը Թուրք մամուլին դատումը չէ այնքան Հայաստանի նախագահին ու ընդդիմութեան գլխաւոր պարագլուխին մասին, որքան՝ նախընտրութեան մը գոյութիւնը յուշող կեցուածքը որ կը թելադրուի երկու հրապարակումներու զուգահեռէն ։

Արդեօք նախընտրութեան այդ հակումը կը սահմանափակուի մամուլո՞վ, թէ պէտք է յիշել որ թերթերը քաղաքական ոլորտին արձագանգներ են նաեւ. յատկապէս «Միլլիյէթ»ի պարագային... ։

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ԵՐԵՒԱՆ — ՀԵՌԱՏԻՊ — ՓԱՐԻԶ

ԵՐԵՒԱՆ
(«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ» - ՕԳՍ. 31/ՍԵՊ. 1)

ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՍՈՒԼԻՍԸ

Օգոստոս 31-ին, կառավարութեան ուշադրութեան կեդրոնը գտնուող հարցերու շուրջ մամուլի ասուլիս մը տուած է վարչապետ Խոսրով Յարութիւնեան ։ Հայաստանի ներկայ դժուար կացութիւնը, ռազմական գործողութիւնները եւ Արցախի իրավիճակը առանցքը կազմած են մամուլի ասուլիսին ։

**

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉՆԵՐՈՒ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ

Եւրոպայի Երիտասարդական Միութեան պատուիրակութիւն մը այցելած է Հայաստան ։ Միութեան ներկայացուցիչները ընդունուած են նախագահ Լ. Տէր-Պետրոսեանի կողմէ, որ իրենց ներկայացուցած է Լ. Ղարաբաղ տիրող իրավիճակը ։

**

ԱՌՈՂՋԱԿԱՆ ՆՈՐ ԿԵԴՐՈՆ

Օգոստոս 28-ին Երեւանի մէջ հանդիսաւոր բացումը կատարուած է առողջական այն կեդրոնին որ պիտի զբաղի զանազան պատճառներով փիզիքական թերացումներ ունեցող հիւանդներով. կեդրոնը որ նուէրն է Կարմիր Խաչին, կը գտնուի Երեւան - Աշտարակ ճամբուն վրայ ։ Ոչ միայն Հայաստանի, այլեւ ամբողջ նախկին Միութեան տարածքին մի-

(Շար.ը Դ. էջ)

ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ԱՄԵՐԻԿԱՆ ՄՇՈՒՇԻ ՄԷՋ

(Կ. ԴԱԼԼԱՔԵԱՆԻ ՀԱՏՈՐԻՆ ԱՌԹԻՒ)

Այլ առիթներով ըսած ենք, թէ Հարաւային Ամերիկայի հայ գաղութները մեծ անծանօթներ եղած են (եւ են) Հայութեան համար: Տրամաբանական պատճառներ կան անշուշտ (հեռաւորութիւն, աղբիւրներու սակաւութիւն, եւայլն), բայց անոնք չեն կրնար արդարացնել իրերու այս վիճակը:

Խնդիրը կը վատթարանայ երբ անտեղեակները սովորական մարդիկ չեն, այլ՝ ուսումնասիրողներ: Հասկնալի է թէ ինչու. եթէ հարիւր տարին անգամ մը պիտի անդրադառնան այդ աշխարհամասին, իսկ այդ ալ՝ սխալաշատ, ինչո՞վ պիտի առաջնորդուի ոչ-հարաւամերիկահայ ընթերցողը:

Անշուշտ, խնդրոյ առարկայ գաղութներու մասին առաջին անգամ տեղւոյն հետազօտողները պէտք է գրեն: Ճիշդ է, փորձեր եղած, որոշ շարժում մը կայ (վերջերս հայագիտական ուսմանց Հիմնարկը հրապարակ հանեց 1989-ի իր գիտաժողովի հատորը՝ «Հայերը Հարաւ Ամերիկայի մէջ», գրեթէ ամբողջութեամբ սպաներէն), բայց երկար ժամանակի վաղք է: Մնաց որ, եթէ հրատարակութիւնները միայն սպաներէն կ'ըլլան (մարդո՞ւր պիտի գրէ հայերէն, եթէ գիտէ), ոչ-սպանախօսները անհաղորդ կը մնան անոնց:

Միւս կողմէ, մամուլը գրեթէ անպէտ է - աշխարհի երեսին գոյութիւն ունի՞ արդեօք Հարաւ Ամերիկայի հայ մամուլի ամբողջական հաւաքածոյ մը. մեր կողմերը՝ ոչ -, իսկ վաւերաթուղթերը՝ միշտ փոշիանալու ենթակայ:

Տեղը չէ, կը կարծենք, այս հարցերը մանրամասնօրէն արծարծելու: Ձեռքի տակ ունինք Կարէն Դալլաքեանի «Հայ Սփիւռքի Պատմութիւն (համառօտ ակնարկ)» Հարաւային Ամերիկայի նուիրուած բաժինը (էջ 325 - 332), որուն քննարկումին պիտի անցնինք ստորեւ:

Գիրքը յայտնի է «Յառաջ»ի ընթերցողին Արփիկ Միսաքեանի յօդուածին միջոցաւ: Քանի որ գիրքին ամբողջութիւնը չենք տեսած (ժամանակին քաջագործութիւն էր քայլ պահել հրատարակչական նորութիւններու հետ Հարաւային Ամերիկայի մէջ. այժմ՝ mission impossible), չենք կրնար դատել այդ մասին(*), բայց մեր կարդացած էջերը արդէն որոշ գաղափար մը կու տան մնացեալի կապակցութեամբ:

Կարեւոր կը նկատենք այս անդրադարձը, նախ որովհետեւ Սփիւռքի վերաբերեալ հայերէն նորագոյն գիրքն է, ապա՝ խնդրոյ առարկայ շրջանի մասին բաւական ընդարձակ կը գրէ: Իսկ «համառօտ ակնարկ» բացատրութիւնը ենթադրել կու տայ որ անոր ետին աւելի ծաւալուն գործ մը կայ, ուստի մեր նշումները կրնան օգտակար ըլլալ:

Վերջապէս, ընթերցողն ալ կրնայ, որոշ պարագաներու, այժմէականացած տեղեկութիւններ ունենալ «մեր այս կողմեր»ու մասին:

ԱՐԺԱՆԹԻՆ

«70-80 հազար Հայեր, որոնք տեղաբաշխուած են Բուէնոս Այրէս, Կորդոբա, Մենդոսա, Մար դէլ Պլատա եւ այլ քաղաքներում, կազմակերպուած են իբրեւ թեմ (Գիւտակ Եպիսկոպոս Մուրադեան)»: Աւելորդ չէր ըսել, առ ի կողմնորոշում, որ այդ թիւին 95 առ հարիւրը Պուէնոս Այրէս կ'ապրի, իսկ Մենտոսայի փոխարէն (ուրկէ՞ բուսաւ Մենտոսայի հզօր Հայութիւնը) պէտք է յիշուէր Ռոսարիօն, ուր առնուազն 500 Հայ կայ (Պուէնոս Այրէսէն եւ Գորտոպայէն ետք, Ռոսարիօ եւ Մար տէլ Փլաթա քաղաքները երրորդ տեղը կը գրաւեն Հայութեան թիւով):

«Հարաւային Ամերիկայի երկրներից յատկապէս Արգենտինայում (Բրազիլիայում եւ Ուրուգուայում՝ համեմատաբար աւելի նուազ չափերով) հայութիւնը վերապրում է ազգային կեանքի ուժեղ զարթօնք, որը բացատրւում է թէ համայնքի համեմատաբար երիտասարդութեամբ՝ (սկսել է կազմաւորուել, հիմնականում, համաշխարհային 2-րդ պատերազմից յետոյ) եւ՞ եօթանասուն - ութսունական թըւականներին բուռն բացայայտեց իր պոտենցիալ հնարաւորութիւնները, - թէ հայրենիքի հետ հաստատուն եւ անընդհատ աճող կապերի բերումով: Հայրենիքի հետ մշտական եւ բաւականին արդիւնաւէտ կապ են հաստատել համայնքի աւելի քան 60 կազմակերպութիւններ»:

Սկիզբէն փաստական շատ ծանր սխալ մը կայ. - Արժանթինի հայ գաղութը կազմուած է 20-30-ական թուականներուն: Բ. Աշխարհամարտէն ետք, նոր շունչ բերած են Յունաստանի, Ռումանիոյ եւ Պուլկարիոյ գաղութներէն եկողները: Հետաքրքրական է, որ 1945-50-ին գաղութը ընդարմացումի վիճակ մը կ'ապրէր, այսինքն, 1920-ական թուականներուն եկած մարդիկը 20 տարի ետք արդէն լճացում եւ տեղքայլ կ'ապրէին: Հաշուի առնելով, որ Պալքաններէն գաղթածներուն վրայ պէտք է աւելցնել 1955-60-ին Պոլսէն եկածները, գաղութը վերելքի վիճակ մը ապրած է մինչեւ 1980, իսկ հիմա, հակառակ Կ. Դալլաքեանի բարի մաղթանքներուն, «ազգային կեանքի ուժեղ զարթօնք»ը այն պատրանքն է, որուն պահ գացած են ու կ'երթան Արժանթին այցելողները (ալ չխօսինք չայցելողներուն մասին):

«Պոտենցիալ հնարաւորութիւնները» կան անշուշտ եթէ «բացայայտել»ը կը նշանակէ շքեղ շէնքերու կանգնումը, ապա «զարթօնք»ը, կը կարծենք, չի կրնար չափուիլ աղիւսներու քանակով կամ միլիոններու ծախսով:

«Հայրենիքի հետ հաստատուն եւ աճող կապերը» պիտի ուզէինք յստակօրէն տեսնել: Աւելին, նշուած 60 կազմակերպութիւններուն մէջ հաշուուա՞ծ են թուղթի վրայ գոյութիւն ունեցողները:

Այնուհետեւ հեղինակը գլխաւոր կազմակերպութիւններու յիշատակումին կ'անցնի: Առաջինը Asociacion Cultural Armenia-ն է («Արմենիա» Մշակութային Ընկերակցութիւն, ՀՅԴ), զոր Դալլաքեան, կրկնելով յաճախակի սխալ մը, «Արմենիա» Մշակութային Միութիւն դարձուցած է: «Արմենիա»ն, որ 1989-ին դադրած է օրաթերթ ըլլալէ -հակառակ հեղինակին տեղեկութեան-, սկսած է հրատարակուիլ 1931-ին եւ ոչ թէ 1932-ին:

Կ'արժէ ճշդել, որ «Շարժում» Մշակութային Միութիւնը (ՍԴՀԿ) 1991-ին դադրեցուցած է 1937էն հրատարակուող «Շարժում» շաբաթաթերթը, այլեւս սեփական տպարան չունի, իսկ ակումբը փակուած է: Իսկ Արժանթինահայ Մշակութային Միութեան (համայնավար) հրատարակած «Սեւան» շաբաթաթերթը - որ վերջին մէկուկէս տարուան մէջ երեք թիւ հրատարակած է- լոյս կը տեսնէ 1961-էն եւ ոչ թէ 1944-էն:

Հետաքրքրական է. Կ. Դալլաքեան կը յիշէ այս վերջին երկու կազմակերպութիւններու ակումբներուն գոյութիւնը, բայց կը մոռնայ թէ՝ «Արմենիա» Մշակ. Ընկերակցութեան հինգյարկանի եւ Թէքէեան Մշակ. Միութեան (ՌԱԿ) երկյարկանի շէնքերը -առաջինը աւարտած է հինգ տարի առաջ, երկրորդը՝ անցեալ տարի-: Երկու չափ, երկու կշի՞ռ:

Յետոյ կու գայ «Միջմիութենական Մարմին»ը (Asamblea Interinstitucional Armenia): Հակառակ հեղինակի կարծիքին, այս Մարմինը «Ներառնում է(ր) բազմազան կազմակերպութիւնների ներկայացուցիչներին, խնդիր ունենալով Հայ Դատի հետապնդումը միասնական ուժերով»: Միջմիութենականը գոյութիւն ունեցաւ 1984 - 87-ին, ապա կնքեց իր մահկանացուն: Քանի մը օրով յարութիւն առաւ, Երեւանի 1990-ի ցեղասպանութեան նուիրուած գիտաժողովին ներկայացուցիչի մը մասնակցութեան առիթով, բայց արդէն երեք տարի է, որ անհետացած էր:

Պէտք է վերյիշել, որ 1984-85-ին, յատկապէս, Միջմիութենական Մարմինը եւ տեղւոյս ՀՅԴ Հայ Դատի Յանձնախումբը խելացնոր մրցակցութեան մը լծուեցան Հայ Դատի հետապնդման գծով: Այդպէս եղաւ որ -աւանդութիւնը չխախտելու «գովելի» մտահոգութեամբ... երկու հայկական պատուիրակութիւններ Ժընեւ գացին, երբ Ուիթէքըրի՝ ցեղասպանութեան մասին տեղեկագիրը կը քննարկուէր: Ասոր կը վերաբերի Կ. Դալլաքեանի այն հաստատումը, թէ «Պրոֆեսոր Ռոբերտօ Մալխասեանը համայնքի կողմից բազմիցս մասնակցել է միջազգային այլազան ատեանների, որոնցում քննարկուել է ցեղասպանութեան, մասնաւորապէս, Հայոց ցեղասպանութեան խնդիրները»: Իրաւաբան Ռ. Մալխասեանը կը ներկայացնէր, իրականութեան մէջ, միջմիութենական այդ համախմբումը, ուր չկային Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը եւ յարակից կազմակերպութիւնները, ուստի «համայնքի կողմից»ը յարաբերական նշանակութիւն ունի:

Ինչ կը վերաբերի Հայ Փրոֆեսիոնալներու Միութեան, որ վերջին չորս-հինգ տարիներուն գրեթէ անշարժութեան մատնուած է, ճիշդ գրուած է, որ «ձգտում է» բարձր մակարդակով քննել արդի շրջանի Հայութիւնը յուզող խնդիրները -որովհետեւ ձգտումը լոկ այդ է, ցաւօք սրտի-, իսկ «մասսայականացնում է ազգային մշակոյթը» բաւական անորոշ եւ ըստ էութեան անհիմն արտայայտութիւն մըն է:

«Հայրենակցական բազմաթիւ միութիւնների թւում» ճիշդ է որ Հաճընի եւ Մարաշի Միութիւնները կը գործեն - միւս «բազմաթիւ»ները թուղթի վրայ իսկ գոյութիւն չունին-, բայց ըսել, թէ «լուրջ գործունէութիւն է ծաւալում Այնթապի Հայրենակցական Միութիւնը» միայն կատակի տեղ կրնայ ընդունուիլ, քանի որ տասնամեակէ մը ի վեր այդ Միութեան փակ շէնքը կայ միայն...

Անցնելով ամէնօրեայ դպրոցներու պարագային (Պուէնոս Այրէսի անոնց թիւը եօթնի կը հասնի), հոս ալ սխալներ չեն պակսիր: Վիսենթէ Լոփէսի ազգ. վարժարանը նախակրթարան կը նկատուի, երբ 1987-էն ի վեր երկրորդական ալ ունի: «Մխիթարեան Միաբանութեան ազգային երկրորդական (միջնակարգ) վարժարան» դարձուածքը անհեթեթ է. դըպրոցը -որ նախակրթարան ալ ունի- Միաբանութեա՞ն է, կամ ազգային (անշուշտ՝ առաջինը): «Արսլանեան երկրորդական վարժարան» գոյութիւն չունի. կայ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Կրթ. Հաստատութիւն՝ նախակրթական ու երկրորդական բաժիններով (ժամանակին նախակրթարանը «Արսլանեան» կոչուած է) «Խրիմեան երկրորդական վարժարան»ն ալ չկայ. կայ Խրիմեան Կրթ. Հիմնարկութիւն (նախակրթական ու երկրորդական), որ ստեղծուած է երբեմնի «Խրիմեան» նախակրթարանի հիման վրայ: ՀԲԸՄ-ի «Մարի Մանուկեան» վարժարանը միայն երկրորդական չէ, նախակրթարան ալ ունի: Ամենամեծ սխալը «Արծրունեան երկրորդական վարժարան»ն է. «Արծրունի» անունով նախակրթարան կայ միայն:

«Ի պէտս դարգացելոց», ինչպէս կ'ըսէին հինները, կու տանք Պուէնոս Այրէսի դըպրոցներու ամբողջական ցանկը, հիմնադրութեան թուականի եւ աշակերտներու թուաքանակի (1989) մօտաւոր տուեալներով (հոս ալ Դալլաքեան զանազան սխալներ գործած է).-

Պաղչէճեան ազգ. վարժարան (նախակրթարան).- Հիմնուած է 1932-ին (ամբողջօրեայ՝ 1962-էն): Աշակերտներու թիւը՝ 250 (65 հայ):

Վիսենթէ Լոփէսի ազգ. եւ Դերձակեան երկրորդական վարժարան.- Հիմնուած է 1967-ին (նախակրթարանը). երկրորդականը՝ 1977-ին: Ունի 230 աշակերտ:

Մխիթարեան վարժարան (նախակրթարան եւ երկրորդական).-Հիմնադրութիւն՝ 1956, աշակերտներու թիւ՝ 300:

Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Կրթ. Հաստատութիւն (նախակրթարան եւ երկրորդական).- Հիմնուած է 1932 թուականին (ամբողջօրեայ՝ 1965-ին), աշակերտութեան թիւը 587 է:

Խրիմեան Կրթ. Հիմնարկութիւն (նախակրթարան եւ երկրորդական).- Հիմնըւած է 1930-ին (ամբողջօրեայ՝ 1965-էն): Աշակերտութեան թիւ՝ 370:

ՀԲԸՄ-ի Մարի Մանուկեան Կրթական Հաստատութիւն (նախակրթարան եւ երկրորդական).- Հիմնադրութիւն՝ 1974, աշակերտներու թիւ՝ 450:

Արծրունի ազգ. վարժարան (նախակրթարան).- Հիմնուած է 1932-ին. (ամբողջօրեայ՝ 1960-ական թուականներէն), ունի 200 աշակերտ (110 հայ):

Զարմանալիօրէն, Դալլաքեան կը նշէ, որ Գորտոպայի մէջ, ամէնօրեայ Սահակ Մեսրոպ ազգ. վարժարանի կողքին, «1500-ի չափ աշակերտներ ներգրաւուած են զանազան միօրեայ վարժարաններում»: Զարմանալի, որովհետեւ Գորտոպայի մէջ 4.000 Հայ կ'ապրի: Կրնա՞նք երեւակայել, որ գաղութին 40 առ հարիւրը դպրոցական տարիքի ըլլայ եւ հայկական դպրոց երթայ: Իրականութեան մէջ՝ ո՛չ, որովհետեւ Գորտոպայի մէջ ո՛չ 1500 աշակերտ կայ եւ ոչ ալ միօրեայ դպրոց:

Կ. Դալլաքեանի համաձայն, Հայաստան - Արժանթին «վաթսունական թուականներից ծայր առած փոխայցելութիւններ... մեծապէս խթանեց(ին) ազգային զգացմունքի զարթօնքը»: Արդէն ըսինք, որ այդ զարթօնքը նորեկ գաղթականութեան արդիւնքն էր. միւս կողմէ, եթէ փոխայցելութիւններով կարելի ըլլար առնել (Հայաստան գացող շրջանաւարտներէն, օրինակ, քանի՞ հատը վառ կը պահէ «ազգային զգացմունք»ը), ամէն շաբաթ գրօսաշրջիկ ու խումբ փոխանակելով խնդիրը կը լուծուէր:

Ինչպէս կը նշէ հեղինակը, «Արաքս» երգչախումբի վաստակաւոր ղեկավար Ժան Ալմուխեան ստացած է Հայաստանի Երգահաններու Միութեան «Կոմիտաս» մրցանակը: Բայց մոռցած է նշել, որ իրմէ առաջ հանրածանօթ երաժիշտ Ալեքսիս Թերզեանն ալ ստացած էր նոյն պարգեւը:

«Տարիներ շարունակ Դեկտեմբեր - Յունուար ամիսներին Հայաստանում են անցկացրել երկրորդական վարժարանների շրջանաւարտների բազմաթիւ խմբեր եւ այդ թւում եւս «Մխիթարեան Միաբանութեան» դպրոցի սաները»: Տարօրինակ բայց իրաւ: 1979-էն մինչեւ 1990 ՀԲԸՄի վարժարանի շրջանաւարտները Հայաստան կ'այցելէին Դեկտեմբեր - Յունուարին (1991-էն՝ Յուլիսին), Կ. Դալլաքեանի գլխաւորած Սփիւռքի Կոմիտէի հրաւէրով, իսկ Մխիթարեան վարժարանի շրջանաւարտները միայն մէկ անգամ այցելած են Հայաստան, այդ ալ... 1989 Յուլիսին:

Հեղինակը պէտք է յստակ գիտնայ, որ Պուէնոս Այրէսի մէջ աւետարանական քանի մը եկեղեցի կայ (Գորտոպա՝ մէկ) եւ ոչ թէ մէկ: Հարկ է իմանայ նաեւ -նոյնիսկ եթէ կարդալու միջոց կամ ժամանակ չունենայ-, որ «պատմաբան, իրաւաբան Պասկուալ Օհանեանը հայ ժողովրդի պատմութիւնը իսպաներէն լեզուով» գրած չէ: Ի շարս այլոց, յիշեալ հեղինակը հրատարակած է (դեռ չէ աւարտած) Հայկական Հարցին նուիրուած բազմահատոր աշխատութիւն մը, բայց ո՛չ «հայ ժողովրդի պատմութիւնը»:

Պիտի ուզէինք, որ Կարէն Դալլաքեան բացէր մեզի, թէ ո՞ւր է Լեւոն Թոքմաճեանի Հայաստանը խորհրդանշող կոթողը: Հակառակ իր պնդումին, այդ կոթողը Պուէնոս Այրէսի «Հայաստան» հրապարակը չէ եւ չէ եղած: Լ. Թոքմաճեան եկաւ, աշխատեցաւ (1989-ին), բայց քանդակը մեր կողմերը չերեւցաւ:

ՊՐԱԶԻԼ, ՈՒՐՈՒԿՈՒԷՅ, ՎԵՆԵԶՈՒԷԼԱ

Պրազիլի Հայերը թերեւս Աւստրալիոյ չափ կղզիացած են հայկական աշխարհէն եւ նոյնիսկ Արժանթինի կամ Ուրուկուէյի Հայերս յաճախ չենք իմանար ինչ կ'անցնի-կը դառնայ հոն: Օրինակ, անցեալ տարի փակուեցաւ Սան Փաուլոյի Ս. Գ. Լուսաւորիչ ամէնօրեայ վարժարանը, որ կաթողիկէ համայնքին կը պատկանէր. լուրը շաբաթ մը առաջ առինք, կարդալով... ՀԲԸՄ-ի «AGBU» պարբերաթերթի 1992 Յունուարի թիւը: Ի դէպ, ո՛չ այդ դպրոցը եւ ոչ ալ ՀԲԸՄ-ի «Բեժինա եւ Փառէն Պազարեան» վարժարանը (երկուքն ալ նախակրթարան) յիշուած են Կ. Դալլաքեանի կողմէ, որ միայն կը նշէ «առաքելական Եկեղեցուն առընթեր» իբրեւ թէ միօրեայ (անանուն) վարժարանը: Այս մէկը ամէնօրեայ է եւ կը կոչուի Դուրեան ազգ. վարժարան:

Զանազան վրիպակներու կողքին, կ'արժէ յիշել, որ Սան Փաուլոյի հայագիտական ամպիոնը միայն «Հայոց ցեղասպանութեանը վերաբերող ուսումնասիրութիւններ եւ նիւթեր՝ վեց հատորով» հրատարակած չէ (ատիկա ամէնէն երկրորդական գործերէն մէկն է, այդ ալ՝ ոչ-տպագիր), այլ հայ գրականութեան, պատմութեան, լեզուի եւ աշխարհագրութեան տասնեակէ մը աւելի հատորներ:

Ուրուկուէյի Հայութեան թուաքանակը, ըստ նորագոյն գնահատումներու (Դանիէլ Գարամանուկեան - Ալպերթօ Տիրէճեան), 11.000 է, այնպէս որ Դալլաքեանի 5.000-ի թիւը սխալ տեղէ քաղուած է (այդ թիւը միշտ 10-15.000-ի շուրջ տարուբերած է): Ան կը գրէ, որ Ուրուկուէյի Հայութիւնը մեծաւ մասամբ առեւտուրով կը զբաղի. ըստ երեւոյթին, Արժանթինի եւ Պրազիլի Հայերը անգործ կ'ապրին, քանի որ հեղինակը որեւէ զբաղում չի նշեր:

Արժանթինն ու Պրազիլը առանձին թեմեր են, ինչպէս Ուրուկուէյը, թէեւ Դալլաքեանը կ'անդրադառնայ այս վերջինին գոյութիւնը: Միւս կողմէ, հնչակեանները շատոնց չունին «Հայ Ձայն» ռատիօժամ, իսկ ՌԱԿ-ի ռատիօժամը յիշուած չէ:

Այնուհետեւ կը կարդանք.- «Բաւականին զօրեղ են Հ. Յ. Դաշնակ-

...ութեան գիրքերը համայնքի կենտրոնական մարմիններում ։ "Վռամեան" ակումբը, "Արմենիա" երիտասարդական կազմակերպութիւնը, Հայ Օգնութեան Միութեան մասնաճիւղը, "Կոմիտաս" ռատիոժամը (ամէն օր՝ կէսական ժամ տեւողութեամբ), ինչպէս նաեւ Ներսիսեան վարժարանը 120 աշակերտներով գործում են կուսակցութեան մականի տակ» ։

Ճշգումներ ..

1) Ներսէսեան վարժարանը չի գործեր Դաշնակցութեան «մականի տակ» ։ Կը պատկանի Դալլաքեանի կողմէ հիմնուած թեմական կեդրոնական վարչական խորհուրդին -որ, ճիշդ է, Դաշնակցութեան հակակշռին տակն է- ։

2) «Կոմիտաս» ռատիօժամը 1987-էն օրական մէկ-մէկուկէս ժամ կը սփռուի ։ Հիմնուած է 1935-ին, իր գլխաւոր մրցակից՝ «Ռատիօ Արմենիա»յի պէս ։ Անկախ գաղափարական ամէն նկատումէ, տասը տող տրամադրել վերջինին եւ մէկ տող՝ առաջինին («Ռատիօ Արմենիա»ն «հայրենասիրական բովանդակութեամբ» կը հաղորդէ, միւսը՝ յայտնի չէ) տարրական պատկերի մը տպաւորութիւնը չի ձգեր ։
3) Դալլաքեանի համաձայն, ՀԲԸՄ-ի Ալեք Մանուկեան - Նուպարեան վարժարանը (նախակրթարան - երկրորդական) 600 աշակերտ ունի, իսկ Ներսէսեան վարժարանը (նախակրթարան)՝ 120 ։ 1989-ին, առաջինը 433 աշակերտ ունէր, իսկ Ներսէսեանը՝ 87 ։

Քանի որ հարցը դպրոցներուն հասաւ, արժէ անգամ մը եւս նկարագրել այս գաղութի վիճակը ։ Ուրուկուէյի Հայութեան ապրած պառակտումը, որ քանի տասնեակի մը պատմութիւնը ունի (թէեւ վերջին տարիներու դէպքերը որոշ ձիւնհալ մը յառաջացուցին), լաւագոյնս խորհրդանշուած է դպրոցներով ։ Երկու դպրոցները իրարմէ բաժնուած են ցանկապատով մը (իրապէս՝ «Պերլինի պատ»» մը) եւ տարիներով զիրար անտեսած են (1984-ին առաջին անգամ ըլլալով Ներսէսեանէն աշակերտ մը մտած է Ալեք Մանուկեան երկրորդականը) ։ Բայց կարդանք Դալլաքեանի նկարագրութիւնը ..

«1971 թուականին, օրինակ կառուցուեց Մոնտեվիդէոյի Ալեք Մանուկեան երկրորդական վարժարանը, բաւականին ժամանակաւոր շէնքային եւ տեխնիկական հնարաւորութիւններով ։ Բանականութիւնը եւ ազգային շահը, թւում է թէ պիտի պահանջէին միւս ուժերից՝ ջանքերը միաւորել եղածը աւելի զօրացնելու եւ արդիւնաւէտ օգտագործելու համար ։ Բայց, մէկ տարի յետոյ, 1977-ին ճիշդ եղածի պատին եւս սարքեց Ներսիսեան վարժարանը՝ ամենախղճուկ հնարաւորութիւններով, սակս պայմանների մէջ իրենց աւելի յաջողակ քոյրիկների ու եղբայրիկների նկատմամբ հոգեբանական բարդոյթներ առաջ բերելու նպատակով» ։

Հեղինակի հոգեբանական մեկնաբանութիւնը իր իրաւունքն է (ամէն պարագայի մէջ՝ Ներսէսեան վարժարանը խղճուկ մը չէ), չենք վիճարկեր, բայց փաստական տուեալները ճիշդ չեն ։ Որքան մեզի յայտնի է, 1972-ին համայնքի բոլոր հատուածները յաջողած են միացեալ վարժարան մը ստեղծել ։ Բայց ինչ-ինչ պատճառներով, յաջորդ տարին սկսան գործել, քով-քովի, երկու վարժարանները, եւ «միացեալ»ի գաղափարը մեռաւ ։ Ի՞նչ էին այդ պատճառները, ովքե՞ր եղան պատասխանատուները, ի վիճակի չենք պարզաբանելու ։ Հաւանական է որ Դալլաքեանի եւ մեր պատմածներուն միջեւ հսկայական տարբերութիւն մը կայ, բայց մերը անձնական վկայութիւն է, իրը՝ չենք գիտեր ։ Ամէն պարագայի մէջ, սխալ հիմքերու վրայ կառուցուած ընդհանրացում մը նոյնքան սխալ կ'ըլլայ ։ Այլ հարց, որ «բանականութիւնը եւ ազգային շահը» Ուրուկուէյի (եւ ո՛չ միայն անոր) հայ գաղութի ուղեցոյց նպատակները չեն եղած ։

Ինչ կը վերաբերի Վենեզուէլայի հայ գաղութին, որ Պրազիլի նման (եւ աւելի, կը թուի) կզզիացած կ'ապրի, հոն գոյութիւն ունին եկեղեցի մը եւ հոգեւոր հովիւ մը -որոնք յիշուած չեն- իսկ «կրօնա-եկեղեցական վիճակ»ը ղեկավարող կեդրոնական վարչութեան գլխաւոր դէրքերը «ՀՅԴ տեղական մասնաճիւղի ձեռքում» չեն գտնուիր, քանի որ այդպիսին գոյութիւն չունի (կրնան դաշնակցականներու ձեռքը ըլլալ, որ ուրիշ հարց է) ։

Դալլաքեանի ուշադրութեան կ'ուզենք յանձնել Չիլիի հայ գաղութի պարագան, որ չկայ իր գիրքին մէջ (շուրջ 1.000 հոգի, «Հայ Տուն» մը Սանթիակոյի մէջ, եւայլն) ։

ՓՈԽԱՆ ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹԵԱՆ

Ի՞նչ աղբիւրներու հիման վրայ շարադրուած են այս էջերը ։ Ինչո՞ւ նկարագրական եւ վերլուծական միատարր շափանիշ մը կը բացակայի ։ Հարցումներու շարանը կրնայ երկարիլ, բայց ակներեւ է որ Կարլէն Դալլաքեանի այս աշխատասիրութիւնը, դատելով մեր տեսած էջերէն (եւ Ա. Միսաքեանի անդրադարձէն), չի կրնար «Սփիւռքի պատմութեան» յաջող ձեռնարկ մը նկատուիլ -առանձին բաժիններ թերեւս շահեկան ըլլան- եւ մանաւանդ՝ յետագայ ուսումնասիրութիւններու հիմք դառնալ ։

Կրնա՞յ մէկ անձի գործ ըլլալ այդ պատմութիւնը ։ Կրնայ, մեր կարծիքով ։ Ի հարկէ, ո՛չ համրագիտարանային փաստասիրութիւններով, բայց մատենագրական, մամուլի եւ բանիմաց տեղեկատուներու օժանդակութիւնը բաւարար են խղճամիտ հիմք մը ստեղծելու, որուն վրայ պիտի պատրաստուի այս գործը ։ Չենք ժխտեր բնաւ, հաւաքական աշխատանքի կարեւորութիւնը (որոշ թերիներով հանդերձ, Ժերար Տէտէեանի խմբագրած «Histoire des Arméniens»ը, օրինակ, արժէքաւոր արդիւնք մըն է), բայց կը սպասենք իրագործելի, կարճ ժամկէտի վրայ ծրագիրներու ։

Մինչ այդ, Հարաւային Ամերիկան կը շարունակէ մնալ այդ պատմութեան մշուշին մէջ ։

ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ

Պուէնոս Այրէս (Օգս. 17)

(*) ԽՄԲ. «ՅԱՌԱՋ»Ի.. Պուէնոս Այրէսի մեր աշխատակիցը երբ մեզի կը ղրկէր իր այս գրութիւնը, դեռ չէր տեսած Լեւոն Շառոյեանի («Յառաջ» Օգս. 25,26) յօդուածը, որ նախքան Սուրիոյ գաղութին անդրադառնալը, ամբողջական գաղափար մը կու տար գիրքին մասին, ինչ որ պարագան չէր Արփիկ Միսաքեանի գրութեան ։

LIVRES REÇUS

LE CONTE DE LA PENSEE DERNIERE

(Odyssée tragique et rocambolesque d'un paysan arménien émigré aux Etats-Unis)

Edgar Hilsenrath
Traduit de l'allemand par Bernard Kreis
Ed. Albin Michel, Paris, 1992.

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

ՆՊԱՏԱ՛Կ, ՈՉ ԹԷ ԵՐԱԶ

Ինձ յաճախ թւում է, որ մենք՝ Հայերս վաղուց, շատ վաղուց կորցրել ենք ժամանակի եւ իրողութեան զգացումը ու ապրում ենք մեր իսկ երկնած աննիւթեղէն աշխարհում՝ երազների գեղեցիկ ու դաժան բռնակալին գերի ։ Այս իրական աշխարհում մենք չկանք. կայ միայն Հայի ԵՐԱԶԸ, որն ամէնուր է մեզանում եւ ամէն ինչ ։ Այն ներծծուել է մեր արեան մէջ, ներթափանցել մեր հոգեւոր ու մշակութային աշխարհ եւ դարձել ազգային առանձնայատկութիւն, մեծ ու փոքր մեր բոլոր կորուստների հիմնապատճառը ։ Այնքան խորն ու հին է այս հիւանդութիւնը որ գրեթէ չի ընկալւում որպէս այդպիսին, իսկ նրա ախտանիշները, ցաւօք սրտի, շատ վաղ են արտայայտուած ։

Աշխարհը եւ իրողութիւնը մենք ընկալում ենք Հայի ԵՐԱԶԻ ծուռ հայելու միջնորդութեամբ, իսկ այն միշտ անհամօթաբար խաբում է ու թոյլ չի տալիս մեր գործած բազում սխալներից դասեր քաղել ։ Մեր հզօրութեամբ եւ կարողութիւններին անհասու եւ անտեղեակ, մենք անվերջ արդարութիւն ու գութ ենք ակընկալում ուժեղների ու շահի աշխարհից ։ Ու ամէն անգամ, երբ երազներից ծնուած մեր սին յոյսերը բախւում են դաժան իրողութեանը եւ ուժեղների շահերին ու ջարդուփշուր լինում, մենք ոչ թէ սթափւում, խելքի ենք գալիս, այլ հայհոյում ենք Աստծուն, աշխարհին ։ Օրհասական պահերին, հայրենիք ու ազգ փրկելու փոխարէն, միշտ ջանում ենք փրկել Հայի ԵՐԱԶԸ կամ էլ գոնէ նրա փշրանքները ։ Ու Աստուած գիտէ, թէ քանի՞ հարիւր տարի ապրում ենք այսպէս ։

Այսօր էլ նա տէր ու տիրակալ է Հայաստանում ու դարձեալ չկայ ՆՊԱՏԱԿ, կայ ԵՐԱԶ ։ Մենք երազում ենք մեր սահմանների անվտանգութեան մասին, երազում ենք ու անվերջ խօսում, իսկ սահմանամերձ գիւղերը աւերւում են, անեցուած բերքը մեռնում է դաշտերում ։ Երազում ենք Արցախի մասին, խի՛ստ ենք երազում, իսկ այն Շահումեանի կաշուի նման փոքրանում է ու փոքրանում ։ Խօսում ու երազում ենք ազգային բանակի մասին, իսկ պաշտպանութեան նախարարից, դաշտային ու ազգային բանակի պատրանքից զատ, գրեթէ ոչինչ չունենք ։ Երբեմն վերադառնում ենք իրականութեան, հողին յանձնում մեր երազների նահատակներին ու կրկին տրւում երազների իշխանութեանը ։

Իրաւական պետութեան մասին էլ ենք երազում, կերակրւում այդ հէքեաթով, բայց ցայսօր էլ չկայ Հայոց Անկախ Պետութեան Նոր Սահմանադրութիւնը՝ գլխաւոր օրէնքը, որից պէտք է ածանցուէր մնացեալը ։ Հիմա դժուարութեամբ ու նմանակելով ինչ-որ օրէնքներ են ընդունում, Յետոյ սարքուած պիտի լինեն նոր սահմանադրութիւնը յարմարեցնելու այդ օրէնքներին ։ Թէ ինչի՞ նման է լինելու այդ օրէնքների օրէնքը եւ նրա տէր պետութիւնը, միայն Աստծուն է յայտնի ։ Երազում ենք իրաւական պետութեան մասին, իսկ յանցագործ աշխարհը իր ոսկեդարն է ապրում ։

Երազում ենք նաեւ տնտեսական հզօրացման մասին, սպասում հայկական հրաշքին, իսկ ժողովուրդը աւելի ու աւելի է ընկղմւում աղքատութեան ճահիճը ։ Ընչազուրկ բնակչութեամբ հարուստ պետութիւն մի՞թէ լինում է ։ Չէ՛, հրաշքն այսպէս չի ծնւում ։ Նպատակ է պէտք, այլ ոչ թէ երազ ։

Խօսում ենք Հայի կարօտի մասին ու չենք ըմբռնում, որ աշխարհով մէկ սփռուած Հայութիւնը այս հող ու ջրին չի կարօտում, այլ այստեղ ծուարած Հայի երազին, որը վաղուց ամբողջական էլ չէ. այն փշրուել ու բեկուել է բոլորի մէջ ու հիմա եօթ գոյն ունի ու եօթ համ ։

Այս բեռով վերադարձել ենք միջազգային քաղաքական թատերաբեմ ու ստանձնել համր վկայի դերը ։ Փուչ գործ է կարծել, որ այդպէս Անկախ Պետութիւն ենք դառնալու ։ Վերադարձել ենք, սակայն, մինչեւ այժմ էլ տակաւին պատասխան չունենք ցանկացած ժողովրդի համար բախտորոշ մի շարք հարցերի՝ ո՞վ ենք մենք, որտեղի՞ց ենք գալիս, ո՞րն է մեր առաքելութիւնը, յարատեւելու ի՞նչ կռուաններ ունենք եւ ո՞ւր ենք գնում ։ Պատասխան չկայ, չկայ նպատակ, կայ միայն երազ ։

Ու այսպէս, դարերի միջով, տեսանելի ու անտես բոլոր խութերին զարնուելով, պատմութեան եւ պատահականութեան քմահաճոյքին յանձնուած, դէպի անյայտութիւն է լողում մեր նաւը ։ Ո՛չ մի փարոս չի կանչում նրան, ո՛չ մի նաւահանգիստ չի սպասում նրան ։

Եւ եթէ նպատակը չվերադառնայ իր տեղը ու դուրս չվանի երազին, այս, վաղ թէ ուշ, ծովից վերադարձող վիկինգի նման, մենք ոտք կը դնենք իրական հողին եւ կը փոշիանանք...

ՄԱՆՈՒԿ ՅԱԿՈԲԵԱՆ

«Իրաւաքանական Թերթ»
(Օգս. 26 / Սեպ. 2)

Ի ՅՈՒՇ ԻՐ ՄԱՀՈՒԱՆ 18-ՐԴ ՏԱՐԵԼԻՑԻՆ

Շահան Շահնուր

ԱՌԱՒՕՏԵԱՆ ՇԵՓՈՐ

— 3 —

Կրկին նստաւ անկողնին մէջ եւ գլուխը երկու ձեռքերուն մէջ առաւ Արթաքի էֆէնտի ։ Կը տառապէր անվերջանալի գիշերին խորը ։ Պառաւ կիներու պէս կ'օրօրուէր, իր գլուխը սեղմելով շատ ուժով, կարծես մահուան մտածումը ճզմելու համար հոն ։ Երբեմն իր խաչած կոպերը կը բանար արտակարգօրէն, խաւարը հարցաքննելու համար, բայց տժգոյն պատուհանի մը չէզոքութիւնէն զատ բան չէր տեսներ ։ Մտքի կը կրկնէր միշտ «եթէ իրա՛ւ մեռաւ...» ։ Արթաքի էֆէնտի, որ կորած անցած է գիշերուան բոլոր յարկերը վերէն վար, կորսուած է աղջամուղջին նկուղներուն մէջ եւ վերջապէս իյնալով մութին մրուրին խորը ։ Ցրուած միտքը գիտէ թէ փրկութեան միջոց պիտի չգտնէ այլեւս եւ վիշտը ծամելով պիտի տուայտի ։ Կը կրկնէ միշտ «մա՛նչս, մա՛նչս...» ։ Կը ճգնի խորհրդածել, բայց իր խորհրդածութիւնը մարմին չունի այլեւս. անոր ակիզբը անմիջապէս կը յանգի վախճանի մը որ միշտ նոյնն է ։ Լոյսին ցանկութիւնը ։ Միայն գայն կը ցանկայ, կանչելու համար բանի մը, բաներու, բայց նախ իր մարմնին ։ Կը զգայ թէ լոյսը իրեն պիտի բերէ սովորութիւններ, հարկադրութիւններ, պատշաճութիւններ, մէկ խօսքով փրկարար վատութիւններ ։ Բայց լոյսը մէկ անգամէն չի գար, ու մարդը կ'օրօրուի ։

Գարնան արշալոյսը իր յաւիտենական արդարութեամբ համբուրեց իրերը, անոնց երկու երեսներէն ։ Բայց տրամութիւնը հետզհետէ աւելի պաղեցաւ դեղաբանին մէջ ու թանձրացաւ ։ Խորապէս ընկճուած Արթաքի էֆէնտի դարձաւ ու դարձաւ իր խանութին մէջ եւ դեղարանին տարրականները ամէն օրուընէ աւելի իրեն յիշեցուցին իր «մանչը» ։ Թուրքը կ'ըսէ «աղջիկը հօրաքրոջ՝ տղան մօրեղբօր կը նմանի» ։ Եւ ճիշդ իրեն կը նմանէր իր քրոջ որդին ։ Չորս տարի աշխատեցաւ ան սա բոլորախորշին ետեւ ու իր սուսերը շրջեցաւ շիշերը ծածկող մեծ ապակեդուռներուն մէջ ։ Արթաքի էֆէնտիին «մանչը» եղաւ չորս տարի եւ երեք ամիս, մինչեւ որ գինուոր տարին ։ Փրկագինն ալ օգուտ չըրաւ ու գինուոր տարին ։ Սուտ ու սխալ լուրեր շատ կուգան Անատոլուէն, այդ բանը լաւ գիտէ Արթաքի էֆէնտի, բայց տասնը անգամ մը հառաչելով կը կրկնէ -- «եթէ իրա՛ւ մեռաւ...» ։

Ժամանակը չէր յառաջանար կարծես, քանի որ նոյն տխուր նիւթով էր գրաւուած եւ եղած էր միակտուր ժամանակ մը ։ Ան իր բնոյթը չփոխեց, երբ որ Արթաքի էֆէնտիին քոյրը դեղարան մտաւ ու աթոռի մը վրայ փլաւ ։ Զխօսեցան քոյր եւ եղբայր ։ Ցայտնի է թէ տարեց կնոջ մը վրայ ուժ չկայ բնաւ, բայց անզգալելի զգացում մը գայն կը նետէ աջ ու ձախ ։ Տիկին Արմենուհիի աչքերն ալ կարմիր են անքնութեամբ եւ կը փայլին վախով ։ Արթաքի էֆէնտի ակնարկը վեր շառնել ու կը տեսնէ իր քրոջ կօշիկները՝ փոշիով սպիտակ ։ Գիտէ թէ անոնք դարձեալ մութին ու լուսնուն վազած են Ս. Կարապետ եւ Ս. Խաչ Եկեղեցիները, երկուքին ալ աղօթելու համար ։

-- Նորէն նամակ չկայ, ըսաւ մայրիկը ։

Արթաքի էֆէնտի գիտէ թէ հաւատացեալ չէ Արմէնը ։ Գիտէ թէ քաջ է Արմէնը ։ Միայն թէ, «եթէ իրա՛ւ մեռաւ...» ։ Տիկին Արմենուհի յոյսեր ունի, պիտի երթայ մինչեւ Նահապետեաններուն, անոնց հարցնելու համար թէ իրենց փեսայէն լուր առա՞ծ են այս վերջերս ։ Նահապետեաններուն փեսան Ներսէսին հետ էր այս ձմեռ. ճիշդ է թէ անկէ ի վեր բաժնուած էին իրարմէ, բայց Տիկին Արմենուհի յոյսեր ունի ։ Արթաքի էֆէնտի պոռպռաց, բայց գրեթէ անմիջապէս վերջը զղջաց՝ քոյրը յանդիմանած ըլլալուն համար ։ Զղջաց որ ձայնը բարձրացուցած էր անխմստօրէն եւ խօսած կոպտութեամբ ։ Ինչո՞ւ դպիլ յոյսերուն ։ Լռեցին ։ Բայց գիտէին թէ իրենց լռութեան մէջ կայ միշտ նոյն նիւթը ։ Նըրբանցքին խորէն կուգար Աղաւնիին աղմուկը եւ աջ կողմի ցուցափեղկին դեղին ջրագոյնը կը վառէր արեւի մը պէս ։ Մէկ ճառագայթով բռնկած էր ան ։ Ադամնի բան մը կոտրեց ու ըսաւ -- «չո՛ւն չան որդի» ։

(Շար. 7)

ՎՐԻՊԱԿ.- Մ. Պչաքճեանի «Միջանցաւհովիկ»ի Բ. մասին (Սեպ. 3), Բ. սիւնակ, 9-րդ տողը պէտք է կարդալ՝ Գանձայի (ոչ՝ Գանձակի) :

ՊՏՈՅՏ
ԴԷՊԻ ՄԱՆՈՍՔ
ՍԷՆ -- ԺԵՐՈՄ

Կապոյտ Խաչի Սէն - Ժերոմի Ջ. Շանթ մասնաճիւղը կը կազմակերպէ օթօքառով պտոյտ մը Սեպտեմբեր 5, Շաբաթ առաւօտ, ժամը 10-ին :

Ժամադրման վայրն է Նախկին Բօթօնու, ներկայիս Լիէօբընան Տիրան Թէքէեան Հրապարակ վերոյիշեալ ժամուն :

Կէսօրուան ճաշ ճաշարան մը, ապա՝ այցելութիւն Գառզուի նկարազարդած Եկեղեցին :

Փափաքողները կրնան հեռաձայնել՝
91 - 61 - 91 - 99 կամ՝ 91 - 06 - 29 - 65

Ս. ՄԵՍՐՈՊ ԿՐԹԱՐԱՆ
ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Ալֆորվիլի Ս. Մեսրոպ Կրթարանի 1992 -- 1993 կրթական տարեշրջանի վերամուտը կը սկսի Սեպտ. 10-ին, առաւօտեան ժամը՝ 9-ին :

Արձանագրութեանց համար ծնողներ իրենց զաւակով կրնան վարժարանի տնօրէնութեան ներկայանալ՝ Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 2-էն՝ Երեքշաբթի Սեպտեմբեր 8, ներառեալ՝ ամէն օր ժամը 10-էն 12, եւ 15-էն 18·30, (բացի Կիրակի, Սեպտ. 6) :

Ծնողներէն կը խնդրուի իրենց հետ ունենալ ընտանիքի ինքնութեան թուղթը եւ զաւկին առողջապահական տետրակը :

Անհրաժեշտ եւ լրացուցիչ տեղեկութեանց համար կը խնդրուի դիմել դպրոցի տնօրէնութեան :

Հեռաձայն. -- 43 -- 96 -- 18 -- 13

Հասցէ. --
ECOLE SAINT MESROB
4, rue Komitas, 94140 Alfortville

(Շար. Ա. էջէն)

ակ այս հաստատութիւնը օժտուած է ամէնէն արդիական սարքաւորումներով. ունի սաւզան, մարմնամարզի սրահ, թէնիսի, պասքէթպոլի սրահներ : 120 հիւանդի համար նախատեսուած է շուրջ 180 հոգինոց անձնակազմ : Բացման հանդիսութեան ներկայ գտնուած են Հանրապետութեան նախագահը, Խորհրդարանի նախագահը, վարչապետը, Առողջապահութեան նախարարը եւ այլ պաշտօնատարներ :

**

ՈՂՋՈՅՆԻ ՈՒՂԵՐՁ

Օգոստոս 31-ին նախագահ Լ. Տէր-Պետրոսեան ողջոյնի ուղերձ մը ղրկած է արաբական Լիպիայի ղեկավար քարտուղար Խամէթ Ապտ Ալ-Մաճիտին, ուր ընդգծած է արաբական երկիրներու դերը Միջնաւոր - Արեւելքի մէջ եւ փափաք յայտնած հայ-արաբական համագործակցութեան զարկ տալու : Նախագահը զինքը հրաւիրած է Հայաստան :

**

ՀԱՅԱՍՏԱՆ
ԻՔԱՕ-Ի ԱՆԴԱՄ

Հայաստան որպէս 170-րդ անդամը քաղաքային օդանաւային երթեւեկի միջազգային կազմակերպութեան (ԻՔԱՕ) կը մասնակցի ՄԱԿ-ի միջազգային այս հաստատութեան 29-րդ նստաշրջանին, որ կը գումարուի Սեպտեմբերին Մոնրէալ :

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Անիէռ Պուա - Գոլոմպ եւ Արժանթէօյի «Ակնունի» մասնաճիւղը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 7, ժամը 20·30-ին
Centre Administratif d'Asnières.

FRANCE-CULTURE

Երկուշաբթի, Սեպ. 7, ժամը 12·45-ին փանորամա յայտագիրը նուիրուած է Հայութեան :

ESPOIR POUR L'ARMENIE
OPERATION VARTANANC

COMMUNIQUE

A l'occasion de la fête de Vartanane (Février 1992) «ESPOIR POUR L'ARMENIE» a lancé une opération «Survie pour l'Arménie» dans le but d'envoyer par camion des denrées de première nécessité en Arménie. Cette opération avait recueilli alors la somme de 290.000 Francs.

Cependant, à cause du blocus économique de l'Azerbaïdjan, des frontières turques fermées et de la guerre civile en Géorgie, aucune société de transport en France n'a voulu se rendre en Arménie.

Finalement, c'est l'Association «Equilibre» basée à Lyon, qui a relevé le défi et qui a accepté d'envoyer deux camions de 22 tonnes chacun vers l'Arménie. Les camions sont partis de France (Paris et Lyon-Valence) le 4 Août 1992 et sont arrivés à Erevan le 18 Août 1992 après avoir traversé l'Europe, la Turquie et la Géorgie.

Depuis des mois, presqu'aucun camion n'était parvenu en Arménie. Cette réussite est un véritable acte de foi.

C'est grâce à votre générosité que ces camions remplis de marchandises ont pu être envoyés (médicaments, vêtements neufs, alimentation, appareils dentaires, littérature biblique).

Nos représentants sur place ainsi que plusieurs membres d'«Espoir pour l'Arménie» de France ont réceptionné et distribué le contenu de ces deux camions.

Merci à tous les donateurs, à «Equilibre», à l'Ambassade de France à Ankara et aux Autorités d'Arménie.

Au nom du Comité
«Espoir pour l'Arménie»
Le Président
Pasteur RENE LEONIAN

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ
ԵԿԵՂԵՑԻ
ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՀԱՅՈՑ

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ
ԹԱԼԱՐԻ
Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԵԿԵՂԵՑԻՆ

ԿԱՓԻ ՄՕՏ

Հարաւային Ֆրանսայի Հայց.
Առաքելական Եկեղեցւոյ
Շրջանային խորհուրդը

Կը կազմակերպէ՝
Աւանդական Ուխտագնացութիւն
Թալարի Սուրբ Գրիգոր Եկեղեցին
Կիրակի, Սեպտեմբեր 20-ին
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ հայերէն եւ ֆրանսերէն՝
ՄԱԿԱՐ ՔՀՆՅ. ՆԱՃԱՐԵԱՆ
Երգեցողութեամբ՝
Ս. Թադէոս - Բարթուղիմէոս
Եկեղեցւոյ Երգչախումբին

Սկիզբ պատարագի՝ *ժամը* 10-*ին,*
Ուխտաւորի Սեղան՝ *ժամը* 12·30-*ին* :

Բոլոր անոնք որոնք կը փափաքին մասնակցիլ այս ուխտագնացութեան՝ թող կապ հաստատեն իրենց ծխական եկեղեցւոյ թաղականութեան կամ հոգեւոր հովիւին հետ, կամ հեռաձայնով իրենց տեղերը ապահովեն օթօքարի եւ ճաշի.

Գին՝ 200 Ֆր. :
Հեռաձայն.- Պ. Յարութ Թաշան
Սէն Թ'Անթուան - 91 65 54 45
Պ. Թագւոր Թագւորեան
Կափ - 92 51 07 56

UGAB - SUISSE

ORGANISE A GENEVE
le Vendredi 16 Octobre

UN CONCOURS DE DECLAMATION DE POESIE ARMENIENNE

en présence de
Mme SILVA GOMIGYAN
Présidente du Jury

1er prix : 1000 F.S. (francs suisse)
2ème prix : 600 F.S.
3ème prix : 400 F.S.
et de nombreux prix de consolation

Renseignements et inscriptions :

UGAB SUISSE
Case postale 429 - 1211 Genève 3 (Suisse)
Tél. (14 h à 18 h) (41.22) 735 93 02
FAX (41.22) 786 84 30

Dernier delai d'inscription:
le 5 octobre

– ՎԵՐԱՄՈՒՏ –

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ շաբաթօրեայ եւ կիրակնօրեայ դպրոցներու 1992 - 1993 տարեշրջանի վերամուտը տեղի կ'ունենայ 3-12 տարեկան աշակերտներու համար Շաբաթ, Հոկտեմբեր 3-ին, չափահասներուն համար Կիրակի, Հոկտեմբեր 4-ին :

Արձանագրութեան եւ այլ մանրամասնութիւններու համար հեռաձայնել հետեւեալ թիւին՝
(Դիւան Եկեղեցւոյ)
43 -- 59 -- 67 -- 03

**

ԱՆԿԷՆ

Անկէնի Նարեկ Միութեան վարչութիւնը կը յիշեցնէ թէ իր Միօրեայ Վարժարանին 1992 -- 1993 դպրոցական տարեշրջանին վերամուտի թուականն է. --
Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 16, ժամը՝ 9·30-ին :
8, rue F. Faure, 95880 Enghien-les-Bains
Հեռաձայն. -- 34 -- 17 -- 29 -- 26

ASSOCIATION NAREG ENGHIEN
tél. 34 17 29 26
Rentrée scolaire
le Mercredi 16 Septembre à 9 h 30

**

GRENOBLE

La Croix Bleue, Section ANI, de Grenoble/Saint Martin d'Heres informe tous ses sympathisants que son école ouvrira le Samedi 3 Octobre.

Les cours auront lieu de 14h à 17h au H. O. M. — 40, Ave. Amboise Croizat St. Martin d'Hères, pour les enfants à partir de 6 ans.

Renseignements et inscriptions auprès de Mme Manoukian — Tél. : 76 26 02 58.

**

ՊԱՆԵՆՕ -- ՔԱՇԱՆ

Պանեօ -- Քաշանի «Սիամանթօ» Միօրեայ Վարժարանի բացման օր՝ Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 23 :
Արձանագրութեան օր՝ Շաբաթ, Սեպտեմբեր 19, ժամը 15-էն 16·30 :
Հասցէ. --
41, av. A. Petit, 92220 BAGNEUX
Հեռաձայն. --
46 - 65 - 81 - 53 կամ՝ 46 - 64 - 10 - 11

**

ISSY-LES-MOULINEAUX

COURS D'ARMENIEN

La Croix Bleue Arménienne (Section d'Issy-les-Moulineaux) informe que la rentrée scolaire est fixée au MARDI 15 SEPTEMBRE 1992.

Les cours, destinés tant aux enfants qu'aux adultes, se tiendront de 19h à 22h30 à la M.C.A. 45, rue de la Défense à Issy-les-Moulineaux.

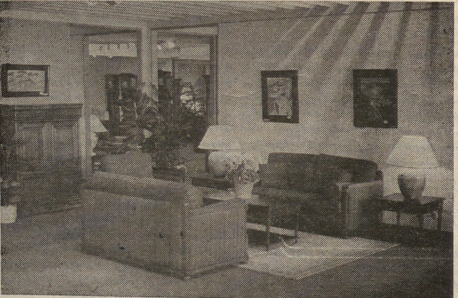
Renseignements et inscriptions auprès de:
Mme Hélène GUL
tél. 46 26 42 48
Mme Chaké GUIRAGOSSIAN
tél. 46 42 45 25

COURS DE DANSES ARMENIENNES

La Croix Bleue Arménienne (Section d'Issy-les-Moulineaux) reprendra ses cours de danses arméniennes le VENDREDI 18 SEPTEMBRE 1992. Les répétitions auront lieu de 19h à 20h à la M.C.A. 45, rue de la Défense à Issy-les-Moulineaux.

Les enfants (filles et garçons), âgés de 6 à 15 ans, peuvent se faire inscrire auprès de Mme Nicole ESSAYAN
tél. 47 36 27 14

Meubles
Ghazarian
4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance
Z.I. Vitrolles à 20 km de Marseille tél. : 42. 89. 27. 47

"Բացառիկ զեղչ «Յառաջ»ի բաժանորդներուն"

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՇԱԲԱԹ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 5
SAMEDI
5 SEPTEMBRE
1992

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

LE NUMERO : 5,00 F

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա ։ Տար. 900 Ֆ. — Վեցամսեայ ։ 460 Ֆ.
Արտասահման ։ Տար. 1.200 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը ։ 5,00 Ֆ.

68րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.878 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 68e ANNEE — No 17.878

ՎԱՂԸ՝ ԱՆՀՐԱԺԵՇՏ ԵՒՐՈՊԱՆ

ՍՈՐՊՈՆԷՆ ՄԻԹԵՐԱՆԻ ԴԱՍԸ

Որքան ալ 20-ի բնոյթ մը տրուած ըլլար ի յառաջագունէ Հինգշաբթի, Սեպտեմբեր 3-ի իրիկուան հեռատեսիլի Ա. կայանի յայտագրին, պէտք է անկեղծօրէն խոստովանիլ թէ ընդհանուր ձեւով հետաքրքրական եւ յաջող էր։

Սորպոնի մեծ ամփիթատրոնին մէջ է, որ Կիյօմ Տիւռան հրաւիրած էր «այո»ի եւ «ոչ»ի կողմնակիցներու 14 հոգինոց նմոյշ մը, երեք լրագրողներ, ապա Սէկէն, խորհրդարանական առաջին ջատագովը՝ ո՛չ-ի եւ ասոնց դիմաց Հանրապետութեան Նախագահը՝ Ֆ. Միթերան, որուն կը մնար պատասխանել հարցումներուն եւ համոզել «ոչ»ի կողմնակիցները թէ կը սխալին։ Նախ, ընդունինք որ ժողովրդավարութեան փառաւոր պատկեր մը կը պարզէր, մանաւանդ երբ դէմ դիմաց էին Հանրապետութեան Նախագահը եւ ընդդիմադիրը՝ Ֆ. Սէկէն։ Առաջին անգամն է որ նման տեղիք մը տեղի կ'ունենար 1981-ի ընտրութենէն ի վեր։

Նիւթը՝ Եւրոպան էր, այսինքն Մաաստրիխթի դաշնագիրը, դատաւոր՝ Միթերան եւ պէտք է ըսել թէ Նախագահը, ընդհանուր ձեւով, վարպետ փաստաբան, կրցաւ պատասխանել բոլոր հարցումներուն, թերեւս ոչ միշտ համոզիչ ձեւով, բայց, հաստատեց, անգամ մը եւս, եթէ հարկ էր, թէ խելացի ու խորամանկ անձ մըն է, որ կրնայ խուսափիլ բոլոր ծուղակներէն եւ ընդհակառակն ուրիշները ձգել ծուղակը, ինչպէս ըրաւ արդէն այս դաշնագրով ընդդիմութեան համար։

Սկիզբը, Նախագահը պատասխանեց այն 14 «նմոյշ» Ֆրանսացիներուն, եկած զանազան շրջաններէն եւ որոնք բաւական նեղը կը դնէին Նախագահը («ոչ»ի կողմնակիցները, մանաւանդ)։ Ան կը մնար հանդարտ ու կը ջանար ապահովութիւն տալ թէ ոչ մէկ վտանգ կայ, գլխաւորաբար այն մարզերուն մէջ, որոնք խնդրոյ առարկայ են ինչպէս երկրին ինքնիշխանութիւնը, գիւղատնտեսութիւնը, մէկ դրամանիշի հարցը, օտարականներու քուէն, կեդրոնական դրամատուն, դէպի դաշնակցային դրութեան մը վտանգը եւն. եւն.։ Անոնց յաջորդեցին երեք լրագրողներ՝ Ժերար Քառեռու, Սերժ Ժիւլի եւ Ժան տ'Օրմէսոն։ Հոս, Միթերան աւելի պայքարող էր, բանավէճի շեշտը աւելի օգտագործեց, մանաւանդ տ'Օրմէսոնի հետ, երբ այս վերջինը կ'առաջարկէր («յուզումով», նկատեց Միթերան) որ այժմէն յայտարարէ թէ կը քաշուի «այո»ի» պարագային ու որուն սրամտութեամբ պատասխանեց՝ «կը խորհի՞ք որ իմ գործս է փլէպիսիթ մը ընել հակառակէն»։ Մերժեց նաեւ նախատեսել «ոչ»ի յաղթանակի մը հետեւանքները։ Նաեւ քննադատուած էր «ոչ»»ի կողմնակիցներու կողմէ վարչապետ Քոհլի մասնակցութիւնը (Պոնէն) որպէս միջամտութիւն երկրի մը ներքին գործերուն, բայց, Գերմանիոյ Նախարարապետը կրցաւ իր այդ մասնակցութիւնը տրամաբանական դարձնել, ջատագովելով «ֆրանքօ-գերմանական բարեկամութիւնը» որպէս հիմք վաղուան Եւրոպայի եւ ուրեմն հարկ է «այո՛» պատասխանել։ Եւ քանի որ Սեպտեմբեր 20-ին պիտի որոշուի «հասարակաց ապագայ մը» իր մասնակցութիւնը միջամուխ ըլլալ չի կրնար նշանակել։

•

Շատ կը սպասուէր Միթերան - Սեկէն գլուխ գլխի հանդիպման, որ խորքին մէջ սալոնի խօսակցութեան բնոյթ առաւ եւ ոչ՝ բանավէճի։ Սեկէն յարգալից էր աշակերտի մը նման, Նախագահը ներողութիւն կը խնդրէր ամէն անգամ որ կ'ընդմիջէր եւ այսպէս անոյշ-անոյշ, խիստ քաղաքավարական խօսակցութիւն մը շարունակուեցաւ, ուր երբեմն սրամիտ պատասխաններ եղան, բայց, միշտ չափազանց հանդարտ ոճով մը։

Կէս գիշերին, երբ անհրաժեշտ նկատուած էր գեղարուեստական բաժինով մը (Ժիւլիէն Քլէր) փակել, հաւանաբար ոչ մէկը եւ ոչ ալ միւս կողմը յաւելեալ կէտեր արձանագրած էին։ Որքան ալ Միթերան «փայլուն» ըլլայ եւ Ուրբաթ առաւօտ ընդդիմադիր խմբագիրներն անգամ կ'ընդունէին, «այո»ն աւելի հող կը շահի եթէ ինք շատ միջամուխ չըլլայ, քանի «ոչ»երու գլխաւոր թիրախը ինք է։ Շատեր «ոչ» կ'ուզեն ըսել Միթերանին, Մաաստրիխթը՝ առիթն է։

ԱՐՑԱԽ - ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՆՈՐ ՀՐԱԴԱԴԱՐ ՄԸ

Ինչպէս ըսինք, կը թուի որ հրադադարը կը մնայ թուղթի վրայ եւ ռմբերը կը շարունակեն տեղալ հոս - հոն։ Ազրպէյճանական յարձակումները կը շարունակուին նաեւ Մարտունիի շրջանը, բայց, հայկական ինքնապաշտպանութեան ուժերը կրցած են ետ մղել Ջլդրանի յարձակումը եւ հակառակորդը նահանջած է, կորուստներ կրելով։ Հայկական կողմը ութ վիրաւոր ունի։ Նոյն օրը (Սեպ. 2) հայկական ջոկատները կրցած են ետ մղել Ազրպէյճանցիներու 48 ժամ առաջ գործած յարձակումը Վանք գիւղի վրայ։ Դժբախտաբար երկու մեռեալ կայ։

Ռմբակոծութիւնը նոյն ուժով կը շարունակուի Գորիսի եւ շրջանին գիւղերուն վրայ, ինչպէս՝ Կոռնիձոր, Շուռնուխ, ուր մէկ մեռեալ կայ։ 40 արկ ինկած է Գորիսի վրայ, ուր բարեբախտաբար մարդկային վնաս չկայ։

Արցախի լրատուութեան եւ մամուլի բաժնի ղեկավար՝ Մարսէլ Պետրոսեան այն կարծիքն ունի թէ վերջին շրջանի ազրպէյճանական գործողութիւնները Արցախ, ուղղուած են ուղղակի կիներու եւ երախաներու դէմ։ Ստեփանակերտի վրայ եղած օդանաւային երեք յարձակումներուն հետեւանքով զոհերու մէջ 17 երախայ կայ եւ 23 կին, վիրաւորուած են 47 մանուկ եւ 73 կին։ Ու Մ. Պետրոսեան կը զարմանայ որ ինչո՞ւ այս աշխարհի մեծերը կը հռչակեն Իրաքի հարաւային օդային գօտին իրաքեան օդուժին դէմ եւ նմանօրինակ որոշում չեն տար Ղարաբաղի բնակավայրերը պաշտպանելու համար։ Կը մնայ մեզի զարմանալ որ Պետրոսեան կը զարմանայ...։

**

Հինգշաբթի, Սեպտեմբեր 3, ժամը 15-ին Հայաստան եւ Ազրպէյճան հրադադարի նոր համաձայնագիր մը ստորագրած են, որ ի զօրու պէտք է դառնայ Սեպտեմբեր 15-ին։ Հանդիպումը տեղի ունեցած է Իջեւանի եւ Ղազախի միջեւ գտնուող սահմանակէտին վրայ, Հայաստանի եւ Ազրպէյճանի նախագահներու լիազօր ներկայացուցիչներու մակարդակով։ Հայաստանի ներկայացուցիչն էր Դաւիթ

(Շար.ը Դ. էջ)

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ՝ ՈՐ ԹԱՐԳՄԱՆԻ ՆԱՀԱՆՋ

«Միլլիէթ»ի քրոնիկագիրը նոյն սիւնակին մէջ կը շարունակէ շեշտը դնել Հայաստանի իշխանութեան իրապաշտութեան եւ ՀՅԴ-ի ազգայնամոլութեան վրայ զոր արդէն կը նկատէ երկրին անելէն ելքին։ Թահա Աքեօլ այս կրկնութեան որպէս առիթ կը գործածէ Թրքական պատուիրակութեան Երեւան այցելութիւնը։ Անոնց արժեւորումը հետեւեալը կ'ըլլայ Անգարա վերադարձին. «Հայաստանի ղեկավարները կը փափաքին հարցերը լուծել, Թուրքիոյ եւ Ադրբեջանի հետ յարաբերութիւն հաստատել։ Ատոր պահանջքն ալ ունին։ Սակայն, գրեթէ իրենք զիրենք բանտարկած են դաշնակ մոլեռանդութեան մէջ...։ Հայաստանի իշխանութիւնը չի յաջողիր խորտակել դաշնակ շղթան...»։

Թուրք դիւանագէտները այս նշումէն ետք ընդհանրացում մը կը կատարեն որ կը վերաբերի նախկին խորհ. գրեթէ բոլոր երկիրներուն. «անոնց մօտ ախտի նման կիրք մը յայտնուեցաւ. փոխանակ զարգացնելու հեռանկարներ որոնք զիրենք դէպի յառաջ, դէպի ընդարձակ հորիզոններ պիտի առաջնորդէին, կծկուեցան իրենց նախկին աւատապետական կեցուածքին մէջ»։

Լրագրողը այս հակումը «վերստին ցեղախմբաւորում», «ցեղասիրութիւն» կամ «ցեղային կեդրոնացում» կը կոչէ ու կը բացատրէ այն կեցուածքով որ աշխարհի կեդրոնը կը նկատէ իր ցեղը, աչք փակելով խաղաղութեան, երկխօսութեան, քաղաքակիրթ վարմունքի նման համաշխարհային արժէքներու։

Հայաստանի մէջ այս երեւոյթին ներկայացուցիչը կը նկատուին դաշնակցականները որոնց պատճառով կը կրկնուի թէ Հայաստանի իշխանութիւնը այլեւս իրականութիւնը տեսնելով հանդերձ, չի յաջողիր խաղաղարար քայլեր առնել Ղարաբաղի մէջ եւ հետեւաբար չի կրնար յարաբերութիւն հաստատել Թուրքիոյ հետ։

Կրկնելէ ետք այս կացութեան հետեւանք նկատուած նեղութիւնները որոնց ճիրանին մէջ կը գտնուի Հայաստան, անգամ մը եւս ցոյց կը տրուի ելքի ճամբան. «Հայաստան եթէ Ղարաբաղի յարձակումներէն հրաժարի, ազերի Թուրքերուն հետ սեղան նստի ու հաշտարար լուծումը ընդունի, թէ՛ տնտեսական քայքայումէն կը փրկուի, թէ Թուրքիայէն դիւրութեամբ կը ստանայ ելեկտրականութիւնը որուն պէտք ունի։ Թուրքիոյ միջոցով աշխարհին կը բացուի»։

Գրութեան աւարտին Թ. Աքեօլ ըսելէ ետք թէ Լ. Տէր-Պետրոսեան ու անոր խորհրդականը Ժ. Լիպարիտեան, որուն հետ հանդիպում ունեցած է թրքական պատուիրակութիւնը, եւս նախկին դաշնակցականներ են, քարենիշ տալու ոճով կը կրկնէ թէ որպէսզի տեսնէին թէ մոլեռանդութիւնը ինչպիսի փորձանք մըն է, պէտք եղաւ որ Հայաստան ներկայի տագնապին մատնուի։

Թահա Աքեօլ վերջին պարբերութեամբ կը մաղթէ որ «աւելի մեծ նեղութիւններու, փորձանքներու հանդիպելէ առաջ Հայերը կարենան խորտակել մոլեռանդութեան լուծը ու իւրացնելով խաղաղութեան, բանակցութիւններու, գործակցութեան եւ բարեկամութեան նման համաշխարհային արժէքներ, բարեկամութիւն հաստատեն Ադրբեջանի եւ Թուրքիոյ հետ»։

Թ. Աքեօլի նախկինին նոյնիմաստ այս գրութիւնը կասկած չի ձգեր որ Թուրքիա կ'ուզէ հասկցնել թէ իրեն համար Հայաստանի նախընտրելի իշխանութիւնը Լ. Տէր-Պետրոսեանի գլխաւորածն է որուն ճիշդ ընթացքին արգելք կ'ըլլայ ՀՅԴ-ն։ Թուրք մամուլը յայտնապէս կը բաժնէ նաեւ Լ. Տէր-Պետրոսեանի պաշտպանած «բանակցութեան ուղի»ն, որպէս լաւագոյն լուծում Ղարաբաղի խնդրին։ Աւելորդ է իսկ նշել թէ բանակցութեան ընտրութեան մէջ Թուրքիա կը տեսնէ միայն Ազրպէյճանի փափաքներէն ու շահերէն թելադրուած պայմանները. այլ խօսքով՝ Ղարաբաղի համար կցումի, անկախութեան, ինքնորոշման, ժողովրդավարութեան ամէն տեսակի ձեռքբերումէ հրաժարում ու վերադարձ՝ 1988-ի սկզբնակէտին։ Թուրքիա անշուշտ պիտի չանդրադառնայ այն իրողութեան թէ այդ վերադարձը Ղարաբաղի ու Հայաստանի պահանջքի էջին մէջ արձանագրուած պիտի ըլլայ աւելի քան հազար զոհերով, քարուքանդ հողամասով մը, հազարաւոր գաղթականներով, խեղուած կեանքերով։ Ու տակաւին «ձախողած զօրակոչ»ի մըն ալ ամօթով։ Իրեն համար կարեւորը այն է որ ելեկտրականութիւն ու դէպի ծով անցք ունենալու հեռանկարը շլացնէ Հայաստանի իշխանութեան աչքերը որոնք սկսած են իրականութիւնը տեսնել, ու անոնք գործնական քայլեր առնեն դէպի բանակցութիւն։

Պնդումներու այս կէտին, օգտակար պիտի ըլլայ հաւանաբար որ Հայաստանի իշխանութիւնը հրաժարի բանակցութեան իր նախընտրութեան չոր ու ցամաք կրկնութենէն եւ ընդլայնէ գաղափարը. բացատրէ թէ ի՛նչ ազդակներով կարելի կը նկատէ բանակցիլ, որպէսզի Թուրքիա այսքան դիւրութեամբ չանտեսէ այն իրողութիւնը որ «բանակցութիւն» եզրը միմիայն իր սահմանումով գոյութիւն չունի։

Մնաց որ այդ պարագային իսկ շատ բան ակնկալել կարելի չէ երբ օդին մէջ կը մնայ հարցում մը. բանակցութիւնը միակ լուծում նկատող կեցուածքը ի՞նչպէս կարելի է իրապաշտութեան հետ հաշտեցնել, երբ դիմացի կողմին գլխաւոր պատասխանատուն՝ Նախագահ Էլչիպէյ յստակօրէն յայտնած է թէ իրենց համար Ղարաբաղի հարցին լուծումի ճամբան պատերազմն է...։

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՎԱՂԸ՝

«ՅԱՌԱՋ - ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ»

Վաղը լոյս կը տեսնէ «Յառաջ - Միտք եւ Արուեստ»ի նոր (174) թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ. -

Հէքեաթին խաղը	ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ
Ն. Շնորհալի	
Յիսուս որդի թարգմանաբար	
	ԳՐ. ՊԸԼՏԵԱՆ
Les Trois Mac	CH. MATOSSIAN
Քերթուած մը	Վ. ԲԱՋԻԼ
Մրմունջով հէքեաթը	ՍԵՐՏԱՐ ՃԱՆ (Թարգ. Ա. Թ.)

«Ո՛Չ, ՏԱՆԸ ՈՉԻ՛ՆՉ ՉԻ ՊԱՏԱՀԵԼ» ՈՒ ԳՈՐԾԱՐԱՐ ՄԱՐԴՈՑ ՀԱՐՍՆՑՈՒՆԵՐԸ

Արցախի պատերազմով, Երեւանի սեղանիկներուն առատութեամբ ու անոնց գրացի հացի հերթերով յատկանշուած հայաստանեան ներկան անկարելի է առանց հակասութիւններու միջնորդութեան պատկերացնել: Քաղաքականն ու քաղաքականացած մամուլը շատ յաճախ կը շեշտէ այս պարագան. հոն այդ շեշտումը գրեթէ միշտ յատուկ նպատակ մը կը հետապնդէ, ինչ որ ամէնէն համառօտ բնութագրումով կարելի է «ընդդիմադիր կործանմանց» կոչել: Սակայն, հայաստանեան հակասութիւններուն յորձանքը կը թափանցէ նաեւ այլ մարզերու կամ նպատակներու ծառայող մամուլէն ալ: Ու քանի որ հոն քաղաքական թիրախներ, այդ ուղղութեամբ յատուկ առաքելութիւն խնդրոյ առարկայ չէ, հակասութիւններու պատկերացումը աւելի բնականոն կերպով «կը տարածուի» ու աւելի տպաւորիչ կ'ըլլայ:

Նման անդրադարձներու մեկնակէտ եղաւ «Գարուն» ամսագրի 1992 Յունիսի թիւը որ հասաւ Օգոստոսի վերջին օրերուն: Հոն, բռունցքները վեր բարձրացուած ժպտուն մանուկներու բազմութեան մը լուսանկարին տակ «Հէքեաթ պատերազմի մասին» խորագրուած էջերու մէջ տեղ կը տրուի արցախցի պատանիներու պատերազմի հէքեաթին: Անոնց, որոնք ինչպէս կ'ըսէ պատկերին մակագրութիւնը «հիանալի տարբերում են պայթող ռումբերի տեսակները, կարող են ժամերով նստել մութ, պաղ նկուղներում, մեծավարի տանել դառնութիւն ու կորուստ, նաեւ լիաթոք ծիծաղել երբ պատերազմ կոչուող մղձաւանջը ընդմիջւում է նոյնիսկ մի կարճ դադարով»:

Հետեւեալ մէջբերումները առնուած են Արմէնին, Տիգրանին, Նարինէին եւ միւսներուն պատերազմի պատումներէն. առաջինները ստեփանակերտցի են, էին, Նարինէն՝ Խրամորթէն, մնացեալը Արցախի այլ շրջաններէն:

«... Նկուղում որ ապրում էինք, առաւօտները գիրք էի կարդում, տանից էի բերում, ռմբակոծութեան ընդմիջումներին: Իսկ երեկոները ոչինչ անել չէր լինում, լոյս չկար: Միայն առաջին օրն էր սարսափելի, երբ իջանք նկուղ: Առաջին «գրադ»ը որ կրակեց, մեր բակն էլ ռումբ ընկաւ, ծառերը ջարդուեցին, վրաները շատ թռչուններ կային: Նրանք բոլորը այրուել էին, սեւ-սեւացե՛լ: Խաղաղ պահերին դուրս էինք գալիս, ապա կրկին իջնում նկուղի ամենամութ անկիւնը: Երբ առաջին անգամ լոյս տուեցին, մարդիկ ծիծաղում էին ու ասում՝ մի դոյլ լոյսը 25 ռուբլով ենք վաճառում»:

ԱՐՄԷՆ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ
10 *տարեկան*
Ստեփանակերտ

**

«...Գիշերով սկսեցին ռմբակոծել, նկուղում քնելու տեղ չկար. մի սենեակ էր ու մէջը լի՛քը մարդ: ... Յետոյ ձմեռը վառարան դրեցինք, նախ՝ փայտի, յետոյ՝ կազի: Երբեմն դուրս էինք գալիս, մի քիչ օդ շնչում, խաղում: Գիտէինք՝ երբ են կրակելու կամ ինչքան ժամանակում են դադար տալիս. մօտ 30-40 րոպէ: Այ, էդ ժամանակ դուրս էինք գալիս ու խաղում: Գիտէինք որ բոլոր Հայերը պէտք է կռուեն, ոչ մէկը չէր մտածում թէ Թուրքերը կարող են վերցնել Ստեփանակերտը: Վստահ էինք որ յաղթելու ենք: Մեծերը իրար հետ խօսելիս հարց էին տալիս սրա վերջը ի՞նչ է լինելու: Ես էդ հարցը չեմ տալիս, գիտեմ, որ պիտի յաղթենք ու խաղաղութիւն պիտի լինի»:

ՏԻԳՐԱՆ ԳԱԲՐԻԷԼԵԱՆ
11 *տարեկան*
Ստեփանակերտ

**

«... "Ալազան"ով խփում էին տներին, յետոյ փիտայինները ասացին՝ փախէք: Մենք մեր տանն էինք՝ մայրիկս, հայրիկս, քոյրիկս ու ես: Երկու եղբայրներս փիտայի են, Սօսը 16 տարեկան է, Սասունը՝ 17: Հէնց որ Թուրքը սկսում էր խփել, մայրիկս ասում էր՝ մտէք մահճակալի տակ, ես ոչինչ, մենակ դուք փրկուէք: Ծնողներիս ու քոյրիկիս հետ ձորով փախանք Խանաբադ գիւղը: Գիւղը էնքա՜ն տներ վառուեցին...: ... Հայաստանում հանգիստ է, լաւ է՝ կրակոց չըկայ, գիշերը հանգիստ քնում ենք»:

ՆԱՐԻՆԷ ԱՂԱՋԱՆԵԱՆ
13 *տարեկան*
Խրամորթ գիւղ

**

«... Սարսափելի ձմեռ էր, շատ ձիւն էր գալիս, ցուրտ էր: Նստել ենք վառարանի շուրջն ու արտասւում ենք: Յետոյ մեքենան եկաւ: Քեռի Կարէնն ասում է՝ շուտ արէք, ուշանում ենք: Իսկ մենք իրար գրկել ու արդէն բարձրաձայն ենք լաց լինում: Լուսինէն՝ ընկերուհիս, նստում է մեքենան: Գնում են: Մենակ ենք մնում: Իսկ ես միայն մի բան եմ մտածում՝ ե՞րբ է վերադառնալու Լուսինէն, ինչո՞ւ են մարդիկ բաժանւում իրարից...»:

ԱՆՈՅՇ ԱԹԱՋԱՆԵԱՆ
12 *տարեկան*
Ստեփանակերտ

**

«...Ես լուացւում էի, մայրիկս խոհանոցում էր, երբ համազարկ լսուեց: Ձայնից հասկացանք որ "Ալազան" է ու բանի տեղ չդրեցինք. արդէն սովորական էր դարձել: ... Յետոյ լսուեց "գրադ"ի ոռնոցը: Ես ու մայրս գրկեցինք իրար ու դռների մէջ քարացանք: Լսում ենք ճիչ, աղմուկ, ապակիները փշրւում են, ծեփը թափւում է գլխներիս, տանիքը ճռնում է: Գիտենք որ "Գրադ"ը 40 արկ է կրակում: Մօրս հետ հաշւում ենք՝ մէկ, երկու, երեք... ամէն զարկից յետոյ տեսնում ենք որ կենդանի ենք, հիմա էլ մտածում ենք՝ իսկ ինչ եղան միւսները, հարեւանները: Մայրս իրանով ծածկել էր ինձ, իսկ ես...: 39-րդը հաշուեցինք ու ո՛նց ենք սպասում թէ երբ է լսուելու քառասուներորդի պայթիւնը:

... Չէինք ուզում թողնել ու հեռանալ: Բայց երբ տեսնում ես որ մի ընտանիք էլ մեքենայ նստեց ու գնաց օդակայան, մտածում ես՝ շուտով նրանք հանգիստ կ'ապրեն, տեղաշորում կը քնեն, ոչ թէ նկուղներում, առնէտների հետ: Այ, այդ ժամանակ ուզում ես թողնել - գնալ...»:

ԼՈՒՍԻՆԷ ԳԱԲՐԻԷԼԵԱՆ
14 տարեկան
Ստեփանակերտ

**

«... Նոր տարուայ օրը Քոլատակում էինք: Դա գիւղ է, իսկ այնտեղ մենք ոչ մի բարեկամ չունէինք: Ու տօնածառ էլ չունէինք, Ձմեռ պապին էլ չեկաւ, նուէր չբերեց: Ես էլ մտածեցի՝ գուցէ կրակոցների՞ց է վախեցել...: Ուզում եմ, երբ Նոր տարին գայ, մենք մեր տանը լինենք, Ասկերանում»:

ԱՐԻՆԱ ԳԱԲՐԻԷԼԵԱՆ
8 *տարեկան*
Ասկերան

**

Պատերազմին մտերմացած տղոցմէն մէկն ալ Նարինէ Սահակեանն է. կարօտով կը յիշէ իրենց տունը, իր ու եղբօր երկյարկանի մահճակալը, իր սեղանը ուր պահած էր հաւաքած օրացոյցները, բացիկները ու կ'աւարտէ. «Այդ ամէնը մնաց Ստեփանակերտում: Կը գնամ տուն ու էլի կը խաղամ դրանցով»:

Խօսակիցը՝ Կարինէ Արոյեան որ այս էջերը պատրաստողն է, զարմացած կը հարցնէ.

«- Բայց ինձ ասացին որ ձեր տան վրայ ռումբ է ընկել:

- Հա՛, բայց տանը ոչինչ չի պատահել:

Դրութիւնը փրկում է Նարինէի մայրը, որն այդ ժամանակ մտնում է սենեակ:

- Ի՞նչպէս, - ապշում է նա, - Նարինէ, մեր տանը ոչինչ չի՞ պատահել, պատերը...

- Դէ, - դժկամ ձգում է աղջնակը, - նաշանենակի կարոյքն է ջարդուել, ապակիները չկան ...խոհանոցի դուռը... մէկ էլ՝ պատերը...

- Իսկ տանը ոչինչ չի՞ պատահել, - հարցնում եմ ես:

- Ոչ, տանը ոչի՛նչ չի պատահել, - վըստահ յայտարարում է Նարինէն»:

Այսքանը՝ պատերազմի պատմիչ արցախցի երախաներուն մասին, որոնց պատումը կ'աւարտի «ո՛չ, տանը ոչի՛նչ չի պատահել» *վստահութեամբ: Գալով հակասութեան, ան կը տրուի «Գարուն»ի յաջորդ էջին նամականիով. հոն, տիրող ընդհանուր անտիրութենէն, ամսագրին նախորդ թիւին* «հայկական ամսագրի ոչ սազական, անամօթ» *նկարէն վրդովուածներու քով կայ նաեւ Երեւանէն Քնարիկ Աթանէսեանի նամակը. ան կը մատնէ հայկական գործարար հանճարին նորագոյն մէկ նուաճումը.*

«...Երէկ ռատիոյի հաղորդավարուհին ուղղակի գեղգեղում էր՝ ովքեր ցանկանում են արտասահմանում բարեկամներ ձեռք բերել, նամակագրական կապ հաստատել կամ կեանքի ընկեր գտնել, դիմեն այսինչ ընկերութեանը: Հեռախօսի համարն էլ յայտնեցին: Կրտսեր որդիս իսկոյն թռաւ միւս սենեակը, քիչ յետոյ շփոթուած ետ եկաւ: Ասում է՝ զանգեցի, ասացին լուսանկարներ է հարկաւոր բերել՝ մինչեւ կուրծքը ու պոյով մէկ, որ Ամերիկայում աղջիկ գտնեն: Աշնանը Ամերիկացիների առաջին խումբը գալու է փեսատես ու հարստես: Ովքեր առաջինն են՝ կը շահեն, հա, մէկ էլ հինգ հարիւր ռուբլի է հարկաւոր մուծել»:

Առջի օր ալ Հայաստանեան մամուլին մէջ կարդացինք նման ուրիշ ձեռնարկի մը մասին ուր կ'առաջարկուէր հարազատներու Հայաստան մնացած շիրիմներուն խնամքը վստահիլ այսինչ ընկերութեան...: Զարմանալի պիտի չըլլայ վաղն ալ կարդալ թէ ուրիշ գործարարներ յայտնուած են որոնք կը ստանձնեն կազմակերպել ու ամէնէն հանգստաւէտ պայմաններով իրականացնել շիրիմներու արտագաղթը, դէպի Գալիֆորնիոյ գեղածիծաղ ափերը: Անհամբերելին այն պայթոյթն է որ կը յայտնուի մեր մօտ ամէն անգամ երբ օտարներ մեզ ներկայացնեն անտեսելով մեր ձեռներէցի, գործի մարդու յատկանիշը:

Ներկայի հայաստանեան հակասութիւններէն ուրուագիծ մը տալու այս փորձը, փակելով ամերիկացի փեսացուներու, հարսնցուներու փակագիծը, կ'ուզեմ վերադառնալ պատերազմ ճանչցած արցախցի պատանիներուն. անոնցմէ Խրամորթցի 12 տարեկան Արմինէ Առաքելեանի «Խրամորթ գիւղի փախուստի մասին» խորագրուած բանաստեղծութիւնը հետեւեալ տողերով կը սկսի.

«Հայրենի մի գիւղ Թուրքի ճանկերում
Չորս տարի է՝ նա ապրում է,
ապրում»:

ու կը վերջանայ սապէս.

«Թող այս այրուած տներով
խաղաղութիւն մենք տեսնենք...»:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ԿԱՐԵՒՈՐԸ ՈՍԿԻՆ Է...

ԿԱՐԳԻՍ ՋՐԲԱՇԵԱՆ

Փոթորիկը, գրեթէ միշտ, յառաջացընում է ողողում, ցեխ եւ այլ աւերներ ու զոհեր: Բնութեան բիրտ օրէնքն է:

Այդպէս է լինում նաեւ երբ կատարւում են քաղաքական յեղաշրջումներ, որոնք տեղի են տալիս անմարդկային ու վայրագ բախումների, դասակարգային ու անձնական վրէժխնդրութիւնների, որոնց ընթացքին, բնականաբար, բացակայ են խիղճը ու ազնուութիւնը: Տիրում են ոխ ու ատելութիւն: Մարդու կեանքը այլեւս արժեզրկուած է:

Այդպէս չեղա՞ւ 1789-ի պատմական խելագարութիւնը, որին յաջորդեց Սարսափի ահաւոր շրջանը: Այդպէս չեղա՞ւ 1871-ի Քոմիւնի ջարդը, որի ընթացքին զոհուեցին պարկեշտ ու պայծառ նկարագրի տէր անձնաւորութիւններ: Ու վերջապէս այդպէս չեղա՞ւ Հոկտեմբերեան մղձաւանջը կամ Մաոյի «կուլտուրական ռեվոլուցիան», որոնք գերազանցեցին անցեալի բոլոր քաղաքական խելագարութիւնները:

Բարեբախտաբար Հայաստանի քաղաքական վերջին յեղաշրջումը կատարուեց առանց արիւնահոսութեան: Դա էլ մի հրաշք պիտի համարել: Բայց ի հարկէ տեղի ունեցան -եւ դեռ շարունակւում են- որոշ անախորժ, ցաւալի, մի գուցէ անխուսափելի ծայրայեղութիւններ, որոնց մասնակից եւ երբեմն մեղսակից է մեր մամուլը: Ինչ որ կատարուեց Հայաստանի նախագահի Յունիս 29-ի վիճելի եւ խորտակիչ ճառի առթիւ: Արտասահմանի այսպէս ասած «ազատատենչ օփոզիցիոն»ի պատկանող թերթերը, յուզուեցին, պոռթկացին, կաշուից դուրս եկան ու վերջապէս բացին «դասական» նախատինքների եւ զրպարտութիւնների ծորակը: Այդ մասին արդէն Մեղու Հայրենեաց, դիպուկօրէն զայն մկրտեց «Ցեխը» («Յառաջ», Յուլիս 22):

Առիթ ունեցայ աչք նետելու՝ կոյուղի արժանի այդ մի քանի գրութիւնների վըրայ: Գռեհկութեան ընդունակ այդպիսի գլուխներին՝ ժամանակին Տ. Նարդունին որակում էր՝ «կեղտի ու աղտի զանկի տէր»: Երբ մտքերը համոզիչ չեն, կամ խեղդուած են կրքի եւ ոխութեան մէջ, կուսակցական marouflե*ները, օգտագործում են, շատ բնականօրէն, իրենց վայել, նախատինքների փամփուշտները, եւ կան որ այդ փամփուշտները համարում են «խակական հայրենասիրութիւնից բխած քննադատութիւններ»: Դէ արի մի գըժուի... Ի վերջոյ նուաստանդստի «համալ»ից չես կարող պահանջել որ նա գործի սպիտակ ձեռնոցներով... եւ որի նկատմամբ Ֆրանսացին ասում է. -* «Les injures sont les raisons de ceux qui ont tort»:

Ճիշդ է որ վայելում ենք մամուլի ազատութիւն: Սակայն հրատարակելով այսպիսի ճիճու գրութիւններ, թերթի խմբագիրները ոչ միայն ոտնակոխում են ազատութիւնը, այլեւ մեծաքանակ թուղթ են վատնում ու դառնում այլ խօսքով ծառայողներ...

Երեւի հարկաւոր է նկատի առնել որ մեր մամուլի երբեմնի «ցեխ»ոտ արտայայտութիւնները Թրքական հայհոյանքների հարուստ զինաշարոցից (փանոփլի) *մնացած յիշատակներ են...*

Այդ կողմանից --եթէ պատահում է նոյնիսկ որ համակարծիք չլինենք-- գոհունակութեամբ կարելի է հաստատել թէ որքա՜ն «Յառաջ»ի խմբագրութիւնը .. ժըլատ է:

Թերթի էջերը բնաւ չեն աւելանում: Վասնզի նրա սիւնակները տեղ չեն տալիս «կեղտի ու աղտի» զարդարանքների...: Այսպիսով «Յառաջ» մասնակցում է [illegible], բնութապահպանման (écologie) *շարժումին...*

Ժողովրդավար երկրներում յաճախ է պատահում որ մամուլը իջնում է փողոց... Այդպէս եղաւ քաղաքակրթուած

Ֆրանսայում, երբ 1969-ի Հանրաքուէի պարտութեան, Զօրավար տը Կոլի տարած քաղաքականութեան դէմ, բազմաթիւ թերթերու ու դասակարգութիւններու շարքին, «Մինիւթ»ի թերթը գերազանցեց բոլորին, հրատարակելով առաջին էջում, Զօրավարի դիմանկարը, որի ներքեւում մեծատառ տպուած էր՝ MERDE:

Թւում է որ մամուլը այն միակ ասպարէզն է ուր գործուած սխալները ու յանցանքները մնում են դրեթէ անպատիժ: Երբեմն լոյս տեսած սուտեր, խեղաթիւրումներ, զրպարտութիւններ ու նախանձներ համարւում են ժողովրդավար երկրներում անուանարկութիւն (diffamation) որոնք ենթակայ են Tribunal Civilի քննումին: Սովորաբար այդ վճիռը թերթեւ մի տուգանք է որ ի վերջոյ վերածւում է աժան ու չահաբեր մի publicitéի, ի նպաստ թերթի տարածման: Մինչդեռ վաւերականներու թերթեւ մի սխալը ենթակայ է Պատժական Դատարանին (Tribunal Correctionnel) ուր սովորաբար դատում են գողեր, սուտ-փախուստներ, աւազակներ: Մի խօսքով, Ֆրանսայում, մամուլը մընում է մենաշնորհեալ մի դասակարգ: Նրա հանդէպ արդարութիւն այլ է: Հաւատակ 1789-ի խելագար փոթորիկին:

Մինչ ուրեմն, թուղթ մրոտողները, որոնք այս անժուժկալները, դրիչները թաթխած արջասպի (վիթրիոլ) մէջ, թիրախ առնելով Հայաստանի Նախագահը, տարուած են բաց նամակներով, խրատական - յանդիմանական պատգամներով: Պարչելոնայում, Հայաստանցի մի քանի երիտասարդ մարզիկներ, փառաւոր յաղթանակ ձեռք բերին եւ արժանացան երեք ոսկի չքանչանի: Ոսկի չքանչաններ, որոնք առաջին անգամ լինելով, բացառիկ փայլ տնեցան երբ ծածանուեց մեր Եռագոյն դրօշը, երբ թնդաց «Մեր Հայրենիք»ը:

Իսկ մեր մի կարգ նախանձախնդիր ու «հայրենասէ՛ր» խմբագիրները, այդ նկատմամբ եղան շատ զուսպ եւ համեստ: Գրեթէ մի fait diversի նման տեղեկացրին այս պատուաբեր յաղթանակը: Նրանք նախընտրեցին «ցեխ»ը քան … ոսկին: Տըխուր մի երեւոյթ:

Մինչդեռ, իրականում, մեր ազգի կըրած անարդարութիւններու, վիրաւորանքներու ու հալածանքներու դէմ, այս ձեռք բերուած ոսկիները՝ յատկանշող մի դէպք է արար աշխարհի առջեւ՝ որպէս un bras d'honneur … կամ un pied de nez:

Որքա՜ն ճիշդ էր մեծ-մայրս, երբ յաճախ կրկնում էր՝ «Տղայ, արեւուդ մեռնեմ, թիւ Ձիկ լսի, տղեկին (ոսկուն) կանաչաթ արա: Որ թալես ցեխի մէջ էլ, ոսկին միշտ ոսկի ի… քո արեւ»:

«Ցեխերը», ինչպէս «ձախորդ օրերը ձմրայ նման, կու գան ու կ'երթան: Վհատելու չէ…»,

Կարեւորը ոսկին է…:

Կ. Զ.

Փարիզ, Օգոստոս 1992

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՍՈՖԻԱ ժամանած է, Օգոստոս 21-ին, Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Գարեգին Բ. Կաթողիկոսը դէպի Հայաստան իր ճամբուն վըրայ: Զինքը դիմաւորած են Պուլկարահայ Թեմական Խորհուրդի եւ Սոֆիայի եկեղեցական վարչութեան անդամներ, զանազան կազմակերպութեանց ներկայացուցիչներ, Պուլկարիոյ Նախարարաց Խորհուրդի առընթեր կրօնական հարցերու տեսչութեան նախագահի տեղակալը, Լիբանանի դեսպանատան ներկայացուցիչը եւ այլ բազմաթիւ անձնաւորութիւններ: Գարեգին Բ. ժամանման պահուն իսկ իր ուրախութիւնը յայտնած է, որ առաջին անգամ ըլլալով Պուլկարիա կ'այցելէ եւ առիթը կ'ունենայ ծանօթանալու տեղւոյն գաղութին: Յաջորդ օրը, Օգոստոս 22-ին, Հայկ. Ազգ. Տան սրահին մէջ հանդիպում մը տեղի ունեցած է Գարեգին Բ.ի հետ: Բացումը կատարած է ՀՕՄ-ի Սոֆիայի վարչութեան Նախագահուհի՝ Տիկին Մէրի Պալեան: Կաթողիկոսը իր խօսքը ուղղած է գլխաւորաբար հայ կնոջ, շեշտելով անոր առաքելութիւնը եւ հայ Եկեղեցւոյ ուշադիր վերաբերումը անոր հանդէպ: Կիրակի, Օգոստոս 23-ին, պատարագ հանդիսաւորուած է Ս. Աստուածածին եկեղեցին, ուր յետ ժամերգութեան Գարեգին Բ. տպաւորիչ քարոզ մը արտասանած է: Օգոստոս 24-ին, Կաթողիկոսը, որու կ'ընկերանար Շահան Վրդ. մեկնած է Երեւան (այս մասին տես. «Յառաջ» Սեպ. 1):

*

ԿԼԷՆՏԷՅԼԻ «Բենօ Պետրոսեան» սրահին մէջ, Օգոստոս 25-ին, նախաձեռնութեամբ «Ազատարէգ» օրաթերթին հաւաքոյթ մը տեղի ունեցած է, որու ընթացքին Արօ Պօղիկեան ելոյթ ունեցած է Հայաստանի ներքին իրավիճակի մասին: Ձեռնարկին բացումը կատարած է «Ազատարէգ»ի վարիչ - խմբագիրը՝ Ժան Գօսպգեան ներկայացնելով Արօ Պօղիկեանի երկու տարիներու գործունէութիւնը Հայաստանի մէջ: Արօ Պօղիկեան իր ելոյթի սկիզբին յայտնած է թէ երկու շաբաթ առաջ Հայաստանի Նախագահութեան Արդարադատութեան Կոմիտէն պարտադրած է որ ինք դադրի Հայաստանի Հ. Յ. Դ. կեդր. Կոմիտէի անդամ ըլլալէ պատճառաբանելով իր օտար քաղաքացիութիւնը, ու դարձած է Կ. Կ.ի խորհրդատու: Ապա, Ա. Պօղիկեան խօսած է Հայաստանի ներքին իրավիճակի մասին, Բաղդատական մը ըրած է Ազրպէյճանի եւ Հայաստանի ռազմական կարելիութեանց, նկատելով թէ Ազրպէյճան օրէ օր աւելի կը զօրանայ, թէ Պաշտպանութեան Ժողովրդային Ֆոնտը կրցած է գոյացնել 8 միլիառ ռուբլի, մինչ Հայաստանի Պաշտպանութեան Ֆոնտը միայն՝ 4 միլիոն ռուբլի: Արօ Պօղիկեան քննադատած է Հայաստանի վարած քաղաքականութիւնը:

*

ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ մէջ, առաջին անգամ ըլլալով երիտասարդական բանակում մը տեղի ունեցած է նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. երիտասարդական գրասենեակին: 450-է աւելի տղաք ու աղջիկներ եկած 18 երկիրներէ հաւաքուած են տասը օր Փամփորովօ: Սոֆիայի «Երեւան» շաբաթաթերթը արձագանգելով այս շարժումին, ցաւ կը յայտնէ որ հակառակ քանի մը փորձերու իրր լրագրող չէ կրցած այցելել Փամփորովոյի բանակավայրը ու միայն կու տայ բանակումի խմբապետին՝ Պետրոս Գարակէօզեանի պատասխանները իրեն եղած հարցումներուն: Օգոստոս 8-ին, Փլովտիւի ամառնային թատրոնին մէջ տեղի ունեցած է երիտասարդական փառատօնը հազար հոգիի ներկայութեան, մեծ խանդավառութիւն ստեղծելով: Օգոստոս 10-ին ալ, Սոֆիայի Ազգ. Տան մեծ սրահին մէջ հրապարակային հանդիպում տեղի ունեցած է, որու ընթացքին խօսք առած են Հ. Յ. Դ. Բիւրոյի ներկայացուցիչ՝ Հրայր Մարուխեան, Հայաստանի Գ. Խ.ի երեսփոխան՝ Ռուբէն Յակոբեան, «Ազատամարտ»ի խմբագիրներ՝ Լեւոն Տիրինեան եւ Արտաշէս Շահպազեան:

ՀՈՂՎՐՏԻՔ

ՄԱՐՍԷՅԼ. -

Յուլիս 23-ի կէսօրուան տօթին մեծ բազմութեան ներկայութեան հողին յանձնեցինք սիրելի Սիմոն Չէքմէքեանը: Ո՞վ էր այս անձը որուն այդքան բազմութիւն եկած էր յարգանք մատուցանելու:

Ան մէկն էր որ կանուխէն նուիրուած էր ազգ. գործունէութեան. ճիշդ է որ շատ մարդ չէր ճանչնար զինքը, մինչ ան լուռ ու մունջ կ'աշխատէր առանց խնայելու իր նիւթական, թէ բարոյական համեստ միջոցները: Չէր գիտեր «ոչ» ըսել ու Աստուած միայն գիտէր անոր գործած բարիքները:

Պաշտօնապէս ան ստանձնած ըլլալով հանգիստեան պարտականութիւնը, կը հաւնէր նաեւ հոն ուր իր ներկայութիւնը կը պահանջուէր: Ինչպէս ըսաւ իր դամբանախօսը, Սիմոնին կորուստով թաղականութիւնը կորսնցուց իր կեդրոնական սիւնը:

Ան ծնած էր 1926-ին Յունաստանի Փիրէա նաւահանգիստը ու 1929-ին ծնողքին հետ հաստատուած Մարսէյլ: Ամուսնացած էր 1948-ին եւ ունէր երեք զաւակ ու թոռներ: Ս. Թադէոս եկեղեցիին թաղական խորհուրդին անդամ էր 1986-էն ի վեր:

ԹԱՂԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՍՐԲԱՆԿԱՐՆԵՐՈՒ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ ՄԷՋ

Յուլիս 22, Չորեքշաբթի կէսօրէ վերջ ժամը 4-ին, Թորգոմ Պատրիարքի հովանաւորութեամբ, Ժառանգաւորաց վարժարանի մեծ սրահին մէջ բացումը կատարուեցաւ Փրանսահայ ծանօթ նկարիչ Արտաւազդ Պէյլէրեանի վերանորոգուած կրօնական նկարներու ցուցահանդէսին:

Հոծ բազմութիւն մը ներկայ էր, ի միջի այլոց նաեւ օտարներ: Պատրիարքը իր բացման խօսքին մէջ շնորհաւորեց Արտաւազդ Պէյլէրեանը, իր մանրակրկիտ եւ տքնաջան աշխատանքին համար, որով տասնեակներով եւ տասնեակներով դարերէն մեզի հասած նկարներ, վերստին կեանք ստացան իրենց խօսուն արտայայտութիւններով: Պատրիարքը ըսաւ թէ, պէտք է տէր կանգնինք մեր հոգեւոր եւ բարոյական արժէքներուն, որոնք անխորտակելի ժառանգն են հայ ժողովուրդին:

Այսպէս, Արտաւազդ Պէյլէրեան, հրաւիրուեցաւ Երուսաղէմի ձայնասփիւռէն, ելոյթ ունենալու վերոյիշեալ նկարներու կապակցութեամբ եւ տեղւոյն Ճերուսալըմ Ռիփորթ շաբաթաթերթի թղթակիցը եկաւ եւ ցուցահանդէսին վայրը լուսանկարեց եւ յօդուած մը լոյս տեսաւ այս մասին:

Նկարներէն ոմանց նիւթերն են՝ Ս. Կոյս Աստուածածին եւ Յիսուս Մանուկը, Խաչէն իջեցումը, պատանքումը, Գըրիգոր Լուսաւորիչ եւ Տրդատ Թագաւոր, Յիսուսի մկրտութիւնը, Ս. Սարգիս, Ս. Գէորգ, Համբարձումը, Խաչելութիւնը եւ Յարութիւնը եւլն.:

Արտաւազդ Պէյլէրեան Երուսաղէմ կը գտնուի նաեւ Ս. Յարութեան տաճարի նկարազարդման աշխատանքներուն իբրեւ Հայոց Պատրիարքարանի ներկայացուցիչ: Ս. Յարութեան Տաճարի գլխաւոր գմբէթին նկարազարդումը, երեք համայնքներու՝ Հայերու, Յոյներու եւ Լատիններու փոխադարձ համաձայնութեամբ կ'իրագործուի:

Թ. Թ. ԹԱԿԻՑ

PUBLICATIONS REÇUES

HISTOIRE VECUE...
NULLEMENT FICTIVE
KAREKIN II
Antélias - Liban. 1992.

Ի ՅՈՒՇ ԻՐ ՄԱՀՈՒԱՆ 18-ՐԴ ՏԱՐԵԼԻՑԻՆ

Շահան Շահնուր

ԱՌԱՒՕՏԵԱՆ ՇԵՓՈՐ

— Եթէ մանչս հոս ըլլար, սա աղջկան տէրտը պիտի չունենայիր, ըսաւ Տիկին Արմենուհի իր եղբօր բարկութեան:

Դեղագործը փախուստի դուռ մը գտած ըլլալով սկսաւ առատօրէն խօսիլ: Գանգատեցաւ իր քրոջ՝ Ազաւնիին ձեռքէն քաշածները թուելով: Կը խօսէր յուզումով, ու թէեւ բացորոշ էր թէ այդ յուզումը ուրիշ նիւթի մը կը պատկանի, բայց Արթաքի էֆէնտի դոհ էր: Պատմեց Աւետիսին գլխուն եկած փորձանքը եւ իր միջամտութիւնը, քիչ մը ժպիտ եկաւ Տիկին Արմենուհիի դէմքին վրայ, եւ վերջն ալ կուշտ քահ քահ մը թող տուաւ մայրիկը, երբ որ լսեց Ազաւնիին խօսքը — «Աւոյիս լեզո՜ւն, Աւոյիս լեզո՜ւն»: Արթաքի էֆէնտի ըսաւ որ Ազաւնի տեղեկութիւն չունէր թէ ինչ տեսակ փորձանք եկած է իր նշանածին գլխուն, քանի որ նուաղած էր բացատրութիւն ստանալէ առաջ: Եւ սթափելէ յետոյ, երբոր փախած էր դեղարանէն՝ ակնթարթի մը ընթացքին հաղիւ տեսած էր թէ Արթաքի էֆէնտի բաներ մը կ'ընէ դուրս ինկած լեզուին հետ: Ու բնականաբար, իր կարճ խելքով ըեզու կարծած էր աքծանէն կախուող միսի կտորը: Տիկին Արմենուհի գլխով հաստատական նշան կուտար, հասկցայ ըսելով ու կը խնդար: Դեղագործը խօսելով հանդերձ կը զգար որ իր տուած բացատրութիւն—ները բոլորովին աւելորդ են, բայց կ'ուզէր երկարել իր քրոջ զուարթութիւնը, ի գին նոյնիսկ կրկնութեան:

— Աչքդ խաղա Արթաքի, ըսաւ ան. դուն բնա՛ւ պիտի չփոխուիս: Օր մը եթէ մեռած գիս դեղարան մտցնեն, խնդալիք բան մը պատմելով գիս նորէն ոտքի պիտի հանես:

Եւ արցունքներ կ'իջնէին իր այտերէն: Դեղագործը ըսաւ թէ սաստիկ ծեծուած էր Աւետիս: Իր ոռնոցը դուրսէն իմացած էին: Հիմա երկու օր է որ մէջտեղ չէր եղած եւ Ազաւնի բոլորովին թողուցած էր իր չունեցած խելքը: Կտրած չիչերուն հաշիւը չկար: Հաշիւը չկար նաեւ «ի՞նչ ըսիր»ներուն:

— Ծիրդ ու ճիշդ կնիկս է, ըսաւ Արթաքի էֆէնտի: Մէկուն տէրտը չէր բաւեր՝ հիմա երկու եղաւ:

Եւ այս ըսելով ձեռքը կ'երկարէր դէպի ոտնաձայներ որոնք ապահովաբար իր կնոջ կը պատկանէին: Իրաւ ալ երբ որ սանդուխներուն կրճտուքը աւարտեցաւ, Տիկին Էլպիս մտաւ դեղարան, ըսելով թէ Ձայն մը իրեն հաղորդած էր ծանօթի մը ներկայութիւնը: Երբեմն այսպէս Ձայներ կը լսէր Տիկին Էլպիս եւ վար կ'իջնէր: Ջրոտ համբոյրներ տեղաւորեց ան Տիկին Արմենուհիի այտերուն վրայ, որպէս թէ ամիսներէ ի վեր նոր տեսած ըլլային մէկզմէկ: Դեղագործին քոյրը ուրիշ տեղերէ աւելի դժկամակութեամբ հանդուրժեց այս յարձակողականին եւ կորսնցուց իր զուարթութիւնը: Տիկին Էլպիս երբ որ լսեց թէ «Նորէն նամակ չկայ», յուզարկաւորութեան դէմք մը առաւ ու քիչ վերջ սկսաւ թզկալ բացէ ի բաց:

Բնականաբար դեղագործին բարկութիւնը մեծ եղաւ: Աթոռները զարկաւ գետին, պոռաց ու գոռաց իր լալկան կնոջ դէմ: Ըսաւ թէ կին արարածը պէտք է զուլ սղոցով սղոցել, որովհետեւ պարզ հացի դանակը շատ քիչ բան է: Բայց վե՛րջապէս, ինչո՞ւ լալ, ի՞նչ բանի համար, ի՞նչ է պատահեր: Ամուսնակը չափազանց մեծցաւ դեղարանին մէջ որովհետեւ քանի Արթաքի էֆէնտի իր կինը կը հրէր դէպի սանդուխ, ան աւելի կը ճչար: Ոչ միայն կը դիմադարձէր ամուսնին, այլ նաեւ կը պնդէր թէ կարեւոր բան մը ընելու համար է որ իջած էր դեղարան: Ի՞նչ ընելու համար իջած էր: Ինչո՞ւ զինքը կը չփոթեցնէին ու մոռցնել կուտային այդ բանը:

— Բան-ման չկայ, պոռաց Արթաքի էֆէնտի շատ ուժով, չկա՛յ … քիչ մը առաջ Ձայն մը քեզի ըսաւ որ վար իջնաս, հիմա ալ ուրիշ ձայն մը կ'ըսէ կոր որ վեր ելլաս … ասկէ կորսուի՛ս … ա՛ս ալ ձայն է, իմացի՛ր…

Պոռալէն զգուած՝ Տիկին Արմենուհի ուզեց մեկնիլ եւ ոտքի ելաւ: Բայց երբ ելքի դուռ կը բանար, դէմ դէմի եկաւ Աւետիսին հետ ու նահանջեց:

Աւետիսին դէմքը կը ճառագայթէր երանութեամբ: Աննախընթաց երջանկութիւն մը կար իր աչքերուն, կարմիր այտերուն եւ խնդացող բերնին մէջ:

Երբ որ երեքն ալ զարմացած կը նայէին զինուորին, Տիկին Էլպիս ըսաւ յուզումով.

— Ա՜չքս ելլայ … արդեօք որչա՜փ ծեծեցին քեզ…

Այս խօսքը բաւական եղաւ որ նշանածը քիթն ու բերանը կախէ: Ծեծին վերյիշումով տրտմեցաւ, ջղայնոտեցաւ, բարկացաւ նոյնիսկ: «Ա՜խ, խօսքը մ'ընէք» կ'ըսէր ու իր բռունցքը կը զարնէր գիսակին: Իսկ դեղագործին քովընտի ակնարկը կ'ըսէր իր կնոջ — «Նորէն ըրիր — [illegible] պարկ մը թուքը փճացուցիր»:

(Շար. 8)

(Շար. Ա. էջէն)

Շահնազարեան, Ադրբեջանի՝ Ա. Սալամով: Այս հանդիպումը հետեւանք է Ղազախստանի նախագահին՝ Նազարբայեւի նախաձեռնութեան եւ այս վերջինը արդէն լաւատես յայտարարութիւն մը ըրած է այս առընչութեամբ, առաջին կարեւոր քայլ մը նկատելով ինչ որ կատարուած է եւ կոչ ըրած է որ առնուազն բար ժողով մը գումարուի (Ալմա-Աթա, օրինակ) երեք նախագահներու միջեւ, այսինքն ինք, Լ. Տէր-Պետրոսեան եւ Էլչիպէյ:

Այս վերջինը, թէեւ յայտարարութիւն մը ըրած է Բաքուի Խեյաթ թերթին, ուր նախընտրութիւն կը յայտնէ միջազգային կազմակերպութեանց միջամտութեան քան Պետութեանց, որովհետեւ, կ'ըսէ, առաջինները որոշումներ կու տան իրաւական համաշխարհային չափանիշները յարգելով, այսինքն հողային ամբողջականութիւնները, ինչ որ չեն ըներ Պետութիւնները եւ հետեւանքն այն է որ այդ մօտեցումը պատճառ եղած է եւ է բազմաթիւ պատերազմներու:

Հռոմի մէջ, Սեպտեմբեր 7-էն 10 ոչ պաշտօնական հանդիպում մը նախատեսուած է, միշտ Մինսկի ժողովին կապակցութեամբ:

Արցախի Գերագոյն Խորհուրդի նախագահի պաշտօնակատար Գէորգի Պետրոսեանի Երեւան կատարած երկրորդ այցելութիւնը զուգադիպած է Արցախի Հանրապետութեան հռչակման առաջին տարեդարձին: Այս առթիւ, մամուլի ասուլիս մը տուած է Հրազդան պանդոկը: Անդրադառնալով Հռոմի ժողովին Արցախի պատուիրակութեան մասնակցութեան, ըսած է որ ՍԷ. ԽՄ - ԹԷ - Ը-ն որու հովանաւորութեան տակ կը կատարուին այդ հանդիպումները, Ղարաբաղի պատերազմը սանձահարելու ոչ մէկ կարողութիւն ունի: Անընդունելի համարած է որ Արցախ այդ ժողովներուն մասնակցի որպէս Ղարաբաղի հայ համայնքի ներկայացուցիչ: Արցախը, շեշտած է, քաղաքական ուրոյն ուժ է որու հետ, ուզեն թէ չուզեն, պէտք է հաշուի նստին:

Սեպտեմբեր մէկէն, Հայաստանի տարածքի վրայ կրկին կը գործածուին կտրոններ շաքարի եւ ծխախոտի համար: Վարչապետը՝ Խոսրով Յարութիւնեան ըսած է որ կտրոնով վաճառուելիք ապրանքները հաւանաբար աւելնան:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍԱՐԱՅԵՒՈՅԻ վրայ ինկաւ, Սեպտեմբեր 3-ին, մարդասիրական օգնութիւն տանող ՄԱԿ-ի ուժերու օդանաւ մը չորս հոգիով իր անձնակազմով: Անկարելի չէր նկատուեր որ արկած ըլլայ: Օդակայանը փակուած էր Սեպտեմբեր 4-ին:

ԱԲԽԱԶԻՈՅ համար Հրաղադարի համաձայնութիւն մը գոյացաւ, Ելցինի, Շըվարնածէի եւ աբխազ ազգայնականներու հանդիպումէ մը ետք: Կարգ ու կանոնը պիտի ապահովեն ռուս, վրացի եւ աբխազ զօրքերը:

ՏԻԱՐՊԷՔԻՐԻ մէջ, սպաննուած են Հեզպոլլահի քրտական արմատական կազմակերպութեան անդամ կարծուած չորս անձեր: Այս սպանութեանց տէր եղած է ՓՔՔ-ն, յայտարարելով թէ զոհերը «դաւաճաններ» էին:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ առաջարկած է Ֆիլիփ Մորիսի 100 միլիոն տոլարի պարտք վըճարել քարիւղով, ալիւմինիումով, հողով, դրամենեակով եւ դիւրութիւններով գործատուն հաստատելու համար երկրին մէջ: Ֆիլիփ Մորիս 22 միլիառի ծխիկ հայթայթած է անցեալ տարի եւ կոպեկ մը չէ ստացած:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԸՄԲՇԱՄԱՐՏ

ՀԱՅԵՐ ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԱԽՈՅԵԱՆ

Ծանօթ է որ հայ ըմբիշներ, ընդհանրապէս, յաջող ելոյթներ կ'ունենային Խորհ. Միութեան հաշւոյն, միջազգային հանդիպումներու ընթացքին: Աւանդութիւնը կը շարունակուի երկրին ներկայ դըժւար պայմաններուն մէջ ալ, եւ այս անգամ՝ ուղղակի Հայաստանի հաշւոյն:

Այսպէս, անցեալ շաբաթ, Հունգարիոյ մէջ տեղի ունեցած ազատ ոճով Եւրոպայի ժիւնիոր ախոյեանութեանց ընթացքին երեք հայ երիտասարդներ ախոյեան հանդիսացած են: Առաջին եկած են Արմէն Մկրտչեան (48 քկ.), Արա Գէորգեան (68 քկ.) եւ Պօղոսեան (57 քկ.): Այս վերջինը պայքարած է Վրաստանի համար, մինչ Արմէն եւ Արա կը ներկայացնէին Հայաստանը:

Երկուքն ալ, վերջին երկու տարիներուն ընթացքին, յաճախ յաղթած են իրենց տարեկիցներուն, միջազգային մակարդակի վրայ: 1990-ին, Մկրտչեան աշխարհի ախոյեան եղած էր Պոլսոյ մէջ եւ Գէորգեան Եւրոպայի ախոյեան էր արդէն անցեալ տարի:

Երկու լաւ թեկնածուներ ուրեմն Աթլանթայի ողիմպիական խաղերուն, 1996-ին:

Վ. Ս.

Pour appeler au téléphone l'ARMENIE

Les numéros de téléphone en Arménie ont 6, 5, 4 ou 3 chiffres selon la taille des villes. Ainsi à EREVAN, les numéros ont 6 chiffres, alors qu'à Spitak par exemple ils n'ont que 3 chiffres.

Pour appeler de France, il faut composer le 19 (accès à l'international) puis 7885 qui désigne l'Arménie, suivi d'un préfixe de 1, 2, 3 ou 4 chiffres qui correspond à la ville, puis le numéro local de l'abonné.

19 / 7885. puis 7 chiffres qui se décomposent selon la ville en,

ԵՐԵՒԱՆ	2	եւ 6 թիւերը
ԱԲՈՎԵԱՆ		տե՛ս Կոտայք
ԱՇՈՑՔ	53	եւ 5 թիւերը
ԱՇՏԱՐԱԿ	43	եւ 5 թիւերը
ԱԼԱՎԵՐՏԻ	73	եւ 5 թիւերը
ԱՄԱՍԻԱ	510	եւ 4 թիւերը
ԱՊԱՐԱՆ	520	եւ 4 թիւերը
ԱՐԱՐԱՏ	78	եւ 5 թիւերը
ԱՐՏԱՇԱՏ	45	եւ 5 թիւերը
ԱՐՄԱՒԻՐ (նախկին Հոկտեմբերեան)	47	եւ 5 թիւերը
ԱՐԹԻԿ	44	եւ 5 թիւերը
ԱԶԻԶԲԵԿՈՎ		տե՛ս Վայք
ԲԱՂՐԱՄԵԱՆ	330	եւ 4 թիւերը
ՇԱՄՇԱԴԻՆ		տե՛ս Տայք
ԴԻԼԻՋԱՆ	720	եւ 4 թիւերը
ՋԵՐՄՈՒԿ	77	եւ 5 թիւերը
ԾԱՂԿԱՀՈՎԻՏ	480	եւ 4 թիւերը
ԾԱՂԿԱՁՈՐ	35	եւ 5 թիւերը
ԳՈՐԻՍ	91	եւ 5 թիւերը
ԳԻՒՄՐԻ (նախկին Լենինական)	69	եւ 5 թիւերը
ԻՋԵՒԱՆ	63	եւ 5 թիւերը
ԿԱԼԻՆԻՆՕ		տե՛ս Տաշիր
ԿԱՄՕ	64	եւ 5 թիւերը
ԿԱՊԱՆ	92	եւ 5 թիւերը
ԿԻՐՈՎԱԿԱՆ		տե՛ս. Վանաձոր
ԿՈՏԱՅՔ (նախկին Աբովեան)	61	եւ 5 թիւերը
ԿՐԱՍՆՈՍԵԼՍԿ	65	եւ 5 թիւերը
ԼԵՆԻՆԱԿԱՆ		տե՛ս Գիւմրի
ՄԱՐԱԼԻԿ	42	եւ 5 թիւերը
ՄԱՐՏՈՒՆԻ	74	եւ 5 թիւերը
ՄԱՍԻՍ	62	եւ 5 թիւերը
ՄԵՂՐԻ	930	եւ 4 թիւերը
ՆՈՅԵՄԲԵՐԵԱՆ	66	եւ 5 թիւերը
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԵԱՆ		տե՛ս. Արմաւիր
ՀՐԱԶԴԱՆ	67	եւ 5 թիւերը
ՂՈՒԿԱՍԵԱՆ		տե՛ս. Աշոցք
ՍԵՒԱՆ	76	եւ 5 թիւերը
ՍԻՍԻԱՆ	750	եւ 4 թիւերը
ՍՊԻՏԱԿ	5500	եւ 3 թիւերը
ՍՏԵՓԱՆԱՒԱՆ	560	եւ 4 թիւերը
ՏԱՇԻՐ (նախկին Կալինինօ)	54	եւ 5 թիւերը
ՏԱՅՔ (նախկին Շամշադին)	71	եւ 5 թիւերը
ԹԱԼԻՆ	490	եւ 4 թիւերը
ՉԱՐԵՆՑԱՒԱՆ	31	եւ 5 թիւերը
ՎԱՅՔ (նախկին Ազիզբեկով)	79	եւ 5 թիւերը
ՎԱՆԱՁՈՐ (նախկին Կիրովական)	57	եւ 5 թիւերը
ՎԱՐԴԵՆԻՍ	58	եւ 5 թիւերը
ՎԵԴԻ	41	եւ 5 թիւերը
ԵՂՎԱՐԴ	68	եւ 5 թիւերը
ԵՂԵԳՆԱՁՈՐ	46	եւ 5 թիւերը
ԷՋՄԻԱԾԻՆ	59	եւ 5 թիւերը

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Անիէր Պուա - Գոլոմպ եւ Արժանթէօյի «Ակնունի» մասնաճիւղը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 7, ժամը 20.30-ին
Centre Administratif d'Asnières.

ESPOIR POUR L'ARMENIE OPERATION VARTANANC

COMMUNIQUE

A l'occasion de la fête de Vartanane (Février 1992) «ESPOIR POUR L'ARMENIE» a lancé une opération «Survie pour l'Arménie» dans le but d'envoyer par camion des denrées de première nécessité en Arménie. Cette opération avait recueilli alors la somme de 290.000 Francs.

Cependant, à cause du blocus économique de l'Azerbaïdjan, des frontières turques fermées et de la guerre civile en Géorgie, aucune société de transport en France n'a voulu se rendre en Arménie.

Finalement, c'est l'Association «Equilibre» basée à Lyon, qui a relevé le défi et qui a accepté d'envoyer deux camions de 22 tonnes chacun vers l'Arménie. Les camions sont partis de France (Paris et Lyon-Valence) le 4 Août 1992 et sont arrivés à Erevan le 18 Août 1992 après avoir traversé l'Europe, la Turquie et la Géorgie.

Depuis des mois, presqu'aucun camion n'était parvenu en Arménie. Cette réussite est un véritable acte de foi.

C'est grâce à votre générosité que ces camions remplis de marchandises ont pu être envoyés (médicaments, vêtements neufs, alimentation, appareils dentaires, littérature biblique).

Nos représentants sur place ainsi que plusieurs membres d'«Espoir pour l'Arménie» de France ont réceptionné et distribué le contenu de ces deux camions.

Merci à tous les donateurs, à «Equilibre», à l'Ambassade de France à Ankara et aux Autorités d'Arménie.

Au nom du Comité
«Espoir pour l'Arménie»
Le Président
Pasteur RENE LEONIAN

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

«ԿԱՅՔ»

տարեգիրքին Ա. եւ Բ. թիւերը կարելի է ստանալ «Յառաջ»ի խմբագրատունէն:

Հատը՝ 100 Ֆր. + առաքման ծախք՝ 16 Ֆր. չէքերը գրել՝
«Sté. des Gens de Lettres Arméniens»
անունին:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻ
ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՀԱՅՈՑ

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ ԹԱԼԱՐԻ Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԵԿԵՂԵՑԻՆ

ԿԱՓԻ ՄՕՏ

Հարաւային Ֆրանսայի Հայց. Առաքելական Եկեղեցւոյ Շրջանային Խորհուրդը

Կը կազմակերպէ՝
Աւանդական Ուխտագնացութիւն Թալարի Սուրբ Գրիգոր Եկեղեցին
Կիրակի, Սեպտեմբեր 20-ին
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ հայերէն եւ ֆրանսերէն՝
ՄԱԿԱՐ ՔՀՆՅ. ՆԱԶԱՐԵԱՆ
Երգեցողութեամբ՝
Ս. Թադէոս - Բարթուղիմէոս Եկեղեցւոյ Երգչախումբին
Սկիզբ պատարագի՝ ժամը 10-ին,
Ուխտաւորի Սեղան՝ ժամը 12.30-ին:

Բոլոր անոնք որոնք կը փափաքին մասնակցիլ այս ուխտագնացութեան՝ թող կապ հաստատեն իրենց ծխական եկեղեցւոյ Թաղականութեան կամ հոգեւոր հովիւին հետ, կամ հեռաձայնով իրենց տեղերը ապահովեն օթօքարի եւ ճաշի.
Գին՝ 200 Ֆր.:
Հեռաձայն.- Պ. Յարութ Թաշճեան
Սէն Թ'Անթուան - 91 65 54 45
Պ. Թագւոր Թագւորեան
Կափ - 92 51 07 56

Կապոյտ Խաչի Պօմոնի մասնաճիւղը կը կազմակերպէ ուխտագնացութիւն մը դէպի Սուրբ Գրիգոր եկեղեցին, Թալլար,
Կիրակի, Սեպտեմբեր 20-ին:
Դիմել Պօմոնի «Նայիրի»ի կապոյտ խաչուհիներուն կամ հետեւեալ հեռաձայնի թիւերուն.-
91 87 13 48 / 91 70 63 03
Մասնակցութիւն՝ 170 Ֆր.:

Ս. ՄԵՍՐՈՊ ԿՐԹԱՐԱՆ ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Ալֆորվիլի Ս. Մեսրոպ Կրթարանի 1992 -- 1993 կրթական տարեշրջանի վերամուտը կը սկսի Սեպտ. 10--ին, առաւօտեան ժամը՝ 9--ին:

Արձանագրութեանց համար ծնողներ իրենց զաւակով կրնան վարժարանի տնօրէնութեան ներկայանալ՝ Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 2--էն՝ Երեքշաբթի Սեպտեմբեր 8, ներառեալ՝ ամէն օր ժամը 10--էն 12, եւ 15--էն 18.30, (բացի Կիրակի, Սեպտ. 6):

Ծնողներէն կը խնդրուի իրենց հետ ունենալ ընտանիքի ինքնութեան թուղթը եւ զաւկին առողջապահական տետրակը:

Անհրաժեշտ եւ լրացուցիչ տեղեկութեանց համար կը խնդրուի դիմել դպրոցի տնօրէնութեան:

Հեռաձայն. -- 43 -- 96 -- 18 -- 13

Հասցէ. --
ECOLE SAINT MESROB
4, rue Komitas, 94140 Alfortville

LES AMIS DE LA FONDATION MARIE NOUBAR

DINER ANNUEL

au profit
des étudiants boursiers de la Maison d'Arménie.

le Vendredi 11 Décembre
au YAN'S CLUB

Prière de noter.

ԿԻՐԱԿԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 6
DIMANCHE
6 SEPTEMBRE
1992

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ
ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Թիւ 174

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E
ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 900 Ֆ. — Վեցամսեայ : 460 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.200 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

68րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.879 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 68e ANNÉE — No 17.879

ՀԷՔԵԱԹԻՆ ԽԱՂԸ

Մամիկիս հինայուած մազերուն մէջ, […]նուած լեզուներու եւ մշակոյթներու պատմութիւնն էր պահուած :

Այս գիրքը
կը ձօնեմ
մէկուկէս միլիոն անմեղներու
յիշատակին :

Այս ձօնով կը բացուի 103 էջնոց փոքր գրքոյկը որ ունի «Մամիկիս հէքեաթները» խորագիրը: Հեղինակը կը կոչուի Մկրտար Ճան: Գրքոյկը հրատարակուած է Պոլիս, 1991-ին: Կը պարփակէ 13 «հէքեաթ»ներ: Գրուած է թրքերէն, քրտերէն տառերու պատառիկներու մէջբերումներով. ընթերցողը պատումին մէջ յաճախ կը հանդիպի նաեւ քրտերէն բառերու կամ արտայայտութիւններու :

Բուն առումով գրախօսական մը չէ այս գրութիւնը, այլ ներկայացումը Ս. Ճանի գործին որուն երեւոյթն իսկ ամէն բանէ առաջ կը մէկտեղէ զարմա-

Գրեց՝

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ցալիին բոլոր ստորոգելիները: Ընթերցումի թափին հետ կը չեշտուին անոնք մէկ էջէն միւսը, մինչ խորագիրէն իսկ տրուած է բանալին. ըսինք թէ հեղինակին մեծ մօրը հէքեաթները ամփոփուած են հոն. ու հէքեաթէն աւելի յարմար վայր զարմանալիին համար, ո՞ւր կարելի է գտնել: Չէ՞ որ հէքեաթին բնորոշումն իսկ փռուած է զարմանալիին լայնքին ու երկայնքին. ան պատումն է հրաշալիին, անժամանակին, անիրականին, անհաւատալիին. ու ոչ մէկ քարտէս ցոյց կուտայ անցքի վայրը :

«Նախարանի հէքեաթ»էն իսկ կ'ըսուի. «մուտք կը գործէք հէքեաթի աշխարհէ մը ներս» (էջ 9): Առաջին քայլէն պատումը կը սահմանուի անորոշութեամբ. «Ոչ կատարեալ վէպ մըն է, ոչ ալ պատմուածքներու հատոր մը այս աշխատութիւնը որ սակայն վրդովում պիտի պատճառէ թէ՛ բարեկամներու, թէ՛ թշնամիներու» (էջ 9) :

Հեղինակը ոչ միայն պատումին, այլեւ ձեւին մէջ յարգած է հէքեաթին կանոնները. կայ հէքեաթասացը, կայ անոր ունկնդիրը: Առաջինը մամիկն է, մահացած՝ 1968-69 թուականին. երեք կեանքերու -հայ, քիւրտ, թուրք- մաղէն անցած այդ կինը «վերջին տարիներուն գիտակցութիւնը որոշ չափով մշուշուած ըլլալով, անթերի իր հայերէնին ու քրտերէնին կը խառնէր քանի մը բառ թրքերէն զոր նոր սորված էր. ու բոլորը միաձուլուած՝ եռակի լեզուով մը կը խօսէր. այնպէս որ կարելի չէր ըսուածը անմիջապէս հասկնալ» (էջ 10) :

Այս մամիկը ունի հէքեաթներու իր նախաբանը, զոր շատ յաճախ կը կրկնէ. «Զմոռնա՛ս, չըլլա՛յ որ մոռնաս. այն մարդը որ չի ճանչնար իր անցեալը, թէ՛ այս աշխարհին մէջ, թէ՛ անդին, է՛շ մըն է, է՛շ մը» (բնագրին մէջ քրտերէն) :

Ս. Ճան նախ կը մտածէ «Մամիկիս սուտերը» խորագրել գրքոյկը. սակայն ան զանոնք որպէս հէքեաթ պատմած է իրեն ու կը նախընտրէ հաւատարիմ մնալ մամիկին «խորագրին»: Մանաւանդ որ «հէքեաթ»ը ամէնէն յարմար վայրն է սուտին ու իրաւին սահմաններուն կամաւոր շփոթին որ կը տիրէ ամբողջ հատորին :

Նախաբան հէքեաթին վերջին պարբերութեան մէջ հէքեաթներուն կը տրուի խաղի բնոյթ մըն ալ. հոս հեղինակը մեղսակից է մեծ-մօրը ու կ'ըսէ «Մինչեւ հիմա մարդիկ փափաքած են իրականութիւններու միջոցով բացայայտել սուտերը. սակայն ես պիտի ջանամ տարբեր ճամբով մը ընել ատիկա. այսինքն՝ պիտի փորձեմ սուտը հէքեաթով յայտնել. ես հէքեաթներ պիտի պատմեմ, դուք իրականութիւնը պիտի գտնէք» (էջ 11) :

Յաջորդ էջէն պատումին թելը կը տրուի հէքեաթասացին. ան կը յարգէ հէքեաթին բոլոր կանոններն ու կաղապարները. յաճախ կը սկսի «կար ու չըկար...»ով: Մամիկը ջնջած է ժամանակը. պատահարները կը պատկանին այն ժամանակին, երբ «տակաւին թուականները հնարուած չէին» (էջ 14): Մամիկը ջնջած է ամէն իսկական անուն. հերոսները՝ «երկու ցեղեր են որոնք կ'ապրէին դրախտային երազի մը մէջ»: Ան ջնջած է վայրը: «Երազ» մըն է պատումին միջավայրը: Այդ երկու ցեղերը իրարու մօտիկ տուներու տէր են. իրենց միակ թերութիւնն այն է որ կ'երկրպագեն տարբեր կուռքերու: Մէկուն կուռքը դեղին է, միւսինը՝ կանանչ: Այս տուեալներուն վրայ անմիջապէս կ'աւելնայ «կայսր - սուլթան» մը. ան յենած է զինուորականներու որոնք «գերմանական շուներու նման լորձնոտ բերաններով ու գերմանական զինուորական վերարկուներ հագած աստուածիկներ են» (էջ 14): Անոնք օր մը կայսր - սուլթանական հրովարտակով կը զգուշացնեն. «եթէ պատահի որ օր մը դրախտային այս հողերուն վրայ կարգ ու կանոնը խախտի, ատոր պատասխանատուն դեղին կուռքը պաշտողները պիտի ըլլան: Այնպէս որ թող քշուի՛ն, աքսորուի՛ն անհաւատները այս հողերէն ու ճամբայ իյնան» (էջ 15) :

Յետոյ, պարզ է ինչ որ կը հետեւի. պատմելու, մտիկ ընելու մեծ բան չկայ մանչուկի մը համար որ ինչպէս կ'ըսէ «վախ կը զգայ երբ կ'ունկնդրէ մամիկին հէքեաթները»: «Հողը ամիսներով արիւն է խմեր ու գայլ ու թռչուն, ամբողջ ժողովուրդներ չեն կրցեր աչք փակել մարդկային աղաղակներէ (էջ 17) :

Արդէն փարատած է հէքեաթին պատրանքը. սակայն մամիկը գիտէ պատրանքը փոխարինելուն ու իր ունկնդիրը չըկորսնցնելուն գաղտնիքը: Թոռնիկը եթէ նոյնիսկ կը վախնայ իր հէքեաթներէն ու չի կրնար սիրել զանոնք, չի յաջողիր, չի յանդգնիր կտրել անոնց թելը. մամիկը գիտէ մտիկ ընել տալուն գաղտնիքը. «Գիտեմ, շատ չես սիրեր հէքեաթներս. սակայն եթէ ինձմէ յիշատակ մը պիտի մնայ քեզի, այս հէքեաթներով պատմած դիւցազներգութիւններս են: Ուրիշ ոչինչ ունիմ քեզի ձգելու» :

Անկէ ետք գրեթէ անդուլ յամառութեամբ մը մամիկը կը վերածուի հէքեաթին խօսուն հայելիին, ուրկէ կը տողանցեն այն բոլորը որոնք պէտք չէ մոռցուին. ու հայելի - մամիկը կը ցոլացնէ մէկիկ - մէկիկ բրտութեան 13 պատում, հիւսուած՝ սպանդով, դաւաճանութեամբ, բռնաբարումով, այն բոլոր ստորոգելիներով որոնք ծանօթ են մեզի, ամէնուն եւ որոնց հայելի մը կը փնտռենք այնքա՛ն յաճախ :

Պատմելու ընթացքին մէջ հէքեաթը կ'անցնի զարմանալի նմանութիւններու, գրեթէ չըսուած, չգրուած սահմաններու, ամէնէն աւելի կրկնուած ամենապարզ իրականութիւններու հանգրուաններէն: Այսպէս է որ Սիամանթոյի «Պար»ին հերոսուհիներէն մէկը կը գտնէ մարդ յանկարծ, մամիկին «Մեծահարուստին հէքեաթ»ին մէջ:

«Կուրծքերնիդ բաց՝ պէտք է պարէք, մեզ
ժպտելով եւ անտրտունջ...
Յոգնութիւնը ձեզ համար չէ, ո՛չ ալ
ամօթը ձեզ համար,
Ստրուկներ էք, պէ՛տք է պարէք, եւ
մերկանդամ եւ հոլանի,
Մինչեւ ձեր մահը պէ՛տք է պարէք
պագշոտօրէն եւ ցոփութեամբ»

կ'աղաղակէր Չարդարար խուժանը 1909-ին. իսկ մամիկին անժամանակ պատումը կ'ըսէ. «...միջոց մը ետք զինուորները կը սկսին միաբերան "բա՛ց, բա՛ց" գոչել. "բա՛ց թեւերդ. բա՛ց ու խաղ ու պար բռնէ. պորտդ խաղցո՛ւր": Խմբապետը երբ կը գոռայ իր բամբ ձայնով, Արշալոյս կը բանայ իր թեւերը: Իր մանրիկ ծիծերը անձկութեան քրտինքներով կը պսպղան» (էջ 35) :

Մամիկը ոչ մէկ արհաւիրք կը հրջանցէ. աւանդը լման պէտք է մնայ: Ատիկայ չէ՞ միակ մնալիքը թոռնիկին. կը պատմէ մինչեւ իսկ մարդակերութեան դրուագ մը: Յետոյ, ամէնէն անկարելի բարձունքները մագլցելէ ետք, հէքեաթը

(Շար.ը Գ. էջ)

Ն. ՇՆՈՐՀԱԼԻ
ՅԻՍՈՒՍ ՈՐԴԻ ԹԱՐԳՄԱՆԱԲԱՐ

Ահաւասիկ հատոր մը (1), որ իր շրջանակին մէջ հաճելի յարակարծիք մը կը կազմէ: Հրատարակուած է շարքով մը ուր կը գտնենք իրարու քով՝ Ա. Ռէնպօ, Հ. Հեսսէ, Թոմաս Էլիոթ, Օ. Մանդելշտամ, եւայլն, այսինքն՝ արդիական գրողներ: Կարելի է մտածել, որ հրատարակիչին համար Շնորհալիի «Յիսուս Որդին» նոյնքան արդիական է որքան յիշեալները: Բնագրին կողքին զուգադրուած է արեւելահայերէն թարգմանութիւնը որուն հեղինակն է Վ. Ղազարեան: Վերջինս ստորագրած է նաեւ ամփոփ ներածութիւն մը :

«Յիսուս Որդի»ն գրուած է 1152ին, անմիջապէս «Բան հաւատոյ» նոյնպէս ընդարձակ քերթուածէն վերջ: 2000 երկտող տուննոց եւ միայանգ երկ մըն է, որ հրատարակիչները կը բաժնեն երեք գրքի, ըստ բովանդակութեան: Անոնցմէ ոչ մէկը, բացառութեամբ Հ. Ս. Քէչիչեանի թարգմանութեան, չի յարգեր տնատելու սկզբունքը: Քերթուածը կը սկսի մարդու նախահօրմէն ու կը հասնի աշխարհի վերջին հետեւելով Աստուածաշունչի տուեալներուն, սա հիմնական տարբերութեամբ որ աղօթող-խօսողը կը ստանձնէ ամբողջ պատմութիւնը որպէս իրը: Մեղքէն ու անկումէն մինչեւ վերջին դատաստան գացող ընդարձակ շրջանակ մը կը գծէ խօսքը, դիմառնաբար ուղղուող Քրիստոսին: Նարեկին հետ հեռուէն մրցող այս քերթուածը մեր մատենագրութեան մէջ մեծ համբաւ ու վարկ ապահոված է բանաստեղծ կաթողիկոսին, դառնալով իր կարգին բնօրինակ մը :

Հրատարակութիւնը անկասկած գիտական յաւակնութիւններ չունի, հակառակ լուսանցքներուն մէջ դրուած սուրբ-գրային նշումներուն, որոնք կուգան հին հրատարակութիւններէն: Բնագրի պատրաստութեան համար նկատի առնուած են 1785-ի (Պետերբուրգ), 1824-ի (Պոլիս), եւ 1928-ի (Վենետիկ) տպագիրները: Միայն Յիշատակարանը բաղդատուած է Մատենադարանի թիւ 4207 ձեռագրին հետ: Տրուած ըլլալով որ Շնորհալիի այս երկին ամէնէն հին ձեռագիրները կը գտնուին Մատենադարանը, ափսոս է որ անոնց վրայ հիմնուած եթէ ոչ քննական՝ գոնէ բաղդատական նոր բնագիր մը չէ կազմուած: Յամենայն դէպս նոր կը թուի կէտադրութիւնը: Այսպէս է որ Վենետիկեան Բանք Զափաւին բաղդատած, ստորակէտեր, կէտեր ու վերջակէտեր փոխած են իրենց տեղերը, առանց որ փոփոխութիւնները իսկապէս պատճառաբանուած ըլլան: Այսպէս քերթուածին առաջին տողը եղած է.

Գրեց՝

ԳՐԻԳՈՐ ՊԸԼՏԵԱՆ

«Յիսուս Որդի, Հօր Միածին»

մինչդեռ Վենետիկեանը կը գրէ.

«Յիսուս, Որդի Հօր միածին» :

Երկու տողերուն միջեւ եղած տարբերութիւնը չնչին կարելի է նկատել բայց տարօրինակ կը գտնեմ յատկացուցիչին յատկացեալէն բաժանումը: Ուրիշ տա- ●►

բարինակութիւններ ալ կան ի հարկէ, նոյն էջին մէջ: Այսպէս

«Եւ ընդ Հոգւոյն Քում էակցին
Փառաւորութիւնք վեր առաքին:
Ի բնութեանց մաքրագունից,
Որք ընդ յարկաւ Քո մուծանին»:

Գրաբարագէտ մը ըլլալու հարկ չկայ նկատելու համար, որ այս տան մէջ «առաքին»ին յաջորդող վերջակէտը աւելորդ է եւ կրնայ ստորակէտով մը փոխարինուիլ. փառաւորութիւնները կ'առաքուին մաքրագոյն բնութեանցներէն, որոնք կը մտնեն Տիրոջ յարկէն ներս:

Ինչ կը վերաբերի գլխագիրներու գործածութեան, նոր բնագիրը աւելցուցած է անոնց թիւը, ոչ միայն բոլոր երկրորդ դէմքէ դերանունները այլեւս որոշ աստուածային անուններ գլխագրելով: Թերեւս այս առատաձեռնութիւնն է պատճառը որ գլխագրով տրուին «բան»ին քանի մը առումները: Այսպէս՝ «Անբանականք հանդերձ Բանին» տողը (էջ 12) պէտք է կարդալ «Անբանականք հանդերձ բանին», քանի որ Ներսէս նկատի ունի անբաններն ու բանականները եւ ոչ անշուշտ Որդին՝ Բանը: Նոյնպէս թարգմանութեան մէջ «կարօտ եմ ոչ թէ հացի, / Այլ անսալու Տիրոջ Բանին» գըլխագիրը աւելորդ է «բանին» մէջ, քանի որ նկատի ունի ոչ թէ Որդին այլ անոր խօսքը: «Տիրոջ Բանը» ինքնին անհեթեթ դարձուածք մըն է, քանի որ Տէրը Բանն է նոյն ատեն:

Չեմ երկարեր ցանկը այս դիտողութիւններուն, որ կարելի էր կրկնել գրեթէ ամէն էջի: Հարցը այն է, որ կէտադրութիւն ու տպագրական այլ նշաններ որքան ալ արտաքին կամ երկրորդական թուին վերջիվերջոյ բնագրի ընթերցում մը կ'ենթադրեն ու կը պարտադրեն ընթերցողին: Իսկ աստուածաբանական նուրբ ենթադրութիւն ունեցող բնագրի մը համար այդ ընթերցումը կրնայ վճռական ըլլալ:

Ինչ կը վերաբերի «Յիսուս Որդի»ի արեւելահայ թարգմանութեան, որ առաջինն է իր տեսակին մէջ արդի բարբառով բայց գոյութիւն ունին անգլերէն եւ ֆրանսերէն վերածումներ (2), թարգմանիչը պահպանած է բնագրին ութվանկանի չափը, չնչին շեղումներով, ինչ որ հարկադրած է զինք իր կարգին սեղմումներ կատարելու: Փորձած է ըստ կարելւոյն պահել յանգը, առանց անպայման իյնալու բռնայանգի փորձութեան մէջ: Բնագրին 2000 տուները (4000 տող) վերածած է անընդմէջ գրութեան մը, համաձայն այն կարծիքին որ ութվանկանի տողատունը «անվերջ հոսող ոտանաւոր է, որ ծառայում է վիպական պատմութիւններին, ողբերգութիւններին, ներբողներին...» (էջ 8), անտեսելով Յիշատակարանի նշումը. «երկհազարեան տամբ յանկական»:

Ի յառաջագունէ ներելի են թերեւս թարգմանիչին թերութիւնները, սակայն չեմ կրնար չնշել քանի մը մեկնաբանական սխալներ:

Շնորհալիի տաղաչափական սկզբունքները պարտադրած են խիտ, երբեմն հեռագրային, երբեմն չտարբան տողեր: Քերթուածը հոգեկան արկածախնդրութիւն մը ըլլալէ աւելի (ըստ իս) տաղաչափական յանդգնութիւն մըն է: Կարճումները, շրջումները, յապաւումները, նորաբանութիւնները կը վխտան: Այլ հարց՝ որ գրաբարին յատուկ ոճերուն կից՝ կան աստուածաբանական գրեթէ կանոնական դարձուածքներ որոնք արդի լեզուին մէջ տակաւին չունին իրենց համապատասխանները. Առաքելական Եկեղեցին արդի աստուածաբանութեան մը համար անհրաժեշտ լեզուի մը բարիքէն զերծ կը դաւանի ինքզինք...: Թարգմանութիւնը նման հարց կրնա՞յ դրած ըլլալ իր առջեւ: Այլ խօսքով՝ ինչո՞ւ եւ ինչպէ՞ս աշխարհաբար թարգմանել գրաբար բնագիրներ, որոնք կը պատկանին մշակութային, բայց մանաւանդ հոգեկան բոլորովին ուրիշ ոլորտներու: Թերեւս պերճանք թուին այս հարցումները, այնքան «հոգեւոր գրականութեան» պէտքը առաջնահերթ է եղեր: Այսուհանդերձ ազգային աւանդութեան նոյնութեան գիտակցութիւնը եւ հին ու նոր բարբառներուն հասարակաց եզրերը բաւարար հանգամանքներ չեն ինծի համար գրաբար բնագրերու արդիւնաւէտ վերծանումին համար:

Խօսեցայ մեկնաբանական սխալներէ: Կը դանդաղիմ միայն առաջին էջին վրայ: Այսպէս՝

«Ծնունդ անճառ սկզբնատըպին,
Անհատաբար Քում ծընողին,
Յորմէ եղեալքս ներգործին,
Իմանալիք, ո՛րք երեւին...
Կենդանականք, որք բուսանին,
Եւ անկենդանք, որք ոչ շարժին,
Յորոց ընդ Հօր՝ Քում սիրողին
Քեզ փոխութիւնք մատուցանին»:

Թարգմանութիւնը.

«Ծնունդ անճառ սկզբնատիպի
Եւ մինուճար Քո ծնողի
Որից սերուածներս ենք ազդւում,
Որ կան երկրում եւ երկնքում
Ստեղծուած մարմնով եւ անմարմին.
Անասուններն հետն ասունի,
Բոյսերն աճող ու կենդանի,
Անշարժ իրերը անկենդան,
Որ Քեզ սիրող Հօրդ հետ կան...»

Ջանց կ'առնեմ ոճային առումով չյարմարող «մինուճար»ը երկդիմի «անհատաբար»ին դիմաց: Ինչ որ վիճելի է այն ալ «Որից սերուածներս ենք ազդւում / որ կան երկրում եւ երկնքում» տողերն են: Իսկ թէ ինչու «իմանալիք ո՛րք երեւին» եղած է «որ կան երկրում եւ երկնքում» ինծի համար անհասկնալի է: Պէտք է ըլլար «տեսանելիներն ու անտեսանելիները»: Ապա՝ «Յորմէ եղեալքս ներգործին»ը սերուելուն հետ կապ չունի, այլ ստեղծումին հետ. մենք էակներս ստեղծուած ենք Քու կողմէն. ներգործութիւնը ազդուիլ չէ արդի իմաստով, այլ ստեղծուիլ զօրութեան մը շնորհիւ. յունարէն ներգործումը արդէն տառացիօրէն կը կրնէ «էն - երկէիա»ն: Աւելի անդին՝ երկար թուումէն վերջ թարգմանութիւնը «Յորոց ընդ Հօր՝ Քում սիրողին, / քեզ գոհութիւնք մատուցանին» երկտողը կը վերծանէ «Որ քեզ սիրող՝ Հօրդ հետ կան, / Գոհութիւն ենք Քեզ մատուցում»: Այստեղ այն տպաւորութիւնը կը ստեղծուի, որ բոլոր էակները, անբաններն ու բանականները Հայր Աստուծոյ հետ կան, տեսակ մը համաստուածեան տեսիլքով: Այս «հետ»ը խնդրայարոյց է. էակները Աստուծոյ հետ են՝ մօ՞տ իմաստով, քո՞վը իմաստով: Արարչագործութենէն յետոյ «հետ»ը դժուար ընդունելի եզր մըն է, քանի որ այլապէս թիւր մեկնութեանց դուռ կը բանայ, ի մասնաւորի համաստուածութեան: Շնորհալիի համար նման «հետութիւն» գոյութիւն չունի անշուշտ. Շնորհալի կ'ըսէ, որ «կենդանի եւ անկենդան էակներու կողմէ Քեզի եւ Քեզ սիրող Հօրդ կ'առաքուին փառաւորութիւններ»: Բանաստեղծը կը պահպանէ Աստուծոյ եւ էակներու տարբերութիւնը, որ հետութիւն մը չէ, չէր ալ կրնար ըլլալ, քանի որ Քրիստոնէական ստեղծագործութեան համար էակները երբեք ոչ Հօր, ոչ Որդիին, ոչ ալ Հոգիին հետ կան. անոնց տեղը տարբեր է:

Աւելի վար՝ խօսելով Ադամի մեղքին ու մահուան մասին՝ Շնորհալի կը գրէ.

«Որպէս Ադամն այն առաջին,
Այն որ մեղօքն անուանի հին,
Որով մեռաք ամենեքին,
Եւ կորուսաք ըզգանկալին»

Թարգմանութիւնը կը գրէ.

«Ինչպէս Ադամն այն առաջին,
Այն, որ մեղքով կոչւում է հին,
Որով եկաւ մահ ամէնքին,
Եւ կորցրեցինք փափագելին...»

Դժուար է հասկնալ թէ ինչո՞ւ «Որով մեռանք բոլորս ալ» կը դառնայ չէզոք «Որով եկաւ մահ ամէնքին»: Շնորհալիի յարակարծային եւ անձնականացուած մտածումը, որը ի դէպ քրիստոնէական մտածողութեան տեղիքներէն մին է, կը կորսնցնէ այս ձեւով այն ոլորտը ուրկէ կը բխի եւ կը դառնայ ընդհանուր յայտարարութիւն մը: Ո՞վ չի գիտեր որ Ադամի մեղքով անգամ մը մեռանք բոլորս, մահկանացու եղանք մի անգամ ընդմիշտ, թէ այդ մահը գրուած է մեր մարմնին մէջ, որ ամէն մահ կը կրկնէ առաջին մահը առանց սոսկական կրկնութիւն մը ըլլալու: «Մեռանք»ը ձեւական ո՛չ մէկ եզր ունի, այլ շատ որոշ եւ ուզուած ողբերգականութիւն մըն է որ ի յայտ կը բերէ. նոյն ատեն անիկա կը բացայայտէ խօսողին տեղը, որ է մահկանացութիւնը:

«Յիսուս Որդի»ին այս թարգմանութիւնը առիթ մը կը ստեղծէ վերստին կարդալու մեծահամբաւ քերթուածը Ներսէս Հայրապետին: Սպասածս երբեմն նման վերածումներէ անոնց կարելիութիւնն է նորոգելու երկին պատկերը: Արդ՝ ոչ միայն թարգմանութիւնը չկատարեց այդ դերը -որուն համար չեմ դատապարտեր զայն-, այլեւ Շնորհալիի երկը թուեցաւ տժգոյն: Ազգային դաւաճանութիւն մը գործած չեմ ըլլար երբ դիտել տամ, որ «Յիսուս Որդի»ին համբաւը չարդարանար այն արժանիքներով որոնց սպասին գրուած է բանարուեստը: Սրբազան քերթուած մը գրելու, Նարեկը չկրկնելու, նոր կերպ ու ոճ գտնելու ակնրախ ցանկութիւնը շահեկան հարցադրութիւն մը կը դնէ մեր առջեւ, քանի որ աստուածաբանութեան ու գեղարուեստին, ճշմարտութեան ու գեղեցկութեան խնդիրը կը յարուցանէ: Խնդիրը զբաղեցուցած է Շնորհալիի միտքը եւ նոր արձագանգը առկայ է «Բան Հաւատոյ»ի եւ «Յիսուս Որդի»ի յիշատակարաններուն մէջ: Անիկա այնքան հրատապ ըլլալու էր որքան ունէր անձնական եզր ալ, Ներսէս միացնելով իր մէջ քերթողն ու եկեղեցականը: Սակայն տաղաչափական սնոտիքը որով «տաժանած» է ան գրել, աւելի «վայելչացնելու» համար «ճշմարիտ խօսքը» կը հարուածէ քերթուածը ներսէն ու դուրսէն, ընդհատելով այդ իբրեւ թէ «հոսուն» թաւալը, զայն վերածելով մանր կառուցուածքներով աճող ու քիչ անգամ տաղաչափութեան սեղմիրանէն զերծող հոսանք մը: Հոս - հոն յաջողուածքներ կան անշուշտ. նկատի ունիմ վերջին դատաստանի ընդլայնումը: Բայց հազարաւոր տողեր նոյն յանգով, գրեթէ նոյն շեշտերով, նոյն դարձուածքներով եւ մանաւանդ խօսքի նոյն հնարքներով -աստուածաշնչական դրուագ մը, նոր մեկնութիւնը եւ անձնականացումը- որքան ալ պայմանական ըլլան, ինչպէս են Հոմերեան վեցոտնեակները կամ Տանդէեան 11 վանկանի տողերը, իրենց ծաւալի ու հետապնդած ծրագրի միջեւ անկամրջելի միջոց մը կը բանան: Թափը, ջիղը, պրկումն ու լարումը որոնք անհրաժեշտ են ընդարձակ քերթուածի մը, նոր ընթացքը նորելու, այլազանելու, խթանելու համար, կը պակսին Շնորհալիի գրեթէ բոլոր ընդարձակ քերթուածներուն: Կառուցման այդ թերին շատ աւելի նուազ լսելի պիտի ըլլար, եթէ հրատարակիչները յարգէին քերթուածին երկտող տուները, անոր ընթացքին չվերագրելով գընացք մը որ իրը չէ:

Մարդ այս անապատէն վերջ ովասիս մը գտած ըլլալու հաճոյքը կ'ունենայ երբ ձեռքը կ'առնէ նոյն բանաստեղծին տաղերը ժամագիրքն ու ծէսը զարդարող(3): Յաճախ նոյն ութոտանի ոտանաւորն է, նոյն պատկերներն ու հաւատքի ջերմութիւնը, սակայն անջրպետ մը կը բաժնէ «Աշխարհ ամենայն»ը, «Առաւօտ Լուսոյ»ն, «Այսօր Անճառը» (4) «Նայեաց սիրով»ը եւ միւսները, փառասիրուած քերթուածներէն: Ութոտանի ոտանաւորի պատմողական առաքինութիւնները, գոնէ այնպէս ինչպէս իւրացուած է այդ ոտանաւորը մեր մատենագիր բանաստեղծներուն կողմէ, առասպել են, ինչպէս բոլոր այն բաները որ քիչ անգամ լրջութեամբ քննած կ'ըլլանք բայց... աւանդոյթի ու սովորոյթի ուժով կը կրկնենք: Այդ տաղերուն ճկունութիւնը, ռիթմային նրբութիւնները այնքան հաշտ երթող աղօթքի ներքին տրամաբանութեան, արդիւնք են հաւանաբար այն տենդոտ ջանասիրութեան որով բանաստեղծ Հայրապետը գրած է յաջորդաբար իր «Վիպասանութիւն»ը, «Ողբ Եդեսիոյ»ն, «Բան Հաւատոյ»ն ու «Յիսուս Որդի»ն:

Գր. ՊԸԼՏԵԱՆ

(1) Ապողոն հրատարակչութիւն, Երեւան 1991, 224 էջ: Խմբագիրներ Յ. Մովսէս, Ազատ Բոզոյեան:

(2) Հայր Ս. Քէչիչեան ֆրանսերէնի լաւ թարգմանութիւն մը տուած է, գիտական ամբողջ սարիքով, տես *Jésus-Fils Unique du Père, Sources Chrétiennes* N° 203, *Paris* 1973.

(3) Ուրիշ աղուոր խումբ մը կը կազմեն այն կտորները որ հրատարակեց Ա. Քէօշկէրեան, տես Ներսէս Շնորհալի, Տաղեր ու Գանձեր, Երեւան 1987:

(4) Այս քերթուածը կու գայ «Բան Հաւատոյ»էն եւ «Յիսուս Որդի»էն, ինչպէս Ալիշան եւ Հ. Ճանաշեան նկատած են արդէն (տես Ն. Շնորհալիի Շարականները, Վենետիկ 1975, էջ 93-94), սակայն իրագործման ի՛նչ ճկունութիւն ու գերիշխան ազատութիւն:

ՎԱԶՐԻԿ ԲԱԶԻԼ

Վարդի ներփայլը
Պարպում է միջոցը:

Իր բոյրը
մէջտեղում է ամէն ինչ
եւ երկու հոգիի համար
մաքրում են անկէտ
իրերի սահմանները:

Իսկ ես նայելով վարդին
առաւօտում եմ:

*

Ծառերը բարձրանում են,
աճում
եւ աճեցնում երկինքը, խորացնում:

Արագընթաց կածանները
մաշում եւ բարակցնում են երկիրը
հնացած դէմքերի ամուլ մորթերի նման,
որոնք մաշում են, մաշում
եւ
ճնշում այն նկուղի օդը,
որտեղ ամէն շաբաթ հաւաքւում ենք,
նարդի խաղում, հայհոյում
եւ փորձում վարշամակով ծածկել
մեր անայլք ուղեղները,
որոնք մտածում են զառի նման
եւ զառի հետ միասին բախւում անընդհատ
մամռապատ հայելիների ամայութեանը՝
երկինքին:

Իմ աճող եւ աճեցնող յիշողութեան:

Միւնիխ

ՀԷՔԵԱԹԻՆ ԽԱՂԸ

(Շար. Ա. էջէն)

կը վերածուի տափաստանէն յուլօրէն …ռնող առուակի մը. ծանօթ բնանկարի մը գրեթէ սովորական մէկ անկիւնը չէ՞ …ա. «Դուն մէյ մըն ալ հիմա գնա տես այդ անննման գիւղը: Անվնաս մնացած …քար մը անգամ չես կրնար գտնել. հողէն …վեր ոչ ծառ մը կայ, ոչ ալ կուզ սարփի…նայ մը. ոչի՛նչ: Կանանչ կուռքը պաշ…տող ադան կարճ ժամանակի մէջ աւերա…կի վերածեր է գիւղը: Կերեր, մխեր …ու ցամքեցուցեր է բոլոր քարիքներուն …աղբիւրը: Պատրաստը ուտողին լեռն իսկ …չի քաւեր: Ու այն վարպետ մշակներուն, …այն ապրած - վայելած ծերուկներուն …թափուած արիւնէն առաջ, սկսեր է հողը …չորնալ. գիւղին մէջ ոչ բարիք, ոչ օրհ…նութիւն է մնացեր…» (էջ 50):

Հէքեաթներով խաղը՝ սուտերու բա…ցայայտումին մտահոգութեամբ, հետըզ…հետէ կ՚անտեսէ հէքեաթին կանոնները. …վայրերը անուն ու հերոսները դէմք կը …ստանան. աւանդը մշուշներէն զատուած …դէմք է պահպանուի:

«Վախկոտ մարդ չկայ, կը դոչէ մամի…կը, մռայած հէքեաթ - մեկնակէտը. կա…րելի՞ բան է որ վախկոտ ըլլան այն մար…դիկը որոնք Մուսա լերան վրայ 40 օր …դիմացան. անոնք՝ որոնք թքնելու նմա…նող հայեացքներ սեւեռելով իրենց պա…րանոցը երկարեցին դահիճին» (էջ 63):

Անուն կը հագուին տեղերն ալ. «Կոր…ճայք գիւղը կը պատկանէր դեղին կուռ…քին երկրպագող ցեղին» (էջ 79):

Անժամանակութիւնն ալ կը լքէ մամի…կին պատումը. «Ժամանակը ես ի՞նչ…պէս գիտնամ, մանչս: Ես թուականներէ …բան չեմ հասկնար: Մեր ցաւերը մենք …մեր ուղեղին մէջ կը քանդակենք, մեր …նեղութիւնները կը բանինք մեր մազի թե…լերուն մէջ: Երկրորդ սովը կը զուգադի…պի հօրդ զինուորութեան տարիներուն»:

Բայց ան գիտէ ժամանակը, գիտէ սահ…մանել զայն երբ աւարտած է հէքեաթին …խաղը. «Անձրեւներով կրկին ու կրկին …կը բացուի անմեղներու վէրքը. անոնց …արիւնը ամէն տարի նոյն շրջանին այս …առուակին խառնուելով կը հոսի: Շուրջ …յիսուն տարիէ ի վեր ան ամէն տարի …կարմիր արիւն կը հոսի: Ուրեմն, վէրքը …չի փակուիր. չի սպիանար: Ու այնքան …ատեն որ այդ առուակը հոսի, առուակ…ներ հոսին, եթէ նոյնիսկ հազարամեակ …մը անցնի, այս վէրքը պիտի չսպիա…նայ» (էջ 77):

"Ջաւակս, այս կոտորածը, այս զու…լումը աքսորին որպէս սկիզբ նշուած թը…ւականէն 4 - 5 տարի առաջ սկսած ու …9 - 10 տարի տեւած է: … Դուն կարեւո…րութիւն մի՛ տար անոնց որոնք այսօր ամ…բիոններէ գայլի աւետարան կը կար…դան: Մենք այս բոլորը ապրեցանք, այս …բոլորին ականատեսներն ենք, զո՞վ կը …խաբեն հիմա» (էջ 95):

Պատումներուն հերոսները «կանանչ կուռքին երկրպագողներ» ու «դեղին կուռքին երկրպագողներ» չեն միայն. Միհրան են, Միսաք, Մհեր, Տարօն, Գասպար, Իրմա, Սիմոն: Ունկնդիրին հէքեաթի աշխարհին մէջ մոլորած մնա…լուն ու խաղը կորսնցնելուն վախով, մա…միկը քանի կը մօտենայ պատումին կծի…կին ծայրին, այնքան կ՚աւելցնէ տուեալ…ները. «Օր մըն ալ "մեր պատմութիւնը Ե. …դարուն սկսած է" կը գոչէ Տարօն անուն …բանուոր մը, ընդմիջելով Սիմոն վարդա…պետին հնագանդութեան քարոզը. «"այո՛, Ե. դարու հերոսամարտով ու մեր այբու…բենին գիւտով"» (էջ 74):

Հէքեաթներուն աւանդի համգաման…քը կը չէզոքուի յատկապէս անուղղակի …թելադրականով մը որ նոյն կէտին վրայ …կը համդուցէ սկիզբն ու աւարտը: Առա…ջին հէքեաթին՝ «Ձաշի հէքեաթ»ին պա…տումը կ՚աւարտի հետեւեալ տողերով.

«Կանանչ կուռքին երկրպագողներու ցեղէն Ուէնօն (որ կայսր - սուլթանին զին-ուորականներուն դրդումներու յորձան-քին անձնատուր՝ կը պատրաստուի սը-րած տապարովը գլխատել իր բարեկամ Ալօն) միւնչ արցունքոտ աչքերով կը դի-տէր հարազատ ընկերոջ պարանոցը, այս վերջինս կը կրկնէ. մի՛ մոռնար, ընկեր. չըլլա՛յ որ մոռնաս. մենք նախանաշը ե-ղանք, դուք՝ կէսօրուան ճաշը պիտի դառնաք»:

Իսկ գրքոյկին վերջին էջը կ՚աւարտի կատարուած սպանդին դոհունակութեամբ որ կ՚արտայայտուի կանանչ կուռքին երկրպագու. հրամանատարին ճառով. «Անգամ մը եւս ցոյց տուինք որ չկա՛յ անկարելի հերոսութիւն, հայրենիքին ու ազգին սիրոյն: Ձեր իւրաքանչիւրին աչ-քերը կը համբուրեմ: Ինչպէս կ՚ըսեն գերմանական կրծքանշաններով մեր զին-ուորականները, մեծայարգ հրամանա-տար Ստուերասուլթանները, սրեցէ՛ք ձեր թուրերը, ո՛վ քաջեր. "ծօ"երուն հաշիւը մաքրեցինք, կարգը հասած է "լօ"ե-րուն…» (էջ 103):

Հանգոյցի այս կէտին վրայ կը լռէ մամիկը. ա՛լ գաղտնիք չունի, ոչ ալ հմայք, սուտը հէքեաթով բացայայտե-լու խաղը: Վերջ գտած է անիրականին միջնորդութիւնը, քանի որ ներկան կը գրէ «լօ»երուն հաշուեյարդարին ամէն մէկ մանրամասնութիւնը: Ու այդ հաշ-ուեյարդարին ժխորին մէջ տակաւին հէք-եաթասացին տեղ չկայ:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՄՐՄՈՒՆՋՈՎ ՀԷՔԵԱԹԸ

Կոտորածի շրջանին, սա դրախտային երկրագունդին մէկ անկիւնը ուր անմա-հական ջուրեր կը կարկաչէին ու անտառ-ներուն մէջ գայլ ու թռչուն խայտալով կը ճռուողէին, դեղին կուռքին երկրպագող-ներու գիւղի մը ամբողջ բնակչութիւնը՝ խանձարուրի երախաներէն մինչեւ ձեռքի ցուպին յենած ծերուկները, բոլորն ալ կը ջարդեն: Միայն քոյր - եղբայր մը կը յաջողին փրկուիլ այդ անգութներուն ձեռքէն ու դէպի սարերը փախչիլ: Մեծը աղջնակ մըն է. Մարալը. իսկ փոքրը տասը տարու մանչուկ մը՝ Տիգրանը:

Երբ մայրը, հայրը, հօրեղբայրներն ու մօրաքոյրները Համոյի որդի Շէմոյին ու անոր փէտայիններուն կողմէ օր ցերեկով տապարներով, սակրերով կը կոտորուին, ապրած սարսափէն, Տիգրանին լեզուն կը կապուի: Ոչ դէպքերուն ընթացքին, ոչ ալ անկէ ետք անոր բերնէն վանկ մը դուրս կուգայ: Ո՛չ կրնայ լալ, ոչ ալ խօ-սիլ: Գալով Մարալին, 13 տարեկան է…: Եւ որովհետեւ աղջիկները արբուն-քի շրջանին շատ արագ կ՚աճին, Մարալ եղբօրմէն շատ աւելի մեծ կ՚երեւի: Հա-սակը Տիգրին հասակին գրեթէ կրկինն է:

Զերկարեմ. գիւղի արհաւիրքէն Մարալ եւս կը քարանայ. սակայն չուտով ինք-զինքը գտնելով կ՚առնէ Տիգրանը ու գիւ-ղին ետեւի լերան կողը բռնելով կծիկը կը դնեն:

Շէմոն սուացուածքը կրկնապատկելու կիրքէն տարուած, արիւնակալած աչքե-րով չուն մըն է: Անոնցմէ հետք չձգելու, անոնց ցեղը անհետ ջնջելու նպատակով օրօրոցի մանկիկներն անգամ կը կոտորէ: Շէն ու ծաղկուն գիւղը ժամուան մը մէջ սպանդանոցի կը վերածուի: Դահիճները աճապարանքով զոհերը համրելէ ետք ան-միջապէս կը նկատեն որ երկու դիակ կը պակսի: Երկու երախայ՝ Մարալն ու Տիգրանը հոն չե՛ն: Ու այդ պահէն ձա-գուկները կը դառնան կաքաւ, Շէմոյենք որսորդ, կը սկսի հալածանքը:

Տիգրան համր մանչուկ մըն է, լեզուն կապ ինկած: Ծառի կեղեւներ կրծելով, խոտի արմատներ ուտելով, ձեռքը քրոջը ձեռքին մէջ, անդադար կը շրջի: Խեղճ Մարալը ոչ ճամբայ գիտէ, ոչ այդ վայ-րերուն ծանօթ է. մէկ լեռնէն կ՚երթայ դէպի միւսը:

Լման երեք օր ու գիշեր, գայլ ու թըռ-չուն իսկ կը գթան ու չեն դպչիր այս բա-լիկներուն: Երրորդ օրէն ետք ազայորդի Շէմոն ու իր աւազակները ժայռի մը տակ ձագուկներուն հետքը կը գտնեն: Մարալ երբ թաւ պեխերով հսկայ այդ մարդիկը իր դէմը կը տեսնէ, կը սկսի հեկեկալ: Տիգրան ոչ բառ մը կը հանէ բերնէն, ոչ ալ աչքէն արցունքի կաթիլ մը կ՚իյնայ: Անշարժ, անծպտուն կը նայի: Մարալ անսահման վիշտով կուլայ. «մենք երա-խայ ենք, մեզ մի՛ սպաննէք» կը պաղատի: «Տիգրան ինձմէ ալ փոքր է. եթէ չէք հա-ւատար, հօքարներուս հարցուցէք. երկու գիշերը մէկ տակաւին անկողինը կը թրջէ…»:

Շէմօ իր կեռ թուրը այնպէս մը կը չա-չեցնէ որ Տիգրանին մարմինը գլուխէն մինչեւ պորտ երկուքի կը ճեղքուի: Եր-կինքն իսկ չի հանդուրժեր այս անգթու-թեան. երկնակամարը փուլ կուգայ յան-կարծ: Տեղատարափ, չանթ ու կայծակ տեղալ կը սկսին: Գլխէն մինչեւ պորտը մարմինը ճեղքուած տղեկին արիւնն իսկ չի գիտնար թէ ո՛ր կողմ հոսի: Անբարբառ մանուկին բերնէն միակ հառաչանք մը կը թռչի. «ո՜ւյյյ…»: Մի միայն «ո՜ւյյյ…» մը, գիրար սիրող տատրակներուն մըր-մունջին պէս: Մարալ եղբօրը երկու կը-տոր եղած դէմքը ափերուն մէջ առած, չի գիտեր ո՛ր մէկ երեսը կուրծքին սեղ-մել. կուլայ, կ՚աղաղակէ: Խեղճ աղ-ջնակը դէմքը եղբօրը արիւնով թաթխա-ւուն, կը նուաղի: Այն պահուն երբ Շէմօ կը պատրաստուի թուրը անգամ մըն ալ չաչեցնել, մշակներուն մեծաւորը ծունկի կուգայ անոր առջեւ ու կը պաղատի. «Աղա, արի՛ աղաս, ես թեկնածու եմ այս աղջկան. կ՚ուզեմ մեր կրօնքին բերել զինքը ու բարիք գործել: Տո՛ւնդ ըլլամ, աղա՛, այսքան տարիէ ի վեր ձեր դրան մարդն եմ, ձեր ոչ մէկ խօսքը կրկնել տուի…»:

Անկէ ետք Մարալին անունը կ՚ըլլայ Սուլթան. պատանի հասակին մշակնե-րու մեծաւոր Իզզէտին կինը կը դառ-նայ: Մայրը, հայրը, ընկերները մէկդի, ամբողջ կեանքին ընթացքին Սուլթան չի կրնար մոռնալ իր փոքր եղբայրը՝ Տիգ-րանը: Մեռնելէ առաջ անոր բերնէն թըռ-չած հառաչանքը չի լռեր Սուլթանին ա-կանջներուն մէջ:

Տարիներ, տասնամեակներ իրարու կը յաջորդեն: Սուլթան այլեւս հինգ զաւկի մայր, միջին տարիքի կին մըն է: Մա-զերը ալեւորած են, սակայն միշտ կը փղձկի երբ սիրուղտող տատրակներու մրմունջ լսէ: Անոնց սիրաբանութիւնը Տիգրանը կը յիշեցնէ իրեն:

Շրջանին մէջ ափ մը հող չէ մնացած որ Շէմոյին չպատկանի. իսկ ինք դժկամ ծերունի մը կը դառնայ: Սատկած հօրմէն ժառանգած հարստութիւնն ու փառքը բոլոր զաւերով, խարդախութիւններով հետզհետէ կը փոխանցէ զաւակներուն: Գիւղերները իր չորս կիներուն ծոցը կ՚ան-ցընէ որոնցմէ երկուքը դեղին կուռքին երկրպագողներէն են. իսկ սիրաբանու-թենէ ազատ մնացած ժամանակը պտոյտ-ներու եւ որսի կը տրամադրէ:

Կարճ ժամանակ ետք վրայ կը հասնի երկրորդ սովը:

Մայրս միջամտելով՝ «պատմէ՛», կ՚ըսէ, երկրորդ սովն ալ պատմէ որ սորվի: Պատ-մէ՛, որպէսզի գիտնայ թէ ի՛նչ նեղութիւն-ներ կրեցինք»:

Տեսնելով որ մայրս ապրած է երկրորդ սովի շրջանը, կը դառնամ իրեն. «երկ-րորդ սովը ե՞րբ էր, մայրիկ»:

«Ես ժամանակը գիտե՞մ, մանչս. թուա-կաններէ բան չեմ հասկնար: Մե՛ր ցաւե-րը մենք մեր ուղեղին մէջ կը քանդակենք, մեր նեղութիւնները կը բանենք մեր մազի թելերուն մէջ: Երկրորդ սովը հօրդ զին-ուորութեան տարիներուն կը զուգադիպի: Այն ատեն էր երբ երկու աշխարհներու մէջ ալ անմուրազ մնալիք այդ Խուլսուլ-թանը ինքզինքը — մեղա՛յ, մեղա՛յ — Աստուծոյ տեղ դրած էր: Պատառ մը հացի համար մենք մեզ միայն չծախե-ցինք: Սովը, թշուառութիւնը անպատ-մելի չափերու հասած էին: Շերտ մը հացի համար փուռերուն դռներուն առջեւ ժամերով կը սպասէինք ու վերջաւորու-թեան, կուտակուած ամեհի բազմութեան մէջէն զայն լման չէինք կրնար դուրս հա-նել: Հրապարակին վրայ կրամ մը ցորեն չէիր կրնար ճարել: Խուլսուլթանը հունձքը դեռ չքաղուած տէր կ՚ըլլար անոր: Իրեն հաւատարիմ պաշտօնեան-րուն, զինուորներուն համար կը մթերէր զայն: Մինչ մենք անօթութենէ ուժասպառ կը հեծէինք, Խուլսուլթանին մարդիկը կարօններով դնուած իւղը, կերպասը, սեւ սակարանի տասնապատիկ գիներով կը ծախէին մեզի: Ինչե՜ր չտեսանք, ինչե՜ր չքաշեցինք…:

Մակաբոյծներու արշաւանքին ենթար-կուած էինք. քոսէ վարակուածները թիւ չկար: Գերեզմանատուներուն մէջ ման-կական շիրիմներէն ազատ տեղ չմնաց: Տի — Տի — Թի-ով պատեցին ամբողջ ժո-ղովուրդը. այս անգամ ալ մարդիկ անոր պատճառով չարչարուեցան: Սանկ նանկ ժամանակ չէ, մանչս, ամբողջ չորս տարի խեղճերնիս անիծուեցաւ»:

Մինչ մայրս կը շարունակէ երկրորդ սովին պատմութիւնը, վերադառնանք մամիկիս հէքեաթին.

Այո՛, երկրորդ սովի ժամանակն էր. Շէմօ կոչուած շունին ու իր շան ձագե-րուն ուրախութիւնը տեղը կ՚ըլլայ ան-չուշտ, որովհետեւ երբ տակաւին հունձքը քաղուած իսկ չէ, ամբողջ բերքը խոստա-ցած են Խուլսուլթանին: Ուրիշ փարա-ւոններու հետ նորանոր պատերազմներու վտանգին առջեւ Խուլսուլթանը առատ ապրանք կը մթերէ: Սովն ու թշուառու-թիւնը անգամ մը եւս աղքատին, անման-կին խերը կ՚անիծեն: Խեղճութիւնը չափ, սահման չունենար: Խուլսուլթանը կրա-բօններով իւղ, կաթ ու այլ ապրանքներ բաժնել կուտայ միայն իր պաշտօնեանե-րուն:

Երեկոյ մը Սուլթան ջուր բերելու կ՚եր-թայ ջրհորէն որ գիւղէն վեր բարձունքի մը վրայ կը գտնուի: Ջուրը աւանակին բեռցնելէ առաջ կ՚ուզէ պահ մը նստիլ ու հանգչիլ: Վերեւի ձորէն իջած հովը այն-պէս նրբօրէն կ՚օրօրէ հասկերը որ Սուլ-թան չի կրնար չդիտել: Ճիշդ նոյն պա-հուն հօրին բերանը եղերող քարին վրայ երկու տատրակ կը թառին ու կը սկսին «ո՜ւյյյ, ո՜ւյյյ» կանչելով զարպասել իրար: Անմիջապէս որ գանոնք կը լսէ, Սուլթանին դէմքը արցունքով կ՚ողողուի: Վիշտը մոռնալու համար կրկին դէպի ցորենի արտը կը դառնայ: Սակայն, Տիգ-րանին ճեղքուած մարմինը չանհետանար աչքին առջեւէն: Անոր արիւնաթաթախ դէմքը հասկերուն հետ կ՚օրօրուի: Այդ հունձքը իրենց ճակտի քրտինքն է, իրենց վաստակը … ու խերը պիտի չտեսնեն: Աստուծոյ փորձանք սովը կրկին դուռներ կը բախէ: Շէմօ աղա՛ն…: Տատրակները կը շարունակեն սիրուելի՝ «ո՜ւյյյ, ո՜ւյյյ»: Մինչեւ պորտը ճեղքուած մար-մինը Տիգրանին…: Սուլթանին կուրծ-քէն որպէս դառն բողոք հառաչանք մը կը բարձրանայ դէպի երկինք: «Ա՜խ, Տիգօ, օր ու արեւէ զրկուած ձագուկ»…: Ա-րիւնն իսկ չգիտցաւ ո՛ր հոսիլ…: Հաս-կերը ոսկիի գոյնով յուլօրէն կ՚օրօրուին:

Մէկէն Սուլթան կայծհանը բռնած, արտին մէջ կը տեսնէ ինքզինք: Կը տեսնէ իր մատները որոնք յանկարծ կայծհանը կը վառեն ու բոցերը կը դրկեն հասկերը: Սուլթան կը տեսնէ որ արցունքոտ աչքե-րով չար ժպիտ մը կ՚ունենայ: Կամացուկ մը աւանակին ետեւէն գիւղ կ՚իջնէ:

Յանկարծ խուճապ մը, աղմուկ — աղա-ղակ մը ծայր կուտայ: Գիւղի ամբողջ բնակչութիւնը մանգաղներով, բահերով արտերը կը լեցուի. Շէմօ աղան գլուխը կորսնցուցած հօս հոն կը վազվզէ: Սուլ-թան, ինքն իսկ, ըթացած մանգաղ մը խլած, հրդեհը մարելու կը փութայ, մինչ լաչակին տակ պահուած դէմքը մանրիկ ժպիտներով կը լուսաւորուի: Բայց, կա-րելի՞ բան է հրդեհը մարել: Հովը, սի-րական հովը այնպէս մը կը մտրակէ բո-ցերը որ անկարելի կ՚ըլլայ մարդու ու-քով հասնիլ անոնց: Շէմօ աղա արցունքոտ աչքերով գրեթէ կը պաղատի ծառաներուն որ մարեն հրդեհը: «Այս երկրորդն է. եթէ նորէն չկարենամ բերքս Սուլթանին հասցնել, խերս կ՚անիծէ»:

Ջագուկս, նոյն այդ Սուլթանը այդ օրէն ի վեր ա՛լ արցունք չի թափեր տատ-րակներու սիրաբանութեան:

«Մամիկիս Հէքեաթները»
Սէրտար Ճան, 1991 Պոլիս

(Թարգմանեց՝ Ա. Թ.)

les trois Mac ou l'homme-machine contemporain

L'homme-machine a alimenté la fable et la philosophie, il pénètre aujourd'hui le quotidien, sous-tend de diverses façons l'image de l'homme contemporain, tantôt transmuté en boule informe, tantôt projeté dans la machine ou retrouvant encore une source cathartique dans un héros sportif. De l'androgyne d'Aristophane à l'Unheimliche hoffmanno-freudien, en passant par la Mettrie, ce rapport ambivalent, cet entrelacement de la répétition mécanique et du vivant a essentiellement été envisagé sur le mode métaphorique. Il semble cependant que le rapport du corps avec la machine repose tout autant sur un processus métonymique, que nous tenterons d'éclairer par trois exemples, trois types d'hommes-machines contemporains, qui ressortissent à trois types de mac, Macdonald's, Mc Enroe et Macintosh.

D'emblée, le préfixe patronyme «Mac» manifeste une valeur auto-référentielle et métonymique, en ce que, d'un part, il signifie homme, «man», et que, d'autre part une fois le contexte connu (alimentation, sport, informatique), dans les trois cas dont il est ici question, le préfixe suffit à signifier l'entièreté du nom. Tout le monde comprend à demi-mot ce qui montre le pouvoir communicationnel et universalisant que détient ce demi nom, «mac», l'homme. Ce pouvoir communicationnel se trouve en outre intensifié par le fait que le terme «mac» ne manque pas d'évoquer, tant en français qu'en anglais, un certain genre de commerce — qui se rapporte justement aux corps — et, plus généralement, la vente (1).

MACDONALD'S : LA FABRIQUE DES CORPS

Les Macdonald's forment une chaine internationale qui se soutient d'un travail à la chaine et se développe sur différents plans : spatial, organique, rituel, esthétique. Macdonald's s'installe partout, mais pas n'importe où. Il marque son territoire, tatoue l'espace avec son logotype, un grand M jaune aux formes arrondies se détachant sur un fond rouge. Extérieurement, le Macdonald's fonctionne comme point de repère et de rencontre, il devient le familier à l'étranger, le connu dans l'inconnu. Même si on le déteste, on sait qu'il ne recèle pas de surprise, il propose, partout, une nourriture informe, de façon rapide et pour un prix modique (ou se voulant tel). Le décor intérieur adopte en général le mélange ou la juxtaposition des deux couleurs primaires du logotype, qui trouve encore son équivalent chromatique dans la juxtaposition du pain (jaune) et de la viande (rouge) et dans ce qui accompagne la plupart du temps cet aliment de base, la frite (jaune) et le ketchup (rouge). L'ensemble de toutes ces composantes primaires, comme les couleurs jaune et rouge, ou le pain et la pomme de terre, ou même la sonorité du mot «mac», colorée de rouge (2), crée un environnement sensoriel primaire ou primitif, en correspondance avec un corps (re)devenu primaire. Un corps à la fois éveillé et apaisé, d'une part, par la luminosité des couleurs et, d'autre part, par la substance spongieuse du hamburger qui correspond, en termes cartésiens, à la modération, c'est-à-dire aussi, à la moyenne, soit encore, à ce qui ressortit à la masse. La modération caractérise chaque sens, elle existe dans les couleurs, la musique et l'alimentation : «entre les couleurs, la verte qui consiste en l'action la plus modérée (qu'on peut nommer par analogie la proportion d'un à deux), est comme l'octave entre les consonances de la musique, ou le pain entre les viandes que l'on mange, c'est-à-dire celle qui est la plus universellement agréable» (3). Macdonald's offre donc le plaisir de la modération dans l'aliment spongieux mais a compensé l'inertie découlant de l'apaisement excessif par le choix des couleurs vives, stimulantes, en accord tant avec le besoin de vitesse qu'avec le plaisir infantile.

Le corps dans un Macdonald's ne perçoit que deux couleurs chaudes qui lui signalent le seul but de sa présence, la combustion des aliments, leur cuisson dans l'estomac. Les formes arrondies du logotype, le caractère fonctionnel des chaises moulantes et des tables glissantes, collées ensemble et collant de façon inamovible au corps, forment un tout agglutiné, une masse, la version aggrandie du hamburger. Et le corps en ingurgitant les aliments de base, farineux et féculent, se transmute peu à peu en hamburger, apparaît comme un morceau de viande enveloppé d'un gros pain mou. Un corps informe, un non-corps.

La présence du corps se trouverait transférée dans le hamburger, version industrielle et immanentisée de l'hostie que chacun attend, en file, de recevoir des mains de l'officiant. C'est sans doute en tablant sur la rapidité que Macdonald's parvient à l'efficacité et à l'affectivité du monde religieux, le rythme du service

par
Chaké MATOSSIAN
Docteur en philosophie et théorie de la communication
Professeur à l'Université Nouvelle de Lisbonne

calquant ici la performativité de l'énonciation de la formule eucharistique (4). Seule une extrême vitesse autorise Macdonald's à rivaliser avec le monde de la transcendance, seule la performance abolit le temps de la transformation et permet une mise en présence instantanée. Ceci est votre corps. Les clients de Macdonald's communient, ils s'auto et s'entredévorent, pour régénérer sans fin la grande masse informe. Au demeurant, c'est le même terme, «fast», qui indique la vitesse et la performence du système («fast food») et qui, dans la sphère religieuse, signifie l'abstinence. Le caractère sacré du Macdonald's se trouve en outre renforcé par le nom même qui se rapporte à une maladie et au pouvoir guérisseur du toucher magique (le chef thaumaturge) attribué aux familles Macdonalds (5).

Dans cet univers primaire et primitif subtilement ritualisé et sacralisé, le Macdonald's joue en quelque sorte le rôle du «mageiros» grec. Le «mag» des Anciens assurait simultanément les fonctions de «boucher— cuisinier sacrificateur», dont l'arme, la «makhiara», l'égorgeoir (6) faisait l'objet d'un rituel visant à le faire disparaître, à l'occulter. Le mac d'aujourd'hui rassemble les masses. il présente, de façon rituelle et universelle, une viande dont l'aspect informe et la texture spongieuse cherchent à faire oublier au consommateur qu'il ingère son corps. Avec le hamburger, plat. rond, dégoulinant, il ne faut plus de couteau pour manger la viande, plus de couverts. Le décor asceptisé et moderne, l'efficacité industrielle, cachent donc, sous le masque de la civilisation, l'abolition des manières de table et le retour d'une violence orgiaque ou sacrificielle présente dans le contact direct et primitif qui s'établit désormais entre le corps et la nourriture.

MC ENROE : LA MACHINE DEVOREE

Mc Enroe se démarque des autres joueurs de tennis en ce qu'il est caractérisé par l'excès. Si d'autres vedettes du monde du tennis peuvent accéder à la singularité par leur performance ou leur extravagances, Mc Enroe reste le seul (jusqu'à Agassi) à être décrit comme un enfant terrible, un «wild kid». Il déborde, un peu comme le hamburger et va, comme ce dernier, offrir à l'homme contemporain l'image et l'atmosphère du moi infantile. D'emblée, et ce n'est sans doute pas par hasard, le tennisman s'est vu attribué le nom du célèbre hamburger, «Big Mac». Grâce à ses excès, Mc Enroe dépasse le statut de l'homme et du sportif, il laisse éclater en lui quelque chose qui déborde, une force qui est celle de la colère et qui **rappelle l'attitude** d'un enfant, aux antipodes du «fair-play». Mc Enroe, c'est l'homme au stade primaire, le héros (la sonorité du nom «Enroe» nous convie à faire cette association), un héros colérique et infantile qui exhibe son échec, trahit sa vanité blessée et se révèle, par là-même, comme un «casseur de raquettes», ainsi qu'on le disait au XVIIe siècle (7). Ce tempérament colérique engendre une certaine sympathie, car, de tous temps, ou du moins depuis Aristote, le colérique fait montre de bonté, de vivacité et son âme se détache de toute servilité (8). Pour Descartes également, l'extériorisation rapide de la colère signale la bonté de l'individu, sa capacité d'amour (9). Et si Kant ne paraît pas sympathiser beaucoup avec le tempérament colérique, avec ce type d'homme «ardent» et instable, dominé par le «désir des honneurs» (10), il le rattache néanmoins à l'esthétique du sublime : «Toute affection du *genre vigoureux* (celui qui éveille la conscience de nos forces, de vaincre toute résistance) (*animi strenui*) est *esthétiquement sublime*, par exemple la colère, ou même le désespoir (le désespoir *révolté*, non pas le désespoir *découragé*)» **(11). Mc Enroe,** héros sportif, est davantage qu'une machine musclée, une «fabrica» du XXe siècle. Il réunit les qualités de son excès tempéramental et détient, en tant que «casseur de raquettes», un pouvoir cathartique certainement permettant au public de satisfaire ses pulsions agressives infantiles (12). Et si le wild kid agresse son public, celui-ci le lui rend bien en transformant le match en source cathartique, en tragédie au cours de laquelle elle dévore son héros, Big Mac.

MACINTOSH : LA DIVINE MACHINE

Le Macintosh ne se veut pas un ordinateur comme les autres. S'il est vrai que chaque marque prétend, à travers la publicité, détenir des qualités propres, il reste que Macintosh est le seul à faire appel à un critère de distinction, à s'imposer comme machine supérieure. Le «Mac» est «incompatible» au contraire de toutes les autres marques et c'est cette incompatibilité qui le rend absolument autre. qui lui permet d'échapper à la banalité, à la médiocrité. Incompatible, il en devient incomparable. Le logotype d'Apple, une pomme polychrome et déjà mordue, joue sur de multiples significations. Plus qu'une marque, il signale un monde et assimile subtilement l'utilisateur à une divinité portant ou transportant le monde miniaturisé (13). La pomme évoque aussi le fruit de l'arbre défendu et nous entraîne à associer le Macintosh à la séduction, de même qu'à la connaissance et à une sorue d'orgueil, source d'une force prométhéenne qui nous porte à défier les dieux. L'entame, la trace de morsure, révèle que la machine, loin d'être inaccessible, intouchable, a été au contraire manipulée mordue, et que celui qui en aura goûté acquerra une force nouvelle, meilleure. La morsure opère un retour, celui qui aura croqué du mac en sera mordu. La pomme, équivalent du fruit de l'arbre de la science, en appelle à l'image du paradis —connotation consolidée par le spectre des couleurs —, elle vise à montrer que le mac n'est pas un outil prolongeant les facultés de l'homme mais qu'il est incorporé par l'utilisateur. Et que celui-ci ne peut en sortir indemne. Un macintosh n'est pas un ordinateur, il est un macintosh, un mac, c'est-à-dire une chose personnifiée, un élément vivant, hors du commun, avec lequel l'utilisateur fusionne et sur lequel il se projette, ainsi qu'en témoignent les annonces publicitaires de Mac-Apple. Avec son mac, l'homme voit enfin qu'il était nu. Il devient un mec.

(1) The Concise Oxford Dictionary, «*Mac*» : *see Mack*. «*Mack*» : «*pimp, procurer*» (*abbréviation de mackerel qui vient du néérlandais* «*makelaer*», *courtier*).

FURETIERE, Antoine; Dictionnaire universel, *La Haye et Rotterdam, chez Arnout et Reinier Leers*, 1690. *Article* «*Maquereau*» : ... «*ce mot, aussi bien que celui de Maquignon, vient de maque, qui en vieux français signifie vente*»...

(2) *JAKOBSON, Roman*; Langage enfantin et aphasie, *Paris ,Flammarion*, 1980 *p*. 88 : «...*On constate également une très nette propension à relier les voyelles les plus chromatiques aux couleurs les plus franches, en particulier a au rouge*...»

(3) *DESCARTES*; L'homme, Œuvres philosophiques, *Paris, Garnier*, 1963, *vol. I, pp*. 424 - 425.

(4) *Sur la question du temps de l'énonciation dans la formule eucharistique, nous renvoyons à Louis MARIN*, La parole mangée, *Paris, Méridiens Klincksieck*, 1986, *p*. 31 : «... *pour cette proposition "ceci est mon corps" et pour elle seulement, le temps de l'énonciation* (*avec son passé* (*ceci*) *et son futur* (*mon corps*) *avant et après le "est", présent central de la présence*) *génère le présent réel que décrit l'énoncé "ceci est mon corps" : le temps de l'énonciation, entame infime et infinie de la présence, produit la présence réelle du Corps divin dans l'indiqué de "ceci", qu'il détruit*».

(5) The English Dialect Dictionary, *ed. by Joseph Wright, Oxford University Press*, 1961. *Macdonald's disease : An affection of the lungs. It is called the Macdonald's disease because there are particular tribes of Macdonalds who are believed to cure it with the charms of their touch and the use of certain set of words. There must be no ffe given of any kind.*

(6) *DETIENNE, Marcel*; «*Pratiques culinaires et esprit de sacrifice*», *in* La cuisine du sacrifice en pays grec, *Paris, Gallimard*, 1979, *p*. 21.

(7) *FURETIERE, Antoine*;Dictionnaire universel, *La Haye et Rotterdam, chez Arnout et Reinier Leers*, 1690. *Article* «*Raquette*» : «... *On dit proverbialement pour se moquer d'un homme qui se vante de plusieurs choses qu'il n'a pas faites, c'est un grand casseur de raquettes*».

(8) *ARISTOTE*; Ethique de Nicomaque, *IV, chap. V*: «*les irascibles s'emportent promptement et plus qu'il ne faut contre des personnes et pour des causes qui n'en valent pas la peine. Cependant cet emportement tombe rapidement et c'est ce qu'il y a peut-être en eux de meilleur*».

(9) *DESCARTES*; Les Passions de l'âme, *art*. 201.

(10) *KANT*; Anthropologie du point de vue pragmatique, *Paris, Vrin*, 1970, *pp*. 137 - 138.

(11) *KANT*; Critique de la faculté de juger, *Paris, Vrin*, 1968, *p*. 109.

(12) *FREUD, S*.; «*Au-delà du principe de plaisir*», *in* Essais de psychanalyse, *Paris, Payot, p*. 18 : «*Nous savons d'ailleurs que les enfants expriment souvent des impulsions hostiles analogues en rejetant des objets qui, à leurs yeux, symbolisent certaines personnes*».

(13) *La pomme sert d'image représentant l'univers réduit et portatif, ainsi que l'a montré Georges POULET dans* Les Métamorphoses du cercle, *Paris, Garnier Flammarion*, 1979, *p*. 74.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris Commission Paritaire: N° 55935

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 8

MARDI
8 SEPTEMBRE
1992

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925

DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS

TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F

— FAX : 48. 00. 06. 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա : Տար. 900 Ֆ. — Վեցամսեայ : 460 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.200 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

68րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.880 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 68e ANNEE — No 17.880

ՀԱՅԱՍՏԱՆ - ԱՐՑԱԽ

ԳԻՒՂԵՐ ԿԸ ՏՐՈՒԻՆ ԳԻՒՂԵՐ ԵՏ Կ'ԱՌՆՈՒԻՆ

ՄԱՐՏԵՐԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻՆ

ԴԻՄՈՒՄ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՈՐ ՀԱՑԱՀԱՏԻԿԻ ՓՈԽԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ ԸՆԷ

Նախաթիավերջին ծանր մարտերու բեմ եղած է Մարտակերտը։ Սեպտեմբեր 3-ի երեկոյեան Ազրպէյճանցիները յաջողած են մտնել Փոքր Սրխաւէնդ գիւղը սակայն կատաղի կռիւներէ ետք դուրս շպրտուած են։

Նոյն օրը թշնամին մարդկային զգալի կորուստ տուած է Վաղուհաս եւ Յարութիւնագոմեր գիւղերուն ուղղութեամբ մղուած պայքարին մէջ։ Ղարաբաղի Նորութիւններու գործակալութեան տուեալներով Սեպտեմբեր 3-ի մարտերուն 10 հայ երիտասարդ զոհուած է Մարտակերտի շրջանը ու կայ աւելի քան 40 վիրաւոր։

Սեպտեմբեր 4-ին, կէսօրէ ետք Ղարաբաղի ինքնապաշտպանութեան ուժերը Ստեփանակերտի մօտը կրակած են ազրպէյճանական Միկ - 21 ռազմական սաւառնակի մը վրայ որ ինկած է Ասկերանի Մալիբէյլի եւ Մարտունիի Ննգի գիւղերուն միջեւ։ Օդանաւին բեկորներուն մէջ գտնուած են գնդիկաւոր ռումբերու հացորդներ։ Հաւանական է որ օդաչուն մահացած ըլլայ։

Սեպտեմբեր 5-ին, Շաբաթ օր պարզուած պատկերը հետեւեալն էր. - Նախորդ օրը, ցերեկ եւ գիշեր շարունակուած էին գործողութիւնները Ասկերանի շրջանը, գլխաւորաբար Նախիջեւանիկ եւ Վարդաձոր գիւղերը, որոնք Ազերիներու ձեռքն անցած էին։ Հայկական ինքնապաշտպանութեան ուժերը հակայարձակման անցնելով, Շաբաթ (Սեպտեմբեր 5) օրուան տուեալներով ազատագրած են Ասկերանի շրջանի Խրամորթ, Նախիջեւանիկ, Վարդաձոր (Փիրջամալ), Արանզամին, Սառնաղբիւր եւ Տահրալ գիւղերը եւ կրցած են չէզոքացնել Արտաքի եւ Գիւլափլուի ռազմական կայաններ (Աղդամի շրջանը)։ Կռիւներու ընթացքին Ազրպէյճան կորսնցուցած է Մի - 24 թռան մը, 3 հրասայլ, հետեւակի երկու զրահակառք, շուրջ 100 զինուոր, հայկական ուժերը ունին չորս մեռեալ եւ 17 վիրաւոր։

Նաեւ Շաբաթ ցերեկ, հայկական ուժերու ձեռքը անցած են Մարտակերտի շրջանի Յարութիւնագոմեր եւ վերին Հոռաթաղ ինչպէս նաեւ Բաշ - Գիւնեփայա, Օրթա - Գիւնեփայա եւ Մանիքլու։

Կապանի օդակայանին վրայ ինկած ռումբերէն մէկ հոգի մեռած է։ Երեք մեռեալ կայ Տաւուշի շրջանի սահմանամերձ գիւղերը։

Սեպտեմբեր 4-ի առաւօտուն կացութիւնը լարուած էր Մեղրիի գօտիին մէջ. կրակ բացուած է Նիւվադի գիւղին սահմանային դիրքերուն ուղղութեամբ, իսկ կէսօրին գրեթէ ամբողջ սահմանին երկայնքին։

Կրակ բացուած է նաեւ Կրասնոսելսկի Ջիլ, Վահան, Ներքին եւ Վերին Ճամբարակ գիւղերուն վրայ. մէկ հոգի վիրաւորուած է։

**

ՀԱՅ՝ ԹՈՒՐՔԻԱՅԷՆ...

Վարչապետ Խ. Յարութիւնեան նամակով մը Թուրքիոյ վարչապետէն խնդրած է որ Թուրքիա 100 հազար թոն հացահատիկ փոխ տայ Հայաստանի, քանի որ Վրաստանի խառնակ կացութիւնը թոյլ չի տար որ արտասահմանէն գնուած մթերքները Հայաստան հասնին։ Այդ մթերքներուն մէջ կայ նաեւ մեծ քանակութեամբ հացահատիկ որ ներկայիս կը գտնուի ուկրանական եւ ռուսական սեւծովեան նաւահանգիստներու մէջ։ Նամակին մէջ նշուած է որ Թուրքիոյ կողմէ այդ քայլը քաղաքական բնոյթ կը կրէ, դրական արձագանգ գտնելով թէ՛ Հայաստանի եւ թէ միջազգային շրջանակներու մէջ։ Ըսուած է որ Հայաստան անմիջապէս որ տիրանայ իր բեռներուն, կը վերադարձնէ փոխ առնուած հացահատիկը։

Ձենք գիտեր, այսօրուան տուեալներով (Սեպ. 7) թէ ի՞նչ եղած է Թուրքիոյ պատասխանը։ Օրուան թերթերը միայն վերոյիշեալ լուրը կու տային, առանց խորհրդածութեան։ Գալով մեզի՝ խորհրդածելու բնաւ տրամադրութիւն չունինք։

**

ՄԱՄՈՒԼ

«LE QUOTIDIEN DE PARIS»

ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԵՒ ՄԻՇՏ՝ ՊԱՏԵՐԱԶՄ

Քոթիտիէն միակն էր որ մեզ չէր մոռցած։ Արդարեւ շրջանէ մը ի վեր Արխազ եւ Տաճիկստան կը գրաղեցնեն մեռանները -դրաւոր ընդհանրապէս- եւ բոլորովին մէկ կողմ դրուած է Ղարաբաղը։ Միշէլ Կէթիէնն է որ կը ստորագրէր բաւական երկար թղթակցութիւն մը։ Ըսելէ ետք թէ այսօր (Սեպ. 7) Հռոմի մէջ կը վերսկսին Մինսկի նախապատրաստական ժողովի աշխատանքները, յօդուածագիրը կը ծանրանայ Արցախի ներկայ կացութեան վրայ։ Կ'արձագանգէ Առուշանեանի, ապա Մ. Գրիգորեանի յայտարարութեանց։ Անոնք կը բացատրեն Ազրպէյճանի մղած մաշումի պատերազմը, նաեւ հօգեբանական։ Կը ռմբակոծեն Ստեփանակերտը թաղ առ թաղ, յետոյ այլ օդանաւեր կը ղրկեն քննելու համար արդիւնքները ու կը ռմբակոծեն նոր թիրախներ։ Բժշկապետը կ'ըսէ թէ մորֆինի եւ ցաւը մեղմացնող դեղահատի պակաս ունին։ Վստահ է որ գործածուած ռումբը նոյնն է զոր Ամերիկացիք գործածեցին Վիէթնամ, այսինքն՝ արգիլուած զէնքեր։

Ղարաբաղի հայ բնակչութիւնը, կը գրէ Կէթիէն, երէկ վճռած էր մնալ իր ծննդավայրը, այսօր՝ մտահոգութեամբ կը տեսնէ որ ռազմաճակատը կը մօտենայ։ Մարտակերտը ինկած է եւ ճակատը կը յառաջանայ։ Մարդասիրական գօտին (Լաչին) Հայաստանի հետ, անցեալ Մայիսին, երբ գրաւուեցաւ ազատութիւն եւ դիւրութիւն ստեղծեց։ Այսօր՝ ծուղակի դիմագիծ առած է, քանի փոխանակ Հայաստանէն Արցախ բանալու (օգնութիւն հասցնելով) հակառակ ուղղութեամբ կը բանի՝ գաղթականներու ծովածաւալ բազմութիւններ դէպի Հայաստան տանելով։

Եզրակացութեան մէջ, լրագրողը սապէս կ'արտայայտուի.- «Կռիւներու չափազանցեալ մետաֆիզիկական ժամանակաշրջանի մը, այն պատճառները որոնց համար Հայաստան կ'արգիլէ լրագրողներու մեծ մասին Ստեփանակերտ երթալ, երկդիմի կը մնայ։ Պատասխանը, թերեւս, կը գտնուի այն խօսքերուն մէջ զորս երիտասարդ կին մը կ'ուղղէր իր լացող մօրը՝ "Եկուր, մի լար քամերա-ին առջեւ, կարելի է Ազերիները կը դիտեն"»։

Այլ խօսքով, եթէ մետիաները Ղարաբաղի մասին չեն խօսիր, մեղաւորը Հայերն են...։

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՔՐՏԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ

Շրընաքի արիւնալի պատահարներէն ի վեր Թուրք զինեալ ուժեր աւելի բացայայտ կերպով պայքար կը մղեն Քիւրտերու դէմ, լայնածաւալ գործողութիւններ կը կատարուին Ճուտի լերան վրայ ուր կ'ըսուի թէ կեդրոնացած են քիւրտ զինեալները։ Շաբաթավերջին 45 քիւրտ մարտիկ սպաննուած է. Թուրք մամուլին տուեալներով, 15-20 վիրաւոր ունին Թուրք ապահովութեան ուժերը։

Տիգրանակերտի նախկին քաղաքապետը որ քրտական անկախ պետութեան մը զօրավիգ կանգնելու մեղադրանքով տասը տարի բանտարկութեան պատիժ կրած էր եւ որուն կինը ներկայիս մէկ երեսփոխանն է Ազգ. Ժողովին, Փարիզի մէջ ըսած է թէ Թուրքիոյ քիւրտ բնակչութեան կեանքի պայմանները օրէ օր կը վատթարանան ու մարդիկ զօրավիգ կը կանգնին ՓՔՔ-ի. ան դատապարտած է Թուրք իշխանութիւններու վարած ճնշումի քաղաքականութիւնը, աւելցնելով որ տակաւ կը մեծնէ երկու ժողովուրդներու միջեւ բացուած անդունդը եւ եթէ Թուրքիոյ մէջ Քիւրտերու վիճակը չբարելաւուի, անոնք պիտի հակին դէպի անկախութեան գաղափարը։

Միւս կողմէ, քաղաքական գետնի վրայ, Թրքական շրջանակներուն մէջ մեծ հակազդեցութեան պատճառ եղած է Հանրապետութեան նախագահ Էօզալի հանդիպումը Իրաքի ընդդիմադիր պարագլուխներուն հետ։ Հանդիպումին օրակարգը կազմած է Իրաքը մասնատելու եւ երեք շրջանի բաժնելու ծրագիր մը։ Թուրք մամուլը կ'անդրադառնայ նաեւ այն զոհունակութեան զոր արտայայտած է Միացեալ - Նահանգները, այս հանդիպումին մասին։

Իսկ Իրաքի Անգարայի դեսպանը ակներեւ դժգոհութեամբ հարց տուած է թէ Անգարա արդեօք երջանիկ պիտի ըլլա՞ր եթէ որեւէ երկրի մը նախագահը հանդիպումի մը հրաւիրէր ՓՔՔ-ի ղեկավարները։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ Արտաքին նախարարը Հ. Չէթին Սեպտեմբեր 20-ին Միացեալ - Նահանգներ պիտի գտնուի, մասնակցելու համար ՄԱԿ-ի ընդհանուր ժողովին։ Ծրագրուած հանդիպումները կը վերաբերին Պոսնիոյ, Ղարաբաղի եւ Միջին Արեւելքի հարցերուն։

ՎԵՆԵՏԿՈՅ զաւառը, Վիչէնցայի մօտ, իտալական ոստիկանութիւնը յաջողած է ձերբակալել Մաֆիայի մեծ դէմք մը՝ Ճուզեփփէ Մատոնիա, 45 տարեկան, որ

(Շար.ը Դ. էջ)

Օ՛ՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ՄԱԱՍԹՐԻԽԹ

Շաբաթավերջին, հանրաքուէին պայքարը նոյն ձեւով շարունակուեցաւ, մանաւանդ որ «այո»ներու կողմնակիցները յապաղումով ձեռնարկեցին իրենց արշաւանքին եւ նոր է որ հարցախոյզները կը հաստատեն թէ «ոչ»ը կը նահանջէ («այո»ն 54%-ի հասած էր Սեպտեմբեր 7ին)։

Շաբաթ եւ Կիրակի, հրապարակաւ թէ հեռատեսիլէն քաղաքական դէմքերը գիրար կը հրմշտկէին։

Անն Սէնքլէր վերամուտի իր առաջին երկու յայտագիրներուն (Կիրակի, ժամը 19, 7/7) նոր բնոյթ մը տուած էր, հրաւիրելով երեք հոգի։ Այս անգամ, Սեպտեմբեր 6, մէկ «այո» (Սիմոնն Վէյլ) եւ երկու «ոչ» (Փասքուա եւ Շըվէնըման) կային, որոնք իրենց դատը պաշտպանեցին, միշտ հիմնուելով գրեթէ նոյն դրդապատճառներուն վրայ։ Բոլորը Ֆրանսան եւ Եւրոպան կը պաշտպանեն, դրական թէ բացասական դիրքով։

Ռէնսի մէջ, Ժան-Մարի Լը Փէն իր հրապարակային հաւաքոյթը ըրաւ հակառակ տեղւոյն արքեպիսկոպոսին, որ կիրակնօրեայ պատարագն ալ ջնջած էր եւ եկեղեցին փակած, երբ Ազգ. Ճակատը յայտնած էր թէ պաւիթը ընտրած էր իր համաժողովին համար։ Լը Փէնի ընտրութիւնը հիմնուած էր «զուտ ֆրանսական» տուեալներու վրայ։ Ռէնսի մէջ է, որ 496-ին Սէն - Ռեմի մկրտած էր Գլովիսը, Ֆրանսայի թագաւոր եւ արդէն Լը Փէն ոգեկոչեց Ֆրանսայի թագաւորները, դիմեց Ջօլայի՝ «Ֆրանսացիներ, Ֆրանսուհիներ, հայրենիքը վտանգի մէջ է, ոտքի՛ դուրս քշելու համար դաւաճանութեան մեղսակիցները»։ Հազիւ 2000 հոգի հաւաքուած էին լսելու համար Ազգ. Ճակատի ղեկավարը, որ մեղադրելէ ետք Միթերանը որ «ազատ-որմնադիրական դաւ մը լարած է Ֆրանսայի դէմ», Ֆիլիփ Սէկէնի ալ «միջակութիւնը» Սեպտեմբեր 3-ին վերագրեց Միթերանի հետ բեմադրուած սենարիոյի մը։

Ժիսքար տ'Էսթէն հիւրն էր «Ճշմարտութեան Ժամ»ուն։ Նախկին նախագահը որ բուռն ջատագով մըն է Եւրոպայի, կ'ուզէ հասկցնել որ պէտք չէ շփոթել Միթերանը եւ հանրաքուէին բուն նիւթը որ Եւրոպան է։ Ու պատմութիւն մը կը պատմէ։ Երիտասարդ աղջիկ մը կ'ըսէ հօրը թէ պիտի ամուսնանայ քաղաքապետարանը Սեպտեմբեր 20-ին։ Հայրը կ'ըսէ «երբ քաղաքապետը հարցում ընէ՝ «կ'ուզէ՞ք ելլն. ելլն.» ո՛չ պիտի պատասխանես»։ Ինչո՞ւ հարց կու տայ աղջիկը ու հայրը կը պատասխանէ՝ «որովհետեւ քաղաքապետը չեմ սիրեր»։ Աղջիկը, այն ատեն, կը ճշդէ՝ «այս անգամ այո՛ կ'ըսեմ, որովհետեւ հարցը քաղաքապետին չի վերաբերիր, ու երբ ընտրութիւններ ըլլան ո՛չ կ'ըսեմ քաղաքապետին»։ Այլ խօսքով պէտք է այո՛ ըսել Սեպտեմբեր 20-ին եւ ո՛չ Մարտին, երբ երեսփոխանական ընտրութիւններուն օրը գայ։

Ճիշդ է որ ստեղծուած շփոթութիւնը բոլորովին կը խեղաթիւրէ հանրաքուէին բնոյթը եւ խորքին մէջ, կը փաստէ որ Մաաստրիխթի դաշնագիրը պէտք է վաւերացուէր Խորհրդարանին կողմէ (ինչ որ շատ դիւրին ալ պիտի ըլլար) եւ չվերածուէր փլէպիսիթ-ի մը թեր կամ դէմ Միթերանի։ Այս է պատճառը նաեւ բազմաթիւ «ոչ»երու, . անոնց «ո՛չ»ը ո՛չ մըն է Միթերանի։ Եւ տ'Օրմէսոնի խորագիրը շատ բան կ'ամփոփէր, Սեպտեմբեր 7-ի Ֆիկառօ-ի մէջ, երբ կ'ըսէ «Այո՛ Մաասթրիխթի, ո՛չ Միթերանի»։ Յստակ պէտք է ըլլայ, որ հարցը վաղուան Եւրոպան է։

126 ԹՈՆ ՊՂԻՆՁԻՆ ՉԱԽՈՂԱԾ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆԸ

Թէ իրական կեանքը ճառերու, երազներու ճամբով չէր ընթանար, թէ զոհողութիւն, հայրենասիրութիւն, նոյնիսկ պարկեշտութիւն սնամէջ եզրեր կը ներկայանային «շահ» կոչուած ամենահզօրին դէմ, արդէն ծանօթ պարագաներ էին: Այդ ծանօթութիւնը վերջերս ամբողջնդուած էր երբ լսելէ ետք, կարդացած էինք նաեւ թէ կային Հայաստանէն Ղարաբաղ մեկնողներ որոնց նպատակը Ադրբեջանցիներ ետ մղել ու հող ազատագրել չէր. անոնք խիզախութիւն ու քաջագործութիւն ցոյց կու տային տնտեսական ճգնաժամու ամենակուլ յորձանքէն ազատագրելու համար իրենց քսակները: Մինչ Հայաստանէն սնդեղէնի, դեղօրայքի բեռով շարասիւներ հազար վտանգ յաղթահարելով կը ճգնէին Ղարաբաղի Հայութեան օժանդակութեան հասնիլ, պատեհապաշտ ապետներ ալ այլ կարգի վտանգներու ենթարկուելով անասուն «կը ներածէին» Հայաստան: Բաւական շահութաբեր ձեռնարկ պէտք է ըլլայ այդ մէկը, որպէսզի մարդ մէկդի դնելէ ետք բարոյական ամէն ըմբռնում, ենթարկուի նաեւ թշնամիին որոգայթներուն, օդէն ինկած ռումբին, հրթիռին մշտակայ վտանգին:

Պատեհապաշտը, շահամոլը միմիայն Հայութեան պտուղները չեն. ոչ ալ առիթէն օգտուելու, հարստանալու միջոցներուն մէջ խտիր չդնելու առաքելութիւնը միայն հայկական երեւոյթ կարելի է նկատել...: Այս տեսակի մտածումներով ջանացած էինք վրան չծանրանալ Ղարաբաղցիին սպացուածքէն Ադրբեջանցիին հետ բաժին ունենալու Հայաստանցիներու անորժակին ու անցնիլ. այդ «անցք»ին վրայ հասաւ քանի մը գլուխ անասունի գործառնութիւնը մանկապարտէզի արարք դասող նոր լուր մը. Օգոստոս 22-ի «Երկիր» թերթը «Ստրատեգիական հումքը շարասիւնով հեռանում է» խորագրուած կէս էջով մը հետեւեալը կ'ըսէ. Գիւմրիի մաքսատան մէջ Թուրքիա մեկնող հայ դրօսաշրջիկներուն պայուսակներէն պղինձ ձեռք անցած ըլլալու լուրերէն ետք, հասած է ահազանգ մը. Գիւմրիի մէջ երթեւեկի պաշտօնեայ մը կանդնեցուցած է 14 բեռնատարէ բաղկացած շարասիւն մը ու պարզած որ անոնք բեռցած են 100 թոն ալիւմինիում եւ 126 թոն պղինձ: Այդ պղինձին մէջ գտնուած են նաեւ Թբիլիսիի հաղորդալարեր ինչ որ կ'ըսուի թէ «hանելուկային ձեւով անհետանում էր Գիւմրիի մի քանի փողոցներից»*: Գրի առնուած տեղեկագրին համաձայն, բեռը կը պատկանէր Երեւանէն երկու ձեռնարկութեան իսկ հասցէատէրն էր Թիֆլիսէն հաստատութիւն մը: Վաճառքը արտօնուած էր Տնտեսութեան նախարարին ա. տեղակալէն կողմէ: Գոնէ իր ստորագրութիւնը կար փաստաթուղթերուն վրայ: Կար նաեւ Երեւանի մաքսատան կնիքը: Որպէս յաւելեալ տեղեկութիւն կ'ըսուի որ դժուար չէ կռահել որ Թիֆլիսեան հաստատութեան այդ ապրանքը պէտք չէ, իսկ շրջանին մէջ ամենաբարձր գինը կու տայ Թուրքիան:*

Թէ որքան ճիշդ են պղինձ բարձած շարասիւնին առաքելութեան մասին հրամցուած վարկածները, առիկա պիտի յայտնէ պաշտօնական տեղեկատուութիւնը: Մինչեւ որ այդ մէկը կամ որեւէ լուսաբանութիւն տեղ գտնէ Հայաստանեան մամուլին մէջ, կարելի է խորհրդածել Գիւմրիի փողոցներէն անհետացած պղինձէ հաղորդալարերուն մասին. կարելի է նաեւ հաշուել -ինչպէս կ'ընէ թերթին Գիւմրիի թղթակիցը- թէ երբ մէկ փամփուշտ ձուլելու համար 15 - 30 կրամ պղինձ կը գործածուի, քանի՞ փամփուշտի կը բաւէ 126 թոնը...:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

-- ՄԱՀՈՒԱՆ ՔՍԱՆԱՄԵԱԿ --

1972, Սեպտեմբեր 7-ին է, որ փարիզեան հիւանդանոցի մը մէջ, իր մահկանացուն կը կնքէր Նշան Պէշիկթաշլեան, գրագէտ - երգիծաբան, նաեւ ուսուցիչ եւ վաղ երիտասարդութեան ալ՝ դերասան:

Բնիկ պոլսեցի, ծնած էր 1898-ին եւ գլխաւորաբար ինքնաշխատութեամբ է, որ կատարելագործած էր իր ուսումը, մանաւանդ հայերէնը, որու երկրպագուն էր:

Քսան տարիներ սահեր անցեր են արդէն, աշնանամուտի այն օրէն, երբ փարիզեան արուարձանի մը գերեզմանատան փոսին կը յանձնէինք իր մարմինը: Ու քսան տարիներու երկայնքին, օրէ օր իր երբեմնի մտաւորականութենէն պարպուած փրանսահայ գաղութը, սկսաւ նաեւ մոռնալ իր մեռելները: Այն մեռելները՝ որոնք կեանք տուած էին իրեն: Այսպէս եղաւ նաեւ Պէշիկթաշլեանի պարագան, հակառակ անոր, որ երգիծաբանէն անդին, ան եղած էր նաեւ հայերէն լեզուի եզակի ուսուցիչ մը, որու կը պարտին իրենց հայերէնը փարիզեան շրջանի առաջին երկու սերունդներէն շատեր: Գիտէր հետաքրքրել, աշակերտին ուշադրութիւնը գրաւել, չձանձրացնել վարժապետական ուսուցումով մը ու փնտռել տալ իր դասերը, ինչ որ հազուադէպ պարագայ մըն էր, մանաւանդ ի՛ր ժամանակաշրջանին:

Հեղինակն է բազմաթիւ գործերու, գրական, երգիծական թէ թատերական: վերջին տարիներուն քիչ մը շատ կ'արտադրէր, հայ մամուլին տալով գրութիւններ, ուր յաճախ որակը զոհն էր քանակին, բայց, այդ ալ իր արդարացումն ունէր քանի Սփիւռքի այն քիչերէն էր, որ կ'ապրէր իր գրիչով միայն: Երգիծական մարզին իր ամէնէն յաջող գործերը կը մնան իր առաջին ծաղրանկարները, որոնք նախքան հատորով հրատարակուիլը, լոյս տեսած են «Յառաջ»ի մէջ, նախապատերազմեան շրջանին:

Ստորեւ, երգիծական իր էջերէն այս քանի մը նմոյշները թող յարգանքի մեր արտայայտութիւնը ըլլան իր յիշատակին հանդէպ, որպէսզի դառնութեամբ չսախպուինք կրկնել բանաստեղծին հետ. -

«... Եւ յիշատակս ալ թառամի
Ա՜հ, ա՛յն ատեն ես կը մեռնիմ»

ԽՄԲ. «ՅԱՌԱՋ»Ի

ՄԵՐՕՐԵԱՅ ԾԻԾԱՂՆԵՐ

ՀԱՅ ԸՆԹԵՐՑԱՍԷՐԸ

Հայ հարուստ մը կը ճանչնամ որ բացառաբար ու բացառիկ ընթերցասէր մըն է: Աւելի ճիշդ հրէշային ընթերցամոլ մըն է:

Ներկայացնեմ:

Հայրենակիցի մը հետ միասին գործ մըն է հիմնած: Ամէն օր «Յառաջ» մը կը գնէ որուն 25 սանթիմը կը վճարէ իր գործին ընկերը: Միասին կը կարդան: Իրիկունները, խանութը գոցուած պահուն՝ կ'իւրացնէ թերթը ու կ'երթայ տուն: Իր բնակած յարկաբաժնին վրայ կը գտնուի Հայ մը որ բաժանորդ է «Ազդարար»ի: «Յառաջ»ը կու տայ ու կը ստանայ «Ազդարար», պայմանաւ որ «Յառաջ»ը իրեն վերադարձուի, մինչ «Ազդարար»ը իր քով կը մնայ: «Ազդարար»ը կը ղրկէ Եգիպտոս, բարեկամի մը ու փոխարէն կը ստանայ «Յուսաբեր» ու «Արեւ»: Իսկ «Յառաջ»ներուն շաբաթուան երեք թիւերը կը ղրկէ իր փարիզաբնակ մէկ ծանօթին ու կը ստանայ «Երեւան»ի երեք թիւերը: «Յառաջ»ի մնացեալ երեք թիւերն ալ կը ղրկէ ուրիշի մը ու կը ստանայ անկէ «Բուժանք», «Նոր Երկիր»: Այս բոլոր թերթերը կարդալէ վերջ, վրան աւելցնելով «Յուսաբեր»ը եւ «Արեւ»ը, ամէնքը մէկ կը ղրկէ Նիւ-Եորք գտնուող իր մէկ ազգականին ու փոխարէնը կը ստանայ «Հայրենիք», «Ասպարէզ», «Պայքար», «Նոր Օր», «Կռունկ», «Կոչնակ»: Այս թերթերն ալ կարդալէ վերջ զանոնք կը յանձնէ մէկու մը ու կը ստանայ ամսական 50 Ֆրանք: Ուրեմն ամսական 13 - 15 Ֆրանքով կը կարդայ 15 թերթ ու իր տուած դրամը ստանալէ վերջ զուտ շահ կ'ունենայ 35 Ֆրանք ու 35.000 գաղափար:

Եւ տակաւին պնդողներ կան թէ Հայ մամուլը իր օգտակար դերին մէջ չէ:

ՄԵՐ ՄԵՌԵԱԼՆԵՐԸ
ԵՒ ԻՐԵՆՑ ԱԶԳԱԿԱՆՆԵՐԸ

Սողոմոն Կուլիկեան անուն ծանօթ մը ունէի: Աշխարհի մէջ մինակ մարդ մըն էր: Կարծես գետնէն բուսած կամ ծառի մը ճիւղէն ինկած: Ազնիւ մարդ էր, բայց դժբախտ ու մանաւանդ հիւանդ: Անցեալ օր -ձեզի օրեր- մեռեր է: Ահաւասիկ մահազդը..

«Տիար Յակոբոս Կուլիկեան եւ զաւակունք, Տիար Աբրահամ Կուլիկեան եւ զաւակունք, տէր եւ տիկին Սաղաթէլ Կունտոզեան եւ զաւակունք, Տիար Մատթէոս Թորոսեան, Այրի տիկին Սօֆի Ագապեան (Սթօքօլմ), եւ իր զաւակը (Որովայնաֆաղաֆ), Օր. Զապէլ Մուլիկեան (Փարիզ), Տիար Մեսրոպ Թովմասեան (Ատլանտեան Ովկիանոս), Տ. Ադլադեան (Զանզիպար), Տիար Ողբունի (Քամչաթքա), Տ. Սարենց (Ն. Զելանտա), Տ. Հովենց (օդանաւ ի խաղաղական), Տ. Մատթեան (Մանչէսթըր), Տ. Աբխողոմեանց (Կալկաթա), Տ. Իշխան Խանամեանց (Սահարա), Տ. Ծովակալ (Լօզան) եւ Քէշիշեան (Լոնտոն), Գնաճեան (Պերլին), Խորանճեան (Վիէննա), Մինասեան (Աթէնք) ընտանիքները եւ համայն ազգականք կը ծանուցանեն դառնակսկիծ մահը՝

ՏԻԱՐ ՍՈՂՈՄՈՆ ԿՈՒԼԻԿԵԱՆ-Ի

(Նախկին անդամ Թաղական խորհրդի եւ կալուածոց հոգաբարձութեան)

իրենց թոռան, զաւկին, հօրը, մեծ հօրը, ամուսնոյն, հօրեղբօրը, մօրեղբօրը, եղբօրը, քեռայրին, ազգականին՝ որ տեղի ունեցաւ իր 59 տարեկան ծաղիկ հասակին մէջ, չարչարագին հոգեվարքէ մը վերջ, որ տեւեց 58 տարի:

Յուղարկաւորութեան տխուր արարողութիւնը պիտի կատարուի ... *եւլն. եւլն.*»

Նախ մարդ կ'ապշի կը մնայ թէ ո՞ւրկէ բուսան այս ազգականները:

Երկրորդ՝ ի՞նչպէս կրցան այդքան հեռուներէն՝ մահը իմանալ ու միասին ծանուցանել:

Տարօրինակ ազգ ենք, ըսելիք չկայ:

Երբ ողջ ենք, ոչ ազգական ունինք, ո՛չ բարեկամ: Անգամ մը որ մեռանք ահա սիրողներ ու լացողներ կը ծնին:

Ամէն ազգ մահով կը պակսի. իսկ մենք մահով կ'աւելնանք:

«ԱԶԳԱՅԻՆ ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆ»

Քանի մը շաբաթ առաջ բացումը կատարուեցաւ, Բարեգործականի շէնքին մէջ Ազգ. Մատենադարանին:

Մատենադարանի բացումէն մէկ օր վերջ Տոքթ. Վ. Թորգոմեան սրահէն ներս մտնել ուզած է հին ազգօգուտ բժիշկներու վրայ իր կատարելիք մէկ ուսումնասիրութեան համար կարգ մը գրքեր թղթատելու մտքով: Արամ Անտոնեան անոր ըսած է, թէ կարելի չէ առանց արտօնագրի ներս մտնել: Պատուիրած է որ Պ. Հէքիմեանէն արտօնագիր մը ստանայ: Պ. Հէքիմեան ալ յայտնած է, որ արտօնագիրը պէտք է Մալէզեանէն ստորագրուի: Մալէզեանն ալ երկու օր վերջ Պելժիքայէն գալով յայտնած է, որ արտօնագիրը Նորատունկեանէն պէտք է կնքուի: Շաբաթ մը վերջ Նորատունկեան ըսած է որ Տոքթ. Թորգոմեանի ուսումնասիրութեան լրջութիւնը պէտք է քննուի: Պ. Բասմաճեան խնդիրը քննելով նպաստաւոր կամ աննպաստ վճիռ մը չէ կրցած արձակել: Գործը յղուած է Մարկոս Նաթանեանին, որ այդ հարցը իր իրաւասութենէն վեր գտած է: Եղելութիւնը պատմուած է Պօղոս Նուպար փաշային, որ այս մասին յանձնախումբ մը կազմել հրամայած է: Շաբաթ մը վերջը կազմուած է յանձնախումբ մը Լեւոն Բաշալեանէ, Արշակ Չօպանեանէ, Տիգրան Կամսարականէ, Փրոֆ. Ադոնցէ եւ Իրաւաբան Պապաջանեանէ բաղկացող:

Հիմա այս յանձնախումբին վճիռին կը սպասուի Տոքթ. Թորգոմեանը մատենադարանէն ներս առնելու համար:

Լուր եղաւ, որ յանձնախումբը երկար վիճաբանութիւններէ վերջ որոշում տուած է որ Տոքթ. Թորգոմեանը կրնայ իր կատարելիք ուսումնասիրութեան համար մտնել մատենադարան:

Վերջապէս, արտօնագիրը կը պատրաստեն ու ցրուիչի մը ձեռքով կը ղրկեն Տոքթ. Թորգոմեանի տունը: Ու ահա թէ տունէն ի՞նչ կը պատասխանեն.

- Տոքթորը յուսահատած եղաւ գնաց Վիէննա՝ Մխիթարեաններուն մատենադարանը: Շաբաթուան մը մէջ իր ուսումնասիրութիւնը կատարեց: Այսօր հետադիր առինք, վաղը առաւօտ կը հասնի ու ա՛լ ձեզի պէտք չունի:

ՄՏՔԻ ԲԵՌՆԱԿԻՐՆԵՐ

Շատ տեսակի մարդիկ ունինք...

Այս անգամ պիտի խօսինք զարգացեալ մասին: Այս մարդիկը խիստ լուրջ, բաւական յարգուած, ուսումնական եւ մանաւանդ ուսումնատենչ գլուխներ են: Ընդհանրապէս մինչեւ երեսուներհինգ - քառասուն տարեկան կ'երթան համալսարաններ, մինչեւ վաթսուն - վաթսունհինգ տարեկան կը շարունակեն ընթերցումներ եւ ապա կը նստին ու կը մտածեն, կը մտածեն, կը խոկան, կ'ամփոփուին, կը սուզուին հասկնալու համար աշխարհի բանը:

Այս մարդոց գլուխը նման է բուսաբանական պարտէզի: Աշխարհի հազար կողմերէն խոտեր, ծաղիկներ, տերեւներ, ծառեր բերուած ու տնկուած են: Մուտքը արգիլուած է: Եւ դրախտը զուրկ է սեփական ծաղիկէ ու պտուղէ:

Ուրիշներ ուրիշ բաներու կը նմանցնեն այս մարդիկը: Ոմանք կ'ըսեն թէ անոնք «գրքի մուկեր» են կամ «կատուներ մատենադարանի» եւ կամ «հին գրատուն», «ամբար գիտելեաց», «բառարան կենդանի»:

Անոնք պարզապէս մտքի բեռնակիրներ են եւ իրենց ուղեղին մէջ կը դիզեն գրքեր ու գիտելիքներ: Եւ երբ տեղ չի մնար իրենց ուղեղում, այս անգամ գրքերն ու գիտելիքները կը սկսին դիզել իրենց ուղեղին վրայ: Եւ օր մըն ալ գրքերու ծանրութենէն կը կքին, կը լռեն, կը տառապին ու կը քալեն նահատակներու նման:

Տխուր է անոնց պատկերը:

Ընդհանրապէս կ'ունենան մօրուք, ակնոց: Իրենց դիմագիծերը կարծէք կը ներկայացնեն Բաբելոնի քարտէզը կամ լաբիւրինթոսի մը յատակագիծը:

Բեռնակիր մտաւորականներ են...

Պէտք չէ թերանալ յարգանքի մէջ:

Գրեթէ ասանկ մէկն էր նաեւ Եղիա Տէմիրճիպաշեանը:

Այս առթիւ մանրավէպ մը իր կեանքէն ու իր խօսքէն մանաւանդ:

Օր մը Եղիա դուրս կ'ելլէ «Մուրհանդակ» թերթի խմբագրատունէն, ընկերակցութեամբ Միսաքեան Շաւարշին:

Կը քալեն, կը խօսին:

Եղիա կը խօսի ու կը հարցնէ Շաւարշին.

- Տղաս, կը կարդա՞ս...

- Այո՛, Պարոն Տէմիրճիպաշեան...

- Շա՞տ կը կարդաս...

- Բաւական...

- Կը հաղորդակցի՞ս միշտ փիլիսոփայական, իմաստասիրական մեծ մտքերուն հետ...

- Բաւական...

- Քեզի խրատ մը տամ...

Ու Եղիա կը կենայ: Կը նայի Շաւարշի աչքերուն մէջ ու կ'ըսէ տխուր լրջութեամբ.

- Տղա՛ս, մի՛, շատ մի՛ կարդար... վերջը ինծի պէս կ'ըլլաս...

Ու հիմա ըսելու է այս խօսքը մտքի նոր բեռնակիրներուն.

- Զգո՛յշ, վերջը Եղիային պէս կ'ըլլաք...

Ու դեռ տուող, ստեղծող, պտղատու միտք էր Եղիան: Հապա ի՞նչ ըսել ան-

միտք ու անպատուղ բեռնակիրներուն.

. Վերջը Եղիայէն ալ դէշ կ'ըլլաք…

Հէ՛ք մտքի բեռնակիրներ, որոնք մեծ մտքերու աճապին բեռները կը շալկեն անդադար: Մեծ մտքերու ծառաները եղած են: Գերուած են: Բռնուած մեծերու ճիրաններէն: Եւ կորսնցուցած են իրենց ինքնուրոյնութիւնը: Զուրկին սեփական միտք, կարծիք, դատողութիւն, տրամաբանութիւն: Եթէ սովորական հարց մը տաք իրենց անոնք կը պատասխանեն.

. Այս մասին Թէնի կարծիքը որոշ է…

. Լիպկնեխտ կ'ըսէ որ…

. Ըստ Արիստոտէլի…

. Պլատոն շատ լաւ բացատրած է այդ կէտը…

. Ուրնանի հետեւեալ խօսքը միտքդ պահէ…

. Շոպէնհաուէր այդ մասին երկարօրէն խօսած է…

. Նիցչէն կարդա՛ ու պիտի տեսնես…

. Կառլայլին բանձիդ ճիշդ հակառակը ապացուցած է…

. Ըստ Լենինի…

. Պէրկսոնը շատ ուժգնօրէն ապացուցած է ըսելիքս…

. Այնշթայն շատ պարզ կերպով հաստատած է որ…

Հէ՛ք մտքի բեռնակիրներ:

Անօգուտ է անոնց ըսել.

. Ի՞նչ է այս մասին սեփական կարծիքդ…

. Պէրկսոնի կարծիքը այն է որ…

. Եղբայր, ձգէ սա Պէրկսոնը, քու կարծիքդ ի՞նչ է…

. Թէն ըսած է որ…

. Հասկցանք, քո՛ւ կարծիքդ…

. Նիցչէ կը կարծէ որ…

. Քո՛ւ կարծիքդ…

. Իմ կարծիքս Շոպէնհաուէրի կարծիքն է… ես անոր կարծիքքն եմ դայն կարդալէս ի վեր…

. Անկէ առաջ ի՞նչ էր սեփական կարծիքդ…

. Անկէ առաջ Քանթի կարծիքքն էի…

. Անկէ ալ առաջ…

. Անկէ ալ առաջ անշուշտ դեռ կարծիք չունէի…

. Ասկէ վերջի սեփական կարծիքդ ի՞նչ պիտի ըլլայ…

. Զորս հինգ գրքեր ունիմ կարդալիք, որ գնեցի, սեփականութիւններս են, անոնցմէ կախուած ունի կարծիքս…

Բարեկամներ, ուղեղ ըսուածը ուժի աղբիւրութիւն մը ունի: Մանաւանդ դերի ուղեղները: Երբոր ուղեղին վրայ կը դըրուի Թուղթի աճապին ծանրութիւններ, գիտէ՛ք, անշուշտ հէ՛ք ուղեղը տակը կը մնայ ճզմուիլ, ճզմուիլ ու ջրուիլ:

Եւ ջրոտ ուղեղէ մը կարելի չէ սպասել սեփական կարծիք այլ միայն.

. Նիցչէ…

. Պէրկսոն…

. Շոպէնհաուէր…

. Շոփէնի … մահերդ;

1933

ԵԹԷ ՖՐԱՆՍԱՑԻՆԵՐԸ ՄԵՐԺԵՆ ՄԱԱՍԹՐԻԽԹԸ

Պրիւսէլի եւ Ուայթհոլի (Անգլ. դրամատուն) մէջ յամառ հարցում մը կը յղէի. ի՞նչ պիտի պատահի եթէ Ֆրանսացիները «ոչ» պատասխանեն Մաասթրիխթի հանրաքուէին: Նիւթը որ լրատուները մեծապէս կը զբաղեցնէ Ֆրանսայի մէջ, Անգլիոյ հանրային կարծիքին մէջ ալ հետաքրքրութիւն արթնցուցած է Ֆրանսայի պատասխանին առնչութեամբ: Եթէ ժխտական ըլլայ այդ պատասխանը, ամբողջ Եւրոպան պիտի կրէ հետեւանքները, սակայն յատկապէս Ծոն Մէյճըր շատ դժուարին կացութեան պիտի մատնուի: Տագնապ պիտի ստեղծուի դրամական շուկային մէջ: Մաասթրիխթի ձախողութիւնը սպառնալիք մը պիտի ըլլայ եւրոպական դրամական դրութեան ապագային համար: Տկար տարադրամները առոր անմիջական հետեւանքը պիտի կրեն: Եթէ Ճ. Մէյճըր մերժէ բրիտանական դրամը արժեզրկել, գերմանական մառքին դէմ, պահպանողական կուսակցութիւնը բացայայտ կերպով պիտի բողոքէ: Իսկ եթէ փայն արժեզրկէ, դրամին վարկը ծանր հարուած ստացած պիտի ըլլայ:

Թէ՛ Պրիւսէլի եւ թէ Ուայթհոլի մէջ ընդհանուր կարծիքը այն է որ Մաասթրիխթի ձախողելու պարագային, նոր դաշինք մը պէտք է պատրաստուի: Սակայն առիկա դիւրին պիտի ըլլա՞յ: Կարելի պիտի ըլլա՞յ տասներկուքներու մօտ հասարակաց կամքի նոյն արտայայտութիւնը տեսնել: Հասարակաց ծրագրի մը տրամադրութիւնը կրնայ ցնդիլ բոլորովին եթէ Ֆրանսա մերժէ դաշնագիրը: Թերեւս ժամանակը ուշ չէ, ամբողջ Եւրոպայի չափանիշով դայն վերանայելու մը նիւթ դարձնելու համար:

Նման վերածրկում դէմ յանդիման պիտի բերէ ատրճանական զարգացումի մը կողմնակիցներն ու արմատականները: Առաջինները պիտի ուզեն տարբերակ մը պատրաստել որով կարելի ըլլայ քուէարկողներու հաւանութեան արժանանալ.երկրորդները կոչ պիտի ընեն վերաքննելու Հասարակապետութեան ընթացքը:

Ֆրանսայի «ոչ»ը պիտի պարտադրէ Անգլիան որ արտահերթ նիստի հրաւիրէ Հասարակապետութիւնը, քանի որ ներկայիս կը վարէ Նախագահութեան պաշտօնը: Արմատականներու թէզը բաւական նեցուկ պիտի գտնէ հոն, սակայն Մէյճըր ատրճանական զարգացման կողմնակից մըն է:

Ֆրանսայի «ոչ»ը պիտի փարատէ անգլիացի պահպանողականներու վախը որ հետեւանք էր Ֆրանսայի, Գերմանիոյ եւ Պենելիւքսի Պետութիւններուն կայուն համախմբումի հեռանկարին որ Անգլիան քիչ մը հեռուն կը ձգէր: Ֆրանսական ընտրողներու ըմբոստութիւն մը պիտի փարատէ այս վախերը:

Նոր դաշինք մը պէտք է նկատի առնէ դրամական միութեան Գերմանիոյ մէջ առթած հակակրութիւնը: Թերեւս նոյնիսկ յետաձգէ միակ դրամի մը գործածութիւնը: Ատով, Ճ. Մէյճըր ալ ստիպուած պիտի չըլլայ դիմագրաւելու Անգլիոյ հակադրութիւնը դրամական միութեան մը հանդէպ:

Մէյճըր պիտի յաջողի նոյնիսկ հաշտութիւն մը բերելու պահպանողականներու պայքարին, աւելի ճկուն միութեան ձեւ մը գտնելով, քան՝ Մաասթրիխթի մէջ առաջարկուածը:

Վերջապէս, Անգլիոյ մէջ քաղաքականութիւնը նուազ խնդրայարոյց է քան՝ տնտեսութիւնը: «Այո»ի տկար առաւելութիւն մը շատ կը պատշաճի Անգլիոյ կառավարութեան. «այո» մը որ բաւարար ըլլայ չթաղելու Մաասթրիխթը, բայց կռուաններ տալով դաշինքի նուազագոյն մեկնաբանութեան կողմնակիցներուն:

ՔԱՂՀԱՆ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ՝ ՆԵՐԿԱՅ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՏՕՆԱՎԱՃԱՌԻՆ

Այս տարի եւս, Նախաձեռնութեամբ եւ կազմակերպութեամբ Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան, Հայաստանի Հանրապետութիւնը ներկայ կ'ըլլայ Մարսէյլի 68րդ Միջազգային Տօնավաճառին, Փարք Շանօ, Սեպտեմբեր 25-էն Հոկտեմբեր 5:

«Փալէ տէ Քոնկրէ»ի շքեղ եւ փառաւոր շէնքին մէջ է որ պիտի զետեղուի հայկական տաղաւարը աւելի քան երեք տասնեակ օտար երկիրներու կողքին:

Հայաստանի Հանրապետութեան առեւտրա - արդիւնաբերական պալատի «Ինիսերվիս» վաճառականական ձեռնարկութիւնն է, մասնագիտացած տօնավաճառներու կազմակերպութեան մէջ, որ կ'ապահովէ Հայաստանի մասնակցութիւնը ներկայացնելով, ցուցադրելով երկրի տնտեսական, ճարտարարուեստական, արհեստաւորական արտադրութիւնները եւ կարողութիւնները: Մարսէյլի տօնավաճառէն անմիջապէս առաջ, Սեպտեմբերի առաջին կէսին, «Ինիսերվիս» կը մասնակցի Հռոմի մէջ միջազգային առեւտրական մեծ հանդիպումի մը:

Ձեռնարկութեան տնօրէնը՝ Գագիկ Ասատրեան, Հայաստանի Հանրապետութեան այսօրուան տնտեսական կացութեան ներած պայմաններուն մէջ կը ջանայ առաւելագոյն չափով ապրանք արտածել ոչ միայն վաճառելու այլ նաեւ ճանչցնելու համար Հայաստանի արտադրութիւնները, ապագայ շուկաներ հաստատելու ձգտումով:

Արդէն, այս տարի, Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տունը կ'ուզէ առաւել չափով տնտեսական բնոյթ տալ ձեռնարկին: Այս միտումով Հոկտեմբեր 2-ին համար, որ «Հայաստանի Օր»ն է, հրաւիրած է ու ներկայ պիտի ըլլան Հայաստանի Հանրապետութեան Առեւտուրի նախարարը՝ Տիգրան Գրիգորեան, Հայաստանի Հանրապետութեան առեւտրա - արդիւնաբերական պալատի Նախագահը՝ Աշոտ Սարգիսեան, ինչպէս նաեւ այլ տնտեսական պատասխանատուներ: Անոնց ներկայութիւնը պիտի սատարէ գործակցութեան կապեր հաստատելու, քանի Մարսէյլ - Փրովանսի առեւտուրի եւ ճարտարարուեստի Գրասենեակը ու Պուշ - տիւ - Ռոնի ընդհանուր Խորհուրդը պատրաստ են միասնաբար, Մարսէյլի մէջ, գրասենեակ մը բանալու եւ մղելու գործարար մարդիկը հետաքրքրուելու Հայաստանով: Նոյն օրը, Տօնավաճառի պատուոյ դահլիճին մէջ, Մարսէյլի Տօնավաճառի ընդհ. տնօրէն-նախագահը՝ Ժան-Փիէռ Փէլըթիէ պիտի տայ ընդունելութիւն մը ի պատիւ Հայաստանի Հանրապետութեան Նախարարին եւ պիտի մասնակցի երեկոյեան, իրեն հետ, զրոյցի մը՝ նուիրուած Հայաստանի տնտեսական եւ քաղաքական իրավիճակին:

Հարաւ Միջերկրականի մէջ, Մարսէյլի Միջազգային Տօնավաճառը տնտեսական, առեւտրական եւ մշակութային կարեւոր դէպք մըն է: Կ'ընդունի աւելի քան չորս հարիւր հազար այցելուներ: Անցեալ տարի Հայաստանի տաղաւարը մեծ ուշադրութեան եւ հետաքրքրութեան առարկայ եղած էր: Բազմաթիւ օրը յատկապէս Նախարար Միշէլ Տըլըպառ այցելած էր ու իր համակրութիւնը յայտնած: Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տունը, անկասկած ամէն ճիգ պիտի թափէ որպէսզի առաւել յաջողութիւն գտնէ ձեռնարկը եւ մանաւանդ ունենայ դրական հետեւանքներ Հայաստանի համար որ աւելի քան երբեք շրջափակումով, տնտեսական տագնապով, Ղարաբաղի հարցով, Ներքին հակադրութիւններով կարիքն ունի բացուելու արտաքին աշխարհի վրայ:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ԻՑՈՒՇ ԻՐ ՄԱՀՈՒԱՆ 18-ՐԴ ՏԱՐԵԼԻՑԻՆ

Շահան Շահնուր

ԱՌԱՒՕՏԵԱՆ ՇԵՓՈՐ

Մանրամասնօրէն Աւետիս նկարագրեց իր ծեծը, փոթորկալից խօսելակերպով մը ուր Թուրքերէնը կը տիրապետէր: Բայց յանկարծ իր մէկ նախադասութիւնը կէս ձգելով ուղեց յետադարձ ակնարկ մը նետել եւ ըսել թէ ինչո՞ւ միսի կտորը բերանը նետած էր: Այս կէտը կարեւոր էր: Խիստ շատ կարեւոր: Միսի կտորը բերանը նետած էր որովհետեւ անօթի էր: Սոված գայլի պէս անօթի: Այսինքն արտասովոր կերպով քաղցած: Ուշադրութիւն ըրէք այս խօսքիս, հիմա պիտի հասկնաք թէ տակը ինչ կայ: Կ'ըսէի ուրեմն թէ գիս ծեծեցին երբ ասկէ ելլելով զոքանչս գարձանք: Ոտքերս թեւերս կապեցին, գիս վարի ծակը նետեցին եւ ես կողերու պէս պոռացի: Ահաւոր բան էր: Կենքուած օրս միայն այդքան շատ պոռացած եմ: Տիկին Էլլիս, եթէ հիմա հանդէպ, չորս կողմս սեւ նշաններ կան դեռ: Աչքերը գոցած՝ հանդիպած տեղին կը զարնէր չուն Ֆախրին: Քիթիս, բերնիս, հապա՞ փորիս: Ինծի այնպէս թուեցաւ որ աղիքներս իրար կ'անցնին, թնճուկ կ'ըլլան: Բայց այդքանով չբաւականացաւ Ֆախրին: Բանտերու մէջ հաշիշամոլ բանտարկեալները պատժելու եւ գիրենք այդ դէշ ունակութենէն զզուեցնելու համար, իրենց բերնէն վար աղտոտ բաներ կը լեցնեն ըսաւ: Եւ որպէսզի ես ալ ուրիշ անգամ գողութիւն չընեմ, ուղեց պատժել նոյն կերպով: Ու բերնէս վար լեցուց գարշելի բան մը: Լաւ ուշադրութիւն ըրէք այս խօսքիս: Այս կէտը խիստ կարեւոր է: Աղտոտ ջուր մը լեցուց բերնէս վար բռնութեամբ: Լուացքի՞ ջուր էր ի՞նչ էր, լաւ չեմ գիտեր. բայց զզուելի հեղուկ մըն էր: Պիտի փսխէի, պիտի մեռնէի եւ աղիքներս մէջ մէջի անցան: Ամբողջ գիշերը չեմ կրցած քնանալ ցաւերուս պատճառաւ եւ ապահով էի թէ թունաւորուած եմ: Բայց ահա որ վերջը…

Աւետիս հոն կանգ առաւ եւ իմաստալից ակնարկ մը պտըտցուց իր դէմքիններուն վրայ որոնք մեծ ուշադրութեամբ կը հետեւէին պատմութեան: Անշուշտ՝ մեծ էր Տիկին Էլլիսի սարսափը: Ու Աւետիս սկսաւ ժպտիլ կրկնելով -- «բայց ահա որ վե՛րջը…»: Կրկին իր դէմքին վրայ եկած էր այն ուրախութիւնը զոր ունէր՝ դեղարան մտած ատեն: Ըսաւ.

-- Արթաքի էֆէնտի, չըլլալիք բան մը պատահեցաւ վերջը .. խելքէդ միտքէդ չանցնիր Արթաքի էֆէնտի … փորէս որդ ինկաւ, ո՛րդ … շերիտ ունիմ եղեր…

Եւ որովհետեւ Տիկին Էլլիս չէր հասկնար, ստիպուեցաւ աւելցնել թէ աղտոտ ջուրին պատճառաւ որդ ինկած էր աղիքներէն, ո՛րդ…

Դեղագործին կինը իր երկու ականջները գոցեց եւ ճչաց.

-- Արթաքի, եթէ այդ բանը ինծի պատահի, վախէս կը մեռնիմ…

Ադաւնի որ իր նշանածին ձայնը առնելով բոլորախորշին եռեւը եկած էր ու պատմութիւնը դրեթէ ամբողջութեամբ լսած, առաջ անցաւ ու միացաւ միւսներուն: Աւելի կանուխ չէր կրցած ընել այս շարժումը, որովհետեւ յուզուած էր եւ սրտին բաբախումները գինքը կը գամէին կեցած տեղը: Այժմ միայն սկսաւ շնչել հանդարտութեամբ:

-- Հիմա խնդիրը բացատրուեցաւ, ըսաւ Տիկին Արմենուհի զինուորին, այդ որդին պատճառաւ է որ միշտ անօթի ես եղեր: Իրաւ ալ անօթութիւն կը պատճառէ ան, քանի որ քու մնունդդ…

-- Հապա՛, ընդմիջեց զինուորը, իմ սընունդս ան կ'ուտէ … Ատոր համար է որ սոված գայլի պէս եմ եղեր … բանով մը չէի կշտանար եւ ծակ-աչք եղած է, գող եղած էի … Ցանցանքը ի՞մս է. մարդ կը կերակրեմ կոր եղեր ու լուր չունիմ … եւ ատոր համար է որ միշտ կը նիհարնամ կոր եղեր:

Հանդարտեցան վերջապէս: Աւետիս իր ձեռքերը շփեց գոհունակութեամբ եւ Արթաքի էֆէնտիէն խնդրեց որ պէտք եղած դեղերը պատրաստէ քանի որ դեռ փորին մէջ բաներ մը մնացած էր: Պէտք էր մաքրել ամէն ինչ: Դեղագործը ըսաւ որ ատկէ դիւրին բան չկայ եւ թէ կրնայ կէսօրէ վերջ հանդիպիլ, դեղը առնելու համար: Ցանկարծ Տիկին Էլլիս ըսաւ Աւետիսին.

- Սա՛նկ ըսէ … ատոր համար է որ միշտ կը նիհարնաս կոր եղեր… մէյ մըն ալ կ'ըսէիր որ աղջկանը պատճառաւ է որ կը հալիս կը մաշիս կոր … սիրոյ չես դիմանակար կոր .. ի՛նչ սէր, որդին համա՛ր է եղեր …

Իր ամբողջ մարմնով ցնցուեցաւ Ադաւնի: Բաց գոյն փէսի մը պէս շառագունեցաւ վայրկենաբար: Ամբողջ արիւնը գըլուխն էր խուժած: Ահաբեկուած աչքերով նայեցաւ իր շուրջիններուն որպէս թէ անոնք հսկայական որդեր ըլլային, բայց իր ակնարկը մանաւանդ գամեց Աւետիսի աչքերուն մէջ: Արթաքի էֆէնտի եւ իր քոյրը փորձեցին միջամտել, բայց Ադաւնի չէր լսեր զանոնք: Իր ակնարկը բնաւ չէր հեռացներ զինուորէն, հեւ ի հեւ պահանջելով որ խօսի, ըսէ, պոռայ, բողոքէ: Թէ այդ գարշելի որդը իրենց սէրին մէջ գործ չունի, չի կրնար ունենալ բնաւ: Կը նայէր Աւետիսի բերնին, եւ կարծէք անդունդի մը եզրը կախուած էր Ադաւնի, մէկ մատով: Աւետիս ըսաւ դեղագործին կնոջ՝ խեղճ ձայնով մը «ատ ըսածդ վայլե՞ց. խելքը գլուխը մարդու խօ՞սք է»: Բայց այս խօսքերը Ադաւնիին համար հաստատումներ էին ինքնին եւ ոչ թէ ժխտում մը, եւ ոչ թէ պոռթկում մը: Մատը փրթաւ սուրցաւով ու Ադաւնի ինկաւ անդունդը, այսինքն փախաւ սաստիկ լալով:

Դեռ քիչ մը առաջ լման արեւ մը կար աջ կողմի ցուցափեղկին մէջ: Այժմ կայ միայն հասարակ ջրագունդ մը՝ մէջի գոյն:

(Շար. 9)

(Շար. Ա. էջէն)

անդամ է կազմակերպութեան գերագոյն մարմնին, նոյնիսկ Սիկիլիոյ թիւ 2-ը կը նկատուի, 1984-ին դատապարտուած էր ի բացակայութեան։ Իր ձերբակալութիւնը կարելի դարձած է «զղջացած» մաֆիոզոյի մը շնորհիւ։

ԻՏԱԼԱԿԱՆ ՕԴԱՆԱՒԸ որ մարդասիրական օժանդակութիւն կը տանէր Պոսնիա եւ Հերցեկովինա, զոհ գացած էր երկու հրթիռներու, ինչպէս կը կարծուէր սկիզբէն։ Արդարեւ, արկածի վարկածը ջնջուեցաւ առաջին քննութիւններուն իսկ։ Հետեւանքն այն է, որ Սեպտեմբեր 7-ին, Սարայեւոյի օդակայանը միշտ փակ կը մնար եւ ոչինչ կը հասնէր այլեւս ամէն բանէ զրկուած ժողովուրդի մը։

ԼԻԲԱՆԱՆԵԱՆ երեսփոխանական ընտրութեանց երրորդ շրջանը (երկրին հարաւը) տեղի ունեցաւ Սեպտեմբեր 6-ին, ուր քրիստոնեաները չմասնակցեցան, ինչպէս նախորդ երկու կիրակիները։ Մահմետականները -շիի- զանգուածային մասնակցութիւն բերին։

Ե Ր Ե Ւ Ա Ն
(«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ» - ՕԳՍ. 29 / ՍԵՊ. 4)

ԱՐԾԱՐԾՈՒԱԾ Է ՆԱԵՒ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՀԱՐՑԸ

Պուտրոս Պուտրոս Ղալիի Ռուսաստան պաշտօնական այցելութիւնը նախապատրաստելու նպատակով Սեպտեմբեր 1-ին Ռուսաստանի Արտաքին նախարարութեան մամուլի կեդրոնին մէջ մամուլի ասուլիս մը կազմակերպած է ՄԱԿ-ի գլխաւոր քարտուղարի տեղակալ Վլադիմիր Պետրովսկի, որ ՄԱԿ-ը լրջօրէն անհանգստացնող «արնածոր վէրքերու» շարքին յիշած է նաեւ Լ. Ղարաբաղի կնճիռը։ Ան ըսած է թէ ՄԱԿ եռանդագին կը մասնակցի Արցախի նուիրուած Մինսկի ժողովին նախապատրաստութեանց եւ ընդգծած է կնճիռին դիւանագիտական ճամբով լուծման անհրաժեշտութիւնը։

**

ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ ՃԱՔԱՐԹԱՅԻ ՄԷՋ(*)

Ր. Յովհաննէսեան որ Ճաքարթա կը գտնուէր որպէս Հայաստանի ներկայացուցիչ չէզոք երկիրներու խորհրդաժողովին, Սեպտեմբեր 1-ին շարք մը հանդիպումներ ունեցած է Զինաստանի, Սինկափուրի, Նիժերիոյ, Պահրէյնի, Ճիպութիի արտաքին ներկայացուցիչներու հետ, ինչպէս նաեւ իսլամական Լիկայի քարտուղար Համիտ ալ Կապիթի եւ ՊԱԿ-ի նախագահ Ե. Արաֆաթի հետ։ Խօսակցութեանց ընթացքին շօշափուած են չէզոք երկիրներու շարժման եւ Ղարաբաղի իրավիճակին առընչուող հարցեր։

(*) Լուրը տուած էինք «Յառաջ»ի Սեպ. 3-ի թիւով։

**

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆԵՐ ԱԲԽԱԶ ԻՇԽԱՆՈՒԹԵԱՆՑ ՀԵՏ

Տեղւոյն լարուած կացութեան ստեղծած մտահոգութիւններով Վրաստան եւ Աբխազիա այցելող Հայաստանի պատուիրակութիւնը, որու կը նախագահէր Սէյրան Պաղտասարեան, այցելած է Գուդաութհայի հայկական բնակավայրերը, ուր իրավիճակը համեմատաբար հանդարտ է եւ հանդիպում ունեցած է աբխազ իշխանութեանց հետ։ Պատուիրակութեան անդամները ընդունուած են նաեւ Աբխազիոյ Գերագոյն Խորհուրդի նախագահ Վ. Արծինպայի կողմէ։ Սեպ. 2-ին ալ պատուիրակութիւնը ընդունուած է Վրաստանի Պետական Խորհուրդի նախագահ Է. Շեւարնածէի կողմէ։ Քննարկուած են կնճիռին խաղաղ կարգադրութեան եւ շրջանի Հայութեան ապահովութեան հարցերը, որոնց շուրջ որոշ համաձայնութիւն գոյացած է։ Պատուիրակութիւնը նոյն օրը վերադարձած է Երեւան։

**

«ՆԱՅԻՐԻՏ»Ի ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՔՆՆՈՒԻ

Հայաստանի պետական նախարար Վիգէն Ճէտէճեան Օգոստոս 28-ին այցելած է «Նայիրիտ» արտադրական կեդրոնը եւ բազմակողմանի քննութիւններ կատարելով մօտէն ծանօթացած է աշխատանքներուն հետ։ Արդիւնաբերութեան նախարարութիւնը որոշած է յատուկ քննարկման առարկայ դարձնել «Նայիրիտ»ը։

**

Գ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ ԸՆԴՈՒՆԱԾ ԻՒՆԵՍՔՕ-Ի ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉԸ

Փոխնախագահ Գ. Յարութիւնեան ընդունած է ԻՒՆԵՍՔՕ-ի գլխաւոր տնօրէն Ֆետերիքօ Մայորի ներկայացուցիչ՝ արտաքին յարաբերութիւններու վարչութեան եւրոպական երկիրներու բաժնի տնօրէն Հորսթ Կոթիկէնը։ Ինչպէս ծանօթ է, Հայաստան այս կազմակերպութեան 170-րդ անդամն է։

**

ԱԶԳ. ԴԱՇԻՆՔԸ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՄՕՏ

Սեպտեմբեր 4-ին Լ. Տէր-Պետրոսեան ընդունած է «Ազգ. Դաշինք»ի ներկայացուցիչները որոնց հետ զրոյց ունեցած է երկրին ներկայ իրադրութեան ազգ. միասնութեան մթնոլորտ ստեղծելու անհրաժեշտութեան մասին։ Քննարկուած են նաեւ սահմաններու պահպանութեան վերաբերող հարցեր։

RADIO AYP

COMMUNIQUE

Depuis le samedi 5 septembre 1992, Radio AYP, n'a pas pu émettre sur sa nouvelle fréquence 99.5 Mhz suite au différend qui oppose les membres de l'Association Radio France-Maghreb. Samedi matin, nous avons eu la surprise d'entendre une autre radio sur notre fréquence. Toute la journée nous avons mené notre enquête, nous avons protesté auprès du CSA. A onze heures, le CSA nous a informé qu'il avait demandé à la société de diffusion de ne pas diffuser les émissions de Radio France-Maghreb, à partir des studios situés au 23 avenue Jean Jaurès à Clichy. Radio AYP s'était entendu avec Radio France-Maghreb pour utiliser le même site, en suivant les recommandations du CSA.

Comme Radio AYP devait utiliser les studios de son partenaire pour une période provisoire, elle n'est pas capable de diffuser, ce qui lui porte un préjudice moral et financier.

Les responsables de Radio AYP s'excusent auprès de leurs amis et auditeurs et espèrent que la situation sera régularisée incessamment.

LA DIRECTION

ՖՈՒԹՊՈԼ

ՎԱԼԱՆՍԻ Հ. Մ.-ԻՆ ԱՆԴՐԱՆԻԿ ՅԱՂԹԱՆԱԿԸ

Արհեստավարժներու Բ. դասակարգին Ա. խմբակին մէջ Վալանսի Հ. Մ.ը Շաբաթ, Սեպտեմբեր 5-ին վերջապէս իր առաջին յաղթանակը արձանագրած է իր դաշտին վրայ, պարտութեան մատնելով Լուհան - Քիւիզոյի խումբը, 1 - 0 արդիւնքով։

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ներկայիս մեր խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնենք այն բոլոր հարազատներուն, ընկերներուն, բարեկամներուն եւ ազգային հաստատութիւններուն, որոնք անձամբ, հեռաձայնով, նամակով, ծաղկեպսակով եւ նուիրատուութիւններով վշտակից եղան մեզ, մեր անփոխարինելի կորստի՝

ՎԱՆՑԻԿ ՓԱՓԱԶԵԱՆ-ի

մահուան տխուր առիթով։

Ի մասնաւորի երախտապարտ ենք Գերշ. Մեսրոպ Արք. Աշճեանին, որ նախագահեց թաղման արարողութիւններուն եւ դամբանականով վեր հանեց հանգուցեալի անձը եւ կեանքը։

ՌՈՒԲԻՆԱ, ՄԵԼԻՆԷ եւ ՔՐԻՍԹԻՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Պոսթըն

ԽԱՉՎԵՐԱՑ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 13-ին, Վերացման Սրբոյ Խաչի տօնին առթիւ պատարագ կը մատուցուի Սէն-Ժեռմի Ս. Սահակ - Մեսրոպ եկեղեցւոյ մէջ։

Սկիզբ Ժամերգութեանց՝ ժամը 8.45-ին,

Պատարագ՝ ժամը 10-ին։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ եկեղեցւոյս հոգեւոր հովիւ՝

ԵՂԻՇԷ ԱԻԱԳ ՔՀՆՅ. ՓԱՆՈՍԵԱՆ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ Ազգ. Միութեան վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները եկեղեցւոյ պայծառութեան համար։

Նազելի Զալըքեանի մահուան առթիւ Տէր եւ Տիկին Անթուան Կըլըլեան (Փարիզ) 500 Ֆր., Խաղողօրհնութեան առթիւ՝ Պ. Սերժ Միքայէլեան 1.000 Ֆր., Օր. Նոյեմի Սեւդմէճեան 200 Ֆր., Պ. Արզումանեան 200 Ֆր., Տիկին Հռիփսիմէ Ազապալեան 150 Ֆր., Տիկին Արփինէ Միքայէլեան 100 Ֆր., Տիկին Մարի Մալումեան 50 Ֆր., Տիկին Ղազարեան 50 Ֆր., Տիկին Աճէմեան ուխտի մը համար 100 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Վաղինակ Միսքճեան 300 Ֆր., Պ. Երուանդ Գէպէին 1.000 Ֆր.։

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻ
ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՀԱՅՈՑ

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ ԹԱԼԱՐԻ Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԵԿԵՂԵՑԻՆ

ԿԱՓԻ ՄՕՏ

Հարաւային Ֆրանսայի Հայց. Առաքելական Եկեղեցւոյ Շրջանային Խորհուրդը

Կը կազմակերպէ՝
Ասանդական Ուխտագնացութիւն Թալարի Սուրբ Գրիգոր Եկեղեցին
Կիրակի, Սեպտեմբեր 20-ին

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ հայերէն եւ ֆրանսերէն՝

ՄԱԿԱՐ ՔՀՆՑ. ՆԱՃԱՐԵԱՆ

Երգեցողութեամբ՝
Ս. Թադէոս - Բարթուղիմէոս Եկեղեցւոյ Երգչախումբին

Սկիզբ պատարագի՝ ժամը 10-ին,
Ուխտաւորի Սեղան՝ ժամը 12.30-ին։

Բոլոր անոնք որոնք կը փափաքին մասնակցիլ այս ուխտագնացութեան՝ թող կապ հաստատեն իրենց ծխական եկեղեցւոյ թաղականութեան կամ հոգեւոր հովիւին հետ, կամ հեռաձայնով իրենց տեղերը ապահովեն օթօքարի եւ ճաշի.

Գին՝ 200 Ֆր.։

Հեռաձայն.. Պ. Յարութ Թաշան
Սէն Թ'Անթուան - 91 65 54 45
Պ. Թագւոր Թագւորեան
Կափ - 92 51 07 56

Կապոյտ Խաչի Պոմոնի մասնաճիւղը կը կազմակերպէ ուխտագնացութիւն մը դէպի Սուրբ Գրիգոր եկեղեցին, Թալլար, Կիրակի, Սեպտեմբեր 20-ին։

Դիմել Պոմոնի «Նայիրի»ի կապոյտ խաչուհիներուն կամ հետեւեալ հեռաձայնի թիւերուն..

91 87 13 48 / 91 70 63 03

Մասնակցութիւն՝ 170 Ֆր.։

— Վ Ե Ր Ա Մ Ո Ւ Տ —

Վ Ի Ե Ն

Կապոյտ Խաչի Վիէնի մասնաճիւղին դպրոցին արձանագրութիւնները տեղի կ'ունենան Սեպտեմբեր 12, Շաբաթ, կէսօրէ վերջ Մշակոյթի տունը։

Չորեքշաբթի.. 4-14 տարեկան աշակերտներուն համար։

Շաբաթ.. 6-15 տարեկաններու համար։

Պաճպլօրէայի համար հայերէնը երկրորդ լեզու ընտրողներուն մասնաւոր դասընթացք. երթեւեկի դիւրութիւն։

Յաւելեալ մանրամասնութիւններու համար հեռաձայնել ամէն օր կէսօրէ վերջ, Մշակոյթի Տուն, հետեւեալ թիւին

74 53 43 80

**

GRENOBLE

La Croix Bleue, Section ANI, de Grenoble/Saint Martin d'Heres informe tous ses sympathisants que son école ouvrira le Samedi 3 Octobre.

Les cours auront lieu de 14h à 17h au H. O. M. — 40, Ave. Amboise Croizat St. Martin d'Hères, pour les enfants à partir de 6 ans.

Renseignements et inscriptions auprès de Mme Manoukian — Tél. : 76 26 02 58.

**

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ չաբաթօրեայ եւ կիրակնօրեայ դպրոցներու 1992 - 1993 տարեշրջանի վերամուտը տեղի կ'ունենայ 3--12 տարեկան աշակերտներու համար Շաբաթ, Հոկտեմբեր 3-ին, չափահասներուն համար Կիրակի, Հոկտեմբեր 4--ին։

Արձանագրութեան եւ այլ մանրամասնութիւններու համար հեռաձայնել հետեւեալ թիւին՝

(Դիւան Եկեղեցւոյ)

43 -- 59 -- 67 -- 03

**

ԱՆԿԷՆ

Անկէնի Նարեկ Միութեան վարչութիւնը կը յիշեցնէ թէ իր Միօրեայ Վարժարանին 1992 -- 1993 դպրոցական տարեշրջանին վերամուտի թուականն է. --

Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 16, ժամը՝ 9.30--ին։

8, rue F. Faure, 95880 Enghien-les-Bains

Հեռաձայն. -- 34 -- 17 -- 29 -- 26

ASSOCIATION NAREG ENGHIEN
tél. 34 17 29 26
Rentrée scolaire
le Mercredi 16 Septembre à 9 h 30

**

ISSY-LES-MOULINEAUX

COURS D'ARMENIEN

La Croix Bleue Arménienne (Section d'Issy-les-Moulineaux) informe que la rentrée scolaire est fixée au MARDI 15 SEPTEMBRE 1992.

Les cours, destinés tant aux enfants qu'aux adultes, se tiendront de 19h à 22h30 à la M.C.A. 45, rue de la Défense à Issy-les-Moulineaux.

Renseignements et inscriptions auprès de:

Mme Hélène GUL
tél. 46 26 42 48

Mme Chaké GUIRAGOSSIAN
tél. 46 42 45 25

COURS DE DANSES ARMENIENNES

La Croix Bleue Arménienne (Section d'Issy-les-Moulineaux) reprendra ses cours de danses arméniennes le VENDREDI 18 SEPTEMBRE 1992. Les répétitions auront lieu de 19h à 20h à la M.C.A. 45, rue de la Défense à Issy-les-Moulineaux.

Les enfants (filles et garçons), âgés de 6 à 15 ans, peuvent se faire inscrire auprès de Mme Nicole ESSAYAN
tél. 47 36 27 14

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 9

MERCREDI
9 SEPTEMBRE
1992

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 900 Ֆ. — Վեցամսեայ : 460 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.200 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

68րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.881 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 68e ANNEE — No 17.881

ՀԱՅԱՍՏԱՆ – ԱՐՑԱԽ

ՀՈՍ-ՀՈՆ ՄԻՇՏ ՌՈՒՄԲԵՐ Կ'ԻՅՆԱՆ

ՀՀՇ-Ի ԿՈՉԸ՝ ԶԻՆՈՒՈՐԱԳՐՈՒԵԼՈՒ

Սեպտեմբեր 8-ին, Երեքշաբթի առտու եան առած լուրերու համաձայն սահմանամերձ շրջանները խախուտ խաղաղութիւն մը կը տիրէր, բայց նախորդ երկու օրերուն ալ ռմբակոծումները շարունակուած էին եւ հոս-հոն զոհեր, վիրաւորներ եւ աւերներ կային:

Հադրութի շրջանի Տող եւ Էդիլու գիւղերու ռմբակոծութենէն կային աւերներ եւ վիրաւորներ։ Նոյնն էր պարագան Մարտունիի շրջանի Կարմիր Շուկայ աւանին:

Ազրպէյճանական զօրքը փորձած էր եւ կը շարունակէ փորձել յառաջանալ նաեւ Մարտունիի շրջանի Մաճկալաշէն եւ Ճարտար գիւղերու ուղղութեամբ: Հայկական ինքնապաշտպանութեան ուժերը յաջողած էին ետ մղել: Հայկական ուժերը ունին 5 մեռեալ եւ 17 վիրաւոր, Ասկերանի շրջանն ալ մղուած կռիւներէն երկու հայ երիտասարդ եւս զոհ գացած է եւ ութ ուրիշներ ալ վիրաւորուած են: Թշնամին ունի զգալի կորուստներ: Մարտակերտի շրջանը, հակայարձակման անցնելով, հայկական ինքնապաշտպանութեան ուժերը ետ առած են Կճղուտ գիւղը:

Բուռն ռմբակոծութիւններ կատարուած են մանաւանդ Տաուշի շրջանը, ուր մէկ բնակիչ մեռած է, տասը՝ վիրաւորուած: Քարուքանդ եղած են տասը տուն եւ քանի ուրիշներ ալ մասամբ:

Սեպտեմբեր 7-ի տուեալներով, ռումբեր կ'իյնան Վայք, Կապանի եւ Սիսիանի վրայ: Մէկ վիրաւոր կայ: Ռումբեր կ'իյնան նաեւ Երասխ, Արմաշ, մէկ վիրաւոր կայ եւ մէկ տուն աւերուած է:

**

Հռոմի նախապատրաստական (Մինսքի) նոր —անպաշտօն— ժողովին մասնակցելու համար Հռոմ մեկնած են Հայաստանէն Սուրէն Զոլեան, Մաթէոս Տէր-Մանուէլեան (Հիւսիսային Ամերիկայի բաժնի վարիչ), Քրիստիան Տէր-Ստեփանեան, Ղարաբաղի մնայուն ներկայացուցիչը Երեւան՝ Մանուէլ Սարգսեան, Աւշիկ Պէզիրճեան, իսկ Ղարաբաղէն՝ Բորիս Առուշանեան (տեղակալ), Հրանտ Խաչատրեան եւ իրաւագէտ՝ Նուրի Բարսեղով:

**

Երեւանի մէջ Հայոց Համազգային Շարժումը կոչ ըրած է հայ ժողովուրդին, որ Արցախի այս օրհասական օրերուն անտեսէ քաղաքական ու գաղափարական տարակարծութիւնները եւ լարէ բոլոր ուժերը ու զինուորագրուի Արցախի ինքնապաշտպանութեան սրբազան գործին: «Միայն, կ'ըսէ կոչը, հայ ժողովուրդի բոլոր մարտունակ ուժերու աջակցութեամբ է որ Ղարաբաղի Հանրապետութեան նորակազմ բանակը կրնայ ջախջախիչ պատասխան տալ թշնամիին, իսկ յաղթանակի հիմքը նախ եւ առաջ հայրենիքի փրկութեան համար մարտնչելու պատրաստ զինուորն է, որու կարիքը կը զգայ, այսօր, ամէնէն աւելի նուիրական Արցախը: ՀՀՇի վարչութիւնը կոչ կ'ընէ արցախցիներուն եւ հայրենի հողի համար կռուելու պատրաստ իւրաքանչիւր հայ քաջորդիի ներկայանալ զօրահաւաքի նորաստեղծ շտաբ, իսկ Հայաստանի գործող բոլոր հանրային - քաղաքական կազմակերպութիւններուն միանալ կոչին եւ իրենց ունեցած հնարաւորութիւններով աջակցիլ հզօրացնելու համար Արցախի պաշտպանութիւնը»:

Որքան ալ ուզենք խուսափիլ դառն խորհրդածութիւններէ Հայաստանի վերաբերող հարցերուն, կարելի չէ առնուազն չդիմաւորել նման կոչէ մը: Օգոստոս 21-ի մեր թիւով կ'արձագանգէինք Օգոստոս 18-ի կառավարական նիստին, ուր քննար-

(Շար.ը Դ. էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ՄԱԱՍԹՐԻԽԹ

- ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԴԱՇԻՆՔ -

Մեծն-Բրիտանիոյ նախարարապետը յայտարարեց թէ Ֆրանսայի մերժումը, Սեպ. 20-ին, պարզապէս դաշինքին մահը պիտի նշանակէր։ Եւրոպայի ապագային նուիրուած ժողովին բացման իր ելոյթին մէջ է որ Ճոն Մէյճըր չեշտեց նաեւ որ դաշինքը ի զօրու չի կրնար ըլլալ եւ գործադրուիլ առանց 12-ներու հաւանութեան: Մընաց որ, Յունիս 2-էն ի վեր, երբ Դանիա մերժեց, 11 Պետութիւն մնացած է եւ արդէն 3 ամիս առաջ բռնեցաւ թէ այդ դաշնագիրը այլեւս չեղեալ է, անվաւեր է, բայց ոմանք ըսին ու անցան ու ցայսօր իրաւական գետնի վրայ ոչ ոք կրցաւ վճռական բան մը ըսել այդ մասին: Դաշնագրին ԷՒ յօդուածին Բ. պարբերութեան մէջ կ'ըսուի սակայն. - «ներկայ դաշնագիրը գործադրութեան կը դրուի 1993 Յունուար 1-ին, պայմանաւ որ վաւերացման բոլոր տուեալները յանձնուած ըլլան, կամ հակառակ պարագային, այդ ձեւակերպութեան վերջինը դիմող ստորագրեալ Պետութեան վաւերացման թուղթը յանձնուելուն յաջորդող ամսուան առաջին օրը»: Ուրեմն՝ անհրաժեշտ է 12 ըլլալ:

Ինչպէս կը տեսնուի, մասնաւոր բարդ նախադասութիւններ շարուած են նոյնիսկ պարզ բաներ ըսելու համար եւ այդ է արդէն պատճառը, որ ամէն մարդ կրնայ իր ուզած ձեւով «կարդալ» եւ մանաւանդ՝ մեկնաբանել: Այս է արդէն որ կը գործադրուի ներկայիս Միթերանէն Ժիսքար, Շիրաք եւ Պառ (այո), Շըվէնըմանէն Փասքուա, Մառշէ եւ Լը Փէն (ոչ) «ըմբռնութեան դէմ» դրացնութիւններ ներկայացնելով ժողովուրդի մը, որ եթէ ինք ձեռնարկէ դաշնագրին ընթերցումին ոչինչ կրնայ հասկնալ: Հասարակ մահկանացուին կը մնայ վստահիլ իր հոսանքը ներկայացնող քաղաքական դէմքին, այլ խօսքով Խորհրդարանը կը բաւէր, բնաւ պէտք չկար այս իրարանցումին, ոչ բարոյապէս, ոչ ալ՝ նիւթապէս:

Օրէ օր աւելի հող կը շահի այն տեսակէտը թէ պէտք է «սրբագրուի» այս դաշնագիրը, կրկին բանակցութեան դրուի: «Այո»ի կողմնակիցները կ'ըսեն անկարելի է, բայց, գիտակից են թէ լաւ կ'ըլլայ, որովհետեւ ամէն բան ճիշդ չէ: Եւ արդէն, հոս ալ հակասութիւն մը կայ: Հանրաքուէ մը (ռեֆերանտում) հարցում մըն է մէկ հարցի շուրջ, որուն այո՛ կամ ո՛չ կ'ըսուի, մինչ հոս կան հարիւրաւոր յօդուածներ, ու կը ծեծուին բազմատեսակ հարցեր: Ոմանց կարելի է այո՛ ըսել, ուրիշներուն ո՛չ: Նոր պատճառ մը որ հանրաքուէին հակասութիւնը կրկին բացայայտուի:

ՁԵՐՍ ԱՄԲՈՂՋ

«ԽՕՍՔԸ ԱՇԽԱՐՀԻ ՄԷՋ, ԱՇԽԱՐՀԸ ԽՕՍՔԻ ՄԷՋ» (7)

Ա.

- Չեմ ուզում պաղպաղակ ուտել: Երբ ուտում եմ, ինձ թւում է, որ, ինչ որ մի տեղ, մի երեխայի զրկում եմ պաղպաղակից...

Պաղպաղակի մասին բռուած սա ազնիւ խօսքը կը դնէի այլազան մակարդակներու վրայ, ընկերային կեանքին մէջ, միջազգային յարաբերութիւններու ոլորտին:

Ամէն կողմ անարդարութիւն, սեփական իրաւունքէն աւելին ստանալու մոլուցք, մէկ կալուածը երկուքի վերածելու անզգալի ախորժակ, դրամատան հաշիւը քառապատկելու արշաւ, այլ ժողովուրդներու հողամասերը զաւթելու կիրք: Բաւարար չէր մարզական կալուածի *«միշտ աւելի արագ, միշտ աւելի հեռու, միշտ աւելի բարձր»* կարգախօսը:

Կ'ուզէի երթալ Ղարաբաղ, երթալ Լաչին, Շուշի, Խոջալու, երթալ Ստեփանակերտ: Կ'ուզէի, կը խոստանայի, կը ձգձգէի, մինչեւ որ ժամանակը կ'ընթանար այնպէս որ վերջին օրերը յատկացուած կ'ըլլային այլ գործունէութիւններու:

Մեր տղաքը կը կռուէին, գիտնալով որ մեր *շատը քիչ էր*, գիտնալով հանդերձ որ թշնամիին *քիչը չափազանց շատ*, կը կռուէին սակայն, կը կռուէին սեփական հողի համար, ծնողքներու համար, մանուկներու համար, հայրենիքի գաղափարին համար: Կը կռուէին, կը զոհուէին, Պատմութիւնը նոր հերոսներով կը հարստանար, կը կռուէին, կը վիրաւորուէին, պայքարը վերջ ունենալու ոչ մէկ նախանշան ցոյց կու տար:

Անձկութիւն մը նշմարելի էր Երեւանի մթնոլորտին մէջ, Ղարաբաղը հեռու էր սակայն:

Հեռու էին շատ բաներ: Երեւանի մէկ լրագրին մէջ կը կարդայի երկու սպանութիւններու մասին, երկու ոճիր, որոնցմէ մէկուն պատճառը փոխ տրուած, չվերադարձող *տեսաժապաւէն* մըն էր, հասարակ vidéo մը, միւսինը պարզ *գիտողութիւն* մը Երեւանի մարզահամերգային համալիրին մէջ, պարի մը ընթացքին, երկուքն ալ եղերական վախճանով, ողբերգութեամբ:

Կը կարդայի, բայց չէ՞ որ չէի ճանչնար զոհուած երկու երիտասարդները, թէ քաղաք էր, պիտի պատահէր: Կը շրջագայէի, կ'երթայի ճաշարան, ոչ մէկ անկարգութիւն, մինչեւ որ երեկոյ մը, հակառակ սովորութեան՝ Վանիկ կը մտնէր սենեակս, առանց խուժելու, անաղմուկ: Ի՞նչ կար, ինչո՞ւ տխուր էր: Պահ մը ինծի կը թուէր որ Վարուժանի *«Դեբենիկ»*ն էր, մեծցած այլեւս, անգամ մը եւս ինկած պատանիի այդ նուաստացուցիչ վիճակին մէջ, սահմռկած մայրն է որ անգամ մը եւս կը հարցապնդէր.

- «Ի՞նչ ունիս, տղաս... ըսէ՛ շուտ... մի լար.
Օ՞ձը քեզ խածաւ, թէ աքացեց ձին»:

Ալի չկար պատմութեան մէջ, կար *Լիովա*, *Մարատ* կամ *Վալոդիա*: Նման տըխրութեամբ տեսած չէի Վանիկը: Երկու հարիւր տոլարի պատմութիւն մըն էր: Դրամատան մուտքին, տղայ մը եւ աղջիկ մը ուզած էին իմանալ, թէ ունէ՞ր *«տոլար»*, եթէ ունէր, իրենք պատրաստ էին վճարելու դրամատան սակէն շատ աւելին: Ամերիկա բնակող հայ երգչուհիէ մը Վանիկին փոխանցուած երկու հարիւր տոլարն էր, ուրկէ վերածելով պիտի բաժնուէր Ղարաբաղի վիրաւոր մարտիկներու ծնողքներուն:

Վանիկ հաշիւ կ'ընէր, զանձելիք յաւելեալ գումարով թերեւս կարենար թեթեւցնել տառապանքը յաւելեալ մէկ - երկու ընտանիքի:

Դրական պատասխան, կը հետեւէր *«շընորհքով հաղուած»* այդ զոյգին:

Ու ճանապարհին, կառքին մէջ, ատրըճանակ մը՝ քունքին: Ահաբեկուած՝ Վանիկ ժամանակ կը ստեղծէր բացատրելու առատ քրտինք թափող երիտասարդին. թէ այդ գումարը իրեն չէր պատկաներ, թէ հասցէագրուած էր հիւանդանոցներու մէջ պառկած ճակատամարտի վիրաւորներու: Անօգուտ:

Դիմում ոստիկանութեան, բողոք, այստեղ զոնէ Վանիկ միամիտ պիտի չըլլար, պիտի չունենար կորսնցուցածը վերստանալու յոյս, ողջ դուրս եկած էր, ալ ի՞նչ կ'ուզէր, այդ թող ըլլար իր մխիթարութիւնը:

«Չեմ ուզում պաղպաղակ ուտել»: Ու ըսել որ կը սիրեմ աղուոր ապրումներու, խորունկ միտքերու նման սիրուն տաբազումներ:

Մերուժանին խօսքն էր, ան կը պատրաստուէր հիմնելու հրատարակչութիւն, կը ծրագրէր լոյս ընծայել *«Գարուն»* ամսագրի մակարդակով օրաթերթ, կնոջական ամսագիր, գրական հանդէս:

Փառասէր ծրագիրներ՝ անկարելի պայմաններու մէջ, Հայուն տաղանդը:

Իսկ ի՞նչ կրնայի ընել ես: Ինչպէ՞ս պիտի յայտնէի խնդակցութիւնս, համակամութիւնս, իրեն հանդէպ ցոյց տայի հաւատքս: Որպէս առաջին նշան քաջալերանքիս, կ'որոշէի իրեն ընել նուէր մը: Աննախադէպ նուէր մը: Աննման: Անշուշտ փողկապ պիտի չըլլար այդ: Ոչ ալ գրիչ: Ոչ իսկ ժամացոյց: Երկար խորհրդածելու պէտք չէի ունենար: Բայց աշխարհի վրայ ո՞վ կրնար գուշակել ընտրութիւնս: Ահաւասիկ կը քօղազերծեմ: Նուէրս պիտի ըլլար *խորագիր* մը: Սովորական խորագիր մը: Իր թերթին մէկ սիւնակին կամ մէկ էջին համար: Կամ որպէս բնաբան ամբողջ թերթին:

«Խօսքը աշխարհի մէջ, աշխարհը խօսքի մէջ»

Այս պիտի ըլլար նուէրս, ցանկալով, մաղթելով, յանձնարարելով որ իր թերթերուն մէջ բուէին այնպիսի խօսքեր, արտայայտուէին այնպիսի միտքեր, յայտնուէին այնպիսի գաղափարներ, որոնք բիւրեղացնէին մեզ, դարձնէին աւելի հասկցող, աւելի մարդկային, աւելի ազնիւ, աւելի հասուն, աւելի դիւանագէտ: Դարձնէին մեզ նուազ յաւակնոտ, նուազ անհամբեր: Նուազ առատախօս: Իրարու հանդէպ նուազ արհամարհական: Դարձնէին մեզ առաւել անանձնական. մեզմէ իւրաքանչիւրը Մեծարենցին հետ կրկնէր.

«Տո՛ւր ինծի, Տէ՛ր, ուրախութիւնն անանձնական,
զայն իբր անձրեւ ցօղեմ ամէն դաշտի վրան,
զայն իբր արեւ բաշխեմ ամէն հորիզոնի»:

Իր հրատարակութեան մէջ բուէր այնպիսի խօսք, որուն հետեւէին բոլորը. առանց կասկածի, առանց երկմտանքի, հաւատարմօրէն: Այնքա՛ն կարիք ունէր Հայաստան նման փրկարար, մաքրող, բիւրեղացնող խօսքի:

«Կարգապահութիւն»՝ ահա կարգախօսը:

Մ. ՊԶԱՔՃԵԱՆ

ՆՈՐ ԳԻՐՔԵՐ ԼԻԲԱՆԱՆԷՆ

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

Բոլորովին տարբեր ներշնչումներու եւ աշխարհահայեացքներու արդիւնք երկու հատոր կը հասնի հեռաւոր Սիտնիի արուարձանները վիրաւոր Լիբանանէն - Պէպօ Սիմոնեանի «Մաւրին ճիչը» (Պէյրութ, 1991) եւ Գարեգին Կաթողիկոսի «Վասն Հայրենեաց» (Անթիլիաս, 1992): Եւ անմիջապէս չափանիշի հարց կը ծագի - հայկակա՞ն թէ արդիական: Եւ տակաւին հայկականին մէջ՝ կան երկու այլ չափանիշեր ժողովուրդի՞ն ճաշակը թէ գրականութեան մակարդակը: Հայկականին այս երկու մակարդակներու պարագան յատկանշական է բոլոր այն ժողովուրդներուն որոնք երրորդ աշխարհին կը պատկանին իրենց զանգուածներով՝ բայց որոնց լաւագոյն միտքերը արեւմտեան քաղաքակրթութեան բարիքներն ու մանաւանդ չարիքները իւրացուցած են: Այսպէս է որ Սփիւռքի զարգացումին ներկայ հանգրուանին մեր մշակոյթը կը բաժնուի երկու յատակ, հակադիր բեւեռներու - մէկ ժողովուրդին ախորժակներուն յագուրդ տուող ժամանցային ենթամշակոյթը որ կը թափի մեր վրայ պարբերական մամուլէն, ձայնասփիւռներէն, հեռատեսիլներէն ու «մշակութային» կոչուած ձեռնարկներէն:

Միւս կողմէ՝ ցիր ու ցան անհատ արուեստագէտներու - երաժիշտ, նկարիչ, յառաջադէմ բանաստեղծ, ֆիլմահան, քանդակագործ - եւ համալսարանական, տարախոհ, բազմամշակոյթ երիտասարդներու խճանկարը: Դժուար չէ երեւակայել օրը երբ այս ենթախաւն ու վերնախաւը այնքան հեռացած ըլլան իրարմէ որ հաղորդակցութեան կարելիութիւն չմնայ ու երկուքն ալ կորսուին: Առաջինը՝ պարզապէս հալի երթայ քաղաքակրթութեան կաթսային մէջ, մինչ միւսը կորսուի իր ազգային արմատներէն ու անհետի բարձր արուեստի ապազգայնացած ոլորտներուն մէջ...: (Փակագիծ մը բանալու է հոս ճշդումի մը համար - այսօրուան աշխարհի առաջնակարգ գրական բանաքրները ալ դադրած են «մակարդակ, չափանիշ, սկզբունք կամ գրական օրէնք» բառերը գործածելէ որովհետեւ արդի հասկացողութեամբ այդ բառերը զուտ ենթակայական արժեւորումներ են ու անարդար կամ սխալ կերպով գործերու գաղափարներ կը բաղդատեն իրար հետ: Ամէն երկ ինքնուրոյն, անկրկնելի եւ աննախընթաց երեւոյթ մըն է որ չի բաղդատուիր ուրիշ երկի մը հետ: Մողէզը, մեղուն եւ մածունը կը բաղդատուի՞ն իրար հետ...: Այս գրութեան մէջ «չափանիշ» բառին գործածութիւնը պարզապէս պատրուակ մըն է վերի դիտողութիւնը ընելու համար):

Մեր մշակոյթի այս ծայրերը, կամ աւելի ճիշդը՝ ծայրայեղութիւնները երկուքն ալ արագ փոփոխութիւններ կը կրեն՝ նորաձեւութեան քմայքներուն հնազանդելով: Կայ սակայն երրորդ խաւ մը որ չափազանց դանդաղ կը փոխուի, այնքան դանդաղ՝ որքան փոփոխութիւնը մարդկային էութեան այնպէս ինչպէս ճանչցած ենք զայն հազարաւոր տարիներէ ի վեր: Գարեգին Կաթողիկոսի եւ Պէպօ Սիմոնեանի հատորները բաւական կը մօտենան այս միջին բայց մնայուն, պահպանողական արժէքներուն:

«Մաւրին Ճիչը», որ Պէպօ Սիմոնեանին բանաստեղծական չորրորդ հատորն է, երկու հիմնական թեմաներ ունի - բանաստեղծին անձնական տրամը եւ բնութեան խորհուրդը: Այս անձը որ կը թափի մեր առջեւ բառերու եւ ներշնչեալ պատկերներու իսկական հեղեղի մը մէջէն՝ մեր առջին ինքնութեան հարց մը կը դնէ: Պիտի ուզէինք որ Սփիւռքի գրագէտը կամ բանաստեղծը իր անձին ծիրէն քիչ մը աւելի լայն հորիզոնի վրայ աշխատէր որպէսզի կարենար նուաճել թէ՛ Հայութեան ապրումը եւ թէ առհասարակ մարդկային ընդհանուր փորձառութիւնը: Ամէնէն ցայտուն օրինակը Լիբանանն է ուր զանգուածով կ'ապրինք ահա կէս դարէ աւելի եւ սակայն շատ դժուար պիտի ըլլայ մատնանշել գրական որեւէ աւագ գործ ուր այդ երկրին կեանքը բիւրեղացած ու պահուած ըլլայ մնայուն կերպով: Ցիր ու ցան գրողներ հըպած են անոր ինքնութեան - Գր. Պըլտեան, Վ. Թէքեան, Յ. Գեղարդ, Զ. Գիրճեան, Թ. Փոստաճեան եւ ուրիշներ - սակայն ոչ մէկը զայն նկատած է իբրեւ մնայուն պաստառ՝ Հայուն ապրումներուն: Այս նոյն դժկամութեան կը հանդիպինք 19-րդ դարու արեւմտահայ գրողներու մօտ: Այսօր կրնանք ըսել թէ ինչ որ իրապէս փրկուած է Պոլսահայոց ու գաւառներու կենցաղէն՝ պարտական ենք ոչ թէ կարծեցեալ «իրապաշտներուն» այլ երգիծաբաններուն - սկսելով Գէորգ Այլազեանէն եւ Յ. Սվաճեանէն մինչեւ Պետրոս Համամճեան, Լիլա (Վ. Փափազեան), Յարութիւն Ալփիար, Յակոբ Պարոնեան, Ա. Սագայեան, Ե. Օտեան եւ ուրիշներ: Ափսոս որ Պ. Սիմոնեանի պէս օժտեալ գրող մը չէ կրցած շատ աւելի շեշտ հարուածներով մարդկային իրաւութեան ու իր անձին անկեղծ ինքնութեան արտերը հերկել իր գրչին խոփովը -- եւ այն ատեն կ'ունենայինք մեր գրականութեան մէջ հազուագիւտ յաջողուածք մը ուր ի վերջոյ, մեր ազգին հասարակ խաւը իր ամէնօրեայ կեանքով ու կենցաղային յատկութիւններով մուտք կը գործէր մեր գրականութենէն ներս:

Այսօր ալ կը շարունակուի նոյն կողմնակալ կեցուածքը խոնարհ խաւերու կեանքին հանդէպ: Դասակարգային «սնոպիզմի» եւ նախանձախնդրութիւններու հարց ըլլալու է որովհետեւ նոյնիսկ երբ գրողը համեստ կամ աղքատ ծագում ունի՝ անմիջապէս որ սկսի բարեկեցիկ դասակարգի լեզուն գործածել ու մեր «ոսկեղինիկի» մակարդակին մտածել՝ անմիջապէս կոնակ կը դարձնէ իր խոնարհ դասակարգի մարդոց ու կը գրէ միայն իր «նոր» ծանօթներու լեզուով...: Ո՞ւր են Պուրճ Համուտը, Քարանթինան, Մաալախը, Զարչապուքը մեր գրականութեան մէջ, ո՞ւր կորան այդ ոսկերիչները, կօշկակարները, ոստիկանները, «գայլիներն ու մարտականները», փռապանները որոնք մեր ժողովուրդին հաւանաբար էն գունագեղ տարրերն էին:

Այս բոլորը բուսեցաւ իբրեւ նախարան ու միջոց՝ տեղ պատրաստելու համար այն գաղափարին թէ Պէպօ Սիմոնեանէն կը յուսայինք, կը խնդրէինք, կ'աղաչէինք որ Լիբանանի գաղութին իր հաւատարմութեան հոյակապ փաստէն քաղէր նաեւ ուրիշ պտուղ մը -- այդ մարդոց փոլքլորին գէթ մէկ երկու երեսներուն նուաճումը, քանի մը շեշտեր ու շերտեր: Աւաղ, ոչինչ կայ հոն որ Լիբանանի քէպապը կամ շուկան հոտի: Այդ պակասը պիտի վերագրենք նորէն մեր ազգային նկարագրին որ փոխանակ լեզուն յարմարցնելու իրականութեան՝ այս վերջինն է որ կը թափէ լեզուին դարաւոր կաղապարին մէջ ու անոր ձեւը կու տայ: «Լեզուն պէտք չէ աղտոտի, պղծուի, գռեհկանայ» կը յուշէ ազգին խիղճը: Ինչո՞ւ --որովհետեւ լեզուն մեր ազգային ինքնութեան զօրաւոր կռուանն է, Ս. Մեսրոպի կտակն է, պատարագին լեզուն է, բարոյական արժէք ունի: Ալ ի՞նչ կրնայ ընել խեղճ գրագէտը որ հաւանաբար Ազգային վարժարանի ալ ուսուցիչ է, կուսակցական պարտաւորութիւններ ունի, «դէմք» է հանրութեան աչքին...:

Բանաստեղծի ինքնութեան ազգային կողմն ալ կը տառապի, մեր հայ գրականութեան մէջ, նոյն տարտամութենէն: Պ. Սիմոնեանի պարագան բացառութիւն չէ -- հաւանաբար կարեւորագոյն նշանը իր հայկական ինքնութեան, լեզուէն զատ՝ օտարացումի, աշխարհէն մեկուսացումի նկարագիրն է որուն այնքան ծանօթ ենք կէս դարէ ի վեր:

Ահա Սիմոնեանի յաջող քերթուածներէն մէկէն մաս մը: Կը կոչուի «Բեկոր...» ու նշանակալից կերպով ձօնուած է Վահրամ Մավեանին, անոր ծանօթ հատորին յստակ ակնարկութեամբ:

Աւլուած հողէն,
ես փշրուած ապակիի բեկոր մը լոկ...,
որ աւազի հատիկներուն մեծութեամբը՝
փոքր ու անշէն
սփռուած եմ աշխարհի ցուրտ
եզերքներուն
աւազներուն միջեւ փխրուն...:
Ու ծովերուն, ովկիանոսներուն բերած
հովէն, քամիներէն
կը դողդղամ տերեւի պէս...
կը տարտղնիմ շիւղերու պէս...
կ'այլափոխուիմ ծովերու պէս...
բայց չեմ ուզեր կորսուիլ ես·
ալիքներուն բերած աղէն
ես կ'ընդգլուզուիմ, բայց չեմ լուծուիր
ու չեմ ձուլուիր...:

Սիտնի - Գիլլարա

ԾՐԱԳՐՈՒԱԾ ԼՌՈՒԹ ԱՇԽԱՏԱՆՔԸ

Անաղմուկ, ո՛չ փող, ո՛չ թմբուկ, ո՛չ իսկ ճառեր եւ խօսքեր. այլ միայն աշխատանք եւ նուիրում: Ահաւասիկ, համեստ պայմաններու մէջ, փոքր գաղթօճախի մը, Սեւրան - Լիվրի-Կարկանի Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի «Տիրուհի Մխաքեան» մասնաճիւղի գործելակերպը:

Արդարեւ, Կիրակի, Յունիս 14-ին տեղի ունեցած է Կապոյտ Խաչի վերանորոգուած տան պաշտօնական բացումը:

Ներկայ եղած են.- Պ. Վէնսան՝ Լիվրի-Կարկանի քաղաքապետը, Պ. Բառւլ՝ երեսփոխան եւ փոխանորդ՝ Բէնսիի քաղաքապետին, Պ. Ասէնզի՝ երեսփոխան եւ քաղաքապետ՝ Թրամպլէ - ան - Ֆրանսի, Պ. Սօր եւ Տիկին Պիւշու՝ փոխանորդներ՝ Սեվրանի քաղաքապետին, ընկերուհի Հելէն Մերճանեան՝ Ֆր. Կապոյտ Խաչի Շրջ. Վարչութեան նախագահուհի, զոյգ քաղաքապետարաններու ընտրեալ ներկայացուցիչներ եւ Կապոյտ Խաչի փարիզեան շրջանի մասնաճիւղերու ներկայացուցիչներ: Եղած են աւուր պատշաճի խօսքեր եւ ընդունելութիւն: Կամքէ անկախ պատճառներով չկրցանք ներկայ գտնուիլ բացման հանդիսութեան: Սակայն նախընտրեցինք, փոխանակ քանի մը տող թղթակցութեան, զրոյցի ձեւով, աւելի նպատակայարմար գտնելով, մտնել մասնաճիւղի գոյութեան պատմութեան մէջ, որպէսզի կարելի ըլլայ մեզի գծել պատկերը՝ վերջին երկու - երեք տասնամեակներու ծրագրուած եւ յարատեւ աշխատանքներուն:

Եւ ահա, ի մասնաւորի՝ որպէս փոքր գաղութ եւ առաջիններէն (չըսելու համար այդ օրերուն միակը թերեւս) որ ունեցաւ իր սեփական տունը, Կապոյտ Խաչի ընտանիքէն ներս:

Ամէն շրջան, անկասկած, ունեցած է եւ ունի անձեր, հաւատաւոր նուիրեալներ, որոնց անունին կապուած կը մընան այս կամ այն կազմակերպութեան, միութեան, մասնաճիւղի գոյութիւնը: Սեւրան - Լիվրի-Կարկանի պարագային կարելի է թուել մի քանի անուններ, որոնք, ձեւով մը, դարձած են մնայուն ներկայացուցիչներ՝ գաղութի Կապոյտ Խաչին: Տասնամեակներու անխոնջ աշխատա՞նք, ընդմիշտ գործող ներկայութի՞ւն, հաւա՞տք թէ նուիրում, հաւանաբար բոլորը միասին, նոյն անձերուն մէջ: Ներկայ էին անոնք երէկ, խաչուհիի կոչումով եւ դեռ այսօր կը գործեն անշեղ, նոյն մտածումներով: Մականուններ են անոնք, Հայու մականուններ.- Մանուտեան, Փափազեան, Վահրամեան, Խլոյեան եւ դեռ ուրիշներ, որոնք երէկուան իրենց ծնողներու ճամբով կը քալեն միշտ նո՛յն հաւատքով - ծառայել Հայ մանուկի հայեցի դաստիարակութեան եւ հայապահպանման սրբազան դատին::

Նախընտրաբար մեր զրոյցը եղաւ շըրջանի Կապոյտ Խաչի տասնամեակներու ընթացքին քանիցս վերընտրուած նախագահուհի՝ ընկերուհի Էլիզա Վահրամեան - Պալըկեանին հետ:

Ընկերուհի Էլիզա, անկախ վերանորոգուած տան պաշտօնական բացման հանդիսութենէն, մեր այս հանդիպման գըլխաւոր նպատակն է զրոյցի ձեւով «Յառաջ»ի մեր ընթերցողներուն ներկայացընել տքնաջան, յարատեւ, սակայն ծրագրուած աշխատանքի մը պտուղը՝ ափ մը խաչուհիներու կողքին: Համեստ արդարեւ, սակայն ինքնին խօսուն, երբ նկատի ունինք տեղական փոքր գաղութի մը համեստ պայմանները:

Կարելի՞ է արդեօք պատմականը ընել մասնաճիւղի հիմնադրութեան, անպայման երդիք մը ունենալու Հայու ձեր երազին, եւ այդ ճամբով՝ որո՞նք եղան գլխաւոր մղիչ ուժերը եւ ի՞նչ պայմաններով յաջողեցաք իրականացնել ձեր ծրագիրը:

Տասնամեակներու կեանք ունի Սեւրան-Լիվրի-Կարկանի Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղի գոյութիւնը, կը սկսի պատմել ընկերուհի Վահրամեան: 1936-ին կազմըւեցաւ եւ հիմը դրուեցաւ մասնաճիւղին: Առաջին հիմնադիր անդամները եղան .-- Պալըկեան Պալիկ, Մանուտեան Երանոս, Դատաւորեան Արմենակ, Կիւլեան Սեպուհ, Խլոյեան Մովսէս, Աշըքեան Օհան, Օհաննէսեան Վերժին, Քէօսէեան Անոյշ, Գալայճեան Վերժին եւ Զափեան Ագապի: Վերոյիշեալ անուններէն շատերը անվերադարձ մեկնած են արդէն, սակայն՝ վարձատրուած գոհունակութեամբ, որովհետեւ, շուրջ հինգ տասնամեակներ ետք, իրենց գծած ուղիէն կը քալեն իրենց իսկ զաւակները՝ ընդհանրապէս:

Տարիներու ընթացքին, մինչեւ 80-ական թուականները, ժողովները տեղի կ'ունենային անդամ - անդամուհիներու տուներուն մէջ: Իսկ հայերէն լեզուի մեր միօրեայ դասընթացքները՝ Սեւրանի քաղաքապետարանին կողմէ տրամադրըւած դպրոցի մը դասարանին մէջ: Գաղթականի այս վիճակէն դուրս գալու համար, 75-ական թուականներուն, ծրագրուեցաւ անպայման տուն մը ունենալ: Արդար ըլլալու համար պէտք է ըսել այստեղ, որ առաւելաբար եւ ի մասնաւորի ողբացեալ ընկեր Մանուկ Մանուտեանի (որուն անունով արդարօրէն մկրտուած է այսօրուան մեր համեստ տան սրահը) եւ ողբացեալ ժրաջան ընկերուհի Անժէլ Պարոնեանին կը պարտինք մեր ծրագրի յաջողութիւնը:

Այդ օրերուն, մասնաճիւղս ունէր հազիւ տասը հազար Ֆր., իսկ հողը միայն կ'արժէր աւելի քան հարիւր քան հազար: Կը հաւատայինք ծրագրի յաջողութեան, մանաւա՛նդ շօշափելի օգտակարին իր լումայն բերելու Հայու պատրաստակամութեան եւ գործի լծուեցանք:

Կ'արժէ այստեղ մեր ծրագրի յաջողութեան առաջին քայլը ընդգծել, ինքնայատուկ ձեւով, որ դիւրացուց հողի գնումը, թէեւ մանրամասնութիւն ըլլայ, սակայն կը փաստէ օգտակարին նեցուկ ըլլալու Հայու դիտակցութիւնը:

Յաջողեցանք գտնել շուրջ քսան բարեկեցիկ Հայեր, որոնք, այդ օրերուն, մեզի տրամադրեցին հինգ հազար Ֆր., առանց տոկոսի, որպէսզի մենք կարենանք հողի փոխարժէքը վճարել: Այս աշխատանքը եղաւ առաւելաբար շնորհիւ ընկեր Մանուկին եւ ընկերուհի Անժէլին: Եղան փոխառութիւն ընողներ, որոնք, պատի՛ւ իրենց, ո՛չ միայն տոկոսի մասին խօսք չըրին, այլեւ տարիներով իրենց գումարները Կապոյտ Խաչին վըստահելէ ետք, շատ մը ուրիշներուն հետ, կոկիկ գումարներով, որպէս նուիրատուութիւն մասնակցեցան հողի գնման: Հողը գնեցինք Կապոյտ Խաչի Շրջ. Վարչութեան անունով, եւ պաշտօնական գնման թուղթերը ստորագրեց (եթէ չեմ սխալիր) Կապոյտ Խաչի Շրջանային Վարչութեան այդ օրերու նախագահուհի՝ ընկերուհի Աստղիկ Առաքելեանը:

Պէտք եղաւ տարիներ աշխատիլ եւ սպասել, որպէսզի կարենայինք փոխ առնուած գումարները վճարել: 1984-ին, միայարկանի, երեք սենեակ, խոհանոցով տուն մը գտանք Լիվրի-Կարկանի մէջ: Որոշեցինք հողը ծախել, որուն փոխարժէքը եռապատկուած էր տարիներու ընթացքին եւ տունը գնել: Կրկին պարտք ունեցանք, սակայն, այս անգամ ունէինք մեր տունը, սեփական մեր օճախը, շըրջանի Հայութեան կեդրոնը:

Անմիջական անհրաժեշտ փոփոխութիւններ ընելէ ետք, տունը մեր տրամադրութեան տակ էր: Ճիշդ է փոքր սրահով, արդիական յարմարութիւններով օժտուած խոհանոցով եւ պզտիկ բակով մը, սակայն ուրախ էինք բոլորս ալ, որովհետեւ հայերէն լեզուի ուսուցումը պիտի ըլլար մեր տան մէջ եւ ձեւով մը պիտի ըլլար հաւաքավայր՝ նորահաս սերունդին:

Տարեկան զոյգ պարահանդէս, ամիսը մէկ անգամ ճաշ, մերթ ընդ մերթ դասախօսութիւններ՝ մէկ նպատակ ունէին. - գաղութի Հայերը համախմբել հայկական միջավայրի մէջ, սեփական տան մը երդիքին տակ եւ ապրեցնել զանոնք հայկական ոգիով ու շունչով: Ասոնց կողքին, այսօր ունինք ՀՅԴ - Նոր Սերունդի Սեւրան - Լիվրի-Կարկանի մասնաճիւղ մը, շուրջ 18-20 նոր սերունդականներով, որոնք, իրենց կարգին, ունին 10-էն 14 տարեկան պատանեկան խումբ մը: Երկուքն ալ կը գործեն մեր տան մէջ, հայկական շունչով եւ մեր պատմութեան ճամբով:

Ունինք միօրեայ մեր դպրոցը, շուրջ 25 աշակերտներով, զոյգ մակարդակի վրայ:

Տունը այսօր վերանորոգուած եւ աւե-

…ընդարձակուած է: աշտօնական բաց… …ան հանդիսութեան առթիւ, ունեցանք …ուրջ 30.000 Ֆր.ի նուիրատուութիւն մը: …մ'ւ մեր ժողովուրդին, որ գիտէ գնա… …ատել ազգային ձեռնարկ մը, մանա… …ւանդ՝ երբ կը տեսնէ գործն ու արդիւն… …ը: Աւելա մեր ժողովուրդի յատկու… …թիւնն է, ուր ալ գտնուի:

Ունինք տակաւին 80.000 Ֆր.ի պարտք …ը, բայց վստահ եմ, Նորընտիր վար… …ութիւնը շուտով միջոցներ կը գտնէ այդ …ալին ալ փակելու համար: Իսկ այ… …օր, ո՛չ իսկ երկու տասնեակ տարիներ …եք եւ հազիւ՝ ո՛չ իսկ 2000 Հայութիւն …ւնեցող գոյգ քաղաքները ունին իրենց …ափական տունը՝ 7-էն 8 հարիւր հա… …ր հաշուող գումարով:

. Հարցում մը, կը ներէք Էլիգա: Ինչո՞ւ …ամբին անունը «Տիրուհի Միսաքեան» …ւեք:

Պ՛տք է արդիօք ընդգծել, կը շարու… …ակէ խօսակիցս, թէ Տէր եւ Տիկին Մի… …աքեան, ո՛չ միայն համահայկական …ատումով, այլեւ ի մասնաւորի՝ Ֆրան… …ահայ գաղութին համար, եղած են երե… …ելի նուիրեալներ, որոնք, իրենց ամ… …ողջ կեանքը նուիրած են հայ լեզուին, …ւին ու մամուլին, Կապոյտ Խաչին եւ …այ մանուկի հայեցի դաստիարակութեան …ուիրական գործին եւ այդ ճամբով՝ մեր …ւղապայքարին:

Այս չէ՞ մի՞թէ, Կապոյտ Խաչի գծով, …եր պայքարը ու առաքելութիւնը:

Մեզի համար, խորհրդանշական դոյգ …ւներ են, Միսաքեան անունին տակ, հա… …ապահպանումի դատին նուիրուած, ուր… …է նաեւ՝ մեր կոչումը արժեւորող, մեր …ւնարութիւնը:

Վերջին հարցում մըն ալ.. ի՞նչ պէտք է …ալ յառաջիկայ շրջաններու ձեր եր… …որդ ծրագիրը:

Ըստ իս, կ'եզրակացնէ ընկերուհին, …որընտիր վարչութիւնը վերոյիշեալ բո… …ր աշխատանքներուն եւ նիւթական պար… …աւորութեանց կողքին, պարտի վերանո… …ոգուած տունը արժեւորել: Ըսել կ'ու… …եմ, հայապահպանումի ընդարձակ շրջա… …ակը շատ աւելով տարածել եւ ձեռնար… …ել մշակութային հաւաքոյթներու՝ դա… …ախօսութիւններու շարքերով:

Տակաւին: Կը պակսի մեզի տեղական …այկական պարախումբի մը գոյութիւ… …ը: Կրնանք, պատանիներ եւ նորահաս ե… …իտասարդներ ունինք: Կը պակսին մեզի …իջոցներ. մանաւա՛նդ՝ պարուսոյց:

Ահաւասիկ Սեւրան - Լիվրի-Կարկանի Կապոյտ Խաչի «Տիրուհի Միսաքեան» …ամանաճիւղը՝ իր գոյութեան պատմու… …թեամբ, ծրագիրներով, եւ խօսքէն ան… …ին՝ փոքր գաղթօճախի իր համեստ պայ… …աններով ու նուաճումներով:

Ծրագրուած լո՛ւր աշխատանքը, ան… …պայման կը դառնայ արդիւնաւէտ, երբ …աւատք, նուիրում եւ զոհաբերութեան …ոգեկցութիւն, միասնական ոգիով ու …ռաջձեռքի գործի կը լծուին:

ԱՐՏԱՇԷՍ ՓՈՒՇՈՒՃԵԱՆ

ՀԱԼԷՊԱՀԱՅ ՔՐՈՆԻԿ

Թիւ - 1

Օգոստոսի վերջերն ենք: Վերամուտի մտահոգութիւն մը կայ օդին մէջ: Ամբողջ ամառը դրացիներուն կակուղները չփոթած են Տիկին Մարալին տալիք որոշումները իր զոյգ աղջիկներու մասին: Երկուքն ալ նոյն վարժարանը կը յաճախէին տարիներէ ի վեր, եւ ինք շատ գոհ էր: Մեծը այս տարի պրըւէի փայլուն քննութիւն մը տուած է եւ պիտի ստիպուի նոր վարժարան մը արձանագրուիլ, քանի իրենը երկրորդականի բաժին չունի: Ամերիկեան Թաքսի մը մեզ Պէյրութէն Հալէպ կը փոխադրէ. ամէնքս ալ Հայ ենք. երեք տիկին, երկու երիտասարդ եւ վարորդը որ նոյնպէս Հայ է եւ ծանօթ ամէնուս: Ամէն վարորդի յատկութիւն մը վերագրուած է եւ ծածկանուն մը փակցուած: Մին ճարպիկ է արգիլուած ապրանքներ անցընելու մէջ. ուրիշ մը անանցագիր անձեր փոխադրելու մէջ, ուրիշ մը անոյշ լեզուին համար, պրադ քըչելուն կամ խոհեմութեան: Մերինը Թարափիշի կը կոչուէր. անունը չկրցայ գիտնալ. 16 տարիներէ ի վեր Հայեր կը տանէր ու կը բերէր դէպի Պէյրութ ու Հալէպ: Մեր վարորդը եթէ գրելու շնորհք ունենար ով գիտէ ինչեր պիտի չգրէր: Վեցէն ութ ժամ տեւող այդ ճամբորդութեան ընթացքին, երբ 5/6 հոգիներ, այդ փոքր տարածութեան մէջ, իրարու կըպած, յաճախ գիշերային ժամերուն, պարտադրաբար միասին կը գտնուին, դասակարգային եւ ընկերային արգելքները շուտով կը հարթուին եւ կը ստեղծուի ընտանեկան մտերմութիւն մը որ կը լուծէ առաջին վայրկեաններուն վերապահութիւնը: Տիկին Մարալին դրացիները թելադրած են որ իր փոքր աղջիկն ալ հանէ եւ մեծին դպրոցը դնէ. ինք շատ գոհ է իր վարժարանէն. սակայն իր ընկերուհիները զինք վշտացուցած են «անմակարդակ» որակելով իր աղջիկներուն առաջին դպրոցը... ինք հիմա նեղուած է ու հետերնին չի խօսիր: Քովի երիտասարդս, որ կարի աշխատանոցի մը տէրն է, խորհուրդ կու տայ որ փոքրիկը շարունակէ նոյն դպրոցին մէջ: Կարծէք համոզում մը կը գոյանայ. մթնոլորտը կը հանդարտի.քիչ մը լուռ յառաջանալէ վերջ յանկարծ մեր վարորդը խօսքը ուղղելով երիտասարդ տիկնոջ, որ ճախիս նստած էր, կ'ըսէ - աղջիկ, Սալբին ի՞նչ եղաւ. ճի՞շդ է ժողովուրդին խօսակցութիւնը: Թարափիշին արդահատական շեշտով մը հարց կու տար. յայտնի էր որ տխուր բան մըն էր պատահածը: - Ճիշդէն ալ դէշ դժբախտաբար. Սալբին ամուսինը եւ զաւակները ձգած Ղարպիյէ (Պէյրութի արեւմտեան բաժին) գիտցած այլազգիի հետ կ'ապրի... քա այս ի՞նչ եղեր են մեր Հայերը. ոչ պատիւ մնացած է ոչ ամօթ. ինչու, անցեալները Արսէնին աղջիկը իսլամի հետ չփախա՞ւ, կրօնքը փոխեց եւ չամուսնացա՞ւ:

Երրորդ տիկինը որ մինչ այդ մտիկ կ'ընէր, խօսակցութեան մէջ մտաւ ներկայացնելով ինքզինք որպէս մանուկներու բժիշկ շրջանաւարտ Երեւանի համալսարանէն եւ որ ներկայիս կը գործէ պետական բուժարանի մը մէջ, Հալէպի իսլամական բաժինին մէջ: - Այո՛, ըսաւ, դուք դեռ տակաւին չէք գիտեր թէ ես ինչերու կը հանդիպիմ. դեռ անցեալներն էր, քողերու մէջ ծածկուած(*) երիտասարդ կին մը ներկայացաւ դարմանատուն հիւանդ մանուկին հետ. տռսիէն սկսայ լեզունել. որքան մեծ եղաւ ցնցումս երբ իր անունը տուաւ - Արուսեակ.. ի՞նչպէս պատահեցաւ - ըսի, -բախտ է եղեր-, ըսաւ եւ աչքերը լեցուեցան:

Մեքենան կը սուրար Հոմսի ընդարձակ մայր ուղիին վրայ. երբեմն երբեմն դիմացէն եկող կառքերուն վտանգաւոր ընթացքը եւ շլացուցիչ լոյսերը սրտէն բըխող ԱՆԱՍՈ՛ՒՆ մը փրցնել կու տային մեր վարորդին. Հալէպէն շատ հեռու չէինք. այդ ծանր մթնոլորտը քիչ մը փոխելու համար մեր հոգեբան վարորդը հարց տուաւ թէ ինչպէս կ'ըլլար եթէ հայկական երգ մը դնէր: Ամէնքս համաձայն գտնուեցանք: Երբ երկու ժամ վերջ Հալէպ մտանք՝ Փօլ Պաղտատլեանի քթային եւ լալկան ձայնը մեզ ամէնքս խոր թմբիրի մատնած էր արդէն:

ՆԻՍԵԲԻՈՍ

(*) Իսլամացած:

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

MEG RECORDINGS-Ը ԿԸ ՀՐԱՊԱՐԱԿԷ ԵՐԵՒԱՆ ԿԱՆԱՆՑ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ Ա. ՁԱՅՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

CAMBRIDGE, MASS. — Meg Recordings-ը հրապարակած է Երեւան Կանանց Երգչախումբ-ի ա. ձայնագրութիւնը Արթիւր Վերանեանի ղեկավարութեամբ: Այս digital ձայնագրութիւնը կատարուած է Երեւանի մէջ Յովհ. Սալիպեանի կողմէ եւ արտադրուած՝ Բէմպրիճ: Հայաստանի ամենանորաբար խումբերէն մին է Երեւան Կանանց Երգչախումբը բաղկացած՝ 30 երգչուհիներէ որոնց գունագեղ երգայնութիւնն ու երիտասարդական կայտառութիւնը ինչպէս նաեւ բազմազան երգացանկը երաժշտական տարբեր շըրջանակներու գնահատանքին եւ ուշադրութեան արժանացած է կարճ ժամանակի ընթացքին:

Երգչախումբին հիմնադիրը՝ Արթուր Վերանեան ցայտուն ղեկավար մըն է ինչպէս նաեւ հետախոյզ եւ դաստիարակ: Ան մեծ ճշգապահութեամբ կ'իմաստաւորէ ճշգրտութիւնն ու յուզականութիւնը: Այս յատկանիշներով է որ ան ընկալուած է որպէս հայ երգարուեստի յանդուգն մեկնաբանն ու ժամանակակից երաժշտութեան ջատագովը: Իր ղեկավարութեամբ Երեւան Կանանց Երգչախումբը ելոյթ ունեցած է աւելի քան 300 համերգներով Հայաստանի, նախկին Խորհ. Միութեան տարբեր քաղաքներու եւ Եւրոպայի մէջ: Խումբը պարգեւատրուած է աւելի քան 8 միջազգային մրցանակաբաշխութեանց ընթացքին:

«71 վայրկեան տեւող այս ձայնագրութիւնը աւելին կը ներշնչէ» կ'ըսէ Յովհ. Սալիպեան: «Ձայներու թարմութիւնն ու նրբութիւնը, ուժականութիւնն ու տարածքը ակներեւ է թէ եւրոպական դասական երաժշտութեան եւ թէ հայկականի մեկնաբանման մէջ կամուրջ մը կը կառուցուի տարբեր աշխարհներու միջեւ հասնելու համար նոր տարածքի մը որտեղ կը հանդիպին հայկական ու ոչ հայկականը» կ'աւելցնէ Սալիպեան: «Հայկական երաժշտութեան նկատմամբ յատուկ սէր ունեցողներու համար թարմութիւն մըն է երաժշտական այս նոր տարածքը որուն կորիզն է Կոմիտաս, Եկմալեան, Շնորհալի եւ Մաշտոց: Երեւան Կանանց Երգչախումբը կը հարստացնէ հնարաւորութիւնները ընդլայնելով եւ աշխուժացնելով ունկնդիրներու ակնկալութիւնը» կը հաստատէ Սալիպեան: Ժամանակակից երիտասարդ հայ երգահաններ՝ Դաւիթ Հալաճեանի եւ Երուանդ Երկանեանի ինչպէս նաեւ Շուետացի Արնի Մելնէսի եւ Ռուս՝ Նիքոլա Սիտելնիքովի ստեղծագործութիւնները մաս կը կազմեն այս ձայնագրութեան:

«Արթուր Վերանեանը հմուտ արուեստագէտ մըն է -երգարուեստի, ձայներու զտման իր գիտութիւնը կը վկայեն թէ երեւակայութեամբ հարուստ եւ նորարար ղեկավարն է որ մշակած է միայն իգական ձայներու տարածքը» կ'ըսէ Սալիպեան:

Յովհ. Սալիպեան որպէս երգահան եւ երաժշտագէտ հիմնադիրն է Meg Recordings-ի: Ձայնագրման եւ արտադրման այս ընկերութիւնը ժամանակակից State-of-the-art technology-ով զինուած նպատակադրած է ամենաբարձր մակարդակով ձայնագրել եւ հանրութեան ներկայացնել հայ երաժշտութեան հին եւ նոր ստեղծագործութիւնները: Meg-ի ձայնագրած Ս. Գայեանէի երգչախումբի կատարմամբ Կոմիտասի Պատարագ-ը լայն ճանաչողութիւն գտած է Միացեալ-Նահանգներու, Եւրոպայի եւ մինչեւ իսկ Ճարոնի երաժշտական շրջանակներու մէջ:

Ստանալու համար Երեւան Կանանց Երգչախումբ-ի այս ձայնագրութիւնը՝ CD ($17), Cassette ($12), նամակատան ծախքը ներառեալ, դիմեցէք՝
MEG RECORDINGS, P. O. Box 412,
Cambridge, MA. 02238.
Tel. (617) 494-0877; Fax (617) 489-1094

ԻՑՈՒՇ ԻՐ ՄԱՀՈՒԱՆ 18-ՐԴ ՏԱՐԵԼԻՑԻՆ

Շահան Շահնուր

ԱՌԱՒՕՏԵԱՆ ՇԵՓՈՐ

-- 4 --

Կարկուտ մըն է գլխուս պիտի տեղայ՝ …ւէ որ ժամ առաջ տեղայ: Այսպէս խոր… …հեցաւ Աւետիս եւ անգամ մը եւս ուղղը… …ւեցաւ դէպի «պարտէզ»: Քալեց կորա… …գլուխ եւ սրտաբեկ: Թէ՛ կը փափաքէր որ …իր նշանածը վերջապէս զինքը ընդունի …եւ անխուսափելի կարկուտէն յետոյ հաշ… …տուին, եւ թէ կը փափաքէր որ Աղաւնի …երկին վանէ զինքը որպէսզի բախումը …քիչ մը եւս ուշանայ: Շաբաթէն աւելի է …որ զիրար չեն տեսած արդէն: Երեք ան… …գամ դիմած էր Աւետիս եւ երեք անգամուն …ալ վռնտուած էր Աղաւնիին կողմէ, նոյ… …նիսկ անգամ մը Արթաքի էֆէնտիին ներ… …կայութեան: Այդ անգամուն սոսկէս ե… …ղաւ: Զինուորը դեղարան մտաւ յանցա… …որի կերպարանքով եւ դեռ բերանը չէր բացած երբ Աղաւնի դուրս նետուեցաւ բոլորախորշէն եւ մատը իրեն ուղղած՝ պոռաց դեղագործին.

- Այս հոգարարձուին պիտի ըսես՝ որ իր երեսը, երեսը, երե՛սը տեսնալ չեմ ուզեր:

Եւ խոհարարը սսատիկ ամչցաւ Արթաքի էֆէնտիին առջեւ որ իր գլուխն իսկ վեր չէր առներ: Բայց հոգարարձուն իմա՛ստ չունի կ'ըսէր Աւետիս, եւ անիմաստ ըլլալուն համար կրկնապէս ծաղրական կը գտնէր զայն: Յետոյ կանգ կ'առնէր իր այս խորհրդածութեան պատճառաւ ու կը ժպտէր դէշ կերպով: Այլեւս բնաւ չհամարձակեցաւ դեղարանին դուռը ափ առնել: Իր միակ յոյսը «պարտէզն» էր, ուր նոյնիսկ եթէ դէշ ընդունելութիւն մը ստանար, գոնէ ականատեսներ պիտի չգտնուէին:

Հակառակ անոր որ ամէն վայրկեան կ'ուզէր ետեւ դառնալ ու փախչիլ, զինուորը հասաւ վերջապէս «պարտէզ»ի դրան առջեւ, ուր սատկած կատու մը կար եւ զարմանալիօրէն մեծ մարգարտածաղիկ մը: Փոքրիկ հարուած մը տուաւ դրան եւ սպասեց: Պատասխան չկար: Ի փոխարէն դէշ անակնկալ մը կար տախտակորմին վրայ: Հոն կաւիճով գրուած էր հետեւեալը, պարհովաբար Բենիկին կողմէ.

Հարցում. - Որդը ի՞նչ կ'ընէ
Պատասխան. - Որդը կը ճիհարցնէ

Աւետիս իր թեզանիքովը աւրեց գրութիւնը, ջանալով նուազագոյն աղմուկը յարուցանել, որպէսզի Աղաւնի չլսէ ու մէջտեղ չելլէ: Յետոյ սպասեց հոն՝ որպէսզի Աղաւնի վերջապէս մէջտեղ ելլէ: Բաւական երկար ատեն հոն կեցաւ լքուած սիրահարը, չորս կողմը դիտեց, ամըչցաւ ու հառաչեց խորապէս: Լիզօի սալորենիին վրայ տեսաւ սպիտակ պմպ մը եւ զայն նմանցուց Իզմիրլեան պատրիարքին: Յետոյ ուզեց մեծ մարգարտածաղիկը քաղել, բայց սատկած կատուին մօտիկութիւնը աղտեղութիւն կը նետէր նաեւ ծաղիկին վրայ: Երբոր Աւետիս կը մեկնէր յուսահատ, յանկարծ «պարտէզ»ին դուռը բացուեցաւ եւ Աղաւնի նիրս առաւ զինքը՝ թեւէն քաշելով:

Խոհարարին գուշակութիւնը ճիշդ էր: Կարկուտը զարհուրելի եղաւ: Աղջիկը իր ամբողջ բարկութիւնը պարպեց եւ ատենը անգամ մը նայեցաւ դռնէն դուրս՝ որպէսզի զիրենք լսող չըլլայ: Ըսաւ թէ դժբախտ է, աննկարագրելիօրէն դժբախտ: Եթէ ամբողջ աշխարհի վրայ քննութիւն մը կատարուէր, իրեն չափ դժբախտ աղջիկ կարելի պիտի չըլլար գտնել այս միջոցիս: Հո՛ս նայէ: Մէկ հատիկ նշանած մը ունէր. մէկ հատիկ սիրտ մը ունէր. մէկ հատիկ ալ սէր մը ունէր այդ սրտին մէջ: Արդ՝ այս բոլորը որ իր միակ գանձը կը կազմէին, նետուած էին կղկղանքի մէջ, ցեխերու, մէզերու եւ աղբերու մէջ: Սկսաւ լալ Աղաւնի: Եւ ինչո՞ւ նետուած էին: Մէկ այս զարշելի որդին պատճառաւ: Ինչո՞ւ համար Աղաւնիի անկեղծ ու վճիտ սէրը ամէնուն բերանը իյնար: Ինչո՞ւ յիմար արարածներ ծաղրէին զինքը: Այո՛, բոլորը, բոլորը քաշքշեցին Աղաւնին, զայն բաղդատելով որդին հետ, այդ աղտոտ մակաբոյծին նիհարցնելու կարողութիւնը աւելի բացարձակ գտնելով: Դեղարան մտնողը կ'ըսէ հեգնանքով - «Օրիո՛րդ Աղաւնի, մեր Աւետիսը քեզի համար չէ որ կը նիհարնայ եղեր, այլ...»: Ո՞վ կ'ըսէ: Բայց շուն Արիֆը, դիմացի Մօսիկը, Լիզօն, բոլորը, բոլորը: Եւ օրերէ ի վեր: Հապա՞ ան ջատուկ կիները...: Սկսաւ լալ Աղաւնի:

- Զիս բոլորին առջեւ խայտառակեցիր, ըսաւ ան հեկեկալով. ծիծաղելի եւ ծաղրելի դարձուցիր... իմ անկեղծ սէրիս հանդէպ յարգանք չունեցար... եւ ես կ'ատեմ քեզ... ամբողջ... ուժովս կ'ատեմ քեզ: Դուն այլեւս իմ նշանածս չես, կորսուէ... կորսուէ...

Աւետիս խղճալի ձեւով մը ուզեց հասկցնել թէ ոջիլին դէպքը ինք չէ որ տարածայնած էր, այլ շուն Արիֆը եւ շատախօս Տիկին Էլպիսը: Աղաւնի շատ աւելի բարկացաւ ու ըսաւ թէ միակ յանցաւորը դուն ես: Եւ արդէն չի կրնար ուրիշ մը ըլլալ, քանի որ ամբողջ աշխարհի վրայ քեզի պէս յիմար չկայ:

(Շար. 10)

(Շար. Ա. էջէն)

կուած էր զօրակոչի ընթացքը եւ նըշուած որ ձախողած է: Ուրեմն կը թուի որ հոն ուր Պետութիւնը կը ձախողի, իր կատարած զօրակոչը արձագանգ չի գըտներ, պիտի ջանայ յաջողիլ կազմակերպութիւն մը --ՀՀՇ-- որ մեծամասնութիւն խսկ չունի այլեւս Խորհրդարանը: Վա՜յ մեզի...

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՔԱՂԱՔԱՅԻ Մը՝ Ժան-Միշէլ Ժոլի Թրքական իշխանութեանց կողմէ ձերբակալուած մնացած է Օգոստոս 19-էն 26, որովհետեւ կասկած կար որ կը պատկանի քրտական ՓՔՔ անջատողական կազմակերպութեան: Ի վերջոյ ազատ արձակուած է բազմաթիւ «ջղուտ» հարցաքննութիւններէ ետք զինուորականներու կողմէ:

ՏԱՃԻԿՍՏԱՆԻ նախագահը, որու հեռքը կորսուած էր չորրաթ մըն է, ձերբակալուած է, Սեպտեմբեր 7-ին, Դուշանբէի օդակայանը երբ կը փորձէր հեռանալ: Խորհրդարանը նիստի հրաւիրուած էր քննելու համար նախագահին պաշտօնանկութիւնը, բայց կարելի չէ եղած նիստը գումարել մեծամասնութիւն գոյացած չըլլալով: Ըստ ԻԹԱՐ-ԹԱՍ գործակալութեան, նախագահ Նաբիեւ իր երկրին հիւսիսը կ'ուզէր երթալ, Խաճադ, որ իր ծննդավայրն է: Նախքան իր ձերբակալութիւնը, Կիրակի օր, ամբաստանած էր մահմետական պետը՝ Տուրաձոնզոդա որ դրդիչն է իր հեռացման եւ կ'ուզէ իսլամական Պետութիւն մը հիմնել: Բաժ էր նոյնիսկ Խոշիէթըտ Փրէսի (հեռաձայնային խօսակցութեամբ) որ պիտի չհրաժարի, ինչպէս կը պահանջեն ընդդիմադիրները: Յաջորդ օրը սակայն, բանակցութիւններու հետեւանքով իր հրաժարականը տուած է:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԻ հանրային երկու կայանները անուն փոխեցին եւ դարձան՝ Ֆրանս-2 եւ Ֆրանս-3 (նախապէս՝ Անթէն-2 եւ Էֆ-Էռ-3): Տնօրէնը Հերվէ Պուրժ ծանուցումի սպասարկութեանց յանձնած է կայաններուն նոր դիմագիծ մը տալու պարտականութիւնը (ինչ որ բաւական կը քննադատուի եւ չատ սուղի կը նստի՝ 36 միլիոն Ֆր.): Կը մնայ յուսալ որ յայտագրերուն որակը կը փոխուի եւ ոչ թէ միայն լոկօն՝ արդիական բառամթերք գործածելու համար:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ
ԵԿԵՂԵՑԻ
ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՀԱՅՈՑ

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ
ԹԱԼԱՐԻ
Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԵԿԵՂԵՑԻՆ

ԿԱՓԻ ՄՕՏ

Հարաւային Ֆրանսայի Հայց.
Առաքելական Եկեղեցւոյ
Շրջանային խորհուրդը

Կը կազմակերպէ՝
Աւանդական Ուխտագնացութիւն
Թալարի Սուրբ Գրիգոր Եկեղեցին
Կիրակի, Սեպտեմբեր 20-ին

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ հայերէն եւ ֆրանսերէն՝

ՄԱԿԱՐ ՔՀՆՑ. ՆԱՃԱՐԵԱՆ

Երգեցողութեամբ՝
Ս. Թադէոս - Բարթուղիմէոս
Եկեղեցւոյ Երգչախումբին

Սկիզբ պատարագի՝ ժամը 10-ին,
Ուխտաւորի Սեղան՝ ժամը 12.30-ին:

Բոլոր անոնք որոնք կը փափաքին մասնակցիլ այս ուխտագնացութեան՝ թող կապ հաստատեն իրենց ծխական եկեղեցւոյ թաղականութեան կամ հոգեւոր հովիւին հետ, կամ հեռաձայնով իրենց տեղերը ապահովեն օթօքարի եւ ճաշի.

Գին՝ 200 Ֆր.:

Հեռաձայն.. Պ. Յարուճ Թաշան
Սէն Թ'Անթուան - 91 65 54 45
Պ. Թագւոր Թագւորեան
Կափ - 92 51 07 56

Կապոյտ Խաչի Պօմոնի մասնաճիւղը կը կազմակերպէ ուխտագնացութիւն մը դէպի Սուրբ Գրիգոր եկեղեցին, Թալար, Կիրակի, Սեպտեմբեր 20-ին:

Դիմել Պօմոնի «Նայիրի»ի կապոյտ խաչուհիներուն կամ հետեւեալ հեռաձայնի թիւերուն..

91 87 13 48 / 91 70 63 03

Մասնակցութիւն՝ 170 Ֆր.:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի «Ս. Թադէոսեան» մասնաճիւղը ընդհանուր ժողով կը գումարէ Շաբաթ, Սեպտեմբեր 12, կէսօրէ ետք ժամը 3-ին, Մշակոյթի Տան մէջ՝
17, rue Bleue, 75009 Paris

Կարեւոր օրակարգ, բոլորին ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ԽԱՉՎԵՐԱՑ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 13, Խաչվերաց է, Տօն վերացման Սրբոյ Խաչին:

Այս առթիւ Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ կը մատուցուի հանդիսաւոր պատարագ:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՆԱՐԵԿ ԵՊԻՍԿ. ՇԱՔԱՐԵԱՆ

Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 8.45-ին,
Պատարագ՝ ժամը 10.30-ին:

Նոյն օրը, կէսօրէ ետք, ժամը 4-ին, կը կատարուի խաչվերացի մեծահանդէս Թափօր - Անդաստան:

Ծանօթ. - Այսօր հոգեհանգիստ չի կատարուիր:

Այսօրուան Անդաստանը տարւոյն վերջինն է: Առաջինը կատարուած էր Փետ. 13-ին, Տեառնընդառաջի նախատօնակին:

Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 14, Տօն է խաչի, Յիշատակ Մեռելոց:

Ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի:

Պատարագի աւարտին, կը կատարուի Հոգեհանգիստ «վասն համօրէն ննջեցելոց»:

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 13, Տօն է Խաչվերացի:

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ կը մատուցուի եպիսկոպոսական պատարագ:

Պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝

ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ
Հայր. Պատուիրակի Փոխանորդ
Լիոնի եւ Շրջակայից

Բազմաձայն երգեցողութիւնը կը կատարուի եկեղեցւոյս Կոմիտաս երգչախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ՝ Պ. Յովհաննէս Պէրպէրեանի:

Ժամերգութիւն՝ ժամը 8.45-ին,
Պատարագ՝ ժամը 10-ին:

Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 14, Յիշատակ է Մեռելոց:

Ժամը 11-ին հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի:

ՍԷՆ-ԺԵՐՈՄ
Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 13-ին, Վերացման Սրբոյ Խաչի տօնին առթիւ պատարագ կը մատուցուի Սէն-Ժեռոմի Ս. Սահակ - Մեսրոպ եկեղեցւոյ մէջ:

Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 8.45ին,
Պատարագ՝ ժամը 10-ին:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ եկեղեցւոյս հոգեւոր հովիւ՝

ԵՂԻՇԷ ԱԻԱԳ ՔՀՆՑ. ՓԱՆՈՍԵԱՆ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ
ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

« ԿԱՑՔ »

տարեգիրքին Ա. եւ Բ. թիւերը կարելի է ստանալ «Յառաջ»ի խմբագրատունէն:

Հատը՝ 100 Ֆր. + առաքման ծախք՝ 16 Ֆր. չէքերը գրել՝
«Sté. des Gens de Lettres Arméniens»
անունին:

– ՎԵՐԱՄՈՒՏ –

ՎԻԷՆ

Կապոյտ Խաչի Վիէնի մասնաճիւղին դպրոցին արձանագրութիւնները տեղի կ'ունենան Սեպտեմբեր 12, Շաբաթ, կէսօրէ վերջ մշակոյթի տունը:

Չորեքշաբթի. -- 4-14 տարեկան աշակերտներուն համար:

Շաբաթ.. 6-15 տարեկաններու համար:

Պաքալօրէայի համար հայերէնը երկրորդ լեզու ընտրողներուն մասնաւոր դասընթացք. երթեւեկի դիւրութիւն:

Յաւելեալ մանրամասնութիւններու համար հեռաձայնել ամէն օր կէսօրէ վերջ, Մշակոյթի Տուն, հետեւեալ թիւին
74 53 43 80

GRENOBLE

La Croix Bleue, Section ANI, de Grenoble/Saint Martin d'Heres informe tous ses sympathisants que son école ouvrira le Samedi 3 Octobre.

Les cours auront lieu de 14h à 17h au H. O. M. — 40, Ave. Amboise Croizat St. Martin d'Hères, pour les enfants à partir de 6 ans.

Renseignements et inscriptions auprès de Mme Manoukian — Tél. : 76 26 02 58.

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ չաբաթօրեայ եւ կիրակնօրեայ դպրոցներու 1992 - 1993 տարեշրջանի վերամուտը տեղի կ'ունենայ 3--12 տարեկան աշակերտներու համար Շաբաթ, Հոկտեմբեր 3-ին, չափահասներուն համար Կիրակի, Հոկտեմբեր 4--ին:

Արձանագրութեան եւ այլ մանրամասնութիւններու համար հեռաձայնել հետեւեալ թիւին՝
(Դիւան Եկեղեցւոյ)
43 -- 59 -- 67 -- 03

ԱՆԿԷՆ

Անկէնի Նարեկ Միութեան վարչութիւնը կը յիշեցնէ թէ իր Միօրեայ Վարժարանին 1992 -- 1993 դպրոցական տարեշրջանին վերամուտի թուականն է. --

Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 16, ժամը՝ 9.30--ին:

8, rue F. Faure, 95880 Enghien-les-Bains
Հեռաձայն. -- 34 -- 17 -- 29 -- 26

ASSOCIATION NAREG ENGHIEN
tél. 34 17 29 26
Rentrée scolaire
le Mercredi 16 Septembre à 9 h 30

ISSY-LES-MOULINEAUX

COURS D'ARMENIEN

La Croix Bleue Arménienne (Section d'Issy-les-Moulineaux) informe que la rentrée scolaire est fixée au MARDI 15 SEPTEMBRE 1992.

Les cours, destinés tant aux enfants qu'aux adultes, se tiendront de 19h à 22h30 à la M.C.A. 45, rue de la Défense à Issy-les-Moulineaux.

Renseignements et inscriptions auprès de:
Mme Hélène GUL
tél. 46 26 42 48
Mme Chaké GUIRAGOSSIAN
tél. 46 42 45 25

COURS DE DANSES ARMENIENNES

La Croix Bleue Arménienne (Section d'Issy-les-Moulineaux) reprendra ses cours de danses arméniennes le VENDREDI 18 SEPTEMBRE 1992. Les répétitions auront lieu de 19h à 20h à la M.C.A. 45, rue de la Défense à Issy-les-Moulineaux.

Les enfants (filles et garçons), âgés de 6 à 15 ans, peuvent se faire inscrire auprès de Mme Nicole ESSAYAN
tél. 47 36 27 14

ՊԱՆԵԽՕ -- ՔԱՇԱՆ

Պանեխօ -- Քաշանի «Սիամանթօ» Միօրեայ Վարժարանի բացման օր՝ Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 23:

Արձանագրութեան օր՝ Շաբաթ, Սեպտեմբեր 19, ժամը 15--էն 16.30:

Հասցէ. --
41, av. A. Petit, 92220 BAGNEUX
Հեռաձայն. --
46 - 65 - 81 - 53 կամ՝ 46 - 64 - 10 - 11

UGAB - SUISSE

ORGANISE A GENEVE

le Vendredi 16 Octobre

UN CONCOURS DE DECLAMATION DE POESIE ARMENIENNE

en présence de
Mme SILVA GOMIGYAN
Présidente du Jury

1er prix : 1000 F.S. (francs suisse)
2ème prix : 600 F.S.
3ème prix : 400 F.S.
et de nombreux prix de consolation

Renseignements et inscriptions :

UGAB SUISSE
Case postale 429 - 1211 Genève 3 (Suisse)
Tél. (14 h à 18 h) (41.22) 735 93 02
FAX (41.22) 786 84 30

Dernier delai d'inscription:
le 5 octobre

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section « *Cardiné Aghababian* »
de Clichy

organise

une Journée
à FONTAINEBLEAU

le DIMANCHE 13 SEPTEMBRE

Départ tôt le matin — Retour le soir

Petite collation à 10h offerte par la section
Visite Château — tour de la ville en petit train
Déjeuner au Restaurant *«Bonaparte»*

Participation aux frais: 250 F / personne

Renseignements par téléphone :
42 70 00 91 / 47 99 41 19

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 10

JEUDI
10 SEPTEMBRE
1992

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 900 Ֆ. — Վեցամսեայ : 460 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.200 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

68րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.882 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 68e ANNÉE — No 17.882

ԹՈՒՄԲԵՐ ՍԻՍԻԱՆԻ ՇՐՋԱՆԸ

Ր. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ ՊՈԼԻՍ ԳՆԱՑ

Սեպտեմբեր 8-ին ալ, ազրպէյճանական զինուած խումբերը հրասայլերով եւ հեռաւոր զինուորական մեքենաներով Նախիջեւանի տարածքէն ռմբակոծած են Սիսիանի շրջանի Բռնակոթ եւ Շաղատ գիւղերը: Հայկական ինքնապաշտպանութեան ուժերը պատասխանած են եւ փոխադարձ հրացանաձգութիւնը տեւած է ամբողջ օրը: Նախորդ օրն ալ Գեղաքիլի, Զանգելանի եւ Դաւուդի շրջաններէն կրակ բացուած է Կրասնոսելսկի Վերին Ճամբարակ, Կալանի Սեւնիք եւ Ճակատէն, Տաւուշի Այգեձոր գիւղերուն վրայ: Երկու վիրաւոր կայ:

**

Սեպտեմբեր 8-ին, նախագահ Լ. Տէր-Պետրոսեան աշխատանքի հանդիպում մը ունեցած է Ղարաբաղի Գերագոյն Խորհուրդի նախագահի պաշտօնակատար Գէորգի Պետրոսեանի հետ: Քննուած են երկու Հանրապետութիւններու համար կենսական կարեւորութիւն ներկայացնող կարգ մը հարցեր, մասնաւորաբար Ղարաբաղի իրավիճակը եւ մարդասիրական օգնութիւնը աւելի արդիւնաւէտ դարձնելու հարցը:

**

Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 9, ժամը 12-10-ին Պոլսոյ օդակայանը կը ժամանէր Հայաստանի Արտաքին նախարար՝ Րաֆֆի Յովհաննէսեան, որ իբրեւ դէտ պիտի մասնակցի Եւրոպայի Խորհուրդի արտաքին նախարարներու ժողովին: Նոյն իրիկունը, ժամը 6-ին, Պատրիարքարանը ընդունելութիւն մը կազմակերպած էր ընդառաջելով Հայաստանի նախարարին փափաքին, որ կ'ուզէր Պոլսոյ հայ համայնքին հանդիպիլ: Պատրիարքարանը նորոգութեան մէջ ըլլալով, ընդունելութիւնը տեղի կ'ունենար գիմացը գտնուող սրահ մը:

Ժողովը կը բացուի Հինգշաբթի առաւօտ, Սեպտեմբեր 10-ին:

Ա.

Հռոմի ժողովին, Սեպտեմբեր 7-ին եւ 8-ին գլխաւոր հարցը եղած է հրադադարը: Ռաֆայէլի յայտարարած է թէ այդ առընչութեամբ Հայաստանի եւ Ղարաբաղի պատասխանները դոհացուցիչ եղած են մինչ Ազրպէյճանի նախագահը՝ Էլչիպէյ նախապայման կը դնէ Շուշիի եւ Լաչինի պարպումը եւ հայկ. ջոկատներու քաշուիլը Ղարաբաղէն: Ռաֆայէլի, Միացեալ-Նահանգները եւ ուրիշներ կը պնդեն որ առանց նախապայմանի ըլլայ հրադադարը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍԱՐԱՅԵՒՈՅԻ մէջ, ՄԱԿ-ի սաղաւարտաւորներէն երկու Ֆրանսացիներ սպաննուեցան Սեպտեմբեր 8-ին, երեք ուրիշներ ալ վիրաւորուեցան: Կը կարծուի որ պոսնիական արձակաղէններու գործն է: Միւս կողմէ, բնակչութեան վիճակը ահաւոր է, Սարայեւոյի օդակայանը միշտ փակ ըլլալով: Ջուր չկայ, եղածը վարակուած է եւ հիւանդութիւնները կը ծաւալին, ժանտախտի սպառնալիքով: Զոհ գացած Ֆրանսացիները կը գտնուէին մարդասիրական շարասիւնի մը մէջ, երբ կրակ բացուած է իրենց վրայ:

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ՄԱԱՍԹՐԻԽԹ

- ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԴԱՇԻՆՔ -

Հարցախոյզերը կը շարունակուին եւ գրեթէ անտանելի կը դառնան: Արդարեւ այնքան կը պայմանաւորուի ամբողջ կարծիքը օրուան 24 ժամերու ընթացքին, որ դժուար է հաւատալ թէ մարդիկ մինչեւ Սեպտեմբեր 20 պիտի կարենան անձնական կարծիքի մը տէր մնալ:

Ֆրանսայի մէջ այլեւս ամէն օր ալ չէ, այլ ամէն ժամ նոր հարցախոյզ մը կը հրապարակուի: Ֆրանսան չրաւեց, ուրեմն հարցախոյզեր ալ կատարուեր են Եւրոպայի այլ երկիրներ, որոնցմէ հետեւեալ արդիւնքը ձեռք բերուեր է. — Գերմանիա, Իտալիա եւ Սպանիա այո՛ կը քուէարկեն եւ Մեծն-Բրիտանիա՝ ո՛չ:

Ֆրանսայի մէջ վերջին (Սեպ. 6,7) հարցախոյզերու համաձայն տարբերութիւնը կը նուազէր եւ Պէ-Վէ-Ա-ի համար «այո»ն 52%-ի իջած էր: Անթուան Փինէ որ 101 տարեկան պիտի ըլլայ Դեկտեմբերին, բայց, միշտ արթնամիտ քաղաքագէտ մը կը մնայ (ան որ երկրին դրամը եւ տնտեսութիւնը փրկեց) ջերմ կողմնակից մըն է «այո»ի, կը խորհի սակայն, թէ հարցը պէտք է լուծուէր խորհրդարանական ճամբով եւ թէ հանրաքուէն սխալ մըն էր:

**

Եւրոպական միութեան այս դաշինքը (Մաասթրիխթ ստորագրուած համաձայնութեան բուն անունն է) այնքան «յստակ» շարադրուած է, որ նոյն յօդուածին վրայ հիմնուելով, «այո»ի կողմնակիցը կը յաջողի գայն մեկնաբանել ի նպաստ Ֆրանսայի, «ոչ»ի կողմնակիցն ալ՝ ի վնաս Ֆրանսայի:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԲԱՆՏԵՐՈՒՆ մէջ, մթնոլորտը շատ ծանր է եւ ապստամբական շարժումները մեծ տարողութիւն կը ստանան, մինչ բանտապահներն ալ այլեւս կը սպառնան այլ միջոցներ որոնել, որպէսզի կացութիւնը փոխուի: Սեպտեմբեր 8-ին, եթէ Սէն-Մօրի բանտը կարելի կ'ըլլար ձախողեցնել թռանով նոր փախուստ մը, աւելի ծանրակշիռ վիճակ մը կը ստեղծուէր Մուլէնի բանտը, ուր շուրջ 30 բանտարկեալներ պատանդ բռնած էին 21 բանտապահ, թալանի եւ կրակի տալէ ետք բազմաթիւ գրասենեակներ, սրահներ եւլն. եւլն.: Յաջորդ (Սեպ. 9) առաւօտ ժամը 5.30-ին է միայն որ Ժէ-Ի-Ժէ-Էն-ը յարձակման անցած է եւ տէր դարձած կացութեան: 30 բանտարկեալներէն հինգը միայն շատ ծայրայեղ եւ վտանգաւոր անձեր են, որոնք ղեկավարած են ամէն ինչ, առանց սակայն պահանջ մը ունենալու: Ամէն ինչ վերջացած է առանց ծանր միջադէպի. միայն մէկ ոստիկանի երկու մատները կտրած են: Բանտապահներու սենդիքան, անգամ մը եւս, խիստ կերպով կը դատապարտէ Արդարադատութեան նախարարութեան անպատասխանատուութիւնը:

ԱՆԳԼԻՈՅ նախկին վարչապետուհին գործի այցելութեամբ մը Բաքու կը

(Շար.ը Դ. էջ)

ՋԵՐՈ ԱՄԲՈՂՋ

«ԽՕՍՔԸ ԱՇԽԱՐՀԻ ՄԷՋ, ԱՇԽԱՐՀԸ ԽՕՍՔԻ ՄԷՋ» (8)

Բ.

Պիտի ցանկայի, որ Մերուժանի հրատարակած գրական ամսագիրը ըլլար այնպէս որ հայ մտքի եւ հոգիի թռչունին տար միւս թեւն ալ, Վարուժան, Մեծարենց, Դուրեան: Պարոնեան: Թէքէեան: Զարենցը բաւարար չէր, բաւարար չէր Սեւակը, բաւարար չէին բոլորը միասին: Արեւելահայուն միտքը պակասաւոր պիտի մնար առանց Արեւմտահայու մտքին, ինչպէս Արեւմտահայուն միտքը՝ առանց Արեւելահայու մտքին: Մէկը չէր կրնար փոխարինել միւսը:

Հրատարակչատունը գրականութիւն ալ պիտի հրատարակէր, չէ՞:

Հապա ուղղագրութեան սա արուեստական խորխորա՞տը:

- Իսկ կնոջական ամսագի՞րդ: Մայրերէն կը սկսի ամէն բան, միշտ վերջ գտնելու համար անոնց մօտ: Դաստիարակութիւն, ահա մոգական բառը: Յոյսով եմ որ ստեղծելիք «Անահիտ» ամսագիրդ իր հիմնական նպատակը պիտի բերէ պայքարին, բազմացնէ, դարձնէ անհամար թիւը այն մայրերուն, որոնք պիտի մերժեն պաղպաղակը, պարզապէս որպէսզի աշխարհի որեւէ մէկ անկիւն, որեւէ մանչուկ կամ որեւէ աղջնակ, ո՛ր ազգի ալ պատկանի, անկէ չզրկուի:

Գիտեմ, սիրուն է Երեւանի աղջիկը, դիւթող, առինքնող, հմայիչ: Ան ունի ճաշակ, ամսագիրդ կարդալով առաւել պիտի զարգանայ անոր նայուածքը, սակայն մի՛ մոռնար միւս երեսը պայքարին: Ա՛ն է որ պիտի ըլլայ մայր:

- Ժամանակ չկայ, սիրելի Մերուժան: Ձենք կրնար, երթանասուն տարուան ընխալ ճամբան համառօտելու համար, յատկացնել երթանասուն նոր տարիներ: Յընցտին չեն ներողեր, կը շպրտեն աղբաման:

Պէտք է արագօրէն մաքրել երթանասուն տարիներու ստեղծած սա ժանգը, խաթարումները, վերադարձնել Հայուն իր առաքինութիւնները:

Մերուժանի հրատարակչատունը պիտի կոչուէր «Ար», «Ար» պիտի կոչուէր անոր օրաթերթն ալ, «Ար» որպէս սկիզբ «Արեւ»ին, «Արական»ին, «Արարիչ»ին, «Արարած»ին: Որպէս սկիզբ «Արարատ»ին:

- Իսկ ի՞նչ է նշանակում «Ար», - երբ հարց կու տային անտեղեակներ,

- «Ար»ը գալիս է մեր հին դարերից եւ մայրն է ամէն ծնունդի, - կը պատասխանէր Մերուժան, կը ժպտէր:

.

Երկու ռնիր թերթի մը ծալքերուն մէջ, կը լսէի քստմնելի այլ արարքներու մասին, եպերելի այլ սպանութիւններու մասին, այլ կողոպուտներու մասին, հրացանաձգութիւն, շարժակէն պարպուած կառք, մատնութիւն, Երեւանի մեթրոյին մէկ մուտքին մարմարները հանելով տուն տանելու փորձ, վանիկին պատահածը կը ցնցէր զիս, մօտիկը ըլլալով մորթիս:

Կ'ոլորէի ժամանակը, կը վերածուէի պատանիի, հարց կու տար պատանին, թէ ի՞նչպէս Հայ մը կրնար ուշ Հայ սպանել: Չէ՞ որ մեր շատը քիչ էր:

Բայց ինչո՞ւ մեղաւոր կը զգամ ինքզինքս, կը զգամ յանցաւոր, գրած պահուս իսկ թախիծը կը կուտակուի ներաշխարհիս մէջ:

Հեռու է Սփիւռքը Հայաստանէն, ոչ մէկ ռումբ կրնայ հասնիլ մինչեւ այստեղ, զօրեղ են Արեւմուտքի ոստիկաններ: Երեւանն ալ հեռու է ստեփանակերտէն, չեն հասնիր գրադները մինչեւ հոն: Գողեր միշտ գոյութիւն պիտի ունենան, ի՞նչ պատճառ մտահոգուելու:

Երբ կորսնցուցած ենք մեր պատմական հողերուն չորս հինգերորդը, չյայտարարուած պատերազմի մէջ է Հայրենիքի բեկորը, երբ կը ռմբակոծուին անոր գիւղերը, ցեցի նման թշնամին կը կրծէ գայն, գրաւուած է Արծուաշէնը, ոչ մէկ կարեւորութիւն, մենք կրնանք իւրացնել Զանգեզուրի կորուստն ալ:

Երբ մեր ուզածը խորհրդանիշ է, Երեւանը բաւարար է:

Չէ՞ որ Սփիւռքը ընդարձակ է այնքա՛ն որ կարող է ընդունիլ անթիւ, անհամար նո՛ր գաղթականներ:

Չէ՞ որ Սփիւռքը ամբողջ աշխարհն է, այնքա՛ն անպարագիծ որ ոչ իսկ հիւլէական ռումբը կրնայ ոչնչացնել գայն:

Չէ՞ որ Հայը ունի հանճարեղ այնպիսի՛ խռչափող որ կրնայ խօսիլ աշխարհի բոլոր լեզուներով՝ առանց նուազագոյն շեշտի:

Կը բաւէ համբերել մէկ սերունդ:

Մարդասիրական ընկերակցութիւններ կը սպասեն արդէն:

Կը տնկենք ծաղիկ մը այստեղ, ծաղիկ մը այնտեղ, ծառ մը Ամերիկա, ծառ մը Ափրիկէ, ծաղիկ մը հոս, ծաղիկ մը հոն, արդէն ծաղկաստան կ'ունենանք Սփիւռքի մէջ:

Տասնամեակներով ըսինք, թէ Սփիւռքի մէջ իւրաքանչիւր Հայ դեսպանն է Հայաստանի, փոխանակ ըսելու, թէ Սփիւռքի մէջ իւրաքանչիւր Հայ բանտուորն է Հայաստանի:

Դեսպան, դեսպանատուն:

- Գիտեմ որ Հայաստանի բնակիչներուն կէսը նկարիչ է, իսկ դուն գիտե՞ս, Մերուժան, թէ Սփիւռքի Հայութեան կէսը պատրաստ է դեսպան նշանակուելու անկախ Հայաստանին կողմէ: Ուրախ չե՞ս որ ահաւասիկ մարդիկ պատրաստ են ծառայելու Հայաստանին:

Այլայլած էր վանիկ, գայթակղած էր, չէր լար, երանի թէ լար: Ան չէր պատասխաներ.

- «Գըլո՛ւխըս պատռեց դըրայի Ալին...» -

Երանի թէ պատասխանէր:

Երանի թէ գայն կողոպտողը ըլլար Ալին:

Բայց, Աստուած իմ, ինչո՞ւ Մարաթին, Վալուտա յին կամ Լիովայ ին պէս կը քրտնիմ ե՛ս ալ, երբ իմ ձեռքիս առարկանակ իսկ չկայ:

.

«Ձեմ ուզում պաղպաղակ ուտել»

Իսկ ե՞րբ աշխարհ պիտի ունենայ նման զգացում, ե՞րբ պիտի ըմբռնէ, թէ երբ անշրջահայեաց է, անտարբեր, երբ հայմայնակուլ է, անգութ, «ինչ որ մի տեղ», մանուկ Հանրապետութիւն մըն է որ կը զրկէ իր պաղպաղակէն:

Բայց, բայց, նուէր խորագրիս առաջին յօդուա՞ծը գրած եղայ արդեօք:

Իսկ, իսկ ո՞վ է հետեւողը ինծի:

Մ. ՊԶԱՔՃԵԱՆ

«...ՈՐ ԷՍ ԵՐԿԻՐԸ ԵՐԿԻՐ ԴԱՌՆԱՅ» ԿԱՄ՝ ՓԻԼԻՍՈՓԱՅԻՆ ՈՒ ՄԱՐՏԻԿԻՆ ՃՇՄԱՐՏՈՒԹԻՒՆԸ

Վերջերս Հայաստանի քաղաքական իրավիճակին առնչութեամբ, քանի անգամներ խնդրոյ առարկայ եղաւ մտաւորականութեան կեցուածքը. աւելի ճիշդ՝ կեցուածքի բացակայութիւնը որպէս այդ: Գաղտնիք չէ որ երկրին ծանր կացութեան առջեւ այդ մարդն ալ յայտնուեցաւ գրեթէ ընդհանուր ամայութեամբը: Փոքր էր թիւը անոնց որոնք անկախ՝ իրենց գործին տարողութենէն, ունէին «մտաւորական» յղացքին ճիշդ պատկերացումը: Մեծամասնութիւնը, հետամուտ՝ քաղաքական պիտակով մը գիրք եւ որոշ առաւելութիւններ որսալու մրցումին, որպէս իրմէ ակնկալուած խօսք՝ տրտունջ ու բողոք յայտնել գիտցաւ միայն: Ու «արժէք»ներ ծափահարելու մէջ այնքան քիչով գոհացող Հայաստանի ժողովուրդը աւելի առաջնահերթ հարցերու երկարեց իր թեւերը:

Այս մթնոլորտին մէջ, որպէս արտայայտութիւն եւ որպէս կեցուածք, ուշագրաւ է Հրանդ Մաթեւոսեանի հետ Վանուշ Շերմազանեանի հարցազրոյցը որ վերոյիշեալ խորագիրով լոյս տեսած է «Հայաստանի Հանրապետութեան» Օգոստոս 20 եւ 21-ի թիւերուն մէջ:

Հ. Մաթեւոսեան նախագահական ընտրութեան Լ. Տէր-Պետրոսեանի վստահուած անձն էր. Խորհրդարանին մէջ ունի երեսփոխանական իր աթոռը. սակայն զրուցավարին տրուած իր պատասխաններուն ետին, բոլոր մակարդակներուն վրայ, կայ մտաւորականը: Առանց չակերտի, առանց կուսակցականի մօտայիկ պիտակին, առանց եղերերգակի դիմակին, ան այն անձնաւորութիւնն է որուն պատումները կու գան միայն սրտի ցաւէն: Այդ ցաւը զգալի է երբ նկատի ունի ներկան, զգալի է երբ կը դառնայ ղեկավարութեան, երբ կը խօսի ընդդիմութեան մասին, կամ երբ կը սեւեռի ապագային:

Հ. Մաթեւոսեանի արտայայտութիւնները անկիւններ չեն կլորցներ. այդ պերճանքին ո՛չ ներկայ իրավիճակը ժամանակ կը ձգէ, ոչ ալ տագնապած Հայու, որուն պատասխանատուութեան տէր Հայու իր տրամադրութիւնը: Զինքը առաւելագոյն չափով յուզողը «մեր անպատասխանատուութիւնն է մեր իսկ Հանրապետութեան նկատմամբ»: Այս կորիզ ախտորոշումին որ օրէ օր աւելի կը պարտադրէ ինքզինքը, հետեւեալ ընդլայնումը կը տրուի. «երէկ բանակը չենք լիցքաւորել հայկական ուժերով, երէկ առաջադրուած բարեփոխումները չենք լցրել հայկական մտքի եւ ուժի կարողութեամբ, չենք ենթարկուել երէկուայ մեխանիզմին եւ չենք ենթարկւում այսօրուայ մեխանիզմին...: Իսկապէս անարխիստներ կան մէջներս. այս անիշխանութիւնը մենք հակադրում ենք՝ որպէս թէ ազատամարտիկի մեր կեցուածքին, որպէս թէ ազատութիւն սիրողի, բանակային կարգի մէջ չմտնողի մեր ինչ-որ մի կեցուածքին եւ փաստօրէն, դա փախստականութիւն է ինքներս մեզանից, փախստականութիւն՝ ազգային պարտականութիւնից...»: Այս մատնանշումը քիչ անգամ կը ստանայ նոյնիսկ «դաւաճանութիւն» որակումը:

Այս ախտորոշումին հիմնական տուեալը իրականութիւնը չտեսնելն է. իսկ մեր այսօրուան իրականութիւնը պատերազմն է. «պատերազմը բռնութիւն է, բայց իրողութիւն: Պիտի իրողութեանը ենթարկուես, պիտի մթի իրականութեան թելադրանքին ենթարկուես: Ոչ իրողութիւնը, ոչ կուրութիւնը քեզ այդ իրականութիւնից խուսափել չի տալու»: Ներկան, ներկայի հիասթափող պատկերը այլ բան ըսել չի տար արդարեւ, երբ դարմացած, անճրկած, կը տեսնենք որ «էլի վազում ենք Տիզբոն, էլի վազում ենք Մոսկուա, էլի վազում ենք...»: Մեր տեսնել չուզածը այն իրողութիւնն է ուր «պատերազմի նոր կերպ է պարտադրուել մեզ: Սա Հայաստանի՝ Կովկասում մնալ-չմնալու հարցն է: Եթէ մենք ուզում ենք լինել Կովկասի իրաւահաւասար ազգերից մէկը, պարտաւոր ենք չպարտուել, պարտուելու իրաւունք չունենք եւ պիտի չպարտուենք: Բայց ամէն օր պարտութիւն է, ամէն օր փախուստ է»:

Զրուցավարը թերեւս այս դաժան դատումը թեթեւցնելու, մեղմացուցիչ պարագաներ գտնելու ջանքով մը կը փորձէ հին երգէն բեկոր մը յիշել. «եթէ մեր շուրջն ենք նայում, տեսնում ենք որ դաշնակից չունենք...»: Մաթեւոսեան - դատաւորը ոչ մէկ հակում ցոյց կու տայ աւանդական կաղապարով կապկպուելու. ինք մի անգամ ընդ միշտ ընտրած է չխեղճանալու դիրքը. «եթէ լինենք, ազգը, Պետութիւնը եթէ լինեն, դաշնակից անպայման կը յայտնուի»: Հակառակ պարագային «բոլորը իմ թշնամիները կը դառնան, եթէ ինքս ինձ ինքնապաշտպանութեան դատապարտեմ, եւ բոլորը իմ բարեկամները կը դառնան եթէ ես դիմանամ ու ապրեմ»: Այս միակ հրամայականը հասկցող փնտռելու անոր ակնարկը նախ կը դառնայ իր պատկանած ոլորտին. Սարդարապատի հերոսամարտը զոր տեղի-անտեղի այնքան յաճախ կը յիշենք, զինուոր ունեցած էր Բակունցը, Զարեանը, Դեմիրճեանը, Ղափանցեանցը. ան «ազգային բանաստեղծներին, գիտնականներին՝ բոլորին տարել էր այնտեղ»: Իսկ այսօր չկայ Արցախի համաժողովրդական պայքարը: «Չկայ եւ մեղքը խորհրդարանինն է, բոլորինս է... ամբողջ ազգինն է...»:

Հ. Մաթեւոսեան այս ամբաստանութիւնը կը շեշտէ, ըսելէ ետք թէ քաւութեան մէկ ու միակ ճամբը այն է որ «Արցախը ետ բերենք»: Ինչո՞վ, երբ ինչպէս կը բանաձեւէ Վ. Շերմազանեան, «այսօր համատարած փախուստ է զինուորութիւնից, սահմանից: Մի խօսքով՝ կամաւորների հերթական ծաղկաքաղ է: Պատերազմը, բանակը երկուսն էլ բռնութիւն են, աշխատանք եւ բռնութիւն եւ եթէ այսօր մենք ձեւաւորուած բանակ չունենք, դա խորհրդարանի, իշխանութիւնների, նախագահի մեծ թերութիւնն է: Այո, տղամարդավարի պէտք է խոստովանենք, որ չենք ստեղծել բանակ եւ իրաւունք չունենք արդարանալու, թէ այսինչը կամ այնինչը խանգարեց» կ'ըսէ Հ. Մաթեւոսեան, փակելով արդարացումի, փախուստի բոլոր ճամբաները: Բանակի բացակայութիւնը բացատրած է նաեւ հարկաւոր կեցուածքը՝ «զոհուելու քաջութիւն ունենալը», որով կը բացատրուին ղարաբաղեան պարտութիւնները:

Ստեղծուած կացութեան մէջ ուր ո՛չ հարկաւորը կատարուած է, ոչ անցեալէն դաս քաղուած, Հ. Մաթեւոսեան թէ՛ կուսակցութեան ղեկավարները, թէ Հանրապետութեան Նախագահը՝ «որպէս մէկ այլ կուսակցութեան ղեկավար», պարտաւոր կը նկատէ «կլոր սեղանի շուրջ նստել ու իրենք իրենց մէջ խօսել, հնարաւորինս անկեղծ՝ վեր մնալով կուսակցական շահերից...»:

Ստեղծուած վիճակը ան կը բացատրէ «ռնատիրութեան» մը գրեթէ կարօտով. անոր ռնատիրութիւնը հոմանիշ է իշխանութիւն հաստատելու հեղինակութեան եւ «մենք այդ ուժը չունենք»: Ան կու տայ նաեւ շօշափելի օրինակ մը. «Ասենք Երեւան քաղաքի պահանջների դիկտատոր ո՞րն է: Մի երկաթեայ բռունցք, մի երկաթեայ ցախաւել... որ այս երկրի, այս Երեւանի փողոցները մաքրուեն կեղտից ու խաժամուժից: Ո՞վ է այդ դէպքում Համբարձում Գալստեանին դիկտատոր կոչելու: Եթէ փողոցները դիկտատորի բռնութեամբ պիտի մաքրել տան, կարգուկանոն հաստատեն ու պահեն, ուրեմն, թող այդպէս լինի»: Սակայն մեր պարագային՝ «երբ երկիրդ է կործանւում, ոտքիդ տակից փախչում, մարդկային ողբերգութիւնների այս բեմում ի՛նչ բռնակալութեան մասին կարող է խօսք լինել»:

Հ. Մաթեւոսեանի ամբաստանագիրը ունի նաեւ ընդդիմութեան ուղղուած բաժինը. «եթէ նախագահը պետականութիւն է նշանաւորում իրենով, կուսակցութիւնները պարտաւոր են կուսակցական իրենց էգոիզմը այդուհանդերձ մի քիչ մարել, միայն խօսել այն դէպքում երբ իրենք իրենց մէջ ունենային պատասխանը թէ տուեալ վիճակում նախագահի փոխարէն իրենք ինչ կ'անէին. անպատասխան հարցերով հրապարակ չմտնէին, յեղափոխական չլինէին՝ յանուն յեղափոխութեան. դա սարսափելի է: Դա կործանեց մեր առաջին Հանրապետութիւնը»:

Ընդդիմութենէն ետք կարգը ժողովուրդին ներկայացուցիչ տարրինն է որ գրաւած է Խորհրդարանին աթոռները. անոնցմէ «շատերը խօսում են ի լուր, չըհասկանալով արդէն, որ այսօր Ռուսը չըկայ, որ իրենք են երկրի պատասխանատուն եւ իւրաքանչիւրի վարքը պիտի պարտադրուած լինի ՀՕՐ իրենց վիճակից, երկրի ՆԱՀԱՊԵՏԻ, երկրի ՏԻՐՈՋ վիճակից: Շատ եմ ցաւում ու վախենում որ շատերի մէջ դեռ կայ ուղղակի փախստականը»:

Ծաւալուն զրոյցին աւարտին Հ. Մաթեւոսեան արձակագիրն է որ կը խօսի իր գլխաւոր մտահոգութեան մասին. ատիկա «Ղարաբաղի հարցն է, Հայաստանի Հանրապետութեան, առհասարակ հայ ժողովրդի՝ այստեղ մնալու հարցը: Հայաստանի ապագայի հարցը, այսօրուայ հարցը...: Այստեղ այսօրուայ հարցին չպատասխանելով, այսօր այստեղ մի քայլ նահանջելով՝ ես դաւաճանում եմ վաղուայ Հայաստանին»: Թէ ի՞նչ կ'ուզէ ընել Մաթեւոսեան - մտաւորականը, «Էսօրուայ էս մութ հեղեղի մէջ կանգնած, կարգին, հաւասարակշռուած տեքստ գցել հրապարակ»: Ինչո՞ւ, ինչպէ՞ս...: «Պիտի ասենք էն՝ ինչն արժանի է լինի պաշտպանելու: ... Մենք պարտաւոր ենք մեր խօսքը գտնել եւ ուրիշի դուդուկի տակ չպարել. էդ չպարելու տակ նոյնիսկ թշնամին մեզ բարեկամ կը համարի երբ տեսնի որ մենք ամուր կանգնած ենք մեր հողին, ամուր՝ մռութն ու միտքը ջարդելու համոզմունքով:

... փողոցում ողբերգութիւն է ծաւալւում, պատմական վէպ է ծաւալւում. երանի նրանց, ովքեր առողջ աչքեր ունեն եւ կարողանում են կարդալ»:

Հ. Մաթեւոսեանի զրոյցը իր պարունակութեամբ արթնցուցած հետաքրքրութենէն զատ, ուշագրաւ է նաեւ որպէս հարցադրումներու մղող երեւոյթ. նախ, այն հանգամանքը որ լոյս տեսած է «Գերագոյն Խորհուրդի Օրաթերթ»ին մէջ եւ ոչ օրինակ «Գրական Թերթ»ի էջերուն. ատիկա յոյս կը ներշնչէ որ Հ. Մաթեւոսեան մտաւորականը նկատի առնուած է գիրերու աշխարհէն դուրս եւս. կարելի է սպասել ուրեմն, իր արտայայտութիւններուն որպէս այդ արժեւորումին, խնդրոյ առարկայ շրջանակներուն կողմէ: Հետաքրքրական պիտի ըլլար գիտնալ թէ ի՛նչ արձագանգ գտած են -եթէ գտած են- իր ըսածները իշխանութեան ու ապա նաեւ ընդդիմութեան ոլորտին մէջ: Ինք որպէս նաեւ քաղաքական դէմք, առնչըւած է այդ երկուքին ալ: Կայ տակաւին մտաւորականութիւնը. կը կարդա՞յ նման բաներ: Եթէ այո, ի՞նչ կը մտածէ Մաթեւոսեանի սթափեցնելու կոչին մասին. կը մտածէ՞:

Հարցումներ, որոնց պատասխանը պիտի չգտնենք հաւանօրէն «Հայաստանի Հանրապետութեան» յաջորդական թիւերուն մէջ ուր այլ դէմքերու, այլ զրոյցներ տեղ պիտի գտնեն. պիտի ունենա՞ն արդեօք այն անկեղծութիւնը ու որպէս մղիչ ուժ այն մորմոքը որ Հ. Մաթեւոսեանինն է եղած, երբ կ'ըսէ. «Ճըշմարտութիւնը փիլիսոփային եւ մարտիկին, վերջին հաշւով, բերում է հասարակ թուացող մի մտքի. այն ճշմարտութեան որ՝ հայրենիքը չի կարելի տալ»:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՎԵՐԱՄՈՒՏԸ

Այս տարի դպրոցական վերամուտը նոյն թուականին չէ Ֆրանսայի բոլոր քաղաքներուն մէջ:

Մասնաւորապէս Լիոնի Ակադեմիան մանկապարտէզներու եւ նախակրթարաններու մէջ որդեգրելով չորս օրուան շաբաթը, այսինքն աշխատանքի օր՝ Երկուշաբթի, Երեքշաբթի, Հինգշաբթի եւ Ուրբաթ, արդէն բացած է իր հաստատութիւններու դռները: Փոխարինելու համար Շաբաթ օրը մի քանի օրով կը կրճատուին ամրան եւ երկար տեւողութեան արձակուրդները՝ տարեվերջի, Փետրուարի եւ Զատկուան: Փորձ մըն է ասիկա, պարզապէս:

Բայց եւ այնպէս աշակերտներու լայն մեծամասնութեան համար, եւ յատկապէս գոլէճ եւ լիսէ, Սեպտեմբեր 10-ն է վերամուտի օրը:

12 միլիոն 928 հազար 4 հարիւր աշակերտ պիտի բռնեն դպրոցի ճամբան. 37 հազար 2 հարիւր աւելի քան անցեալ տարեշրջանին: Գոլէճներու մէջ է որ կ'արձանագրուի զգալի յաւելում մը 86 հազար 5 հարիւր աշակերտով, իսկ լիսէները կը կորսնցնեն՝ շուրջ 10 հազար աշակերտ:

Նախակրթարաններուն մէջ կը բազմապատկուի դասարաններու թիւը որոնք կ'ուսուցանեն օտար լեզու մը: Գոլէճներու մէջ, այս տարի կը ջնջուի ընտրովիութիւնը: Իսկ, լիսէներուն մէջ է որ կը կատարուին կարեւոր փոփոխութիւնները, մանաւանդ երկրորդ դասարանի մակարդակին, ընտրովի նիւթերու բազմապատկումով եւ ջնջումով տնտեսական եւ ընկերային գիտութիւններու:

Աշակերտներուն համար վերամուտ մը միշտ անձկութեան, ներքին տագնապի, վախի մը պահ մըն է: Մանաւանդ անոնց որոնք կը մտնեն մանկապարտէզ: Երկու, երեք տարեկան երախայի մը համար շատ անգամ առաջին ելքն է ընտանեկան օճախէն, յայտնաբերումը նոր աշխարհի մը, հանդիպում մը ուրիշներու, անծանօթներու հետ: Այլ խօսքով կեանքի մեծ արկածախնդրութիւնն է որ կը սկսի: Հոգեբանները շատ կարեւորութիւն կու տան այս դէպքին, այս հանգրուանին եւ ծնողները կը դնեն իրենց պարտաւորութիւններուն առջեւ: Լաւագոյն պայմաններու մէջ սկիզբը ապագայ յաջողութիւններու կարեւոր ազդակ մըն է: Մանկապարտէզն է որ կը կառուցանէ կռիւները ապագայ դպրոցական ուսումներուն: Ազգային Կրթութեան վիճակագրութիւնները ցոյց կու տան թէ նախակրթարանի լաւագոյն աշակերտները անոնք են որոնք երեք կամ չորս տարի հետեւած են մանկապարտէզի ընթացքին:

Կան նաեւ, աշակերտի մը համար, անցքը մանկապարտէզէն նախակրթարան եւ նախակրթարանէն գոլէճ: Նոյնքան փափուկ շրջաններ ուր պատանին կարիքն ունի ինքզինքը ապահով զգալու:

Ամէն պարագայի մէջ եւ իւրաքանչիւր մակարդակին վերամուտ մը միշտ ալ առանձնայատուկ պահ մըն է եւ ամէն աշակերտ զայն կ'ապրի իր զգայնութեամբ:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ԴՈՂՋՈՒԹԷ ԴՈՂՋՈՒԹ

ԼՈՍ - ԱՆՃԸԼԸՍԻ Սէնթըրի փլազա հօթէլի դիմաց (ուր ճաշ մը կը տրուէր ի պատիւ Տիկին Պարպարա Պուշի), Օգոստոս 30-ին ցոյց մը տեղի ունեցած է նախաձեռնութեամբ Արեւմտեան Ամերիկայի Հ. Յ. Դ. Հայ Դատի Յանձնախումբին, դատապարտելու համար Ամերիկայի ազերիանպաստ քաղաքականութիւնը: 300 Հայեր պաստառներով եւ լոզունգներով դատապարտած են Պուշի լռութիւնը Ղարաբաղի անմեղ ժողովուրդին տառապանքին հանդէպ, մարդկային իրաւանց բռնաբարման, Բաքուի կատարած ռմբակոծութիւններուն եւլն. եւլն.: Պանդոկէն ներս, Թեմին առաջնորդը՝ Տաթեւ Արք. Սարգիսեան եւ Ալիս Պետրոսեան կրցած են հանդիպում մը ունենալ Տիկին Պուշի հետ եւ պարզել Ղարաբաղի ողբերգութիւնը, շեշտելով հայ գաղութին մտահոգութիւնները եւ ցասումը նախագահ Պուշի վարած քաղաքականութեան հանդէպ:

ՕՏԱՐԱԿԱՆԻՆ ՏԵՂ ՉԿԱՅ

Լրատուիչները ամէն օր, ամէն հաղորդումի սկսած են տեղ տալ ցեղապաշտ արարքներու որոնք ծաւալելու միտում ցոյց կու տան յատկապէս Գերմանիոյ մէջ: Գերմանական «Տի Ցայթ» թերթը կ'անդրադառնայ այս իրողութեան. ոստիկանական ծայրայեղականները 1991-ի ընթացքին 1483 արարք գործած են, հրկիզելով օտարներու յատկացուած ապաստարաններ, պղծելով Հրեաներու պատկանող շիրիմներ, խոշտանգելով ապաստան խնդրած օտարականներ: Բռնութեան դէպքերու երկու երրորդը կը մեկնի օտարատեաց տրամադրութիւններէ:

Այս կացութեան մէջ մեծ նշանակութիւն չունենար Ներքին Նախարարին «Գերմանիա եղած է եւ կը մնայ օտարականներու աչքին բաց երկիր մը» արտայայտութիւնը, մինչ անդին մարդիկ ուրախութեան բացականչութիւններ կ'արձակեն ամէն անգամ երբ օտարականներ կ'արտաքսուին իրենց քաղաքէն: Գարնան 750 հազար Գերմանացիներ քուէ տուին ծայրայեղ աջին որ ընտրապայքարը հիմնած էր օտարատեաց հակումներու վրայ: Արդէն բռնութեան արարքներու հեղինակները համոզում կը յայտնեն որ իրենք լուռ մեծամասնութեան կամակատարներն են:

Այս մասին կատարուած պրպտումները երկու պատճառ կը յայտնաբերեն. ապաստանեալներու հարցը ծայրայեղ աջին յաջողութեան նիւթ կը հայթայթէ: Նման երեւոյթներ կան արեւմտեան Եւրոպայի այլ երկիրներուն մէջ եւս. ամէն տեղ ըսուածները կը կրկնուին, որովհետեւ օրէ օր կ'աւելնայ թիւը այն մարդոց որոնք բարբարոսական շրջաններ կը դիմեն: Ամէն տեղ, օտարներու ներխուժումին առթած վախը կը տարածուի: Գերմանիոյ մէջ անցեալին վերյուշը կը շեշտէ այդ վախը: Աջին ծայրայեղ արտայայտութիւնները դրական արձագանգ կը գտնեն ընկերութեան յատկապէս ամէնէն անձուկ պայմաններու տէր դասակարգին մօտ. անոնց որոնք կը վախնան իրենց բնակարանը, գործը կորսնցնելէ: Բայց հետզհետէ օտարներու հանդէպ ատելութիւնը կը ծաւալի նաեւ միջին դասակարգին մէջ: Ընկերաբանները կը զգուշացնեն որ օտարատեաց տրամադրութիւնը գետին կը շահի ընկերութեան բոլոր մակարդակներուն մէջ:

Զարմանալի պէտք չէ նկատուի այս երեւոյթը երբ օտարական գաղթականներու ժամանումին դէմ անհրաժեշտ քաղաքական ծրագիր մը մշակուած չէ. միւս կողմէ, ընտրապայքարներու ձեւը, ապաստանի իրաւունքին մասին վիճարկումներ կամ օտարատեաց մղումներով գործուած ոճիրներու մեկնաբանութիւնները կը հրահրեն օտարականներու հանդէպ հակակրական հակումները: Լրատուիչներէ ոմանք եւս կ'օգնեն այս ընթացքին: Օրինակ, Մայինի «Պիլտ Ցայթունկ» օրաթերթը առաջին էջին վրայ խորագրած է. «Ինչ կ'ըլլար մահացու կերպով խոշտանգուած՝ կեղծ ապաստանեալի մը կողմէ». «ապաստանեալ» բառը գրուած մեծ չափի տառատեսակով, իսկ «կեղծ»ը մանրատառ: Այս հանգրուանին այլեւս դիւրին չըլլար օտարատեացութիւնը եւ ցեղապաշտութիւնը իրարմէ զանազանել:

Այնքան ատեն որ ապաստանի իրաւունքի հարցը լուծուած չէ, օտարականները միշտ վախի մէջ պիտի ապրին: Ծայրայեղ աջին բարբարոսութիւնը լուսանցքային ընկերութեան գործը կը նկատուի տակաւին. սակայն, ինչպէս ըսած է Արեւելեան Պեռլինի օտարականներու կացութեան նախկին պատասխանատուն, կայ ցեղապաշտութիւն մը որ ժխտական արտայայտութիւններով չի ներկայանար: Այսինքն՝ այլ խօսքով, պատասխանատուութեան զգացում կրողներ են նաեւ անոնք որոնք լուռ կը մնան:

ՔԱՂՀԱՆ

ՄԵԾԱՐԱՆՔ

Սեպտեմբեր 3-ին, Հինգշաբթի իրիկուն Փարիզի Փավիյոն Տօֆինի մէջ, Գուրգէն Գործունեանի ընտանիքը ընդունելութիւն մը կազմակերպած էր՝ արժանեաց ազգ. կարգի սպայի շքանշանի տուուչութեան առթիւ: Ֆրանսայէն թէ արտասահմանէն բազմաթիւ բարեկամներ եկած էին իրենց համակրանքը արտայայտելու մեծարեալին:

Անրի Վէրնէօյլ ստանձնած էր շքանշանը յանձնելու պարտականութիւնը (Officier de l'Ordre National du Mérite) ենթակային: Գուրգէն Գործունեան արդէն ասպետ է Բամէրունի Արժանեաց կարգի, տարիներէ ի վեր նաեւ Ֆրանսայի հիւպատոսական գործակալ է Ն'Քոնկսամպա:

Սրամտութիւններով համեմուած իր ելոյթին ընթացքին Անրի Վէրնէօյլ ոգեկոչեց Գուրգէն Գործունեանի հետ իր մանկական յիշատակները, երբ Գուրգէնի հայրը նպարավաճառատուն մը ունէր Մարսէյլ, Ռիւ տը Փարատի: Առիթը օգտագործեց նաեւ աւելի լայն ակնարկի մը, հայկ. հարցերու վրայ, մեռեալներու յիշատակին, հուսկ վերադառնալու համար Գուրգէն Գործունեանի: Նախքան իր ելոյթը կարդացուած էր նաեւ Ֆրանսայի Տուալայի ընդհ. հիւպատոսին՝ Ռեմոն Փըթիի շնորհաւորական ուղերձը, ուր մէջ ան իր գնահատանքը կը յայտնէր Գուրգէն Գործունեանի տարած օգտաշատ գործունէութեան ի շահ Ֆրանսայի:

Գուրգէն Գործունեանի շնորհակալական խօսքէն ետք, ընդունելութիւնը կը շարունակուէր ջերմ մթնոլորտի մը մէջ:

ԱՍԿԷ ԱՆԿԷ

ԱՐԱՖԱԹ - ՌԱԲԻՆ ՀԱՆԴԻՊՈ՞ՒՄ ՄԸ

Սաուտական օրաթերթի մը համաձայն վեհաժողով մը տեղի պիտի ունենայ Ռապինի եւ Արաֆաթի միջեւ: Թերթը կ'ըսէ թէ Իսրայէլեան ճայնասփիւռը առաջին տեղեկատուն եղած է այս լուրին: Իրաքի մօտ թերթ մըն ալ հաստատած է թէ հանդիպումը ծրագրուած է Հոկտեմբերին: Անոր կազմակերպիչը կը նկատուի Ճէյմս Պէյքըր որ այդ քայլին կը ձեռնարկէ Ճ. Պուշին ընտրական առաւելութիւն մը ապահովելու համար: Հանդիպումը տեղի պիտի ունենայ Նիւ-Եորք: Իրեն հետ կատարուած հարցազրոյցի մը ընթացքին Պաղեստինի ղեկավարն ալ յայտնած է թէ պատրաստ է Ռապինի հետ հանդիպում մը ունենալու:

ՄՈՍԿՈՒԱ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿԷ ԼՐՏԵՍԵԼ

ՔԱ - Կէ - Պէ-ի կազմալուծումէն տարի մը ետք, ռուս լրտեսական սպասարկութիւնները արեւմտեան երկիրներու իրենց գործունէութիւնը պակսեցուցած չեն: Այս իրողութեան կ'անդրադառնայ «Թէհը Էօրովիըն» շաբաթաթերթը: Գաղտնի կազմակերպութիւնները Ելցինի հետ համաձայնած, Եւրոպայի մէջ լրտեսական ցանցը կ'ամրապնդեն: Անոնք յատկապէս գործունէութիւն ցոյց կու տան նախկին Արեւելեան Գերմանիոյ մէջ ուր կ'ըսուի թէ 350-ի չափ գործակալ վարձած են, շարունակելով Խորհ. Միութեան աւանդութիւնը որ Արեւմտեան Գերմանիան լրտեսելու գործը կը յանձնէր Արեւելեան Գերմանիոյ:

ԿԱՇԱՌՔՈՎ ՔԱՐԻՒՂԻ ԱՐՏԱԾՈՒՄ

Մինչ Ռուսաստանի որոշ շրջաններուն մէջ քարիւղի տագնապ կը տիրէ, կ'ըսուի թէ երկրին արտադրութեան 10%-ը ապօրինի կերպով արտածուած է տարւոյն առաջին վեց ամիսներուն ընթացքին: Ներքին նախարարին համաձայն այս արտածումին պատասխանատու պաշտօնատարները առոր համար աւելի քան 100 միլիոն տոլարի կաշառք ստացած պէտք է ըլլան: Անոնք օգտուած են այն առեւտրէն որ ռուսական կառավարութիւնը համաշխարհային շուկայի գիներէն աւելի ցած պահած է հեղուկ վառելանիւթի գիները: Այսուհանդերձ, Ռուսաստանի մէջ այս տարի պիտի չկիրարկուի գիներու ազատ արձակումը, քարիւղին համար, յայտարարած է կառավարութիւնը:

ԱՐԵՒՄՈՒՏՔ - ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ ԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Պատրաստ հաղուստի իտալացի, գերմանացի եւ ֆրանսացի շատ մը գործատէրեր իրենց ապրանքը պատրաստել կու տան Ռուսաստանի մէջ: Այսպէսով անոնք կ'օգտուին շատ աժան աշխատավարձքէն որ հազուադէպօրէն կը գերազանցէ ամսական 125 Ֆրանքը, նաեւ յաճախ արդիական կազմածներէն որոնք խորհրդային շրջանին գնուած էին Արեւմտեան Եւրոպայէն, 2-3 տարի առաջ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԵՐԳԻԾԱՆՔ

Մեռնելուց առաջ քեռատցին կտակում է, որ իրեն թաղեն Գիւմրիում, ոչ թէ Կամոյում: Ինչո՞ւ հարցնում են հարազատները.

- Քեռատում օղորմաթասը լրիւ կը խմեն, Գիւմրիում կը լեցնեն գերեզմանի վրայ, էդ ճամբով մի քիչ էլ մեռելներին կը հասնի:

- Ախպեր ջան, դու խմո՞ղ ես:
- Ոչ, - պատասխանում է անցորդը:
- Որ ընտենցա, էս արաղի շիշը պախա, մինչեւ կօշիկներս թելերը կապեմ:

Ընկերը դանդատւում է քեռատցուն, որ գլուխը ցաւում է:

- Խարիր գրամ արաղ խմա, կ'անցնի, - առաջարկում է վերջինս:

Ընկերը խմում է, բայց գլխացաւը չի անցնում:

- Խարիր գրամ էլ խմա:

Երկրորդ բաժակից յետոյ էլ գլխացաւը չի անցնում:

- Մէ խարիր գրամ էլ խմա:

Երբ երրորդ բաժակից յետոյ էլ գլխացաւը չի անցնում, քեռատցին եզրակացնում է.

Ուրեմն, արաղից չի, գլխիցըդա, ումուդ ջան:

Մարդու մէկը քեռատցուն հարցնում է, թէ ինչ բան է նեյտրոնային ռումբը:

Սա պատասխանում է.

- Պատկերացրու, սեղանի վրայ ամէն ինչ կայ՝ արաղը, ղակուսկէն, քիւփօլէն ու իշխան ձուկը, բայց խմող չկայ:

ՊԻՈՒՇ ԻՐ ՄԱՀՈՒԱՆ 18-ՐԴ ՏԱՐԵԼԻՑԻՆ

Շահան Շահնուր

ԱՌԱՒՕՏԵԱՆ ՇԵՓՈՐ

\- 4 -

\- Ապո՛ւշ արարած, աւելցուց աղջիկը իր երկու բռունցքները գինուորին փորին զարնելով. ապուշ արարած, մարդ կ'զգա՞յ թէ ուրկէ կը նկարնայ կոր: Դուն չե՞ս գիտեր թէ սիրտդ հոս է, փորդ ալ հոս: Դուն ի՞նչպէս կ'ըլլայ որ փորէդ եկած նկարութիւնը կը վերագրես սրտիդ: Միթէ իմ պատճառած նկարութեա՞ն կը նմանի փիս որդի մը պատճառած նկարութեան:

Արդէն խնդրին այս կէտը ամէնէն փափուկը կը թուէր Աւետիսին: Ազատի իրաւունք ունէր, բայց ինք ալ անիրաւ չէր քանի որ իսկապէս կը սիրէր իր նշանածը եւ սիրտը կը հալէր: Եւ քանի որ սիրտը հալ ու մաշ էր, կը նշանակէ որ կը նկարնար: Միթէ քի՞չ մը քի՞չ հառաչած էր Աւետիս իր անկողնին մէջ:

\- Սո՛ւտ ես, գոչեց կարմրած աղջիկը կուրծքը ալեկոծելով, սո՛ւտ ես. դիս չէիր սիրեր… դիս բնա՛ւ չես սիրած…

Աստուած վկայ Ազատին, Աւետիսը կը սիրէր քեզ: Խաչ վկայ՝ կը պաշտէր քեզ:

Ազատի պատասխանեց թէ երդում ընելու պէտք չկայ: Ինք կը սիրէ յուսալ թէ գինուորը չի ստեր, գոնէ այս տեսակ բանէի մը բայց նոյն գինուորը պէտք է գիտնայ թէ այլեւս իր նշանածը չէ: Ամէն ինչ լմնցած է իրենց միջեւ: Նուիրական կապը խզուած է: Եւ արդէն միթէ կրնա՞ր, կրնա՞ր ուրիշ կերպ ըլլալ այս ահաւոր, ահաւո՛ր դէպքերէն յետոյ:

Մի՛ պոռար, կը լսեն մեզ, ըսաւ Աւետիս պատուհանը ցոյց տալով: Ազատի այդ կողմէն մտահոգ չէ, որովհետեւ պէտք եղած նախազգուշական միջոցները ձեռք է առած: Իր շատախօս մօրաքրոջմէն դժգոհ՝ կղպեց ննջարանին դուռը որպէսզի ան կրկին վերէն ականջ չտայ իրենց խօսակցութեան: Ահաւասիկ հոս է բանալին: Նայէ՛ եթէ չես հաւատար:

\- Հա՛րկաւ, աւելցուց Ազատի, անոնք ի՞նչ իրաւունք ունին մեր խօսքերը իմանալու: Դուն իմ Աւօս ես, եւ ես քեզ կը յանդիմանեմ: Իրաւո՛ւնք ունիմ: Բայց անոնք պէտք չէ որ լսեն:

Զինուորը յանկարծ ուժ առաւ այս անսպասելի խօսքէն եւ սկսաւ աղջիկը շոյել: Տարօրինակ հովեր կան Սկիւտարի մէջ: Չես գիտեր ուրկէ կու գան անոնք, չես գիտեր ուրո՞ւ կը հարցնեն իրենց ճամբան, եւ բնաւ չես գիտեր թէ վերջը ուր կը մեկնին: Համարձակ ու խրոխտ հովեր կան Սկիւտարի մէջ որոնք տերեւները կը քշեն ուղիղ գծով եւ փողոցներէն կ'անցնին երեք հոգի — Աթօս, Փորթօս, Արամիս: Երբեմն համբոյրի նման հովեր կան Սկիւտարի մէջ: Երկնքի վերնատուներուն հարցուր՝ «չէ՛, մենք չղրկեցինք» պիտի ըսեն, եւ պիտի ժպտին վերնատուները: Կլորիկ աղջիկը զգջացած էր արդէն՝ իր յետին միտքը պարզած ըլլալուն համար: Խոհարարը մանկունակ եւ քնքուշ խօսքեր կը կմկմար ու կը հոտոտէր իր նշանածին մազերը, կրկնելով. - «լմնցաւ, ա՛լ լմնցաւ»: Բայց երջանիկ չէր Ազատի: Ազատի դժբախտ էր, միշտ շատ դժբախտ: Ըսաւ թէ իր նշանածը պիտի գիրնար այլեւս, քանի որ որդերը ինկած էին: Գիրնա՛լ, միա՛յն այդ էր պակաս: Ազատի բնաւ չէր սիրեր գիրութիւնը:

Ու յանկարծ աւելի բորբոքեցաւ եւ ճըչաց գինուորին երեսն ի վեր.

\- Խելք ըսեմ՝ չունիս. զարգացում ըսեմ՝ չունիս. հարստութիւն ըսեմ՝ չունիս. գեղեցկութիւն ըսեմ՝ չունիս. մէկ որդ մը ունէիր որ քեզ նուրբ կը պահէր, հիմա ա՛ն ալ չունիս…

Բոլորովին ամքած՝ գինուորը կակազեց.

\- Ան ալ չունիմ… մեղքը ի՞մս է … Աստուած տուաւ՝ Աստուած առաւ…

\- Ի՞նչ ըսիր…

\- Աստուած տուաւ՝ Աստուած առաւ…

Արթաքի էֆէնտի սախպուեցաւ խիստ բառերով միջամտել, Ազատիին ազմուկը լռեցնելու համար: Աղջիկը որ սաստիկ գայթակղած էր Աստուծոյ անունը զարշելի որդին խառնուած տեսնելով եւ շատ պոռացած, գլուխը կախեց ու հանդարտեցաւ: Նշանածներուն ամէնէն աւելի բուռն բայց նաեւ վերջին վիճաբանութիւնը եղաւ այս: Հաշտուեցան տխրութեամբ:

Այդ տխրութիւնն ալ կորսուեցաւ յաջորդ օրը, նոյնիսկ սպասուածէն աւելի հիմնապէս: Ազատի իր սիրականը տեսաւ թէ չէ, նետուեցաւ վիզը սուր ճիչերով ու պատմեց հետեւեալը.

Նախորդ օրը Ազատի կղպած էր ննջարանին դուռը՝ որպէսզի իր մօրաքոյրը վերէն գիրենք չլսէ: Բայց սիրակա՛ն Աւօ, Տիկին Էլպիսը ներսն է եղեր ու բանտարկուած մնացեր է: Հապա՛, բանտարկուեր է: Գետինը նստած վերմակ մը կը խափլայէ եղեր՝ եւ Ազատի չէ տեսեր զայն մահճակալին պատճառաւ որ կը ծածկէր կինը: Տիկին Էլպիս դուռը ծեծեր է, «ես հոս եմ» պոռացեր է, բայց հակառակ իր փնտռտուքներուն՝ Ազատի չէ կրցեր գտնել բանալին: Աղջիկը աւելցուց խնդալով:

\- Քա փէ՛ք խենթ աղջիկ եմ Աւօ… ինծի պէս խենթ աղջիկը դուն ի՞նչպէս կը սիրես, Աւօս…

(Շար. 11)

(Շար. Ա. էջէն)

գտնուի ուր ըսած է թէ քաղաքը ինչպէս երէկ, այսօր եւս նաւթ կը հոտի։ Թուրք մամուլը այս առթիւ կը գրէ թէ Պաքուի իշխանութիւնը Թէչըրի ուզած նաւթին փոխարէն, պիտի շահարկէ Ղարաբաղի խաղաքարտը։ Այն համաձայնութիւնը որ պիտի ստորագրուի անգլիական քարիւղի ընկերութեան եւ Պաքուի միջեւ, կը սպասուի որ 60 միլիառ տոլարի վարկ ապահովէ Ազրբէջանի։

ՎՐԱՍՏԱՆԻ երբեմնի նախագահը՝ Զըվիադ Գամսախուրդիա հարցազրոյց մը տուած է Քոթիտիէն տը Փարիի (Սեպ. 9), ուր կը շեշտէ թէ ինք երբեք մենատէր մը չէ եղած, կ'ոգեկոչէ այլախոհի իր անցեալը, այն ատեն երբ Շեւարնածէ ոստիկանութեան գլուխն էր։ Ըստ իրեն, Վրաստանի դէմ գործողը Ռուսաստանն է, ան է որ Մոսկուայէն վարած է իրեն դէմ փուչը։ Ինչ կը վերաբերի փոքրամասնութեանց, իր տեսակէտը կ'ամփոփէ մէկ բանաձեւով. «Ինքնավարութիւն՝ այո՛, անկախութիւն՝ ո՛չ»։ Կ'ուրանայ թէ ինք որեւէ շարժումի դրամ կը հայթայթէ ու իր եզրակացութեան մէջ շատ խիստ է Վրաստանի ներկայ վիճակին նկատմամբ։ Ժողովրդավարութիւն չկայ, կ'ըսէ ու օրինակ կը բերէ Մեկրելիան, ուր խմբական ջարդ մը կը գործուի։ Իոսելիանիի զօրքերը անպատիժ կը գործեն բնակչութեան դէմ։ Կը գողնան իրենց օրական Թմրեցուցիչին դրամը գտնելու համար։ Սպանութիւն, Թալան, բռնաբարութիւն, յարձակում իրարու կը յաջորդեն։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՖՈՒԹՊՈԼ

ՎԱԼԱՆՍԻ Հ. Մ.Ը. ԷՓԻՆԱԼԻ ՄԷՋ

Իր անդրանիկ յաղթանակէն վերջ, Վալանսի Հ. Մ.Ը., անկասկած, լաւագոյն տրամադրութեամբ մը պիտի ներկայանայ, այս շաբթու վերջը, Էփինալի մարզադաշտին վրայ։

Թէեւ իր մրցակիցը համեմատաբար տըկար խումբ մը կ'երեւի, չենք կարծեր որ հայանուն ակումբը դիւրին խաղ մը ունենայ։ Էփինալ վերջին է դասաւորումին վրայ. իր համակիրներուն առջեւ, պիտի ջանայ, ան ալ, առաջին յաջողութիւն մը ձեռք ձգել։ Հաւասար արդիւնք մը հաւանական է։

Վալանսի պահեստին առաջատար է արդէն 4-րդ դասակարգի իր խմբակին մէջ, շնորհիւ անցեալ շաբաթ իր ունեցած լայն յաջողութեան Լոնս - Լը - Սոնիէի վրայ՝ 4-0։

Յաջորդ մրցումը, այս շաբաթ, Բլիւզի մէջ, Հոթ Սավուա, ուր յաղթել դըժուար է։

Ֆրանսայի Բաժակի մրցաշարքին մասնակցողներու Թիւը կ'աճի տարուէ տարի։ 6527 ակումբ՝ ներկայ մրցաշրջանին։

Հ.Մ.Ը.Մ. Լիոն-Տէսին, առաջին շրջանին, անցեալ Կիրակի, յաղթած է Պէյլըքուրի 3-2. Վիէնի Հ.Մ.ը պարտուած է Շասի մէջ՝ 5-3։

Ախոյենական գծով՝ պարտութիւն նաեւ Միջերկրականի պատուոյ դասակարգին մէջ, Սէն Թ'Անթուանի Հ.Մ.ին, Կափի դաշտին վրայ՝ 1-2։ Յառաջիկայ Կիրակի՝ Սէն Թ'Անթուան - Փոր - տը - Պուք։

Հ.Մ.Ը.Մ. Արծիւ, Փրովանսի բարձրագոյն դասակարգին մէջ, իր առաջին մըրցումին՝ առաջին յաղթանակ մը տարած է, իր դաշտին վրայ Էքսի դէմ՝ 2-1։ Պապայեան եւ Վարդանեան նշանակած են կոլերը։ Յառաջիկայ Կիրակի, Հ.Մ.Ը.Մ. կը խաղայ Սէնթ Մարթի դաշտին վրայ։

Ուրիշ արդիւնքներ. Մարսէյլի շրջանէն. --

Պիւրէլ - Սէն Թ'Անթուան (2)	2 - 2
Արծիւ (2) - Սէն Ժիւլիէն	4 - 2

Վ. Ս.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ԵՐԵՒԱՆ ՀԵՌԱՏԻՊ ՓԱՐԻԶ

ԵՐԵՒԱՆ
(«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ» - ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 3/9)

ԹՐՔԱԿԱՆ ՕԴԱՆԱՒ ՄԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԵՐԿՆՔԻՆ ՄԷՋ

Սեպտեմբեր 7-ին, Արտաքին նախարարութեան մօտ տեղի ունեցած է նախարարի տեղակալ Գէորգ Ղազինեանի մամուլի ասուլիսը, Թրքական սաւառնակի մը Հայաստանի օդային սահմանը բռնաբարելուն մասին։ Փոխ-նախարարը լրագրողներուն յայտնած է թէ Սեպտեմբեր 6, ժամը 19.40-ին Թրքական սաւառնակ մը մտնելով Հայաստանի օդային գօտիէն ներս էջքի արտօնութիւն խնդրած է եւ պնդած թէ անոր մէջ կը գտնուին ՄԱԿ-ի եւ ԻՔԱՕ-ի ներկայացուցիչներ եւ Թուրք տեսուչներ, որոնք իրաւասութիւնը ունին շրջանը քննութիւններ կատարելու, Եւրոպայի ապազինման պայմանագրի շրջագօտին մէջ եւ թէ ունին 1992-2002 թիւ արտօնագիրը։ Օդակայանէն իրեն եղած հարցումներուն չպատասխանելով, սաւառնակը երեք անգամ Հայաստանի օդային սահմանը անցնելէ եւ էջքի արտօնութիւն չստանալէ ետք ժամը 19.53-ին հեռացած է դէպի Թուրքիա։ Այս ուղղութեամբ Հայաստանի Արտաքին նախարարութիւնը բուռն բողոք բարձրացուցած է Թուրքիոյ Արտաքին նախարարութեան, նաեւ Հայաստան գտնուող օտար ներկայացուցիչները հրաւիրելով անոնց տեղեկացուցած է միջադէպը։

ՔԱՐԱԾՈՒԽ ԿԸ ՆԵՐԱԾՈՒԻ

Յառաջիկայ ամիսներուն 130 հազար թոն քարածուխ ներածելու ուղղութեամբ Հայաստան համաձայնութիւն ձեռք ձըգած է «Ռոստովուկոլ» հաստատութեան հետ, որ Հայաստանի հում վառելանիւթ վաճառող հիմնական կազմակերպութիւնն է։ Թէեւ վերոյիշեալ 130 հազար թոնը բաւարար չէ Հայաստանի պահանջքին եւ դեռ կան ներածումի ուրիշ ձեռնարկներ, որոնց իրագործումը կ'ուշանայ փոխադրութեան հարցին կապակցութեամբ Վրաստանի յարուցանած դժուարութեանց պատճառաւ։

ԳԻՏԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԿԱՆԻՆ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

Երեւանցի փրոֆ. Սամուէլ Գրիգորեան Մոսկուայի Միխայիլ Լոմոնոսով համալսարանին մեքենագիտական հիմնարկին տնօրէն ընտրուած է։ Ս. Գրիգորեան հեղինակ է շուրջ 300 գիտական աշխատութիւններու եւ գիրքերու։ 1976-ին ընտրուած է աստղագնացութեան միջազգային Ակադեմիային անդամ։ 80ական Թուականներու վերջերուն սկսած է գործօն մասնակցութիւն բերել քաղաքական շարժումին, դառնալով Մոսկուայի «Ղարաբաղ» կոմիտէի ղեկավարներէն մէկը։

ՃԵՄԱՐԱՆԻ ՏԱՐԵՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍԸ

Էջմիածնի ճեմարանին տարեփակի հանդէսը տեղի ունեցած է սաներու, դասախօսներու եւ հիւրերու ներկայութեան։ Տեսուչ Անանիա Եպիսկ.ի տարեկան գործունէութեան տեղեկագրէն ետք վերատեսուչ Ներսէս Արք. մասնակիցներուն հաղորդած է Կաթողիկոսին օրհնութիւնը։ Աւարտին յաջողակ սաները մրցանակներով պարգեւատրուած են։

ԵԶԴԻՆԵՐՈՒ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ

Իրենց հայրենակիցներու համահաւաք բնակութեան շրջանները այցելելու եւ տեսակցութիւններ ունենալու նպատակով Հայաստան գտնուած են բոլոր Եզդիներու հոգեւոր առաջնորդ Միր Մասուրի եւ իր տղան՝ Պոնի մէջ Եզդիներու միջազգային կրօնական կեդրոնի նախագահ Միր Անուար։

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ՄԱՐՍԷՅԼ. -- Անահիտ Սարաճեան եւ Սարաճեան ընտանիքը իրենց ամուսնոյն, հօր եւ մեծ-հօր՝ Պետրոս Սարաճեանի մահուան առթիւ կը նուիրեն 500 Ֆր. «Յառաջ»ի բարգաւաճման։

ԱԼՖՈՐՎԻԼ. - Տիկին Նետիլեան իր ամուսնոյն յիշատակին 200 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉի Փարիզի «Ա. Թադէոսեան» մասնաճիւղը ընդհանուր ժողով կը գումարէ Շաբաթ, Սեպտեմբեր 12, կէսօրէ ետք ժամը 3-ին, Մշակոյթի Տան մէջ
17, rue Bleue, 75009 Paris

Կարեւոր օրակարգ, բոլորին ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

VOYAGE ARMENIE 1992
(Départ chaque semaine)

A) TRANSPORT AERIEN SEUL

Aller Retour	4600 Frs
Aller ou retour simple	2750 Frs
Réduction enfant 50%	
Réduction bébé 90%	

B) VOYAGE ORGANISE A LA CARTE

Prix par personne
(la première semaine)

En chambre double	5875 Frs
En chambre individuelle	6120 Frs
Semaine supplémentaire en double	600 Frs
Semaine supplémentaire en ind.	800 Frs

Notre prix comprend :
- le transport aérien en classe économique
- les transferts : aéroport - hôtel - aéroport
- l'hébergement de première catégorie avec le petit déjeuner
- les frais de visa.

POUR TOUS RENSEIGNEMENTS

Varoujan SARKISSIAN
SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté 69003 LYON
Tél.: 78 60 13 66 Fax.: 78 60 92 26

Levon BAGHDASSARIAN
SABERATOURS
31, rue d'Argenteuil, 75001 PARIS
Tél.: 42 61 51 13 Fax.: 42 61 94 53

ԽԱՉՎԵՐԱՑ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 13, խաչվերաց է, Տօն վերացման Սբրոյ խաչին։

Այս առթիւ Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ կը մատուցուի հանդիսաւոր պատարագ։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՆԱՐԵԿ ԵՊԻՍԿ. ՇԱՔԱՐԵԱՆ

Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 8.45-ին,
Պատարագ՝ ժամը 10.30-ին։

Նոյն օրը, կէսօրէ ետք, ժամը 4-ին, կը կատարուի խաչվերացի մեծահանդէս Թափոր - Անդաստան։

Ծանօթ. - Այսօր հոգեհանգիստ չի կատարուիր։

Այսօրուան Անդաստանը տարւոյն վերջինն է։ Առաջինը կատարուած էր Փետ. 13-ին, Տեառնընդառաջի նախատօնակին։

Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 14, Տօն է խաչի, Յիշատակ Մեռելոց։

Ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի։

Պատարագի աւարտին, կը կատարուի Հոգեհանգիստ «վասն համօրէն ննջեցելոց»։

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 13, Տօն է խաչվերացի։

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ կը մատուցուի եպիսկոպոսական պատարագ։

Պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ
Հայր. Պատուիրակի Փոխանորդ
Լիոնի եւ Շրջակայից

Բազմաձայն երգեցողութիւնը կը կատարուի եկեղեցւոյս Կոմիտաս երգչախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ՝ Պ. Յովհաննէս Պէրպէրեանի։

Ժամերգութիւն՝ ժամը 8.45-ին,
Պատարագ՝ ժամը 10-ին։

Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 14, Յիշատակ է Մեռելոց։

Ժամը 11-ին հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի։

CROIX BLEUE
DES ARMENIENS DE FRANCE
Section « Cardiné Aghababian »
de Clichy
organise
une Journée
à FONTAINEBLEAU
le DIMANCHE 13 SEPTEMBRE

Départ tôt le matin — Retour le soir

Petite collation à 10h offerte par la section
Visite Château — tour de la ville
en petit train
Déjeuner au Restaurant «Bonaparte»
Participation aux frais: 250 F / personne
Renseignements par téléphone :
42 70 00 91 / 47 99 41 19

ՍԷՆ-ԺԵՐՈՄ Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 13-ին, Վերացման Սբրոյ Խաչի տօնին առթիւ պատարագ կը մատուցուի Սէն-Ժերոմի Ս. Սահակ - Մեսրոպ եկեղեցւոյ մէջ։

Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 8.45-ին,
Պատարագ՝ ժամը 10-ին։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ եկեղեցւոյս հոգեւոր հովիւ՝
ԵՂԻՇԷ ԱԻԱԳ ՔՀՆՑ. ՓԱՆՈՍԵԱՆ

ՈՒՐԲԱԹ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 11

VENDREDI
11 SEPTEMBRE
1992

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 900 Ֆ. — Վեցամսեայ : 460 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.200 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

68րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.883 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 68e ANNEE — No 17.883

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ ՊՈԼՍՈՅ ՄԷՋ

ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆ ԴՈՒՐԵԱՆԻ ՇԻՐԻՄԻՆ ԵՒ ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆ

Ինչպէս գրած էինք մեր նախորդ թիւով, Րաֆֆի Յովհաննէսեան Պոլիս կը ժամանէր, Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 9-ին: Ստորեւ Պոլսէն ստացած մեր տեղեկութիւնները. -

Հայաստանի Արտաքին նախարար Րաֆֆի Յովհաննէսեանի ի պատիւ Պատրիարքարանի Մայր Եկեղեցւոյ յարակից «Սրբուհի Ամիրա Պէզճեան» սրահին մէջ սարքուեցաւ կոկիկ ընդունելութիւն մը:

Նախարար Յովհաննէսեան Պոլիս ժամանեց ժամը 12.15-ին, իրեն որպէս ընկերակից ունենալով Արտաքին նախարարութեան Միջին Արեւելքի հարցերու վարչութեան Գ. քարտուղար Արսէն Գասպարեանը, Եւրոպայի բաժնի վարչութեան Բ. քարտուղար Ներսէս Մկրտչեանն ու իր թիկնապահը՝ Գրիգոր Հայրապետեան:

Օդակայանը հիւրերը դիմաւորելու պարտականութիւնը ստանձնած հիւրամեծար պաշտօնավարները նախ չճանչցան հիւրերը, յետոյ անդրադարձան ու զանոնք պատուոյ սրահ առաջնորդեցին: Հիւրերը առաջնորդուեցան Գոնրատ պանդոկ, ուր պիտի իջեւանէին:

Հայաստանի պատուիրակութիւնը Պոլիս գացած է մասնակցելու համար Եւրոպական Խորհուրդի Նախարարաց Կոմիտէի ժողովին, որուն Հայաստան հրաւիրուած է Անկախ Հանրապետութիւններու Համաքանութեան անդամ 11 երկիրներու ու Վրաստանի հետ միասին: Ժողովին նպատակն է աւելի սերտ յարաբերութիւններ ստեղծել Եւրոպական Խորհուրդի ու ՀԱՊ-ի միջեւ, եւ փնտռել թէ ի՞նչ պիտի ըլլայ Եւրոպայի նոր Հանրապետութեան մէջ Եւրոպական Խորհուրդին տեղը:

Րաֆֆի Յովհաննէսեան պանդոկ իջնելէ վերջ ընդհանրապէս զբաղեցաւ ժողովի պատրաստութիւններով ու այս առթիւ ունեցաւ քանի մը շփումներ: Յետոյ, Պատրիարքարան երթալէ առաջ, փափաքեցաւ այցելել Պետրոս Դուրեանի շիրիմը: Ոստիկաններու առաջնորդութեամբ, Յովհաննէսեան եւ ընկերակիցները գացին Սկիւտար ու իրենց յարգանքի տուրքը մատուցին անմահ բանաստեղծի յիշատակին: Այնուհետեւ անոնք ճամբայ ելան դէպի Պատրիարքարան, բայց առաջնորդող պաշտօնեաներու անփորձութեան պատճառաւ, բաւական ժամանակ կորսնցուցին, մինչեւ որ գտան Պատրիարքարանի ճամբան: Այս պատճառաւ պատահեցաւ կարեւոր յապաղում մը:

Ժամը 17.30-էն սկսեալ Գումգափուի Մայր Եկեղեցւոյ յառաջամասը լեցուած էր հրաւիրեալներով, որոնք կը սպասէին նախարարին ժամանումին: Պատրիարքարանի կողմէ հրաւիրուած համայնքայիններուն միջեւ կը տեսնուէին հայ մամուլի ներկայացուցիչներ, համայնքային մարմիններու ու թաղականութիւններու ներկայացուցիչներ, գրագէտներ, բանաստեղծներ, նկարիչներ երաժիշտներ, վարժարաններու տնօրէններ, մօտաւորապէս 120 հոգի:

Պատրիարքը հիւրերը առաջնորդեց դէպի Եկեղեցի: Րաֆֆի Յովհաննէսեան նախ համբուրեց Խորանի առջեւ դրուած Աւետարանը, ապա տեղեկութիւններ ստացաւ եկեղեցւոյ մասին: Այնուհետեւ խմբովին առաջնորդուեցան դէպի յարակից սրահ, ուր պատուոյ գեղեցիկ սեղան մը սարքուած էր: Սեղանին շուրջ տեղ գրաւեցին նախարարն ու երկու ընկերակիցները, Պատրիարքը, Շահան Արքեպիսկոպոս, Մեսրոպ Եպիսկ. եւ Պ. Փիլօ Աթճան:

Պատրիարքը խօսք առաւ, ծանօթացուց հիւրը եւ ըսաւ, որ ան արդէն տասը տարի առաջ գտնուած էր Պոլիս: Ապա շարունակեց հետեւեալ կերպով.-

«Պոլիսը նոյն Պոլիսն է, ինչպէս եղած էր յիսուն տարի առաջ, հարիւր տարի առաջ: Արտասահմանի մէջ մենք ունեցած ենք զանազան գաղութներ, բայց անոնցմէ շատեր չեն կրցած իրենց գոյութիւնը պահել եւ այսօր պատմութեան անցած են, ինչպէս Հնդկաստանի, աւելի վերջ Սինկափուրի, Ինտոնէզիական կղզիներու, կամ Եւրոպայի երկիրներու գաղութները: Բայց Պոլիս միշտ եղած է տարբեր, իւրնուրոյն նկարագրով ու ըմբռնողութեամբ գաղութ մը, եւ այսօր մենք կը շարունակենք պահել մեր գոյութիւնը այս երկրին մէջ, շնորհիւ արդարադատ կառավարութեան մը հովանիին, ուր իբրեւ հաւասար քաղաքացիներ կ'ապրինք, քանի որ կարեւոր ծառայութիւններ բերեր ենք այս երկրին: Ուր որ ապրած է Հայը, միշտ տեղւոյն պայմաններուն իր նպաստը բերած է:

«Արտասահմանի այսօրուան մեր գաղութներէն մէկ առաւելութիւն ունի պոլսահայ համայնքը՝ այն է թէ, ան աւելի համերաշխ է, եւ պատճառն ալ այն է, որ կուսակցութիւն չունի: Իբր այդ է որ աւելի լծուած ենք մեր կրթական-վարժարանային կեանքին ու մէկ սիրտ մէկ հոգի դարձած, հոս ամբողջ համայնքն է որ կը մտահոգուի մեր համայնքային հարցերով: Ունինք 160 տարուան Ազգային Հիւանդանոց մը որուն նմանը չկայ արտասահմանի մէջ. ո՛չ Միջին Արեւելքի, ոչ ալ հեռաւոր Ամերիկայի մէջ: Եւ այս բոլոր կարիքները, թէ՛ մեր ազգային վարժարաններու, թէ մեր հիւանդանոցին ու երկու որբանոցներուն համար, մեր ժողովուրդն է որ կը հոգայ»:

Ծափահարութիւններէ վերջ, խօսք առաւ Հայաստանի Արտաքին նախարար Րաֆֆի Յովհաննէսեան, որ ըսաւ ի մէջ այլոց. -

«Շնորհակալութիւն Պատրիարք Հայր, հոգեւոր հայրեր, քոյրեր եւ եղբայրներ: Ինծի համար յատուկ ուրախութիւն է գտնուիլ այսօր ձեր մէջ եւ ձեզի հետ բաժնել ազատ ու անկախ Հայաստանի յոյզերն ու յոյսերը: Մենք, սիրելի հայրենակիցներ, բախտաւոր սերունդի մը անդամներն ենք, որովհետեւ մեզի վիճակուած է վկայակոչել մեր պապերուն հայրենիքին վերածնունդն ու մասնակցիլ անոր վերելքին: Ո՞վ պիտի մտածէր կամ պիտի երեւակայէր քանի մը տարի առաջ, որ մեր հայրենիքը, Հայաստանը, պիտի կարողանար նուաճել իր անկախութիւնը, եւ պիտի կառուցէր ժողովրդավար Պետութիւն մը: Ահա առիկա հիմա դարձաւ իրականութիւն եւ հիմա մենք բոլորս մեծ պատասխանատուութեամբ, մեծ հրճուանքով կը նայինք դէպի Հայաստան, դէպի այն երկիրը, ուրկէ եկած են մեր պապերը, մեր նախնիները...: Պոլիսը հայ ժողովուրդին համար միշտ եղած է մեր մտաւորական, մշակութային ու հանրային կեդրոնը: Պոլիսը այսօր կը շարունակէ այդ հպարտ աւանդոյթը, իր կրթական օճախներով, իր Պատրիարքարանով, իր աշխոյժ հայ համայնքով: Համայնք մը, որ միաժամանակ հպարտ քաղաքացի է այս Պետութեան, Թուրքիոյ Հանրապետութեան, եւ միաժամանակ առիթ ունի տեւականացնելու, ապրեցնելու իր մշակոյթը, իր պապենական ժառանգութիւնը: Եւ ես ձեզ կրնամ վստահեցնել, սիրելի հայրենակիցներ, որ Պոլիսը պիտի շարունակէ խաղալ այն շատ կարեւոր դերը, զոր դարերու ընթացքին խաղացած է ամբողջ Հայութեան համար: Աստուած ձեզի հետ ըլլայ այս շատ կարեւոր ազգանուէր առաքելութեան մէջ:

«Մենք ժողովուրդ մըն ենք, որ ունեցած է, ինչպէս Պատրիարքը Հայրը ըսաւ, սեւ ամպեր, մենք ունեցած ենք մեր ողբերգական օրերը, եւ այսօր մենք ժառանգորդներն ենք այդ դժուար օրերուն, ոչ միայն անշուշտ չենք կրնար մոռնալ պատմութիւնը, բայց այսօրուան Հայաստանը ժողովրդավարական նորածին մեր հայրենիքը նուիրուած է ապրելու եւ յաւերժանալու իր բոլոր դրացիներուն հետ եւ ուրախ ենք ձեզի յայտնելու, թէ այս վերջին մէկուկէս տարուան ընթացքին, թէ՛ Նախագահի, թէ Արտաքին նախարարի մակարդակով շփումները սկսած են ու կը շարունակուին, որպէսզի յարաբերութիւնները՝ Հայաստանի ու Թուրքիոյ միջեւ, ձեր պապերու ու ձեր նոր հայրենիքին միջեւ, դառնան կառուցողական, բարեկամական եւ շինիչ: Եւ այս աշխատանքին մէջ դուք ալ ձեր կարեւոր նուաճումը կարող էք ունենալ: Դուք էք այն ոսկեայ կամուրջը, որով կարող էք կապել մեր երկու երկիրները, տնտեսական ու մշակութային եւ այլ առումներով: Եւ մենք պարտաւորուած ենք մեր ցաւերը մեր սրտերուն մէջ պահելով դէպի առաջ նայիլ եւ ստեղծել այնպիսի բնական յարաբերութիւն, ուրտեղ մեր բոլոր խնդիրները մեծ կամ փոքր կը լուծուին բարեկամներու, եղբայրներու եւ հարեւան ժողովուրդներու միջեւ: Միայն ու միայն լաւը կը սպասէ Հայաստանի, մեր երկու Պետութիւններու յարաբերութիւններուն եւ վերջ ի վերջոյ՝ ճշմարտութեան: Առաջին անգամ չէ որ Հայաստան կ'ապրի դժուարին օրեր: Քաղաքական կարգավիճակը, տնտեսական տագնապը, գաղթականներու թշուառ կեանքը մեզի իբր յիշատակ կը ծառայեն առաջին Հանրապետութեան կեանքէն: Բայց ես, հայ ժողովուրդի եւ իր կառավարութեան անունով սիրելի հայրենակիցներ, պատիւ ունիմ ձեզ վստահեցնելու, որ նոր ու անկախ Հայաստանը պիտի չբաժնէ առաջին անկախ Հանրապետութեան նոյն ճակատագիրը: Որովհետեւ այսօր, ողջ հայ ժողովուրդը, Մայր Հայրենիքի մէջ եւ ի Սփիւռս աշխարհի, կը գիտակցի, որ Հայաստան այսօր կ'ապրի իր ամենաբախտորոշ ճակատագրական պահերը: Աստուած մեզի տուած է այս դարու մէջ, անկախութեան երկրորդ պատեհութիւն մը: Ո՛չ մէկ անհատ կը ստանայ այսպիսի բախտ մը, այսպիսի շանս մը: Մենք պիտի մշակենք, պիտի պաշտպանենք, մենք պիտի հոգանք, որպէսզի այդ նոր Հայրենիքը որ ծնած է, որպէսզի հասուն առնէ եւ որ Հայաստանի վերադարձը միջազգային ասպարէզ, ունենայ ո՛չ միայն երկուքուկէս տարուան պատմութիւն, այլ մեր վերադարձը ըլլայ մշտական եւ մեր դրօշակը, մեր զինանշանը ծածանի հաւասար՝ բոլոր միւս երկիրներու հետ միասին:

«Առաջին անգամ չէ, որ հայ ժողովուրդը ապրած է դժուարութիւններ եւ յաղթահարած է այդ դժուարութիւնները: Եւ ես վստահ եմ որ Հայաստան հայ ժողովուրդի միասնական ջանքերով, մենք պիտի կարողանանք հեռու մնալ մեր անցեալի փորձութիւններէն եւ կառուցել այնպիսի Հայաստան մը, որը ո՛չ մէկը այլեւս կարենայ մեր ձեռքէն խլել: Սփիւռքը, այո՛, այդ ողբերգութեան մէկ արգասիքն է: Բայց այսօր մենք ունինք այն անհուն եւ յատուկ պատիւը վերածելու այդ ողբերգութիւնը յաղթանակի: Յաղթանակ՝ հայրենիքի, երկկողմանի յարաբերութիւններու յաջողման, յաղթանակ ի վերջոյ՝ արդարութեան:

«Մեր ճանապարհը, սիրելի հայրենակիցներ, դարերէն կու գայ՝ փշոտ է, վըտանգաւոր է, ծանր է: Բայց ես կասկած չունիմ, որ մեր ժողովուրդին ողջախոհութեան, իրատեսութեան ու ընկերունքի մօտեցման շնորհիւ, մենք պիտի յաղթահարենք այդ բոլոր խոչընդոտները եւ մեր հայրենիքը պիտի հասցնենք այնտեղ՝ ուր մենք պիտի ուզէինք, որ մեր երախաները ու թոռները մեծնային ու ապրէին որպէս ազատ, անկախ քաղաքացիներ: Եւ այդ աշխատանքին մէջ ես մեծ ուրախութեամբ եւ համոզումով լեցուած եմ այսօր, որովհետեւ իմ կողքին ունիմ ձեզի նման նուիրեալներ, ձեզի նման հայրենակիցներ, որոնք, միշտ ու միշտ եղած են ճշմարտութեան, արդարութեան ու խաղաղութեան ռահվիրաները: Շնորհակալութիւն ձեր բոլորին»:

Ապա Պատրիարքը նախարարին յանձնեց Պատրիարքութեան ու պոլսահայ համայնքին յուշանուէրը այս այցելութեան առթիւ:

Նախարարը բացաւ քօթէյլի սեղանը ու մի առ մի ծանօթացաւ թերթերու ներկայացուցիչներու եւ այլ անձնաւորութեանց հետ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՄԻՇՏ ԶՈՀԵՐ ԵՒ ՀԱՅԻ ՏԱԳՆԱՊ

Հինգշաբթի, Սեպտեմբեր 10-ի առաւօտեան մեր առած լուրերը հետեւեալ պատկերը կը պարզէին: Ղարաբաղի մէջ, եթէ ընդհանուր ձեւով որոշ հանդարտութիւն կը տիրէ, հոս ու հոն մարտերու ընթացքին եւ փոխ հրացանաձգութեան, հայկական կողմն ալ զոհեր ունեցած է: Բաւական ծանր մարտեր տեղի ունեցած են Չորեքշաբթի օր (Սեպ. 9) Մարտակերտի շրջանը եւ Վաղուհաս գիւղը 4 հայ մարտիկներ մեռած են: Հադրութի շրջանի Խնուշինակ գիւղն ալ Ազերիները գրադներով ռմբակոծած են եւ ռումբերը ինկած են այգիին վրայ, ուր բազմաթիւ կիներ կ'աշխատէին եւ անոնցմէ չորսը մեռած է: Մէկ մեռեալ կայ նաեւ Նորշէն: Կրակ բացուած է Կապանի հայկական պահակակէտերուն վրայ, հոն ալ մէկ մեռեալ եւ մէկ վիրաւոր կայ: Չորս վիրաւոր ալ կայ Սիսիանի շրջանի Բարձրաւան եւ Շաղաթ գիւղերը:

Ամէնէն ցաւալին այն է նաեւ որ Հայի տագնապը չի լուծուիր (ցարդ Թուրքիա չէ իսկ պատասխանած...) եւ ժողովուրդին վիճակը կարելի է երեւակայել, երկիր մը մէջ, ուր սնունդի տագնապ կայ եւ Հացը փրկարար միակ լաստն է շատերու համար, այսինքն բոլոր անոնց որոնք դրամ չունին:

**

Հանրապետութեան Նախագահին լիազօր ներկայացուցիչը՝ Դաւիթ Շահնազարեան յայտարարութեամբ մը (Սեպ. 9) կը նկարագրէ ամբողջ կացութիւնը ռազմական գետնի վրայ, յայտնելու համար թէ առաջին օրէն իսկ (Սեպ. 1) Ազրպէյճան չէ յարգած Ալմա-Աթայի հրադադարի համաձայնութիւնը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԱԿ-ի մարդասիրական շարասիւնի երկու Ֆրանսացիներու սպանութիւնը բա-

(Շար.ը Դ. էջ)

ՆՈՐ ԳԻՐՔԵՐ ԼԻԲԱՆԱՆԷՆ

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

Բ.

Պէպօ Սիմոնեանին վերջին հատորը, «Մառին ծիլը» որուն մասին գրեցինք արդէն, անկիւնադարձային նկարագիր մը ունի մեր սփիւռքեան բանաստեղծութեան հոլովոյթին մէջ: Անկիւնադարձային՝ փոխանցումի իմաստով, այսինքն՝ մինչեւ այս հատորը, Սիմոնեանի քերթողութիւնը Սփիւռքի աւանդական, մաշած ու հազար անգամ փորձուած քնարերգութեան լաւագոյն նմոյշին կը նմանէր --զգացական անսանձելի զեղում, լեզուական սիրտ-առնող շռայլութիւն, գեղեցիկ - բարի - օգտակար երրորդութեան տիրապետութիւն, «երազին ու խոհային» պաշտամունք, միջին-դասակարգի գաղափարաբանութիւն, ազգային թեմայի (Հայ Հողի, Արարատ, Հայաստան, Հերոսապաշտութիւն, «օտար ու ցուրտ հող»ը ըՍփիւռքին) գերակշռութիւն, իրականութենէն փախուստ եւայլն: Այս հատորին մէջ կը հանդիպինք անշուշտ այդ գիծին, սակայն յայտնի է որ հիւրընկալը մառանէն նոր, չբացուած ու չփորձուած գինիի շիշ մըն ալ բերած է: Այսինքն՝ 20րդ դարու երկրորդ կէսին աշխարհը իրականութենէն որոշ չեշտեր ալ կը մտնեն անոր գրական աշխարհէն ներս --անհեթեթը, մարդկային էաբանական օտարութիւնը եւ այլասերումը:

Ահա ճաշակ մը մեր հինաւուրց քնարերգութեան գինիէն: Առնուած է «Մառին ծիլը» հատորին «Ճամբորդութիւն» բանաստեղծութենէն:

ո՛վ մը անհունէն, շունչ մը մեկնումի
հոգին կը հանեն
մութին խորքերէն...
բարձրին գոյները կը հասնին աչքին ու
կը հանդիպին
լոյսի տեսիլքին...
մշուշները հոն կը հալին մէկէն
ոգորումներէն
գունախաղերու,
ոչ մէկ ատաղձաւ պիտի կարենայ
հասնիլ հոգեղէն
կատարը անհաս
ջինջ բարձրունքներու...

ՀՈԳԻՆ ՃԱՄԲՈՐԴՆ Է ԾԱՐԱՒՈՎ ԱՆՑԱԾ՝
ԴԷՊԻ ԱՆԾԱՆՕԹ ԵՐԹԸ ԱՆՀՈՒՆԻՆ...

Այս քերթուածէն աւելի քան յիսուն տարի առաջ, երիտասարդ բանաստեղծ Մուշեղ Իշխան իր «Կրակը» հատորին մէջ (Պէյրութ, 1938) մօտաւորապէս նոյն զգայնութիւնը արդէն տուեր էր թուղթին: Քերթուածը կը կոչուի «Անմահութիւն»: Կու տանք երկու տուն--

Անմահութիւն, իմ մէջ դուն մահէն
առաջ մահացար...
Զուրկ Անյայտին մեծ յոյսէն՝ գիտեմ
այդ պարզ ու մեկին,
Որ դեռ լեզուս չաւարտած կեանքի
Հարցումն արփավառ՝
Կը գտնէ զիս ալ մահուան հին
Պատասխանն անքնին:

.

Ինչպէ՜ս նայիլ, նուիրուիլ այսօր
կեանքի աչքերուն,
Երբ քաղցրաշող իր լոյսին կարօտանքով
տոչորուն՝
Վաղն ամէնուն պէս անզօր պիտի մարիմ
ես ընդմիշտ:

Անշուշտ ամէն բանաստեղծ կեանքի իր զգայնութիւնը պիտի տայ իր ուզած կերպով, անկախ՝ ուրիշներու բանէն: Սակայն երբ մարդ կը փորձէ գրական շրջանի մը նկարագիրը ուրուագծել՝ կ'ակնկալէ որ մարդէ մարդ փոփոխութիւն մը, նորոգում մը (չենք ըսեր «յառաջդիմութիւն» կամ «բարելաւում» որովհետեւ տանկ բան գոյութիւն չունի արուեստի մէջ) առնուազն թարմացում մը տեղի ունենայ՝ իբրեւ փաստ ու վաւերութիւն գրականութեան մը կենսունակութեան, առողջութեան: Մեզի կը թուի թէ «ժամանակի շունչ» կոչուածը ուրիշ բան չէ եթէ ոչ կեանք երեւոյթին հազար դիմագիծերէն այն մէկը՝ որ այդ ժամանակաշրջանին կը գծուի մարդոց գիտակցութեան պաստառին: Ու կը գծուի՝ արուեստագէտին կողմէ, առաւելաբար: Եւ երբ նկատի առնենք 50-ի հասնող թիւը բանաստեղծներուն որոնք Սփիւռքի մէջ գործած են վերջին կէս դարու ընթացքին՝ Յովսէփ Թիւթիւնճեանի, Յակոբ Արամեանի կամ Յակոբ Ադամեանի պէս յարաբերաբար քիչ ճանչցուածներէն մինչեւ մեծ թէնորները՝ կ'ակնկալենք որ տասնամեակներու վրայով փոփոխութիւն մը նշմարուի, առաւելագոյնն ու նուազագոյնը նկատի առնելէ ետք՝ միջին կշիռ մը, չափ մը երեւան գայ՝ որու վրայով կարելի ըլլայ մեզի համար Սփիւռքի գրական կեանքի մասին լուրջ բան մը ըսել:

Ահա այդ «չափանիշ»ն (այս բառը միշտ չակերտի մէջ առնելու է, ինչպէս կը մատնանշէինք նախկին յօդուածին մէջ: Ահաւոր քաոսին առջեւ ուր կը գտնուի այժմու գրական-քննական միտքը՝ կարելի չէ չափազանցել զգուշութիւնը որ պէտք է ընենք՝ չզուաճանելու այն երկու աստուածներուն որոնց հաւատարմութիւն խոստացած ենք - ճշմարտութեան եւ Հայութեան շահերուն: Ու դեռ երրորդ մըն ալ կայ... որ նոյնքան խստապահանջ է եւ որ կը հրահանգէ երբեք հաւատարմութիւն չխոստանալ ոեւէ մէկուն, Աստուծմէ սկսեալ մինչեւ մտքին յետին, պզտիկ, աննշան օրէնքը) է որ կը փնտռենք Սիմոնեանի երկին ու գրական ճաշակին մէջ: Անիկա կայ, բարեբախտաբար, ցիր ու ցան զանազան քերթուածներու մէջ, գրական ճաշակ մը՝ որ տակաւ կ'ազատագրուի հինին կալանքէն ու կը միտի դէպի նորոգում: Կ'առնենք օրինակ մը -«Աղաւնիներ...» քերթուածէն:

Աղաւնիները
այսքա՜ն վախերով չէին կծկուած
երկնքի փափուկ վերմակներուն տակ...
ու եղեռնէ մը կարծես խոյս տուած
չէին հեռացած այսքան վայրեր
մո՛ւր...
ու այսքան երբեք չէին խռոված
մարդերէն անգութ...:

.

Աղաւնիները
երկինքէն անդին զուգէ երկնային
քարանձաւին մէջ
կ'որոնեն թաքնուած Աստուած մը
բարի՝ պառկած լոյսին տակ...
որ յիշեցնէ մարդկութեան հանդէպ
Սէրն համապարփակ...,
որ երթան թառին Աստուծոյ կողին ու
արթնցնեն
խիղճն իր խռոված՝ փրկելու համար
մարդն անապաւէն...:

.

Անշուշտ դեռ շատ խակ է արդիականութիւնը Սիմոնեանի ներշնչումին մէջ (դեռ պէտք է վարժուի զոհելու բոլոր գլխագիրները, բարոյական ածականները, ինչպիսին են «անգութ», «բարի», «անապաւէն»՝ որոնք կը ջլատեն իր մտքի ազատութիւնն ու անկողմնակալութիւնը եւ սկզբունքական հանդէս, քարոզ, ճառ ու խմբագրական կը հոտին) սակայն առողջութեան նշանները կան, հոն են տեղ տեղ, իր պատկերներուն մէջ: Կ'ընդունինք որ դժուար ըլլալու էր Լիբանանեան ահաւոր տասը ապրիլը տարիներով՝ զգայարանքներով ու ջիղերով՝ եւ չտարուիլ այդ երեւոյթին բարոյական որակում մը չտալէ: Ոճիր, բարոյական սնանկութիւն, տմարդի ու գայթակղեցուցիչ արարքներ պէտք է դատապարտեն մարդիկ, մանաւանդ բանաստեղծները -բայց ոչ հասարակ լրագրողի կամ քահանայի մը նման:

Անիկա պէտք է ընէ՝ առանց կողմ բռնելու ոճրագործին կամ չարամիտին դէմ: Բանաստեղծը չի կրնար մարդ արարածը դատապարտել որեւէ արարքի համար կրնայ դատապարտել միայն Չարը եւ Ոճիրը: Մարդ էակը արդէն անգամ մը պատժուած է անհեթեթին մէջ չպըրտուելով, արդէն բաւական ծիծաղելի եւ ողորմելի է իր ճիգին մէջ իր գոյութեան իմաստ մը տալու՝ ալ ինչո՞ւ մենք ալ վրան իջնենք...: Այս տարրական սկզբունքը անտեսնելուս համար է որ մենք, Սփիւռքահայերս՝ դեռ չենք կրցած Եղեռնը մեր գրականութեան մէջ բերել: Որքան ատեն Եղեռնը նկարագրող հայ գրողին համար Թուրքը Թշնամին է, Չարն է ու Հայը Առաքինին ու Զոհը՝ այնքան ատեն մենք պիտի չկրնանք արուեստի գործի վերածել այն ահարկու փորձառութիւնը որ մեր բախտը եղաւ ապրիլ: Նոյնը մեր յեղափոխութեան մասին --Հերոսները գլուխը կերան Գրագէտին եւ արդիւնքը եղաւ «Այն Սեւ Օրերուն»ին, «Սպիտակ Ձիաւորը»ին կամ «Սարերու Աստղ»ին նման միջակութիւններ: Միայն Օշականին «Մնացորդաց»ը եւ անկէ բուսած միւս վէպերը հասան արուեստի բարձրագոյն մակարդակին: Ճիշդ է որ Օշական չէ գրած Եղեռնի մասին բայց, ինչպէս Գր. Պըլտեան շատ շիտակ կերպով կ'ըսէ Դանիէլ Վարուժանի մասին իր «Կըրակէ Շապիկը» ուսումնասիրութեան մէջ՝ 1895-ի ջարդերուն հոգեխառնութիւնը ֆիզիքական ապրումէ աւելի մտային կեցուածք մըն է որուն մէջ 1915ն ալ կը մտնէ:

Սիտնի, Աւստրալիա

ՀԱԼԷՊԱՀԱՅ ՔՐՈՆԻԿ

-- Թիւ 2 --

Մի քանի շաբաթէն, Հալէպի բնականոն կեանքը պիտի վերսկսի բոլորս համար. այս օրերուս ամէնքը վերջին պտոյտ մը ընելու ծրագիրներ կը մշակեն, դէպի Քէսապ, դէպի Լաթաքիայի ծովափը կամ Սլընֆէի բարձունքները: Անձրեւներուն եւ ցուրտին անկարելի է այս երեք տեղերն ալ ոտք դնել. գուցէ Քէսապ բնակարան ունեցողները յարմար առիթով մի քանի այցելութիւն կատարեն տարուան ընթացքին. Հալէպցիին արձակուրդը հեւ ի հեւ ընթացք մը ունի. պէտք է անպայման տեղի ունենայ այս երեք ամիսներու ընթացքին: Կան սակաւաթիւ բախտաւորներ որ ամբողջ տարին խնայողութիւն ըրած կ'ըլլան, յաճախ փոխառութիւն ալ կատարելով, կարենալ ամիս մը Ֆրանսա անցընելու համար հարազատի մը մօտ. Պէյրութ ապրուստը սղել սկսած է եւ չէ պահած նախկին ձգողական ուժը: Քէսապցիներուն մասին գանգատ կայ թէ գիւղը կիսով չափ եւ աւելի տեղացիներուն ծախած են դրամական շահեր հետապնդելով. ինչպէս այդ դարաւոր հայկական գիւղին տեսքը բոլորովին այլանդակուած է մի քանի անճոռնի ՀԼՄ-ներու կառուցումով եւ իր միակ կեդրոնփողոցին մէջ ինքնաշարժներու առատութեամբ: Հալէպ մնացողները Սուլէյմանիէի եւ Ազիզիէի փողոցները կը թեքերին անդադար, մինչեւ գիշերուան յառաջացած ժամեր, փախչելու համար քարաշէն տուներու անտանելի տաքութենէն. ուրիշներ ընտանեկան պարտէզներու եւ բացօթեայ սրճարաններուն մէջ կ'անցընեն երեկոյեան ժամերը: Շաբաթ եւ Կիրակի գիշերները մզկիթներու բարձրախօսային աղօթքներուն կը խառնուին տասնեակ մը բացօթեայ սրճարաններու մէջ տեղի ունեցող նշանտուքի, ընտանի եւ հարսանեկան խրախճանքներու նուագախումբերուն ձայները ուր հայերէն, արաբերէն եւ անգլերէն երգերու նօթերը պատշգամներուն վրայ տեղաւորուած պարզ մահկանացուներուս ականջին այնպէս կը հասնին՝ ինչպէս մեր քթին կը հասնի համեմներու տարածուած բուրումը երբ ներքին շուկային այդ բաժինէն անցնելու ըլլանք: Այսպէս Ֆօթօքօփիի եղածի պէս ամէն ամառ կը կրկնուին Հալէպցիին օրերը: Շատեր չեն անդրադառնար քաղաքին մէջ հետզհետէ աճող արեւելեան Եւրոպայի զբօսաշրջիկներու ներկայութեան, քանի Հալէպցին ատենէ մը ի վեր վարժուած է տեսնել միայն հողաթափով շրջող Հայաստանցիներ, որոնք չես գիտեր երբ կու գան, ինչպէս կու գան կամ ուր կ'իջեւանին. գրեթէ կապ չունին գաղութին հետ եւ սակայն կը տեսնուին տեղացիներու ընկերակցութեամբ ներքին եւ արտաքին շուկաներու բոլոր խանութպանները կը ճանչնան, կը սակարկեն, կը գնեն եւ անձայն կ'աներեւութանան. ապա շաբաթ մը վերջ նոր խումբ մը կը յայտնուի, ապա ուրիշ մը եւ այսպէս ամբողջ տարին. շշուկներ կը շրջին թէ քաղաքիս վատահամբաւ գիշերավայրերու մէջ հայ արտիստներ ալ ելոյթներ կ'ունենան, թէ ոմանց դիակը գտնուած է անծանօթ թաղի մը մէջ, թէ ոմանք ամուսնացած եւ տուն-տեղ եղած են տեղացիներու հետ... Հալէպի մէջ ամէն ինչ մշուշապատ բան մը ունի, հէքեաթային, ռոմանթիք, զգացական: Պէյրութի հայ օրաթերթ մը երիտասարդի մը նահատակութիւնը կը դուժէր, մինչ ինք Հալէպի մայթերուն վրայ առողջ եւ կայտառ կը ճեմէր իր ընկերներուն հետ... կարեւորը չէ թէ նահատակուած է կամ ոչ. կարեւորը այն է որ ժողովուրդը ապրի իր օրական յուզումի բաժինը այս կամ այն ձեւով. այլապէս կեանքը միօրինակ պիտի թուէր: Հալէպցին շատ ներողամիտ է եւ փիլիսոփայութեամբ կը մօտենայ՝ նման վրիպակներուն. բնութիւն դարձուցած է. եթէ բժիշկ մը սխալ ախտաճանաչումով անդի աշխարհ ղրկէ հիւանդը, բան մը որ հազուադէպ չէ, Հալէպցին գիտակ խորհրդածութիւն մը կ'ընէ ու կ'անցնի. չի հետապնդեր, թեր եւ դէմ կարծիքներ կը յայտնուին մի քանի օր, եւ վերջ, մինչեւ յաջորդ դէպքը: Անցեալները, ծանօթ բժիշկ մը ըսաւ ինծի թէ հայաստանցի ընտանիք մը պանդոկէն դուրս դրուեր է դրամի պակասէն. ամբողջ գիշեր մը թանգարանի մուտքին անցընելէ վերջ, մնացեալ շաբաթը հիւրասիրուեր է նոյն թանգարանի այլազգի պաշտօնեաներու մօտ... տարօրինակ եւ եզական աշխարհ մըն է Հալէպ. ուր նշանտուքները, ամուսնութիւնները եւ ամուսնալուծումները նոյն արագութեամբ կը կատարուին, ուր երեկոյեան խօսակից կ'իմանաս թէ յաջորդ առաւօտ թաղած են արդէն որովհետեւ դահ գացած է սրտի կաթուածի մը. ուր քաղաքի որոշ պատերուն վրայ կպցուած մահազդները ամէն օր իրենց հաստատուն ընթերցողները ունին, որոնց միջոցով լուրերը կը տարածուին կայծակի արագութեամբ. տեղական հայ օրաթերթի մը պակասը ժողովուրդը դարձուցած է մէկական լրագրական գործակալ, որոնց հաղորդած լուրերուն ճշդութեան ստուգումը մի քանի օրեր կը պահանջէ. օդին պէս ջերմ մթնոլորտ մը Հալէպի մէջ, որքան ալ նախկին թուի ան, ի վերջոյ կը կապէ քեզ: Վստահ եմ այդ մթնոլորտին պակասն է որ կը տառապեցնէ տասնեակ հազարաւոր Հալէպահայերը որոնք զանազան պատճառներով հեռացած են քաղաքէն եւ արտասահման կը փնտռեն, նոյնիսկ եթէ շատ հանգստաւէտ կեանք մը կ'անցընեն իրենց նոր հայրենիքին մէջ: Ո՞վ կրնայ փոխարինել այն հաճոյքը որ մարդ կը զգայ երբ Նոր գիւղի կամ Սուլէյմանիէի փողոցներէն հետիոտն անցնի, ուր անխուսափելի է չբարեւել ու չբարեւուիլ, սուրճ կամ զովացուցիչով մը չպատուըւիլ, ծառայութիւն մը չընելն ու չընդունիլը. ամէն ծանօթ արհեստաւոր ունի իր պետական ծանօթութեանց շրջանակը, անոր մօտենալու եւ ծառայութիւն մը խնդրելու դիւրութիւնները իրեն եւ իրեն դիմող բարեկամներուն կամ անոնց ծանօթներուն համար, փոխան բարեկամութեան եւ ազգասիրական բնազդին, ինքնաբուխ եւ առանց յետին մտքերուն:

Եկէք Ռամուսէ կամ քաղաքի կարաժները եւ պիտի տեսնէք որ բազմաթիւ օթօքարներ հայ դպրոցներու՝ կը նորոգուին, որպէս պատրաստութիւն մօտալուտ վերամուտին, ձրի, երբեմն կարեւոր աքսէսուարներու նուիրումով, պարզապէս որովհետեւ Հալէպահայը խոր համոզումը ունի թէ ինք իր միջոցներով ԱԶԳԻՆ պէտք է ծառայէ. այս նոյն Հալէպահայը կարող է Հայաստանի նախագահին հայհոյել եթէ յաջողին համոզել զինք թէ ան իր հայրենիքին չի ծառայեր:

Վաղը դժուարին օր մըն է ինծի համար. Քուէյթէն վերջնականապէս Հալէպ հաստատուած բարեկամս եւ դրացիս ինծմէ խնդրեց որ ընկերակցիմ իրեն զաւակներուն դպրոցական արձանագրութեան դժուարին գործին. տեսնենք թէ ինչ անակնկալներու առջեւ պիտի գտնուինք:

ԵՒՍԵԲԻՈՍ

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ԱՆԱՐԱՏ ՅՂՈՒԹԵԱՆ ՀԱՅ ՔՈՅՐԵՐՈՒ ԴՊՐՈՑԸ ՄԱՐՍԷՅԼ

Հիմնուած է 1959-ին եւ կը գտնուի Մարսէյլի հայաշատ արուարձաններէն՝ Բալը-Գօմոնի մէջ:

Նախ մանկամսուր տասը-տասներկու աշակերտով, այսօր իր մանկապարտէզի երեք մակարդակներով, Նախակրթարանի հինգ դասարաններով լրիւ տարրական դպրոց մըն է արդիական մանկավարժութեան բոլոր եղանակները լրացնող:

Սեփական երկյարկանի շէնք՝ համապատասխան սարքաւորումներով, անհրաժեշտ կառոյցներով, ընդարձակ բակով Անարատ Յղութեան Հայ Քոյրերու դպրոցը մեծ վարք կը վայելէ «փրիվէ» հաստատութիւններու պատկան իշխանութեանց, Ակադեմիայի եւ ծնողքներուն մօտ:

Հիմնադրութենէն ցայսօր նուիրեալ եւ վեհանձն հոգիներ կը ծառայեն, կը տքնին անսակարկ, առանց յոգնելու եւ յուսահատելու, առանց ասպարէզ փնտռելու, առանց փողի եւ թմբուկի, առանց փառքի, այլ կատարելով ճշմարիտ լուրջ եւ լուռ, գուցէ քիչ մը շատ լուռ, կրթական եւ դաստիարակչական առաքելութիւն:

Երեսուն եւ աւելի տարիներու ընթացքին, Անարատ Յղութեան Հայ Քոյրերու փաղանգ մը իր դրոշմը դրաւ հաստատութեան վրայ, հիմնադիր Մայր Անժելինէն մինչեւ այսօրուան տնօրէնուհին՝ Քոյր Արտեմիս Աշըքեան եւ մատակարարուհին՝ Քոյր Մարէն Տապաղեան, առանց մոռնալու, եւ ի՞նչպէս մոռնալ, քառորդ դար եւ աւելի վաստակ ունեցող Քոյր Ժընըվիէվ Դաւիթեան, Քոյր Զապէլ Արծրունի, նոյնպէս Քոյր Քանտիտ Միքայէլեան եւ անշուշտ միաբանութեան այժմեան մեծաւորուհին՝ Քոյր Վերոնիք Աշըքեան եւ ուրիշներ:

Սեպտեմբեր 10-ին է որ հաստատութեան դռները բացուեցան 235 աշակերտներու առջեւ, բաժնուած 8 դասարաններու. 3-ը մանկապարտէզի եւ 5-ը Նախակրթարանի: Ուսուցչական կազմը ապահովուած է Ակադեմիային կողմէ, քանի դպրոցը կը վայելէ պարզ պայմանագրութեան դրութիւնը Ազգային Կրթութեան մօտ, ինչ որ օրակի եւ մակարդակի երաշխիք մըն է: Կը կիրարկուի անշուշտ ամբողջովին մանկապարտէզներու եւ Նախակրթարաններու պետական պաշտօնական ուսումնական ծրագիրը: Վերջին դասարանի աշակերտին (ՍԷ ԷՄ 2) աշակերտութիւնը ուղղակի կ'անցնի, հանրային կամ ոչ, ըստ ծնողքներու ընտրութեան, երկրորդական վարժարանի 6-րդ դասարանը: Առաւել, հայ աշակերտութեան, որուն թիւը այս տարի կը ներկայացնէ մէկ երրորդը աշակերտութեան, ամէն օր բոլոր մակարդակներուն կը տրուի մէկ պահ հայերէնի դասեր, հայեցի դաստիարակութիւն, պաշտօնական ժամանակացոյցէն դուրս: Հայերէնի դասաւանդութեան այս բաժինը, ինչպէս նաեւ կրօնական դաստիարակութիւնը կ'ապահովեն քոյրերը: Ազգային Կրթութեան Նախարարութեան յանձնարարութիւններուն եւ ուղղութիւններուն հետեւելով Նախակրթարանի չորս դասարաններուն մէջ կը տրուին անգլերէնի դասեր, ինչ որ լաւ նախաձեռնութիւն մըն է: Արդէն օտար լեզուի մը դասաւանդութիւնը նախակրթարաններէն ներս կը սկսի ընդհանրանալ: Կը տրուին նաեւ դաշնակի եւ երաժշտութեան դասեր որոնք կը գտնեն մեծ հետաքրքրութիւն եւ արձագանգ:

Անարատ Յղութեան Հայ Քոյրերու սրտի ցաւը հայ ծնողքներուն անտարբերութիւնն է հանդէպ հայ դպրոցին: Ի՞նչու 235 աշակերտները չըլլան հայ պատանիներ, ի՞նչ միջոց գործածել Հայերը հետաքրքրելու համար կ'ըսէ ու կը կրկնէ Քոյր Արտեմիս Աշըքեան յուսախաբ բայց ոչ յուսահատ:

Այս մասին շատ գրած ու արտայայտուած ենք: Ի՞նչ սպասել այլեւս գաղութէ մը, 350.000նոց, որ ընդհ. անտարբերութեան և լռութեան մէջ կը համակերպի եւ ոչ մէկ հակազդեցութիւն ցոյց կու տայ երբ, իր քիթին տակ, լոյս քաղաքին մէջ, կը փակուին դուները մէկ ու կէս դար գոյութիւն, պատմութիւն ունեցող, յաջորդական սերունդներ պատրաստած կրթական օճախին՝ Սամուէլ Մուրատեան վարժարանին: Այսուհանդերձ, պատկանելով լաւատես իրատեսներու խմբակին, կ'ըսենք թէ պէտք չէ ձեռնթափ ըլլալ, այլ որոնել: գտնել, գործածել միջոցներ՝ հայ պատանիներով լեցնելու մեր դպրոցները, որովհետեւ չկայ փրկութիւն, չկայ շարունակականութիւն առանց լեզուի պահպանումին:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

Ո՞Վ ԿԸ ՇԱՀԻ ՖԻՇԸՐ-ՍՓԱՍԿԻ ՄՐՑՈՒՄԷՆ

Հոյակապ բան է սեփական կղզին ունենալ. ունենալ նաեւ սեփական դրամատունը որ 10%-ի տոկոս կու տայ, մինչ եուկոսլաւ տնտեսութիւնը օրէ օր քիչ մը աւելի կը կքի պատերազմի եւ շրջափակումի բեռան տակ:

Կղզին ու դրամատունը կը պատկանին Եզտիմիր Վասիլիեւիչի որ սերպ գաղթական մըն է, այսօր զէնքի վաճառականի վերածուած: Անոր կղզիին մէջ տեղի կ'ունենայ ճատրակի երկու հսկաներուն ճակատումը: Այդ կղզին կը գտնուի Մոնթէնէկրոյի բացը. անոր վրայ կառուցուած է Վասիլիեւիչի պերճաշուք հանդստարանը: Ան խաղացողներէն իւրաքանչիւրին աւելի քան ութ միլիոն Ֆր. նուիրած է. իսկ մրցումին յաղթականը յաւելեալ հինգ միլիոն մըն ալ պիտի ստանայ: Ծանօթ է որ հոն մեկնելով, Ֆիշըր բռնաբարած նկատուեցաւ ամերիկեան շրջափակումը, ինչ որ մինչեւ 10 տարուան բանտարկութեան ու 1-2 միլիոն Ֆր.ի տուգանքի սպառնալիքը կը դնէր իր գլխուն. ծանօթ է նաեւ այն արհամարհանքը որով ան պատասխանեց սպառնալիքներուն, ըսելով թէ կը թքնէր անոնց վրայ:

ՕԹԱՆ-ի նաւապետները որոնք կ'երթեւեկեն Ադրիականի վրայ, չէին կրնար անշուշտ դրական պատասխանել մրցումին ներկայ ըլլալու հրաւէրին որ ուղղուած էր դրախտավայր կղզիին տիրոջ կողմէ:

Այդ կղզին հանդստանալու ժամադրավայրն է պատերազմի հարուստներուն, թալանողներուն, մաքսանենգներուն:

Վասիլիեւիչ ջերմ համակիր մըն է Սերպիոյ նախագահ Միլոսեւիչի: Արեւմուտքցի դէտերու համաձայն անոր դրամատան միջոցով տեղ կը հասնին սերպ զինեալներու ուղղուած գումարները: Իսկ ինք աւելի զբաղած է զէնքի շահատակութեամբ: Իր դրամատան պատկանող սեփական ընկերութիւններու միջնորդութեամբ սերպ զինեալներուն կը հասցնէ ռազմամթերք: Կ'ըսուի որ անցեալ Հոկտեմբերին զինամթերքի կարեւոր պայմանագրութիւն մը ստորագրած է Իսրայէլի հետ: Անոր դրամատունը կ'օրինականացնէ բոլոր այն գումարները որոնք գոյացած են պատերազմի աւարէն: Եուկոսլաւ ծովայիններու կողմէ թալանուած զբօսանաւեր որոնք կը բերուին Մոնթէնէկրոյի ափերը, նոր գնորդներ կը գտնեն, շնորհիւ Վասիլիեւիչի: Ան մեծ շահ կ'ապաւովէ նաեւ ծխախոտի գործատունէ մը առանց արտօնագրի ամերիկեան ծխիկներ կ'արտադրէ:

Ոչ ոք կը մտածէ արգելք ըլլալ անոր գործունէութեան. յատկապէս Մոնթէնէկրոյի կառավարութիւնը որ նոյնիսկ երախտապարտ է իրեն որ 12,5 միլիոն Ֆր. կը վճարէ ամիսը, որպէս կղզիին վարձքը: Իսկ արեւմուտքէն դիւանագէտ մը կ'ըսէ թէ դժուար է հաւատալ որ Մոնթէնէկրոյի կառավարութիւնն ալ բաժին չունի Վասիլիեւիչի գործունէութեան մէջ:

Գաղտնիք չեն հետեւեալ պարագաները. նման դէմք մը որ այսքան ստար է Սերպիոյ պատերազմին, ի՞նչպէս կրցած է Ֆիշըրն ու Սպասկին բերել իր կղզին. յետոյ, ի՞նչպէս երկրէն պիտի հանուի յաղթականին ստանալիք մրցանակ-գումարը:

ՔԱՂՀԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԵՐԳԻԾԱՆՔ

Քեաւառցիք մտնում են պառ եւ պատուիրում կոկտէյլ, խմիչքի հետ նրանց ձողիկներ են տալիս:

- Էս գլորտիչն ընչի խմար ա, - հարցնում է նրանցից մէկը.

- Ծծելու, - պատասխանում է մատուցողը:

Մի երկու բաժակ խմելուց յետոյ նրանցից աւագը առաջարկում է.

- Էս էլ ծծենք մեր ծնողների կենացը:

Քեաւառցին դիմում է սեղանակցին.

- Խմա, քեզնից էլ մարդու խոտ գայ:

Նայելով Սեւանայ լճին, քեաւառցին ասում է.

- Երանի էս ջուրն արաղ հըլէր, էս դրաղի քարերն էլ քիւֆթա: Կեր, խմա, քէֆ արա:

Նախորդ օրուայ կերուխումից յետոյ քեաւառցին արթնանում է սաստիկ գլխացաւով. խումարի համար խմիչք չի ճարում: Նայելով առատօրէն հոսող ջրի ծորակին, ասում է.

- Հըմը օր՝ ջո՛ւր, ջո՛ւր: Կախ-կախ էլ կոնեակ յարի, արաղ յարի, էլի:

Կամօ քաղաքում մէկը դասախօսութիւն է կարդում ալկոհոլի վնասների մասին:

- 200 գրամ օղին, - ասում է նա, - կարող է սպաննել նապաստակին, 500 գրամը՝ այն աշխարհն ուղարկել կովին, իսկ մէկ լիտրը՝ ուղտին:

Ունկնդիրներից մէկը տեղից բացականչում է.

- Ախր, ես խարիր անգամ ասեր եմ, որ արաղն անասունի բան չէ:

Գերեզմանոցում, թաղման ժամանակ, խմում են հանգուցեալի յիշատակի կենացը, ողորմի տալիս: Ընկերներից մէկը յամառօրէն ուզում է հանգուցեալի բերանն օղի լցնել: Մէկը կանխում է, ասելով.

- Ի՞նչ ես անում, ախար հինքը մեռած ա:

- Հա, էնքան մեռած ա, որ մէ բաժակ արաղ էլ չի կանա խմա՞:

Մարդու մէկը մտնում է Քեաւառի խանութներից մէկը եւ հարցնում.

- Օղի չունէ՞ք:

- Չէ ումուդ ջան, չունենք:

Յաճախորդը ոչ մի կերպ չի ուզում հաւատալ: Գործակատարը ճարահատեալ բացում է սառնարանի դուռը ու ցոյց տալով ներսում մի հանգուցեալի ասում.

- Ըհը, տեսնում ես, ողորմածիկին էսա մի շաբաթ պախում ենք, որ արաղ հըլնի, խելեքը տանք:

Ի ՅՈՒՇ ԻՐ ՄԱՀՈՒԱՆ 18-ՐԴ ՏԱՐԵԼԻՑԻՆ

Շահան Շահնուր

ԱՐԱՒՕՏԵԱՆ ՇԵՓՈՐ

– 4 –

Զինուորը ուժգին եւ լորձնքոտ համբոյրներ դրոշմեց աղջկան այտերուն վրայ, ինչպէս որ 1910-ին «Շանթ» փութկոտի միութեան կնիքը կը դրոշմէր: Մընայուն ժպիտով մը սիրեց իր նշանածը եւ որոշեցին Ուրբաթ օր սինեմա երթալ, քանի որ նոյն օրը կէսօրէ վերջ ազատ էր Աւետիս: Գացին: Հաճելի ներկայացում մը հանդիպելու բախտը ունեցան եւ Աղաւնի ունեցաւ տանելի յուզում մը: Ֆրանսերէն վերտառութիւնները թարգմանեց բարձրաձայն եւ Աւետիս հասկցաւ ամէն ինչ: Այո՛, այո՛, վերջաւորութիւնը եւ ձկնորսներուն տեսարանը լաւ էր: Այս եղաւ երկու նշանածներուն վերջին տեսակցութիւնը:

– 5 –

Ահա թէ ինչու:

Սինեմայէն ճիշդ երեք օր ետք, այսինքն երկուշաբթի, Աւետիս լուացք ըրաւ: Թեւերը սօթտած աշխատեցաւ ուրիշ զինուորներու հետ: Յետոյ ճերմակեղէնները տարին փռել Կօռէյլին մէջ երկար չուաններու վրայ որոնք կքեցան: Զօրանոցին ետեւ կ'երկարի այն մեծ ու լքուած թըրքական գերեզմանոցը զոր կը կոչենք Կօռէյլ: Ճերմակեղէնները օգտուեցան արեւէն քանի որ արեւ կար: Յետոյ Աւետիս գլուխը խոթեց հսկայ կաթսաներու մէջ, անոնց մաքրութեան համար ալ աշխատեցաւ եւ ըրաւ ուրիշ բաներ՝ յիշատակութեան անարժան: Եւ ահա որ փլած պատէն տեսնուեցաւ Տիկին Արմենուհին որ ապահովաբար դեղարան կ'երթար: Աւետիս զայն կանչեց եւ պատին երկու կողմերը կեցած խօսեցան: Նախ զինուորը իր ուրախութիւնը յայտնեց Զաւէնէն լաւ լուրեր եկած ըլլալուն համար: Բարի լուրը ամէնուն բերանն էր եւ լսած էր նաեւ Աւետիս: Զափազանց երջանիկ է Տիկին Արմենուհի եւ չի գիտեր թէ ինչպէս պիտի կարենայ համբերել մինչ օր՝ տեսնելու համար իր մանչը որ երկու ամսուան օդափոխութիւն ստացած է: Արդեօք ի՞նչ վիճակի մէջ պիտի տեսնենք: Տասնըչորս օր հիւանդ պառկած է եղեր: Աւետիս նիւթը փոխելով ըսաւ որ մեծ խնդրանք մը ունի ընելիք: Ծառայութիւն մը պիտի խնդրէ Տիկին Արմենուհիէն եւ կանխաւ կ'աղաչէ որ պատասխանը մերժողական չըլլայ: Շա՛տ կ'աղաչէ:

Ըրաւ իր խնդրանքը:

Տիկին Արմենուհի նախ չափազանց զարմացաւ յետոյ բացագանչեց ու թեւերը վեր առաւ, եւ վերջապէս ուզեց մեկնիլ՝ կրկնելով թէ ինք այդ տեսակ բաներու չուզեր խառնուիլ: Ո՛չ, ո՛չ, ինք յանձն չէր առներ:

Թէեւ ցած, բայց ինքնավստահ ձայնով շարունակեց խօսիլ Աւետիս: Այդ խօսելակերպը, որուն ապահովաբար չէր սպասեր կինը, պատճառ եղաւ որ չկարենայ անմիջապէս մեկնիլ Տիկին Արմենուհի:

Զինուորը ցոյց տուաւ քիչ մը հեռուն կախուած ճերմակեղէնները որոնք ճշմարիտ պատնէշ մը կը կազմէին եւ զիրենք կը ծածկէին զօրանոցէն: Ոչ ոք կրնար տեսնել երկու Հայերը: Տիկինը պատէն անցաւ ու խոհարարին հետ գնաց նստիլ գերեզմանաքարի մը վրայ որ տաք էր:

- Եթէ դուն չըներ ո՞վ պիտի ընէ, ըսաւ զինուորը: Էլպիս հանըմին չեմ կրնար խօսիլ: Կատարեալ անմիտ մըն է: Բարի կին, լաւ կին, բայց ինչո՛ւս պէտք... վերնատունը մարդ չկայ: Կը մնայ Արթաքի էֆէնտին: Այո՛, բայց ա՛ն ալ չըլլար: Երէկ գնաց իրեն բայց ճամբուեցաւ որովհետեւ եղբայրդ ալ քեզի պէս կ'ըսէ թէ չուզեր այս տեսակ գործերու խառնուիլ: Զայն չէր մեղադրեր Աւետիս: Գիտէր թէ Արթաքի էֆէնտին զինքը բնաւ չէր ճանչնար եւ իր այդ վարմունքը արդարանալի է: Ուրեմն Աւետիս իր վերջին յոյսը դրած է քու վրայ որ եղբօրդ նման խելքըգլուխը անձ մը ըլլալէ զատ, չունիս նաեւ կանխակալ կարծիքներ:

Ոչինչ պատասխանեց Տիկին Արմենուհի: Զինուորը իր տափատի գրպանէն հանեց ծխատուփը որուն վրայ Այա Սոֆիայի պատկերը կար եւ գլանիկ մը պլորեց: Գոհ էր անոր լռութենէն որ եթէ հաստատական պատասխան իսկ չէ իր խնդրանքին, կը նշանակէ թէ Աւետիսը մարդու տեղ կը դնէ՝ իր խօսքերուն ականջ տալով:

- Ատ բանդ խօ՞սք է, ըսաւ Տիկինը քիչ մը ամչնալով, որովհետեւ իսկապէս շատ մարդու տեղ դրած չէր զայն այս հանդիպումէն առաջ: Ինչո՞ւ քեզ մարդու տեղ պիտի չդնեմ: Բայց լաւ կ'ըլլայ որ քիչ մը աւելի մտածես եւ յետոյ միայն այդ տեսակ որոշում մը տաս: Մի մոռնար որ երիտասարդ աղջիկ է, դեռ շա՛տ կը փոխուի...

Բարձր եւ խիտ նոճիներուն մէջ արեւը կ'իյնար երկար լուսեղէն սիւներով, միշտ նոյն սրանկիւնով: Նոճիները կազմած էին մայր եկեղեցի մը եւ երկինքը պատուհաններ նուիրած էր այդ մայր եկեղեցիին: Թռչուն մը կար վարը, ուրիշ մը վերը, եւ երբեմն անոնք լոյսը կը կտրէին կ'անցնէին առանց պատարագին թելը կորսնցնելու: Թանձր շուքերու մէջ մարմար փաթթոց մը կը փրփրէր:

(Շար. 12)

(Շար. Ա. էջէն)

ցէ ի բաց կը վերագրուի պոնիաք արձակագէններու, որոնց առաջին նմանօրինակ արարքն ալ չէ: Մոնտ՝ «Յուսահատութեան անձնասպանութիւն» խորագրուած իր խմբագրականին մէջ կը յիշէ որ Պոնիաքները այլ դրդութիւններ ալ ըրած են, նոյնիսկ ոմրակոծած են իրենց իսկ բնակչութիւնը, ինչպէս կը յայտնուէր, Օգոստոսի վերջ, ՄԱԿ-ի գաղտնի տեղեկագրէ մը: Գալով ՄԱԿ-ի ուժերու դէմ յարձակումներուն, հետեւանք են այն մտայնութեան որ ՄԱԿ-ը «կը գիտէ մեր ջարդը, առանց միջամտելու որպէսզի ան վերջ դնէ եւ մեզ կը կերակրէ, որպէսզի ամուսնահ չըլլանք»:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ եւ Լիտուանիոյ միջեւ համաձայնագիր մը ստորագրուած է, ըստ որուն ռուսական զօրքը պիտի քաշուի Լիտուանիայէն մինչեւ 1993, Օգոստոս 31: Կը թուի որ Լիտուանիոյ պարագան աւելի դիւրին է, քան իր երկու դրացիներուն՝ Լատվիոյ եւ Էստոնիայի: Երեք հանրապետութիւններուն մէջ, 130 հազար զինուոր կար, միայն 20.500 մնացած էր Լիտուանիա. Միւս հանրապետութիւններուն մէջ, Ռուսաստան ռազմական կայաններ ունի, որոնցմէ չի կրնար հրաժարիլ:

ԲՈՐԻՍ ԵԼՑԻՆ յետաձգեց Ճափոն կատարելիք իր այցելութիւնը, սկզբունքով «ապահովութեան պատճառներով»: Մոսկուայի համար Ճափոններու կողմէ նախագահին անձնական «ապահովութեան երաշխիքներու չգոյութիւնը» պատճառ է այս որոշումին: Աւելի հաւանական կը նկատուի Ռուսաստանի ներքին կացութեան փաթթարացումը: Մնաց որ այս ձեւով, գոնէ առայժմ, Ելցին կը խուսափի նաեւ Կուրիլեան կղզիներու մասին խօսելէ:

ԹԻՒՐՔՄԷՆԻՍՏԱՆԻ գրողներու Միութեան մէկ անդամը առաջարկած է որ աւանդական Լենին պողոտան անունը փոխէ եւ դառնայ՝ «Սապարմուրատ Սապարեւիչ Նիազով պողոտայ» այսինքն ձայներու 99%-ով ընտրուած նախագահին անունով. «Մեր տէրը» անուանուած, Նիազով դէմ չըլլար, քանի անցեալին ալ «համեստութեան» փաստեր տուած է: Անցեալ Մարտ 12-ին, Թիւրքմէն դասականի մը անունով հիմնած էր՝ «Մախտումկուլի գրական միջազգային մրցանակ»ը որ իրեն շնորհել տուած էր 15 օր յետոյ...:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻ
ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՀԱՅՈՑ

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ ԹԱԼԱՐԻ Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԵԿԵՂԵՑԻՆ

ԿԱՓԻ ՄՕՏ

Հարաւային Ֆրանսայի Հայց. Առաքելական Եկեղեցւոյ Շրջանային Խորհուրդը
Կը կազմակերպէ՝
Աւանդական Ուխտագնացութիւն Թալարի Սուրբ Գրիգոր Եկեղեցին
Կիրակի, Սեպտեմբեր 20-ին
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ հայերէն եւ ֆրանսերէն՝
ՄԱԿԱՐ ՔՀՆՅ. ՆԱԶԱՐԵԱՆ
Երգեցողութեամբ՝
Ս. Թադէոս - Բարթուղիմէոս Եկեղեցւոյ Երգչախումբին
Սկիզբ պատարագի՝ ժամը 10-ին,
Ուխտաւորի Սեղան՝ ժամը 12.30-ին:
Բոլոր անոնք որոնք կը փափաքին մասնակցիլ այս ուխտագնացութեան՝ թող կապ հաստատեն իրենց ծխական եկեղեցւոյ Թաղականութեան կամ հոգեւոր հովիւին հետ, կամ հեռաձայնով իրենց անգերը ապահովեն օթօքարի եւ ճաշի.
Գին՝ 200 Ֆր.:
Հեռաձայն.- Պ. Յարութ Թաշան
Սէն Թ'Անթուան - 91 65 54 45
Պ. Թագւոր Թագւորեան
Կափ - 92 51 07 56

Կապոյտ Խաչի Պօմոնի մասնաճիւղը կը կազմակերպէ ուխտագնացութիւն մը դէպի Սուրբ Գրիգոր եկեղեցին, Թալլար, Կիրակի, Սեպտեմբեր 20-ին:
Դիմել Պօմոնի «Նայիրի»ի կապոյտ խաչուհիներուն կամ հետեւեալ հեռաձայնի թիւերուն.-
91 87 13 48 / 91 70 63 03
Մասնակցութիւն՝ 170 Ֆր.:

ՏԻԿԻՆ ՀՈՒՐԻԿ ՋԱՔԱՐԵԱՆ
եւ
Պ. ԺԱՔ ՏԻՒՖՈՒՐ
Պ. ԱՐՇԱԿ ԿԱՐԱՅԵԱՆ
ուրախութեամբ կը ծանուցանեն իրենց զաւակներուն՝
Նաթալի-ի եւ Ժորժ-ի
ամուսնութիւնը, որ տեղի կ'ունենայ Շաբաթ, Սեպտեմբեր 19,
ժամը 14.45-ին
Փարիզի Հայ Առաքելական Սուրբ Յովհաննէս - Մկրտիչ Եկեղեցին
15, rue Jean Goujon, Paris 8e

6, rue Gît-le-Cœur, 75006 Paris
102, ave. Clémenceau, 92000 Nanterre

— ՎԵՐԱՄՈՒՏ —

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ չաբաթօրեայ եւ կիրակնօրեայ դպրոցներու 1992 - 1993 տարեշրջանի վերամուտը տեղի կ'ունենայ 3–12 տարեկան աշակերտներու համար Շաբաթ, Հոկտեմբեր 3-ին, չափահասներուն համար Կիրակի, Հոկտեմբեր 4–ին:

Արձանագրութեան եւ այլ մանրամասնութիւններու համար հեռաձայնել հետեւեալ թիւին՝
(Դիւան Եկեղեցւոյ)
43 – 59 – 67 – 03

Փ Ա Ր Ի Զ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի «Ա. Թադէոսեան» մասնաճիւղի միօրեայ դպրոցը (մանկապարտէզէն մինչեւ ՊԱՔ-ի դասարան) կը բանայ իր դռները Շաբաթ, Սեպտեմբեր 19, կէսօրէ ետք ժամը 3-էն մինչեւ ժամը 6, Մշակոյթի Տան մէջ՝
17, rue Bleue, 75009 Paris
Արձանագրութիւնները՝ նոյն օրը:

Ս Է Ն - Ժ Է Ռ Ո Մ

Սէն-Ժէռոմի Ս. Սահակ - Ս. Մեսրոպ Եկեղեցւոյ Թաղականութեան հովանաւորութիւնը վայելող Մեսրոպեան երկօրեայ հայկական դպրոցը կը վերաբացուի Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 23, ժամը 9-ին:
Դասերը կը սկսին նոյն օրը ժամը 9-ին:
Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան Չորեքշաբթի օրերը ժամը 9-էն 12 եւ Շաբաթ օրերը ժամը 14-էն 16, ուսուցչութեամբ՝ Եղիշէ Ա. Քհնյ. Փանոսեանի, Պ. Խաչիկ Երլմազեանի եւ ուսուցչուհի Տիկին Սիրանոյշ Մանուկեանի:
Կը խնդրուի ծնողքներէն արձանագրութեանց համար դիմել Թաղականութեան, եկեղեցւոյ քանկալը, Կիրակի առաւօտները ժամը 9-էն 12:
Օթօքարը ամէն տարուան պէս մեր աշակերտները կը փոխադրէ նոյն վայրերէն դպրոց եւ դպրոցէն տուն:

ISSY-LES-MOULINEAUX

COURS D'ARMENIEN

La Croix Bleue Arménienne (Section d'Issy-les-Moulineaux) informe que la rentrée scolaire est fixée au MARDI 15 SEPTEMBRE 1992.
Les cours, destinés tant aux enfants qu'aux adultes, se tiendront de 19h à 22h30 à la M.C.A. 45, rue de la Défense à Issy-les-Moulineaux.
Renseignements et inscriptions auprès de:
Mme Hélène GUL
tél. 46 26 42 48
Mme Chaké GUIRAGOSSIAN
tél. 46 42 45 25

COURS DE DANSES ARMENIENNES

La Croix Bleue Arménienne (Section d'Issy-les-Moulineaux) reprendra ses cours de danses arméniennes le VENDREDI 18 SEPTEMBRE 1992. Les répétitions auront lieu de 19h à 20h à la M.C.A. 45, rue de la Défense à Issy-les-Moulineaux.
Les enfants (filles et garçons), âgés de 6 à 15 ans, peuvent se faire inscrire auprès de Mme Nicole ESSAYAN
tél. 47 36 27 14

Շ Ա Ւ Ի Լ

Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը կը յիշեցընէ թէ իր վարժարանին 1992-93 դպրոցական տարեշրջանին վերամուտի թուականն է՝ Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 16, ժամը 9-ին:

ԱՆԿԷՆ

Անկէնի Նարեկ Միութեան վարչութիւնը կը յիշեցնէ թէ իր Միօրեայ Վարժարանին 1992 – 1993 դպրոցական տարեշրջանին վերամուտի թուականն է.–
Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 16, ժամը՝ 9.30–ին:
8, rue F. Faure, 95880 Enghien-les-Bains
Հեռաձայն. – 34 – 17 – 29 – 26
ASSOCIATION NAREG ENGHIEN
tél. 34 17 29 26
Rentrée scolaire
le Mercredi 16 Septembre à 9 h 30

Վ Ի Է Ն

Կապոյտ Խաչի Վիէնի մասնաճիւղին դպրոցին արձանագրութիւնները տեղի կ'ունենան Սեպտեմբեր 12, Շաբաթ, կէսօրէ վերջ մշակոյթի տունը:
Չորեքշաբթի. – 4-14 տարեկան աշակերտներուն համար:
Շաբաթ.– 6-15 տարեկաններու համար:
Պաքալօրէայի համար հայերէնը երկրորդ լեզու ընտրողներուն մասնաւոր դասընթացք. երթեւեկի դիւրութիւն:
Յաւելեալ մանրամասնութիւններու համար հեռաձայնել ամէն օր կէսօրէ վերջ, Մշակոյթի Տուն, հետեւեալ թիւին
74 53 43 80

GRENOBLE

La Croix Bleue, Section ANI, de Grenoble/Saint Martin d'Heres informe tous ses sympathisants que son école ouvrira le Samedi 3 Octobre.
Les cours auront lieu de 14h à 17h au H. O. M. — 40, Ave. Amboise Croizat St. Martin d'Hères, pour les enfants à partir de 6 ans.
Renseignements et inscriptions auprès de Mme Manoukian — Tél. : 76 26 02 58.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ԿՐԸՆՈՊԼԸ. - Պ. Գըլըճեան 300 Ֆր.:

ՎԱՆՎ.- Շիրվանեան ընտանիք 300 Ֆր.:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի «Ա. Թադէոսեան» մասնաճիւղը ընդհանուր ժողով կը գումարէ Շաբաթ, Սեպտեմբեր 12, կէսօրէ ետք ժամը 3-ին, Մշակոյթի Տան մէջ՝
17, rue Bleue, 75009 Paris
Կարեւոր օրակարգ, բոլորին ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Մարսէյլի Ս. Սահակ - Մեսրոպ Մշակոյթի Կեդրոնի կազմակերպած հայ արուեստագէտներու եւ հայ մշակոյթի նուիրուած ամիսը՝
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 4-էն ՆՈՅԵՄԲԵՐ 7
Մանրամասնութիւնները յետագային:

Հըքէլէքեան եւ Եաղուպեան ընտանիքները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց քրոջ, տալոջ, հօրաքրոջ եւ մօրաքրոջ՝
ՏԻԿԻՆ ԼԻՒՍԻ ԱՇՃԵԱՆ-ի
(ծնեալ՝ Հըքէլէքեան)
մահը, որ պատահեցաւ Սեպտեմբեր 2-ին:
Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Երեքշաբթի, Սեպտեմբեր 15, ժամը 10.30-ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Եկեղեցին՝
15, rue Jean Goujon, Paris 8e
ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Անդրմա (Հօթ-Սավուա) ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը:

Մահազդ դրկուած չըլլալով, կը խընդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

Ոչ ծաղիկ, ոչ ծաղկեպսակ:
Փոխան ծաղկեպսակի նուէրներ՝ Դըպրոցասէր Տիկնանց Վարժարանին:

ԽԱՉՎԵՐԱՑ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 13, խաչվերաց է, Տօն Վերացման Սրբոյ Խաչին:
Այս առթիւ Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ կը մատուցուի հանդիսաւոր պատարագ:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՆԱՐԵԿ ԵՊԻՍԿ. ՇԱՔԱՐԵԱՆ
Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 8.45-ին,
Պատարագ՝ ժամը 10.30-ին:
Նոյն օրը, կէսօրէ ետք, ժամը 4-ին, կը կատարուի խաչվերացի մեծահանդէս Թափօր - Անդաստան:
Ծանօթ. - Այսօր հոգեհանգիստ չի կատարուիր:
Այսօրուան Անդաստանը տարուան վերջինն է: Առաջինը կատարուած էր Փետ. 13-ին, Տեառնընդառաջի նախատօնակին:

Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 14, Տօն է խաչի, Յիշատակ Մեռելոց:
Ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի:
Պատարագի աւարտին, կը կատարուի Հոգեհանգիստ «վասն համօրէն ննջեցելոց»:

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 13, Տօն է խաչվերացի:
Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ կը մատուցուի եպիսկոպոսական պատարագ:
Պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ
Հայր. Պատուիրակի փոխանորդ Լիոնի եւ Շրջակայից
Բազմաձայն երգեցողութիւնը կը կատարուի եկեղեցւոյս Կոմիտաս երգչախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ՝ Պ. Յովհաննէս Պէրպէրեանի:
Ժամերգութիւն՝ ժամը 8.45-ին,
Պատարագ՝ ժամը 10-ին:
Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 14, Յիշատակ է Մեռելոց:
Ժամը 11-ին հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի:

ՍԷՆ-ԺԵՐՈՄ Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 13-ին, Վերացման Սրբոյ Խաչի տօնին առթիւ պատարագ կը մատուցուի Սէն-Ժեռոմի Ս. Սահակ - Մեսրոպ եկեղեցւոյ մէջ:
Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 8.45-ին,
Պատարագ՝ ժամը 10-ին:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ եկեղեցւոյս հոգեւոր հովիւ՝
ԵՂԻՇԷ ԱԻԱԳ ՔՀՆՅ. ՓԱՆՈՍԵԱՆ

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԱՐՍԷՅԼ

Կիրակի Սեպտեմբեր 13-ին պատարագ կը մատուցանէ՝
ԳԱԼՈՒՍՏ ՔՀՆՅ. ԹԵՒԵԱՆ
Սկիզբ ժամերգութեան՝ ժամը 8.30-ին,
Պատարագ՝ ժամը 10-ին:

Imprimé sur les Presses du Journal «HA RATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 12-13
SAMEDI-DIMANCHE
12-13 SEPTEMBRE
1992

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 900 Ֆ. — Վեցամսեայ : 460 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.200 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

68րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.884 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 68e ANNÉE — No 17.884

ՊՈԼԻՍ

ԹՈՒՐՔԵՐԸ ԿԱՏՂԵՐ ԵՆ Ր. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆԻ ԵԼՈՅԹԷՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ ԽՍՏՕՐԷՆ ՔՆՆԱԴԱՏԱԾ Է ԹՈՒՐՔԻԱՆ

ՈՒՐԲԱԹ ՕՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ԵՐԵՒԱՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁԱՒ

ԽՄԲ.- Ինչպէս ծանօթ է, Հայաստանի Արտաքին նախարարը Պոլիս ժամանած էր Սեպտեմբեր 10-ին մասնակցելու համար Եւրոպայի խորհուրդի արտաքին նախարարներու նիստին: Ստորեւ Պոլսոյ «Մարմարա»ին Սեպտեմբեր 11-ի թղթակցութեան առաջին մասը.-

Եւրոպական Խորհուրդի արտաքին նախարարներու Կոմիտէի արտակարգ նիստը Հինգշաբթի, Սեպտեմբեր 10-ին բացուեցաւ Գոնրատ պանդոկի սրահին մէջ: Ժողովին հրաւիրուած էր նաեւ Հայաստան, ՀԱՊ-ի անդամ միւս Հանրապետութիւններու ու Ազրբէջանի կողքին: Հայաստանի Արտաքին նախարարը ունեցաւ ելոյթ մը, որու ընթացքին Թուրքիան քննադատեց Հայաստանի նկատմամբ վարած քաղաքականութեան համար: Այսօր ամբողջ Թուրք մամուլը կրակ կը ժայթքէ Րաֆֆի Յովհաննիսեանի դէմ: Այս նիստին, Արտաքին նախարար Հիքմէթ Չէթին, պատասխանելով Յովհաննիսեանին, ըսաւ որ այս փորձը յարմար սեղան է այդպիսի հարցերու արծարծման համար: Իսկ Թուրքիոյ մնայուն ներկայացուցիչ Սէօնմէզ Քէօքսալ յայտնեց որ զարմանքով ու ցաւով դիմաւորած են Յովհաննիսեանի խօսքերը եւ անոնք ճշմարտութեան չեն համապատասխաներ:

Թերթերը դժգոհութիւն կ'արտայայտեն Հայաստանի Արտաքին նախարարին դէմ, անոնք կը գրեն որ նախարարը ատելութիւն փսխեց Թուրքիոյ դէմ, ուրիշներ կ'ըսեն որ ան գլուխ բռնեց Թուրքիոյ, ամբաստանութիւն ի գործ դրաւ Թուրքիոյ նկատմամբ եւլն. եւլն.:

Ժողովին բացումը կատարեց Արտաքին նախարար Հիքմէթ Չէթին, որմէ վերջ խօսեցաւ վարչապետ Տէմիրէլ: Տէմիրէլ մասնաւորապէս ծանրացաւ Պոսնիա-Հերցեկովինի մէջ մահմետականներու վրայ ի գործ դրուած սպանդին վրայ եւ դիտել տուաւ որ քսաներորդ դարու աշխարհը չի կրնար հանդիսատես մնալ այսպիսի վայրագութեան մը: Տէմիրէլ պահանջեց որ ժողովը շատ խիստ դատապարտէր մը հրատարակէ Սերպերու դէմ: Յունաստան աւելի վերջ դէմ եղաւ այդպիսի դատապարտագրի մը հրատարակման:

Հիւր նախարարներու յատկացուած սեղանին վրայ քով քովի նստած էին Հայաստանի ու Ազրբէջանի Արտաքին նախարարները: Նոյնը կրկնուեցաւ գիշերը, Տոլմապահչէի Պալատին մէջ սարքուած ճաշին ընթացքին: Հայաստան ու Ազրբէջան ուրեմն կը շարունակեն դրացի մնալ ոչ միայն աշխարհագրական տեսակէտէ, այլ նաեւ այրուբենական կարգի տեսակէտէ:

Ժողովին յաջորդական մասերը կատարուեցան գոցիկ նիստով: Րաֆֆի Յովհաննէսեան, իր ելոյթի սկիզբին դիտել տուաւ որ Հայաստան շատ կարեւոր է Եւրոպական Խորհուրդի համար եւ Հայաստան կրնայ կարեւոր դեր խաղալ Եւրոպական արժէքներու զարգացման մէջ: Բայց Հայաստանի Եւրոպական Խորհուրդի մուտքին դիմաց իբր արգելք կ'ընդունին Թուրք - հայ յարաբերութիւններն ու Ղարաբաղի հարցը:

Հայաստան որ դարերու ընթացքին տեղահանութիւն, սպանդ ու գաղթ տեսած է, միշտ նեցուկ կանգնած է Եւրոպայի, այս տեսակէտով ալ Հայաստան մը ապահովութիւն է նաեւ Եւրոպայի համար, ըսաւ նախարարը ու աւելցուց որ Եւրոպայի Խորհուրդէն ներս անոր անդամակցութիւնը լաւագոյն ապահովութիւնն է անոր գոյութեան համար:

Հայաստան պէտք է զօրանայ ամէն տեսակէտով, եւ արդէն ան ժողովրդավար երկիր մըն է իր բազմակուսակցական կեանքով: Բայց եւ այնպէս Թուրքիոյ հետ Հայաստանի յարաբերութիւնները կը նկատուին գլխաւոր արգելք մը Հայաստանի անդամակցութեան: Հակառակ ցեղասպանութեան ողբերգութեան, Լեւոն Տէր-Պետրոսեան ուզած է լաւ յարաբերութիւններ մշակել Թուրքիոյ հետ: Մինչեւ այսօր Թուրքիա միշտ մերժած է ընթացք տալ այս փափաքին: Մերժած է բանալ սահմանը, երբեմն մինչեւ իսկ արգելք եղած է մարդասիրական օժանդակութիւններուն, եւ Թուրքիա կորսնցուցած է իր անկողմնակալութիւնը Ղարաբաղի հարցին մէջ: Մինչդեռ Հայաստան տարբեր տեսակէտ մը ունի եւ կողմնակից է փոխադարձ գործակցութեան, որ կերպով մը եա պիտի բերէ անցեալի լաւ յարաբերութիւններու օրերը:

Լեռնային Ղարաբաղի հարցն ալ Խորհուրդին կողմէ արգելք մը կը նկատուի Հայաստանի անդամակցութեան համար: Մինչդեռ Հայաստան յստակ կերպով դիտել տուած է որ ինք հողային պահանջք չունի Ղարաբաղէն կամ Ազրբէջանէն: Հարցը Ղարաբաղի ու Ազրբէջանի միջեւ է: Ազրբէջան ամէն ինչ ըրած է որպէսզի Հայաստանը ներքաշէ այդ հակամարտութեան մէջ, որ հակամարտութիւն մըն է Ղարաբաղի ժողովուրդին ինքնորոշման իրաւունքին համար տարուած:

Արտաքին նախարարը ապա անդրադարձաւ գաղթականներու հարցին, հրապարակի բանակցութիւններուն, եւ յոյս յայտնեց թէ Եւրոպական Խորհուրդը պիտի ընդունի Հայաստանի գործակցութիւնը: Ապա ան բաղդատութիւն մը ըրաւ Կիպրոսի ու Ղարաբաղի միջեւ: Յետոյ յայտնեց թէ Հայաստան ինչ կը հասկնայ ինքնորոշման իրաւունքէն:

Ամէնէն վերջ Յովհաննէսեան յայտնեց թէ Հայաստան կ'ուզէ իր գնահատանքը յայտնել Թուրքիոյ նկատմամբ, գեղեցիկ ու Հայերու համար միշտ միստիկական արժէք ունեցող Իսթանպուլի նկատմամբ ու իր սիրելի պաշտօնակից Հիքմէթ Չէթինի կողմէ ցուցաբերուած հիւրասիրութեան համար:

Յովհաննէսեանի այս ելոյթէն վերջ բաւական մեծ դժգոհութիւն, Արտաքին նախարար Չէթին պատասխանեց եւ ըսաւ որ այդ խօսքերուն տեղը հոս չէ:

Անատոլու Գործակալութիւնն ալ արձագանգ կը հանդիսանայ այն կարծի-

(Շար.ը Դ. էջ)

ԵՐԵՒԱՆ ՀԵՌԱՏԻՊ ՓԱՐԻԶ

(«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ» - ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 6/10)
ԵՐԵՒԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԴԵՍՊԱՆԻՆ ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՍՈՒԼԻՍԸ

Հայաստանի ՄԱԿ-ի դեսպան ու Միացեալ - Նահանգներու լիազօր ներկայացուցիչ Ա. Արզումանեան Սեպտեմբեր 5-ին Երեւանի մէջ մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին լայն տեղեկութիւն տուած է իր կատարած աշխատանքին մասին: Լրագրողները առաւելաբար հետաքրքրուած են ՄԱԿ-ի Ապահովութեան Խորհուրդի այն նիստին մանրամասնութիւններով ուր քննարկուած է Ղարաբաղի եւ Ազրբէջանի հետ սահմանամերձ շրջաններու իրադրութիւնը: Ա. Արզումանեան տուած է ընդարձակ բացատրութիւններ:

**

ԼՂՀ-Ն ԿՈՒՆԵՆԱՅ ԻՐ ՓԱՌԵՐԳԸ

Հաւանական է որ մինչեւ Սեպտեմբերի վերջը ԼՂՀ ունենայ իր պետական փառերգը, որուն երեք տարբերակները կը ձայնագրուին: Ստեղծագործութիւնները՝ որոնց հեղինակներն են Եդուարդ Ղազարեան եւ Արմէն Նասիպեան, կ'ունկնդրուին ԼՂՀ-ի Գերագոյն Խորհուրդի պատգամաւորներուն կողմէ Սեպտեմբեր 13-ին: Փառերգը, Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետութիւնը խորհրդանշող առաջին տարրը պիտի չըլլայ, քանի արդէն հաստատուած է Հանրապետութեան պետական դրօշ:

**

ԽՈՐՀՐԴԱԿՑԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎ

Սեպտեմբեր 8-ին նախագահ Լ. Տէր-Պետրոսեանի գլխաւորութեամբ խորհրդակցական ժողով մը տեղի ունեցաւ, որուն մասնակցեցան ապահովութեան հարցերու գծով նախագահի գլխաւոր խորհրդական Աշոտ Մանուչարեան, Ներքին նախարար Վանօ Սիրադեղեան, Պաշտպանութեան նախարար Վազգէն Սարգսեան եւ Հայաստանի գլխաւոր հրամանատար Նորատ Տէր-Գրիգորեան: Քննարկուած են սահմաններու ապահովութեան, պաշտպանութեան եւ բանակին առնչուող հարցեր:

**

ՆՈՐԱԿԱՌՈՅՑ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑԻՆ ԲԱՑՈՒՄԸ

Սեպտեմբեր 8-ին Ստեփանաւանի մէջ, Զօրագետի ափին բացումը կատարուած է քաղաքի կեդրոնական հիւանդանոցին, որ նուէրն է գերմանական Կարմիր Խաչին: Ախտորոշման եւ բուժման ամէնէն արդիական սարքաւորումներով օժտուած բուժական կեդրոնը կրնայ ընդունիլ մինչեւ 120 հիւանդ:

**

ՊԵՏԱԿԱՆ ՕԴԱՅԻՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀԸ ԵՒ ՈՒՐԻՇՆԵՐ ՊԱՇՏՕՆԱՆԿ

Քաղաքացիական օդային բնագաւառին մէջ յայտնուած կոպիտ խախտումներու հետեւանքով իրենց պաշտօններէն հեռացուած են կառավարութեան մօտ օդային գլխաւոր վարչութեան պետի պաշտօնակատար եւ պետական օդային ընկերութեան նախագահ՝ Դմիտրի Աթպաշեան, իր տեղակալները՝ Գագիկ Միրզոյեան, Ալլէն Համբարձումեան, Ռաֆիկ Մելքոնեան, Յովհաննէս Միրիճանեան: «Զուարթնոց» եւ «Էրեբունի» օդակայաններու հսկողութիւնը կ'ապահովէ Ներքին նախարարութիւնը: Արշակ Նալպանտեան կը փոխարինէ Դմիտրի Աթպաշեանը իր պաշտօններուն մէջ:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՎՐԱՍՏԱՆԻ պետական Խորհուրդի նախագահ Շեւարնածէի հետ այս անգամ (Գամսախուրդիայէն ետք), Քոքիտիէն տը Փարի հարցազրոյց մը ունեցած է: Ան կը բացատրէ թէ ինչու նախագահական եւ երեսփոխանական ընտրութիւնները կենսական են խաղաղութեան համար: Կը ցաւի որ վրացական զօրքերու առաքումը Աբխազիա այդքան ծանր հետեւանքներ ունեցած ըլլայ: Կը յիշեցնէ Մեկրելիա եւ Աբխազիա շատ չփոթ կացութիւն մը կը տիրէ, զինեալ աւազակախումբերու արարքները 11 միլիառ ռուբլիի վնաս հասցուցած են: Կառախումբերու ճամբորդները կը կողոպտուին, բեռնակառքեր կ'անհետանան, ահաբեկիչներ կը պայթեցնեն երկաթուղիի գիծերը, կամուրջները, պետական շէնքեր: Ու կ'աւելցնէ.- «գողութիւնները 5 միլիառ ռուբլիէն աւելի են: Հայաստան որու պարենաւորման մեծ մասը այս շրջանէն կ'անցնի ծանրօրէն կը տուժէ...: Պետութեան ներկայացուցիչները, ինչպէս փոխ-վարչապետը կ'առեւանգուին եւ առեւանգողներն ալ ապաստան կը գտնեն Աբխազիա, նաեւ ահաբեկիչներ են որ կրակի եւ արեան մէջ կը թաղեն Մեկրելիան: Չենք կրնար հանդուրժել որ Վրաստան, կտրուած Սեւ ծովու իր նաւահանգիստներէն աշխարհէն կղզիացած մնայ: Ոչ մէկ կառավարութիւն ոչ մէկ Պետութեան կրնայ ընդունիլ»: Շեւարնածէ յայտնելով հանդերձ թէ Ռուսաստանի հետ յարաբերութիւնները լաւ են, կ'ըսէ թէ առայժմ ՀԱՊ-ի անդամ դառնալու կողմնակից չէ:

ԻՍՐԱՅԷԼԻ վարչապետը բարի կամեցողութեան որպէս ապացոյց առաջարկեց Կոլանի մէկ մասը ետ տալ խաղաղութեան փոխարէն Սուրիոյ հետ: Այս վերջինը կը պահանջէ Կոլանի ամբողջական պարպումը, ինչպէս հաստատեց Արտաքին նախարարը: Փարիզի մէջ ալ Իսրայէլի Արտաքին նախարարը՝ Փերէս փափաք յայտնեց որ Ֆրանսա կենսական դեր մը խաղայ Միջին Արեւելք:

ՊՈՒՇ չի յաջողիր տակաւին ապահովել հրէական քուէն, հակառակ վերջերս ըրած զիջումներուն (վարկերու): Առջի օր, նոր ճառ մը խօսած է հրէական կազմակերպութիւններու զօրաւոր միութեան մը միջազգային համագումարին, թուելով ինչ որ ինք եւ կառավարութիւնը ըրած են ի նպաստ Իսրայէլի, բայց, ըստ թղթակիցներուն չէ կրցած համոզել, միայն զինքը մոռնալ ըրած են քաղաքավարութեամբ:

«ԱՆՈՆՔ ԹՔԵՐ ԵՆ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՎՐԱՅ...»

Եւգենի Համբարձումով Ռուսաստանի Գերագոյն Խորհուրդի Միջազգային հարցերու եւ արտաքին տնտեսական կապերու Կոմիտէին նախագահն է. միջազգային ճանաչում գտած այս քաղաքագէտ-տնտեսագէտը Ռուսաստանի արտաքին քաղաքականութեան ու նաեւ Ղարաբաղի մասին Կարօ Աթայեանի շարք մը հարցումներուն պատասխանած է հարցազրոյցի մը ընթացքին որ լոյս տեսած է «Հայաստան» օրաթերթին Օգոստոս 21-ի թիւին մէջ:

Ե. Համբարձումով մէկէ աւելի անգամներ կ'ըսէ թէ հայերէն չգիտնալով հանդերձ, միշտ Հայ կը զգայ ինքզինք եւ երբեք չի մոռնար ատիկա: Կ'աւելցնէ բնականաբար թէ իր պաշտօնը իրեն համար բոլոր պարագաներուն մէջ առաջնահերթ կը դարձնէ Ռուսաստանի շահերը: Ան ծնած է Մոսկուա 1929-ին. մայրը Ռուս ըլլալով, ռուսերէնը եղած է մայրենի լեզուն. հայրը բաքուեցի Հայ մըն էր որ նախ դաստիարակուած էր Գերմանուհի խորթ մօրը եւ ապա ռուսական միջավայրի օրէնքներով:

Զրոյցը երբ կը հասնի Ղարաբաղի հարցին, ան կ'ըսէ. «Առաջին հերթին, ըստ իս Ղարաբաղի հարցին մէջ ամենամեծ սխալը սկիզբին իսկ մենք՝ Հայերս գործեցինք: Խօսքը այն մասին է, որ երբ Սումգայիթէն անմիջապէս յետոյ խորհ. Միութեան Համայնավար կուսակցութեան կեդրոնական կոմիտէին քաղաքական բիւրոն նոյնիսկ համաձայնած էր փոխել Ղարաբաղի օրինավիճակը, որուն մասին ինծի պատմած էր անձամբ Գորբաչովի օգնական Շահնազարովը. հայկական կողմը չհասկցաւ ընձեռնուած լաւագոյն կարելիութիւնը եւ հրաժարեցաւ անկէ»:

Համաձայնելով անցեալի այս արժեւորումին, զրուցավարը կ'ուզէ որ հայազգի քաղաքագէտը խօսի նաեւ այսօրուան եւ ապագային մասին: Ան նախ կ'ըսէ թէ շատ բան կախում ունի մինչեւ վերջերս Ղարաբաղի մէջ եղած ռազմական նախաձեռնութենէն. այսուհանդերձ, պէտք է փնտռել Ազրպէյճանի հետ խաղաղ եւ դիւանագիտական յարաբերութիւններու տարբերակներ: Առանց կարգին կը նշէ այն որ պէտք է Ազրպէյճանին կարելիութիւն տրուի իրեն համար ընդունելի տարբերակով դուրս գալ պատերազմէն. եթէ նոյնիսկ ատիկա ըլլայ անցքի ժամանակի մը համար: Կ'առաջարկուի նաեւ Ռուսաստանի կազմին մաս կազմելու տարբերակը. մէկ խօսքով՝ «պէտք է փնտռել տարբերակներ եւ ձգտիլ որ անոնք երազային չըթուին»:

Իսկ ներկայիս յառելով, Ե. Համբարձումով կ'ըսէ. «կը վախնամ որ Ղարաբաղի պայքարին մէջ Հայերը կրնան իրենք իրենց պարտուիլ: Որովհետեւ երբ իշխանութեան պայքար կը ծաւալի, երբ շարք մը քաղաքական խմբաւորումներ միահամուռ չեն նոյն հարցին մէջ, ատիկա կործանարար է»:

Պատասխանելով այն հարցումին թէ ինչպէս Հայաստանը միշտ եղած է մեծերու համար խաղաթուղթ մը, ինչպէս կը կրկնենք յաճախ, այսօր ալ նոյն պարագան չէ՞ ներկայանար Ղարաբաղի համար, Ռուսաստանի Միջազգային հարցերու եւ արտաքին տնտեսական կապերու Կոմիտէին նախագահը կ'ըսէ ամենայն սառնութեամբ. «Ղարաբաղը ոչ մէկ քաղաքական խաղաթուղթ կը ներկայացնէ ուրիշ տէրութիւններու համար, որովհետեւ ընդհանուր առմամբ, անոնք թքեր են Ղարաբաղի վրայ... համաշխարհային մեծերու համար թէ կայ Ղարաբաղ կամ չկայ, նոյն հաշիւն է... հաւանօրէն նաեւ Ռուսաստանի համար: Ամերիկայի, Անգլիոյ, Ֆրանսայի եւ միւսներուն համար Ղարաբաղը կը նմանի ակռայի անճշան ցաւի որ շատ հազուադէպ կերպով ինքզինք կը զգացնէ»:

Ե. Համբարձումով անկեղծօրէն ըսելէ ետք թէ նոյնն է պարագան նաեւ Հայաստանի համար, հարկաւոր կը նկատէ չկարծել թէ բոլորը պէտք է իրենց գործը ձգեն եւ Ղարաբաղով զբաղին: Ուրեմն, պէտք է Հայաստան իր ուժերով ամէն ինչ ընէ, ոչինչ խնայէ մարտական յաղթանակի համար որպէսզի չկրկնուի 1918-ի դաշնակցական կառավարութեան օրինակը: Ան հայկական կողմին նոր մէկ սխալը կը նկատէ Շուշիէն եւ Լաչինէն ետք խաղաղ բանակցութիւններու լայնածաւալ ծրագիր չներկայացնելը. ծրագիր որ պէտք է ունենար նաեւ տարածքային փոփոխութիւններու առաջարկներ:

Զրոյցը փակելու համար երբ Կ. Աթայեան քանի մը յուսադրիչ խօսք կը խնդրէ իրմէ, Ե. Համբարձումով նախ կ'ըսէ. «եթէ դարերու ընթացքին Հայը որպէս ազգ եւ Հայաստան որպէս պետութիւն չկործանեցան, երբ գիտենք թէ որքան ժողովուրդներ կուլ տուին Պատմութեան յորձանուտները եւ թէ մեր ժողովուրդն ալ քանի մը անգամ յայտնուեցաւ կործանումի եզրին, ուրեմն ոչ մէկ պատճառ կայ կարծելու որ ատիկա այսօր տեղի կ'ունենայ»: Ապա, անուղղակի կերպով, որպէս գոյատեւելու պայման, կ'աւելցնէ. «բայց կարեւոր է որ արթուն նայի կեանքին, որպէսզի չզոհուի երեւակայութեան, ռոմանթիզմին եւ իւրօփիզմին ինչ որ իւրայատուկ է մեր ժողովուրդին»: Անհրաժեշտ կը նկատէ սիրոյ պահպանումը հարազատ պատմութեան ու մշակոյթին հանդէպ, անոր փոխանցումը սերունդէ սերունդ որով կը պահպանուի սարերու եւ քարերու մէջ կորսուած, «առայժմ փոքրիկ այն երկիրը որ կը կոչուի Հայաստան...»: Ան կ'աւելցնէ նաեւ որ «արդարութիւնը անպայման կը յաղթէ եւ կու գայ նաեւ մեր ժողովուրդին ժամանակը եւ "առայժմ փոքրիկ Հայաստան" հասկացութենէն դուրս կը մղուին առաջին երկու բառերը»:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ ԵՐԿԼԵԶՈՒ ԴՊՐՈՑԸ ՄԱՐՍԷՅԼ

1981-ին է որ Համազգայինը իր դպրոցական ցանցը կը ծաւալէ Ֆրանսայի վրայ, բանալով կրթական օճախ մը Մարսէյլի մէջ: 80 հազար գնահատուած հայկական գաղութ մը ծանօթ իր ջերմ հայկականութեամբ տեսականօրէն չէր կրնար բաւարարուիլ մէկ ամէնօրեայ դըպրոցով մը եւ զանազան կազմակերպութիւններու կողմէ հաստատուած շաբաթօրեայ հայերէնի դասընթացքներով:

Չորս աշակերտով կը հիմնուի առաջին դասարանը հողի մը վրայ վարձու առնուած Մարսէյլի քաղաքապետարանէն: Աւելորդ է ծանրանալ առաջին քայլերու դժուարութիւններուն վրայ: Կը բաւէ ըսել թէ ոչ մէկ բան անկերեւ էր հասկընալու համար ձեռնարկին տաժանքը: Սակայն հաւատալով, տոկալով, յարատեւելով, աշխատելով տարուէ տարի աշակերտներու թիւը արձանագրեց յառաջանուն յաւելում, հետաքրքրութիւնը շատցաւ եւ այսօր Համազգայինի երկլեզու դպրոցը կը կատարէ իր 12-րդ վերամուտը 185 աշակերտներով: Միայն թուական վիճակագրութիւնները կը բաւեն ապացուցանելու համար ձեռք ձգուած յաջողութիւնները:

Դպրոցը, ամէն տարի, հարստացաւ նոր դասարանով մը: Այս վերամուտին կը բանայ երկրորդականի Բ. շրջանին Ա. դասարանը 4 աշակերտներով: Ասիկա կը նշանակէ թէ 1993-94 ուսումնական տարեշրջանի աւարտին Համազգայինի դպրոցը պիտի ունենայ լրիւ ընթացքը կատարած շրջանաւարտներ որոնք առաւել, յաջողութեան պարագային, պիտի ըլլան հաստատութեան առաջին «պաշըլիէ»ները: Արդ, Ա. դասարանը կարեւոր հանգրուան մըն է, ինչպէս կ'ընդգծէ դպրոցի տեսչուհին՝ Սեդա Պիլերեան, դէպի հիմնական նպատակին իրագործումը, այսինքն մանկապարտէզէն աւարտական դասարանի հաստատումը:

Արդարեւ, Համազգայինի երկլեզու դըպրոցը ունի մանկապարտէզի երեք մակարդակները 45 աշակերտով, նախակըրթարանի հինգ դասարանները 80 աշակերտով, երկրորդականի Ա. շրջանը (չորս դասարան) եւ Բ. շրջան (երկու դասարան) 60 աշակերտով:

Համազգայինը բոլորովին մասնաւոր (փրիվէ) դպրոց մըն է որ անշուշտ կ'իրագործէ բոլոր դասարաններուն մէջ, պետական ուսումնական պաշտօնական ծրագիրը, եւ նոյն ատեն կարելիութիւնը ունի, եւ ասիկա առաւելութիւն մըն է հայկական տեսակէտէն, օրուան, շաբթուան ժամանակացոյցին մէջ յարմարագոյն պահերուն զետեղել հայերէնի դասերը: Այսպէս, մանկապարտէզին մէջ ժամերը հաւասարապէս, յիսուն առ յիսուն, բաժնուած են ֆրանսերէնի եւ հայերէնի ուսուցումով: Նախակրթարանի դասարաններուն մէջ հայերէնը կը դասաւանդուի շաբաթը հինգ ու կէս ժամ, այսինքն նուազագոյնը օրը մէկ ժամ: Իսկ երկրորդականի բաժնին մէջ հայերէնի ուսուցման վերապահուած է շաբաթը հինգ ժամ: Հայերէն լեզուի ուսուցման պատասխանատուն է վաստակաւոր մանկավարժ Տիկին Լուսին Մալիքեան որ կը վարէ նաեւ փոխ-տեսչուհիի պաշտօնը: Որպէս օտար առաջին լեզու կ'ուսուցուի անգլերէնը, իսկ Բ. օտար լեզուն, 4-րդ դասարանէն սկսեալ, սպաներէնն է: Անշուշտ կարելի է նաեւ ընտրել հայերէնը որպէս օտար Ա. կամ Բ. լեզու: Անգլերէնը, ինչպէս այլեւս քիչ մը ամէն տեղ, կը դասաւանդուի նաեւ նախակրթարանի ՍԷ - ԷՄ 2 դասարանը:

Համազգայինի երկլեզու դպրոցի կառոյցը մանկապարտէզէն պաքալորէա՝ հըրապուրիչ է, սակայն ֆրանսական կըրթական դրութիւնը կը պահանջէ մեծ միջոցներ՝ նիւթական, մանկավարժական, սարքաւորումի եւլն... եւ անհրաժեշտ է քայլ բռնել պետական հաստատութիւններուն հետ, որպէսզի դպրոցը ունենայ եւ պահէ մակարդակ մը: Ասիկա այնքան ալ դիւրին չէ եւ կը դնէ դպրոցի մատակարար խորհուրդը մեծ պարտաւորութիւններու եւ լուրջ պատասխանատուութիւններու առջեւ:

Համազգայինի երկլեզու դպրոցի մատակարար խորհուրդը կը գտնուի այսօր այլ դժուարութեան մը առջեւ: Հողամասը որուն մէկ մասին վրայ կը կանգնի դըպրոցը, քաղաքապետարանին կողմէ ծախու դրուած է: Ամբողջ հողամասը, շուրջ երեք հեկտար, կ'արժէ 8,5 միլիոն Ֆր., իսկ միայն այն մասը ուր կառուցուած է դպրոցը, շուրջ 8 հազար քառակուսի մեթր, քաղաքապետարանը կը պահանջէ 1,5 միլիոն Ֆր., եւ նախապատուութիւնը կու տայ դպրոցին: Անցեալ դպրոցական տարեշրջանի վերջին ամիսներուն բաւական աղմուկ բարձրացուց այս հարցը որ շատ նեղ կացութեան կը մատնէ մատակարար մարմինը: Մարսէյլի հայ կազմակերպութիւնները, ժողովուրդը ցոյց տուին իրենց համակրութիւնը: Դպրոցի մատակարար խորհուրդը ունի անկասկած իր ծրագիրը՝ դպրոցին գոյութիւնը փրկելու համար, մէկ կամ միւս ձեւով:

Ահաւասիկ սպառնալիք մը որ հարկ է դիմագրաւել խիտ շարքերով: Դպրոցը հայկական Սփիւռքի տարածքին վըրայ հզօրագոյն կռուանն է Հայուն գոյութեան եւ տեւականութեան:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ԵՕԹԱՆԱՍՈՒՆԱՄԵԱԿ ՄԸ

ՄՈՒՍՈՒԼԻ ՔՐՏԱԿԱՆ ԱՌԱՋԻՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Եօթանասունամեակն է Ի. դարու քըրտական առաջին կառավարութեան: 1922-ին Բրիտանացիները Մուսուլի շրջանին կառավարիչ կարգեցին քիւրտ ազդեցիկ ընտանիքէ մը սերած Շէյխ Մահմուտ Պարզանին: Ան ութ հոգինոց կառավարութիւն մը կազմեց, դրօշմաթուղթ արձակեց ու սկսաւ թերթ հրատարակել:

Ասիկա միակ կառավարութիւնը եղաւ 25 միլիոննոց ժողովուրդի մը որ ցրուած էր հինգ երկրի մէջ ու միշտ զոհուեցաւ մեծերու շահերուն ու քաղաքական խաղերուն:

Ա. աշխարհամարտի սկիզբին երկու դաշտնի բանակցութիւններ այս մասին որոշ լուսաբանութիւն մը կը բերեն. 1915-ին Բրիտանիոյ Գահիրէի մարզպանը Մէքքէի շէրիֆ Հիւսէյինի կը խոստանար արաբական թագաւորութիւն մը հիմնել, եթէ յայտարարէին թէ իրենց կողքին կըռուիլ կը մասնակցին. իսկ 1916 Մարտին Անգլիայէն Մարք Սայքս եւ Ժ. Փիքօ իրենց անունով կոչուած համաձայնագիրը կը ստորագրէին. Օսմանեան կայսրութեան անկումը մօտ էր ու ժառանգը բաժնելու ախորժակները բացուած. Պաղեստինն ու Վարին Միջագետքը Լոնտոնի բաժին պիտի ըլլային, իսկ Սուրիան, Լիբանանը եւ Մուսուլը՝ Փարիզի:

Սակայն Բրիտանիա որ չէր ուզեր հրաժարիլ քարիւղով հարուստ Մուսուլէն, 1917 Մարտ 11-ին գրաւեց վիլայէթը եւ երկու ամիս ետք Շէյխ Մահմուտ առաջին անգամ կառավարիչ կարգուեցաւ. անմիջապէս զինեալ խմբակներու միջոցաւ ձեռնարկեց զօրացնելու իր իշխանութիւնը. երբ Բրիտանացիները համաձայն չգտնուեցան, անոնց հետ եւս բախում ունեցաւ ու 1919 Մայիսին Քիւրտիստանի անկախութիւնը հռչակեց: Իրանի քիւրտ ցեղախումբերն ալ միացան իրեն: Բրիտանացիները Յունիսին յաջողեցան ձերբակալել Շէյխ Մահմուտը եւ Հնդկաստան աքսորել: Անոնք Պաղեստինի մէջ հրէական ազգ. բոյն մը հիմնելու իրենց խոստումն ալ չկրցան յարգել Շէրիֆ Հիւսէյինի պատճառով որ Դամասկոսի մէջ թագաւորութիւն հռչակած էր: Անոր տրուեցաւ Իրաքը, Պաղտատը եւ Մուսուլ վիլայէթներով:

1920 Օգոստոս 10-ին ստորագրուեցաւ Սեւրի դաշնագիրը որ հայկական եւ քրտական անկախ Պետութիւններ կը նախատեսէր: Սակայն նոյն շրջանին զօրացեցաւ Օսմանեան կայսրութիւնը արդիական Թուրքիայով մը փոխարինելու Աթաթիւրքի ծրագիրը. ան կը պահանջէր Մուսուլը: 1922-ին Անգլիացիները Քիւրտերու անկախութեան պահանջքը հանդարտեցնելու համար, կանչեցին Շէյխ Մահմուտը ու Իրաքի հետ միասնաբար ստորագրուած յայտարարութեամբ մը ճանչցան քրտական կառավարութիւնը: Անոնք գիտէին թէեւ որ Քէրքիւքի եւ Մուսուլի քիւրտ հին ընտանիքները պիտի չճանչնային Շէյխին հեղինակութիւնը, այլ իւրաքանչիւրը պիտի ջանար ի՛նք տիրանալ իշխանութեան: 1923 Մարտ 3-ին Շէյխ Մահմուտ իրանեան Քիւրտիստան անցաւ, իսկ քանի մը ամիս ետք, Յուլիս 1923-ին ստորագրուեցաւ Լօզանի դաշնագիրը. Ան մէկդի դրաւ Հայաստանի ու Քիւրտիստանի անկախութեան ծրագիրը: Թուրքիոյ վարչապետը Ի. Ինէօնիւ միշտ Մուսուլը կը պահանջէր այն պատրուակով որ Թուրքիա Թուրքերու եւ Քիւրտերու հայրենիքն էր:

Սակայն 1925 Դեկտեմբեր 16-ին վիլայէթը Իրաքի կցուեցաւ ու կազմեց իրաքեան Քիւրտիստան: Ֆրանսական կառավարութիւնը որպէս վնասուց հատուցում Թրքական քարիւղի ընկերութեան բաժնետոմսերուն 23,75%-ը ստացաւ, այդ ընկերութիւնը լուծուած ըլլալով: Քիւրտերը անկէ ի վեր բաժնուած են հինգ երկրի միջեւ:

1930-ին երբ Լոնտոն Իրաքի թագաւորին հետ պայմանագիր ստորագրեց, քըրտական ապստամբութիւն մը ծայր տըւաւ ու Շէյխ Մահմուտ առիթէն օգտուե-

...րով փորձեց իշխանութիւնը ձեռք անցընել, Իրաք օգնութեան կանչեց Բրիտանիան եւ ութ ամիս դիմադրելէ ետք Շէյխը Պաղտատի մէջ պարտադիր բնակութեան դատապարտուեցաւ:

Քիւրտ ուրիշ ցեղապետ մըն է Մուստաֆա Պարզանի որ 1943-45 ապստամբական շարժման մը առաջնորդը եղաւ: Բ. աշխարհամարտին ընթացքին, Իրանի Քիւրտերը գրեթէ ազատ կ'ապրէին լեռնային իրենց չէզոք գօտիին մէջ որուն հիւսիսակողմը գրաւուած էր Անգլիացիներէն, իսկ հարաւակողմը Խորհ. Միութեան կողմէ:

1946 Յունուար 22-ին Պարզանի եւ իր համախոհը Մահապատի մէջ կառավարութիւն մը կազմեցին, յայտարարելով թէ պատրաստ են Թեհրանի հետ յարաբերութիւնները վերահաստատելու, այն պայմանով որ ժողովրդավարական օրէնքներ կիրարկուին երկրին մէջ ու ազատ ընտրութիւններ տեղի ունենան:

Շահին կառավարութիւնը կ'ընդունի պայմանները, արտօնութիւն խնդրելով որ զինեալ խումբեր ղրկէ Մահապատ, հըսկելու բանակցութիւններու ապահով կայացման: Քիւրտ նախագահը խաղի գալով կ'ընդունի եւ Դեկտեմբեր 15-ին իրանեան ուժեր քաղաք մտնելով կը ձերբակալեն բոլոր ղեկավարները որոնց մեծ մասը երեք ամիս ետք մահուամբ կը պատժուին. իսկ Պարզանի հալածուած՝ Ատրպատականէն, Պաղտատէն ու Թեհրանէն, կը պատսպարուի Խորհ. Միութեան անդամ...

Քրտական հարցը երրորդ անգամ կ'արծարծուի 1970 Մարտ 11-ին. Պարզանի (որ Իրաք վերադարձած է Հանրապետութեան հռչակումով) եւ փոխ նախագահ Սատտամ Հիւսէյնի միջեւ կը ստորագրուի համաձայնութիւն մը որով ընդունուի ինքնավարութիւն կը տրուի քիւրտ ժողովուրդին. 1974-ին Պաղտատ միակողմանի կերպով կ'երկարաձգէ համաձայնութիւնը զոր Պարզանի կը մերժէ ճանչնալ, առարկելով որ Քէրքիւքը ինքնավար շրջանին մէջ առնուած չէ, քարիւղի եկամուտներէն իրենց բաժինը ...տրուիր, քրտական գիւղերը կ'արաբականացուին եւ թէ անոնց բնակչութիւնը ...ի հարաւ կը տեղափոխուի:

Ուրեմն ճակատումը կը վերսկսի. Պարզանի ոչ Իրանի, ոչ Սի - Ի - Ա-ի նեցուկը ունի: 1988-ին Պաղտատի Նախաձեռնութեամբ քրտական օրէնսդիր խորհուրդ մը եւ գործադիր մարմին մը կը կազմըւին որոնք քիւրտ ընդդիմութեան կողմէ կը դատապարտուին. ինքնավարութիւնը աւելի ձեւական բնոյթ ունի, քան իրական: Պարզանի կը ջանայ Խոմէյնիի նեցուկը ապահովել եւ Իրան - Իրաք պատերազմին ընթացքին Պաղտատ քիմիական զէնքով փոխադարձութեան կը դիմէ:

Քրտական շարժումներու վերջին օղակը կարելի է նկատել Ծոցի պատերազմին անցքերը. 1991 Փետրուար 15-ին նախագահ Պուշ կոչ կ'ուղղէր Իրաքցիներու որ Ս. Հիւսէյնը պարտաւորէին իր աթոռը զիջելու. Քիւրտերու մեծամասնութիւնը եւ Շիիները կ'ապստամբէին. սակայն անոնց հասանական մէկ յաղթանակը ոչ Սաուտի Արաբիոյ, ոչ ալ Թուրքիոյ գործին կու գար. Միացեալ - Նահանգները կամաց մը յետ քայլ կ'ընէին իր երկու զինակիցներուն ռազմավարական շահերուն չվնասելու համար:

Շատեր զարմացան տեսնելով որ քիւրտ հակառակորդ պարագլուխները բանակցութիւն կը վարեն Ս. Հիւսէյնի հետ, 1970-ի ինքնավարութեան օրէնքին հիման վրայ. սակայն Քուէյթը ազատագրող խումբէն նեցուկ չգտնելէ ետք ուրիշ ի՞նչ կրնային ընել անոնք:

ՄԱԿ-ի ընդունած մարդասիրական միջամտութեան իրաւունքը ու 36-րդ ատենին հաստատուածայինէն հիւսիս կազմակերպուած միջազգային պաշտպանութիւնը կար մը հանգստութիւն ապահոված են 4 միլիոն քիւրտ բնակչութեան որուն մէկ երրորդը խոյս տուած էր սարսափելի պայմաններու մէջ ու ապա վերադարձած:

Ապագային հետ նոր գրաւով մը Քիւրտերը 1992 Մայիս 19-ին 105 անդամներով խորհրդարան մը ընտրեցին, նաեւ 15 հոգինոց կառավարութիւն մը. վարչապետը՝ Ֆուատ Մասում երկիր ընտրեց որպէս մայրաքաղաք. տուրքեր սահմանեց որպէսզի կարելի ըլլայ ռազմական ուժ մը պահել վարչականութիւնը կազմակերպել: Պահուած են իրաքեան դրամանիշն ու դրոշմաթուղթերը:

Քիւրտերու համար խնդիրը պիտի ըլլար այն որ Պաղտատ ընդունէր ժողովրդավար դաշնակցային Պետութեան մը կազմութիւնը: Պիտի իրականանա՞յ Քիւրտերու երազը, մինչ արգելքները նոյնը կը մնան. քրտական մրցակցութիւնը, կեդրոնական իշխանութեան խաղերը, դրացի երկիրներու եւ մեծ տէրութիւններու շահերը: Այսուհանդերձ, կայ նոր ազդակ մըն ալ. այն սուր գիտակցութիւնը թէ միջազգային հանրութիւնը մարդկային եւ փոքրամասնութեան իրաւունքներ ունի:

ՔԱՂՀԱՆ

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ԻՆՔՆԱՇԱՐԺԵՐՈՒ ՀԵՌԱՆԿԱՐ

Գերմանիոյ Շրջապատի նախարարը օրէնքի բանաձեւ մը ներկայացուցած է որ ինքնաշարժի արտադրիչներուն կը ստիպէ վերջին տիրոջմէն ետ առնել իրենց մակնիշին պատկանող կառքերը: Օրէնքը ընդունուելու պարագային, պիտի կիրարկուի նաեւ օտար արտադրիչներու, 1993-էն սկսեալ: Անոր նպատակն է քաջալերել մասնագէտները որ յղանան այնպիսի ինքնաշարժներ որոնց մասերը կարելի ըլլայ դիւրութեամբ անջատել, քակել իրարմէ ու մեծ մասով վերամշակման ենթարկել:

**

ԲՈԼՈՐ ԼԵՀԵՐԸ ՄԻԼԻՈՆԱՏԷՐ ՊԻՏԻ ԸԼԼԱՆ

Լեհաստան կը պատրաստուի շրջանառութեան մէջ դնել նոր «զլոթի» մը. այդպէս կը կոչուի երկրին դրամանիշը: Երկար տարիներու դրամահոսքը այնպիսի կացութիւն մը ստեղծած է որ հաց մը գնելու համար այսօր 10 հազար զլոթի պէտք է վճարել. մարդոց դրամապանակները ուռած են թղթադրամներով: Նոր զլոթին ներկայի 10 հազարին համարժէք պիտի ըլլայ: Ամէն մարդ համաձայն ըլլալով փոփոխութեան, վախ կը յայտնուի որ նոր դրամանիշը խթանէ դրամահոսքը եւ առեւտրականները գիները կլորցնելու մղուին:

**

ՊԱՐՍԿԱԿԱՆ ԾՈՑԻՆ ԱՊԱԿԱՆՈՒՄԸ

Գիտնականներու խումբի մը պրպտումները ճշդած են թէ պատերազմէն ետք պարսկական Ծոցին ապականումը ակնկալուածէն վար աստիճանի մը վրայ մնացած է: Մոնաքոյի ծովային տարրալուծարանէն մասնագէտ մը համաձայն Ծոցը թափուած քարիւղին մեծ մասը արագօրէն անհետացած է: Իսկ հրդեհուած նաւթահորերու պատճառած ապականութիւնը, Միացեալ - Նահանգներու հիւսիս - արեւելեան ափերէն եւ Բրիտանիոյ բաց ծովերէն աւելի չէ: Նոյնիսկ ուրոշ շրջաններու ափերը նախկինէն նըւազ ապականած են պատերազմին ընթացքին նաւթատար նաւերու երթեւեկին բացակայութեան պատճառով:

**

ՀԻԹԼԷՐ ԵԲՐԱՅԵՐԷՆ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԵԱՄԲ

Եբրայերէն թարգմանութեամբ Իսրայէլի մէջ լոյս տեսած է Ա. Հիթլէրի «Պայքարս» գործը որ գրի առնուած է բանտի խուցի մը մէջ: Համալսարանական հրատարակչութեան մէջ մասնագիտա...

ԹՈՐՈՆԹՈՅԻ Հայ Կեդրոնի շրջափակին մէջ, Օգոստոս 14-ին, տեղի ունեցած է ՀՕՄ-ի ամառնային ճամբարի ամալերջի հանդէսը: Բացումը կատարած է ճամբարի ուսուցիչ՝ Լենա Գասապեան: Աշակերտները գեղարուեստական բաժին մը գործադրած են: Խօսք առած են ՀՕՄ-ի Թորոնթօ մասնաճիւղի ներկայացուցիչ՝ Արփի Ասլանեան, ճամբարի ուսումնական մարմնի ատենապետ՝ Զաբէհ Տէրվիշեան եւ ճամբարի տնօրէն՝ Վարուժան Նիկոլեան:

**

ՆԻՒ - ԵՈՐՔԻ Ս. Վարդան Մայր Տաճարին մէջ, Յուլիս 26-ին, արեւելեան թեմի առաջնորդ՝ Խաժակ Եպիսկ. Պարսամեան կուսակրօն քահանայ ձեռնադրած է Վազգէն աւագ սարկաւագ Պէրպէրեանը: Ըստ հայ Երուսաղէմի աւանդութեան է որ Խաժակ Եպիսկ. այս ձեռնադրութիւնը կատարած է Վարդավառին (այլակերպութեան տօնին):

ցած հաստատութիւն մը ձեռնարկած է այդ գործին. ամբողջական բնագիրը չէ հրատարակուածը, այլ 130 էջնոց քաղուածք մը որ ունի սեւ-ճերմակ պարզ կողք մը ու 400 տպաքանակ: Թարգմանիչը երեք տարի սպասելու հարկադրուած է հրատարակիչ մը ճարելու համար: Այդ թարգմանիչը կը կոչուի Տան Եարոն. 72 տարեկան է ու ընտանիքը կորսնցուցած նացիներու կեդրոնացման ճամբարներուն մէջ: Հետեւեալ ձեւով կը բացատրէ իր նախաձեռնութիւնը. «պէտք է ճանչնալ թէ ո՛վ է, ի՛նչ է մեր թշնամին»:

**

ՀՐԵԱՆԵՐՆ ՈՒ ՃԱՓՈՆՆԵՐԸ ԶԱՐՄԻԿՆԵ՞Ր ԵՆ

«Հրեաներն ու Ճափոնները երկրագնդի ժողովուրդներէն երկուքն են, միայն թէ սովորական երեւոյթ չէ անոնք իրարու աղնչել»: Այս արտայայտութիւնը կը պատկանի հրեայ հեղինակի մը որ դիմելով մինչեւ Աբրահամի ու Ժիմու կայսրին ժամանակները, բազմաթիւ նմանութիւններ կը նշմարէ երկու ժողովուրդներուն միջեւ: Այս նմանութիւններու գըլխաւորներն են երկու գաղթեր որոնք կապուած են «Ընտրեալ ազգ»ի եւ «աւետեաց աշխարհ»ի գաղափարներուն: Կայ նաեւ «հակահրեայ» եւ «հակաճափոն» հոսանքներու գոյութիւնը, յատկապէս ԺԹ. դարուն: Հետաքրքրական է հրեայ-ճափոնական յարաբերութիւններու պարագան, Բ. աշխարհամարտին ընթացքին ու անկէ ետք: Լեհ եւ Լիթուանացի հազարաւոր Հրեաներ փրկուած են ճափոն հիւպատոսի մը շնորհիւ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԵՐԳԻԾԱՆՔ

Մի քեաւաոցի մտնում է Աշտարակի չուկան, տեսնում է մի մարդ օղի է վաճառում: Ասում է.

- Այ մարդ, էսի որ ծախում ես, բատուց լաւ բան պիտի առնե՞ս:

ՅՈՒՇ ԻՐ ՄԱՀՈՒԱՆ 18-ՐԴ ՏԱՐԵԼԻՑԻՆ

Շահան Շահնուր

ԱՌԱՒՕՏԵԱՆ ՇԵՓՈՐ

— 5 —

Զինուորը երեքցուց իր գլուխը ժխտականօրէն, որովհետեւ ըստ իրեն այդ տեսակ աղջիկ մը չէր կրնար փոխուիլ: Եթէ տարիքը առնէ, եթէ ամուսնանայ, եթէ նոյնիսկ զաւակներ ունենայ, պիտի մնայ նոյն Աղաւնին: Կենդանի օրինակը մէջտեղն է. տե՛ս էլպիս հանըմը: Ճիշդ իր մօրաքրոջ պիտի նմանի: Խենթ չէ, ապուշ չէ, բայց ուրիշ ծուռ բան մըն է: Զայն սահմանելու համար ճիշդ բառը չի կրնար գտնել Աւետիս, բայց կը զգայ ու ապահով է թէ դուն ալ կ'ըմբռնես: Ինք պարզացած աղայ չէ. տե՛ս, իր խօսելակերպէն իսկ յայտնի է: Իրրեւ թէ հայերէն կը խօսի, բայց գործածած բառերուն մեծ մասը թրքերէն է: Թէեւ կ'ամչնայ, բայց միւս կողմէն ալ գոհ է Աւետիս այն պատճառաւ որ դուն կը տեսնես թէ ինք գիտակցութիւնը ունի իր թերութիւններուն, գիտակցութիւնը ունի իր վիճակին: Այդ պատճառաւ է որ դուն նստած ես եւ իր խօսքերուն ականջ կու տաս. այլապէս շատոնց մեկնած պիտի ըլլայ, ինչպէս որ ուզեցիր ընել միւս Աւետիսին դիմաց: Այդ միւս Աւետիսը գոյութիւն չունի: Անշուշտ Արթաքի էֆէնտին բաներ մը պատմած է քեզի, եւ բամբասները սուտ ու սխալ չեն, գոնէ ինչ որ կը վերաբերի Աղաւնիին: Օր մը ծակ մը ըլլար եւ ականջ տայիր երկու նշանածներուն խօսակցութեան: Անհաւատալի բան էր, յուսահատական բան էր: Կարելի չէր Աղաւնիին հետ խօսիլ լրջօրէն: Սկիզբները շատ փորձած էր Աւետիս, բայց տեսած էր որ դէմը մարդ չկայ: Այնպիսի աղջիկ մըն է որ միայն տղայական խօսակցութենէ եւ խնդուքէ կ'ախորժի:

- Մարդ ըսածդ տարօրինակ է, աւելցուց Աւետիս: Վերջ ի վերջոյ ես ալ սկսած էի Աղաւնիին պէս խօսիլ: Տեղւոյն վրայ այլեւս ուշադրութիւն իսկ չէր ըներ, բայց անմիջապէս որ հեռանար իր նշանածէն՝ կ'անդրադառնար իր խօսքերուն ու կը տրտմէր: Շատ քիչ անգամ միայն կը խնդար՝ այն ալ դեղին խնդուքով մը: Տիկին Արմենուհի, մարդ ըսածդ այսպէս է. երբ կը տեսնէ թէ ի՛նչ բանէ կ'ախորժի իր սիրած անձը, կ'ընէ այդ բանը նոյնիսկ եթէ ան անախորժ է: Դիմացինին ժպիտը վայելելու համար՝ կ'ընէ այդ բանը:

Նորէն լռեցին: Աւետիսի աջ բազուկին վրայ որ մերկ էր եւ լուացքէն կարմրած, կը քալէր նոճիէն ինկած միջատ մը: Խոհարարը գլուխ վար նետեց, ու ըսաւ. - Մարդ ըսածդ տարօրինակ է: Կոյր է կ'ըսեն: Ինք չէր կարծեր: Կը խորհէր որ մարդս կուրութիւն կ'ընէ բայց շատ անգամ գիտակցութիւնը ունի իր այդ կուրութեան: Վե՛րջապէս, եթէ ուժով է, պիտի գայ օր մը որ իր անձը պիտի զգայ: Պիտի հեռանայ դէշէն: Աւետիս գիրքով տեսած չէր, բայց փորձառութեամբ գիտէր որ զուտ բարին գոյութիւն չունի: Ինք անգամ մը գտնուած էր դրան մը առջեւ, ուր կար սատկած կատու մը եւ զարմանալիօրէն մեծ մարգարտածաղիկ մը: Դո՛ւն ըսէ, այս չէ՞ ճշմարիտ խորհրդանշանը կեանքին: Դուն մը որուն առջեւ կը սպասենք, շրջապատուած չարով եւ բարիով, լաւով ու դէշով: Բայց վերջապէս, երբեմն կը պատահի որ սատկած կատուն շատ նեխած կ'ըլլայ եւ իր նեխութիւնը կու տայ նաեւ մարգարտածաղիկին: Այն ատեն նըշանը ետ կ'ընէ եւ կը մեկնի Աւետիս:

Նետուած սիկարէթի կտորը կը մխար խոտերուն մէջ եւ մուխին մէկ ծայրը արեւին մէջ թաթխուելով գոյն կը փոխէր: Պատերազմը այլեւս աւարտելու մօտ էր եւ Աւետիս կրկին պիտի բանար իր խանութը: Կ'ըսէր թէ պէտք ունէր խելքը գլուխը աղջկան մը, ընկերոջ մը, գործակիցի մը:

- Մարդս տարօրինակ է, կրկնեց նորէն. կարելի չըլլար կոր մէկ անգամէն բաժնուիլ: Ինք շատոնց է որ վճռած էր այս խզումը: Բայց նոյնիսկ, նոյնի՛սկ որդի դէպքէն յետոյ --որ այլեւս «բոլոր գոնեբը գոցեց»- գնաց տեսաւ Աղաւնին հաշտուեցաւ ու միասին ժամանակ անցուցին: Մի՛ն ալ յանցանք ունի, աւելցուց Աւետիս. երիտասարդ ենք եւ միսն ալ շատ յանցանք ունի: Բայց կարեւորագոյնը այդ չէ, այլ ան որ անգամ մը սիրտ եւ տուեր: Ատեն մը, հոգ չէ թէ կարճ, հըրճուեր ես տեսնելով այդ գլուխը, այդ աչքերը, բոլո՛րը վերջապէս: Բան մը նըւիրեր ես անոնց յուզումով եւ հիմա չես կրնար մեկնիլ առանց այդ բանին: Մարդամօ՛թ կը զգայ ինքն իր առջեւ ու մանաւանդ կը մեղքնայ դիմացինին ալ: Դիմացի՛նն ալ՝ որ ոչինչ պիտի հասկնայ այս բոլորէն:

(Շար. 13)

(Շար. Ա. էջէն)

քին, թէ Յովհաննէսեանի դրդիչ ու յարձակողական ոճը չի կրնար ցոլացնել Թուրքիոյ հետ լաւ յարաբերութիւններ ստեղծել փափաքող երկրի մը քաղաքական կամքը։

Րաֆֆի Յովհաննէսեան Հինգշաբթի առաւօտ հանդիպումներ ունեցաւ Մալթայի Արտաքին նախարար Տը Մարքոյի, Լեհաստանի Արտաքին նախարար Սքուպիշեվսկիի հետ ու Յունաստանի նախարար Միխայէլ Գոսթանթինոյի հետ։

Հայաստանի Արտաքին նախարար Րաֆֆի Յովհաննէսեան Հինգշաբթի, ժամը 16·30-ին տեղացի ու օտար լրագրողներու համար սարքեց մամուլի ասուլիս մը, որ տեղի ունեցաւ Գոնրատ պանդոկի 14-րդ յարկի սրահներէն մէկուն մէջ։ Լրագրողներու ու հեռատեսիլի թղթակիցներու հոծ բազմութիւն մը մեծ հետաքրքրութեամբ կը սպասէր այդ ասուլիսին։ Նախարարը ճիշդ ժամուն հասաւ ընկերակցութեամբ Պ. Արսէն Գասպարեանի եւ անմիջապէս խօսք ուղղեց լրագրողներուն։ Ասուլիսը, որ տեւեց 45 վայրկեան, ամբողջովին կատարուեցաւ անգլերէնով, առանց թարգմանութեան։ Ր. Յովհաննէսեան հարցումներուն կու տար սպառիչ ու երկար պատասխաններ, բովանդակալից ու տրամաբանական, որոնք ցոյց կու տային թէ ան մեծ ձեռնհասութիւն ունի միջազգային հանդիպումներու ու այսպիսի մամուլի ասուլիսներու կալուածին մէջ։

Իր ամբողջութեան մէջ, այս ասուլիսը կարեւոր նորութիւն մը չէր բերեր Հայաստանի կողմէ արդէն ցարդ միջազգային հրապարակի վրայ բռնուածներուն։ Բայց շահեկան էր անով, որ առաջին անգամ էր, որ մասնաւորաբար Թուրք լրագրողները առիթը կը գտնէին նոյն հարցումները ուղղելու ուղղակի Հայաստանի Արտաքին նախարարին։

Այս երկար մամուլի ասուլիսին սկիզբը թարգմանաբար կը ներկայացնենք ստորեւ։ Տրուած ըլլալով որ թարգմանութիւնը մեր կողմէ կատարուած է մեծ աճապարանքով, կրնայ պատահիլ որ մէկ երկու անկարեւոր վրէպներ գտնուին թարգմանութեան ընթացքին։ Երբեմն զանց առնուած են կրկնութիւններ կամ որոշ նախադասութիւններ, որոնք մեծ բան մը չեն աւելցներ ըսուածին վրայ։

Րաֆֆի Յովհաննէսեան, հարցումներու պատասխանելէ առաջ, տուաւ հետեւեալ բացատրութիւնները. -

Ինծի համար հաճոյք է Պոլսոյ մէջ ըլլալ ու մասնակցիլ այս հաւաքոյթին։ Ինչպէս գիտէք, Հայաստան նոյն դարուն մէջ երկրորդ բախտն է որ կ'ունենայ անկախութեան տիրանալու։ Ամէն մարդու չէ որ երկրորդ անգամ նման բախտ մը կու տայ։ Մենք այս անկախութիւնը կ'ընդունինք որպէս երկրորդ անգամ ստացուած բախտաւորութիւն մը, որովհետեւ ինչպէս գիտէք 1918-էն մինչեւ 1920 Հայաստան անկախութեան շրջան մը ապրած է, եւ հիմա կանուխէն մենք կրցած ենք իրագործել ժողովրդավարութիւնը եւ վերադարձած ենք միջազգային քաղաքականութեան ասպարէզ։ Մենք առաջիններէն ենք, որ ժողովրդավարութիւնը ստեղծեցինք։ Չորս տարի առաջ, երբ դեռ բազմաթիւ Հանրապետութիւններ այս արտօնութիւնները չունէին, Հայաստանցի Հայերն ու Ղարաբաղի ժողովուրդը փողոց թափեցան մարդկային իրաւունքներ պահանջելու, քաղաքային ազատութիւններ պահանջելու համար։ Մինչ միւս երկիրները տակաւին չունէին այդ համարձակութիւնը, եւ կը սպասէին որ Մոսկուայի մէջ կատարուած պետական հարուածը ձախողի, որպէսզի իրաւունքներ պահանջել սկսին, Հայաստան չորս տարի առաջուց արդէն սկսած էր իրական ժողովրդավար երկրի մը իրաւունքները պահանջել եւ իրագործեց ատիկա, խօսքը գործի վերածելով։ Մենք հիմա Երեւանի մէջ շատ աշխոյժ քաղաքական կուսակցութիւններ ունինք, որոնցմէ եօթը Խորհրդարանի մէջ ներկայացուցիչ ունին։ Աւելի քան վաթսուն թերթ ունինք, որոնցմէ յիսունը ընդդիմադիրներու կը պատկանին։ Եւ շատ աշխոյժ քաղաքական վիճաբանութիւններ տեղի կ'ունենան կուսակցութիւններուն եւ Երեւանի քաղաքական միւս կազմակերպութիւններուն միջեւ։ Տնտեսական տեսակէտով ալ շատ գործօն օրեր կ'ապրինք, տնտեսական կեդրոնաձիգ դրութենէն դէպի ազատ շուկայի դրութիւն անցած ենք։ 15 ամսուան մէջ Հայաստան իր տնտեսութեան ութսուն առ հարիւր համեմատութիւնը մասնաւորներու փոխանցած է։ Եւ այս ժամանակաշրջանին մէջ հողագործական բերքը հարիւր առ հարիւր բարձրացած է, հայ ժողովուրդին եկամուտն ալ նոյնպէս 200 առ հարիւր համեմատութեամբ բարձրացած է։ Հիմա ժողովուրդը առաջուան պէս թոյլ ու ծոյլ չէ, գործի լծուած է եւ առաւուն կանուխ արդէն աշխատիլ կը սկսի։

Ինչպէս գիտէք, Հայաստան կ'անդամակցի ՀԱՊ-ի։ Եւ գործօն կերպով կը մասնակցի այս բոլոր Պետութիւններուն մէջ ժողովրդավարութեան եւ ազատ շուկայի տնտեսութեան ստեղծումին համար։ Հայաստանի քաղաքականութեան առանցքն է բոլոր դրացիներու հետ հաշտութեան մէջ ապրելու ցանկութիւնը։ Յարաբերութիւնները բնականոն դարձնել բոլոր դրացիներուն հետ, ներառեալ Թուրքիոյ։

Ինչպէս գիտէք, Հայաստան շատ դժուար, շատ ողբերգական անցեալ մը ունեցած է Թուրքիոյ հետ իր յարաբերութիւններու առընչութեամբ։ Ո՛չ մէկ երկիր կրնայ մոռնալ անցեալի իր ողբերգութիւններն ու ասոնցմէ քաղուած դասերը, ուստի Հայաստան ներկայիս նուիրուած է իր բոլոր դրացիներուն հետ, նաեւ Թուրքիոյ հետ, առանց նախապայմանի բարեկամական ու գործակցական յարաբերութիւններ զարգացնելու նպատակին։

Քանի մը անգամներ հանդիպում ունեցայ իմ լաւ բարեկամիս՝ Հիքմէթ Չէթինի հետ, եւ ինչպէս գիտէք, մեր Հանրապետութեան Նախագահ Լեւոն Տէր-Պետրոսեանն ալ, Պոլիս իր այցելութեան ընթացքին, տեսակցութիւն մը ունեցաւ վարչապետ Տէմիրէլի հետ Հայաստանի ու Թուրքիոյ միջեւ յարաբերութիւնները բարելաւելու նպատակով։ Անշուշտ «թանկօ» կոչուած պարը երկու հոգիով կարելի է պարել։ Եւ Թուրքիա քիչ մը դանդաղ կը շարժի փոխադարձելու համար։ Հայաստան բաւական ժամանակ առաջ առաջարկեց դիւանագիտական յարաբերութիւններ հաստատել, բանալ սահմանները, թափ տալ առեւտուրի։ Մինչեւ այսօր պատասխանի կը սպասենք տակաւին։ Եւ կը յուսանք որ այս պատասխանը մօտ ատենէն պիտի ստանանք։ Ամէն մարդ կրնայ ըմբռնել, որ 21-րդ դարաշրջանի սեմին՝ մեր առջեւ գտնուող հազարումէկ տարիներու ընթացքին խաղաղութեան ու ներդաշնակութեան մէջ ապրելու ճամբան, դիւանագիտական, քաղաքական ու տնտեսական յարաբերութիւններու հաստատումէն կ'անցնի։ Որեւէ տարակարծութիւն, որ կրնայ գոյութիւն ունեցած ըլլալ Պետութիւններու միջեւ, պէտք է լուծուի խաղաղ բանակցութիւններով։ Մենք հոս ենք մեր մասնակցութիւնը բերելու Եւրոպական Խորհուրդի ժողովին եւ Թուրքիոյ հետ ալ երկկողմանի յարաբերութիւններ հաստատելու համար։

(Շար. 1)

**

Հայաստանի պատուիրակութիւնը Ուրբաթ առաւօտ Էրզրումէն կառքով Մարգարայի ճամբով կ'անցնէր Երեւան։

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Հայ ընտանիքի մը երեք երախաները ամբողջ օրը խնամելու համար հայախօս կին մը կը փնտռուի։

Հեռաձայնել. -

47 36 42 69

— ՎԵՐԱՄՈՒՏ —

ՎԱԼԱՆՍ

Կապոյտ Խաչի Վալանսի միօրեայ վարժարանի արձանագրութիւնները կը սկսին Սեպտեմբեր 16, ժամը 9-ին, Հայ Մշակոյթի Տան մէջ՝

1, rue de la Manutention
26000 Valence

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԱՐՍԷՅԼ

ՀՐԱՒԷՐ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԻ

Կրօնական Ընկերակցութեան եւամեայ ընդհանուր ժողովը տեղի կ'ունենայ՝ Կիրակի, Հոկտեմբեր 25 1992 - ժամը 15-ին Արծրունի Զըրաշեան հանդիսասրահին մէջ։

Օրակարգ. -

1.- Աղօթք եւ բացման խօսք՝ Կաթողիկոսական Պատուիրակի փոխանորդին։
2.- Ընդհանուր Ժողովի Դիւանի կազմութիւն։
3.- Վարչական Ժողովի եւամեայ գործունէութեան տեղեկագիրը։
4.- Վարչական Ժողովի եւամեայ հաշուետուութիւնը։
5.- Զանազան առաջարկներ։
6.- Բանաձեւերու վաւերացում։
7.- Ընտրական յանձնախումբի կազմութիւնը։

Անդամական Ընդհանուր Ժողովը բացառիկ տեղ կը գրաւէ կրօնական Ընկերակցութեան կազմակերպչական կեանքին մէջ, եւ բոլոր անդամները գիտակիցօրէն ու պատասխանատու մօտեցումով պարտին կատարել իրենց այս կանոնագրական պարտականութիւնը։

Ընդհանուր Ժողովին մասնակցելու համար՝ անդամներ պարտին վճարած ըլլալ իրենց անդամատուրքը։

Ժամը 15.15-ին մեծամասնութիւն չգոյանալու պարագային՝ Ընդհանուր Ժողովը կը յետաձգուի կէս ժամով, եւ 15.45-ին՝ օրինաւոր կը նկատուի բացումը ժողովին՝ ինչ որ ալ ըլլայ ներկաներու թիւը։

Ի դիմաց Վարչական Ժողովի՝
Ատենապետ
ԴԱՒԻԹ ՊԱՆՏԻԿԵԱՆ
Ատենադպիր
ԿԱՐԱՊԵՏ ՍԱՅԵԱՊԱԼԵԱՆ

VOYAGE ARMENIE 1992

(Départ chaque semaine)

A) TRANSPORT AERIEN SEUL

Aller Retour	4600 Frs
Aller ou retour simple	2750 Frs

Réduction enfant 50%
Réduction bébé 90%

B) VOYAGE ORGANISE A LA CARTE

Prix par personne
(la première semaine)

En chambre double	5875 Frs
En chambre individuelle	6120 Frs
Semaine supplémentaire en double	600 Frs
Semaine supplémentaire en ind.	800 Frs

Notre prix comprend :

- le transport aérien en classe économique
- les transferts : aéroport - hôtel - aéroport
- l'hébergement en première catégorie avec le petit déjeuner
- les frais de visa.

POUR TOUS RENSEIGNEMENTS

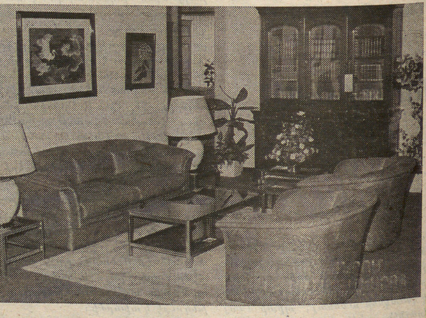
Varoujan SARKISSIAN
SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté 69003 LYON
Tél.: 78 60 13 66 Fax.: 78 60 92 26

Levon BAGHDASSARIAN
SABERATOURS
31, rue d'Argenteuil, 75001 PARIS
Tél.: 42 61 51 13 Fax.: 42 61 94 53

Meubles Ghazarian

4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance

Z.I. Vitrolles à 20 km de Marseille **tél. : 42. 89. 27. 47**

"Բացառիկ զեղչ «Յառաջ»ի ընթերցողներուն"

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 15
MARDI
15 SEPTEMBRE
1992

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

LE NUMERO : 5,00 F

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 900 Ֆ. — Վեցամսեայ : 460 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.200 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

68րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.885 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 68e ANNEE — № 17.885

ՊՈԼԻՍ

Ր. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆԻ ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՍՈՒԼԻՍԸ

Ստորեւ շարունակութիւնը Ր. Յովհաննէսեանի մամուլի ասուլիսին, տրուած Պոլիս, Հինգշաբթի, Սեպտեմբեր 10-ին եւ որուն առաջին մասը լոյս տեսաւ մեր նախորդ թիւին մէջ (Սեպ. 12/13):

*

Րաֆֆի Յովհաննէսեանի այս խօսքերէն վերջ լրագրողները սկսան հարցումներ ուղղել, առանց ճշդելու իրենց ինքնութիւնը:

ՀԱՐՑՈՒՄ.- Հայաստանի խորհրդարանին կողմէ կամ քաղաքական որեւէ պաշտօնական կազմակերպութեան կողմէ Թուրքիայէ հողային պահանջ կա՞յ ներկայիս:

ՊԱՏԱՍԽԱՆ.- Հայաստան, մասնակցելով աշխարհի հասարակարգին, այսինքն անդամակցելով Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութեան եւ ՍԷ - ԷՍ - ՍԷ - Ը-ի կամ այլ նմանօրինակ կազմակերպութիւններու, ընդունած է արդէն բոլոր այդ կազմակերպութիւններուն սկզբունքները: Անոնց մէջ կան, յարգել հողային ամբողջականութիւնը, ճանչնալ ինքնավարութեան իրաւունքը եւ հարցերը լուծել խաղաղ բանակցութիւններով:

Ինչպէս գիտէք, պատմական խնդիրներ ունինք: Թուրքիոյ եւ Հայաստանի միջեւ մեծ ողբերգութիւններ պատահած են 1915-ին: Հայաստան որեւէ պահանջք չի հետապնդեր: Բոլոր պայմանները բընականոն դարձնել կը ջանանք առանց որեւէ քաղաքական պայման առաջ քշելու: Բայց եթէ Թուրքիա, օրինակի համար, կ'ուզէ անպայման նայիլ անցեալի դէպքերուն, մենք ալ պատրաստ ենք վար առնելու բոլոր թղթածրարները, Հայաստանի ու Թուրքիոյ յարաբերութիւններու տեսակէտէ: Բայց եւ այնպէս մենք առանց նախապայմանի կ'ուզենք բնականոն դարձնել մեր յարաբերութիւնները, նայելով դէպի յառաջ, երկկողմանի աւելի յարաբերութիւններ հաստատելու համար:

ՀԱՐՑՈՒՄ.- Պ. Յովհաննէսեան, յաւատե՞ս էք Լեռնային Ղարաբաղի խնդրով կազմակերպուած Հռոմի խորհրդաժողովին մասին եւ ի՞նչ են արգելքները արդիւնքի մը յանգելու համար այդ խորհրդաժողովի ընթացքին:

Պ.- Ուրեմն, դժբախտաբար Լեռնային Ղարաբաղի հարցը շատ քաղաքականացած հարցի մը վերածուած է: Իրականութեան մէջ Հռոմի խորհրդաժողովի, յետոյ Մինսկի մէջ յաջողելու համար որեւէ արգելք չկայ: Դժբախտաբար ներկայիս, որ Ազըրպէյճան զինուորական յաջողութիւններ արձանագրած է, կը մերժէ հրադադարը: Մարիօ Ռաֆայէլլի, Հռոմի խորհրդաժողովի նախագահը, կոչ ըրաւ, որպէսզի կողմերը դադրեցնեն զինուորական գործողութիւնները: Հայաստան այո՛ պատասխանեց, Ղարաբաղը այո՛ ըսաւ, բայց դեռ ձայն չկայ Ազըրպէյճանէն: Կը յուսանք, որ անոնք ալ պիտի հասկնան որ այս պատերազմը յաղթական չունի: Հարցը լուծելու միակ ճամբան բանակցութիւններու նայիլ է, բայց դժբախտաբար Ազըրպէյճան միշտ մերժեց բանակցիլ, որեւէ երկխօսութիւն ստեղծել Ղարաբաղի հետ, նաեւ միշտ մերժեց, որ միջազգային մարմիններ կամ ՄԱԿ խաղաղարար ուժեր ղրկէ Ղարաբաղ: Դժբախտաբար Մինսկի յաջողութեան եւ մեր միջեւ կը գտնուի

(Շար.ը Դ. էջ)

ԱՐՑԱԽ

ԵՐԵՔ ՄԵՌԵԱԼ ԵՒՍ ՈՐՈՆՑ ՄԷՋ՝ ՍԱՄՈՒԷԼ ՇԱՀՄՈՒՐԱԴԵԱՆ

ՈՉ ՄԷԿ ԱՐԴԻՒՆՔ ՀՌՈՄԻ ԺՈՂՈՎԷՆ ԾԱՆՐ ՎԻՃԱԿ ԿԱՊԱՆ, 4 ՄԵՌԵԱԼ

Մարտակերտի արեւմտեան շրջանն է՝ Վաղուցաս ուր զոհ գացած են Սամուէլ Շահմուրադեան եւ երկու ընկերացող, որոնք կը մասնակցէին տեղւոյն մարտերուն: Ուրբաթ, Սեպտեմբեր 11-ին է որ ռումբ մը ինկած է ճիշդ իրենց գտնուած վայրը, որ ականուած էր եւ ականը պայթած: Երեք մեռեալներէն մէկը մանուանդ ծանօթ դէմք մըն է: Արդարեւ, Սամուէլ Շահմուրադեանի անունը կապուած է գլխաւորաբար այն հատորին (ռուսերէն) որ լոյս տեսաւ Երեւան 1989-ին՝ «Սումգայիթի ողբերգութիւնը» եւ ուր լրագրողը հաւաքած էր Սումգայիթի ջարդէն (1988, Փետ. 28) բազմաթիւ վկայութիւններ: Յետագային հատորը լոյս տեսաւ անգլերէնի թարգմանութեամբ Ամերիկա (1990) եւ 1991-ին ալ ֆրանսերէն՝ «La Tragédie de Soumgaït. Un pogrom d'Arméniens en Union soviétique», présentation de Bernard Kouchner, préface d'Elena Bonner: *Թարգմանութիւնը կատարուած էր Ալպէր Անտոնեանի կողմէ, Օրին «Յառաջ»ի մէջ արտայայտուած էինք այդ մասին:*

Սամուէլ Շահմուրադեան ծնած էր 1955-ին, ամուսնացած էր եւ ունէր երկու զաւակ: Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի երեսփոխան էր եւ անդամ Արցախի յանձնախումբին. լրագրող էր եւ գրող:

Սամուէլ Շահմուրադեանի թաղումը կը կատարուի Երեւան, Սեպտեմբեր 15, Երեքշաբթի օր:

*

Հռոմի նախապատրաստական (Մինսկի) ժողովը, այս անգամ ալ բան մը չէ պատրաստած եւ վերջ գտած է Ուրբաթ, Սեպտեմբեր 11-ին առանց որեւէ որոշում տալու: Կարելի եղած է միայն հաստատել հանդիպումին ձախողութիւնը: Պատուիրակութիւնը վերադարձած էր Մոսկուա, ուրկէ Շաբաթ օր կարգ մը անդամներ (Զոլեան, Պէյլիրճեան) եւ նախագահի յատուկ խորհրդական՝ Դաւիթ Շահնազարեան Ալմա - Աթա մեկնած են:

*

Արցախի մէջ, գլխաւորաբար միշտ նոյն շրջանը՝ Մարտակերտ, բուռն մարտեր կը մղուին, գիւղերու կռիւները կը շարունակուին. երկու մեռեալ եւ 15 վիրաւոր կայ հայկական ուժերու մօտ: Ռմբակոծուած է Ստեփանակերտը, բայց զոհ չկայ: Հաղրութի դիմաց տեսնուած են ազրպէյճանական ուժերու կուտակում (16 հրասայլ). ինչ որ շատ մտահոգիչ է, շատ ծանր է Կապանի վիճակը, ուր հրետանիով ռմբակոծում եղած է եւ չորս մեռեալ կայ, երեքը՝ Ագարակ գիւղը, մէկն ալ՝ Ճակատէն, եւ 15 վիրաւոր:

Ամէն կողմ արդէն կուտակումներ կը տեսնուին: Ռմբակոծութիւններ կան միշտ Կոռնիձորի վրայ եւլն. եւլն.:

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ՄԱԱՍԹՐԻԽԹ

- ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԴԱՇԻՆՔ -

Վերջին շաբաթավերջն ալ նոյն խրարանցումը ստեղծեց Ֆրանսայի մէջ: «Այո»ներու եւ «ոչ»երու ջատագովները շունչ սպառեցին իրենց դատը պաշտպանելու համար, դատ մը ուր միշտ բացակայ կը մնայ եւրոպական միութեան դաշնագիրը եւ կը կեդրոնանայ օրուան իշխանութեան վրայ:

Այն իմաստուն քաղաքագէտը որ կը մընայ իր 101 տարիներու բեռան տակ՝ Անթուան Փինէ, հարցազրոյց մըն ալ տուած է Ֆիկարօ-ի, ուր կը շեշտէ «այո»ի անհրաժեշտութիւնը Եւրոպայի համար, դէմ մնալով սակայն հանրաքուէի դրութեան:

Փասքուա, Սէկէն, Ֆիլիփ տը Վիլիէ, անդին ալ՝ Լը Փէն եւ Մառշէ շատ բուռն կերպով արտայայտուեցան, մինչ անդին Ժիւփէ, Շիրաք, Ժիսքար, Պալատիւր կոչ ըրին «այո»ի ի նպաստ: Այս հանրաքուէին ամէնէն յատկանշական երեւոյթն է անկասկած բնութեան դէմ դրացնութիւնները, որոնք ստեղծուեցան եւ որոնց ի տես, հիւանդանոցի իր անկողինէն Միթերան կրնայ ժպտիլ գոհունակութեամբ քանի յաջողեցաւ պառակտել ընդդիմութիւնը:

Սեպտեմբեր 13-ին միակ ուրախալի լուրն այն էր որ այլեւս հարցախոյզերը արգիլուած էին, քանի որ միայն շաբաթ մը կը մնայ հանրաքուէին: Թերեւս այս ձեւով քիչ մը հանդարտութիւն տիրէ մտքերու մէջ եւ ուղեղներն ալ չմորումէ փրկուին:

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ բանտապահներու գործադուլի շարժումը չմեղմացաւ հակառակ Արդարադատութեան նախարարին սպառնալիքին, ընդհակառակն: Ուրբաթ օր է, Սեպտեմբեր 11-ին, որ Քլէրվոյի բանտէն (ամէնէն ապահովներէն նկատուած, ուր արգելափակուած են երկարատեւ եւ վտանգաւոր դատապարտեալներ) ութ զինեալ բանտարկեալներ երկու պատանդով խոյս տուին եւ Երկուշաբթի Սեպտեմբեր 14-ի առաւօտը, թէեւ պատանդները ազատ ձգած էին Շաբաթ օր, սակայն իրենց հետքը չկար: Փախուստի ընթացքին, փոխ կրակոցներէն մէկ բանտապահ եւ մէկ դատապարտեալ մեռած էին, ինչ որ նոր պատճառ մըն էր բանտապահներու բողոքին: Նախարար Վօզէլ որոշեց յատուկ յանձնախումբ մը նշանակել քննութեան համար, քանի անընդունելի կը գտնէ զէնքի գոյութիւնը բանտէն ներս: Բանտապահներու գործադուլն ալ արգիլուած ըլլալով, Վօզէլ ազդարարութիւն տուաւ, սպառնալով պատժել, բայց, ենթակաները կարեւորութիւն չտուին եւ Սեպ. 14-ին բանտապահներու (15.000) մեծամասնութիւնը կը շարունակէր ասպարէզ կարդալ նախարարին:

ԹՈՒՐՔ ապահովութեան ուժերու եւ քիւրտ զինեալներու բախումները կը շարունակուին Թուրքիոյ արեւելեան շրջաններուն մէջ. շաբաթավերջին Ազըրի, Զուքուրճայի մէջ 33 Քիւրտ սպաննուած են: Զինեալ քիւրտ խմբակներ ալ ահաբեկչական զանազան արարքներու ընթացքին նաւթահորեր հրկիզած ու բազմաթիւ ըսպանութիւններ կատարած են:

ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ Արտաքին նախարարը՝ Թ. Ղասըմով Պոլսոյ մէջ յայտնած է թէ դըժգոհ են Թուրքիոյ Նախիջեւանի հանդէպ կեցուածքէն, որովհետեւ ինքնավար Հանրապետութիւնը կը նկատէ անկախ Հանրապետութիւն մը ու համաձայնագրեր կը ստորագրէ անոր հետ, մինչդեռ Անգարայի խօսակիցը պէտք է Բաքուն միայն ըլլայ: Նախարարը խօսելով նաեւ Ղարաբաղի մասին, ըսած է թէ Մինսկի հանդիպումին մասնակցելու իրենց նախապայմանը Հայերու կողմէ գրաւուած հողերու պարպումն է եւ թէ իրենք կրնան զէնքի ուժով ազատագրել այդ շրջանները, սակայն կը նախընտրեն բանակցութիւններու ճամբան, քանի որ զինեալ բախումները մեծ թիւով զոհերու պատճառ կ'ըլլան:

ՆԱԽԱԳԱՀ ՄԻԹԵՐԱՆ, Ուրբաթ օր Սեպտեմբեր 11-ին, վիրաբուժական գործողութեան մը ենթարկուեցաւ Քոշէն հիւանդանոցը: Տարիքի բերմամբ, այլեւս յաճախակի շագանակագեղձի անհանգըստութենէն չկրցաւ խուսափիլ Նախագահն ալ, որ Նոյեմբերին կը լրացնէ իր 76 տարիները: Միթերան շուտով կը վերսկսի իր աշխատանքներու բնական ընթացքը: Հինգշաբթի օր, պիտի ելլէ հիւանդանոցէն, ուրկէ սակայն կը հետեւի ամէն ինչի, ինչ որ կը բացատրէ էնթէրիմի մը անհրաժեշտութիւնը:

ԻՏԱԼԻԱ պարտաւորուեցաւ արժեզրկել լիրը (7%) Սեպ. 13-ին, նախորդ օրերու յաջորդական հերքումներէն ետք: Պունտըսպանքը (Գերմանիոյ կեդր. Դրամատունը) մտադիր էր նուազեցնելու իր շահաբաժիններու սակը:

ԱՆԹՈՆԻ ՓԵՐՔԻՆՍ, որ Հիչքոքի «յայտնութիւնը» եղած էր «Փսիքօզ»ի մէջ, մեռաւ 60 տարեկանին, սիտաէ: Բազմաթիւ ուրիշ ֆիլմեր ալ խաղացած էր, բայց, անմոռանալի կը մնայ գլխաւորաբար «Փըսիքօզ»ով: Այլ ֆիլմերու շարքին յիշենք զոնէ «Պրահմս կը սիրէ՞ք»ը որու շնորհիւ դերակատարի մրցանակի արժանացաւ Քաննի փառատօնին:

ԻՒՄԱՆԻԹԷի սեպտեմբերեան աւանդական տօնը տեղի ունեցաւ, այս տարի «ոչ»ի դրօշին տակ, գլխաւոր լոզունգ ունենալով՝ «Ձախի ոչ մը՝ աջի դաշինքի մը»:

ԱԶԱՏ, ԱՆԿԱԽ, ԽՏԱՑԵԱ՞Լ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Մարգարէ ըլլալու պէտք չկայ. կը բաւէ ճառերու, լոզունգներու խաժամուժին մէջէն իրականութիւնը տեսնելու, զայն չվանելու քաջութիւնը ունենալ, յանգելու համար այս տարազումին որ պիտի վերաբերի Երեւանին: Համոզուած էինք թէ մեր ներկային մէջ չէինք կրնար ներառնել «միացեալ»ը. ան մեր երազի անսպառ պաշարն էր. զայն ունէինք ա՛յս ձեւով: Սակայն ոչ ոք կը կասկածէր թէ երազին մնալու սպառնալիքին տակ կը գտնուէր նաեւ այսօրուան Հայաստանը. Ի՞նչպէս կասկածէր երբ իբրեւ թէ հետամուտ էինք այլ միացումներու. հետամուտ էինք երազէն պատառ մը կծոտելու, մինչդեռ այսօր այդ պատառը խայծ դարձած, մեզ կը քշէ հոսանքն ի վար: Օր չանցնիր որ Ղարաբաղի շրջակայ բոլոր բնակավայրերը եւ նաեւ Հայաստանի սահմանամերձ շրջանները չմնան թշնամիին կրակին տակ: Ռումբեր, հրազուլներ կը թափին գիւղերէ եւ քաղաքներու վրայ, ամէն օր հայ մարդիկ, կիներ, երախաներ կը մահանան, շէնքեր կը փլչին, աւերումներու սահմանը կ'ընդարձակուի ու գաղթական բազմութիւններ ամէն օր աւելի խիտ շարքերով հաց, երդիք ու հետաքրքրութիւն կը փնտռեն: Այս բոլորին պէտք է պատասխանէ Հայաստանը որ ունի աղէտի գօտի, գաղթականներու հիւծուած այլ չլուծուած հարց, շրջափակում, բանակի տեղ «ինքնապաշտպանութեան ուժ», ձախողած զօրակոչ ու բանակոխներով, բացակայութիւններով յագեցած Խորհրդարան:

Այսուհանդերձ, Լաչինն ու Շուշին ապացոյց տուին թէ հնարաւո՛ր էր գտնել ճարը՝ անկարելի նկատուածը կարելի դարձնելու: Անհասկնալի մնաց սակայն այն պարագան որ նոյն ճիգը չշարունակուեցաւ ու այսօր թշնամիին ռումբերուն ու ներթափանցումներուն դէմ դնելու հարկին տակ կը մնան տեղական կազմաւորումներ, երբեմն նոյնինքն բնակչութիւնը. ոչ ոք կը պատասխանէ օրինակ, Կապանի Եղվարդ գիւղէն կիներու երբ ռումբերու տարափին տակ հարց կու տան թէ վերջիվերջոյ ո՞վ տէր պիտի կանգնի իրենց: Նոյնն է գաղթականութեան պարագան որուն համար նուազագոյն ծրագիր մը չի պատրաստուիր, կամ աղէտի գօտին որ առհասարակ գոյութիւն իսկ չի գտներ պետական գործընթացին մէջ: Եւ հակառակ անոր որ Երեւանի Խորհրդարանը կազմած է Աղէտի գօտիի, Գաղթականութեան յանձնախումբեր ու նախագահներ, փոխ նախագահներ, նախագահի տեղակալներ նշանակած անոնց, աղէտեալն ալ, գաղթականն ալ պէտք է իրենք գտնեն իրենց գլխուն ճարը:

Անիրաւութի՞ւն է այս կարգի անդրադարձներ բանաձեւել իշխանութեան մը հասցէին որ ունի հազարումէկ դժուարութիւն թէ՛ ներսը, թէ՛ դուրսը. չա՞տ չարակամ բան կը նկատուի «ազատ, անկախ, միացեալ» սիրելի տարազին «միացեալ»ը «խտացեալ»ով փոխարինել: Ամէն անոնք որոնք ուժ կամ պատճառ ունին տակաւին հանդուրժելու կորուստներու -հող, մարդ, արժանապատւութիւն-, կրնան այդպէս մտածել: Բայց իրականութիւնը ամէն օր մաս մը եւս կը մօտենայ խտացեալի սահմաններուն, թէ՛ դուրսէն, թէ՛ ներսէն: Կը մօտենայ՝ Ղարաբաղի մէջ ամէն օր կորսուած գիւղերով, կեդրոններով, որոնցմով ամէն օր քիչ մը եւս կը կծկուին անոր սահմանները. կամ կը մօտենայ տակաւին, Երեւանի չեչտակի ինքնակեդրոնացումով որ հեռահեռէ դրացիի նման բաներու կը վերածէ Գիւմրին ու Մեղրին, Կապանն ու Տաւուշը:

Բոլ. կարելի է անիրաւութիւն կամ չափազանցութիւն նկատել նման դատումներ. միայն, ատիկա ընելու համար պայման է որ թեկնածուները գոնէ իրենք իրենց համոզիչ մեկնաբանութիւն մը տան «Արմէնփրէս»ի Սեպտեմբեր 4 թուակիր հետեւեալ հաղորդումին.

«Աւելի քան ամիսէ մը ի վեր Վրաստանի կազամուղով Հայաստան կը ստանար 7 միլիոն խորանարդ մեթր կազ: Որոշուած էր որ այն պարագային որ հասած կազի քանակութիւնը եթէ անցնի այդ ցուցանիշէն եւ հասնի գոնէ 7,2 - 7,3 միլիոնի, կազին մէկ մասը կ'ուղարկուի Աղէտի գօտի՝ Գիւմրի, Սպիտակ, Վանաձոր որ երկար ատեն մնացած էր առանց այդ կարեւորագոյն վառելիքին:

Սակայն "Հայգազարդ" արտադրական միաւորումէն ստացուած տեղեկատուութիւնը առ այժմ չի կրնար ուրախացնել այդ շրջաններու բնակիչները: Կազի հոսքը դէպի Հայաստան նուազած է. Օգոստոս 31-էն ստացուած է 6 միլիոն 348 հազար, Սեպտեմբեր 1-ին 6 միլիոն 684 հազար խորանարդ մեթր, Սեպտեմբեր 2-ին՝ նոյն քանակութեամբ: Աղէտի գօտին կը շարունակէ սպասել»...:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՄՈՍԿՈՒԱ ԱՐՏ. ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ ՈՒՆԻ՞

Ռուսաստան Սահմանադրութիւն չունի. ոչ ալ յատուկ անցագիր որ միայն իրեն պատկանի. ազգային փառերգը անխօս մեղեդի է եւ սահմաններն ալ յարատեւ վէճերու առարկայ. այս բոլորին վրայ կ'աւելնայ նաեւ արտաքին քաղաքականութեան բացակայութիւնը: Այս մարզին մէջ պէտք է զանազանել յարաբերութիւնները՝ նախկին խորհ. Հանրապետութիւններուն եւ աշխարհի միւս շրջաններուն հետ: Անշուշտ առաջիններուն հետ կապերը աւելի անմիջական են ու տարբեր բնոյթ կը կրեն: Ռուբլին կը մնայ այս ոլորտին հասարակաց դրամը եւ սահմանները բաց են. նոյնիսկ տակաւին բաժանումը չէ կատարուած միութենապատկան ժառանգութեան:

Այսուհանդերձ, մերժուած են բոլոր յանձնարարութիւնները որոնք կը միտէին ռուսական կառավարութեան մէջ տեղ տալ յատուկ նախարարութեան մը որ ըզբաղէր միայն նախկին խորհ. Հանրապետութիւններով. կը տիրէ այն կարծիքը թէ ատիկա Յեղափոխութենէն առաջուան քաղաքականութեան ուրուականին պիտի նմանէր:

Խորհ. Միութիւնը ունէր իր դաշնակիցներն ու հակառակորդները. անոնց դասաւորումը կ'ըլլար գլխաւորաբար ընկերային գաղափարականին հիման վրայ եւ կը վայելէր հզօրագոյն բանակի մը հովանաւորութիւնը: Այսօր Արտաքին նախարար Կոզիրեւի համաձայն, Ռուսաստան կ'ուզէ մաս կազմել զարգացած ժողովրդավար երկիրներու ակումբին. այդ ամբողջութեան մէջ ընդունուելու համար Մոսկուա ջանք չի խնայեր, միակ բացառութեամբ մը: Հակառակ պահանջքներու, չի համաձայնիր 1992 Մայիսին Հնդկաստանի հետ կնքուած 200 միլիոն տոլարի զինամթերքի վաճառքի համաձայնութեան դրժել: Այդ վաճառքը յատուկ իմաստ կը ներկայացնէ Ռուսաստանի քայքայուած տնտեսութեան համար:

Զէնքի վաճառքը Մոսկուայի եւ Ուաշինկթընի միջեւ կրնար անհամաձայնութեան պարագայ մը ըլլալ. սակայն երբ Ռուսաստան որոշեց զինական իր ճարտարարուեստը ոչ ռազմական նպատակներու ծառայեցնել, Միացեալ-Նահանգները ապահովութիւն ունեցան թէ անցեալին վերադարձ մը բացառուած էր: Սակայն հսկայական այդ ճարտարարուեստին վերափոխումն ալ մեծ գումարներու հարց էր: Ապա կար երկրին տարադրամի պահանջքը զոր կարելի էր զէնքի վաճառքով դիմագրաւել: Այս գործառնութեան մէջ ալ փոփոխութիւններ կան. այսօր Իրանն ու Չինաստանը կը նկատուին գլխաւոր յաճախորդները:

Մոսկուա Եուկոսլաւիոյ տագնապին մէջ տառացիօրէն կը հետեւի ամերիկեան քաղաքականութեան. կիրարկուած ամբողջական շրջափակումը նոյնիսկ կը քննադատուի, այն առումով որ ժողովրդավար ժողովուրդներու շարքին մաս կազմելու նախաձեռնութեամբ կարելի չէ արդարանալ երբ հարցը կը վերաբերի «սլաւ եղբայր»ներու:

Մոսկուայի արտաքին քաղաքականութեան մէջ գլխու ցաւ են Ճափոնի կողմէ պահանջուած Կուրիլեան կղզիները: Յուլիսի սկիզբը Կոզիրեւ ուղղակի պատասխանելով դիտողներու հարցումներուն, «մեր կղզիները մարդու չենք տար» կը յայտարարէր. սակայն նոյն ամսուան 28-ին նոյն հարցին քննութեան ընթացքին ան կ'առաջարկէր կղզեխումբէն 4 կղզի տալ Ճափոնի: Թէեւ երեսփոխանները պնդեցին որ կղզիները ազգային շահ կը ներկայացնէին Ռուսաստանի համար եւ անընդունելի էր անոնց վերադարձը: Առաւելագոյն չափով Մոսկուա կրնար համաձայնիլ «միասնական գերիշխանութեան» մը: Ռուսական մամուլը կրակ կը ժայթքէ այս հարցին մասին, ամբաստանելով ղեկավարները եւ յատկապէս կղզեխումբին կառավարիչին անձեռնհասութիւնն ու անզօրութիւնը:

Ռուսական արտաքին քաղաքականութեան փշոտ ուրիշ մէկ հարցն է նախկին խորհ. երկիրներու ռուսախօս բնակչութեան շահերու պաշտպանութիւնը: Այդ բնակչութիւնը որ 25 միլիոնի շուրջ թիւ մը կը ներկայացնէ, նուաստացումներու, նոյնիսկ խտրականութեան թիրախ կ'ըլլայ, յատկապէս Պալթեան երկիրներու եւ մասնաւորաբար Էստոնիոյ մէջ: Հոն 1992 Փետրուարին ընդունուեցաւ քաղաքացիութեան օրէնքը որ հպատակութեան իրաւունք կու տայ միայն անոնց որոնք 1940-էն առաջ էստոնական քաղաքացիութիւն ունէին, նաեւ անոնց զաւակներուն ի հարկէ: Իսկ անոնք, որոնց մեծ մասը Ռուսեր են, որոնք Բ. աշխարհամարտէն ետք հաստատուած են Էստոնիա, պէտք է առնուազն երկու տարի ապրած ըլլան երկրին մէջ ու քաղաքացիութիւն ունենալու դիմում կատարեն, լեզուի եւ պատմութեան քննութիւն մը անցնին, ապա տարի մը սպասեն ստանալու համար քաղաքացիութեան իրաւունքը:

Մոսկուա Նոր անկախացած Հանրապետութիւնները բառին բուն առումով անկախ երկիրներ նկատելու սկզբունքին կը հետեւի ու երբեք բացայայտ ուժի գործադրութեան չի դիմեր. այսպէս է Ղարաբաղի, Օսէթիոյ եւ Մոլդովայի պարագաներուն: Ազգայնական ընդդիմութիւնը, ընդհակառակն, վճռական արարքներ կը պահանջէ: Եւ ճիշդ է որ Օսէթիոյ եւ Մոլդովայի մէջ ռուսական միջակայ ուժեր որոշ յաջողութիւն արձանագրած են, սակայն որոշ Հանրապետութիւններու ղեկավարներ «աշխարհակալական քաղաքականութիւն» կ'որակեն այդ ընթացքը: Թէ՛ Երեւանի, թէ՛ Բաքուի մէջ անկարելի չէ լսել թէ «Մոսկուայի համար ձեռնտու է Ղարաբաղի նման կնճիռի մը պահպանումը, որպէսզի կարենայ Կովկասի մէջ շարունակել իր ազդեցութեան գօտին ունենալ»:

Ռուսաստան մինչ հարուստ երկիրներու օժանդակութիւնը կ'ակնկալէ, իր հողին վրայ ունի տնտեսական կարելիութեան մարզեր. սակայն զանոնք կը գործածէ որպէս ճնշումի միջոց, օրինակ՝ Պալթեան երկիրներուն դէմ. այս ընթացքը ըսել կու տայ թէ կ'ուզէ «արբանեակ պետութիւն»ներու վերածել իր դրացիները: Նոյն ճամբուն կը դիմէ նաեւ Ուկրանիոյ հանդէպ որ ՀԱՊ-ի գլխաւոր մրցակիցն է: Միջին Ասիոյ մէջ ուր գլխաւոր գնորդն է նախանիւթերու եւ ճարտարարուեստական ապրանքներու, Մոսկուա նոյն միջոցը կը կիրարկէ, արգելք ըլլալու համար Իրանի եւ Թուրքիոյ համագործակցութեան ախորժակներուն: Ներքին ընդդիմութիւնը հոս եւս քննադատական կեցուածք կը ցուցաբերէ, անբաւարար գտնելով գործադրուած տնտեսական եւ քաղաքական ճնշումը, առարկելով որ այս ընթացքը կրնայ պատճառ ըլլալ ՀԱՊ-ի կազմալուծման:

(Քաղուած՝ «Մոնտ Տիփլոմաթիք»էն)

ՊԵՏՐՈՍ ՍԱՐԱՃԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

(ՄԱՀՈՒԱՆ ՔԱՌԱՍՈՒՆՔԻՆ ԱՌԹԻՒ)

Հակառակ իննսուն տարիներու ծանր բեռին, դէմքին ծալքերուն, ճակատին ակօսներուն, Պետրոս Սարաճեան իր սպիտակ, խիտ եւ լայն պեխով, խորաթափանց եւ վառվռուն աչքերով, սուր նայուածքով, արթուն միտքով, կայտառ մարմնով, աշխոյժ շեշտերով եւ «խոշոր» սիրտով յաւիտենական երիտասարդ մըն էր:

Կը պատմէր անցեալէն անսպառ եւ խանդավառ շունչով: Կը զրուցէր, կը վիճէր ներկայ դէպքերուն մասին միշտ անգիջող իր տեսակէտներուն եւ իր համոզումներուն մէջ: Պահած էր յուզուելու, հրահրուելու, պոռթկալու արտակարգ կարողութիւն մը: Անձ մը որ գրեթէ դարը կորած է: Հայաստանի երկու անկախութիւնները ապրած. մէկը որպէս՝ դերակատար, միւսը՝ վկայ:

Պետրոս Սարաճեան Մարսէյլի հայ գաղութի եզակի դէմքերէն էր, տեսակ մը նահապետ իր կերպարանքով եւ կեանքի ճանապարհով, որ Օգոստոսի տաք եւ յեղձուցիչ օր մը դադրեցաւ շնչելէ եւ իր հետը տարաւ ժողովուրդի մը հաւաքական յիշողութենէն մասնիկ մը:

Ծնած էր Տրապիզոն, 1903-ին: Սեւ Ծովու ափերուն իր մանկութիւնը շուտով վերածուեցաւ մղձաւանջի մը՝ «Գլուխս դրած եմ դիակներու փորին վրայ: Այսօր, ուղեղս լեցուն է այդ բոլոր մեռելներով: Եթէ մոռնամ զանոնք, երբեք պիտի չկրնամ հանգչիլ խաղաղ»: Իր բազմանդամ ընտանիքէն միակ վերապրողը եղաւ, խոտ ուտելով: Մահուան կառաւաններուն մէջ, եղբայրներէն մին աչքերուն առջեւ կը մեռնի, եւ կրտսեր եղբայրը ինքը կը թաղէ վերջ տալու համար անոր անտանելի տառապանքներուն: Յետոյ, Պետրոս Սարաճեան Եփրատի ջուրերուն մէջ լողալով, ափերուն վրայ թափառելով կը շարունակէ իր ճամբան, մերթ մուրացկան, մերթ հովիւ:

1918-ին, ապաստան կը գտնէ Խարբերդի ամերիկեան որբանոցը: Կը մնայ հոն ութ ամիս եւ ապա քալելով կը վերադառնայ իր ծննդավայրը որ կը գտնէ պարպուած Հայերէ եւ իր հօրենական տունը գրաւուած Թուրքերէ: Ֆրանսական մարտանաւ մը զինքը Տրապիզոնէն Պաթում կը հասցնէ եւ 1919-ին ոտք կը դնէ Հայաստանի անկախ հողին վրայ: Հոն կը վերագտնէ իր մօրեղբայրը՝ Հայկ Սանոսեան որ քարտուղարը եղած էր Քրիստափոր Միքայէլեանին: 1920-ին կը մտնէ հայկական բանակ: Կը մասնակցի յատկապէս Ալեքսանդրապոլի եւ Կարսի կռիւներուն: Կը ծանօթանայ Զօր. Սեպուհին, Կարօ Սասունիին, եւ Ռեզիք Շարշարքի ճակատին կը վիրաւորուի: Այսուհանդերձ չի հեռանար բանակէն, կը շարունակէ իր մարտական ծառայութիւնները ու 1921 Փետրուար 18-ին կը ծառանայ պոլշեւիկեան ուժերուն դէմ: Հայաստանի խորհրդայնացումէն ետք կ'երթայ Թիֆլիս, յետոյ Պոլիս: 1922-ին, կը գտնուի Անգլիացիներուն հետ Տարտանէլի մէջ: Կը շարունակէ իր ճամբան դէպի Յունաստան, հուսկ Մարսէյլ ուր կը հաստատուի վերջնականապէս, 1926-ին:

Պետրոս Սարաճեան կը մտնէ անմիջապէս ազգային հաւաքական կեանքին մէջ, եւ պատեհութիւնը կ'ունենայ ծանօթանալու, յարաբերելու, գործակցելու ազգային ականաւոր դէմքերու հետ: Իր կեանքը հարուստ է յեղափոխական, հանրային ծառայութիւններով եւ մանաւանդ շատ հետաքրքրական դրուագներով:

Մեր հազուադէպ հանդիպումներուն ընթացքին պատմած է կարգ մը անձնական յուշեր որոնք մաս կը կազմեն գաղութի պատմութեան: Պետրոս Սարաճեան ներկայ եղած է Աւետիս Ահարոնեանի վերջին ճառին, 1934 Փետրուար 11-ին, Պրեսլան Մարսէյլ սրահին մէջ, ու կ'ըսէր՝ «հայ ժո...ղո...ղո... բառը խեղդուեցաւ Ա. Ահարոնեանի կոկորդին մէջ: Երկու հազար եւ աւելի ունկնդիրներ քարացած մնացին իրենց տեղը, մինչ Ահարոնեան հազիւ ձեռքով նշան մը բրաւ ու ինկաւ զինք շրջապատող ընկերներուն թեւերուն մէջ: Մի քանի ընկերներու հետ ուսերնուս վրայ առինք, դուրս հանեցինք սրահէն, դրինք կառքի մը մէջ եւ առաջնորդեցինք Պլ. Լոնշանի մօտ գտնուող "Լափերանտիէօ" դարմանատու-

ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ԼՈՍ ԱՆՃԸԼԸՍԻ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՀԱՅԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆԸ ԱՒԱՐՏԵՑ 1992Ի ԴԱՍԸՆԹԱՑՔՆԵՐԸ

Լոս Անճըլըսի Մխիթարեան Հայագիտութեան դասընթացքները, կազմակերպուած Վենետիկի Մխիթարեաններու Հայկական Ակադեմիայի (Academia Armena Sancti Lazari) եւ Լոս Անճըլըսի Մխիթարեան Կրթական Հիմնարկի համագործակցութեամբ, սկսան Օգոստոս 3-ին: Բացումին՝ խօսք առին դասընթացքներու վարիչ-տնօրէն՝ Տաճատ Վրդ. Եարտըմեան եւ Լոս Անճըլըսի Մխիթարեան Կրթական Հիմնարկի ատենապետ՝ Բժ. Յակոբ Այնթապլեան: Հայր Եարտըմեան դըհանատեց ու քաջալերեց մասնակցող ուսանողները, ընդգծելով ընդհանրապէս հայագիտական ուսումներու դերն ու կարեւորութիւնը՝ հայ եւ միջազգային գիտական կեանքին ներս: Բժ. Այնթապլեան, իր կարգին, չեշտեց Վենետիկի Մխիթարեան վարդապետներու աշխատանքը, վաստակը, անոնց դերն ու կարեւորութիւնը հայագիտական մարզէն ներս, յիշատակելով այն ուսանողները, որոնք լրջօրէն կ'ուսանին Մխիթարեաններու գիտական ու փորձառու շունչին տակ:

Օրական հինգ յաջորդական դասաժամերով, այս տարի դասաւանդուեցան հետեւեալ նիւթերը՝ ուսանողներու մասնակցութեան թիւով. -

-- Դասական հայերէն կամ գրաբար, 9 ուսանող:
-- Արեւմտահայ աշխարհաբար, 12 ուսանող:
-- Հայ ինքնութեան պատմութիւն, 25 ուսանող:
-- Նոր եւ ժամանակակից հայ գրականութիւն, 13 ուսանող:
-- Հայ գեղարուեստի պատմութիւն, 13 ուսանող:
-- Հայ գաղութներու պատմութիւն, 11 ուսանող:
-- Հին ու միջնադարեան հայ պատմագրութիւն, 13 ուսանող:
- Ազգային Սահմանադրութիւն, 9 ուսանող:
-- Հայ ծէսը եւ ծիսական մատեաններ, 9 ուսանող:

Դասախօսական կազմին մաս կազմեցին. - Վենետիկէն՝ Հայր Եղիա Քիլաղպեան, Հայր Վահան Օհանեան եւ Հայր Տաճատ Եարտըմեան, որ վարիչն է միաժամանակ հայագիտական այս դասընթացքներուն: Իսկ Լոս Անճըլըսէն՝ Հայկ Տէր-Ղեւոնդեան, Ոսկան Մխիթարեան, Ռուզմիկ Շիրինեան, Կարօ Մոմճեան եւ Յասմիկ Թաշճեան:

Համակարգողի հանգամանքով, իր գործօն ներկայութեամբ՝ աշխատանքներուն կ'օժանդակէր Ֆիմի Մխիթարեանը:

Խտացեալ դասընթացքները, որոնք ունին քառամեայ բնոյթ, այս տարի աւարտեցին Օգոստոս 28-ին:

Բացի յիշուած դասանիւթերէն, անցեալ տարուան նման տեղի ունեցան նաեւ ութ կարեւոր եւ հետաքրքրաշարժ «Օժանդակ դասախօսութիւններ» (շաբաթը երկու անգամ), որոնք, գլխաւոր դասանիւթերու կողքին, կը միտին ուսանողներու մտահորիզոնը դէ՛ռ աւելի ընդլայնել հայ քաղաքակրթութեան պատմութեան տեսադաշտին վրայ: «Օժանդակ դասախօսութիւններուն» մասնակցեցան հայագիտութեան հետեւող բոլոր ուսանողները եւ ա՛յլ ազատ ունկնդիրներ: Միս Այվազեան տուաւ երկու դասախօսութիւններ՝ «Կինը հայ դասական գրականութեան մէջ» եւ «Հեթանոսութիւնը Դ. Վարուժանի "Հարճը" քերթուածին մէջ» նիւթերով: Հայր Եարտըմեանի նիւթն էր «Միջին-Դարու Իտալիոյ հայ գաղթավայրերը եւ մշակութային իրագործումներ»: Ռուզմիկ Շիրինեան խօսեցաւ «Հայ ժողովուրդի քաղաքական զարգացումի ներկայ հանգրուանը» նիւթին շուրջ: Յասմիկ Թաշճեանի արծարծած նիւթն էր՝ «Հայերէն լեզուի կազմաւորումը եւ զարգացումը»: Բժ. Յակոբ Այնթապլեան նիւթեր քաղեց հայ հին բժշկութեան պատմութենէն եւ ներկայացուց «Հայ հին բժշկութեան դերը՝ միջազգային պարունակին մէջ»: Վերջին շաբթուան ընթացքին տեղի ունեցած երկու դասախօսութիւններն էին՝ «Հայ եկեղեցական երգը դարերու ընդմէջէն», դասախօս՝ Նիկողոս Թահմիզեան եւ «Ազգային ոճի ծագումը եւ զարգացումը հայկական ճարտարապետութեան մէջ», դասախօս՝ Սարգիս Պալմանուկեան:

Հաճելի է մեզի նշել թէ Լոս Անճըլըսի Մխիթարեան Կրթական Հիմնարկը, իր միջոցներով, կրցաւ հովանաւորել ինը ուսանողներ: Շնորհակալութեամբ խօսք ունինք Արեւմտեան Ամերիկայի Հայ Օգնութեան Միութեան Շրջանային Վարչութեան, որ սիրով օժանդակոց մեր Հիմնարկին՝ իր կարգին երկու ուսանողներ հովանաւորելով ազգ. վարժարաններէ: Երախտագիտական խոր զգացումներով կը փափաքինք նաեւ արձանագրել հոս, որ Ալեք Մանուկեան Մշակութային Հիմնադրամի Վարչական Մարմինը, խորապէս գնահատելով ու քաջալերելով Մըխիթարեան հայագիտութեան գործունէութիւնը Լոս Անճըլըսի մէջ, յատկացուց 5000 տոլարի կարեւոր օժանդակութիւն մը:

Շնորհակալութիւն նաեւ Մխիթարեան Կրթական Հիմնարկի բոլոր աջակիցներուն ու բարեկամներուն, որոնք զանազան միջոցներով ու նուիրատուութիւններով՝ օժանդակութեան ձեռք երկարեցին մեր գործունէութեան:

Մխիթարեան Կրթական Հիմնարկի Վարչութիւնը կ'ակնկալէ որ գաղափարակից անհատներ եւ ազգային ուրիշ հաստատութիւններ եւս իրենց կարելի նիւթական օժանդակութիւնները հասցնեն Հիմնարկիս, որպէսզի կարելի ըլլայ լաւագոյն միջոցներ ստեղծել եւ դիւրութիւններ ընձեռել դիմող ուսանողներուն:

Կ'օգտուինք առիթէն՝ խնդրելու համար հայ գրականութեան եւ ընդհանուր հայ մշակոյթի վերաբերող (հայերէն, անգլերէն եւ ֆրանսերէն) գիրքերու հեղինակներէն ու հաւաքածոյ ունեցողներէն՝ որ բարեհաճին զանազան հրատարակութիւններ նուիրել Լոս Անճըլըսի Մըխիթարեան Կրթական Հիմնարկին, ինչ որ մեծապէս պիտի նպաստէ հայագիտական դասընթացքներուն մասնակցող ուսանողներու գիտական աշխատանքներուն:

Հասցէ.-
MEKHITARIAN
EDUCATIONAL FOUNDATION
(Attn. Rev. Fr. Dajad Yardemian)
702 E. Glenoaks Bl.
GLENDALE CA. 91207
Phone : (818) 546 - 1967

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
ԼՈՍ ԱՆՃԸԼԸՍԻ
ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՀԱՅԱԳԻՏԱԿԱՆ
ԴԱՍԸՆԹԱՑՔՆԵՐՈՒ

Եր»: Ներկայ եղած է նաեւ Միքայէլ Վարդանեանի յուղարկաւորութեան. «Ա. Ահարոնեան ձեռքս բռնած էր, կը սեղմէր, կ'ուզէր բան մը ըսել ինծի, ճիգ կ'ընէր, շրթունքներուն կը հետեւէի, կըրցաւ կէս վանկերով ըսել՝ Մեծ մարդ. (ատենին ածականները արժէք ունէին, այսօր)...»: Նաեւ, Պետրոս Սարաճեան հպարտութեամբ կ'ըսէր թէ ընդունած է Աւետիք Իսահակեանը Հայաստան ներգաղթելու օրերուն: Բանաստեղծի փափաքին ընդառաջելով տարած է Ալֆոնս Տօտէի գիւղը՝ «Ֆոնվիէյ» եւ նկարուած իրեն հետ Տօտէի նշանաւոր ջաղացքին առջեւ: 1942-ին Գերմանացիները կը ձերբակալեն Պետրոս Սարաճեանը եւ ճամբայ կը դնեն դէպի Լեհաստան: Կառախումբը կանգ կ'առնէ Փարիզ: Աքսորեալները գիշերուան մը համար կը տեղաւորուին «Փեփինիէր» զօրանոցը: Ան կը փախչի, ու կը յաջողի գտնել Շաւարշ Միսաքեանը որուն օգնութեամբ կը յաջողի քանի մը օր պահուըտիլ մանաւանդ ապաստան գտնելով Շահլամեան ընտանիքին մօտ եւ ապա գաղտնօրէն Շաւարշ Միսաքեան զինքը ճամբայ կը դնէ դէպի Արտէշ նահանգը:

Կարելի է դեռ շատ բան պատմել:

Պետրոս Սարաճեան հաւատքով լեցուած էր ապագայի նկատմամբ: Իր տենչերն ու յոյսերը իրագործուեցան 1991 Սեպտեմբեր 21-ին: Սակայն աւելին կ'ուզէր: Կ'ուզէր իր պաշտած Ա. Ահարոնեանի ստորագրած Սեվրի դաշնագրի գործադրութիւնը եւ անոր համար կը վստահէր երիտասարդ միտքերուն, հոգիներուն եւ բազուկներուն:

Պետրոս Սարաճեան հրաժեշտ առաւ ողջունած ըլլալէ յետոյ Նորաստեղծ Հայաստանի Հանրապետութիւնը ինչ որ չըվիճակեցաւ իր բոլոր սերնդակիցներուն: Մեկնեցաւ հանգիստ սիրտով, գոց աչքերով:

Յարգանք իր յիշատակին:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ԵՐԵՒԱՆ ՀԵՌԱՏԻՊ ՓԱՐԻԶ

ԴԻՒԱՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Օգոստոս 27-ին, նամակներու փոխանակութեամբ՝ Հայաստանի եւ Ղազախստանի միջեւ հաստատուած են դիւանագիտական յարաբերութիւններ:

**

Օգոստոս 31-ին, Մոսկուայի մէջ ստորագրուած համաձայնագրով մը դիւանագիտական յարաբերութիւններ հաստատուած են Հայաստանի եւ Հնդկաստանի միջեւ:

**

Սեպտեմբեր 7-ին ալ, Մոսկուայի մէջ, նամակներու փոխանակութեամբ Հայաստանի եւ Ճափոնի միջեւ եւս հաստատուած են դիւանագիտական յարաբերութիւններ:

**

ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ՀՈՎԱՆԻԻՆ ՏԱԿ

Միջազգային Կարմիր Խաչը Երեւանի մէջ սեմինար - համագումար մը կազմակերպած է Հայաստանի Կարմիր Խաչի գործունեայ անդամներուն համար: Ներկաներուն այս զանգուածային մարդասիրական կազմակերպութեան գործունէութեան ծալքերն ու միջազգային իրաւունքի չափանիշները ծանօթացուցած է Հայաստանի Կարմիր Խաչի նախագահ Աշոտ Սարգսեան: Կազմակերպութիւնը աւելի քան հազար գործունեայ անդամ ունի Հայաստան:

**

«ՄԻԼԻՈՆԱՏԷՐԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԻՒՆ»

Առայժմ 16 անդամներ մէկտեղող «Միլիոնատէրերու Միութիւն»ը պաշտօնապէս արձանագրուած է: Անոր նախաձեռնարկողները այն համոզումն ունին որ միութիւնը կրնայ նպաստել Հանրապետութեան մէջ շուկայական յարաբերութիւններու հաստատման, ձեռնարկութիւններու զարգացման, սեփականաշնորհման եւ ապապետականացման գործին:

**

ՀԱՒԱՏԱՐՄԱԳՐԻ ՅԱՆՁՆՈՒՄ

Գերմանիոյ Վրաստանի դեսպան Կ. Տալհոֆ նախագահ Լ. Տէր-Պետրոսեանին յանձնած է միաժամանակ Հայաստանի դեսպանի իր հաւատարմագիրը: Դեսպանը ընդունուած է նաեւ վարչապետ Խոսրով Յարութիւնեանի, Գերագոյն Խորհուրդի նախագահ Բ. Արարքցեանի եւ Արտաքին նախարարի տեղակալ Գ. Ղազինեանի կողմէ:

**

ԴՊՐՈՑԸ ԿԸ ԴԱՌՆԱՅ ԹԱՆԳԱՐԱՆ

Կառավարական որոշումով մը, Աշտարակի Օշական գիւղի նախկին դպրոցի շէնքը յանձնուած է Մայր Աթոռ Էջմիածնին, որ Մշակոյթի նախարարութեան հետ համատեղ հոն կը ստեղծէ դպրութեան թանգարան:

**

ՆՈՒԷՐ ԱՅԲԲԵՆԱՐԱՆ

Ռուս-բրիտանական «Սլովօ» (խօսք) ձեռնարկութեան տնօրէն մուսկուացնակ Գրիգոր Երիցեան իր միջոցներով տպագրած ու Երեւան տարած է 80 հազար օրինակ Այբբենարան: Անոնք ձրի պիտի բաժնուին Հայաստանի, Արցախի, ինչպէս նաեւ Վրաստանի Ա. դասարաններուն: Օգոստոս 25-ին Գ. Յարութիւնեան ընդունած է բարերարը եւ շնորհակալութիւն յայտնած:

Ի ՅՈՒՇ ԻՐ ՄԱՀՈՒԱՆ 18-ՐԴ ՏԱՐԵԼԻՑԻՆ

Շահան Շահնուր

ԱՌԱՒՕՏԵԱՆ ՇԵՓՈՐ

-- 6 --

Տիկին Արմենուհի՝ իր եւ Աւետիսին տըւած որոշումը հաղորդեց դեղագործին, եւ Արթաքի էֆէնտի Ինճէյեան համակարծիք գտնուեցան: Տարակոյս չկար է թէ Ազատնի սիրտ տուած է իր նշանածին, եւ հիմա որ խզումը անդարմանելի է, պէտք էր ջանալ մեղցնել, կամ գոնէ տըկարացնել այդ սէրը: Եւ ոչինչ այնքան մահացու հարուած կրնար տալ Ազատնիի մը սիրոյն, որքան նիւթականի հարցը: Արթաքի էֆէնտի ըսաւ թէ լաւ խելք ըրած էին այդ տեսակ սուտ մը յարմարցնելով, բայց անհրաժեշտ գտաւ նախ սուտը կլլեցնել իր կնոջ:

Երբոր Տիկին Էլպիս լսեց թէ Աւետիս դրամի տէր այրի մը գտած է, եւ անոր շնորհիւ խանութ մը բանալու հաւանականութիւնը տեսնելով լքած էր Ազատնին՝ բարկացաւ: Դեղնեցաւ, շառագունեցաւ, եւ սկսաւ կռուիլ իր ամուսնոյն հետ: Ձայն մը Տիկին Էլպիսին ըսած էր թէ այս զըզուելի տղան դրամապաշտ է: Արդէն երբեք իր աչքը չէր խածած այս զինուորը, այս կեղծաւորը, այս գաւառացին որ բողոքականի կը նմանի: Դուք չէք գիտեր, բայց ես վերի պատուհանէն ականջ տալու սովորութիւն ունէի եւ շատ անգամ լսած եմ Աւետիսին խօսքերը: Լըսած եմ եւ հասկցած՝ թէ այս տղան ստախօս մըն է: Ազատնիի հանդէպ սէր կը կեղծէ, բայց իրականին մէջ աչքը միայն դեղարանին վրայ է: Կ'ուզէ անոր տիրանալ:

Քոյր եւ եղբայր ջանացին մանաւանդ իրեն հասկցնել թէ պէտք չէ Ազատնիին առջեւ այս կարգի խօսքեր ընել: Արթաքի էֆէնտի յանձն կ'առնէր կարգադրել ամէն բան, բայց նորէն կը կրկնէր թէ՝ արգիլուած է ամէն օր Աւետիսին խօսքը ընել, նոյնիսկ աննպաստ կերպով:

Դարձեալ իր քրոջ ներկայութեան է որ դեղագործը խօսեցաւ Ազատնիին, կէսօրէ վերջ: Բայց շուտով անդրադարձաւ թէ իր պատրաստած փոքրիկ ճառը աւելորդ է: Ազատնին ալ իր մօրաքրոջը պէս բարկացաւ, խենթ խօսքեր ըսաւ, զինուորը անուանարկեց, նուաստացուց, եւ վերջապէս ճչաց.

- Այս վերջին դէպքերէն յետոյ եթէ ան իսկ նշանուքը ետ չըներ, ե՛ս, ե՛ս ետ պիտի ընէի...

Ձեռքը դարկաւ կուրծքին խրոխտաբար եւ հեռացաւ դեղագործէն:

Տիկին Արմենուհի իր ժպիտը ծածկելու համար հովանոցին կոթը կը քսէր իր քիթին, ու միաժամանակ քովընտի եւ սուր ակնարկով մը կը նայէր իր եղբօր, ըսել ուզելով - «Արդեօք աւելորդ չէի՞ն մեր նախզգուշութիւնները: Միամտութիւն չէ՞ կարծելը թէ ինչ որ մեզի համար դժնդակ է, բոլորին համար ալ պիտի ըլլայ ծանրակշիռ եւ խորապէս տըխուր: Մնաս բարով»:

Դեղագործը զարմացած էր որովհետեւ քիչ մը աւելի լաւ կը ճանչնար Ազատնին: Իրաւ է թէ մեծ բան չէր սպասեր անկէ, բայց չէր յուսար նաեւ այսքան անտարբերութիւն, գիտնալով որ անոր մէջ սէրը իրական է:

Իր զարմացումը փարատեցաւ երեկոյեան միայն, դէպքի մը պատճառաւ: Ոչ մէկ բան նախազգուշակել տուաւ այդ դէպքը: Շատ սովորական երեկոյ մըն էր: Լամբարը վառեցին եւ նստան սեղանը զոր Ազատնի յարդարած էր ամէն օրուան պէս: Լաւ տեսակ ձիթապտուղ կար եւ եփած էին թարմ բակլայ:

(Շար. 14)

(Շար. Ա. էջէն)

մէկ արգելք, այդ ալ Ազրպէյճանի կողմէ արտասանելի «այո» բառն է: Կը յուսանք որ անոնք պիտի արտասանեն այս «այո»ն ու այն ատեն պիտի յառաջդիմենք: Բայց առանց ատոր, եթէ Ազրպէյճան շարունակէ զինուորական գործողութիւնները Լեռնային Ղարաբաղի մէջ, եթէ մերժէ երկխօսութիւն հաստատել Ղարաբաղի առաջնորդներուն հետ, եւ մերժէ նաեւ խաղաղարար ուժերուն ժամանումը, այն ատեն չափազանց կը դժուարանայ այս խնդրին լուծումը:

Հ.- Ազրբեջան հրադադարի համար կը պահանջէ, որ հայկական զինուորական ուժ՞րը դուրս գան Ղարաբաղէն: Դուք պատրա՞ստ էք ընդառաջելու այսպիսի պայմանի մը:

Պ.- Գալիֆորնիոյ Համալսարանի իրաւաբանական դասախօսութեանց մէջ այդպիսի հարցումները կը կոչեն «առաջնորդող հարցում»: Լեռնային Ղարաբաղի մասին մեր տեսակէտը հետեւեալն է. կրնայ պատահիլ որ Լեռնային Ղարաբաղի մէջ հայ ազգայնապաշտ կամաւորներ կռուին, նոյնպէս ինչպէս որ հաւանական է նաեւ որ Թուրք ազգայնապաշտ կամաւորներ Ազրպէյճանցիներու կողքին մասնակցին կռիւներու: Բայց եւ այնպէս մենք պաշտօնական չենք նկատեր Հայերու ու Թուրքերու այս ներկայութիւնը Ղարաբաղի հակամարտութեան մէջ: Մեզմէ շատեր տակաւին լաւ չեն հասկնար այս հակամարտութեան բուն բնոյթը: Ասիկա ո՛չ հողային, ո՛չ ալ կրօնական հարց մըն է Հայերու ու Ազրպէյճանցիներու միջեւ: Ասիկա ուղղակի եօթանասուն տարի առաջ Ստալինի կողմէ կիրարկուած ազգայնական քաղաքականութեան արդիւնքն է: Ստեղծուած է խառնակ կացութիւն մը, որով մէկ երկրին հողամասերը դրուած են ուրիշ երկրներու հողամասերուն մէջ, անոնց տրուած է ինքնավարութեան իրաւունքներ, եւ յետոյ անոնց ըսուած է. «Ապրեցէ՛ք»: Բացայայտ է, որ նպատակը ուրիշ բան չէր, եթէ ոչ ազգերը իրարու դէմ թշնամացնել եւ արգելք ըլլալ, որ անոնք պրադին իրենց բուն թշնամիով, որ այդ շրջանի ամբողջատիրական իրաւակարգն էր: Եւ յաջողեցաւ: Երբ Խորհ. Միութիւնը փուլ եկաւ, ծագում առաւ այն հարցումը, թէ ի՞նչ պիտի պատահի հիմա: Ի՞նչ պիտի ըլլայ Լեռնային Ղարաբաղը, որ հայկական հողամաս մըն էր իր հայ բնակչութեամբ եւ հայկական պատմութեամբ, իր սահմաններով, որ Խորհ. Միութեան շրջանին իսկ ունէր իր Խորհրդարանը, իր ոստիկանութիւնը, իր կառավարութիւնը: Աս հողամասը պիտի շարունակէ՞ր ընդունիլ Ստալինի կողմէ կատարուած իրողութիւնը, թէ ոչ պիտի ստեղծէր ժամանակակից բարքերու յարմար նոր լուծում մը. ահաւասիկ դըժուար հարց մը: Մեր կարծիքը այն է, որ այս խնդրին լուծումը կը կայանայ ինքնորոշման իրաւունքի մէջ: Եւ Հայաստան միշտ ըսաւ, որ ինչ որ ալ ըլլայ բանակցութիւններուն արդիւնքը Ղարաբաղի ու Ազրպէյճանի միջեւ, Հայաստան պիտի օրհնէ այդ համաձայնութիւնը եւ պիտի ընդունի նոյնութեամբ: Ազրպէյճան տակաւին Ղարաբաղի ղեկավարներուն հետ երկխօսութեան չէ ձեռնարկած, նկատի առէք ուրիշ օրինակներ: Օրինակի համար դուք կրնաք տարբեր կարծիքներ ունենալ Կիպրոսի ու Հիւսիսային Կիպրոսի կամ Աբխազիոյ մասին: Բայց միշտ երկխօսութեան մէջ էք խնդրոյ առարկայ կողմին հետ, որքան ալ դժուար ըլլայ այդ երկխօսութիւնը: Բայց այս խնդրին մէջ, Աստուած գիտէ ինչու, Ազրպէյճան կը մերժէ երկխօսութեան մէջ մտնել Ղարաբաղի հետ եւ ասիկա մեր դիմաց ցըցուած ամենամեծ արգելքն է: Եթէ Ազրպէյճան շարունակէ զինուորական գործողութիւնները --ինչպէս գիտէք վերջին երկու ամսուան մէջ ան գրաւեց Հիւսիսային Ղարաբաղի 25 առ հարիւրը, պատճառ դառնալով 45.000 Հայերու Հայաստան գաղթելուն-- եւ միաժամանակ եթէ մերժէ երկխօսութիւն հաստատել, այդ պարագային պէտք է որ ամբողջ աշխարհ միջամտէ, ինչպէս կ'ընէ ուրիշ խռովեալ վայրերու մէջ: Հայաստան մեծ ցաւ կը զգայ Պոսնիա - Հերցեկովինի մէջ պատահած ազգամիջեան խտրականութեան համար, բայց եթէ դուք երբեւ լրագրող Ղարաբաղի մայրաքաղաք Ստեփանակերտ երթաք, ձեր աչքերով պիտի տեսնէք որ հոն ալ ազգամիջեան խտրականութիւն կայ, եւ Ստեփանակերտը ճիշդ նման է Սարայեւոյի:

Հ.- Մենք լսած ենք որ դուք միշտ կը յարձակիք թուրք կառավարութեան վըրայ: Չենք գիտեր, մեզի այդպէս ըսած են, եթէ ասիկա իրականութիւն է, ի՞նչ է պատճառը:

Պ.- Ես երբեք չեմ յարձակած Թուրք կառավարութեան վրայ եւ չեմ հասկընար թէ ի՞նչպէս կրնամ յարձակած ըլլալ: Մէկ ժամ վերջ դուք պիտի ունենաք պատճէնը այն խօսակցութեան, զոր այս առաւօտ կատարած եմ:

Հ.- Թերեւս յարձակում չէ, այլեւ քննադատութիւն: Թուրքիան քննադատած էք միշտ:

Պ.- Բայց ասիկա ժողովրդավարութիւն է: Քննադատութեան իրաւունքը, ինչպէս Թուրքիոյ մէջ, նոյնպէս ամէնուրեք ի զօրու է: Մենք մեր այսօրուան խօսակցութեան մէջ ծանրացանք քանի մը կէտերու վրայ: Կանգ առինք Հայաստանի երկար պատմութեան վրայ, չեշտեցինք թէ նուիրուած ենք ժողովրդավարութեան, միաժամանակ երկու հարցումներ ուղղեցինք, որոնք կապուած են Հայաստանի Եւրոպական Խորհուրդի անդամակցութեան առջեւ դրուած պաշտօնական ու անպաշտօն արգելքներու, ինչպէս Թուրքիոյ հետ Հայաստանի յարաբերութիւնները ու Ղարաբաղի հարցը: Ես յայտնեցի մեր տեսակէտը Թուրքեւհայ յարաբերութիւններու մասին եւ պիտի տեսնէք որ շատ դրական տեսակէտ մըն է: Նաեւ մեր չինիչ դիրքաւորումը՝ Լեռնային Ղարաբաղի մէջ, հակառակ անոր որ Թուրքիա չեզոք է սկզբնական շրջանի իր անկողմնակալ կեցուածքէն: Թուրքիոյ այս կողմնակալութիւնը կարեւոր արգելք մըն է հարցին լուծման համար, պատճառները մեզի հասկնալի են, բայց կը սիրենք յուսալ, որ Թուրքիա շուտով կը վերադառնայ իր սկզբնական անկողմնակալութեան: Եւ ինչ որ ամէնէն կարեւորն է, կը սիրենք յուսալ որ հայեւթուրք յարաբերութիւնները կը վերադառնան բազմաթիւ տասնամեակներ առաջուան շրջաններուն, երբ Հայեր ու Թուրքեր միասնաբար Սուլթանին դէմ 1908-ին կը հիմնէին ժողովրդավար կարգավիճակի մը հիմերը: Հայեւթուրք յարաբերութիւնները պէտք չէ գործածուին իբրեւ պատրուակ, որպէսզի մերժուի Հայաստանի մուտքը՝ Եւրոպական Խորհուրդ: Թուրքիա թէ՛ իրեն ու Հայաստանին համար, եւ թէ Եւրոպայի համար լաւ գործ մը ըրած կ'ըլլայ քաջալերելով Հայաստանի մասնակցութիւնը Եւրոպական Խորհուրդ: Այս էր այս առաւօտ մեր ըսածները:

Հ.- Պարոն նախարար, քիչ առաջ Ազրբէջանի Արտաքին նախարարը մեզի ըսաւ, որ Ալմա - Աթայի հրադադարի համաձայնութիւնը կը յարգուի: Բայց դուք քիչ առաջ հակառակը պնդեցիք: Արդեօք ըսել ուզեցիք որ Ալմա - Աթայի հրադադարը որեւէ կերպով խախտա՞ծ է:

Պ.- Կը խորհիմ, որ կողմերէն մէկը չի յարգեր Ալմա - Աթայի համաձայնութեան պայմանները: Ինչպէս գիտէք, Ռաֆայէլլիի կողմէ հրադադարի կոչ կատարուած էր, Հայաստան անմիջապէս դրական պատասխանած էր, նոյնը ըրած էր Ղարաբաղ: Բայց Ազրպէյճան չէր պատասխանած: Յետոյ Նազարպայեւի հրաւէրով գացինք Ալմա - Աթա, ուր հրադադարի մը մասին համաձայնութիւն գոյացաւ: Սեպտեմբեր 1-էն ասդին Հայաստանի ու Ազրպէյճանի սահմանին վրայ կարգ մը տեղեր հրադադարը կը գործադրուի, բայց կարգ մը տեղեր՝ ո՛չ: Իսկ Ղարաբաղի մէջ բացարձակապէս չի յարգուիր: Եւ տարօրինակ է որ Ազրպէյճան, Ալմա - Աթայի համաձայնութիւնը ընդունելով հանդերձ, տակաւին «այո՛» չէ ըսած Ռաֆայէլլիի կոչին: Պատճառը պարզ է. եթէ Ռաֆայէլլիին «այո՛» ըսէ, պիտի ստիպուի Ղարաբաղի մէջ ալ հրադադար ընդունելու եւ պիտի չկարենայ իր զինուորական գործողութեամբ Ղարաբաղը գրաւել շարունակել: Դառնալով ինծի ըսաւ որ Ղարաբաղի մէջ 25.000 հայ զինուորներ կը կռուին: Այս պնդումը այնքան ծիծաղելի է, որքան պնդել թէ Թուրք զինուորներ կը կռուին Ղարաբաղի մէջ: Ես ձեզ կը հրաւիրեմ Ղարաբաղ: Եթէ հոն երթաք պիտի տեսնէք թէ բնակչութեան 90 տոկոսը խաղաղ գիւղացիներ են, որոնք միայն իրենց արտերն ու տուները կը պաշտպանեն:

(Մնացեալը յաջորդով)

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

Այրի Տիկին Դշխուհի Տէտէեան,
Տէր եւ Տիկին Սամուէլ Թադոյեան,
Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Տէտէեան (Միացեալ - Նահանգներ),
Տէր եւ Տիկին Վազգէն Տէտէեան,
եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները
խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, եղբօր եւ ազգականին՝

ՆՈՒՊԱՐ ՏԷՏԷԵԱՆ-ի

մահը, որ պատահեցաւ Հինգշաբթի, Սեպտեմբեր 10-ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Երեքշաբթի, Սեպտեմբեր 15, ժամը 14-ին Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցին եւ մարմինը կ'ամփոփուի տեղւոյն գերեզմանատունը:

Ոչ ծաղիկ, ոչ ծաղկեպսակ:

Փոխան ծաղկեպսակի նուէրները ի նըպաստ Հայաստանին:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՄԱՐՍԷՅԼ -- ՍԷՆ - ԺԵՌՈՄ

Կապոյտ Խաչի «Զ. Շանթ» մասնաճիւղի վարչութիւնը իրմէ յաւէտ բաժնուած ընկերուհիներու յիշատակին պատարագ եւ հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տայ Կիրակի, Սեպտեմբեր 20, ժամը 10-ին Սէն-Ժեռոմի Ս. Սահակ-Մեսրոպ եկեղեցւոյ մէջ: Հոգեհանգիստի աւարտին տեղի կ'ունենայ մատաղօրհնութիւն:

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Հայ ընտանիքի մը երեք երախաները ամբողջ օրը խնամելու համար հայախօս կին մը կը փնտռուի:
Հեռաձայնել.-

47 36 42 69

LE COMITE DE PARIS
de
L'UNION GENERALE ARMENIENNE
de BIENFAISANCE

vous invite au

forum-étudiants

le Mercredi 23 Septembre à 20 h 30

au Centre Culturel A. Manoogian
118, rue de Courcelles, 75017 Paris

AVEC LA PRESENCE EXCEPTIONNELLE DE

PAUL MUNCHEN

(Directeur des relations commerciales de la Compagnie Luxembourgeoise de Télédiffusion CLT)

THEMES :

— Le paysage audiovisuel / L'approche Radio-Télévision

— Comment fonctionnent la radio, la télévision

— Les problèmes légaux

— Les relations et les problèmes avec les pouvoirs publics

— Les métiers de la télévision

— Les éléments de réussite dans les métiers de la communication.

RESERVATION OBLIGATOIRE au 45 20 03 18

(Les réservations se feront dans la limite des places disponibles. Nous vous prions de bien vouloir préciser le nombre de places réservées au plus tôt pour nous permettre de satisfaire vos demandes).

— Entrée libre —

– ՎԵՐԱՄՈՒՏ –

Շ Ա Ւ Ի Լ

Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը կը յիշեցնէ թէ իր վարժարանին 1992-93 դպրոցական տարեշրջանին վերամուտի թուականն է՝ Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 16, ժամը 9-ին:

Վ Ա Լ Ա Ն Ս

Կապոյտ Խաչի Վալանսի միօրեայ վարժարանի արձանագրութիւնները կը սկսին Սեպտեմբեր 16, ժամը 9-ին, Հայ Մըշակոյթի Տան մէջ՝
1, rue de la Manutention
26000 Valence

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ շաբաթօրեայ եւ կիրակնօրեայ դպրոցներու 1992 - 1993 տարեշրջանի վերամուտը տեղի կ'ունենայ 3--12 տարեկան աշակերտներու համար Շաբաթ, Հոկտեմբեր 3-ին, չափահասներուն համար Կիրակի, Հոկտեմբեր 4--ին:

Արձանագրութեան եւ այլ մանրամասնութիւններու համար հեռաձայնել հետեւեալ թիւին՝
(Դիւան Եկեղեցւոյ)
43 -- 59 -- 67 -- 03

Փ Ա Ր Ի Զ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի «Ա. Թադէոսեան» մասնաճիւղի միօրեայ դպրոցը (մանկապարտէզէն մինչեւ ՊԱՔ-ի դասարան) կը բանայ իր դռները Շաբաթ, Սեպտեմբեր 19, կէսօրէ ետք ժամը 3-էն մինչեւ ժամը 6, Մշակոյթի Տան մէջ՝
17, rue Bleue, 75009 Paris
Արձանագրութիւնները՝ նոյն օրը:

Ս Է Ն - Ժ Է Ռ Ո Մ

Սէն-Ժէռոմի Ս. Սահակ - Ս. Մեսրոպ Եկեղեցւոյ Թաղականութեան հովանաւորութիւնը վայելող Մեսրոպեան երկօրեայ հայկական դպրոցը կը վերաբացուի Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 23, ժամը 9-ին:
Դասերը կը սկսին նոյն օրը ժամը 9-ին:
Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան Չորեքշաբթի օրերը ժամը 9-էն 12 եւ Շաբաթ օրերը ժամը 14-էն 16, ուսուցչութեամբ՝ Եղիշէ Ա. Քհնյ. Փանոսեանի, Պ. Խաչիկ Եըլմազեանի եւ ուսուցչուհի Տիկին Սիրանոյշ Մանուկեանի:
Կը խնդրուի ծնողքներէն արձանագրութեանց համար դիմել Թաղականութեան, եկեղեցւոյ բանկալը, Կիրակի առաւօտները ժամը 9-էն 12:
Օթօքարը ամէն տարուան պէս մեր աշակերտները կը փոխադրէ նոյն վայրերէն դպրոց եւ դպրոցէն տուն:

ISSY-LES-MOULINEAUX

COURS D'ARMENIEN

La Croix Bleue Arménienne (Section d'Issy-les-Moulineaux) informe que la rentrée scolaire est fixée au MARDI 15 SEPTEMBRE 1992.
Les cours, destinés tant aux enfants qu'aux adultes, se tiendront de 19h à 22h30 à la M.C.A. 45, rue de la Défense à Issy-les-Moulineaux.
Renseignements et inscriptions auprès de:
Mme Hélène GUL
tél. 46 26 42 48
Mme Chaké GUIRAGOSSIAN
tél. 46 42 45 25

COURS DE DANSES ARMENIENNES

La Croix Bleue Arménienne (Section d'Issy-les-Moulineaux) reprendra ses cours de danses arméniennes le VENDREDI 18 SEPTEMBRE 1992. Les répétitions auront lieu de 19h à 20h à la M.C.A. 45, rue de la Défense à Issy-les-Moulineaux.
Les enfants (filles et garçons), âgés de 6 à 15 ans, peuvent se faire inscrire auprès de Mme Nicole ESSAYAN
tél. 47 36 27 14

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 16

MERCREDI
16 SEPTEMBRE
1992

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 900 Ֆ. — Վեցամսեայ : 460 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.200 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

68րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.886 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 68e ANNÉE — No 17.886

ՊՈԼԻՍ

Բ. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆԻ ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՍՈՒԼԻՍԸ

(Գ. եւ վերջ)

Հ.- Թուրքիոյ Հանրապետութեան նախագահ Թուրկութ Էօզալ առաջարկ մը ըրաւ. ըսաւ որ Ատրպէյճան պէտք է ընդունի որ Ղարաբաղ Հայաստանի կապուի, բայց ատոր փոխարէն Ատրպէյճանն ալ Նախիջեւանի պէտք է միանայ նրբանցքով:

Գ.- Ըսէք որ ասիկա Էօզալին պաշտօնական...

Հ.- Ո՛չ, իր անձնական տեսակէտն էր:

Գ.- Ուրեմն անձնական տեսակէտներու մասին չեմ կրնար մեկնաբանութիւններ ընել: Բայց եթէ նրբանցքներու այսպիսի խնդիր մը օրակարգի գայ, գիտէք որ Նախիջեւան և Ղարաբաղ ուղղակիօրէն զուգահեռ հարցեր չեն: Նախիջեւան սահմաններ ունի Թուրքիոյ եւ Իրանի հետ, բայց Ղարաբաղ որեւէ երկրի հետ սահման չունի եւ Ղարաբաղը վտանգ կը մեռնի եթէ առանց ճամբու ու նրբանցքի մնայ: Կը խորհիմ թէ պէտք է հեռու կենանք որեւէ պրոյումէ, որ կրնայ խնդրոյ առարկայ դարձնել Հայաստանի կամ Ատրպէյճանի հողերը, բացի Լեռնային Ղարաբաղի չըրապատուած հողամասէն: Հարցը այն է, թէ ի՞նչ պիտի ըլլայ ճակատագիրը 120 հազար Հայերու, որոնք կը բնակին Ղարաբաղի մէջ, որոնք ունին իրենց Խորհրդարանը եւ այլ ինչ ինչ կազմակերպութիւններ:

Հ.- Ըսել կ'ուզէք որ նրբանցքի այսպիսի հարցեր անիրատե՞ս են, կամ անընդունելի՞:

Գ.- Թէ՛ անիրատես, թէ՛ անընդունելի:

Հ.- (Մէհմէտ Ալի Պիրանտն է հարցնողը).- Կ'ուզեմ անդրադառնալ հայ-թուրք յարաբերութիւններու: Ըսիք որ Թուրքիա պատած է կողմնակալ քաղաքականութիւն վարել: Շատ զոհ չէք ատկէ: Միաժամանակ թուրք պատուիրակութիւն մը Երեւան գնաց անցեալները: Կրնա՞ք ըսել, թէ ինչ է ներկայիս կացութիւնը եւ ինչեր են կարելիութիւնները յարաբերութիւնները բարելաւելու համար:

Գ.- Ուրեմն, ես կը խորհիմ, թէ Թուրքեւհայ յարաբերութիւններու բարելաւումը Լեռնային Ղարաբաղի հարցին մէջ նպաստաւոր արդիւնք կ'ունենայ: Ասիկա ճիշդ հակառակն է այսօրուան կացութեան, որովհետեւ Թուրքիա կը պնդէ որ նախ պէտք է լուծուի Ղարաբաղի հարցը, որպէսզի բարելաւուին մեր երկուքին յարաբերութիւնները: Մեր տեսակէտը այն է, որ մեր յարաբերութիւնները պէտք է բարելաւուին առանց նախապայմանի: Մենք շատ դժուար անցեալ մը ունեցած ենք եւ կարենալ յառաջանալու համար, պէտք չէ որ պայմաններ առաջ դնենք: Պայմանները պիտի դժուարացնեն հարցը: Մինչդեռ մեր խոնարհ կարծիքով, այդ է որ կը կատարուի հիմա: Մենք ո՛չ մէկ պայման յառաջ կը քշենք 1915-ի կամ Կիպրոսի նման խնդիրներու առընչութեամբ, առանք յարաբերութիւններու հաստատումէն վերջ կրնան օրակարգի գալ երկխօսութիւններու ճամբով: Ես դժբախտաբար Երեւան չէի, երբ Թուրք պատուիրակութիւնը եկաւ, անոնք տեսակցեցան վարչապետին ու օգնականին հետ: Լեւոն Տէր-Պետրոսեան, հակառակ ժողովուրդին կողմէ իր վրայ կատարուած ծանր ճնշումներուն, մասնաւորապէս երկու տարի առաջ բացում մը կատարեց Թուրքեւհայ յարաբերութիւնները բարելաւելու, դիւանագիտական յարաբերութիւններ, առեւտրական կապեր հաստատելու ուղղութեամբ: Մենք ցարդ որեւէ որոշ պատասխան չենք ստացած: Փոխանակ այսպիսի պատասխան մը ստանալու, տեսանք որ Թուրքիա հետզհետէ կը դրաւէ կողմնակալ դիրք մը, որմէ մենք գոհ չենք, ինչպէս որ գոհ չեն նաեւ Թուրքիոյ մէջ որոշ շրջանակներ: Կը սիրենք յուսալ, որ Թուրքիա կը վերադառնայ իր անկողմնակալ դիրքին, բայց եթէ Թուրքիա շարունակէ կողմնակալ մնալ, եւ պնդէ հին թղթածրարներ բանալու ուղղութեամբ, մենք ալ նոյնը կ'ընենք: Բայց մենք կը նախընտրենք դրական ու շինարար ճամբան:

Հ.- Կրնա՞մ երկրորդ հարցումս ուղղել քրտական հարցի առընչութեամբ: Ես հետաքրքիր եմ գիտնալու ձեր կեցուածքը քրտական հակամարտութեան նկատմամբ: Այս մասին Երեւանէն հակասական

(Շար.ը Գ. էջ)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՎԱԶԳԷՆ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

ՊԵՏԱԿԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐԻ ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՏԱՐ ԵՒ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՐՑԵՐՈՒ ՀԱՄԱԴՐՈՂ

«ՌԱԿ»Ը ԿԸ ՔԱՇՈՒԻ ԱԶԳ. ԴԱՇԻՆՔԷՆ

Սեպ. 11-ին, Հանրապետութեան նախագահը Լ. Տէր-Պետրոսեան երկու հրամանագիր ստորագրած է, մէկը կը վերաբերի Ազգ. Ապահովութեան Խորհուրդի ամբողջացման, իսկ միւսը՝ Վազգէն Մանուկեանի նոր պաշտօնի մը գլուխ նշանակման: Հայաստանի նախկին վարչապետը կը դառնայ պետական նախարարի պաշտօնակատար եւ իրեն կը յանձնուի պաշտպանութեան հարցերը համադրողի պարտականութիւնը:

Առաջին հրամանագրով ուրեմն կ'ամբողջանայ Ապահովութեան (Անվտանգութեան) Խորհուրդը, որու մէջ կը մտնեն նաեւ վարչապետը, փոխ-վարչապետը, պաշտպանութեան հարցերը համադրող պետական նախարարը, Գերագոյն Խորհուրդի Պաշտպանութեան եւ ներքին գործերու հարցերու մշտական Յանձնաժողովի նախագահը, ինչպէս նաեւ լիազօր ներկայացուցիչներ ՀՀՇ-ի, ՌԱԿ-ի եւ ՀՅԴ-ի (Խորհրդարանի կողմէն):

Գալով երկրորդ հրամանագրին, ան կարեւոր պաշտօն մը կու տայ նախկին վարչապետ՝ Վազգէն Մանուկեանի, որ կը դառնայ Պաշտպանութեան հարցերու համադրող: Իր իրաւասութեան ներքեւ՝ կը գտնուին Պաշտպանութեան նախարարութիւնը իր բոլոր կառոյցներով, յատուկ ծրագիրներու պետական վարչութիւնը, արտակարգ իրավիճակներու պետական վարչութիւնը, պաշտպանութեան արդիւնաբերութեան Խորհուրդը: Եւ որովհետեւ պաշտպանութեան կառոյցները ապակուսակցական են, Վ. Մանուկեան քաշուած է իր հիմնած՝ Ազգային Ժողովրդավար Միութենէն: Այդ կուսակցութեան ուրիշ մէկ հիմնադիրը՝ Դաւիթ Վարդանեան (ի դէպ, երկուքն ալ նախ Ղարաբաղ Կոմիտէի, ապա՝ ՀՀՇ-ի անդամ) ելոյթ ունեցած է հեռատեսիլէն եւ բացասական կարծիք յայտնած է Վազգէն Մանուկեանի նշանակումին կապակցութեամբ, պատճառաբանելով, որ մէկ հոգի չի կրնար բան մը փոխել ներկայ իրավիճակին մէջ: Իր խօսքերով «Ազգային Դաշինք»ի անդամները (որու մաս կը կազմէ նաեւ իր կուսակցութիւնը) կ'առաջարկէին պաշտպանութեան խնդիրները ամբողջութեամբ ընդդիմութեան վրայ դնել եւ 100 օր ետք անոնցմէ հաշուետուութիւն պահանջել տարուած աշխատանքին մասին: Վարդանեան ըսած է որ նախագահը մերժած է այդ առաջարկը:

**

Հայաստանի Ռամկավար Ազատական Կուսակցութեան պաշտօնաթերթը՝ «Ազգ» Սեպ. 12-ին հրատարակած է ՀՌԱԿ-ի եբեսփոխանական խմբակցութեան յայտարարութիւնը, ուր կը նշուի որ Ազգ. Դաշինքը չէ յաջողած իրագործել քաղաքական պայքարը Խորհրդարանի մէջ պահպանելու հիմնական պայմանը, ինչպէս նաեւ մնալ հեռու անհատական եւ հատուածական մօտեցումներէն, բարձրանալով իրական կուսակցական - քաղաքական մակարդակի: Ուրեմն, ՀՌԱԿ-ի եբեսփոխանական խմբակը այլեւս պիտի չմասնակցի Դաշինքի յետագայ աշխատանքներուն: Ատոր փոխարէն կ'առաջարկէ Խորհրդարանը ներկայացուած կուսակցական խմբակցութիւններու խորհրդարանական համագործակցութեան նոր ձեւեր, մասնաւորապէս բոլոր կուսակցութիւններու աշխատանքները համակարգող միջկուսակցական մարմին ստեղծել:

**

Հացի տագնապը միշտ նոյն սուր բնոյթը ունի Հայաստանի մէջ: Խանութներու առջեւ հերթերը կը տեւեն 24 ժամ շարունակ: Արդարեւ, Սեպ. 14-ի գիշերը Պաթումէն հացահատիկներով բեռցուած կառախումբ մը ճամբայ ելած է, բայց, նոյն գիշերը Սադախլու - Շուլաւէր (Վրաստան) մասը պայթեցուցած են մեծ կամուրջը եւ կառախումբը ճամբան մնացած է: Սեպ. 15, Երեքշաբթի առտու, երբ կը խօսէինք Երեւանի հետ, մեզի ըսուեցաւ թէ համաձայնութիւն գոյացած էր Վրացիներուն հետ, որ կամուրջը վերականգնեն հայ շինարարները, ինչ որ եղած էր եւ ժամը 11-ին պէտք է լրացած ըլլար շինութիւնը:

**

Լ. ՏԷՐ - ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ ԱՄԵՐԻԿԱ ԿԸ ՄԵԿՆԻ

Շաբաթ, Սեպ. 19-ին, Մոսկուայի ճամբով Նիւ-Եորք կը մեկնի Հանրապետութեան Նախագահ Լ. Տէր-Պետրոսեան, որ ՄԱԿ-ի ազգաժողովին առջեւ ելոյթ պիտի ունենայ Սեպ. 23-ին:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ արտաքին նախարարներու նիստը, որ գումարուած էր Պոլիս, Սեպ. 10 եւ 11-ին աւարտեց իր աշխատանքները: Խորհուրդը հաստատած է թէ ժամ առաջ տրամադիր է ընդունելու նախկին Խորհ. Միութեան եւրոպական Պետութիւնները, այն չափով որ անոնք իրենք իրենց ժողովրդավար ուղղութիւններ կու տան, ճշդած է Թուրքիոյ Արտաքին նախարարը (որ ժողովրդավարութեան մասին խօսելու համար ճիշդ ընտրուած մարդն է...): Յանուն Ֆրանսայի, Ժորժ Քիէժման յայտարարած է թէ Ռուսաստան, Մոլդովա, Ուկրանիա եւ Բելառուս «արդէն Եւրոպայի դուռն են»: Կը մնայ Կովկասի երեք Պետութիւնները, որոնք տեղական կնճիռներու մէջ են, բայց, մարդկային իրաւանց կազմակերպութեան պատասխանատուները չեչտած են Վրաստանի, Հայաստանի եւ Ատրպէյճանի՝ «եւրոպական կոչումը», նոյնիսկ կ'աւելցնէ Մոնտի Թղթակիցը, «եթէ Պ. Րաֆֆի Յովհաննէսեան, Հայաստանի Արտաքին նախարար, առիթէն օգտուեցաւ Թուրքիան խնդրոյ առարկայ ընելու Լ. Ղարաբաղի կապակցութեամբ»: Ինչ կը վերաբերի Ղազախստանի, Կիրգիզստանի, Ուզբեկստանի եւ Թիւրքմէնստանի, Քաթրին Լալիւմիէռ (Խորհուրդին ընդհանուր քարտուղարը) յայտարարած է թէ անդամակցութեան հարց չի կրնար ըլլալ, այլ միայն՝ գործակցութեան: 27-երու վերջնական զեկոյցը բաւական հարցեր ստեղծած է նախկին Եուկոսլաւիոյ պատճառաւ եւ Զէթին (Խորհուրդին հերթական նախագահութիւնը Թուրքիան կ'ապահովէ այս շրջանին) ստիպուած եղած է միջին ճամբայ մը ընտրել եւ գոհանալ դիմումով մը Ապահովութեան Խորհուրդին, որպէսզի «անհրաժեշտ միջոցները» ձեռք առնէ:

ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎԻ ՆԱԽԱԳԱՀԸ՝ Անրի Էմմանիւէլլի, որ նախկին գանձապահն էր ընկերվարական Կուսակցութեան, մեղադրանքի տակ առնուեցաւ Իւրպա ծանօթ հարցին առընչութեամբ: Կուսակցութեան ընտրական գործունէութեան դրամի հայթայթման եւ Սարթի նահանգին մէջ Իւրպա-ի գանձած միջնորդչէքերու մէջ, Էմմանիւէլի չընդունիր որեւէ մեղսակցութիւն եւ այդ պատճառաւ մերժած է ըստորագրել դատաւորին ներկայացուցած առենագրութիւնը որ զինք կը մեղադրէ՝ «ազդեցութեան չահագործումի եւ մեղսակցութեան» համար:

ԳԱԳՐԱՅԻ մէջ (Վրաստան) բուռն բախումները շարունակուած են, Կիրակի գիշեր, աբխազ եւ վրացի ուժերու միջեւ, հակառակ Սեպտեմբեր 3-ի հրադադարին: Քանի մը տասնեակ վիրաւոր կայ:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ Ներքին նախարարը պաշտօնական այցելութեամբ մը գտնուած է Իրան ուր տեսակցութիւններ ունեցած է քիւրտ զինեալ ՓՔՔ կազմակերպութեան մասին: Իսմէթ Սէզկին պահանջած է որ Իրան թիկունք չկանգնի քիւրտ զինեալ խումբերուն. ատոր փոխարէն Իրանի իշխանութիւնն ալ մտահոգութիւն յայտնած է որ շահին կողմնակից իրանցի ժողովրդային մարտիկները Թրքական նեցուկ կրնան վայելել իրենց գործունէութիւնը ծաւալելու համար:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ Հաքքեարիի սահմանամերձ Աքթիւթիւն գիւղին մէջ բուռն բախում ունեցած են ՓՔՔ-ի զինեալներ ու Թուրք ապահովութեան ուժեր. Քիւրտերը յարձակած են հրթիռարձակներով, ինքնաշխատ զէնքերով ու ծանր հրետանիով, իսկ Թրքական ուժերը ուղղաթիռներէ կրակ բացած են յարձակողներուն վրայ: Թուրք մամուլին համաձայն, 30 քիւրտ զինեալ ու 21 Թուրք զինուոր, սպայ ու ապահովութեան պաշտօնեայ սպաննուած են:

ՆՈՐ ԳԻՐՔԵՐ ԼԻԲԱՆԱՆԷՆ

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

Գ.

Լիբանանի 20 տարի տեւող խենթութեան նոպան (եւ կամ՝ մարդկային բարոյական ու իմացական իրագործումներու աւաւոր այդ վատնումին) ետին կայ դաժան իրականութիւնը տնտեսական եւ քաղաքական հրամայականներու որոնց առջեւ անզօր բանաստեղծներու եւ բարոյախօսներու կամքը) ու մշակութային ենթակառոյցներու քանդումը ի՛նչ բացառիկ առիթ էր մեր գրողներուն համար արթըննալու մեր հարիւր տարուան կախարդական քունէն, գործի լծելու մեր սառած զգայարանքները, պայթեցնելու երեւակայութեան սառեցած լեզուական արուեստական դրախտներու փուչիկները եւ ազատելու անցեալի մտաւորական քարացած սովորութիւններէն: Բան մը՝ որ մօտ դար մըն է կը փորձենք ու չենք յաջողիր: Առաջին անգամ փորձը եղաւ 1914-ին, Պոլսոյ մէջ «Մեհեան» հանդէսի շուրջ խմբուած երիտասարդ գրագէտներով ու բանաստեղծներով: Ապա յաջորդեց 1930-ական թուականներուն փարիզեան «Մենք» շարժումը, նորէն երիտասարդ, ըմբոստ արուեստագէտներու ճիգերով: 1940-ական թուականներու վերջերուն արդէն կը հասնէր Օշականի, Թէքէեանի, Շանթի գեղագիտական ըմբռնումներու տիրակալութիւնը մինչ յաջորդ տասնամեակին յետպատերազմեան, այսինքն սփիւռքեան գրողները գիտը կ'ընէին Փարիզի Տղոց արուեստին ու խանդավառուած էին անոնց յանդգնութիւններէն: Սակայն այդ գիտը մնաց կրաւորական ապրում մը ու ոչ ոք համարձակեցաւ դուրս փախիլ գրական որբանոցներէն ու նետուիլ ազատ աշխարհի հրապարակները, ազատութեան վտանգները աչքը առնել ու ինքն իր ճակատագիրը իր ձեռքով գրել: Եւ այս յանդգնութեան յաջողութիւնը կրթութեան, աշխարհը տեսնելու կամ բացառիկ տաղանդ ունենալու ալ հարց չէր որովհետեւ Փարէզի փորձը կար աչքին որ նկարագրի որակի հարց էր աւելի քան տաղանդի: Միջին Արեւելքի, Միացեալ-Նահանգներու մեր գրագէտները պարզապէս չուզեցին «դէշ մարդ ըլլալ» օրուան իշխանաւորներուն հետ (հաւանաբար միակ բացառութիւնը Օննիկ Թիփուզեանը եղաւ որուն «Կարմիր» ձախող վէպը յաջողեցաւ որոշ ցնցում մը տալ մտաւորական դասուն) ու քայլ բռնեցին անոնց հետ: Նոյնիսկ Անդրանիկ Ծառուկեանին հանրածանօթ «Թուղթ առ Երեւան»ը օրուան գրական ճաշակին կատարելագործուած մէկ կերպարանքն է ու չի բերեր գրական ըմբոստ նկարագրի մը վկայութիւնը: Պէյրութի մեր բոլոր գրողները այցելած էին Պուրճի հրապարակին եւեւ թաղերու Մարիքաները բայց բերաննին, ականջնին ու աչքերնին գոց դուրս եկած էին՝ երազ, իտէալ, «Հայ հոգի» երգելու կոտրած ձայնով, իրենց երէցներու ներկայութեան սուսթա ըրած...: Թէքէեանը գոնէ հարազատ էր ինքնիր հետ ու իր «Հայ հոգին» իր ներքին անձին մաքուր արտացոլացումն է երեւակայութեան պաստառին վրայ: Ճիշդ է որ արուեստագէտը գերագոյն դերասանն է որուն ապրումն ու արտայայտութիւնը կրնան բոլորովին հակասել իրարու — սակայն ատիկա իրաւունք մըն է զոր աստուածները միայն բացառիկ տաղանդներու կը շնորհեն: Բայց երբ միջակ տաղանդ մըն է որ դեռ չէ ձերբազատած իր թաղի մուխթարին հեղինակութեան մոգական ուժէն եւ շատ շատ կրնայ ապաստանիլ ցնորքի կամ երազանքի գիրկը՝ այն ատեն դերասանութիւնը եւ կեղծիքը մահացու մեղքերու կը վերածուին որոնց գինը ահարկու է:

Վրայ եկաւ 60-ական տարիներու սերունդը, յար եւ նման իրենց մեծ եղբայրներուն եւ որոնք կուսակցական կամ հոգաբարձական պաշտօններուն պաշտպանութիւնը փրկութեան օղակի պէս իրենց վիզը անցուցին ու լծուեցան հին ջաղացքին աւելի հին երկանաքարը դարձընելու: Այս օրերուն էր որ զուգադիպեցաւ հայաստանեան մշակութային ազդեցութեան աղէտը — մարքսիստ «գեղագիտական» տիպ-տապան տեսարաններու օրհնութիւն՝ որոշ ընտրեալ գրողներու վրայ: Հիմա սկսանք հասկնալ թէ ինչ ամայութիւն, ինչ կեղծիք կը տիրէր այդ մարդոց մէջ երբ երկու անոյշ խօսքով, երեք սուտ գովեստով կը գնէին հանրութենէ սոված, ինքնավստահութենէ պարպուած կամ իրապէս, անկեղծապէս համայնավարութեան բարձրագոյն իտէալներուն հաւատացող սփիւռքեան բանաստեղծները: Ամէն պարագայի մէջ, այդ օրերուն հարիւրէ աւելի բանաստեղծ կար Սփիւռքի տարածքին, Երուսաղէմի խունկերէն մինչեւ Լոս Անճըլըսի «սմոկ»ը ապրող ու տառապող, իր Հայութեան ճակատագրով խարանեալ, բայց չկայ մէկ հատ իսկ՝ որ դուրս բանէր ու բոլորովին ինքնատիպ ու անկախ գրականութիւն մը մշակէր: Գրական ոչ մէկ խումբ, ոչ մէկ դայթակղութիւն, ոչ մէկ յախուռն թռիչք կը խանգարէ մեր գրականութեան անդորր աւազանը: «Երեւոյթները փրկելու, գլխու-ցաւ չըլլալու, մարդոց մըրափը չխանգարելու, հանրային բարոյականը պահպանելու» քաղաքականութիւն մը՝ որ մեր ընկերային կեանքին վրայ ալ իր ամլացուցիչ ազդեցութիւնը ունեցած է, սահեցնելով ոչխարի հօտերու պէս (Փարաճանով եւ Փէլէշեան իրենց ֆիլմերուն մէջ օգտագործած են այս թեման...) ժողովուրդ մը Սփիւռքի մէջ որ կա՛մ դրամի ուժին կ'ապաւինի իր հոգին փրկելու համար կամ ալ Հայաստանին կը դառնայ իր ազգային ինքնութեան ապահովութիւնը գտնելու համար, հայրենիքի ազնիւ գաղափարը վերածելով տեսակ մը «սանաթորիում»ի ուր կը դիմէ ան երբ պարտուած է Սփիւռքի ճակատամարտէն:

Այսպէս է, որ որքան որ կրնանք դատել արուեստի քաղաքակրթութեան ընթացքէն՝ բոլոր այն գրագէտներն ու բանաստեղծները որոնք պահանջքը չեն զգացեր կամ քաջութիւնը չեն ունեցեր ըմբոստանալու Թէքէեանի, Մեծարենցի, Շուշանեանի կամ Թումանեանի գրական ըմբռնումներուն դէմ՝ 2000 թուականէն անդին պիտի չկարդացուին համալսարանական ուսանողութեան կողմէ: Լաւագոյն պարագային ու եթէ օժտուած են մարդկային բարոյական յաւերժական արժէքներու գիտակցութեամբ՝ պիտի դառնան «դասական» գրողներ, այսինքն՝ դաստիարակիչ, ողջմտութիւնը բիւրեղացնող իմաստութեան պարագաներ:

Իսկ ի՞նչ կրնայ ըլլալ ճակատագիրը ըմբոստացողներուն որոնք հոս հոն գլուխ ցցեցին Սփիւռքի կարճ պատմութեան ընթացքին - Պոլսոյ «Սան»ի շուրջ ստեղծըւած յեղափոխական սերունդը, ըմբոստացումի առաջին փորձերը Թեհրանի «Նոր էջ»ի տղոց ու աղջկանց, Գրիգոր Պըլտեանի նման բացառիկ տաղանդներու առանձնակատար արդիականութիւնը, Պէյրութի «Մէր» հանդէսին շուրջ խմբուած գրական կատաղի աշարեկիչներու խոյանքները, Լոս Անճըլըսի խառնարանին մէջէն բիւրեղացումի գացող Տաճատ Եարումեանի մը, Վահէ Պէրպէրեանի մը գրականութիւնը եւ կամ AIMի հայկական լուսահոգի «Փողոց»ի էջերուն մէջ արտայայտութեան ճգտող նոր ձիրքերն ու թարմ խառնուածքները, Նիւ-Եորքէն Վեհանոյշ Թեքեանի նուաճած գրական անջրպետը ուր փորձը կայ արդիականութիւն ու հայկականութիւն միաձուլելու: այս թիւը վերջնական չէ ոչ ալ ամբողջական սակայն յուսալու է որ այս 50 հոգինոց խմբակը բաւական կը հասուննայ՝ հեռանալու համար ըմբոստացումէն ու վերածուելու տոկուն փաղանգի մը որ նոր առանցքը կազմէ մեր գրական կեանքին 21-րդ դարու սկիզբներուն:

Այս յոյսին իրականացումին գլխաւոր դերակատարը Պէյրութի մեր Հայութիւնը կը մնայ, իր կառոյցներով, հաստատութիւններով, իր լեզուի հետ մտերմութեամբ ու վերջին դէպքերու իր ահաւոր փորձառութեամբ: Գրականութիւնը ամէն բանէ առաջ ոգի է ու բարոյական կորով, հաւաքական ուժ եւ հաւատք: Տաղանդը եւ աշխատանքը վերջը կրնան աւելնալ կամ ոչ՝ այդ դուրս է մարդկային կամքէն, սակայն ինչ որ ստոյգ է մեր հասողութեան մէջն է՝ ատիկա սէրն ու մանաւանդ յանձնառութիւնն է Գաղափարին, Մտքին: Եւ այս տողերը կը մղուինք գրել Գարեգին Կաթողիկոսի «Վասն Հայրենեաց» (Անթիլիաս, 1992) վտիտ հատորին առիթով, 46 էջնոց գրքոյկ մը որ կրնայ գրական մեծ արժանիք չունենալ բայց որ վստահօրէն խորհրդանշանն է ոգեկան շատ կարեւոր այլ երեւոյթի մը որ հայկական աւանդական հոգեկանութիւնն է (spiritualisme), մարդկայնութիւնն է (humanisme) որոնց շնորհիւ մեր ժողովուրդը պահած է իր գլուխն ու ոգին դարերու ընթացքին:

Սիտնի, Աւստրալիա

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ

ՄԱՄՈՒԼ

ՏԽՈՒՐ «ՏՕՆԱՎԱՃԱՌ» ՕՂԱԿԱՁԵՒ ԶԲՕՍԱՅԳՈՒՄ

Չգիտես ո՛ր կողմ նայես, որպէսզի չըհանդիպես թշուառութեան:

Օղակաձեւ այգում տեղ գտած իւրայատուկ տօնավաճառը վաղուց էր գրաւեցրել ուշադրութիւնս: Դեռ չորս տարի առաջ նկատել էի մէկ-երկու հոգու, որ օգտագործած կամ խիստ հնացած իրեր էին վաճառում: Զարմանում էի, թէ ինչպէս են այդ ապրանքները գրել վաճառքի. ո՛վ է ուշադրութիւն դարձնելու դըրանց վրայ: Իսկ այսօր այդ մարդկանց թիւը գումարուել է, աւելի ճիշդ՝ բազմապատկուել:

Ապրանքներն էլ տարատեսակ են դարձել՝ հագուստից մինչեւ կենցաղային իրերը: Վաճառւում են չնչին գներով՝ 3, 5, 10, 15 ռուբլի, մտածե՞լ արդեօք, թէ ինչ երեւոյթ է սա: Ինքնին հասկանալի է իրողութեան պատճառը, սակայն ամէնը իրենցից՝ վաճառողներից լսելու համար մօտեցայ՝ չկասկածելով, որ կարող եմ հանդիպել «ընդդիմութեան», չըմտածելով, որ կարող եմ անզգուշաբար խոցել նրանց դառնացած միտքն ու հոգին:

Իմ ներկայանալու փորձը յուզմունքի ալիք բարձրացրեց:

- Պէտք չէ, աղջիկ ջան, թող գնա: Անիմաստ է: Մի՛ նեղացրու մեզ էլ, ձեզ էլ:

Այնուամենայնիւ, յամառութիւնս յաղթանակեց: Ես չհասցրի նախատեսուած հարցերս տալ: Յուզուած ու բորբոքուած մարդիկ իրենք տուեցին ամէնի պատասխանը:

- Չորս ամիս է թոշակ չենք ստացել: Ստիպուած հնացած իրեր ենք վաճառում:

- Եթէ դա էլ չլինի, մարդիկ իրենք իրենց են ծախելու, - ակնարկում է մօտ անցեալում աւտօշուկայում կատարուած փորձը:

Մի տղամարդ՝ չափազանց յուզուած.

- Տուն ունէի: Քանդեցին, որ տեղը բարձրայարկ կառուցեն: Քանի տարի է սեփական հասցէ չունեմ: Մի կերպ վարձով ապրում ենք: Որդիս վիրաւոր հիւանդանոցում է, փող չունեմ, որ մի բան տանեմ մօտը:

Արամայիս Խաչատրեանը (նա կօշիկ էր գնել 140 ռուբլով) բացայայտ մեղադրանք շպրտելով իշխանութիւնների հասցէին՝ փորձեց բանաստեղծօրէն աւարտել ասելիքը.

Եթէ այդպէս գործը գնա մշտական,
Մենք բոլորս պիտի դառնանք
մուրացկան:

Իսկ Մանուշակ տատը երեք տարի առաջ է Բաքուից եկել Հայաստան: Ապրում է դպրոցում, միայնակ:

- Պետութեան տուած վերմակ-տօշակն ունեմ մինակ, էդա: Իրեք տարի ա էս գործով եմ զբաղուած: Ի՞նչ անեմ, փող ա պէտք: Հլա էս տարի էլ մուրացկանութիւն եմ սկսել անել: Մտնում եմ շուկայ, մի քանի հատ տանձ, խնձոր եմ խնդրում ու դուրս գալիս:

Այլեւս անկարող էի լսել անսպառ տեղացող յուսահատ գանգատները: Հրաժեշտ տալով՝ փութալով հեռացայ, որովհետեւ անզօր էի զգում որեւէ բանով օգնելու, սփոփելու:

Ասենք, սոված փորին ի՞նչ սփոփանք:

Մինչդեռ, հայեացքդ չթեքած՝ մարդիկ են անցնում անտարբեր, արտաքնապէս խաղաղ դէմքերով: Մինչդեռ, 100 քայլ այն կողմ մարդիկ կոմիսիոնից, իր գինը բազմակի անգամ գերազանցող ապրանքներ են գնում՝ չգիտենալով, որ իրենց կողքին կան մարդիկ, որ ապրելու համար իրենց վերջին հնարաւորութիւնն են օգտագործում:

ՓԻՐՈՒԶԱ ԹԵՄՈՒՐԵԱՆ
Երեւանի Պետական Համալսարանի
ուսանողուհի

ԽՄԲ «ՅԱՌԱՋ»ի.- Որպէս մեղմացուցիչ դէպք յանցանաց, թերթին խմբագրութիւնը հետեւեալ անհեթեթութիւնը կը հրամցնէ.-

«Փետրուար»ի («Հայաստանի Հանրապետութեան» յաւելուած) կողմից.- Նմանատիպ շուկաները ինչ-որ անծանօթ երբան չեն նոյնիսկ ամենազարգացած երկրներում: Մերի իւրայատկութիւնը, այդտեղից էլ՝ թղթակցի տխուր խորհրդածութիւնները հետեւանք են դրա դրսեւորման նորութեան եւ ընդարձակուելու միտումի:

ԻՐԱՔԻ ՄԱՍՆԱՏՈՒՄԸ ԱՆԽՈՒՍԱՓԵԼԻ՞ Է

Երկու տարի առաջ, Դամասկոսի եւ Թեհրանի հովանաւորութեան տակ Պէյրութի մէջ ժողովի մը կը մասնակցէին իրաքցի ընդդիմադիրները: Յետոյ փետրուարին երկրորդ ժողով մը գումարուեցաւ Ռիատի մէջ որուն ներկայ չեղան քիւրտերն ու համայնավարները: Իսկ Վիէննայի մէջ կազմակերպուած երրորդ ժողով մը քով քովի բերաւ գլխաւոր երկու քրտական կազմակերպութիւնները - Քիւրտ Հայրենասիրական Միութիւնը եւ Քրտական Ժողովրդավար Կուսակցութիւնը-, Շիիներու եւ ազգայնականներու կազմակերպութիւններ ու անկախ անձնաւորութիւններ: Այս ժողովին ընտրուած Ազգ. Խորհուրդը ընդունեցաւ քիւրտ ժողովուրդին ինքնորոշման իրաւունքը, առանց որ ան դադրի միաւորուած իրաքեան հայրենիքին մաս կազմելէ:

Յուլիսին քրտական գործադիր մարմինի մը կազմութիւնը զուգադիպեցաւ թըրքական քաղաքականութեան ճկուն մէկ քայլին, հակառակ անոր որ մինչ այդ Թուրքիա միշտ հակառակած էր քրտական որեւէ ձեւի ինքնավարութեան: վախնալով որ նման բան մը իր ազդեցութիւնը կրնայ ունենալ Թուրքիոյ 10 միլիոննոց քիւրտ բնակչութեան վրայ: Թուրքիա Եփրատի ջուրը օգտագործելու խնդրով Սուրիոյ հետ ունեցած վէճին առիթով ապահոված է որ Հաֆըզ Ասատ որեւէ օժանդակութիւն չկատարէ քիւրտ զինեալ խմբակներու (ՓՔՔ): Ասկէ զատ երկու քիւրտ պարագլուխները՝ Պարզանի եւ Թալապանի քանիցս գտնուեցան Անգարայի պատասխանատուներուն քով: Անոնք ընդունուեցան նաեւ Միացեալ-Նահանգներու շրջանի Արտաքին նախարարին Ճ. Պէյքըրի ու ապահովութեան հարցերու նախագահական խորհրդականին հետ: Անոնք քաջալերեցին զանոնք որ ազգային ղեկավարութիւն մը ունենան. Ամերիկացիները խոստացան նաեւ ուսումնասիրել անոնց խնդրանքը որ Իրաքի կառավարութեան առնելիքները իրենց տըրամադրութեան տակ դրուին: Ընդդիմադիրները կը մտածեն 200 հազար հոգինոց բանակ մը հիմնել ու կը պահանջեն որ ՄԱԿ-ը հանդարտ գօտի մը հաստատէ Իրաքի հիւսիսակողմը եւ Ս. Հիւսէյնի զօրքը իրաւունք չունենայ մարտական ուղաթիռները գործածելու:

Իրաքի համար զինուորական լուծումի մը փորձերը կը զուգադիպին Միացեալ-Նահանգներու ընտրապայքարի սկիզբին: Պուշ որ ամէն անգամուն աւելի ձախող արդիւնք ձեռք կը ձգէր հարցախոյզներու մէջ, թիրախ եղաւ քննադատութիւններու որոնք կ'ըսէին թէ չէր յարգած Հիւսէյնը տապալելու իր խոստումը: Այն ատեն, Իրաքի Հողամշակութեան նախարարութեան մէջ ՄԱԿ-ի քննիչներուն հետախուզութեան հարցը ծագեցաւ: Ուաշինկթըն որոշեց նոր սաւառնակիր մը 2400 զինուորներով ղրկել Պարսկական ծոցը եւ տագնապը հարթուեցաւ: Երբ Պաղտատը ռմբակոծելու Պուշի ծրագիրը անտեղի նկատուեցաւ, ան որոշեց յատուկ գօտի մը ստեղծել Իրաքի հիւսիսակողմը: Շատ որոշ չէ որ ինչպէս այդ շրջանի բընակչութիւնը ապահով պիտի զգայ ինքզինք, երբ Հիւսէյն իր տրամադրութեան

ԳՐԱՒԵԱԼ ՀՈՂԱՄԱՍԵՐՈՒ ԲԱՌԵՐՈՒ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

Իսրայէլ - պաղեստինեան կնճիռը յաճախ ներկայացուած է որպէս քարերու պատերազմ մը. սակայն ան նաեւ բառերու պատերազմ մըն է որ կրնայ նոյնպէս վիրաւորել: Բառերը կրնան որոշ ազդեցութիւն մըն ալ ունենալ գաղափարներու վրայ: Այս բոլորին անդրադարձած է Մերձաւոր Արեւելքի Ուաշինկթընի բանակցութիւններուն ընթացքին պաղեստինեան պատուիրակութիւնը. ան նկատած է որ իսրայէլցի պատուիրակներուն մէջ եզրաբանական փոփոխութիւն տեղի ունեցած է Երուսաղէմի մէջ Ռապինի կառավարութեան կազմութենէն ի վեր:

Այսպէս, Պաղեստինցիները վերջապէս կոչուած են իրենց անունով, ինչպէս աշխարհի բոլոր անկիւնները. մէկդի ձգուած են անոնց համար գործածուած Արաբ, Իսրայէլցի Արաբ կամ Պաղեստինցի Արաբ անուանումները:

Նոյնպէս, Այսրյորդանանի համար Իսրայէլցիները ներկայիս կը խուսափին «Հրէաստան - Սամարիա» աստուածաշընչական անունը գործածելէ, ինչ որ կ'ընէին Լիքուտի շրջանին եւ որուն կը հակառակէին Պաղեստինցիները:

Եզրաբանական այս պատուարները կըրնան առաջնահերթ չնկատուիլ, այսուհանդերձ անոնք կարեւոր են ու քաղաքական տարակարծութիւններ կը մատնեն որքան փամփուշտները կամ քուէաթերթիկները:

Վիճելի հողամասերը օրինակ, որոնք արիւնալի բախումներուն կռուախնձորը կը հանդիսանան, Պաղեստինցիներուն, ձախակողմեան Իսրայէլացիներուն եւ արեւմտեան երկիրներու մեծամասնութեան կողմէ կը կոչուին «Գրաւեալ հողամասեր» որովհետեւ մանաւանդ ու ՄԱԿ-ի բանաձեւերը այդ անուանումը կը գործածեն. սակայն «գրաւեալ» եզրը շատ խիստ ու անարդար կը թուի ոմանց: Իսրայէլեան կառավարութիւնը կը նախընտրէ «ղեկավարուած հողամասեր»ու մասին խօսիլ: Իսկ կարգ մը ջերմեռանդ սիոնականներ Հրէաստանն ու Սամարիան նաեւ Կազային գօտին կ'ուզեն «ազատագրեալ հողամասեր» կոչել:

Այսրյորդանան եւ Կազա որ արաբական մեծամասնութեամբ շրջաններ էին, քըսան տարիէ ի վեր հրէական տասնեակ քաղաքներ ու գիւղեր ստեղծուած են որոնք կոչուած են «բնակեցման շրջան»: Սակայն այս եզրը ծանր կը հնչէ յատկապէս իսրայէլեան աջին համար որ դիտել կու տայ թէ հրեայ ժողովուրդը Իսրայէլի աստուածաշնչական հողին որեւէ մէկ մասին վրայ հաստատուելու իրաւունք ունի եւ ուրեմն չի կրնար ինքնակոչ եկուոր նկատուիլ: Անոնք կը նախընտրեն «վայր» անուանումը: Քաղաքական ամէն արժեւորում մէկդի ձգած, այնպէս կը թուի որ աւելի ճիշդ է այս մէկը, որովհետեւ «բնակեցում» եզրը վըրանաբնակ կամ առժամեայ տնակներով շրջանի մը պատկերը կը ներշնչէ, մինչդեռ Այսրյորդանանի քաղաքներուն մեծ մասը ամբողջ աշխարհի արուարձաններէն տարբեր չէ:

Կոչումի տարբերակումները կը վերաբերին նաեւ ժողովուրդներուն. եթէ Իսրայէլացիները առանց զանազանելու կը գործածեն «Արաբ» եւ «Պաղեստինցի» անունները, շատ մը Պաղեստինցիներ ալ զանազանութիւն չեն դներ «սիոնական»ին եւ «Հրեայ»ին միջեւ:

տակ ունի Հրասայլերն ու ծանր Հրետանին: Մնաց որ Հարաւի եւ Հիւսիսի երկու գօտիները աւելի պիտի ամրապնդեն Սադատի իշխանութիւնը: Եթէ այդ շըրջաններուն մէջ «ազատագրութեան բանակ»ներ հաստատուին, ապագայ քաղաքացիական պատերազմի մը բոլոր տըւեալները մէկտեղուած պիտի ըլլային:

Այս միջամտութիւնները արաբական աշխարհին կողմէ կը նկատուին մարդկային իրաւանց կամայական ընտրութիւն որուն չափանիշ կը ծառայեն ցեղային - կըրօնային պարագաները: Արդէն կը խօսուի «Փրաքցիներու» մասին որոնք կը կերտեն «Տիրները» (բնակչութեան մեծամասնութիւնը), կեղեքելէ ետք Քիւրտերը...: Որպէս թէ Իրաքի ժողովուրդը ամբողջութեամբ հաւասարապէս ծարաւի չըլլար ազատութեան:

Կայ ուրիշ պարագայ մըն ալ. երբ ՄԱԿ-ը կրնայ ինքզինքին իրաւունք տալ շրջափակման մէջ առնելու ամբողջ ժողովուրդ մը, հրահանգելու 40 օրուան աւերիչ պատերազմ մը, հսկողութեան տակ առնելու երկրին հարստութեան աղբիւրները եւ զանգուածային բնաջընջման զէնքերու հետքը փնտռելու ամէնէն յետին անկիւններն անգամ, չի՞ կրնար միջամտութեան նոյն իրաւունքը կիրարկելով ժողովրդավարութիւնը հաստատել ուայնքան տառապած ժողովուրդի մը համար վերջապէս արդարութիւնը իրագործել:

ՔԱՂՀԱՆ

Տ Ի Վ Ր Ի Կ

Տիվրիկ քաղաքը կը գտնուի Ակնէն 50 քիլոմեթր հեռաւորութեան վրայ, Մելաս (այժմ Զալթի) գետին աջ ափին: Քաղաքին դիրքը բարձր է: Ան շրջապատուած է բարձրաբերձ լեռներով: Այս ամուր ու անառիկ քաղաքը նշանաւոր է իր բերդերով եւ մարտկոցներով:

Տարուան բոլոր եղանակներուն դալարագարդ երեւոյթ մը կը պարզէ Տիվրիկը՝ իր մէջ ու շուրջը ունենալով հարուստ ու ճոխ պարտէզներ: Հետեւաբար քաղաքը ստացած է «Կանաչ Տիվրիկ» անունը:

Հայկական հին քաղաք մըն է ան եւ Հայաստանի շատ մը քաղաքներուն նման, հայկական թագաւորութիւններու կործանումէն ետք, ոտնակոխ եղած է քաղաքակիրթ ու ոչ-քաղաքակիրթ ժողովուրդներու կողմէ: Այսուհանդերձ, նոյնիսկ Թուրքերու տիրապետութենէն ետք, շնորհիւ իր ժրաջան բնակչութեան, պահած է իր անցեալի փառքը:

Տիվրիկը հիմնած է Պաւղիկեաններու առաջնորդ Կարբէասը, 855-ին: 856-873, ան եղաւ նշանաւոր խարխիս՝ պաւղիկեան եւ արաբական զօրքերուն համար, Բիւզանդացիներու դէմ անոնց պայքարին ընթացքին:

873ին, բիւզանդական զօրքերը պարտութեան մատնեցին պաւղիկեանները եւ գրաւեցին քաղաքը: ԺԱ. դարու վերջաւորութեան, անոր տիրեցին Սելճուկները, 1243-ին՝ Մոնկոլները, իսկ ԺԶ. դարու սկիզբը՝ Թուրքերը:

1915-էն առաջ, Տիվրիկի Հայութեան թիւը կը հասնէր չորս հազարի: Բնակչութեան մնացեալը Թուրքերէ բաղկացած էր: Տեղացի Հայերը տնտեսական նախանձելի վիճակ ունէին: Անոնք մեծ մասամբ առեւտրականներ եւ արհեստաւորներ էին: Ինչ կը վերաբերի երկրագործութեան, Տիվրիկը կ'արտադրէ ցորեն, գարի եւ մանաւա՛նդ ընտիր պտուղ:

**

Տիվրիկի Հայութիւնը ունէր երեք եկեղեցի, երկուքը՝ առաքելական (Ս. Աստուածածին եւ Ս. Երրորդութիւն), իսկ մէկը՝ աւետարանական: Կար երկու դըպրոց: Ազգային մեծ վարժարանը օժտուած էր գեղեցիկ շէնքով մը: Անիկա կը կոչուէր նաեւ Ներսէսեան: Դպրոցը ունէր շուրջ հինգ հարիւր երկսեռ աշակերտ եւ 15 ուսուցիչ: Միւս վարժարանը, որ աւելի փոքր էր, կը պատկանէր աւետարանականներուն:

Տիվրիկի Հայութիւնը ունէր ազգային, հանրային եւ մշակութային կազմակերպութիւններ: Տիվրիկցի պանդուխտներ Պոլսոյ մէջ հիմնած էին Տիվրիկի Ուսումնասիրական Ընկերութիւնը, որ ունէր մեծ կալուածներ: Այդ կալուածներու հասոյթով, Ընկերութիւնը կ'օգնէր իր ծննդավայրի կրթական հաստատութեանց:

**

Քաջի, կարիճի համբաւ կը վայելեն տիվրիկցի Հայերը: Անոնք կատարած են յեղափոխական շարժումներ, ընդդէմ բռնակալ Թուրքին: Եղեռնի ժամանակ, անոնք դիմած են ինքնապաշտպանութեան:

1915-ի տեղահանութեան աղէտը Տիվրիկի Հայերը ցիր ու ցան ըրաւ: Տեղահան եղաւ նաեւ Տիվրիկի 12 հայկական գիւղերու բնակչութիւնը: Տարիներ ետք, մօտ 300 Հայեր վերադարձան իրենց քաղաքն ու գիւղերը, բայց անոնց թիւը երթալով նուազեցաւ թրքական բռնութեան պատճառով:

Տիվրիկի հայկական գիւղերէն անուանի էին Կասմա, Ղէզէրքէկ - Սուրբ Ղազար, Արմուտլու, Աշուղա, Խուռնավել եւայլն: Անոնցմէ իւրաքանչիւրը ունէր եկեղեցի, դպրոց եւ ազգային շէն կեանք:

Ինչ կը վերաբերի Տիվրիկի հնութիւններուն, անոնցմէ ոմանք տակաւին գոյութիւն ունին: Թէեւ այժմ մասամբ աւերակ, սակայն տակաւին գոյութիւն ունի Տիվրիկի ամուր բերդը: Քաղաքին մէջ կայ նաեւ Ուլու Ճամի անունով մզկիթ մը, որ շատ հաւանաբար, անցեալին եղած է քրիստոնէական տաճար մը: Կառավարութիւնը, աւելի ուշ, այս Ուլու Ճամին վերածած է արմտիքի շտեմարանի: Առով հանդերձ, այս փառահեղ կառոյցուածքը ճարտարապետական իր հրաշալի ոճով՝ այցելուներուն կ'առթէ մեծ հիացում:

Համադրեց՝
Ծ. ՄԱԽՍԱՏԱԼԵԱՆ

«Ազդակ»

ԱՕՍԿԷ ԱՆԿԷ

ՓՐԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ ՍՈՄԱԼԻՑԻՆԵՐԸ

Միջազգային մամուլը միաձայն է այն տեսակէտին վրայ որ սովահար միլիոնաւոր Սոմալիցիները փրկելու միակ ճարը անյապաղ գերյագեցած վիճակ մը ստեղծել է երկրին մէջ: Եթէ պէտք եղածին հինգ կամ վեց անգամը սննդեղէն ղրկուի հոն, նաւիրատուները կրնան վըստահ ըլլալ թէ զինեալ խմբակներն ու աւազակները իրենց բաժինին տիրանալէ ետք, բնակչութիւնը պիտի կրնայ իր բաժինին տիրանալ: Այս տրամաբանութեան դէմ բողոքի ձայն կը բարձրացնէ «Լոս Անճըլըս Թայմզ», ըսելով որ միայն Մոկատիշու քաղաքին համար ամսական 30 հազար թոն ուտեստեղէն ղրկել պէտք պիտի ըլլայ, մինչդեռ ամբողջ երկրին մատակարարումը կը կարօտի ամսական առաւելագոյն 20 հազար թոնի:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԳՐԱԿԱՆ ՎԵՐԼՈՒԾԱԿԱՆ ԷՋԵՐ

ՊԵՏԻԿ ՀԵՐԿԵԼԵԱՆ

Պէյրութ, 1992:

Ի ՅՈՒՇ ԻՐ ՄԱՀՈՒԱՆ 18-ՐԴ ՏԱՐԵԼԻՑԻՆ

Շահան Շահնուր

ԱՌԱՒՕՏԵԱՆ ՇԵՓՈՐ

– 6 –

Սովորական խօսակցութեան ընթացքին Արթաքի էֆէնտի ըսաւ.

- Աս բակլան քիչ մը սեւ է:

Այսքան միայն: Եւ սահ որ Ադամի ականջակեց շատ ուժով.

- Ի՞նչ ըսիր...

Երբեք այսպէս չէր պոռացած Ադամի: Անծանօթ ձայն մըն էր, շատ խորէն եկող ձայն մըն էր, իրական յուզումով թրթռացող ձայն մըն էր: Դեղագործն ու իր կինը այս ճիչէն ցնցուած՝ վեր առին իրենց գլուխը, բայց բառ մը իսկ չկըրցան ըսել՝ աղջկան այլայլումը տեսնելով: Շատ լաւ հասկցած էին թէ այդ «ի՞նչ ըսիր»ը որեւէ կապ չունի բակլային սեւութեան հետ: Ադամի մնացած էր քարացած, աչքերն ու բերանը բաց, եւ մէյմէկ դանակ իր ձեռքերուն մէջ: Այդպէս մնացին երեքն ալ անշարժ՝ մինչեւ որ կապ մը փրթաւ եւ Ադամի փախաւ սեղանէն լալով:

Դէմ առ դէմ նստած ամուսինները իրենց կռուը մօտեցուցին իրարու, եւ միաժամանակ ըսին ցած ձայնով.

- Հասկցա՜ւ...

– 7 –

Համաձայնական օդանաւերը այլեւս կանոնաւորապէս կու գային Պոլսոյ վըրայ, Սան-Սթեֆանոյի կողմէն: Շատ ազմուկ կը հանէր Հայտար-Փաշայի գերմանական մարտկոցը, բայց Սկիւտարի նաւամատոյցը իր մօտիկութեան պատճառաւ աւելի դղրդագին էր: Մանուկները չափազանց կը զուարճանային այս անվըտանգ ռմբակոծութեամբ եւ կը վազվզէին ճչալով: Միայն թէ չես գիտեր ինչու մեծ աճապարանօք վար կ'առնէին իրենց թուղթիկը: Մեծ աճապարանքով: Շատփինէները կապոյտին վրայ կը կազմէին փոքրիկ սպիտակ ամպեր, որոնք յետոյ կը նուազէին: Արթաքի էֆէնտի իր դըխտակին մէջէն կը խօսէր օդանաւորդներուն հետ եւ ձայնը կը բարձրացնէր՝ որպէսզի լսելի ըլլայ: Անխուսափելիօրէն կ'ըսէր.

- Ծո՛ւ շան որդիներ, նետեցէք, ռո՛ւմբ նետեցէք... Ո՞ր օրուան կը սպասէք... Թող քար քարի վրայ չմնայ... Սատկինք ամէ՛նքս ալ, Տաճիկներն ալ, մե՛նք ալ...

Բայց իրականին մէջ գոհ էր եւ համաձայնական օդանաւորդները կը կոչէր «իր քեռիին տղաքը՝ ժոզէֆները»: Դեղագործին համար անոնք կը նմանէին նաեւ շատ ազդեցիկ դեղի մը կաթիլներուն, որոնք հակառակ իրենց պզտիկ թիւին, կրնան մեծ ծաւալով հեղուկ մը պղտորել: Եւ Պոլսոյ երկինքին մէջ այդ քանի մը «ժոզէֆ»ներուն վաղանցուկ ներկայութիւնը փոխած էր շատ բան: Նախ որ Հայերը այլեւս քիչ մը նուազ կը սարսափէին Թուրքէն, եւ յետոյ առհասարակ մարդիկ ջղայնոտած էին: Յայտնի է թէ այլեւս պատերազմը պիտի լմննայ, եւ յայտնի է թէ որո՛ւն պարտութեամբ պիտի լմննայ: Բայց ուրեմն ինչո՞ւ չաւարտիր: Անօթի քաղքենիները ջղայնոտած էին, իսկ Արթաքի էֆէնտի այդ ընդհանուր պատճառէն զատ ուրիշ մը եւս ունէր ջղայնոտելու համար: Ներսէս - որուն օդափոխութիւնը յաջողած էին երկարաձգել տալ - չէր կրցած ինքզինքը գտնել: Տակաւին տկարակազմ ըլլալով անկարող էր դեղարան գալու եւ այդպէսով կ'ուշանար Արթաքի էֆէնտիին մեծ փափաքին իրագործումը՝ որ էր Ադամիի մեկնումը: «Ալ առաջուան Արթաքին չեմ կ'ըսէր, սիրտս նեղացած է: Աս աղջկան տէրտը չեմ կրնար կոր տանիլ»: Ամէն օր Ադամիի երեսն ի վեր կը պոռար, երբոր անճարակութիւն մը ընէր ան կամ թէ բան մը ուշ հասկնար, թեւէն բռնելով կը ցընցէր, «դուն մարդ պիտի մեռցնես եւ իմին արիւնս պիտի մտնաս» կ'ըսէր, ու աղջիկը կը ճամբէր վեր: Այս կռիւները անպակաս էին եւ կ'աւարտէին նոյն ձեւով: Դեղագործը քիչ վերջ սանդուխին առջեւ կ'երթար ու կը պոռար.

- Նորէն ո՞ր ծակը մտաւ այս աղջիկը... Արթաքին սիրտը ասա՞նկ կ'ընէ... մենք ձեզի ի՞նչպէս հասկցնենք որ վարը գո՛րծ կայ, գո՛րծ...

Իրականին մէջ Ադամի առաջուընէ աւելի անճարակ չէր ըրած: Իրաւ է թէ իր նշանտուքի խզման սկիզբի օրերը անհեթեթ բաներ ըրաւ, բայց շուտով վերադարձաւ իր բնականոն վիճակին: Այդ խազաղութեան պատճառը այն է որ Աւետիս անհետացաւ Սէլամսըզի շուկայէն եւ բնաւ հաւանականութիւն չմնաց որ նախկին նշանածները զիրար տեսնեն: Մալթէփէյի աղէտալի հրդեհին մէջ շատ անճարակ դեր մը կատարած էր Գատը գիւղի հրշէջ գունդին հրամանատարը եւ զայն պաշտօնանկ ըրած էին Թուրք մամուլին յարձակումներուն պատճառաւ: Անոր տեղ նշանակուեցաւ Սիւլէյման պէյը որ Գատը գիւղ անցնելով իրեն հետ տարաւ նաեւ Աւետիսը, իր սիրական խոհարարը:

(Շար. 15)

(Շար. Ա. էջէն)

լուսաբանութիւններ կը լսուին: Դուք ի՞նչպէս կը տեսնէք կացութիւնը Հիւսիսային Իրաքի եւ Արեւմտեան Իրանի մէջ:

Պ.- Լաւ, մենք կը խորհինք թէ բոլոր ժողովուրդները ազգային ինքնութեան իրաւունք ունին եւ քրտական խնդիրը պիտի շարունակէ հարց մը ըլլալ Թուրքիոյ համար եւ բոլոր միւս քրտաբնակ երկիրներուն համար, մինչեւ որ Քիւրտերը յարմար վերաբերում մը գտնեն: Եւ կը խորհիմ որ, որքան կանուխ այս երկիրները անոնց հետ երկխօսութիւն հաստատեն, այնքան կանուխ լուծում մը կը գտնեն: Անշուշտ ասիկա շատ նուրբ խնդիր մըն է, բայց իրականութիւն է: Ժողովուրդները իրենց ճակատագիրը ճշդելու, մարդկային իրաւունքները վայելելու ու հիմնական ազատութիւններ ունենալու իրաւունքն ունին: Այս ուղղութեամբ քանի մը քայլեր առնուած են արդէն, եւ գործընթացը դեռ պէտք է շարունակուի: Այս խնդրին զուգահեռ, ես յիշեցնեմ այն դժուարին անցեալը, մասնաւորաբար Համաշխարհային Ա. պատերազմի ընթացքի ցեղասպանութիւնը, զոր մենք ապրած ենք: Բայց դարձեալ ըսեմ որ Հայաստան որեւէ նախապայման չունի Թուրքիոյ հետ յարաբերութիւններ հաստատելու համար: Ես կը ճանչնամ Թուրքեր ու ունիմ բազմաթիւ թուրք բարեկամներ, որոնք Միացեալ - Նահանգներու մէջ ծնած ու մեծցած են, եւ ես զանոնք կը ճանչնամ որպէս պատուաւոր ու հպարտ մարդիկ, եւ կը խորհիմ որ շատ մարդիկ լաւ գիտեն թէ ինչեր պատահած են այդ դարասկիզբին: Մենք կը հաւատանք որ որքան կանուխէն մաքրենք մեր անցեալը, այնքան կանուխ կրնանք դէպի յառաջ երթալ: Արդէն, ի վերջոյ, նոյնիսկ եթէ որեւէ կողմէ նմանօրինակ փափաք մը չգայ, որովհետեւ Հայաստան այժմ այդպիսի առաջարկ մըն ալ չունի, Թուրք ժողովուրդը ինքնին օր մը պիտի ուզէ դէպի առաջ երթալ եւ անցեալին, ներկային ու ապագային հետ պիտի հաշտուի: Ես շատ քաջալերուած եմ տեսնելով որ Թուրքիոյ եւ Հայաստանի միջեւ երկխօսութիւն ստեղծուած է, այս երկխօսութիւնը չինիչ է, շարունակական է, կը յառաջդիմէ, բայց տակաւին կարգ մը դժուարութիւններ կան եւ վստահ ենք որ այդ դժուարութիւնները յաղթահարելի են եւ կրնանք քաղաքական, տնտեսական ու մշակութային կապեր հաստատել, եւ կրնանք վերադառնալ այն ջերմ յարաբերութեանց օրերուն, զոր ունեցած ենք դարերու ընթացքին:

Հ.- Դուք պիտի ընդունէի՞ք որ Հիւսիսային Իրաքի ու Թուրքիոյ հողերուն վրայ Քիւրտիստան մը հիմնուի:

Պ.- Ասիկա դարձեալ սակարկութեան հարց մըն է քիւրտ ժողովուրդին ու խնդրոյ առարկայ Պետութիւններուն միջեւ, բայց ամէն պարագայի մէջ պէտք է գտնել այնպիսի լուծում մը որ յարգէ ինքնորոշման ու մարդկային իրաւունքներու սկզբունքները:

ՎԵՐՋԻՆ ՀԱՐՑՈՒՄ.- Այսօր տեսակցեցաք Յունաստանի Արտաքին նախարարին հետ: Իբրեւ Եւրոպական խորհուրդի անդամ, ի՞նչեր կ'ակնկալէք Յունաստանէն:

Պ.- Ինչպէս գիտէք, Յունաստան եւ Հայաստան պատմական երկար յարաբերութիւններ ունեցած են, Արդէն շատոնց դիւանագիտական յարաբերութիւններ հաստատած ենք Յունաստանի հետ: Մէկզմէկու մայրաքաղաքներուն մէջ դեսպանատուներ բանալու վրայ ենք: Հիմնուելով բարեկամական այն կապերուն վրայ, որոնք գոյութիւն ունեցած են մեր միջեւ, կը հաւատանք որ հիմա պաշտօնական գետնի վրայ պիտի կարենանք գործակցիլ տնտեսական, առեւտրական ու մշակութային գետիններէ ներս: Ես առաջին անգամ առիթը ունեցայ հելլէն Արտաքին նախարարին հետ հանդիպում ունենալու, որովհետեւ ես միայն տասը ամիսէ ի վեր նախարար եմ, իսկ ան մէկ ամիսէ ի վեր: Ուստի այս առիթը յարմար նկատեցինք որպէսզի տեսակցինք դեսպանատուներ բանալու հարցին եւ այլ հարցերու շուրջ:

Ուրեմն, շնորհակալութիւն ձեր բոլորին:

ԵՐԵՒԱՆ — ՀԵՌԱՏԻՊ — ՓԱՐԻԶ

ԵՐԵՒԱՆ

(«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ» - ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 4/11)

ՅԱՆՑԱԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՅԱՂԹԱՀԱՐԵԼԻ՞

Հանրապետութեան մէջ քրէածին իրադրութիւնը կը շարունակէ մնալ լարուած, կ'աճի յանցագործութիւններու թիւը, որ գրեթէ մէկուկէս անգամ գերազանցած է անցեալ տարուան տուեալները: Կացութիւնը այսպէս բնութագրելէ ետք, Ներքին նախարար Վանօ Սիրադեղեան անդրադարձաւ անոր պատճառներուն, որոնք են ընդհանրապէս՝ տնտեսական ճգնաժամը, ընկերային անպաշտպանութիւնը: Իրադրութիւնը բարդ է նաեւ այն առումով որ, յանցաւոր տարրերու մօտ զէնքերու յայտնաբերումը ընդհանրացած է եւ միայն վերջին ամիսներու ընթացքին գրաւուած են 400 միաւոր զէնք: Նախարարին գնահատումով՝ կացութիւնը կը բարելաւուի տնտեսական ոլորտի կայունացման զուգահեռաբար, բայց նաեւ Ներքին նախարարութեան պատրաստած կառուցային լուրջ փոփոխութիւններով, որոնք գլխաւորէն կը սաստկացնեն պայքարը յանցագործութիւններու, յատկապէս՝ կազմակերպուած յանցագործութիւններու դէմ: Ան յիշած է նաեւ շուրջ մէկուկէս տասնեակ մաֆիական խմբակներու գործունէութիւնը, որոնց դէմ պայքարը աւելի դժուար է:

ԿԱՌԱՎԱՐԱԿԱՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՍՏԵՓԱՆԱԿԵՐՏԻ ՄԷՋ

Սեպ. 11-ին, պետական նախարար Ռուբէն Ջիֆթճալարեանի գլխաւորութեամբ, կառավարական պատուիրակութիւն մը Ստեփանակերտ գացած է: Այցելութեան նպատակն է՝ ծանօթանալ տեղւոյն ընկերա - տնտեսական իրավիճակին, մշակել տնտեսութեան բնականոն գործունէութեան նպաստող միջոցառումներ: Նոյն օրը պատուիրակութիւնը ընդունուած է ԼՂՀ-ի պաշտպանութեան Կոմիտէի նախագահ՝ Ռոպէր Քոչարեանի կողմէ:

ԿՐՕՆԱԿԱՆ ՀԱՐՑԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Սեպտեմբեր 11-ին, փոխ-նախագահ Գագիկ Յարութիւնեան կրօնական հարցերու շուրջ խորհրդակցութիւն մը ունեցած է, որուն մասնակցած են նաեւ Մայր Աթոռ Էջմիածնէն Ներսէս, Գրիգորիս եւ Գարեգին Եպիսկոպոսներու: Փոխ-նախագահը յիշեցնելէ վերջ, որ Վազգէն Ա. եւ Գարեգին Բ. Կաթողիկոսներն ալ միացեալ կոչով մը յայտնեցին իրենց մտահոգութիւնը Հայաստան տիրող կրօնական իրավիճակին նկատմամբ, նշած է զանազան նոր աղանդաւորական հոսանքներու յայտնութիւնը, որոնցմէ շատերը չեն ընդունուած Եկեղեցիներու Համաշխարհային Խորհուրդին կողմէ եւ թէ մարդասիրական օգնութիւն ցուցաբերելու պիտակին տակ կը թափանցեն Հայաստան՝ պառակտիչ, ապազգային գործունէութիւն ծաւալելու համար: Որոշուած է գործօն միջոցներ ձեռք առնել խղճի ազատութեան եւ կրօնական կազմակերպութիւններու մասին օրէնքի անխափան կիրարկման համար:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Պ. Վահէ Ջիլինկիրեան, զաւակներն ու թոռները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, Կիրակի, Սեպտեմբեր 20-ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ եկեղեցին, իրենց կնոջ, մօր եւ մեծ-մօր՝

ՑՈՒԼԻՆԷ ՋԻԼԻՆԿԻՐԵԱՆ-Ի

մահուան 8-րդ տարելիցին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

Տիկին Վարդուհի Սարհատեան, զաւակները եւ թոռները հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տան հանգուցեալ՝

ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՐՀԱՏԵԱՆ-Ի

մահուան տարելիցին առիթով, Կիրակի, Սեպտեմբեր 20-ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ եկեղեցին:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

ՄԱՐՍԷՅԼ - ՍԷՆ - ԺԵՌՈՄ

Կապոյտ Խաչի «Զ. Շանթ» մասնաճիւղի վարչութիւնը իրմէ յաւէտ բաժնուած ընկերուհիներու յիշատակին պատարագ եւ հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տայ Կիրակի, Սեպտեմբեր 20, ժամը 10-ին Սէն-Ժեռոմի Ս. Սահակ-Մեսրոպ եկեղեցւոյ մէջ: Հոգեհանգիստի աւարտին տեղի կ'ունենայ մատաղօրհնութիւն:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ՏԷՍԻՆ.- Պ. Ս. Օհանեան 250 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին, իր մօր՝ Տիկին Ս. Օհանեանի մահուան առթիւ:

ՄԱՐՍԷՅԼ.- Տիկին Կիրակոսեան 200 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին իր ամուսնոյն՝ Փայլակ Կիրակոսեանի մահուան 16-րդ տարելիցին ի յիշատակ:

- ՎԵՐԱՄՈՒՏ -

ՇԱՒԻԼ

Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը կը յիշեցնէ թէ իր վարժարանին 1992-93 դպրոցական տարեշրջանին վերամուտի թուականն է՝ Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 16, ժամը 9-ին:

ՓԱՐԻԶ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի «Ա. Թադէոսեան» մասնաճիւղի միօրեայ դպրոցը (մանկապարտէզէն մինչեւ ՊԱՔ-ի դասարան) կը բանայ իր դռները Շաբաթ, Սեպտեմբեր 19, կէսօրէ ետք ժամը 3-էն մինչեւ ժամը 6, Մշակոյթի Տան մէջ՝

17, rue Bleue, 75009 Paris

Արձանագրութիւնները՝ նոյն օրը:

ՍԷՆ-ԺԷՌՈՄ

Սէն-Ժէռոմի Ս. Սահակ - Ս. Մեսրոպ Եկեղեցւոյ Թաղականութեան հովանաւորութիւնը վայելող Մեսրոպեան երկօրեայ հայկական դպրոցը կը վերաբացուի Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 23, ժամը 9-ին:

Դասերը կը սկսին նոյն օրը ժամը 9-ին:

Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան Չորեքշաբթի օրերը ժամը 9-էն 12 եւ Շաբաթ օրերը ժամը 14-էն 16, ուսուցչութեամբ՝ Եղիշէ Ա. Քհնյ. Փանոսեանի, Պ. Խաչիկ Երլմազեանի եւ ուսուցչուհի Տիկին Սիրանոյշ Մանուկեանի:

Կը խնդրուի ծնողներէն արձանագրութեանց համար դիմել Թաղականութեան, եկեղեցւոյ բանկալը, Կիրակի առաւօտները ժամը 9-էն 12:

Օթօքարը ամէն տարուան պէս մեր աշակերտները կը փոխադրէ նոյն վայրերէն դպրոց եւ դպրոցէն տուն:

ԱՆԿԷՆ

Անկէնի Նարեկ Միութեան վարչութիւնը կը յիշեցնէ թէ իր Միօրեայ Վարժարանին 1992 -- 1993 դպրոցական տարեշրջանին վերամուտի թուականն է.--

Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 16, ժամը՝ 9.30--ին:

8, rue F. Faure, 95880 Enghien-les-Bains

Հեռաձայն. -- 34 -- 17 -- 29 -- 26

ASSOCIATION NAREG ENGHIEN

tél. 34 17 29 26

Rentrée scolaire

le Mercredi 16 Septembre à 9 h 30

VOYAGE ARMENIE 1992

(Départ chaque semaine)

A) TRANSPORT AERIEN SEUL

Aller Retour	4600 Frs
Aller ou retour simple	2750 Frs
Réduction enfant 50%	
Réduction bébé 90%	

B) VOYAGE ORGANISE A LA CARTE

Prix par personne

(la première semaine)

En chambre double	5875 Frs
En chambre individuelle	6120 Frs
Semaine supplémentaire en double	600 Frs
Semaine supplémentaire en ind.	800 Frs

Notre prix comprend :

- le transport aérien en classe économique
- les transferts : aéroport - hôtel - aéroport
- l'hébergement en première catégorie avec le petit déjeuner
- les frais de visa.

POUR TOUS RENSEIGNEMENTS

Varoujan SARKISSIAN
SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté 69003 LYON
Tél.: 78 60 13 66 Fax.: 78 60 92 26

Levon BAGHDASSARIAN
SABERATOURS
31, rue d'Argenteuil, 75001 PARIS
Tél.: 42 61 51 13 Fax.: 42 61 94 53

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 17
JEUDI
17 SEPTEMBRE
1992

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 900 Ֆ. — Վեցամսեայ : 460 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.200 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

68րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.887 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 68e ANNÉE — No 17.887

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԹԱՂՈՒՄ Ս. ՇԱՀՄՈՒՐԱԴԵԱՆԻ

ԼԱՐՈՒԱԾ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆ ԿՐԱՍՆՈՍԵԼՍԿ ԵՒ ԿԱՊԱՆ

Երեքշաբթի, Սեպ. 15-ին Հանրապետութեան նախագահ՝ Լ. Տէր-Պետրոսեանի, պետական եւ կառավարական դէմքերու եւ հոծ բազմութեան մը ներկայութեան է որ կատարուած է տաղանդաւոր Սամուէլ Շահմուրադեանի յուղարկաւորութիւնը: Ինչպէս գրած էինք, Սեպ. 15-ի մեր թիւով գրող, լրագրող, Գերագոյն Խորհուրդի երեսփոխան, Սամուէլ Շահմուրադեան զոհ գացած էր Վաղուհաս (Մարտակերտի շրջան), երբ Ազերիները մէկ ատրը ինկած էր իր գտնուած ականուած ճամբը, ինչ որ պայթում յառաջացուցած էր: Ս. Շահմուրադեան գաղափարակիցը, անկեղծ անձ մըն էր, որու յիշատակը ոգեկոչած են դամբանականներով՝ Միքայէլ Տէր-Գուլանեան (Նախագահ՝ Խորհրդարանի լրատուութեան Յանձնաժողովին, որու անդամ էր Ս. Շահմուրադեան), Վահագն Գրիգորեան (Գրողներու Միութիւն) եւ Վազգէն Ցարութիւնեան (պետը այն ջոկատին որու մաս կը կազմէր նահատակուած Սամուէլը. ինք ալ վիրաւորուած՝ ոտքէն): Մարմինը փոխադրուած է Թոխմախի գերեզմանատունը:

Չորեքշաբթի առտու (Սեպ. 16) Երեւանէն մեր առած լուրերու համաձայն ամէնէն մտահոգիչ հարցը կը մնար հացի տագնապը: Նախորդ օրը, ժամը 18-20-ին սկսած էր երկաթուղային երթեւեկը Սադախլու-Շուլաւեր ճամբով, կամուրջը վերաշինուած ըլլալով։ Ուրեմն կը սպասուէր 65 թոն հացահատիկը, որ թէեւ մեծ քանակութիւն մը չէ, բայց եւ այնպէս նուազագոյն մըն է:

Սեպ. 16-ին, կրկին պատուիրակութիւն մը մեկնած է Վրաստան (նախ՝ Թիֆլիս, ապա՝ Աբխազիա): Պատուիրակութեան մաս կը կազմեն Սէյրան Պաղտասարեան, Նաւարշ Քոչարեան եւ Վարազդատ Աւոյեան:

Զինուորական գետնի վրայ կացութիւնը շատ լարուած է Կրասնոսելսկ եւ Կապան: Զէնքի մեծ կուտակումներ կան Հաղրութի շրջանի արեւելեան սահմանի դիմաց, նաեւ Լաչինի շրջանի հարաւային սահմանի երկայնքին:

Սեպ. 14-ի գիշերը ազրպէջանական ջոկատ մը փորձած է անակնկալ յարձակում գործել Սիսիանի Բռնակոթ գիւղի վրայ, բայց բուռն հակադդեցութեան հանդիպելով նահանջած է, 25 մեռեալ ձգելով:

Հայաստանի Նախագահին մամուլի քարտուղարը՝ Ռուբէն Շուգարեան մամուլի ասուլիս մը տուած է եւ կարգ մը տեղեկութիւններ տուած է նաեւ Բաքուի մէջ տիրող մթնոլորտին մասին: Ըստ իրեն, ծայր տուած են այլախոհներու լայնածաւալ ձերբակալութիւններ: Ասոնք գլխաւորաբար նախկին նախագահ Մութալիբովի կողմնակիցներն են: Շուգարեան շատ կարեւոր համարած է Լ. Տէր-Պետրոսեանի կատարած վերջին նշանակումները. -Վազգէն Մանուկեանի պաշտպանութեան պատասխանատու պաշտօնը եւ Ապահովութեան (Անվտանգութեան) Խորհուրդի ամբողջացումը: Ասոնք սկիզբն են փոփոխութիւններու, որոնք կը կատարուին պաշտպանութեան համակարգին մէջ: Շուգարեան հերքած է այն լուրը ըստ որուն հրաժարած է Աշոտ Մանուչարեան (Ապահովութեան մարզի յատուկ խորհրդական նախագահին) վերջին նշանակումներու առընչութեամբ: Որքան գիտենք, Ա. Մանուչարեան առողջական պատճառներով —դերյոգնութիւն— քանի մը օր բացակայած էր դուռ բանալով շշուկներու: Այդ մամուլի ասուլիսի ընթացքին, Շուգարեան յայտարարած է նաեւ որ Արտաքին Նախարար՝ Րաֆֆի Յովհաննէսեան Աւստրալիա կատարելիք իր այցելութիւնը յետաձգած է ոչ թէ Պոլիս արտասանած իր ճառին պատճառաւ, այլ որովհետեւ Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի պիտի ընկերանայ Նիւ-Եորք: Թէեւ, ճիշդ է, որ ըսած է Շուգարեան «Ր. Յովհաննէսեանի Պոլսոյ ելոյթին որոշ կէտերը իսկապէս կը հակասեն մեր Հանրապետութեան քաղաքական ուղղութեան»:

Կառավարութեան որոշումով Նաւասարդ Մինասեան նշանակուած է ազգ. Ապահովութեան պետական վարչութեան պետի առաջին տեղակալ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՐԴԱՐԱԴԱՏՈՒԹԵԱՆ եւ բանտապահներու միջեւ մթնոլորտը լարուած կը մնար Չորեքշաբթի առտու, Սեպ. 16-ին: Նախորդ օրը, Մ. Վօզէլ քանի մը

(Շար.ը Դ. էջ)

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ՊԱՐԶԱՆԻԻ ՑԱՆԴԳՆՈՒԹԻՒՆԸ

Իրաքեան Քիւրտերու պարագլուխ Մ. Պարզանի որ վերջերս ընդունուած էր Թուրքիոյ Հանրապետութեան նախագահին կողմէ, բաւական խիստ արտայայտութիւններ ունեցած է Թուրքիոյ հասցէին, ինչ որ զայրոյթ պատճառած է Թրքական շրջանակներու։ Պարզանի որ միշտ կը պաշտպանէր քրտական ինքնավարութեան թէզը, սկսած է խօսիլ անկախութեան մասին, հետեւեալ պատճառաբանութեամբ.- «իսկական իմաստով ինքնավարութիւն մը երբեք չունեցանք. այսօր կը նշմարենք որ ծանր հարցեր ունի մեր ժողովուրդը, զորս լուծելու համար ինքնավարութիւնը բաւարար չէ»:

Այսուհանդերձ, Պարզանի կ'աւելցնէ թէ քիւրտ ժողովուրդը Խորհրդարանի մը տէր է այլեւս ու վերջնական վճիռը ան պիտի հաղորդէ. չէշտելէ ետք թէ անկախութիւնը դադրած է երազ ըլլալէ, կ'ըսէ թէ խորհրդարանական ելոյթով մը հարցը քննարկումի նիւթ պիտի դարձնէ:

Իսկ Թուրքիոյ հետ յարաբերութիւններու եւ ՓՔՔ-ի զինեալ արարքներուն մասին հարցումի մը պատասխանելով քիւրտ ղեկավարը կ'ըսէ. «ՓՔՔ-ի հետ Թուրքիա թող ի՛ր հողերուն վրայ պայքարի. երբ 270 քմ.նոց լեռնային սահմանը ինք չի կրնար պաշտպանել, մենք ի՞նչպէս ըլլանք: Մենք արգելք պիտի հանդիսանանք մեր շրջանէն ՓՔՔ-ի յարձակումներուն, սակայն եթէ Թուրքիա այդ պատրուակով Քիւրտիստանը գրաւելու ձեռնարկէ, անվարան պիտի փոխադարձենք. նման բան երբեք կրնանք ընդունիլ»:

ՁԵՐՕ ԱՄԲՈՂՋ

ԿՐՃԱՏՈՒԱԾ ՋՈՒՐԵՐ (9)

Ա.

Ոչ մէկ պարապութիւն: Շուրջս դէպքերու խճողում, ներաշխարհիս մէջ՝ խռով: Այլ մէկ այցելութեան, յաւակնութիւնը ունեցած էի ըսելու, թէ այլեւս կանգ պիտի առնէի, պիտի կենայի, պիտի չտեղափոխուէր, պէտք է Հայաստանն է որ շարժէր դիմացս: Միամիտ ակնկալութիւն: Հայաստանը անշարժ էր, անտեղիտալի:

Առաջարկած էի Նարինէին դուրս գալ Երեւանէն, վայրի ընտրութիւնը ձգած իրեն: Առնուած էր ժամադրութիւնը, ան կ'ուշանար, ես խօսքի կը բռնուէի «*Սասունցի Դաւիթ*»ին հետ, միակողմանի զրոյցի.

«Հէ՜յ, ո՞ւր ես Դաւի՛թ, Հայոց պահապան,
Քարը պատըռուի - դո՛ւրս արի մէյդան»

Կը մղէի զայն երկխօսութեան, ան կը մնար անայլայլ, կը մնար արձան:

«*Դաւիթ*» կը մնար նոյն դիրքով, կը շրջագայէի, տաքը տօթ էր, ջուր կը խմէի ցայտաղբիւրէն, կը մտնէի կայարան: Եռուզեռ: Ճամպրուկներ, թերթավաճառ, տոմսարկղներու դիմաց հերթի կանգնած մարդիկ: Ընդարձակ սրահին մէջ, ամերիկեան Jack-pot մեքենաներու առջեւ կայնած՝ երիտասարդներ կը փորձէին լեցնել դանայեան այդ տակառները: Պողոտայէ մը անցքիս, նկատած էի Casino-ի մը լուսաւոր նշանատախտակը: Երկիրը կը պատրաստուէր մտնելու դրամատիրութեան մէջ, պէտք է սկսէր վարչակարգին յոռի կողմերու իւրացումով: Չէ՞ որ նոր լեզու սորվելու համար, կը սկսէինք հայհոյանքներու սերտողութեամբ:

Պանդոկի սենեակիս մէջ, փարթամութի՛ւն, հեռատեսիլ ալ ունէի: Ունէի, կը լուսաւորէի զայն, ապշա՜նք, կը յայտնըւէին ամերիկեան ընտրութիւններուն թեկնածուները, Պիլ Քլինթըն, Տան Քուէյլ, Ճորճ Պուշ, Փէրօ, կը յայտնուէին Ֆրանսայի ծովափերը, կը յայտնուէին նորաձեւութեան ցուցադրութիւններ, կը կոխէի այլ կոճակներու, «*Երեւան*»ը յամառօրէն կը մերժէր յայտնուիլ: CNN, Super Channel, TV5, Երեւանի հեռատեսիլին մէջ «*Երեւան*»ը չկար...:

CNN ամերիկեան հեռատեսիլը գովազդով մը կը կրկնէր, թէ իր յայտագիրը կարելի էր դիտել աշխարհի մեծագոյն քաղաքներու լաւագոյն պանդոկներուն մէջ, Թոքիօ, Քոսթա Րիքա, Լոնտոն, պէտք է երջանիկ զգայի ինքզինքս: Անհաւասիկ այդ յայտագրերը կարելի էր տեսնել նաեւ Երեւանի Արմենիա պանդոկին մէջ, մեծ քաղաք էր *Երեւան*, «*Արմենիա*» աշխարհի շքեղագոյն պանդոկներու շարքին:

Ամերիկա՜, Ամերիկա՜...

Նարինէ կ'ուշանար, պիտի յուսահատէի, ահա կը հասնէր ան վազելով:

Ո՞ւր պիտի երթայինք:

Ամէն մարդու պէս օթօյիւս պիտի առնէինք, երթայինք Արարատեան դաշտի մէկ աւանը: Սովորական քաղաքացիներու հետ: Ճշդուած էին նախագահ Լեւոն Տէր-Պետրոսեանին հետ հանդիպումիս օրն ու ժամը, կը պատրաստէի հարցումներս, որոշած էի Նախագահին փոխանցել նաեւ տեղացիներէ առնուած տասը հարցում:

Ի՞նչ պիտի ուզէին հարցնել Նախագահին: Ահա պատահական հայրենակիցներ: Խօսակիցներս պահ մը կը մտածէին, կը դժուարանային: Չէ՜, հարցում պիտի չըլլար իրենցը: Բոլորն ալ կը պահանջէին որ իրենց առօրեան բարելաւուէր քիչ մը, ըլլար տանելի, այս ընթացքով շնչահեղձ պիտի ըլլային, այդպէս շարունակել պիտի դառնար անկարելի:

Օթօյիւսը կ'անցնէր «*Նայիրի*»ի առջեւէն, զորշ կառոյց մը, տխրահռչակ անհրաժեշտութիւն, կ'անցնէր *Արտաշատէն*, օթօյիւս կը փոխէինք «*Նոր Կեանք*» վերջապէս հասնելու համար *Վեդի*:

Պէտք է գտնէինք Ռուզաննան, Նարինէի ճարտարապետ ընկերուհին:

Կ'ուղղուէինք ճարտարապետներու Տուն՝ վարչական կեդրոնին մէջ: Հոն էր նաեւ «*Գաւիթ*» թերթի խմբագրատունը:

Խմբագրատան մէջ կ'ապրէի հրճուանք մը: Երիտասարդ մը, համակարգիչի մը առջեւ նստած, կ'աշխատէր: Գունաւոր համակարգիչ: Ֆրանսայի նման մէկ գիւղը ունէ՞ր այդ համակարգիչէն: Քանի մը խօսք, կը վերցնէի «*Գաւիթ*»ի վերջին թիւերը, կը դիմէինք կողքի սենեակը, այս անգամ պատերուն կցուած յատակագիծներն է որ նոր ուրախութիւն կը պատճառէին: Կը պատճառէին, սակայն այդ ուրախութիւնը կը ջնջուէր, կրնար ջնջել նաեւ համակարգիչին առթած ուրախութիւնն ալ, երբ գլխաւոր ճարտարապետը կ'ըսէր.

- Չորս տարի է ոչինչ չենք կառուցել:

Քիչ ետք, Ռուզաննայի տունն ենք, կողքի *Գոռաւան* գիւղը, հայկական հիւրասիրութիւն, ուշադրութիւնս գրաւած էր Ռուզաննայի զգեստին *դեղին*-ը: Փարիզի եղանակի նորաձեւութեան գո՞յնն էր: Գիւղի մէկ պատին վրայ պիտի կարդայի երաժշտական խումբի մը մեծատառ անունն ալ, ինքզինքս կարծէի Փարիզի մէկ արուարձանը: Ամերիկեան խումբի՞ն էր ակնարկութիւնը: Նարինէի պատասխանը դրական էր: Մինչեւ *Գոռաւա՞ն*...

Առոյգ հնչեղութեամբ, Ռուզաննան ալ կը կրկնէր, թէ կարելի չէր շարունակել այդպէս, ինք ճարտարապետ՝ օրապահիկ շահելու համար պարտաւոր էր կատարել ասպարէզին անյարիր ամէն տեսակի աշխատանք...: Ճաշ, ապա այցելութիւն տան հովասուն պատէզին, հաւնոցին, կը դիտէի Ռուզաննայի լուռ նըստած մայրը, իւրովի հարց կու տայի, ինչպէս ուրիշ անգամ, ինչպէս միշտ, թէ ի՞նչ էր Հայը, Արեւմուտքցի՞ թէ Արեւելքցի, գիւղացի՞ էր թէ քաղաքացի, եթէ գիւղացի էր, պէտք չէ՞ մնացած ըլլար իր գիւղերը, իր հողերուն վրայ, մնացած ըլլար, չգործէր իր լեռները լքելով դէպի քաղաք խուժելու սխալը: Ճակատագրական սխալ չէ՞ր Հայուն պատմական յարաշարժութիւնը, ապահովութեան փնտռտուքին հետեւանք՝ տեւական տեղափոխութիւնը: Մտածումով կը վերադառնայի Փարիզ, անգամ մըն ալ կը ստանայի ֆրանսացի ծանօթի մը ամբողջ էութիւնս խանգարող, արժանապատուութիւնս ծակծկող մեղադրական այն հարցումը, թէ *Փէռ Լաշէզի* հայ մեռելները ի՞նչ գործ ունէին այդտեղ:

- Չեմ ուզում թողնել իմ գիւղը, բայց...

Մ. ՊՉԱՔՃԵԱՆ

ԿՈՉԵՐՈՒ ՌԱԶՄԱԴԱՇՏ ԿԱՄ ՄԻԱՑՈՒՄԻՆ ՆՈՐ ԴԻՄՔԸ

Յայտնապէս, պատերազմը շատ հեռաւոր մէկ մոլորակն էր արեգակնային մեր դրութեան. կատարեալ արտերկրացի մը որուն ո՛չ խակական դէմքը մեզի ծանօթ էր, ոչ ալ լեզուն կը հասկնայինք: Մինչդեռ ... կորուստներու այն հաստափոր հատորը զոր «Հայոց պատմութիւն» կը կոչենք, մինչեւ այսօր տասն անգամ պէտք է լսած, աղաղակած ըլլար թէ այդ հեռաւոր անծանօթը մեր միակ դաշնակիցն ու բարեկամը նկատելէ ուրիշ միջոց չունէինք, պահելու համար «ազգ» նկատուելու անհրաժեշտ փշրանքները: Ղարաբաղը այդ իմացութեան փորձադաշտն էր նաեւ. փորձաքարը՝ թէ հասկցա՞ծ, կամ գոնէ լսա՞ծ ենք կորուստներու աղաղակը:

Եւ մինչ ներսն ու դուրսը, մեր թերթերուն, սրահներուն, սենեակներուն մէջ, կամ սրճարանը, փողոցը, օրուան պատահարները խօսելու, վիճելու, դանդատելու նիւթ կու տային մեզի, չնշմարեցինք թէ փորձադաշտին վրայ ամբարտաւան պարտութիւն մը ձգած, կը հեռանայինք: Կը հեռանայինք պատմութենէն, ներկայէն, պարտաւորութիւններէ, թշնամիէն ու ազատ կամքով, գրեթէ հպարտ, կը դիմէինք կործանումին:

Պետութիւն կայացնելու, կայունացընելու խայծը, Շահումեանի, Արծուաշէնի, Մարտակերտի ու մեծ ու փոքր Ղարաբաղեան գիւղերու ա՛լ առօրեայ դարձած կորուստները, անոնց «ի՞նչպէս»ին ու «ի՞նչու»ներուն փնտռտուքը յապաղեցուց մեզ. ուշ անդրադարձուց թէ միակ յանցաւորը մեր դրութեան «արտերկրացի»ն՝ պատերազմը չճանչնալու, անոր մտերմացած չըլլալու մեր յամառութիւնն էր:

Այլապէս, հայ իշխանաւոր մը ուժը պիտի չգտնէր երբեք յայտնելու թէ պետութեան հրահանգած զօրակոչը ձախողած է եւ թէ խուսափողներուն համար միջոցներ պէտք է ձեռք առնուին, եւլն. եւլն. եւլն.: Հայ մամուլին մէջ տեղ պիտի չգտնէր Մարտակերտէն գաղթականի մը վկայութիւնը թէ այնինչ գիւղին պաշտպանութեան համար պահանջուած զէնքերը հասած էին վերջին Հայուն գիւղէն հեռանալէն ետք:

Եթէ անծանօթ մնացած չըլլայինք պատերազմի իրողութեան, պիտի գիտնայինք թէ անոր օրէնքներուն մէջ կոչերը ոչ տեղ ունէին, ոչ ալ իմաստ: Մինչդեռ, վերջին շրջանին, քանի՛ կը սեղմուի օղակը, անոնք իրարու կը յաջորդեն հայաստանեան մամուլին մէջ. առնուազն տարօրինակ ու մանաւանդ ամօթալի չէ՞ որ պետական զօրակոչին ձախողելէն ետք քաղաքական կուսակցութիւն մը (ՀՀՇ) կոչ ուղղէ երիտասարդութեան որ ճակատ երթայ. կամ Հայու արժանապատուութեան յարիր բա՞ն է հաղբուէթցի կիներու կոչը որոնք իրենց զաւակներն ու այրերը պայքարելու կը կանչեն. մենք որ այնքան կը սիրենք յաճախ ոչ շատ խոհեմ մեր առաջնութիւններով հպարտանալ, այնպէս կը թուի որ հրաւիրագրով պատերազմ մղելու նորարարութիւնն ալ պիտի աւելցնենք այդ շարքին:

Առօրեայի ընթացիկ արձագանգներ կարդալու պէս կը կարդանք օրինակ, հետեւեալ տողերը. «Բազմաթիւ հայ մարտիկներ այս տարուայ Մայիսի վերջերին պատերազմը աւարտուած համարեցին եւ ինչպէս կամաւոր զինուորագրուել են, կամաւոր էլ զօրացրուեցին: Թափուր տեղերը անմիջապէս չլրացուեցին» («Հայք», Օգոստոս 26): Կամ կը կարդանք նոյն անխռով հանդարտութեամբ թէ Ղարաբաղէն Հայաստան գաղթականներու հոսքը չի դադրիր: Կը կարդանք ու կը դարձնենք էջը, աւելի հետաքրքրական բաներ գտնելու յոյսով. կը կարդանք ու կ'անցնինք. ներսի Հայը, ինչպէս՝ դուրսինը. նախարարը, նախագահը, հրամանատարը, ինչպէս՝ ընդդիմութիւնը, ինչպէս՝ մտաւորականը, ինչպէս՝ փողոցի աւելածուն:

Անբնական բան մը չունի՞ այս ընթացքը որ իրականութեան մէջ հոմանիշ է փառաւոր տեղքայլի մը. իրականութիւնը, աշխարհին օրէնքները նոյնքան հեռու են մեզմէ կամ աւելի ճիշդը՝ մենք անոնցմէ, որքան՝ եղան անհամար այն շրջաններուն, որոնք կորուստներու աւետաբան դարձուցին մեր Պատմութեան գիրքը:

Անզօրութեան ամօթալի ապացոյց այս կոչերէն, զոհերը իրացնելու եւ փառաբանելու մրցումէն, կորսուած ամէն մէկ գիւղի, դաշտի առիթով թշնամիին անբարոյականութիւնը, անօրէնութիւնը, խժդժութիւնը մատնանշելէ այլ բան չէ՞նք կրնար ընել: Գոնէ պատասխանատու անձերու հետ կատարուած հարցազրոյցներ, կամ անոնցմէ մէկուն, միւսին ելոյթները չաւարտէին յաղթանակի մը վստահութեան արտայայտութիւններով. մարդիկ ի՞նչպէս չեն անդրադառնար որ վստահութիւններ, հաւատքներ ոչ ոքի բան մը կ'ըսեն շրջանի մը երբ լրատուները ճիշդ հակադիր իրականութիւններու կ'արձագանգեն:

Ամէնէն վախ պատճառողը այն է որ սթափելու տրամադրութեան բացարձակ այս բացակայութեանը ի վերջոյ պիտի ծափահարենք կէս-միացումը. եթէ Արցախի միութիւնը վրիպի, յաջողած պիտի ըլլանք գոնէ Արցախցին Հայաստանին միացնելու գործին մէջ. արդէն առօր նախերգակը չէ՞ն Ղարաբաղէն Հայաստան ձգուած գաղթականի շարանները: Հոգ չէ թէ անոնք այսօր տուն չունին, տեղ չունին, ակնկալուած նեցուկը չեն գտներ, երբեմն նոյնիսկ ետ դարձի կը պատրաստուին դէպի ռմբակոծուող շրջաններ...: Ոչի՛նչ: Այս ալ կ'անցնի կ'երեւի ու վաղը անոնք ալ կը բնաւորուին Երեւան, Մոսկուա, Կրասնոդար, Փարիզ, Լոս - Անճըլըս կամ այլուր, երբեմն յիշելով իրենց թթենիները ու անիծելով Հայուն դժխեմ բախտը, թշնամի դրացին կամ երկրին աշխարհագրական անըմբռնելի դիրքը: Մինչ ուրիշներ կը շարունակեն փառաբանել Հայոց պետականութեան վերածնունդը, կրկնելով թէ յաղթանակը անպայմա՛ն մերը կը լինի...:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

ՍԹԱՓՈՒԷՔ, ՀԱՅՐԵՆԻՔ ԵՆՔ ԿՈՐՑՆՈՒՄ

Ղարաբաղեան պատերազմն այդպէս էլ հայ ժողովրդի պատերազմը չդարձաւ: Ու լեռնային գիւղերի վերջին մի բուռ պաշտպանների ինքնամոռաց ու յուսահատ կռուի չփորուող հերոսականութեան ծխածածկոյթի տակ թըշնամին գրաւում է Ղարաբաղը՝ գիւղ առ գիւղ, հանդ առ հանդ, կածան առ կածան... Ու լեռնային գիւղերի վերջին մի բուռ պաշտպանների օգնութեան աղաղակները թաղւում են Հայաստան կոչուած Սոդոմ - Գոմորի ամէնօրեայ ու ամենախեղդ հոգսերի անհաղնացող չերտի տակ:

Ես Հայաստանի իշխանութիւններին չեմ մեղադրում: Իրենց մեղքը իրենց վզին: Ոչ էլ ուզում եմ սպառնալ, թէ դարերի անէծքը կը կախուի նրանց գըլխին: Ոչ: Եթէ այսպէս շարունակուի, անիծողներ չեն լինելու: Պարզապէս Ղարաբաղը սխալուել է՝ կարծելով, թէ թիկունքում իր շահերը մինչեւ վերջ պաշտպանելու պատրաստ պետութիւն կայ: Թիկունքում ընդամէնը մայր Հայաստանն է՝ այս տղամարդ աշխարհում էգ մի երկիր: Մինչդեռ Ղարաբաղին ոչ թէ լացկումած մայր էր պէտք, այլ աւագ եղբայր, որը եթէ ոչ միասին մեռնելու, ապա գոնէ միասին ծեծուելու տղամարդկութիւնը կ'ունենար:

Ակամայ մտածում ես, թէ Հայաստանի իշխանութիւնների հոգսը լոկ այս (առայժմ) 29 հազար քառակուսի կիլոմետրանոց չուկան է, թէ մենք «միջազգային կարծիքի» ու «պետական մտածողութեան» պղպջակին բազմած, ինչու չէ՞, կարող ենք նաեւ մի քանի կաթիլ արցունք աւել թափել Ղարաբաղի հիմնայատակ աւերուած գիւղերի մոխրակոյտերի վրայ, եթէ ոչ ինքներս մեզ խաբելու, ապա գոնէ «բարի-դրացի» հարեւաններից մի քանի տակառ մազութ աւել ստանալու համար:

Իսկ ժողովուրդը լռում է: Ո՞րն է պատճառը: Ցանկացած ժողովուրդ ժողովուրդ է միայն այն դէպքում, եթէ ունի միասնական, համընդհանուր շահ: Ունի՞ հայ ժողովուրդն այդպիսի շահ: Այսօրուայ ջայլամային կեցուածքը վկայում է, որ եթէ այդպիսի շահ նոյնիսկ գոյութիւն ունի, ապա դա միայն ու միայն օրուայ հացն է ու ձմեռուայ ջերմութիւնը (շահի միասնականութիւնը պայմանաւորուած է նրանով, որ բոլորի համար էլ մազութն ու ցորենը նոյն ճանապարհով են գալիս): Հայ դատն ու պահանջատիրութիւնն էլ մի կողմ թողնենք, որովհետեւ եթէ այսօր պահանջատիրութեան լայնակծուած աշխարհագրութիւնը մեր աչքերի առաջ ընդարձակւում է, եւ ժողովրդի հիմնական մասը թքած ունի դրա վրայ, ի՞նչ համընդհանուր շահի մասին կարող է խօսք լինել: Ժողովրդի ամենակուլ արծաթասիրութիւնն այսօր խժռում է ամէն ինչ՝ Հայրենիք, բարոյականութիւն, արժանապատուութիւն... Պղնձով ու նիկելով բեռնաւորուած վագոնները շարունակւում են գնալ Թուրքիա, ու այնտեղից «յաջող» առեւտրով վերադարձած հաստափոր առեւտրականները ազգուտակի նախանձոտ հայեացքների տակ անթաքոյց հպարտութեամբ ցուցադրում են Թուրքական կանացի սպիտակեղէնը, որը վաղը այդ նոյն պղնձից ու նիկելից ձուլուած փամփուշտների տարափի տակ պարզելու են որպէս հաշտութիւն աղերսողի արցունքաթաց դրօշ:

Ո՞վ է ասել, թէ ժողովուրդը երբեք չի սխալւում: Ժողովուրդը սխալւում է, եւ այն էլ՝ բաւական յաճախ: Ինչի՞ ծընունդն է այսօրուայ ծակուծուկ Հայաստանը, եթէ ոչ ժողովրդի սխալի:

Ժողովրդի մի փոքր մասը միայն, որ արդէն ժողովուրդ էլ չէ, այլ մի բուռ մարդիկ, պիտի կոկորդները պատռելով աղաղակեն, թէ սթափուէք, հայրենիք ենք կորցնում: Եւ այդ աղաղակները պիտի թաղուեն Հայաստան կոչուած Սոդոմ Գոմորի ամէնօրեայ ու ամենախեղդ հոգսերի անհաղնացող չերտի տակ, որովհետեւ Ղարաբաղի պատերազմն այդպէս էլ չդարձաւ հայ ժողովրդի պատերազմը...

ԱՐՄԷՆ ԲԱՂԴԱՍԱՐԵԱՆ

«Ազգ», Սեպ. 3

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ՀՈԼԱՆՏԱԿԱՆ ԶՈՒԳԱՀԵՌ ՄԸ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԵՒ ԴԱՆԻՈՅ ՄԻՋԵՒ

Հոլանտայի ամէնէն լուրջը նկատուած «Էն - Էռ - Սէ Հանտէլսպլատ» օրաթերթը որ 220 հազար տպաքանակ ունի, զուգահեռի մը վրայ կը դնէ Մաաստրիխթի դանիական եւ ֆրանսական քարոզչութիւնները: Այդ զուգահեռին մէջ շեշտուած կը գտնէ յատկապէս «ոչ»ին յաղթանակը ապահոված ազդակները:

Գլխաւոր պարագան Բրիւսէլի վարչարարներուն տիրապետութեան ենթարկուելու վախն է, ըստ հարցախոյզերու արդիւնքներուն: Նոյնն էր Դանիոյ պարագան. «այո»ի կողմնակիցները չեն փարատեր այդ վախը, այլ կ'ուրանան: Անոնք կը խօսէին Գերմանիոյ, Եւրոպայի, խաղաղութեան, ու մանաւանդ աղէտի մը մասին եթէ Մաաստրիխթի «ոչ» պատասխան տրուէր. մինչդեռ մեծագոյն մտահոգութիւնն է վայրի աղաւնիի որսը եւ քամամպէրին ապագան:

Նմանութեան ուրիշ պարագայ մըն է յառաջացուցած տարիքոտ քաղաքագէտներու գրական պատասխանի ի նպաստ կատարած քարոզչութիւնը: «Ոչ»ի թեկնածուներուն մեծ մասը, ինչպէս Դանիացիներու պարագան էր, կ'ըսեն թէ այդ քուէն ուղղուած է աւելի Նախագահ Միթերանի, քան՝ Եւրոպայի միութեան: Դանիացիներու ժխտական կեցուածքն ալ արդիւնք էր երկրին վարչապետին հանդէպ դժգոհութեան զգացումին:

Եւրոպայի միացման հեռանկարը պէտք է փրկուի ընդդիմութեան պարագլուխներուն Ժ. Շիրաքի եւ Վ. Ժիսքար տ'Էսթէնի կողմէ: Շիրաք 60 տարեկան է ու ամէնէն աւելի կը ցանկայ, ինչպէս ամբողջ Ֆրանսան գիտէ, օր մը նախագահ ընտրուիլ: Ժիսքար, 66 տարեկան, արդէն նախագահ եղած է 1974 - 1981, այսօր մաս կը կազմէ Եւրոպական Խորհրդարանին քրիստոնեայ - դեմոկրատ խմբակին: Ան եւս միակ ըղձանք մը ունի. օր մը կրկին նախագահութեան աթոռին տիրանալ:

Հարցախոյզները կը նշեն թէ Ֆրանսացիները եւս Դանիացիներուն նման, յոգնած են քաղաքական հին դէմքերէն: Նմանութիւններուն քով կայ սակայն գլխաւոր տարբերութիւն մը Ֆրանսայի եւ Դանիոյ ընտրապայքարին միջեւ. առաջինը կը ղեկավարուի անձնաւորութեան մը կողմէ որ մեծ անակնկալներ ընողի համբաւ կը վայելէ: Ի՞նչ պիտի պատահի, եթէ օրինակ, Հանրաքուէէն շաբաթ մը առաջ Միթերան յանկարծ յայտնէ թէ կը հրաժարի...:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ՔՐՏԱԿԱՆ ՏԵՂԵԿԱԳՐԷ ՄԸ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՆՇՈՒՄՆԵՐ

«Հիւրրիյէթ» օրաթերթը Սեպտեմբեր 7 - 10 հրատարակած է շրջանի վարչապետ Ի. Ինէօնիւի քրտական տեղեկագիրը որ կը կրէ 1935, Օգոստոս 21 թուականը: Գրի առնուած է արեւելեան, հարաւ-արեւելեան Անատոլուի եւ Սեւ ծովեան գօտիին մէջ կատարուած շրջապտոյտէ մը ետք: Նպատակ ունի ճշդելու քրտական յետագայ քաղաքականութեան մայր գիծերը: Ծանօթ է որ այդ շրջանին Քիւրտերու ներկայութիւնը ներքին գլխաւոր հարցը մնացած էր Թուրք իշխանութեան համար: Տերսիմի մէջ առաջին քրտական ապստամբութիւն մը ճնշուած էր արդէն, բայց շարժումը ծաւալումի նախանշաններ կը կրէր:

Տեղեկագրին սկիզբը կը նշէ որ Թուրքիոյ Հանրապետութիւնը 12 տարուան ընթացքին (1923 - 35) բաւական փոփոխութիւններ անցուցած է ու փոքրամասնութիւնները՝ Չերքէզ, Հայ, Քիւրտ, Արաբ հարցեր առեղծած են: Այս բոլորին մէջ գըլխաւոր տեղը կը գրաւեն Քիւրտերը: Ի. Ինէօնիւ կ'ըսէ թէ Հանրապետութեան իտէալն ու հիմնական սկզբունքը թրքութիւնը ըլլալով, առաջնահերթ գործ է ապահովել այս փոքրամասնութիւններուն ձուլումը:

Ինչ որ հետաքրքրական է հայկական տեսանկիւնէ մը, տեղ տեղ կատարուած այն նշումներն են որոնք կը վերաբերին Հայերէ պարպուած գիւղերու, Հայերու մեկնած ըլլալու պարագաներու, որոնց մասին շատ բան չըսուիր:

Վանի եւ Մուշի բաժիններուն մէջ Ի. Ինէօնիւ կը գրէ, օրինակ. «Վանի ժողովուրդը անկեալ, թշուառ, հիւանդ զանգուածի մը տպաւորութիւնը կը գործէ. բնիկ վանեցիներու մէկ մասը տակաւին վերադարձած չէ»:

...«Վանի բոլոր թրքական գիւղախմբերը փափաքեցան որ իրենց շրջակայքը թուրք գաղթականներ հաստատուին: Այն տպաւորութիւնը կայ որ թրքական բնակավայրերը ովկէանոսի մը մէջ մնացածի պէս, պարապութենէ ու առանձնութենէ սոսկում կը զգան»:

...«Մուշը 3-4 հազար բնակչութեամբ փոքր գիւղաքաղաք մըն է: Կառավարական շէնքը կիսաւարտ է. նոր կը կենդանանայ որպէս քաղաքի կեդրոն: Հակառակ անոր որ հողը շատ բարեբեր է, 1.5 միլիոն արտավար տարածութեամբ Մուշի դաշտին հայկական գիւղերը պարապ են ու աստիճանաբար Քիւրտերով կը լեցուին»:

Տեղեկագիրը բաւական կարեւորութեամբ կանգ կ'առնէ Երզնկայի վրայ որ քրտական կեդրոն մը ըլլալու յատկանիշը կը կրէ. Քիւրտերը կողոպուտի արարքներ կը գործեն, կը թալանեն. Ինէօնիւ կ'արձանագրէ. «Թրքական գիւղերը որոնք անցեալին որպէս պատուար ծառայած էին Տերսիմի Քիւրտերուն դէմ, ցրուած ու տըկարացած, իսկ Հայերը ամբողջութեամբ ելած ըլլալով, Տերսիմցիներու գրաւման դէմ հրապարակը պարապ մնացած է»:

ԳՈՆԻԱՅԻ ՀԱՅՈՑ ԵԿԵՂԵՑԻՆ ԿԸ ՆՈՐՈԳՈՒԻ

Սեպտեմբեր 3-ին, «Ճումհուրիյէթ» կը հաղորդէ, որ «Նարեկատին Հօճա Զրօսաշրջական Միութիւն»ը բարեգործական աշխատանքի ձեռնարկած է նորոգելու համար Գոնիայի Ազգէհիր նահանգի հաւկական եկեղեցին: Այս եկեղեցին Հայերու կողմէ կառուցուած է ԺԹ. դարուն: Միութեան նախագահը՝ Իսմէթ Շէնօզու այս առթիւ յայտնեց, թէ առաջին հերթին՝ պիտի նորոգուի եկեղեցւոյ տանիքը: Նորոգութեան այս աշխատանքը պիտի տեւէ շուրջ տարի մը եւ այս գործին համար պիտի ծախսուի 500 միլիոն լիրա:

«Մարմարա» կ՚աւելցնէ. - Հ. Ս. Էփրիկեանի բնաշխարհիկ բառարանին համաձայն, յիշեալ եկեղեցին կառուցուած էր 1859-ին եւ կը կոչուէր «Ս. Երրորդութիւն Եկեղեցի»: Այս եկեղեցիին մօտ կը գտնուէր նաեւ Ս. Ստեփանոս անուանեալ վարժարանը:

ԱՍԿԷ ԱՆԿԷ

ԴԱՆԻԱՑԻՆԵՐԸ ՁԵՆ ՋԻՋԱՐ

Դանիացի ժողովուրդը Եւրոպայի միութեան կոնակ դարձուցած ըլլալուն ըսւ չէ զղջացած. ընդհակառակն: Վերջին հարցախոյզի մը համաձայն, 57% Դանիացիներ այսօր կրկին «ոչ» պիտի պատասխանէին Մաաստրիխթին, մինչդեռ 51% էր Յունիս 2-ի հանրաքուէին «ոչ» ըսողներու համեմատութիւնը: Այս կլիմային մէջ, դանիական կառավարութիւնը կրնայ վարանիլ դաշինքը երկրորդ հանրաքուէի մը նիւթ ընելու. առայժմ Քոփէնհակէն որոշած է լուռ մնալ մինչեւ ֆրանսական հանրաքուէին աւարտը:

ԷՐՄԻԹԱԺԸ ՆԵՂ ԿԱՑՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Ս. Պետերբուրգի ծանօթ թանգարանը օգնութեան կը կարօտի: Համայնավարութեան անկումէն ի վեր, 200 տարուան հաստատութիւնը խնամքին համար անհրաժեշտ գումարները չի ստանար Պետութենէն. տանիքի կզմինտրները կը թափին, ապահովութեան դրութիւնը փըճացած է, օդափոխիչ սարքերը չեն աշխատիր ինչ որ ծանր վտանգի կ՚ենթարկէ պաւորապաշտ մեծ վարպետներու անգնահատելի հաւաքածոները: Թանգարանին տնօրէնին համաձայն, 980 միլիոն Ֆր. պէտք է մինչեւ 2000 թուականը որպէսզի կարելի ըլլայ հաւաքածոները անվթար պահպանել: 30-ական թուականներու սկիզբին պոլշեւիկները տարադըրամի պէտք ունենալով թանգարանէն 21 պաստառ ծախած էին Ամերիկացիի մը. այդ պաստառները կորիզը կազմած են Ուաշինկթընի Ազգ. պատկերասրահին:

ԵՐԵՒԱՆ ՀԵՌԱՏԻՊ ՓԱՐԻԶ

«ՀԱՅԱՍՏԱՆ» ՀԻՄՆԱԴՐԱՄԻ ԱՌԱՋԻՆ ՀԱՇՈՒԵԿՇԻՌԸ

«Հայաստան» հիմնադրամը հազիւ թէ բոլորած իր կէս տարին, արդէն հանգանակուած է շուրջ 10 միլիոն տոլար: Երկու միլիոնը հանգանակած է Արժանթինի Հայութիւնը, իրենց կարեւոր մասնակցութիւնը բերած են նաեւ Վազգէն Ա., Լուիզ Սիմոն-Մանուկեան, Հրայր Յովնանեան եւ ուրիշներ: Հայաստան հանգանակուած է 10 միլիոն ռուբլի եւ շուրջ 18 միլիոն ռուբլի արժողութեամբ իրեր: Այս տուեալները հաղորդած է Հիմնադրամի տնօրէն Մանուչակ Պետրոսեան, Սեպտեմբեր 11-ի իր մամուլի ասուլիսին: Ան խօսած է նաեւ Հիմնադրամի ծրագիրներուն մասին որոնք կը նկատեն ճամբաներու, երկաթուղային գիծերու, կամուրջներու շինութիւն, երկրաշարժէն ու պատերազմէն տուժած շրջաններու օգնութիւն: Նախնական հաշիւներով Զանգեզուրի, աղէտի գօտիի, Արցախի, գաղթականներու եւ այլ ծրագրերու իրականացումը կը կարօտի առնուազն 240 միլիառ ռուբլիի:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԴԵՍՊԱՆՈՒՀԻՆ ՓՈԽ-ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՄՕՏ

Սեպտեմբեր 11-ին, փոխ-նախագահ Գագիկ Յարութիւնեան ընդունած է Ֆրանսայի Հայաստանի դեսպան՝ Տիկին Ֆրանս տը Հարթէնկը: Տեսակցութեան ընթացքին քննարկուած են Ֆրանսայի մէջ հայկական մետաղադրամ պատրաստելու, ուժանիւթի եւ համագործակցութեան տարբեր հարցեր:

ՅԱՏՈՒԿ ՔՆՆԻՉ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

Բարձրագոյն ուսմանց թեկնածուներու ընդունման եւ մրցոյթով ընտրութեան գործընթացին մէջ նկատուած կարգ մը թերութիւններ նկատի առնելով կառավարութիւնը ստեղծած է յատուկ յանձնաժողով մը՝ պետական նախարար Գրիգոր Արէշեանի գլխաւորութեամբ, որու պարտականութիւնը պիտի ըլլայ այս մասին մանրամասն ուսումնասիրութիւններ կատարել:

ՕԴԱՅԻՆ ՆՈՐ ՄԱՍՆԱԳԷՏՆԵՐ

Պաշտպանութեան Նախարարութիւնը Հայաստանի օդուժին նոր մասնագէտներ պատրաստելու նպատակով կ՚ընդունի այն թեկնածուներ, որոնք պէտք է 25 տարեկանէն վար ըլլան եւ ունենան միջնակարգ-թեքնիք կամ բարձրագոյն կրթութիւն:

ԳՈՒՍԱՆ ՀԱՒԱՍԻԻ ԵՐԳԵՐԸ

Գուսան Հաւասիի ծննդավայրին՝ Վրաստանի Ծալկա շրջանի Այազմա գիւղին մէջ տեղի ունեցած է Գուսանին ստեղծագործութիւններուն նուիրուած տօնակատարութիւն: Մասնակցած են Երեւանէն ու այլ շրջաններէ ժամանած երաժշտագէտներ ու մեկնաբաններ: Իսկ Պոկտանովկայի մէջ աւելի քան երկու տասնամեակէ ի վեր տեղի կ՚ունենայ Տէրեանի բանաստեղծութեան օր, Ախալքալաքի մէջ ալ Ջիւանիի նուիրուած օր:

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Սեպտեմբեր 7-ին Մոսկուայի մէջ, Հայաստանի եւ Ռուսաստանի միջեւ տնտեսական համագործակցութեան բանակցութիւններ սկսած են: Կը քննարկուին առեւտրատնտեսական գործակցութեան, դրամավարկային յարաբերութիւններու, առեւտրական պայմանակարգի վերաբերեալ համաձայնագրեր:

ՅԱՏՈՒԿ ԾՐԱԳՐՈՎ

Արամ Խաչատրեան տուն - թանգարանին մէջ տեղի ունեցած է «Ֆրանսայի երաժշտութիւնը 15-րդ դարէն մինչեւ մեր օրերը» համերգ - ցերեկոյթը, նախաձեռնութեամբ եւ կազմակերպութեամբ երաժշտագէտ Սվետլանա Սարգսեանի: Մեկնաբանուած են Քուփըրէնէ, Ռամէլէ, Տէպիւսիէ, Մեսիանէ, Պուլէզէ, Պերնիէէ ստեղծագործութիւններ: Կատարողներուն մաս կազմած են Մեդիա Աբրահամեան, դաշնակահարուհի Կարինէ Օհանեան, երգիչ Մկրտիչ Մկրտչեան: Համերգին ներկայ եղած է նաեւ Ֆրանսայի դեսպան՝ Տիկին տը Հարթէնկ:

«ԵՐԵՒԱՆ»Ը ՌԵԹՐՕ ՈՃՈՎ

Ամերիկացի խումբ մը ձեռնարկատէրեր կը պատրաստուին վերակառուցել Երեւանի երեք պանդոկներ, ամենայն հաւանականութեամբ՝ «Երեւան»ը, «Սեւան»ը եւ Երիտասարդութեան Պալատը: Այս օրերուն Երեւան հասած է ճարտարապետ - շինարարներու խումբ մը, գրադելու՝ նախագծերու պատրաստութեամբ, աշխատանքներու կազմակերպութեամբ: Ձեռնարկատէրերը յատուկ հետաքրքրութիւն ցուցաբերած են «Երեւան»ի նըկատմամբ, որոնց կարծիքով հնարաւոր է ռեթրօ ոճի շքեղ պանդոկի վերածել: Անոնք մտադիր են նաեւ աւարտել Երքաղխորհուրդի կիսակառոյց շէնքը եւ հոն ստեղծել համաշխարհային առեւտուրի կեդրոն մը:

ՅԱՏՈՒԿ ՅԱՏԿԱՑՈՒՄ

Առեւտուրի նախարարութիւնը որոշած է Բ. աշխարհամարտի հաշմանդամներուն ու մասնակիցներուն, բազմազաւակ ընտանիքներուն եւ Աֆղանիստան ծառայածներուն՝ ընդհանուր կտրոններէն զատ Սեպտեմբեր ամսուն յատկացնել նաեւ մէկական քիլօ միս, կարագ եւ շաքար:

«ԲԱՐԵՆՈՐՈԳՈՒՄ» ՀԻՄՆԱԴՐԱՄԸ Կ՚ՕԳՆԷ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻՆ

Երեւան կը գործէ տնտեսական եւ ընկերային բարենորոգումներու միջազգային «Բարենորոգում» Հիմնադրամի մասնաճիւղը, որու գլխաւոր նպատակն է Ռուսաստանի եւ ԱՊՀ-ի միւս Պետութեանց մէջ արմատական բարենորոգումներու ստեղծման եւ իրագործման ուղղութեամբ գիտական եւ գործնական աշխատողներու ջանքերը միատեղել: Հիմնադրամը սերտ կապեր ունի միջազգային տարադրամի Հիմնադրամին, Համաշխարհային Դրամատան նման կարեւոր հաստատութեանց հետ եւ այսօր ան սերտօրէն կը գործակցի Հայաստանի իշխանութեանց հետ:

ԱԿՈՒՄԲԻ ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԻՒՆԸ

Հայաստանի ՌԱԿ-ի «Արշակ Չօպանեան» ակումբին նախաձեռնութեամբ Հենրիկ Մալեան թատրոն - ստիւտիօն բեմադրած է Յ. Թումանեանի «Հէքեաթները» ներկայացումը, որմէ գոյացած գումարը տրամադրուած է Արցախի Հայութեան:

Ի ՅՈՒՇ ԻՐ ՄԱՀՈՒԱՆ 18-ՐԴ ՏԱՐԵԼԻՑԻՆ

Շահան Շահնուր

ԱՌԱՒՕՏԵԱՆ ՇԵՓՈՐ

– 6 –

Օր մը Ազատնի երբ ըստ սովորութեան գացած էր իրենները տեսնելու, պարապը ելաւ: Ոչ մայրը տունն էր, ոչ ալ իր պզտիկ եղբայրը: Միայն իրենց դրան առջեւէն դուրս ելած էր Ջուրի նեղ երիզ մը որ կը նեխէր: Ազատնի անցաւ Իսկուհիենց սենեակը ուր կարի մեքենաներու խլացուցիչ աղմուկը կար, նստաւ հոն բաւական ժամանակ եւ քիչ մը թելակար քակեց: Իսկուհիէն իմացաւ որ իր մայրը Յոյնի մը տունէ փանչուած էր լըւացք ընելու համար եւ անտարակոյս գիշերէն առաջ պիտի չգար: Իսկ Խաչիկը մկիթ գացած ըլլալու էր՝ ապուրի: Ազատնի սպասեց միշտ, յուսալով որ եղբայրը գոնէ կը վերադառնայ եւ սենեակին անկիւնը պառկած նիհար տղու մը որ քնտնած էր, ճերմակեղէնները փոխեց, դեղը տուաւ ու նայեցաւ: Հիւանդ տղայ մըն էր եւ շատ նիհար: «Քիչ մը հանգչեցա՞ր» հարցուց Ազատնի: Մանչուկը բաւ նողկանքով, ձեռքը դէպի մեքենաները նետելով - «աս ի՛նչ փաթըրտը է, Ազատհըմ»: Դեգերեցաւ Ազատնի մէկիթին շուրջ: Անօթիներու այդ խառնիճաղանճը որ յուսահական պոչ մըն էր կազմած մզկիթին առջեւ, կը նեխէր արեւին տակ: Գոյնըզգոյն չարչաֆներ կային, եւ երկու դպրոց լեցնելու չափ մանուկներ: Ազատնի ի զուր փնտռեց Խաչիկը եւ եկաւ պահ մը երբ ինկաւ կատարեալ թմրութեան մը մէջ ու ինքզինքն ալ մոռցաւ: Իր մէկ խոպոպը երկարօրէն պլորեց ականջին շուրջ եւ ինքզինքն ալ մոռցաւ: Նստած էր ստուերոտ անկիւն մը, մզկիթին ցած պատուհաններէն մէկուն մէջ, Թրքուհիներու քով: Հոն է որ Խաչիկ գըտաւ իր քոյրը եւ ճչաց ուրախութեամբ: Երկու ընկերներու հետ տեղաւորուեցաւ Ազատնիին շուրջ եւ մէջտեղը դրին ալիւմինիոմէ աման մը ուր ապուր կար: Խաչիկ գրպանէն հանեց գինուորի մեծ դդալ մը որուն կէսը պատառաքաղ էր եւ Ազատնիին տուաւ որ ան ալ ուտէ: «Իմարէթ է պապա՛մ, իմարէթ» կ՚ըսէր խնդալով: Ազատնին ալ խնդաց, բայց վերջը երբոր դեղարան կը վերադառնար, ճամբան կորսնցուց: Քիչ մը տեղ վազեց, վախցաւ Թրքական թաղէն, «խելքս գլուխս չէ» ըսաւ եւ սիրտը սկսաւ տրոփել: Եւ երբոր հեռուն, շատ հեռուն նշմարեց Ս. Կարապետի մէկ զանգակատունը, այլեւս ուժը չունեցաւ յառաջանալու, այնքան յուզուած էր: Կեցած տեղը մնաց եւ ըղձաց որ պիտի լայ: Եւ թերեւս լար, եթէ երբեք նոյն պահուն չնշմարէր հրշէջ զինուոր մը: Սեւամորթ հրշէջ զինուոր մըն էր: «Աւետի՛ս» ըսաւ Ազատնի սրտակեղէք հառաչով մը ու փախաւ:

Դեղագործ Արթաքի էֆէնտի գիշեր մը արթնցաւ եւ սարսափեցաւ: Արթնցաւ եւ անմիջապէս հասկցաւ որ տունը գող կայ: Ամառ գիշեր մըն էր, խաղաղ, անլուսին եւ շատ յառաջացած գիշեր մըն էր: Արթաքի էֆէնտի որոշ կերպով լսեց վախկոտ ոտնաձայնը որ կը մօտենար: Բայց չհամարձակեցաւ ոտքի ելլել կամ ձայն բարձրացնել, որովհետեւ գողը զինուոր մը կարծեց: Այդ օրերուն յաճախադէպ բան էր որ անօթի զինուորներ գողութիւն ընէին: Անշարժ պառկած՝ Արթաքի էֆէնտի նայեցաւ ննջարանին բաց դրան զոր հետզհետէ աւելի լաւ կը նշմարէր: Եթէ գողը առնուազն վարը ըլլար, անշուշտ բան մը պիտի ընէր դեղագործը, բայց անոր ա՛յնքան մօտիկութիւնը զինքը կ՚անշարժեցնէր: Զորս ոտքի վրայ քալելով եւ մեծ զգուշութեամբ՝ գողը վերջապէս ներս մտաւ: Գողը Ազատնին էր: Զափազանց զարմացաւ դեղագործը եւ իր ծունկերը կծկուեցան վերմակին տակ, հակառակ իր կամքին: Ոտքի նետուիլ կ՚ուզէր, բայց շուտով զսպեց ինքզինքը եւ շարունակեց իր շունչը բռնել՝ մեծապէս նեղուելով: «Արդեօք այս աղջիկը գիշերաշրջի՞կ եղաւ» մտածեց, այնքան որ իրեն անհաւատալի կը թուէր գողութեան մը կարելիութիւնը: Բայց արդէն Ազատնի բազմոցին առջեւ ծունկի եկած՝ դեղագործին հագուստները կը խառնէր: Գրպանները խուզարկեց, պրպտեց ու յետոյ սկսաւ հեռանալ միշտ չորս անդամներու վրայ: Երբոր ննջարանէն դուրս ելաւ, Արթաքի էֆէնտի կրցաւ արտաշընչել: Կռնակն ի վար քրտնած էր: Անմիջապէս նստաւ անկողնին մէջ եւ իր սիրտը մեծ աղմուկ հանեց կուրծքին տակ: Կ՚ըսէր ինքն իր մէջ -- «Չէ՛, չէ՛, չէ՛, ա՛ս բանը չէի սպասեր ... Ծօ արդէն եղա՞ծը ինչ է որ, քանի՞ փարա ունիմ գրպանս ... չէ՛, ըլլալի՛ք բան չէ»: Եւ յանկարծ կատղեցաւ: Յիշեց որ նախորդ իրիկունը Ազատնի տկար էր քիչ մը, ականջները կարմրած էին եւ ինք, Արթաքի՝ գուրգուրանք ցոյց տուած էր: Յանձնարարած էր որ շուտով երթայ անկողին մտնէ, հանգչի: Այո, դեռ երէկ իրիկուն այսպէս գուրգուրանք ցոյց տուած էր, իսկ այժմ աս չունին ձագը... Վերմակը նետեց դեղագործը: Քաշեց շուտով տաբատը եւ միաժամանակ նեղացաւ ինքզինքին դէմ որովհետեւ այսպիսի խորհրդածութիւններով ժամանակ կորսնցուցած էր: Աճապարանօք եւ աղմուկով սլացաւ անդուններէն վար՝ գրեթէ ինքնիրմէ ելած:

(Շար. 16)

(Շար. Ա. էջէն)

գիշում բրած էր ։ Նախ առկախած էր գործադուլ բրած բանտապահներու դէմ ձեռք առած միջոցները, 7-ի դէմ՝ մէկ տարուան հեռացում աշխատանքէ, Քլէրվոյի բանտին պարպումը եւ երաշխիքներ սպաննուած բանտապահներու այրիներուն համար։ Համդիպումը սակայն, նախարարին եւ սենտիքաններու ներկայացուցիչներուն միջեւ ձախողեցաւ Երեքշաբթի օր եւ հետեւանքն այն եղաւ որ նախարարը խստացուց իր դիրքը եւ վերջնագիր տուաւ բանտապահներուն՝ աշխատանքը վերսկսելու նոյն իրիկունը մինչեւ ժամը 22։ Շատեր տեղի տուին, բայց, Սեպ. 16-ին գործադուլը վերսկսելու փափաք կար։ Ոմանք կը դատապարտեն նաեւ «բարձր հսկողութեան գօտիներու» (քառթիէ տը հօթ սիւրվէյանս) ջնջումը, որու հետեւանքով պատահեցան վերջին դէպքերը։

ՏԱՃԻԿՍՏԱՆԻ հարաւը՝ Կուլիաբ, տապալած նախագահ՝ Նաբիեւի ութ կողմնակիցներ սպաննուած են։

ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ մէջ, Սեպ. 15-ին բացուեցաւ Ազգաժողովին (ՄԱԿ-ի ընդհ. ժողով) 47-րդ նստաշրջանը, նոր նախագահին ընտրութեամբ, յանձին՝ Պուլկարիոյ Արտաքին Նախարար՝ Սթոյեան Կանեւի։ 179 անդամ երկիրներու վրայ 174-ի ներկայացուցիչները եւյթ պիտի ունենան։ Արդէն վիճաբանութեան նիւթ է Եուկոսլաւիոյ աթոռին հարցը. Եւրոպական Համարակապետութեան երկիրները կ'ուզեն ներկայ դաշնակցութիւնը (Սերպիա եւ Մոնթենեկրօ) զրկել այդ աթոռէն։ Ապահովութեան Խորհուրդին ընդլայնումն ալ հարց է։ Ճափոն եւ Գերմանիա կ'ուզեն մաս կազմել։ Կազմակերպութեան նիւթական վիճակն ալ շատ ծանր է, ծախքերը շատցած են եւ մուտքը նուազած, քանի 179 անդամներէն միայն 52 երկիրներ անդամակցութեան իրենց սակը վճարած են եւ գանձին մէջ 1,8 միլիառ տոլարի բաց կայ։ Ամէնէն մեծ պարտքն ունեցողներն են Միացեալ-Նահանգներ (757 միլիոն տոլար) եւ Ռուսաստան որ խոստացած է 80 միլիոն վճարել այս ամիս եւ նոյնքան Յունուարին։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Արտաքին նախարարը անակնկալ այցելութիւն մը կատարեց Դամասկոս, Իսրայէլի եւ Սուրիոյ միջեւ միջնորդութեան դեր մը կատարելու։

ՊԷՅՐՈՒԹԻ մէջ քրիստոնեայ պարագլուխ մը առեւանգուած է։ Քաթայէպներու քաղաքական բիւրոյի մէկ անդամն է՝ Քուլթրոս Խաուանտ որ առեւանգուած է իր բնակարանէն։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՖՈՒԹՊՈԼ

ՎԱԼԱՆՍ ԿԸ ՀԻՒՐԸՆԿԱԼԷ «ՄԵԾ» ՄԸ

Իր երկրորդ յաղթանակէն վերջ, Էփինալի մէջ (0 - 1), Վալանսի Հ. Մ.-ը պիտի հիւրընկալէ Շաբաթ իրիկուն իր խումբակին «մեծ»երէն մէկը՝ Քաննի կազմը, որ անցեալ մրցաշրջանին բարձրագոյն դասակարգին մէջ էր։ Վալանս 10րդ է ներկայիս, Քանն՝ երրորդ։ Քանն, անցեալ շաբաթ, յաղթած է Նիսի՝ 1 - 0։

Հայանուն ակումբը, իր համակիրներուն առջեւ պիտի ջանայ փայլուն արդիւնք մը ձեռք բերել, ինչ որ, անկասկած, դժուար պիտի ըլլայ, մանաւանդ որ պիտի չկրնայ իր լաւագոյն կազմը դաշտ հանել. ունի կախակայուած խաղացողներ։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԲԱԺԱԿ

Յաջող մեկնարկ Փարիզի շրջանի երկու գլխաւոր ակումբներուն համար. Ալֆորվիլ - Օզուար՝ 4 - 3, Իսի - Վէցինէ՝ 6 - 0։

Ուրիշ արդիւնքներ ի հաշիւ զանազան ախոյեանութիւններու..

Քլիշ - Վալանս (2)	3 - 2
Վալանս (3) - Վիլէօրպանի Ալժերացիներ	2 - 1
Հ.Մ.Ը.Մ. Լիոն-Տէսին - Վիլ Նուվէլ Կրընոպլը	2 - 2
Վիէն Հ.Մ. - Լիոն Օ. Ս.	0 - 0
Հ.Մ.Ը.Մ. Լ.-Տ. (2) - Ուլէն (2)	1 - 1
Սէն Թ'Անթուան Հ.Մ. - Փոր-տը-Պուք	1 - 0
Սէնթ Մարթ - Հ.Մ.Ը.Մ. Արծիւ	2 - 0
Սէն Թ'Անթուան (2) - Վրնէլ	1 - 1

ԱԹԼԷԹԻԶՄ

ԷՄՄԻԵԱՆ՝ ԱՌԱՋԻՆ

Ռոպէր Էմմիեան՝ որ չէր առնուած ՀԱՊ-ի ողիմպիական կազմին մէջ, Պարսելոնա, առաջին հանդիսացած է Կիրակի օր Ֆրանսա - ՀԱՊ մրցման, Վիլնէօվ տ'Ասք։ Ցատքած է 8 մեթր հեռու։

Քանի մը ամիսներէ ի վեր, հայ մարզիկին անունը չէր երեւար աթլէթիզմի արդիւնքներուն մէջ։ Յաջող վերադարձ մը. դժբախտաբար այս մարզաձեւին եղանակը գրեթէ վերջացած է այլեւս Եւրոպայի մէջ։ Էմմիեան 27 տարեկան է եւ կրնայ մրցիլ տակաւին քանի մը տարի միջազգային մակարդակի վրայ։

Վ. Ս.

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Ներսէս Սարաֆեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Վահագն Կարապետեան, Տիկին Սեդա Պահարեան հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տան Կիրակի, Սեպտեմբեր 20-ին, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, իրենց մօր եւ մեծ-մօր՝

ՏԻԿԻՆ ՏԻԳՐԱՆՈՒՀԻ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ-Ի
(Ծնեալ՝ Եանըլախանեան)

մահուան 27-րդ տարելիցին եւ իրենց հօր ու մեծ-հօր՝

ՄԻՀՐԱՆ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ-Ի

մահուան 17-րդ տարելիցին առթիւ, ինչպէս նաեւ Եանըլախանեան եւ Կարապետեան ընտանիքներու համայն ննջեցելոց յիշատակին։

Տիկին Սոնա Տամլամեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տան Կիրակի, Սեպտեմբեր 20-ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ եկեղեցին, իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝

ԺԻՐԱՅՐ ՏԱՄԼԱՄԵԱՆ-Ի

յիշատակին, ինչպէս նաեւ Մոզեան, Խտըշեան եւ Տամլամեան ընտանիքներուն համայն ննջեցելոց։

Ի գիտութիւն ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներուն։

ՄԱՐՍԷՅԼ .. ՍԷՆ - ԺԵՌՈՄ

Կապոյտ Խաչի «Զ. Շանթ» մասնաճիւղի վարչութիւնը իրմէ յաւէտ բաժնուած ընկերուհիներու յիշատակին պատարագ եւ հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տայ Կիրակի, Սեպտեմբեր 20, ժամը 10-ին Սէն-Ժեռոմի Ս. Սահակ-Մեսրոպ եկեղեցւոյ մէջ։ Հոգեհանգիստի աւարտին տեղի կ'ունենայ մատաղօրհնութիւն։

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

«ԿԱՅՔ»

տարեգիրքին Ա. եւ Բ. թիւերը կարելի է ստանալ «Յառաջ»ի խմբագրատունէն։

Հատը՝ 100 Ֆր. + առաքման ծախք՝ 16 Ֆր. չէքերը գրել՝
«Sté. des Gens de Lettres Arméniens»
անունին։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՍԷՆ-ԳԼՈՒ .. Ժաքլին Քանարեան 300 Ֆր.։

ԱԼՖՈՐՎԻԼ .. Պ. Ռուբէն Յովակիմեան 200 Ֆր.։

ՓԱՐԻԶ .. Պ. Գրիգոր Գալայճեան 300 Ֆր.։

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ԱՌԱՋԻՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Հայաստանի Նոր Հանրապետութեան առաջին տարեդարձին առթիւ, Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 21, երեկոյեան ժամը 6.30-ին, Փարիզի Ս. Յովհ. - Մկրտիչ Եկեղեցւոյ մէջ կը կատարուի երեկոյեան ժամերգութիւն եւ գոհաբանական մաղթանք։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Պօմոնի «Նայիրի» մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.. Պ. Փափազեանի հոգեհանգստեան առթիւ՝ Տիկին Արիստաքեսեան 100 Ֆր., Պ. Ժորժ Ռիշարի մահուան առթիւ՝ Արզումանեան ընտանիք 200 Ֆր., Տիկին Կիւլեանի հոգեհանգստեան առթիւ՝ Պ. Օսկար Լաֆեան 200 Ֆր., Տիկին Պետիկեանի մահուան առթիւ՝ Պետիկեան ընտանիք, Տիկին Ճաղմաճեան, Պ. Կարապետ Պալիքեան 200-ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ռ. Սարաճեան 100 Ֆր., Օր. Նուարդ Սեմերճեանի մահուան առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Աւետիսեան 100 Ֆր., Տիկին Վարդուհի Դարբինեանի մահուան առթիւ՝ Դարբինեան ընտանիք 1.000 Ֆր., Պ. Մեսրոպ Գասպարեան, Տէր եւ Տիկին Պէրպէրեան 100-ական Ֆր.։

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻ
ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՀԱՅՈՑ

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ ԹԱԼԱՐԻ Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԵԿԵՂԵՑԻՆ

ԿԱՓԻ ՄՕՏ

Հարաւային Ֆրանսայի Հայոց Առաքելական Եկեղեցւոյ Շրջանային Խորհուրդը
կը կազմակերպէ՝
Աւանդական Ուխտագնացութիւն
Թալարի Սուրբ Գրիգոր Եկեղեցին
Կիրակի, Սեպտեմբեր 20-ին

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ հայերէն եւ ֆրանսերէն՝
ՄԱԿԱՐ ՔՀՆՅ. ՆԱԶԱՐԵԱՆ
Երգեցողութեամբ՝
Ս. Թադէոս - Բարթուղիմէոս եկեղեցւոյ Երգչախումբին

Սկիզբ պատարագի՝ ժամը 10-ին,
Ուխտաւորի Սեղան՝ ժամը 12.30-ին։

Բոլոր անոնք որոնք կը փափաքին մասնակցիլ այս ուխտագնացութեան՝ թող կապ հաստատեն իրենց ծխական եկեղեցւոյ թաղականութեան կամ հոգեւոր հովիւին հետ, կամ հեռաձայնով իրենց տեղերը ապահովեն օթօքարի եւ ճաշի.

Գին՝ 200 Ֆր.։

Հեռաձայն.. Պ. Յարութ Թաշան
Սէն Թ'Անթուան - 91 65 54 45
Պ. Թագւոր Թագւորեան
Կափ - 92 51 07 56

Կապոյտ Խաչի Պօմոնի մասնաճիւղը կը կազմակերպէ ուխտագնացութիւն մը դէպի Սուրբ Գրիգոր եկեղեցին, Թալար,
Կիրակի, Սեպտեմբեր 20-ին։

Դիմել Պօմոնի «Նայիրի»ի կապոյտ խաչուհիներուն կամ հետեւեալ հեռաձայնի թիւերուն..

91 87 13 48 / 91 70 63 03

Մասնակցութիւն՝ 170 Ֆր.։

— ՎԵՐԱՄՈՒՏ —

ՎԱԼԱՆՍ

Վալանսի Միօրեայ Դաւիթեան դըպրոցի արձանագրութեանց համար դիմել դպրոց, Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 23-ի առտուն, ռիւ տը լա Սիսիլ, Վալանս։

ՊՈՒԱ - ԳՈԼՈՄՊ

Անիէռ - Պուա-Գոլոմպ եւ Գոլոմպի շըրջանի հայկական միօրեայ վարժարանի 1992-93 տարեշրջանի վերամուտը տեղի կ'ունենայ, Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 23, ժամը 9-ին՝ 5 - 15 տարեկան աշակերտներու համար։

Արձանագրութիւնները տեղի կ'ունենան նոյն օրը՝
119, rue Hoche, 92700 Colombes

ՓԱՐԻԶ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի «Ա. Թադէոսեան» մասնաճիւղի միօրեայ դպրոցը (մանկապարտէզէն մինչեւ ՊԱՔ-ի դասարան) կը բանայ իր դռները Շաբաթ, Սեպտեմբեր 19, կէսօրէ ետք ժամը 3-էն մինչեւ ժամը 6, Մշակոյթի Տան մէջ՝
17, rue Bleue, 75009 Paris
Արձանագրութիւնները՝ նոյն օրը։

ՍԷՆ - ԺԷՌՈՄ

Սէն-Ժէռոմի Ս. Սահակ - Ս. Մեսրոպ Եկեղեցւոյ Թաղականութեան հովանաւորութիւնը վայելող Մեսրոպեան երկօրեայ հայկական դպրոցը կը վերաբացուի Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 23, ժամը 9-ին։

Դասերը կը սկսին նոյն օրը ժամը 9-ին։

Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան Չորեքշաբթի օրերը ժամը 9-էն 12 եւ Շաբաթ օրերը ժամը 14-էն 16, ուսուցչութեամբ՝ Եղիշէ Ա. Քհնյ. Փանոսեանի, Պ. Խաչիկ Եըլմազեանի եւ ուսուցչուհի Տիկին Սիրանոյշ Մանուկեանի։

Կը խնդրուի ծնողքներէն արձանագրութեանց համար դիմել Թաղականութեան, եկեղեցւոյ բանկալը, Կիրակի առաւօտները ժամը 9-էն 12։

Օթօքարը ամէն տարուան պէս մեր աշակերտները կը փոխադրէ նոյն վայրերէն դպրոց եւ դպրոցէն տուն։

ԻՍԻ

Իսիի Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնն ու կրթական մարմինը կը յայտարարեն թէ եկեղեցւոյ միօրեայ դըպրոցին արձանագրութիւնները կը կատարուին Սեպտեմբեր 23-էն սկսեալ, իսկ դասընթացքները կը վերսկսին Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 30-ին։

Կրնան արձանագրուիլ 4-էն 14 տարեկան մանուկները։ Կը դասաւանդուին Հայոց լեզու, Պատմութիւն, Կրօնք, Երգ ու Ֆրանսական լեզու։

Չորեքշաբթի օրերը 8.30-էն 12.30։

Օթօքար կ'անցնի Մըտոն - լա - Ֆորէի, Քլամարի եւ Իսիի գլխաւոր փողոցներէն՝ աշակերտներ հաւաքելու։ Արձանագրութեան եւ յաւելեալ տեղեկութեան համար դիմել եկեղեցւոյ քարտուղարութեան. — 46. 44. 28. 52։

Արձանագրեցէք ձեր զաւակներն ու թոռները։

ՊԱՆԵԽՕ — ՔԱՇԱՆ

Պանեէօ — Քաշանի «Սիամանթօ» Միօրեայ Վարժարանի բացման օր՝ Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 23։

Արձանագրութեան օր՝ Շաբաթ, Սեպտեմբեր 19, ժամը 15—էն 16.30։

Հասցէ. —
41, av. A. Petit, 92220 BAGNEUX
Հեռաձայն. —
46 - 65 - 81 - 53 կամ՝ 46 - 64 - 10 - 11

GRENOBLE

La Croix Bleue, Section ANI, de Grenoble/Saint Martin d'Heres informe tous ses sympathisants que son école ouvrira le Samedi 3 Octobre..

Les cours auront lieu de 14h à 17h au H. O. M. — 40, Ave. Amboise Croizat à St. Martin d'Hères, pour les enfants à partir de 6 ans.

Renseignements et inscriptions auprès de Mme Manoukian — Tél.. : 76 26 02 58.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՈՒՐԲԱԹ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 18

VENDREDI
18 SEPTEMBRE
1992

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 900 Ֆ. — Վեցամսեայ : 460 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.200 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

68րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.888 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 68e ANNEE — No 17.888

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

Այո՛ Եւրոպայի

Ֆրանսայի բոլոր քաղաքացիները լայն ...ունչ մը պիտի քաշեն Երկուշաբթի օր, Սեպ. 21-ին, աշնան ճիշդ նախօրեակին: Շունչ մըն ալ պիտի քաշէ Ֆրանսացի քաղաքացին, որու ուղեղը չմորեցաւ ...միս մըն է լսածներէն, տեսածներէն, կարդացածներէն: Եւ երանի՛ իրեն, եթէ ...ան մը հասկցաւ Մաասթրիխթի Եւրոպական Միութեան սա դաշնագրէն, որու ընթերցումին ալ եթէ փորձութիւնն ...նեցաւ ձեռնարկելու, բոլորովին ուղեղային վիճակի մը պիտի ենթարկուէր: ...րիչներ կարդացած էին իր հաշւոյն ...ու չարաթներու երկայնքին, ամէն մէկը ...իր» ընթերցումը հրամցուց:

Բայց, ամէնէն ցաւալին պարզուած ...տկերին մէջ այն է որ բոլորը տարուած կը թուին անձնական հաշիւներէ, ...որ քիչ տեղ ունի բուն հարցը՝ Եւրոպան: Եւ երբ, «այո»ի կամ «ոչ»ի հարցը, քով քովի կը ներկայանան քաղաքական այնքան հակոտնեայ դէմքեր, ...պէս դժուար կը դառնայ սովորական ...հկանացուին վստահութիւն ունենալ ...ինչ իր դրական կամ բացասական պատասխանէն կախում ունի Եւրոպայի, եւ ...ւրեմն՝ Ֆրանսայի ճակատագիրը:

Նախ ինչո՞ւ հանրաքուէի դիմել, երբ այս հարցը կը վերաբերի Խորհրդարանին, որ պէտք է լուծէր զայն: Ե. Հանրապետութեան Սահմանադրութեան թերիներէն մէկն է արդէն հանրային քուէի ...ղրութիւնը, մեկնելով Հանրապետութեան նախագահին ընտրութենէն: Այս ...նգամ, աւելի քան երբեք բացայայտ ...րձաւ դրութեան անհեթեթութիւնը, որ պէտք չէ արդարացնել ժողովրդավարութիւն բառին ամէն գործածութեամբ: Մնաց որ վերջին սա օրերուն ...լ, առանց չարամտութեան, կարելի է ...տովանիլ թէ Ֆրանսացի քաղաքացին ...ելի ճշգրիտ գաղափար մը կրցաւ կազմել շաղանակագեղձի խլիրդին մասին, ...քան՝ Մաասթրիխթի դաշնագրին:

Ինչ որ արդէն բոլորովին այլափոխեց ...իթը, այն բնոյթն էր որ տրուեցաւ ...ներու կողմէ այս հանրաքուէին, զայն ...վերածելով Միթերանի թեր կամ դէմ ...լեպիսիթի մը: Ո՞ւր մնաց Եւրոպան: ...ինչո՞ւ այս հանրաքուէը կապուի նախագահի մը հեռացման հետ:

Անհաւասկ հարուստ երկիր մը, ...որու ղեկավարները աջ թէ ձախ, տարիներէ ի վեր չեն կրնար լուծել ո՛չ ...գործազուրկներու տագնապը, ո՛չ անապահովութեան օրէ օր ծաւալող խրախճանքը, ո՛չ գաղթող գանգուածին ստեղծած անհանդուրժողութեան տրամադրութիւնը, ոչ իսկ սա օրերուն լեզու գտնել բանտապահներու հետ եւ գործ բանեցած լծուած են տղեղ աթոռամարտի մը: ...ո՞վ են, խնդրենք, թեկնածուները: Հին ...ին մարդիկ որոնք իրենց անցեալով չեն ...նանար ու նոր ապագաներու ախորժակ ...ունին, այնքան անոյշ է իշխանութիւնը...:

Բայց, հարկ է, փորձել գոնէ, ողջամիտ ...նալ, մթնոլորտի մը մէջ, ուր դժուար է ...ղուանք չզգալ, երբ, միայն ծրագրուած ...անգեր կը տեսնուին ամէն կողմ, մինչեւ ...վիրաբուժական գործողութեան մը թուական ու քաղցկեղի մը յայտնութիւնը: ...մոռնանք, հարցը՝ Եւրոպան է: Հարկ է ...տակցիլ զօրաւոր Եւրոպայի մը անհրաժեշտութեան, եթէ նոյնիսկ, ան այսօր, ամէնէն ողբալի ձեւով իր անկարողութիւնը ցուցաբերեց Եուկոսլաւիոյ ...թիւ,

«Ոչ»երու ջատագովները պիտի առարկեն թէ Մաասթրիխթը չէ որ ծնունդ կրնայ տալ այդ Եւրոպային: Թերեւս: Բայց, ...համաձայնումով, ոչ խօսիլ դաշնագիրը կը ...տնուի, ոչ ալ Ֆրանսան բան մը կը շահի: Ընդհանրական շահերը պէտք է գերադասեն անհատական շահերու:

Վաղուան Եւրոպան անհրաժեշտութիւն ...մըն է: Ան պէտք է դառնայ միատարր ...երկրորդ ուժ մը: Եւ ով որ կ'ուզէ այդ Եւրոպան, կրնայ միայն այո՛ ըսել Կիրակի:

«ՅԱՌԱՋ»

ՀՌՈՄԻ ՆՄԱՆ ԱԼՄԱ-ԱԹԱ ԱԼ ՈՉԻՆՉ ՈՐՈՇՈՒԵՑԱՒ

Սեպ. 16-ին վերջացած էր արդէն Ալմա-Աթայի նոր հանդիպումը, որու կը մասնակցէին Ազրպէյճանի եւ Հայաստանի ներկայացուցիչները: Բայց, Ազրպէյճանի ներկայացուցիչները յայտարարած են թէ իրենք լիազօրուած չեն բանակցելու համար ու առաջարկած են երեք նախագահներու (Էլչիպէյ, Լ. Տէր-Պետրոսեան, Նազարպայեւ) հանդիպում: Հայաստանի ներկայացուցիչները պատասխանած են թէ նման հանդիպում կարելի է, միայն թէ դրական արդիւնք կու տայ այն պարագային երբ Ազրպէյճան ալ դրական պատասխան տայ Ռաֆայէլլիի կոչերուն եւ խրախուսէ Ալմա-Աթայի յուշագրի եւ Իջեւանի համաձայնութեանց բոլոր կէտերը: Ազրպէյճանի ներկայացուցիչները ըսած են թէ Իջեւանի փաստաթուղթը տակ մտադրութիւններու կը վերաբերի եւ որեւէ պարտաւորութիւն չի դնէր իրենց վրայ: Հանդիպումէն ետք, Հայաստանի եւ Ազրպէյճանի պատուիրակութիւնները առանձին յայտարարութիւններով պարզած են իրենց դիրքը:

**

Ասկերանի շրջանի արեւելեան սահմանը հայկական ինքնապաշտպանութեան ուժերը վար առած են Մի-24 թռչող մը:

Ընդհ. ձեւով հանդարտութիւնը շատ խախուտ է եւ լարուած կացութիւն կը տիրէ միշտ Կապան, Սիսիան, Ագարակ:

**

Ստեփանակերտի մէջ վերսկսած է հանրակառքի երթեւեկը, որ քաղաքի կեդրոնը կը կապէ Մեսրոպ Մաշտոց պողոտային շուրջ գտնուող թաղերուն, օրական փոխադրելով քանի մը հազար հոգի: Հանրակառքի երթեւեկը վերահաստատուած է նաեւ մայրաքաղաքէն Շուշի:

**

«Հանթսման Քեմիքըլ Քորփորէյշըն» ամերիկեան այն ընկերութիւնն է որ երկրաշարժէն ետք իբր օգնութիւն Երեւանի մէջ հիմնած էր երկաթ-շաղախէ կառոյցներու գործատուն մը: Սեպտեմբեր 9-ին վարչապետ Խոսրով Յարութիւնեան ընդունած է ընկերութեան նախագահ Ճոն Հանթսմանը: Տեսակցութեան գլխաւոր նպատակը եղած է համագործակցութեան ընդլայնման հնարաւորութիւններու քննարկումը՝ ներդրումներ, ձեռնարկութիւններ: Ընդունելութեան ներկայ եղած են պետական նախարար Ռուբէն Ջիֆթալարեան, Շինարարութեան նախարար Գագիկ Մարտիրոսեան եւ այլ պաշտօնական դէմքեր:

**

Սեպտեմբեր 8-ին, Երեւանի մէջ, Ուժանիւթի եւ վառելանիւթի նախարար Սեպուհ Թաշճեան եւ Միացեալ-Նահանգներու միջազգային զարգացման գործակալութեան նոր անկախ Պետութիւններու ուժանիւթի գրասենեակի փոխ-տնօրէն Ճէյմս Պիվէր յուշագիր ստորագրած են ուժանիւթի բնագաւառին մէջ համագործակցական բանակցութիւններու մասին: Ճ. Պիվէրի գլխաւորած խումբը ծանօթացած է Հայաստանի ուժանիւթի եւ բնապահպան հարցերուն եւ քննարկած՝ ծրագրերու նիւթականի հարցեր: Նախարարն ալ կը մեկնի Միացեալ-Նահանգներ, հոն ծանօթանալու համար որդեգրուած ծրագիրները:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ՈՍԿԻՆ, ապա իտալական լիրը դուրս ելան Եւրոպական Դրամական Դրութենէն, Ճոն Մէճըր ստիպուած ըլլալով արժեզրկել ոսկին: Դրամական

(Շար.ը Դ. էջ)

ՁԵՐՕ ԱՄԲՈՂՋ

ԿՐՃԱՏՈՒԱԾ ՋՈՒՐԵՐ (10)

Բ.

Ամառ էր, ցամքած էր *Վեդի* առւնին վըտակը, հոս հոն հազիւ քիչ մը ջուր, մանուկներ կը խաղային անոնց մէջ: Ռուզաննա կը պատմէր, թէ գիւղին մանուկները բուռն կռիւներ կ'ընէին հետզհետէ կծկուող ջուրի տարածութիւններուն համար: Քանի կը տաքնար արեւը, կը պակսէին ջուրի կուտակումները, մինչեւ որ ոչինչ կը մնար: Կը պատմէր Ռուզաննա, առանց նաեւ ըսելու որ պատկերն էր Հին Հայաստանի: Իշխանական տուներու մըրցակցութիւնները «*արեւ*»ուն նման կծկած էին Հայուն հողերը, կորսուած էին տարածութիւններ, անոնք շարունակած էին պատերազմիլ իրարու դէմ, մինչեւ որ մնացած էր բեկոր մը սա հողը՝ այլ չար «*արեւ*»ի մը շողերուն ալ միջամտութեամբ:

Վեդի վտակի կուտակուած ջուրերուն հետ նմանութիւնը պէտք է կանգ առնէր այստեղ: Կրկին աշուն պիտի գար, գար ձմեռ, կրկին պիտի տեղային անձրեւները, *Արաքս*ի սա վտակը կրկին պիտի բըտանար իր տարողութիւնը:

Հապա Հայաստա՞նը, որուն համար, քիչ անդին, Երեւան, կը շարունակուէին կռիւները, կը շարունակուէին ներքին, եղբայրասպան հակամարտութիւնները:

Մանուկնե՛ր եւ չափահասնե՛ր:

Գլխաւոր ճարտարապետը, անցնելով *Խոր Վիրապ*էն, մեզ կը վերադարձնէր Երեւան, խորհրդարանին դիմաց, մայթին վրայ, Նարինէ ցոյց կու տար երիտասարդ մը. կը խօսէր անոր մասին ակնածանքով: Իր մէկ ծանօթն էր, կռուած էր Արցախի մէջ, կատարած հերոսութիւններ, եթէ հիմա Երեւան էր, որովհետեւ կորսնցուցած էր ա՛յն մատը, զոր կը գործածէր քաշելու զէնքին բլթակը: Ան կը տագնապէր: Անոր առաջարկած էին այլազան պաշտօններ: Մերժած էր: Առաջարկած էին նոյնիսկ նախարարի աթոռ: Մերժած էր կրկին: Միակ մխիթարանքը նակատամարտի դաշտ վերադարձը պիտի ըլլար: Աղաչելու պէս հարց կու տար Նարինէ: Կարելի չէ՞ր կանչել զայն Եւրոպա, վիրաբուժական գործողութեամբ անոր մատին վերադարձնել կրկին կրակելու ատակութիւն:

Կը նայէի խորհրդարանէն դուրս եկող երեսփոխաններուն, կը յիշէի «*Ամէն ժողովուրդ իրեն արժանի Խորհրդարան կ'ունենայ*» խօսքը:

Իսկ այդ երիտասարդը արժանի՞ է այս Խորհրդարանին, հարց կու տայի, Նարինէ պատասխանը կը գտնէր նոյնինքն հարցումին մէջ:

Նիստը վերջ գտած էր, երեսփոխանները կը շարունակէին դուրս գալ, ո՞ւր կ'երթային անոնք: Ապահովաբար ոչ թատրոն: Անոնք չափազանց կարեւոր այլ գործեր ունէին: Տեղեակ էի: Քիչ ժամանակ առաջ, իր հիմնած թատրոնին մէջ Մհեր Մկրտչեան կը ներկայացնէր «*Հացաղորդին կինը*», կ'որոշէր բոլոր երեսփոխանները հրաւիրել թատրոն: 260 հրաւէր: Հրաւէրները կը մեկնէին, որոշուած երեկոյեան Մկրտչեան կը սպասէր: Կը սպասէր երկար: Միայն վեց երեսփոխան կը ներկայանար:

Մայթին վրայ կեցած՝ նայուածքս անգամ մըն ալ կը կեդրոնանար կրակելու կարողութիւնը կորսնցուցած երիտասարդին վրայ: Քիչ առաջ, քանի մը ժամ առաջ, Արարատեան դաշտին մէջ, Խոր Վիրապէն երբ Արարատը կը սեւեռէի, կը յիշէի վերադարձս Գորիսէն: Բաւական ճամբայ անցած էինք, կը վազէր ինքնաշարժը, կը սուրար, երբ տեղ մը յանկարծ դիմացս կը գտնէի Արարատը իր ամբողջ շքեղութեամբ: Կը սաւառնէր ինքնաշարժը, Արարատը միշտ մեր դիմացը, կը սլանար տալով տպաւորութիւնը, թէ կը գրոհէինք դէպի սրբազան լեռը: Կը նախըբէինք դէպի Արարատ, եթէ քիչ մըն ալ շարունակէինք այդպէս, պիտի էջք կատարէինք անոր ստորոտը, ապա բարձրանայինք անոր կողերն ի վեր, մինչեւ գագաթ, մերը պիտի ընէինք զայն:

Ինքնաշարժը կ'ուղղուէր դէպի Արարատ, վերջին դարու մեր ամբողջ պատմութիւնը կը կուտակուէր մէջս, ահա պիտի նուաճէինք զայն, գրաւէինք, վերադարձնէինք տիրոջ, երբ, աւա՜ղ, դեկի չնչին շեղում մը, ճանապարհի աննշան թեքում մը, Լեռը այլեւս նիշդ մեր դիմացը չէր, դուրս եկած էր մեր ուղղութենէն: Անշարժ էր Լեռը, համբերատար, մենք է որ շեղած էինք, մենք է որ փոխած էինք մեր ուղղութիւնը:

Կը սթափէի, կ'անդրադառնայի Անկախ Հայաստանի խորհրդարանին Թուրքիոյ մասին տուած որոշումներուն, կը յիշէի Սփիւռքի մեր շփոթը: Հետեւանք հայրենի կառավարութեան Թուրքիոյ հանդէպ վերաբերումին, Ապրիլ 24-ի մեր ոգեկոչումը իր բովանդակութենէն կը զիջէր ահագին բան:

Դէպի Արարատ-ը պէտք է տեղ մը կասէր, նկատի առնուէին իրատես քաղաքականութեան պահանջներ: Ա՛յդ կը թելադրէր Հայրենիքը Սփիւռքին:

Խորհրդարանի մայթին վրայ կեցած, կը յիշէի այն օրը, երբ Զանգեզուր, երկու տարի առաջ, առիթ կ'ունենայի, անտառի մը մէջ, փամփուշտ մըն ալ ես արձակելու դէպի պարապութիւն:

Հիմա, երբ այս գրութիւնները կը շարունին մէկը միւսին ետեւէն, կը ստանամ արձագանգներ, ոչ մէկ հետք նշանատախտակին վրայ: Դէպի պարապութիւն արձակուած փամփուշտներ են սո՛նք ալ:

- Համով հոտով կը կարդանք...

Անզիտակից վիճակ: Թմբիր: Երազ:

Մինչ 1992-ի Մարտէն ի վեր Մ.Ա.Կ.ի շէնքին առջեւ կը ծածանի Եռագոյնը, կը ծածանի որբի երկչոտութեամբ, Սփիւռքի մէջ մենք տակաւին առած չենք զայն մեր գլուխներուն մէջ, առած չենք մեր հոգիներուն մէջ:

Կը նայէի Նարինէին: Պիտի հասկնայի՞նք զիրար: Հայաստանի Հայը եւ ըՍփիւռքի Հայը պիտի ըմբռնէի՞ն զիրար:

Կը հասկնայի մէկ բան:

Նարինէին նայուածքը հոգեշահ խօսքերով գոհացող նայուածք չէր:

Այդ երեկոյ, կրկին կը հաւաքուէինք «*Մարաշ*» ճաշարանը, սեղանակից կ'ունենայինք Արա Սահակեանն ու կեանքիս առաջին ոստիկանապետը: Արմուկս սեղանին, կզակս ափիս վրայ հանգչեցուցած՝ շլացումով կը նայէի ոստիկանապետին պայծառ դէմքին, անոր մէջքին ամրացուած ատրճանակին, ամէն անգամ որ խօսք կ'առնէր, կը զարմանայի որ կ'արտայայտուէր հայերէնով: Չէ՞ որ իմ ճանչցած բոլոր ոստիկանապետները օտար ֆիլմերու դերասաններ էին:

Դերասան չէր Պարոն Պօղոսեան, Հայ էր, ոստիկանապետն էր Ազատ Երեւանի: Հոգիիս խորը խայտանք մը, ոչինչ կը պակսէր սեղանէն, պատրաստաքան էր Արա Սահակեան, սրամիտ, պատկերալից էին բոլորին բաժակաճառերը, գոհ էի, այս օրն ալ պիտի տեսնէի, սակայն լեզուիս վրայ տեղաւորուած դառնութիւնը կը մնար, այդ դառնութիւնը կը մերժէր անհետիլ:

Մ. ՊՉԱՔՃԵԱՆ

ՀԱՅՐԱԿԱՆ ԽՕՍՔ ԱՌ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆ ՀԱՅՈՑ

ԳԱՐԵԳԻՆ Բ.
Կաթողիկոս Մեծի Տանն Կիլիկիոյ

ՎԱԶԳԷՆ Ա.
Կաթողիկոս Ամենայն Հայոց

Տարւոյս Օգոստոս ամսու 25 - 30-ի միջոցին, Մենք՝ Վազգէն Ա. Կաթողիկոս Ամենայն Հայոց եւ Գարեգին Բ. Մեծի Տանն Կիլիկիոյ, Ս. Էջմիածնի Մայր Աթոռիս մէջ ունեցանք անձնական եղբայրական, սրտակցական խորհրդակցութիւններ Հայց. Առաքելական Եկեղեցւոյ առաքելութեան մասին, մասնաւորաբար մեր մտածումները սեւեռելու մեր հայրենիքի՝ Հայաստան աշխարհի ներկայի կրօնական կացութեան եւ առ այդ մեր եկեղեցւոյ դերակատարութեան շուրջ:

Պարտք զգացինք հետեւեալ պարագաները եւ մտածումները յանձնել ուշադրութեանը մեր սիրեցեալ ժողովուրդի զաւակներուն, ի Հայաստան եւ ի Սփիւռս աշխարհի, որպէսզի անոնք հաղորդ մնան մեր հայեացքներուն եւ մտահոգութիւններուն, եւ շարունակեն իմաստութեամբ եւ անձնուիրութեամբ իրենց պարտքը կատարել հանդէպ իրենց Սուրբ Եկեղեցւոյն, Հայ Ազգին եւ Մայր Հայրենիքին.-

1. Հայաստանի Անկախ Հանրապետութեան հռչակումէն ետք եւ մեր հայրենիքի մէջ ստեղծուած ազատութեան պայմաններու բերումով՝ Հայց. Եկեղեցւոյ առաքելութիւնը նոր ուղղութիւն, նոր ընթացք եւ շեշտեալ կարեւորութիւն ստացաւ: Հայ ժողովուրդին համար քրիստոնէական հոգեւոր սնունդի մատակարարումը առաւել ստիպողական բնոյթ եւ լայն տարողութիւն գտեցաւ:

2. Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածինը իր Միաբանութեամբ, հոգեւորական դասով, իր թեմերով եւ բոլոր աշխարհական գործակիցներով, նաեւ սերտ գործակցութեամբը Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան եւ Երուսաղէմի ու Կ. Պոլսոյ պատրիարքական Աթոռներուն, եռանդագին եւ բազմարդիւն գործունէութիւն ծառայեց եկեղեցական կեանքի կազմակերպութեան, քրիստոնէական հաւատքի քարոզչութեան եւ ժողովուրդի մարդկային եւ ընկերային անմիջական եւ տարրական կարիքներու սպասաւորութեան մարզերուն մէջ, մասնաւորաբար Լենինականի շրջանի երկրաշարժի աղէտի եւ անոր հետեւող ժամանակներուն մէջ:

-- բազում եկեղեցիներ վերաբացուեցան

-- նոր թեմեր կազմուեցան

-- նոր համայնքներ ստեղծուեցան

-- եկեղեցասէր երիտասարդական ու պատանեկան նոր կազմակերպութիւններ յառաջ եկան

-- կրօնական բովանդակութեամբ մամուլ, պարբերականներ եւ այլազան հրատարակութիւններ կեանքի կոչուեցան

-- հեռատեսիլի վրայ քրիստոնէական հաւատքի քարոզչութեան ծրագիրներ, քարոզներ, զրոյցներ կանոնաւոր շարունակականութեամբ սփռուեցան

-- դպրոցներու մէջ կրօնական դասաւանդութիւններ տեղի ունեցան

-- կրօնք դասաւանդելու կոչուած ուսուցիչներու պատրաստութեան դասընթացքներ գոյութիւն առին

-- Հայաստանի այլազան շրջաններու մէջ հովուապետական եւ հովուական այցելութիւններ կատարուեցան

- ծիսական, կանոնական արարողութիւնները, մանաւանդ պատարագի մատուցումները եւ խորհրդակատարումները նոր շուք ստացան, ժողովրդական լայն խաւերու մասնակցութեամբ:

3. Հայաստանի աշխարհագրական սահմաններէն դուրս «Ներքին Սփիւռք» բացատրութեամբ այժմս բնորոշուած երկիրներու մէջ (նախկին Խորհ. Միութենէն անջատուած եւ անկախացած Պետութիւններու մէջ) հոգեւոր գործունէութեան նոր եւ ընդարձակ դաշտ մը բացուեցաւ Հայց. Եկեղեցւոյ համար: Այդ երկիրներուն մէջ կրօնական եւ ազգային վերազարթօնքի նոր շարժում մը թափ ստացաւ: Կարեւոր --բայց ոչ դեռ լիովին բաւարար-- թիւով հոգեւորականներ Սուրբ Էջմիածնէն առաքուեցան նոր համայնքներ կազմելու եւ անոնց հոգեւոր ծառայութիւններ մատուցելու:

4. Արցախի մէջ, ազատագրեալ կեանքի պայմաններու ստեղծումով, առանձին թեմ կազմուեցաւ, օժտուած՝ թեմական առաջնորդով եւ հոգեւորական սպասաւորներով, գոհացնելու համար երկար տասնամեակներու հոգեւոր ծարաւը Արցախի ժողովուրդին եւ նաեւ ազգային տեսակէտով ամրապնդելու անոնց հոգեկան արիութիւնն ու տոկունութիւնը այն արդար պայքարին համար, զոր անոնք հարկաւորուեցան մղել --եւ կը շարունակեն մղել-- Արցախի դէմ գործուած անարդարութեանց եւ անոր պարտադրուած զրկուածութեանց վերացման ի խնդիր:

*

5. Այս եւ դեռ բազում այլ տեսակի ծառայութիւններ բնականօրէն ունեցան եւ կ'ունենան իրենց դրական բարերար ազդեցութիւնը մեր ժողովուրդին եւ հայրենիքին համար:

Բայց կարիքները շատ աւելի սուր հանգամանք եւ անմիջական ու ստիպողական բնոյթ առին: Ինչպէս յաճախ կ'ըսուի, ծով են կարիքները Հայաստանի եւ հայ ժողովուրդի կեանքին մէջ:

6. Ահա այս կացութեան մէջ, արտասահմանէն, ուրիշ եկեղեցիներ, հայ թէ օտար, ուրիշ եկեղեցական շարժումներ, ապա-եկեղեցական եւ աղանդաւորական կազմակերպութիւններ սկսան քարոզչութեան աշխատանք մը, որ տեսակ մը արշաւի բնոյթ ստացաւ մեր հայրենիքին մէջ:

Այդ արշաւը պէտք է դիտել շրջագծին մէջ այն ընդհանուր շարժումին զոր Հռոմէական Կաթոլիկ Եկեղեցին, գլխաւորութեամբ Վատիկանի եւ Բողոքական եկեղեցիներու Եւրոպայի եւ Ամերիկայի Միացեալ - Նահանգներու մէջ՝ տարբեր շարժառիթներէ եւ նպատակներէ մղուած, սկսած են յատուկ ծրագրեալ քաղաքականութեամբ եւ գործունէութեամբ յառաջ տանիլ Արեւելեան Եւրոպայի ամբողջ տարածքին վրայ, որպէս գլխաւոր գործադաշտ ունենալով նախկին Խորհ. Միութեան մաս կազմած եւ կամ անոր արբանեակ նկատուած երկիրները: Այդ արշաւը չափազանցեալ եւ անհակակշռելի համեմատութիւններու հասած է «քրիստոնէական», «աւետարանական» անուններով եւ կամ նոյնիսկ ոչ-քրիստոնէական նկարագրով կրօնական եւ կրօնա - իմաստասիրական շարժումներու մօտ, որոնք ուժգին թափով եւ այլազան եղանակներով լծուած են այսպէս կոչուած աւետարանչական առաքելութեան (էվանժէլիզասիոն):

7. Մեր հայրենիքի շրջագծին մէջ նըկատի ունինք հետեւեալ պարագաները.-

ա. Հայ Կաթոլիկ Եկեղեցին, որ իր գործունէութիւնը սկսաւ մեկնելով այն տուեալէն որ Հայաստանի մէջ նախքան Հայաստանի խորհրդայնացումը հայ կաթոլիկ հաւատացեալներ կային, մասնաւորաբար հիւսիս - արեւմտեան շրջանի կարգ մը գիւղերու մէջ, եւ թէ՝ այժմ, կրօնական եւ մարդկային ազատութեան այս նոր պայմաններուն մէջ, անոնք իրենց կրօնական ինքնութեան գիտակցութեան վերադարձած ըլլալով՝ կարիքը ունին հայ կաթոլիկ եկեղեցւոյ հոգեւոր խնամատարութեան:

Առ այդ ուղարկուեցաւ հոգեւոր հովիւ Մխիթարեան Միաբանութենէն եւ ապա նշանակուեցաւ առաջնորդ, դարձեալ Մխիթարեան Միաբան Հայրերէն:

Հայ Կաթոլիկ հաւատացեալներու հոգեւոր խնամք տանելու գործը ներառնուած է Հռոմէական Կաթոլիկ Եկեղեցւոյ՝ Վատիկանի ընդհանուր գործունէութեան մէջ, այս մարզէն ներս:

բ. Հայ Աւետարանական Եկեղեցին ալ, այս նոյն տեսակի բնագաւառին մէջ, նորոգեալ թափով առաջ կը տանի իր գործունէութիւնը: Նոյնիսկ խորհրդային իշխանութեան շրջանին, Հայ աւետարանական փոքրիկ համայնք մը գոյութիւն ունէր Երեւանի մէջ: Ներկայիս առաւել շեշտ ստացած է Հայ Աւետարանական Եկեղեցւոյ գործունէութիւնը տարածուելով նաեւ Հայաստանի այլ շրջաններու մէջ:

Բնականօրէն, Ամերիկայի Հայ Աւետարանական Ընկերակցութիւնը (A.M.A.A.) իր օժանդակութեան բաժինը կը բերէ Հայ Աւետարանական Եկեղեցւոյ պատկանող հաւատացեալներու հոգեկան մատակարարութեան գործին:

գ. Ապա-եկեղեցական շարժումներ եւ կազմակերպութիւններ (պարզապէս օրինակ տուած ըլլալու համար կը յիշենք Եհովայի վկաները, Հոգեգալստականները, Նազարէթեանները, Մորմոնները), որոնք ծայրայեղական մոլեռանդութեամբ յատկանշուած աղանդներ են, գլխաւորաբար արեւմտեան աշխարհի, յատկապէս Միացեալ - Նահանգներու եւ Եւրոպայի մէջ ծնունդ առած, բառին լրիւ իմաստով քարոզչական արշաւ մը սկսած են ծաւալել Հայաստանի ամբողջ տարածքին վրայ այս անգամ ոչ թէ գոյութիւն ունեցող իրենց հետեւողներուն (պարագայ՝ որ իրողապէս չկայ) կրօնական կարիքներուն գոհացում տալու առաջադրութեամբ, այլ նոր հետեւորդներ «շահելու» յստակ նըպատակադրութեամբ, պարզ բառով, մարդորսութիւն կատարելու, հաւատափոխութիւն առաջ բերելու դիտաւորութեամբ, շահագործելով կրօնական ազատութեան սկզբունքը, որ ճանչցուած օրէնք է արդէն մեր հայրենի պետական իշխանութեանց կողմէ:

դ. Կան նաեւ այլ շարժումներ, ոչ-քրիստոնէական, Քրիշնայական, հայեցողական, օտար աշխարհներէ ներածուած, նոյնիսկ հեթանոսական գաղափարախօսութիւններու եւ հին աւանդութիւններու ծնունդ հոսանքներ, որոնք սանձարձակ գործունէութեամբ իրենց գաղափարները կը ջանան տարածել մեր ժողովուրդի կեանքին մէջ:

8. Կարելի չէ այլեւս անտարբեր մնալ այս բոլոր երեւոյթներուն եւ շարժումներուն դիմաց: Ի՞նչ դիրք պէտք է ճշդէ Հայց. Եկեղեցին այս բոլորի նկատմամբ:

Նախ, որեւէ կեցուածք կամ վերաբերում ճշդելէ առաջ, որպէս էապէս կենսական եւ ընդհանրական մեկնակէտ - սկըզբունք պէտք է հաստատել, եւ որդեգրել այն պատմական անհերքելի ճշմարտութիւնը եւ միանգամայն այժմեան իրողութիւնը, որ ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԱՇԽԱՐՀԸ ՔՐԻՍՏՈՆԷԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ՄԱՐԶԱԴԱՇՏ ՄԸ ՉԷ: Պարզ խօսքով «հեթանոս» (ոչ-քրիստոնեայ) աշխարհ մը չէ եւ առաքելութեան դաշտ մը չէ, բառին ընթացիկ իմաստով: Հայաստանը քրիստոնէացած երկիր մըն է, շուրջ երկհազարամեայ քրիստոնէաշունչ կեանքով, քրիստոնէատիպ նկարագրով ու քրիստոնէադրոշմ մշակոյթով թրծուած: «Հեթանոս»ներու երկիր չէ՛: Նահատակներո՛ւ երկիր է, սուրբերու աղօթքով թաթաւուած, եւ մարտիրոսներու արեամբ ոռոգուած: Այնտեղ, Քրիստոսի Աւետարանը կարելի է ուսանիլ մագաղաթներու, մանրանկարներու, մատեաններու, խաչքարերու, յուշարձաններու, քանդակներու, տաճարներու վրայ կենդանի շունչով փորագրուած իր պերճաբարբառ պատկերէն: Քրիստոնէական կեանքի սկզբունքները կարելի է քաղել հայ ժողովուրդի կեանքի հասկացողութեան եւ ապրումի այլազան արտայայտութիւններուն՝ բարքերուն, սովորութիւններուն, ընտանեկան եւ ընկերային-ազգային աւանդութիւններուն եւ ամբողջ կենցաղակերպին մէջէն, մէկ խօսքով՝ հայ կեանքի ողջ հիւսուածքին ու շաղուածքին մէջէն:

9. Եւ այստեղ էական է շեշտել, որ սա սոսկ անցեալի ժառանգութիւն չէ: Ներկայիս ապրուող եւ շարունակուող ճշմարտութիւն է: Քրիստոնէութիւնը Հայութեան համար կը մնայ միշտ «իբրեւ զգոյն ի մորթոյ», ինչպէս երէկ, նաեւ այսօր ու առ յաւէտ:

Խորհ. Միութեան եօթանասունամեայ բռնատիրական իշխանութիւնը բնականօրէն իր ժխտական ազդեցութիւնները ունեցաւ մեր հայրենիքի ժողովուրդի կեանքին վրայ, ինչպէս Խորհ. Միութեան մաս կազմող բոլոր երկիրներու ժողովուրդներուն վրայ: Բայց այդ ազդեցութիւնները չկրցան ջնջել քրիստոնէական հաւատքը հայ ժողովուրդի հոգիէն ու կեանքէն եւ չյաջողեցան երբեք արմատախիլ ընել զայն մեր Մայր Հայրենիքի հողէն, որուն վրայ Քրիստոսի հետքերը կան որպէս «դրոշմ անջնջելի», «կնիք անխախտելի» եւ որպէս աղբիւր մշտանորոգ վերակենդանութեան:

Կրօնական տեսակէտէն՝ ի՜նչ պերճախօս վկայութիւններ կան հաւատքի կենդանութեան մասին, որ յաճախ եւ այնքան լուռ կերպով արտայայտուեցաւ անցնող եօթը տասնամեակներու ընթացքին մեր հայրենի աշխարհին մէջ: Նախկին Խորհ. Միութեան իշխանութեան տակ ապրած երկիրներուն --եւ անոնց շարքին՝ Հայաստանի-- մէջ, սիրալի դրուագներու վկայութիւններ ի յայտ պիտի գան քրիստոնէական այդ հաւատքի կենդանութեան եւ պահպանումին հերոսութիւնը պատմող:

10. Հետեւաբար, Հայաստանը նկատել քրիստոնէութեան քարոզչութեան համար բաց եւ խոպան դաշտ՝ ամէն բանէ առաջ, մեղանչում մըն է ճշմարտութեան եւ իրականութեան դէմ: Առաւել եւս, սիրոյ, յարգանքի եւ ճանաչումի թերացում մըն է հանդէպ Հայց. Առաքելական Եկեղեցւոյ եւ Լուսաւորչաւանդ հայ ժողովուրդին, որ --չմոռցուի-- առաջին ազգը եղաւ աշխարհի մէջ քրիստոնէութիւնը որպէս պետական ազգային կրօնք հռչակող ժողովուրդ: Անտէր չէ այս աշխարհը. Քրիստոս կը գահակալէ այստեղ: Իր իջման սուրբ Սեղանը որպէս սրբութիւն սրբոց կը ճառագայթէ այստեղէն: Լքեալ հող չէ այս երկիրը. անգլուխ չէ այս ժողովուրդը. անցանկապատ չէ Տիրոջ այս այգին: Շուրջ երկու հազար տարիներ քրիստոնէութեան լոյսը արծարծ է պահուած այս աշխարհին մէջ, հակառակ յաճախակիօրէն անոր վրայ փոթորկած մըրրիկներուն: Լուսաւորչութեան եւ ջահագնացութեան ու խաչ-ա-կրութեան այս գործը կատարողն է եղած Հայց. Առաքելական Սուրբ Եկեղեցին, որուն վկայութիւնները այնքան յաճախակիօրէն եւ համաշխարհայնօրէն ճանչցուած են եւ հռչակուած բազում ազգերու պատմաբաններուն կողմէ:

11. Մեր եկեղեցին այսօր ալ, է՛ւ առաւել ուժգնութեամբ եւ արդիւնագործութեամբ, իր առաքելութիւնը կը շարունակէ: Անտեսել այդ Եկեղեցւոյ աստուածաւանդ կոչումն ու դերակատարութիւնը՝ կը նշանակէ մեղանչել քրիստոնէական եղբայրութեան եւ միութեան ու միաբանութեան եւ իրաւ, ճշմարիտ էկիւմենական ոգիին, հասկացողութեան եւ վերաբերումին դէմ:

12. Պատմութիւնը յստակօրէն եւ լայնօրէն կը վկայէ թէ՝ քրիստոնէական եկեղեցիները միշտ տառապած են անհարկի, անիմաստ ներքին մրցակցութիւններու, հակամարտութիւններու, մարդորսական գործունէութիւններու հետեւանքով: «Բիւզանդական վէճ»երու դարը շատոնց է փակուած Քրիստոնէական Եկեղեցւոյ կեանքին մէջ: Նախկին դարերու միսիոնարական գործունէութեան վնասաբեր կողմերը կրկնելը «Բիւզանդական վէճ»եր վերարծարծելը՝ կը նշանակէ ոչինչ սորված ըլլալ պատմութենէն, եւ՝ ոչինչով կարենալ նպաստ բերել Քրիստոնէական Եկեղեցւոյ միութեան եւ համայնական առաքելութեան գործին, որ 20-րդ դարու այս վերջին տասնամեակին եւ բացուող 21-րդ դարուն համար այնքան կենսական նշանակութիւն ունի համայն աշխարհին համար:

13. Կարեւոր այլ ճշմարտութիւն մը եւս պէտք է նկատի ունենալ Հայց. Եկեղեցւոյ դիրքը ճշդելու տեսակէտէն.-

-- Հայց. Առաքելական Եկեղեցին իր հաւատքէն եւ առաքելութենէն անբաժան ունի իր ազգային նկարագիրն ու դերակատարութիւնը: Պատմական իր կեանքէն ժառանգուած իրողութիւն է սա: Հայաստանեայց Եկեղեցին իր դարաւոր գոյութեամբն ու գործունէութեամբը շաղախուած է հայ ժողովուրդի կեանքին, մշակոյթին եւ ճակատագրին հետ: Այսօրերուն, մանաւանդ Անկախ Հայաստանի Հանրապետութեան ստեղծումէն ասդին, Հայ Ազգն ու Պետութիւնը կը գտնուին ամենադժուարին կացութիւններու առջեւ, տնտեսական, ընկերային, ներքին վարչական-վերակազմակերպական, ապահովական, քաղաքական, փոխ-յարաբերական մարզերու մէջ: Դիւրին չէ եօթանասուն տարիներու բացարձակատիրական ճնշիչ վարչակարգէ մը դուրս գալ եւ նոր ու ժողովրդավար վարչակարգ եւ պետական ու հասարակական կեանք ըստեղծել: Հսկայական զոհողութիւններու, յարատեւող ջանքերու, գերմարդկային ճիգերու, հոգեկան, բարոյական բարեփոխման, տնտեսական եւ մարդկային աղբիւրներու հայթայթման եւ ստեղծման հրամայական եւ ծանր կարիքներու առջեւ է կանգնած Հայրենիքը իր պետական կառոյցներով, իր հասարակական բոլոր տեսակի հաստատութիւններով եւ ժողովուրդի բոլոր խաւերով անխտիր:

-- Արցախի Հայութեան ինքնորոշման արդար, բայց խորհրդային կարգերու տակ իրենց զլացուած իրաւունքին ձեռք բերման նուիրական եւ անժամանցելի ու անյետաձգելի պարտքը համայն Հայութեան տաժանագին պայքարին է վերածուած թէ՛ Արցախի, թէ՛ Մայր Հայրենիքի եւ թէ՛ արտասահմանի մէջ: Ամէն օր արիւն կու տայ հայ ժողովուրդը Արցախի մէջ: Բնական միջոցներով տեղահանուածներու եւ գաղթի մատնուածներու, նահատակուած քաջամարտիկներու եւ անզէն ու անմեղ ժողովուրդի զոհերու կորուստին եւ անոնց

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

ԱՄԷՆ ՑԱՒ ԻՐ ՊԱՏԿԵՐՆ ՈՒՆԻ

«Հայք»ի Արցախի թղթակից Հրանտ Ալեքսանեանի երկխօսութիւնը Մարտակերտի «Ջրաբերդ» թերթի խմբագիր Սլաւա Մոսուեցի հետ․․

Հ․ Ա․․ Սլաւա, շատ կը ցանկանայինք, որ Շահումեանի եւ Մարտակերտի ողբերգութիւնը որքան հնարաւոր է արագ դուրս մղուէր մարդկանց հոգուց ու յիշողութիւնից, պայմանով, որ նախ վերականգնուի Արցախ աշխարհի ամբողջականութիւնը։ Բայց առանց իրադարձութիւնների շիտակ հայեացքով նայելու մեզ զրկում ենք ճիշդ վերակողմնորոշման հնարաւորութիւնից։

Անցել էք գաղթի ճամբով։ Ովքե՞ր, ինչպէ՞ս դիմաւորեցին ձեզ այստեղ։

Ս․ Մ․․ Մէկը չկար, որ ասէր՝ ո՞ւր էք գնում։ Մէկը չկար, որ ասէր՝ ո՛ւր էք գնում, ձեզ սպասող չկայ․․․

Աւելի՛ն։

Թուք ու մուր, նախատինք՝ որքան ուզէք։ Ով ասես՝ հայրենասիրութեան դասեր չէր տալիս մեզ՝ «ՎԵՂԸ Թողած փախածներս․․․»։

Բայց մէկը կար, որ մեզ պարտադրում էր տեղահանուել։ Բնաւեր մնալու թէ՛ հարկադրանքը կար, թէ՛ պարտադրանքը։ Հարկադրողը հակառակորդն էր։ Թշնամական օդատորմիղը ռմբակոծում էր շրջանի գրեթէ բոլոր բնակավայրերը, առաւելապէս՝ Մարտակերտը։ Գրոհային ռմբակոծիչներին ոչ մի վտանգ չէր սպառնում։ Ինքնապաշտպանութեան ուժերի մասը, նրա սպաները նոյնպէս տեղահանուել էին։ Յուլիսի 4-ի վաղ առաւօտեան, երբ ներքին հռոմթաղցիներն ու մարտակերտցիներն անցնում էին Ջրակնի անտառներով, ճամբեզրերին տեղահանուած մեր ռազմական տեխնիկան էր։ Նոյն երեկոյեան, Կուսապատի դպրոցում տեղակայուած ռազմական հրամանատարը երկու անգամ էվակուացման հրաման էր տուել։ Շատ մարտական զինուած ջոկատներ խաղաղ բնակչութիւնից առաջ էին անցել ․․․ Խաղաղ բնակչութիւնը տեղահանուելուց դատ այլընտրանք չունէր։

Այդքանից յետոյ դատում են մարդիկ (եւ ոչ մէկը, եւ ոչ հարիւրը) թէ ինչո՞ւ էք «վերը ծախել»։ Հարցնում են ոչ թէ նրանց, ովքեր պիտի կռուէին ու պաշտպանէին, ովքեր ձեռքի տակ զէնք ու հրամայելու իրաւունք ունեն, այլ նրանց, ովքեր անտուն ու անկրակ են մնացել, ում գրպաններում կոպեկ չկայ, հացին՝ [illegible]։

Չգիտէինք, որ Հայոց փոքր մայրաքաղաքում ուտելու ենք դժուութեան հացը։ Ամէն ինչ մեզ տրուելու է ողորմութեան գներով։ Այս ո՞ւմ մեղքով է հազարների դժացող Մարտակերտը ուրիշից [illegible] առնում։ Ո՞ւմ մեղքով, Ո՞ւմ․․․ Քաղաքագէտի՞ ․․․ Դիւանագէտի՞ ․․․ Ռազմագէտի՞ ․․․ Թէ ինչ-որ մի այլադէտի։ Մարտակերտ - Ստեփանակերտ մայրուղին դարձել էր գաղթի ճանապարհ։ Մարդատար ու բեռնատար մեքենաների, կառքերի, սայլերի, ձիերի ու էշերի, թրթուրաւոր տրակտորների, հետիոտն կառաւանը ձգուել էր Մարտակերտից մինչեւ Ստեփանակերտ։

Զրդրանի բարձունքից նայում էի ապշած։ Քնա՞ծ էի, թէ արթուն։ Երա՞զ էր դա, թէ ներկայացում։ Գա՞ղթ էր, թէ չքերթ․․․ Երեւի չքերթ էր, բայց՝ պարտութեան։ Երեւի յաղթութեան չքերթը Մարտակերտում է։ Այն թողնուել է ուրիշներին։

Երանի նահանջ լինէր մեր արածը։ Նահանջն էլ, եթէ կազմակերպուած է, մարտավարական մանեւրում է, հեռու-մօտիկ յաղթանակի ակնկալում։ Բայց ի՞նչ անուն տալ պարտութեան այդ չքերթին։

Հ․ Ա․․ Իսկ՝ անզսպելի՞ էր Մարտակերտի վրայ նետուած թշնամական ուժը, ինչո՞ւ այդքան հեշտութեամբ էին զիջում բնակավայր - բնակավայրի ետեւից։

Ս․ Մ․ Այդ հարցերի պատասխանը որոնողները կամայ - ակամայ յայտնւում էին Սեյսուլանում, Եարմջայում, ապա Մարաղայում։ Այս տարուայ Մարտին Սեյսուլանն ու Եարմջան, Ապրիլին՝ Մարաղան թողեցինք թշնամուն։ Այն ժամանակ ոչ մէկը պատասխանատու չդրանուեց։ Ոչ մէկը դրա համար չպատժուեց։ Մարաղա - Միրբաշիր խճուղու հատուածներում հակատանկային փոսեր չէին փորուել, լիարժէք չէր ականապատուել։ Սթափ ուժերը պահանջել են գիւղատակի խաղողայգիները ողողել Ջրանցքի առողման ջրով, որպէսզի հետեւակը չկարողանայ մօտ գալ։ Բայց ասողին լսող չկար։ Երկու անգամ Մարաղան ձեռքից տուել են։ Երկու անգամ կին եւ երեխայ է պատանդուել ու մորթուել, բայց դրա համար ոչ մէկին չեն ասել՝ տեղդ ծուխ է։

Քանիցս սեյսուլանցիները զինամթերք են խնդրել, ուշացուել է։ Զինամթերքը տարել են այն ժամանակ, երբ վերջին գիւղացին արդէն լքել էր գիւղը։ Այսինքն՝ դեղը հիւանդին է հասցուել հոգին աւանդելուց յետոյ․․․

Խախտուած էր ուժային զուգակշռութիւնը։ Գրոհային ինքնաթիռները իրենց գործն են արել, որին մերոնք ոչնչով չեն կարողացել դիմակայել։ Բայց եթէ մերոնք մի լաւ բռունցքուէին՝ թշնամին այդքան չէր խորանայ։

Մարտակերտ կորցնես ու մի անգամ սեղանի շուրջ չնստե՞ս, թէ ինչու այդպէս պատահեց։ Հետաքրքիր է, ինչո՞ւ պարտութեան պատճառները մինչեւ օրս պարզորոշ չեն նշւում։

Հ․ Ա․․ Սլաւա, դու պատկերացնո՞ւմ ես, թէ այս պահին ինչ է կատարւում շրջանի զաւթուած բնակավայրերում։

Ս․ Մ․․ Այս պահին, անկասկած, Թուրքի մեքենան իմ ու բոլորի տան առաջ կանգնած է։ Վայրենի հռհռոցով, անկասկած, բարձում են դժուար վաստակով դրած մեր տուն-տեղը, ճզմկտոր անում մրգատու ծառերը։ Երեւի վերջանալու վրայ է միլիարդի արժէք ունեցող զինեհումքի, պահեստաւորուած 55 տոննա բրդի, հազար տոննայից աւելի հացի ու ալիւրի, տասնեակ հազարների հասնող տոհմային կովերի ու ոչխարների թալանը։ Իսկ մեզ քաղաքում սովահարութեան ուրուականն է հետապնդում ամէն քայլափոխի։

Հ․ Ա․․ Ստեփանակերտում շա՞տ ծանր է անցնում փախստականների օրը։

Ս․ Մ․․ Մարտակերտցիները յայտնուել են անելանելի վիճակի մէջ։ ԼՂՀ իշխանութիւնները արգելում են Հայաստան մեկնել։ Մնալն էլ անհնարին է դարձել։ Ուտելու բան չկայ։ Օրուայ հաց գտնողը օրուայ երջանիկն է։ Իսկ առջեւում ձմեռն է։ Մթերատու անասունների մի մասը մորթուել է, մի մասը թալանի բաժին է դարձել, իսկ մնացորդը պիտի մորթուի ձմրան հարկադրանքով։ Կեր չկայ, ի՞նչ պիտի անես։

Եթէ շուտափոյթ կորցրած բնակավայրերը չվերադարձուեն, դժուարութիւնները բազմապատկուելու են։ Հայաստանի Հանրապետութեան եւ ԼՂՀ իշխանութիւնների առաջ կանգնելու է երկու հիմնահարց․ Ստեփանակերտում ինչպէ՞ս պահել 45 հազարանոց այս անհող ժողովրդին, եւ Արցախի հիւսիսում ինչպէ՞ս պահպանել գրեթէ 1,2 հազար քառակուսի կիլոմետր անժողովուրդ հողը։

Հ․ Ս․․ Դու տեղեա՞կ ես, թէ ինչո՞վ են զբաղուած շրջանի տեղական իշխանութիւնները։

Ս․ Մ․․ Շրջանի տեղական իշխանութիւնները ամէն կերպ փորձում են թշնամուց չգրաւուած Խաչենի հովտի գիւղերում պահպանել տնտեսական կեանքի ռիթմը։ Եւ դա նրանց որոշակիօրէն յաջողւում է։ Բայց Արցախին Արցախ պահողը Մարտակերտի վրջանի հարթավայրային գօտու բնակավայրերն են։ Շատ-չատերը, այդ թւում նաեւ ես, համոզուած են, որ իրենց տներն ու բնակարանները չկան, այսինքն՝ աւերուած ու թալանուած են, որի համար գուցէ արժէ տխրել, բայց ոչ ողբալ։ Հողը կը պճղենք ու զետնափոր տնակում կ'ապրենք։ Մենք մեր աւերուած տների փոխարէն յետագայում ամրոցներ կը կառուցենք, միայն թէ ազատուի մեր հողը, ստեղծուի այնտեղ ապրելու երաշխիք։ Եթէ մենք մեզ պետութիւն ենք հռչակել, պիտի կարողանանք ապահովել ու երաշխաւորել սեփական էթնոսի անվտանգութիւնը։ Դրա կարողութիւնը չունեցող պետութիւնը միայն կարեկցանքի է արժանի։

Հ․ Ա․․ Վերադարձողները արդարացիօրէն պահանջում են անվտանգութեան երաշխիքներ․․․

Ս․ Մ․․ Այո, առանց անվտանգութեան երաշխիքի ոչ մէկի մտքով թող չանցնի, որ վերադարձողները մեծ տոկոս կը կազմեն։ Կորցրածի վերադարձումը որքան ուշանում է, այնքան տուն-տեղ թողնող գնացողները շատանում են։ Տեղահանուածների մի քառորդ մասն է մնացել փոքր մայրաքաղաքում։ Սրանք էլ ընչազուրկներն ու անճարներն են։ Ունեւորներն արդէն զանգահարում են Սարատովից, Պերմից, Պետերբուրգից, Խարկովից եւ այլ գաղթօճախներից։ Գաղթի հոսքը իբրեւ փորձում են կասեցնել դժուար տրուող անցաթղթով, որն աւելի է թափ հաղորդում մեր պարտութեան չքերթին։ Ասուում պահի հումանիտար միջանցքի մեր «պոստավոյ»ներին, որոնք չեն խորշում ոչ կոպտութիւնից ու ծեծից, ոչ բացայայտ թալանից ու կողոպուտից։ Այդ ճանապարհով մի անգամ գնացողը 100 տարի յետոյ էլ չի ցանկանայ վերադառնալ։ Այդ ճանապարհն իր աչքով տեսածը, կաշուի վրայ զգացածը մէկընդմիշտ կը կորցնի հայրենիք ունենալու զգացողութիւնը․․․

ՀՀ եւ ԼՂՀ իշխանութիւնները մեղաւոր են Շահումեանի եւ Մարտակերտի անկման համար։ Մեղաւոր են այնքանով, որքանով այսօր մեղաւորներին ի յայտ չեն բերել, ու ոչ ոք չի պատժուել։

Երեւանում՝ շահումեանցիներին, Ստեփանակերտում՝ մարտակերտցիներին նայում են որպէս հայրենի հողը լքողների։ Տարրական քաղաքավարութիւնը պահանջում է, որ ժողովուրդը չմեղադրուի։ Նրանք, ովքեր փորձում են մեղաւորի համահաւաք կերպար ստեղծել, նրանք կոնկրետութիւնից խուսափողներ են։

Հ․ Ա․․ Այսուհանդերձ յուսանք, որ մեր յաջորդ երկխօսութիւնը կ'անցկացնենք Մարտակերտում։

Ս․ Մ․․ Եւ ասածդ թող չհնչի ընդամէնը իբրեւ գեղեցիկ վերջաբան․․․

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ՌԱԿԸՊ ԶԱՐԱՔՕԼՈՒԻ ԽՈՐՀՐԴԱԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ՝ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՄԱՍԻՆ

«Կիւնտէմ» թերթին մէջ Ռակըպ Զարաքօլու կառավարութիւնը խստօրէն կը քննադատէ արտաքին եւ ներքին քաղաքականութեան ինչ ինչ հարցերու առընչութեամբ։ Ի մէջ այլոց, յօդուածագիրը կ'ըսէ, թէ հաղորդակցութեան միջոցները չափազանցուած համեմատութիւններով հաղորդեցին Հայերու կողմէ ազերի գիւղերու վրայ կատարուած սպանդները։ Սպանդը սպանդ է, բայց աւելի առաջ մեր մամուլը լռութեամբ անցաւ Ազրպէյճանի Սումգայիթ քաղաքին եւ մայրաքաղաք Պաքուի մէջ հայ փոքրամասնութեան դէմ կատարուած յարձակումներուն եւ սպանդներուն վրայէն։ Այսպիսի միակողմանի հրատարակութիւններու իբր արդիւնք, հայ փոքրամասնութիւնն ալ որ բնաւ յանցաւոր չէ, հոս անհանդստութիւններու ենթարկուեցաւ իր առօրեայ կեանքին մէջ։ Մեր մամուլը Հայաստանը որակեց որպէս «Երկրորդ Իսրայէլ» մը, կարծես, թէ Թուրքիա ՕԹԱՆ-ի անդամ եւ Ամերիկայի բարեկամ չէ։ Մինչդեռ այս տեսակէտով Թուրքիա, ինք արդէն «Երկրորդ Իսրայէլ» մըն է։ Ըստ Ազերիներու, Ղարաբաղը սուրբ հող է, նահատակներու արիւնով առնուած հող է, երբեք ուրիշին չի տրուիր։ Իսկ Թուրքիա մէկ կողմէ Ազերիներու նեցուկ կը կանգնի, միւս կողմէ կը զգացնէ, թէ Ղարաբաղին Հայաստանի հետ միացման պիտի չառարկէ, եթէ Նախիջեւանէն դէպի Ազրպէյճան դուռ մը բացուի։

Հայ եւ ազերի փոքրամասնութիւններ փոխադարձաբար պարտաւորուեցան լքել իրենց բնակավայրերը։ Ղարաբաղ տարիներէ ի վեր անողոք շրջափակման մը տակ է։ Այդ արիւնը, որ հոսեցաւ ժողովուրդներու միջեւ, ստեղծած է այնպիսի պայմաններ, որ անոնք այլեւս չեն կրնար միասին ապրիլ։ Այդ պատճառաւ ժողովուրդները կը պարտաւորուին պաշտպաններ գտնել կամ իրենց անվտանգութիւնը ապահովելու համար զէնքի դիմել։ Զէնքի առեւտուրի շուկան, որ կաղացած էր, դարձեալ կը վերակենդանանայ եւ աշխարհակալութիւնն ալ նոր առիթներ կը գտնէ միջամտելու իրաւունքին համար։

Աւելի քան իմաստալից դարձած է այսօր «կեցցէ ժողովուրդներու եղբայրութիւնը» կարգախօսը։

LA VILLE DE VAN AU DEBUT DU SIECLE D'APRES LES SOURCES ARMENIENNES

Այս խորագրով Անահիտ Տէր-Մինասեան վահեկան յօդուած մը ստորագրած է «Villes ottomanes à la fin de l'Empire» հրատարակութեան մէջ։

Գործը լոյս տեսած է Փօլ Տիւմոնի եւ Ֆրանսուա Ժորժոնի ղեկավարութեան ներքեւ եւ ինչ որ աւելի հետաքրքրական բնոյթ ունի այն է որ այս հրատարակութեան իր օժանդակութիւնը բերած է․ — «Թրքական ուսումնասիրութեանց զարգացման Միութիւնը»։ Լոյս ընծայողն է Լ'Հարմաթան հրատարակչատունը (Փարիզ)։ Ճոխ յօդուածին կ'ընկերանան նկարներ, քարտէսներ, վիճակագրութիւններ։

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՊՈՒՑՈՒՔՏԵՐԷԻ Ս. Հռիփսիմեանց եկեղեցւոյ մէջ, Կիրակի, Սեպտեմբեր 6-ին, աշխարհիկ եւ կրօնական հանդիսութիւններով տօնուած է Հռիփսիմեանց Երաժշտասիրաց դպրաց դասու երգչախումբին 48-րդ տարեդարձը։ Սիրոյ սեղանին նախագահած է Շահան Արք․, որ նախապէս ալ օրուան քարոզը արտասանած է։ Սիրոյ սեղանին, դպրաց դասու անունով՝ բացումը կատարած է Յակոբ Սրկ․ Զաքարեան եւ խօսքը տուած՝ հանդիսավար Կարօ Սրկ․ Թէքդեմիրի։ Երգչախումբը ողջունած է տոքթ․ Արամ Ֆընտըք, ապա խօսելու հրաւիրուած է «Մարմարա»ի խմբագրապետը՝ Ռոպէր Հատտէճեան, որ գրուատած է Հռիփսիմեանցի մասնայատուկ գիծը որ է ապրեցնել մեր նախնիներէ մեզի աւանդ մնացած միաձայն երգեցողութիւնը։ Խօսք առած է նաեւ Գրիգոր Քհնյ․ Տամատեան։ Գործադրուած է գեղարուեստական բաժին մը։ Հուսկ բանքը արտասանած է Շահան Արք․։

ՊՈԼՍՈՅ մէջ, 88 տարեկանին իր մահկանացուն կնքած է Թուրքիոյ եւ Պալքանեան երկիրներու թէնիսի նախկին ախոյեան՝ Վահրամ Շիրինեան։ Ան 11 տարի կրցած էր տէր մնալ ախոյենութեան իր տիտղոսին։

ընտանիքներու եւ հարազատներու մխիթարութեան եւ աջակցութեան կարիքները մեզ կը դնեն հրամայական եւ անյետաձգելի պարտաւորութեանց առջեւ։

- 1988-ի Լենինականի շրջանի երկրաշարժի յառաջ բերած, «Աղէտի գօտի»ի վերականգնման ու հարիւր հազարաւոր անտուն մնացած քաղաքացիներուն վերաբնակեցման եւ կեցութեան անհրաժեշտութիւնը, եւ դեռ բազում այլ նոյնատեսակ կարիքներ Ազրպէյճանի այլազան քաղաքներէն տեղահանուած եւ Հայաստանի այլազան շրջաններու մէջ առժամաբար ապաստան գտած ժողովուրդին հետ կապուած՝ ամենածանր դրութեան մէջ դրած են ողջ հայ ժողովուրդը։

Ահա այսպիսի պայմաններու տակ, Հայութեան ազգային միասնութիւնը առօրեայ հացին չափ կենսական անհրաժեշտութիւն է։ Ներքին պառակտումներ խորթ կը համեմատին ազգաշինութեան եւ հայրենակերտութեան մեր համահայկական պարտաւորութեան եւ առաքելութեան։

Հայց․ Առաքելական Եկեղեցին՝ որպէս մեր ժողովուրդի ազգային եկեղեցին՝ Հայութեան միութեան եւ զօրութեան ամրապնդիչ հոգեւոր-կրօնական կռուանն է։ Հետեւաբար, կրօնական կեանքի բնագաւառին մէջ նոր տարախմբումներ, նոր խմբակցութիւններու ստեղծում կամ զարգացում՝ ապահովաբար վնաս կը բերեն մեր ազգութեան միութեան շաղախումին եւ սերտացումին, մանաւանդ այնպիսի շարժումներ, որոնք ապազգային նկարագիր ունին եւ ապազգայնացնող դեր կը խաղան մեր ժողովուրդին կեանքին մէջ։ Անոնք կը սպառնան, մէկ կողմէ, քրիստոնէական միութեան եւ, միւս կողմէ, ազգային միութեան, որոնց երկուքին ալ առաջնահերթ անհրաժեշտութիւնն ունինք այս օրերուն։

(Մնացեալը յաջորդով)

(Շար. Ա. էջէն)

Կոմիտէն ստիպողական նիստ մը գումարեց Սեպ. 16-էն 17 լուսնալիք գիշերը եւ ժամը 5.30-ին զեկոյցով մը վաւերացուց վերոյիշեալ որոշումները, յայտնելով նաեւ թէ անոնք այլեւս «ազատ» են, մայթելով սակայն որ ժամանակաւոր ըլլայ իրենց այդ կացութիւնը եւ արագօրէն կարենան վերադառնալ իրենց տեղը ԵԴԴ-ի մէջ: Ընդառաջ գնաց նաեւ Սպանիոյ փափաքին եւ 5% արժեզրկեց փեսեթան: Այս առկին ու վրայ վիճակը հետեւանք կը նկատուի այն իրողութեան որ 12 երկիրները բոլորովին տարբեր տնտեսական կացութիւններ ունին, նաեւ՝ Ֆրանսայի «ոչ»ի մը հետանկարը իր դերը ունի:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ Պաթման գաւառակին մէջ ՓՔՔ-ի մարտիկները ռումբերով յարձակած են հանրաչարժի մը վրայ ու 10 ճամբորդները սպաննած. անոնցմէ չորսը այն պահապաններն էին որոնց պարտականութիւնն է իրենց գիւղը պաշտպանել քիւրտ մարտիկներու դէմ: Այլ վայրերու մէջ եւս ՓՔՔ շարունակած է սպանութեան ու հրկիզումի արարքները:

ՆԱԽԱԳԱՀ ՄԻԹԵՐԱՆ հիւանդանոցէն ելաւ Սեպ. 16-ին եւ պատասխանեց լրագրողներու հարցումներուն: Քիչ առաջ հրապարակուած էր զեկոյցը, որ կը յայտնէր թէ նախագահին շագանակագեղձը խլիրդէ վարակուած է: Սրամտութեամբ պատասխանեց, երբ հարց տրուեցաւ թէ միտք ունի՞ քաշուելու. - «Պատճառ չկայ: Ուղեղէս չէ որ բլթակ մը հանեցին: Այդ կողմերը չէր պատահածը»:

UGAB - SUISSE

ORGANISE A GENEVE

le Vendredi 16 Octobre

UN CONCOURS DE DECLAMATION DE POESIE ARMENIENNE

en présence de
Mme SILVA GOMIGYAN
Présidente du Jury

1er prix : 1000 F.S. (francs suisse)
2ème prix : 600 F.S.
3ème prix : 400 F.S.
et de nombreux prix de consolation

Renseignements et inscriptions :

UGAB SUISSE
Case postale 429 - 1211 Genève 3 (Suisse)
Tél. (14 h à 18 h) (41.22) 735 93 02
FAX (41.22) 786 84 30

Dernier delai d'inscription:
le 5 octobre

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Արապեան ընտանիքը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տայ, Կիրակի, Սեպտեմբեր 20-ին, Փարիզի Ս. Յովհ. - Մկրտիչ եկեղեցին

ԲԻՒԶԱՆԴ ԱՐԱՊԵԱՆ-ի

մահուան քառասունքին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

**

Պ. Վահէ Ջիլինկիրեան, զաւակներն ու թոռները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, Կիրակի, Սեպտեմբեր 20-ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ եկեղեցին, իրենց կնոջ, մօր եւ մեծ-մօր՝

ՅՈՒԼԻՆԷ ՋԻԼԻՆԿԻՐԵԱՆ-ի

մահուան 8-րդ տարելիցին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԱՐՍԷՅԼ

ՀՐԱՒԷՐ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԻ

Կրօնական Ընկերակցութեան եռամեայ ընդհանուր ժողովը տեղի կ'ունենայ՝ Կիրակի, Հոկտեմբեր 25 1992 - ժամը 15-ին Արծրունի Ջրբաշեան հանդիսասրահին մէջ:

Օրակարգ. -

1.- Աղօթք եւ բացման խօսք՝ Կաթողիկոսական Պատուիրակի փոխանորդին:

2.- Ընդհանուր Ժողովի Դիւանի կազմութիւն:

3.- Վարչական Ժողովի եռամեայ գործունէութեան տեղեկագիրը:

4.- Վարչական Ժողովի եռամեայ հաշուետուութիւնը:

5.- Զանազան առաջարկներ:

6.- Բանաձեւերու վաւերացում:

7.- Ընտրական յանձնախումբի կազմութիւնը:

Անդամական Ընդհանուր Ժողովը բացառիկ տեղ կը գրաւէ կրօնական Ընկերակցութեան կազմակերպչական կեանքին մէջ, եւ բոլոր անդամները գիտակցօրէն ու պատասխանատու մօտեցումով պարտին կատարել իրենց այս կանոնագրական պարտականութիւնը:

Ընդհանուր Ժողովին մասնակցելու համար՝ անդամներ պարտին վճարած ըլլալ իրենց անդամատուրքը:

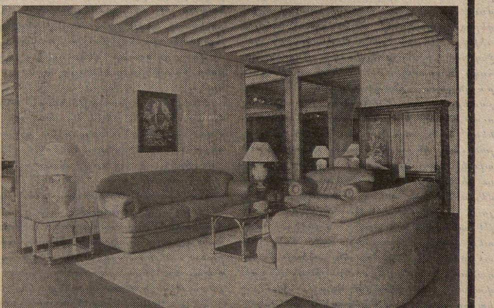
Ժամը 15.15-ին մեծամասնութիւն չգոյանալու պարագային՝ Ընդհանուր Ժողովը կը յետաձգուի կէս ժամով, եւ 15.45-ին՝ օրինաւոր կը նկատուի բացումը ժողովին՝ ինչ որ ալ ըլլայ ներկաներու թիւը:

Ի դիմաց Վարչական Ժողովի՝
Ատենապետ
ԴԱՒԻԹ ՊԱՆՏԻԿԵԱՆ
Ատենադպիր
ԿԱՐԱՊԵՏ ՍԱՅԱՊԱԼԵԱՆ

Meubles Ghazarian

4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance

Z.I. Vitrolles à 20 km de Marseille tél. : 42. 89. 27. 47

“Բացառիկ զեղչ «Յառաջ»ի ընթերցողներուն”

BAIL A CEDER

ԾԱԽՈՒ Է

ԲԱԼՈՒԵԱՆ ԳՐԱՏՈՒՆԸ

առողջական պատճառներով:

Հետաքրքրուողները կրնան դիմել հետեւեալ թիւերուն. --
45 - 23 - 24 - 97 կամ՝ 43 - 40 - 92 - 09

Մինչ այդ՝ գրատունը բաց է ամէն օր, ժամը 15-էն 18.30:
9, rue de Trévise, Paris 9ème
métro Cadet

Լուսա-արուեստ

ԺԱՆ ԳԱԶԱՆՃԵԱՆԻ

գործերը կը ներկայացուին

«IMAGES DE FORMES»

մինչեւ Հոկտեմբեր 10

34, rue Keller, 75011 Paris

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Մարսէյլի Մայր Եկեղեցւոյ Տիկնանց Յանձնախումբի կազմակերպած այցելութիւնը՝ Սէն-Ռաֆայէլի Հանգստեան Տան՝ Կիրակի, Նոյեմբեր 8-ին:
Մանրամասնութիւնները յետագային:

**

Մարսէյլի Ս. Սահակ - Մեսրոպ Մշակոյթի Կեդրոնի կազմակերպած հայ արուեստագէտներու եւ հայ մշակոյթի նուիրուած ամիսը՝

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 4-էն ՆՈՅԵՄԲԵՐ 7

Մանրամասնութիւնները յետագային:

LE COMITE DE PARIS
de
L'UNION GENERALE ARMENIENNE
de BIENFAISANCE

vous invite au

forum-étudiants

le Mercredi 23 Septembre à 20 h 30

au Centre Culturel A. Manoogian
118, rue de Courcelles, 75017 Paris

AVEC LA PRESENCE EXCEPTIONNELLE DE

PAUL MUNCHEN

(Directeur des relations commerciales de la Compagnie Luxembourgeoise de Télédiffusion CLT)

THEMES :

— Le paysage audiovisuel / L'approche Radio-Télévision
— Comment fonctionnent la radio; la télévision
— Les problèmes légaux
— Les relations et les problèmes avec les pouvoirs publics
— Les métiers de la télévision
— Les éléments de réussite dans les métiers de la communication.

RESERVATION OBLIGATOIRE au 45 20 03 18

(Les réservations se feront dans la limite des places disponibles. Nous vous prions de bien vouloir préciser le nombre de places réservées au plus tôt pour nous permettre de satisfaire vos demandes).

— Entrée libre —

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ԱՌԱՋԻՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Հայաստանի նոր Հանրապետութեան առաջին տարեդարձին առթիւ, Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 21, երեկոյեան ժամը 6.30-ին, Փարիզի Ս. Յովհ. - Մկրտիչ Եկեղեցւոյ մէջ կը կատարուի երեկոյեան ժամերգութիւն եւ գոհաբանական մաղթանք:

- ՎԵՐԱՄՈՒՏ -

Վ Ա Լ Ա Ն Ս

Վալանսի Միօրեայ Դաւիթեան դըպրոցի արձանագրութեանց համար դիմել դպրոց, Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 23-ի առտուն, ռիւ տը լա Սիսիլ, Վալանս:

**

Պ Ո Ւ Ա - Գ Ո Լ Ո Մ Պ

Անիէռ - Պուա-Գոլոմպ եւ Գոլոմպի շըրջանի հայկական միօրեայ վարժարանի 1992-93 տարեշրջանի վերամուտը տեղի կ'ունենայ, Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 23, ժամը 9-ին՝ 5 - 15 տարեկան աշակերտներու համար:

Արձանագրութիւնները տեղի կ'ունենան նոյն օրը՝

119, rue Hoche, 92700 Colombes

**

Ս Է Ն - Ժ Է Ռ Ո Մ

Սէն-Ժէռոմի Ս. Սահակ - Ս. Մեսրոպ Եկեղեցւոյ Թաղականութեան հովանաւորութիւնը վայելող Մեսրոպեան երկօրեայ հայկական դպրոցը կը վերաբացուի Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 23, ժամը 9-ին:

Դասերը կը սկսին նոյն օրը ժամը 9-ին:

Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան Չորեքշաբթի օրերը ժամը 9-էն 12 եւ Շաբաթ օրերը ժամը 14-էն 16, ուսուցչութեամբ՝ Եղիշէ Ա. Քհնյ. Փանոսեանի, Պ. Խաչիկ Եըլմազեանի եւ ուսուցչուհի Տիկին Սիրանոյշ Մանուկեանի:

Կը խնդրուի ծնողքներէն արձանագրութեանց համար դիմել Թաղականութեան, եկեղեցւոյ բանկալը, Կիրակի առաւօտները ժամը 9-էն 12:

Օթօպիւսը ամէն տարուան պէս մեր աշակերտները կը փոխադրէ նոյն վայրերէն դպրոց եւ դպրոցէն տուն:

**

Ի Ս Ի

Իսիի Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնն ու կրթական մարմինը կը յայտարարեն թէ եկեղեցւոյ միօրեայ դըպրոցին արձանագրութիւնները կը կատարուին Սեպտեմբեր 23-էն սկսեալ, իսկ դասընթացքները կը վերսկսին Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 30-ին:

Կրնան արձանագրուիլ 4-էն 14 տարեկան մանուկները: Կը դասաւանդուին Հայոց լեզու, Պատմութիւն, Կրօնք, Երգ ու Ֆրանսերէն լեզու:

Չորեքշաբթի օրերը 8.30-էն 12.30:

Օթօպիւսը կ'անցնի Մըտոն - լա - Ֆորէի, Քլամարի եւ Իսիի գլխաւոր փողոցներէն՝ աշակերտներ հաւաքելու: Արձանագրութեան եւ յաւելեալ տեղեկութեան համար դիմել եկեղեցւոյ քարտուղարութեան. -- 46. 44. 28. 52:

Արձանագրեցէք ձեր զաւակներն ու թոռները:

**

ՊԱՆԵԽՕ -- ՔԱՇԱՆ

Պանեխօ -- Քաշանի «Սիամանթօ» Միօրեայ Վարժարանի բացման օր՝ Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 23:

Արձանագրութեան օր՝ Շաբաթ, Սեպտեմբեր 19, ժամը 15--էն 16.30:

Հասցէ. --
41, av. A. Petit, 92220 BAGNEUX
Հեռաձայն. --
46 - 65 - 81 - 53 կամ՝ 46 - 64 - 10 - 11

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 19-20
SAMEDI-DIMANCHE
19-20 SEPTEMBRE
1992

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

LE NUMERO : 5,00 F

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 900 Ֆ. — Վեցամսեայ : 460 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.200 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

68րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.889 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 68e ANNEE — No 17.889

ԽԻՍՏ ՈՒՇԱԳՐԱՒ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐ ՄԸ

ԹՈՒՐՔ-ԻՍԼԱՄԱԿԱՆ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՀԱՄԱՐԱԿԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆԸ

Աթէնքի «Թաչիտրոմոս» շաբաթաթերթը արդար մտահոգութիւն կը յայտնէ Թուրք ժողովուրդներու համագումար»ի մասին որուն առենագրութիւնը ձեռք բերած են իր լրագրողները :

Այդ համագումարը տեղի ունեցած է Կիպրոսի Ֆամակուսթա նաւահանգիստին մէջ, 17 Պետութիւններու կամ ինքնավար շրջաններու մասնակցութեամբ : Դոնիակ ժողովներուն օրակարգի գլխաւոր հարցը եղած է «Աշխարհի նոր կարգաւորումին մէջ Թուրք ժողովուրդները» : Որոշուած է պաշտպանական կազմակերպութեան եւ տնտեսական տնտեսական համայնքի մը ստեղծումը : Համագումարը կարելի է նկատել առիթ մը որ Թուրքիոյ կը տրուի «ընդհանուր փորձ» մը կատարելու արեւմտեան գեր-տիրութեան իր նոր դերին մէջ յաջողութեամբ պսակուած է :

Մասնակիցներուն մէջ գտնուած են Թուրքիայէն «Մայր Հայրենիք» եւ Ա. Թիւրքէշի ազգայնամոլ կուսակցութիւնը, Հիւսիսային Կիպրոսի Թրքական կուսակցութիւնները, Ազրպէյճանի ժողովրդական ճակատը, Թիւրքմէնստանի Իսլամական վերածնունդ կուսակցութիւնը, Ղազախստանի նախագահին ժողովրդական կուսակցութիւնը, Տաճիկստանի ընդդիմադիր կուսակցութիւնը, Ուզբեկիստանի Ազգ. կուսակցութիւնը, Պոսնիոյ նախագահ Իզէթպեկովիչի կուսակցութիւնը, Յունաստանի եւ Պուլկարիոյ մահմետական կուսակցութիւնները : Պատուիրակութիւններ ղրկած են նաեւ Թաթարները, Եազուդները, Աբխազները, Աջարները, Ինգուշները, Չերքէզները, Չեչէնները եւ Կիրգիզները մահմետական ազգայնամոլ կուսակցութիւնները :

Ներկայացուցիչներուն մաս կը կազմէին հետեւեալ քանի մը որոշումները որոնք ամէնէն հետաքրքրականներն են ու մտահոգութիւն մը պատճառելու ա[illegible].

· Թուրքիոյ նախկին վարչապետ ու «Մայր Հայրենիք»ի կուսակցապետ Մ. Եըլմազ առաջարկած ու միաձայնութեամբ քուէարկել տուած է պրադ միջազգութեան բազմազգ սպայակոյտով փոխթրքական զօրք մը որ «զինուորական օգնութիւն պիտի տանի վտանգի ենթակայ բոլոր Թուրքերուն» :

· Մասնակիցները որոշած են կազմել տնտեսական համայնք մը որ հասարակաց դրամ մը պիտի ունենայ : Անոնք ըսած են թէ նման կառոյց մը առիթ պիտի տայ Ազրպէյճանի նաւթին եւ Թիւրքմէնստանի բնական կազին լաւագոյն շահագործման :

· Որոշուած է ընտրել Համաշխարհային Թրքական Խորհրդարան մը որ ներկայացուցչական ժողով մը պիտի ըլլայ . ապա պիտի ճշդուի արտաքին քաղաքականութիւն ու բացուին հասարակաց դեսպանատուններ :

· Կրթական հասարակաց համակարգ մը պիտի ստեղծուի նախակրթարանէն մինչեւ համալսարան ու մարդկային կարեւոր պաշտօններուն հասարակաց խումբ պիտի ներկայացուի : Ժողովականները նոյնպէս խօսած են հասարակաց կրօնական պետեր ունենալու անհրաժեշտութիւնը :

Մահմետական յոյն ժողովական մը յայտնած է թէ ներկայիս իր կուսակցութեան պայքարը կը սահմանափակուի Թրակիոյ երկրին իրաւունք յարգանքի մարզով ինչ որ կ'ենայ Յունաստանի եւ Եւրոպական Համարակապետութեան շրջանակին մէջ : Ան նշած է որ ապագայի միակ լուծումն է ինքնավարութիւնը : Իսկ Մ. Եըլմազ թելադրած է որ խումբ մը ղրկուի Պոսնիա, օգնելու համար յուսալքուած մահմետականներուն . նկատի ունեցած է նաեւ զինուորական միջամտութեան մը հաւանականութիւնը սերպական Սանճաք շրջանին մէջ : Իսկ հայեւազերի բախումներուն մասին ան Ղարաբաղի մէջ զինեալ միջամտութեան մը ծրագիրը ներկայացուցած է, ինչ որ առիթ տուած է Նախիջեւանի «Կովկասի աղուէսը» անուանուած նախագահին յիշեցնելու թէ Թուրքիա իր երկիրը եւս պաշտպանելու յանձնառու եղած է :

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՄԻՇՏ ԶՕՀԵՐ ԵՒ ԼԱՐՈՒԱԾ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆ

Ազդամի շրջանէն ռմբակոծութիւններ կատարուած են Սեպ. 16 եւ 17-ին Ասկերանի կարգ մը բնակավայրերու վրայ : Առաջին իսկ տեղեկութեանց համաձայն 6 մեռեալ կար (4-ը՝ մանուկներ) եւ 12 վիրաւոր : Հայկ. ինքնապաշտպանութեան ուժերու համաձայն, այս ռմբակոծութիւնը նախանշան մը կը նկատուի պատրաստուող ծաւալուն յարձակումներու :

Ուրբաթ առաւօտ (Սեպ. 18) մեր առած լուրերը Երեւանէն կը հաստատէին թէ միշտ լարուած կացութիւն կը տիրէ սահմանամերձ շրջանները : Ռմբակոծուած են Իջեւանի Սարիգիւղ, Բերքաբեր, Կայանաւան գիւղերը :

Ռմբակոծութիւն եղած է նաեւ եւ ուժով Կապանի վրայ, ուր 3 մեռեալ կայ եւ 10 վիրաւոր : Շատ լարուած է Լաչինի գօտիին շրջանը, ուր Ազերիները բուռն հրետակոծումի դիմած են, հոս ալ 3 մեռեալ կայ : Հայկ. ընդդիմութիւնը եւ հակայարձակումները վերջ տուած են գնդակոծումին :

Արցախեան շրջանը, բուռն յարձակումներ գործած են Ազերիները Բերդաշէնի (Մարտունի) վրայ, ուր 2 մեռեալ կայ (մէկը՝ մարտիկ մը), քարուքանդ եղած են ութ տուն եւ մասնակի կերպով 20 ուրիշներ, յարձակումներ եղած են նաեւ Հադրութի շրջանի Նորշէն, Կարմիր Շուկա [illegible]

(Շար.-ը Դ. էջ)

ՄԱՄՈՒԼ

UNE TRAGEDIE ARMENIENNE

— LE CONTE DE LA PENSEE DERNIERE —

«La grâce du conte pour dire le drame d'un peuple : une bouleversante réussite d'Edgar Hilsenrath» :

Այս ենթախորագրով, «Մոնտ» գրական յաւելուածին մէջ (Սեպ. 18) Ալէն Ժաքօյ լաւագոյնս կը բնորոշէ գերմաներէնէ թարգմանուած այս խիստ շահեկան եւ ինքնատիպ գործը, որու ֆրանսերէն թարգմանութիւնը լոյս տեսաւ վերջերս : Գրախօսականին մէջ ալ, Ժաքօյ խանդավառութեամբ կ'արտայայտուի Հիլսընրաթի այս հէքեաթին մասին, գնահատելով զայն որպէս՝ «Ամէնէն խռովիչ ու նաեւ իր հարազատութեամբ ամէնէն հմայիչ գիրքերէն մէկը . հարազատութիւն՝ որ ի՜նչ հակասութեամբ, կ'արտաբերէ բարձր քաղաքակրթութեան տէր, ու այնքան բարբարոս, որքան՝ մահաբեր յորձանքի մը մէջ կորստեան մատնուած ժողովուրդի մը ողբերգութիւնը» :

ԳԱՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՆ ՀԱՆԴԷՍ ՎԻԷՆՆԱՅԻ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՄԱՅՐԱՎԱՆՔԻՆ ՄԷՋ

ՎԻԷՆՆԱ.-

Կիրակի, Սեպտեմբեր 13-ին, Խաչվերացի տօնին, Վիէննայի Մխիթարեան Մայրավանքի, Պաշտպան Ս. Աստուածածին Եկեղեցւոյ մէջ տեղի ունեցաւ նորընտիր աբբահայր, Հ. Պօղոս Վրդ. Գոճանեանի գահակալութեան հանդէսը, ի ներկայութեան բարձրաստիճան եկեղեցականներու, պետական պաշտօնատարներու, տեղւոյն հայ եւ օտար համայնքներու ներկայացուցիչներուն եւ հաւատացեալներու հոծ բազմութեան մը :

Տաճարը բուրաստանի վերածուած՝ լոյսերու մէջ կը շողար : Պատարագը տեղի ունեցաւ, երբ համապատարագ, պատրիարքական փոխանորդ, Հ. Վարդան Եպիսկոպոս Աշգարեանի, նորընտիր աբբայ Հ. Պօղոս Վրդ. Գոճանեանի ու Վենետիկի Մխիթարեան Միաբանութեան աբբահայր Հ. Գէորգ Վրդ. Պալեանի մասնակցութեամբ :

Ներկաներուն մէջ կը նշմարուէին, Վիէննայի պապական նուիրակը Արքեպիսկոպոս Տոնաթօ Սքուիչչարինի, Արեւելեան Եկեղեցիներու Ս. Ժողովի հայկական բաժնի վարիչ Գերպ. Գլաուտիօ Կուճէրոթթի, Վիէննայի Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւ Մեսրոպ Եպիսկոպոս Գրիգորեան, Վենետիկի Մխիթարեան Միաբանութեան աթոռակալ Հ. Սահակ Վրդ. Ճեմճեմեան : Դասին մէջ իրենց պատուոյ տեղերը գրաւած էին բարձրաստիճան եկեղեցականներ ու կրօնաւորներ : Եկեղեցւոյ նաւուն նստարաններուն վրայ, իրենց պատուոյ տեղը ունէին Լիբանանի դեսպանը Ֆաուզի Սալուխ, պետական բարձր պաշտօնատարներ եւ օտար հիւրեր, ու մայրապետներ, Հայ համայնքի ներկայացուցիչներ եւ հաւատացեալներու պատկառելի թիւ մը :

Պատարագը սկսաւ ժամը ճիշդ 11-ին «Այանեան» երգչախումբի «Խորհուրդ Խորին»ով : Խորանին կը սպասարկէին Մխիթարեան Հայրեր ու ժառանգաւորաց վարժարանի ուսանողներ :

«Սուրբ Աստուած»էն վերջ, տեղի ունեցաւ նորընտիր աբբահօր գահակալութեան արարողութիւնը : Աբբայական օրհնութիւնը կատարեց Հ. Վարդան Եպիսկ. Աշգարեան, որ նաեւ զգեստաւորեց նորընտիր աբբան : Աւետարանը կարդաց Հ. Սահակ Վրդ. Ճեմճեմեան, որմէ վերջ նորընտիր աբբան իր պատգամը տուաւ հայերէն ու գերմաներէն լեզուներով : Ան, իր ապագայի գործունէութեան իբր նշանաբան ընտրած էր «Ահաւասիկ եկի առնել զկամս քո Աստուած» Ս. Գիրքի խօսքը : Արարողութեան միջոցին կարդացուեցաւ Հռոմի Արեւելեան եկեղեցիներու Ս.Ժողովի նախագահ Աքիլլէ Սիլվեսթրինի ծիրանաւորին ուղերձը, ուղղուած նորընտիր աբբահօր : Աբբայի օրհնութեան արարողութենէն վերջ «Հաւատամք»ով պատարագը շարունակուեցաւ «Այանեան» երգչախումբի յուզիչ մեղեդիներով : Յաւարտ պատարագի, տրուեցաւ մենաստանի յառուկ ճաշը, որուն միջոցին կարդացուեցան ուղերձներ, հեռագիրներ եւ արտասանուեցան սրտաբուխ մաղթանքներ : Հեռագիրներու մէջ աչքի կը զարնէին Հայ Կաթողիկէներու Պատրիարք Յովհաննէս-Պետրոս Կաթողիկոսի և Աւստրիոյ Կրթական Նախարարին գեղեցիկ ուղերձները, ուղղուած նորընտիր աբբահօր :

Պատրիարքական փոխանորդ Հ. Վարդան Եպիսկ. Աշգարեան, իբր առաջինը խօսք առաւ, շնորհաւորեց նորընտիր աբբահայրը եւ ցոյց տուաւ անոր կրելիք դժուարութիւնները այդ պաշտօնին մէջ, վստահեցուց անոր որ Տիրոջ օգնութիւնը իրեն երբեք պիտի չպակսէր : Ապա շնորհակալ եղաւ պապական նուիրակին, իր ներկայութեան համար : Նուիրակը, իր կարգին, նոյնպէս շնորհաւորեց աբբահայրը եւ մաղթանքներ ըրաւ, եւ ըսաւ թէ, անոր գործունէութեան յաջողութեան համար, ամէն օգնութիւն ընծայելու պատրաստ պիտի ըլլայ միշտ : Հրաժարեալ աբբահայր Հ. Գրիգորիս Վրդ. Մանեան, իր հեռաւորական ոճով, գերմաներէն ուղերձ մը արտասանեց եւ ուժ ու կարողութիւն մաղթեց նորընտիր աբբահօր : Ապա խօսք առաւ Վենետիկի Մխիթարեան Միաբանութեան աբբահայրը եւ իր ուրախութիւնը յայտնեց նորընտիր աբբահօր տեղին ընտրութեան առթիւ, շնորհաւորեց Վիէննայի վանական Հայրերը եւ խօսքը տուաւ Հ. Սահակ Վրդ. Ճեմճեմեանի, որ բարեմաղթութիւններ ըրաւ իր գեղեցիկ ու խնամեալ ուղերձով : Արեւելեան Եկեղեցիներու Ս. Ժողովի հայկական բաժնի վարիչ Գերպ. Կուճէրոթթի եւս, որ յատկապէս Հռոմէն այս արարողութեան ներկայ գտնուելու համար եկած էր, իր կարգին խանդավառ խօսքերով իր ուրախութիւնը յայտնեց : Այս մաղթանքներէն վերջ Գոճանեան աբբահայրը խօսք առաւ եւ իր շնորհակալութիւնն յայտնեց ներկաներուն եւ խոստացաւ իր կարելին ընել Միաբանութիւնը միշտ պայծառ պահելու եւ անոր ազգօգուտ գործունէութիւնը նոյն խանդով շարունակելու :

Այս խօսքերէն վերջ հացկերոյթը «Հայր մեր»ով աւարտեցաւ, ու ներկաները, կրկին շնորհաւորելով աբբահայրը, ուրախ տրամադրութեամբ մեկնեցան, անմոռանալի օր մը ապրած ըլլալու գիտակցութեամբ :

ԳԱՐԵԳԻՆ Բ. ՊԵԼԺԻԱՅԷՆ ՇՈՒԷՏ ԱՆՑԱՒ

ՆԱԽՔԱՆ ԱՆԹԻԼԻԱՍ ՎԵՐԱԴԱՌՆԱԼԸ

Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսը՝ Գարեգին Բ. անձնական բնոյթ ունեցող այցելութեամբ մը Հայաստանէն Գանատա անցած էր, ապա՝ Սեպ. 13-ին ժամանած էր Պրիւսէլ, ուր կը մասնակցէր համակրօնական (բոլոր կրօնքներու) Համաժողովին, աշխարհի մէջ խաղաղութեան օրակարգով, որ տեղի կ'ունենար Սեպ. 13-էն 16 :

Գարեգին Բ. երկու կարեւոր ելոյթ ունեցած է այս համաժողովին : Առաջինը՝ իսլամ-քրիստոնեայ տիալոկը Միջին Արեւելքի մէջ . Գարեգին Բ.ի արտայայտած գլխաւոր գաղափարն այն եղած է, որ եթէ չեչտուին երկու կրօնքներու հասարակաց կէտերը փոխանակ՝ տարբերութիւններու, կարելի կ'ըլլայ գործակցութեան ամուր գետին մը ստեղծել : Երկրորդ դասախօսութիւնը կը վերաբերէր կրօնքներու նպաստին՝ ազգերու համակեցութեան զօրացումին մէջ : Եզրափակիչ նիստին, իր խօսքին մէջ, Կիլիկիոյ Կաթողիկոսը անդրադառնալով աշխարհի մէջ «Նոր Կարգավիճակ»ի մը հաստատման հարցին, շեշտած է թէ եթէ փոքր ազգերու և իրաւազրկուած ազգերու դատով չզբաղի, ան իր նպատակը չի կրնար իրականացնել և այս առթիւ յիշած է Եւ-կոսլաւիան, Ղարաբաղը, Պաղեստինցիներու դատը եւ Լիբանանի կացութիւնը :

Այս համաժողովին Հայց. Եկեղեցւոյ կողմէ կը մասնակցէին նաեւ Երուսաղէմի Հայոց Պատրիարքը՝ Թորգոմ Արք., Փարիզի Հայոց առաջնորդը՝ Գիւտ Արք. որոնք ելոյթներ ունեցած են խմբական դասախօսութեանց շարքին : Թորգոմ Արք. խօսած է Երուսաղէմի մասին, այդ հարցով զբաղող նիստին : Գիւտ Արք. Պելժիոյ եկեղեցիներու շարքին խօսած է Պրիւսէլի Հայոց եկեղեցւոյ մասին :

Զորեքշաբթի, Սեպ. 16-ին, Պրիւսէլի Մայր տաճարին մէջ, Գարեգին Բ. Ս. գրական խորհրդածութիւն մը կատարած է, ի ներկայութեան Միլանոյի կարդինալ Մարթինիի, Պապին ներկայացուցիչ՝ կարդինալ Քասիտիի, Պելժիոյ Արքեպիսկոպոս կարդինալ Տանիէլսի :

Գարեգին Բ.ի կ'ընկերանան դպրեվանքէն Արշաւիր Ծ. Վրդ. Գարուճեան եւ Անթիլիասի միաբաններէն՝ Շահան Վրդ. Սարգիսեան :

Սեպ. 18, Ուրբաթ օր, Գարեգին Բ. Պրիւսէլէն Շուէտ մեկնեցաւ, ուր չորս օրուան համար հիւրն է լուտերական ազգային Եկեղեցւոյ : Ապա, կը վերադառնայ Պէյրութ, իր Աթոռը :

ՀԱՅՐԱԿԱՆ ԽՕՍՔ ԱՌ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆ ՀԱՅՈՑ

ԳԱՐԵԳԻՆ Բ.
Կաթողիկոս Մեծի Տանն Կիլիկիոյ

ՎԱԶԳԷՆ Ա.
Կաթողիկոս Ամենայն Հայոց

(Բ. եւ վերջին մաս)

14. Այս ճշմարտութիւններէն, սկզբունքներէն եւ համոզումներէն առաջնորդուած եւ հետեւելով Առաքեալին պատուէրին թէ՝ «Զգոյշ կացէք անձանց եւ ամենայն հօտիդ, յորում եդ զձեզ Հոգիդ Սուրբ տեսուչս հովուել զժողովուրդ Տեառն, զոր ապրեցոյց արեամբ իւրով» (Գործք Առաք. Ի. 28), մեր ժողովուրդի զաւակներուն կը փոխանցենք հետեւեալ խօսերը եւ յորդորները.-

15. Քրիստոնէական սիրոյ եւ ազգային միութեան զգացումներով կ'ողջունենք Հայաստանի մէջ մեր Հայ Կաթոլիկ եւ Հայ Աւետարանական Եկեղեցիներուն պատկանող հաւատացեալներուն ընծայուած հոգեւոր խնամատարութեան գործը, որ կը տնօրինուի Հայ Կաթոլիկ եւ Հայ Աւետարանական Եկեղեցիներու պաշտօնական իշխանութեանց կողմէ, իրենց պատկան համայնքներու ծոցին մէջ:

Հայց. Առաքելական Եկեղեցին ճանչցած է որպէս պատմական իրողութիւն Հայ Կաթոլիկ եւ Հայ Աւետարանական Եկեղեցիները եւ եղբայրական ոգիով կ'ողջունէ անոնց գործակցութիւնը: Որպէս այդպիսին՝ մենք բնական կը գտնենք անոնց գործունէութիւնը ի սպաս իրենց պատկանող հաւատացեալներուն:

Կը սպասենք որ անոնք յարգելով հայ ժողովուրդի դարաւոր կեանքի սնուցիչ հոգեւոր մօր՝ Հայց. Առաքելական Ս. Եկեղեցւոյ հարազատ ոգին, կարգը, աւանդութիւններն ու առաքելութիւնը՝ Հայաստանի Մայր Հայրենիքին մէջ լիովին գործակցին անոր հետ, Սուրբ Էջմիածնի Մայր Աթոռին միջոցաւ, եւ զօրացնեն անոր հոգեւոր-կրօնական, քարոզչական-դաստիարակչական եւ ընկերային-ծառայական գործը, խուսափելով այնպիսի զուգահեռ կամ մրցակցական և կամ կրկնողական կառոյցներ եւ սպասաւորութիւններ ստեղծելէ եւ տարածելէ, որոնք անհարկի շփոթութիւն կը ստեղծեն հաւատացեալներուն կեանքին մէջ եւ առիթ ու միջոց կը դառնան դաւանափոխութեան, որուն կարիքը չունին ոչ Քրիստոսի Եկեղեցին եւ ոչ ալ մեր հայրենիքն ու ազգը, մասնաւորաբար այս ժամանակներուն, երբ քրիստոնէական հաւատքն է էականը եւ ոչ թէ անոր բանաձեւումի եղանակը, եւ երբ մեր հայրենիքն ու ժողովուրդը կը գտնուին միութեան եւ միասնութեան կարգախօսին ունկնդիր:

16. Շնորհակալութեան եւ երախտագիտութեան զգացումներով կ'ողջունենք բոլոր այն օտար քոյր եկեղեցիները, եկեղեցական բարեսիրական եւ միջ-եկեղեցական օգնութեան յատուկ կազմակերպութիւնները, որոնք Հայաստանի հիւսիս-արեւմտեան շրջանին մէջ 1988-ի Դեկտեմբեր 7-ին պատահած ահաւոր երկրաշարժին առիթով իրենց լայն եւ անվերապահ, մեծապէս օգտաշատ եւ բարձրօրէն գնահատելի աջակցութիւնն ու օժանդակութիւնը ընծայեցին մեր ժողովուրդին, քրիստոնէական եղբայրութեան եւ միասնութեան օրինակելի արարքներով: Հայց. Եկեղեցին չի կրնար մոռնալ այն ճշմարտօրէն քրիստոնէական եւ վսեմականօրէն մարդկային զօրակցութիւնը, զոր աշխարհի չորս կողմերէն օտար քոյր եկեղեցիներ՝ օրթոտոքս, կաթոլիկ թէ բողոքական, առանց խտրութեան, ընծայաբերեցին -եւ՝ կը շարունակեն ընծայաբերել- մեր տառապահար ժողովուրդին:

Մենք ուրախութեամբ կը հաստատենք որ բազում նման եկեղեցիներ ու եկեղեցական ու միջ-եկեղեցական եւ բարեսիրական կազմակերպութիւններ լայնախոհ ոգիով ու համաքրիստոնէական հարազատ վերաբերումով իրենց գործերը կատարեցին ներդաշնակաբար Հայց. Առաքելական Ս. Եկեղեցւոյ, Սուրբ Էջմիածնի Մայր Աթոռին հետ միասնաբար կամ անոր միջոցաւ:

Մեր արդար սպասումն է որ այդ բոլոր կատարուած եւ կատարուող օժանդակութիւնները, որոնք աստուածահաճոյ արարքներ են, չծառայեցուին որեւէ ձեւով եւ որեւէ կրօնական նեղ, դաւանաբանական կամ յարանուանական քարոզութեան եւ տարածումի յատուկ ուղղակի կամ անուղղակի նպատակներու: Նման արարքները կը նկատենք շեղում քրիստոնէական հաւատքի ուղիղ հասկացողութենէն, Աւետարանի ճշմարիտ ոգիէն եւ մարդկայնական առողջ վերաբերումէն:

17. Մեզի համար անհասկնալի եւ անարդարանալի երեւոյթներ եւ անընդունելի գործունէութիւններ են այն աշխատանքները, որոնք ծրագրեալ, հետեւողական եւ տենդագին թափով սկսած են յառաջ տարուիլ ապա-եկեղեցական, քրիստոնէական կամ ոչ-քրիստոնէական կազմակերպութիւններու, աղանդներու և Աւետարանին անունը չահագործող շարժումներու կողմէ, որոնք Հայաստան աշխարհը կը նկատեն որպէս բերրի հող իրենց քարոզութեան համար: Ի սէր Քրիստոսի եւ ի սէր մեր ազգին եւ հայրենիքին՝ չենք կրնար թոյլ տալ որ այդպիսի շարժումներ, երբեմն նոյնիսկ «Աւետարանական» բառը գործածող, օտար թէ հայ կրօնական ընկերակցութիւններ, խմբակցութիւններ ու կազմակերպութիւններ աւետարանումի (էվանճելիզասիոն) կարգախօսով դէպի Հայաստան ներխուժեն եւ մեր ժողովուրդին մէջ, այլազան միջոցներով, յաճախ ոչ-կրօնական եւ ոչ ուղղամիտ, այլ զարտուղի դրդապատճառներով եւ գործելակերպով այսպէս ըսած, «քրիստոնէութիւն քարոզեն» մեր քրիստոնէապաշտ ժողովուրդին:

Կը հաւատանք եւ կը սպասենք, որ Հայաստանի մեր ժողովուրդը մեր ազգին բնորոշիչ գիծերէն մին կազմող ինքնայարգանքի եւ արժանապատուութեան ըզգացումը արթուն եւ առողջ կը պահէ իր մէջ վանելու համար նման անձեր եւ մերժելու նման գործունէութիւններ, որոնք որոմ կը ցանեն, փուշ ու տատասկ կը սերմանեն Հայոց «փոքր ածու»ին մէջ: Անոնք պէտք է անդրադառնան որ քրիստոնէութեան սերմերը այստեղ ցանուած են Քրիստոսաշաւիղ զոյգ Առաքեալներուն կողմէ, որ այդ «ածու»ն ոռոգուած է Լուսաւորչի կանթեղին արցունքովը եւ մշակուած է Սուրբ Մեսրոպի սրբագիր տառերովը: Այդ «հայրատունկ այգւոյն» պահակն ու մշակը Հայց. Առաքելական Եկեղեցին է եղած դարեր շարունակ, առանց խափանումի եւ ընկրկումի: Եւ կը մնայ նոյն մշակը այսօր, իր առաքելութեան նորոգեալ գիտակցութեամբ կամքով եւ գործով:

Քրիստոնէական հաւատքը եղծող, քրիստոնէական եկեղեցին պառակտող այդ շարժումները, ինչ անուն ալ որ ունենան, ինչ հարստութեան տէր ալ որ ըլլան, պէտք է ի սպառ հեռանան եւ չքանան Հայոց աշխարհէն: Եթէ անոնք նուազագոյն իսկ աստիճանի գիտակցութիւն եւ Աւետարանական հարազատ հասկացողութիւնը ունին քրիստոնէական աւետարանչութեան առաքելութեան, հարկ է որ երթան եւ ծառայեն այն երկիրներուն մէջ եւ այն ժողովուրդներուն, որոնք Քրիստոսի անունը չեն լսած կամ չեն ընդունած: Այս է ճշմարիտ առաքելութեան ուղին, գծուած մեր Տիրոջ Յիսուսի Քրիստոսի կողմէ (Տե՛ս Մատթէոսի Աւետարան, ԻԸ. 19-20):

Ներքին հոգեւոր արթնութիւն ստեղծելը եկեղեցիներուն գործն է: Բոլոր անոնք, որոնք այդ ներքին հոգեւոր արթնութեան ծարաւն ու կարիքը կը զգան, հարկ է որ դիմեն իրենց հարազատ մօր եւ ստանան հարազատ կաթ, եւ ոչ թէ երթան եւ փնտռեն խարդախեալ կաթ եւ ապազգայնացող ու հայրենավնաս կերակուր:

18. Աշխարհի մէջ ո՛չ մէկ եկեղեցի եւ ո՛չ մէկ պետութիւն կամ այլ կարգի հասարակական, համայնական կազմակերպութիւն ու հաստատութիւն զերծ է թերութիւններէ իր գործունէութեան ընթացքին մէջ: Ո՞ր մէկ եկեղեցւոյ, պետութեան կամ կազմակերպութեան գործունէութիւնը ամբողջականօրէն գոհացուցիչ, լիովին բաւարար է: Միշտ եղած են եւ կան դժուարութիւններ, հարցեր, թերիներ, թերացումներ հասարակական կեանքի բոլոր կազմակերպական եւ գործունէութեան երեսներու եւ մակարդակներու վրայ: Ո՞վ է կատարեալ եթէ ոչ միայն Աստուած:

Հայց. Առաքելական Եկեղեցին ալ, անոնց շարքին մէջ բացառութիւն չէ: Ունինք մարդոյժի անբաւարարութիւն, կը պակսին նիւթական գործնական միջոցներ: Բայց այդ բոլորը չեն կրնար պատճառ ըլլալ Հայց. Առաքելական Եկեղեցւոյ զուգահեռ կամ հակընթաց այլ եւ զարտուղի գործարանաւորութիւններ ըստեղծելու քրիստոնէական քարոզութեան համար: Ընդհակառակն, քրիստոնէական եղբայրութեան հոգին կը հարկաւորէ բոլոր անոնք, որոնք սէրը ունին Քրիստոսի եւ հայ ժողովուրդին, որ միասնականութիւնը արտայայտեն Հայց. Առաքելական Եկեղեցւոյ հոգեւոր սպասաւորութեան զօրացումովը, աջակցութեան այլազան եղանակներու գործադրութեամբ Հայաստան աշխարհի մէջ:

19. Մենք կը հաւատանք, որ ներկայ ժամանակներուն, մեր Հայց. Առաքելական Սուրբ Եկեղեցւոյ մէջ օրէ օր պիտի զարգանայ վերանորոգեալ հոգեւոր եւ ազգային ծառայութեան ընթացքը: Արդէն իսկ նկատառելի լայն չափերով սկըսած վերազարթօնքի եւ վերաշխուժութեան շարժումը, որ չօշափելի արդիւնքներով կը յառաջանայ, պիտի առաւել եւս թափ ստանայ եւ պտուղ տայ «ընդ միոյ վաթսուն, ընդ միոյ ութսուն եւ ընդ միոյ հարիւր» (Մարկոս. Դ. 20):

Այս տեսակէտէն, մեծապէս յուսադրիչ եւ քաջալերական երեւոյթ է միասնականութեան եւ համագործակցութեան ոգիին եւ ուղղութեան ամրացումը եւ պարզացումը մեր Եկեղեցւոյ ամբողջութեանը մէջ, բոլոր նուիրապետական աթոռներու սերտ գործակցութեան մէջէն արտայայտուող:

20. Կոչ կ'ուղղենք պատասխանատուութեան բոլոր աստիճաններուն վրայ գտնուող մեր հոգեւորականներուն, որ իրենք լայնօրէն վերարթնցուին եւ մշտապէս բաց պահեն իրենց միտքն ու սիրտը, կամքն ու կեանքը Սուրբ Հոգւոյն ներգործութեան առջեւ, վերակենդանացնեն իրենց մէջ Առաքելական դարու եւ մեր Հայրերու առաքելաշաւիղ կենսընթացն ու գործընթացը: Կը սպասենք բոլորէն որ անվերապահ ու անսակարկ նուիրումով ու զոհողութեան բարձրագոյն աստիճանի գիտակցութեամբ լծուին աշխատանքի, առաւել եւս սերտօրէն եւ նախանձախնդրաբար մօտենան հաւատացեալ ժողովուրդի զաւակներուն, անձնուէր ու ամբողջանուէր ծառայութեամբ հոգ տանին անոնց հոգեւոր եւ մարդկային կարիքներուն, նորոգեալ շունչով յոյս, հաւատք, սէր, կամք եւ տոկունութիւն ներշնչեն անոնց, եւ քրիստոնէական բարոյականի սկզբունքներուն ու հայկական քրիստոնէական հարազատ աւանդութիւններու լոյսը տարածեն մեր ժողովուրդի կեանքին մէջ: «Նախանձ տան քո կերիցէ զիս» (Յովհ. Բ. 19) աստուածաշունչ խօսքը թող նոր կեանք առնէ բոլոր հոգեւորականներուս կեանքին մէջ:

Վստահաբար այս տեսակէտէն իր բարերար ազդեցութիւնը կ'ունենայ Ամենայն Հայոց Հայրապետի 1907 թուահամար կոնդակը, որ հրապարակուեցաւ 1992 Օգոստոս 28 թուին:

Կոչ կ'ուղղենք մեր Հայրենի պետութեան բոլոր պատասխանատուներուն, որ աչալուրջ հսկողութեամբ գործադրեն որդեգրուած կրօնական ազատութեան օրէնքը եւ սկզբունքը, թոյլ չտան որ ան չահագործումի ենթարկուի այնպիսի գործունէութիւններու ծաւալումով, որոնք վնաս կը բերեն թէ՛ մեր ժողովուրդի հոգեկան ազատութեան եւ թէ՛ մեր Եկեղեցւոյ եւ ազգի միութեան:

Կոչ կ'ուղղենք մեր ժողովուրդի բոլոր զաւակներուն, անխտիր, մեծաց եւ փոքունց, արանց եւ կանանց, ծերոց եւ տղայոց, որ արթուն եւ մաքուր պահեն իրենց հոգիները եւ թոյլ չտան որ օտարածին եւ օտարացնող ազդեցութիւններ, հրապուրիչ խայծերով գործադրուած, եղծեն իրենց քրիստոնէական դարաւոր հաւատքը, զոր իրենց հայրերը պահպանեցին իրենց աչքի լոյսին պէս եւ ի գին իրենց արեան: Թող Հայոց «փոքր ածու»ն, այժմ լիովին հայացեալ, հարազատեալ եւ անկախացեալ՝ մնայ անաղարտ, Հայոց Եկեղեցին, Մայր Եկեղեցին, մնայ հոգեւոր առողջութեան աղբիւր եւ ողջ Հայաստան աշխարհը ըլլայ Աստուծոյ Թագաւորութեան սեփական բնադաւառ հայ ժողովրդեան համար:

Կը վերյիշեցնենք բոլորին Պօղոս Առաքեալի ուղեցոյց-պատգամը. «Այսուհետեւ զօրացարուք Տէրամբ եւ կարողութեամբ զօրութեան նորա: Եւ զգեցարուք զսպառազինութիւնն Աստուծոյ... զի կարող լինիջիք ի դիմի հարկանել չարին յաւուրն չարութեան: Եւ իբրեւ զամենայն ինչ կատարեցիք, հաստատուն կացէք, ըզտեղի կալջիք, պնդեալ զմէջս ձեր ըզճշմարտութեամբ, եւ զգեցեալ զզրահսն արդարութեան: Եւ ագուցեալ զոտս պատրաստութեամբ աւետարանին խաղաղութեան: Եւ առէք զսաղաւարտն փրկութեան եւ ըզսուսեր Հոգւոյն, որ է բանն Աստուծոյ» (Եփես. Զ. 10-17):

Թող բարձրացեալն Աստուած, իր երկնային իմաստութիւնն ու շնորհը, սէրն ու հաւատքը եւ իր վերանորոգիչ Սուրբ Հոգւոյն զօրութիւնը պարգեւէ բոլորին, հոգեւորականաց եւ աշխարհականաց, որպէսզի միահամուռ համաձայնութեամբ եւ անխախտելի ու անշեղելի հաւատարմութեամբ, մեր պատմութեան այս վճռական եւ դարձակէտային պահը պատուով եւ փառքով արժեւորենք:

Ողջ լերուք ի Տէր, զօրացեալք ի Հոգւոյն Սրբոյ եւ յաւէտ օրհնեալ յԱստուծոյ եւ ի Մէնջ. ամէն:

ԿՈՎԿԱՍԻ ՍԱՀՄԱՆԱՓՈԽՄԱՆ ԼԵՆԻՆԵԱՆ ԾՐԱԳՐԵՐՈՒ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ԱԶԱՏ ԱՐԵՒՄՈՒՏՔԻ ՄԷՋ

ԽՄԲ.- Այսօր երբ թուրքեւամերիկեան դարբնոցին մէջ կը ծեծուի Զանգեզուրը Ադրբէջանին միացնելու հարցը, ուշագրաւ յօդուած մը լոյս տեսած է Փարիզի «Ռուսական միտք» շաբաթաթերթին Սեպ. 4-ի թիւին մէջ: Հեղինակը՝ Վալերի Սենդերով, յայտնապէս քաջատեղեակ է նոյն ծրագրին առաջի տարբերակին որուն հեղինակը Լենինն էր եւ որ բախեցաւ Գ. Նժդեհի կտրուկ մերժումին: Հետաքրքրական է յատկապէս առաջին փորձէն քաղուած դասը զոր հեղինակը որպէս քօղարկուած ազդարարութիւն, իր գրութեան աւարտին կը ձօնէ այսօրուան դիւանագէտներուն:

*

ՀԱՊ-ի եւրոպական Հանրապետութիւններուն ընթացքը դէշ չէ: Մենք միայն կրնանք շնորհակալ ըլլալ մեզի կատարուած օգնութեան համար: Մեր կեանքէն ներս խուժած է արեւմտեան մշակոյթին ոչ լաւագոյն մասը, բայց լաւագոյնն ալ մեզմէ գաղտնի պահուած չէ:

Արեւելքի մէջ կացութիւնը հիմնովին տարբեր է. որոշ շրջաններու մէջ արդէն դաժան պատերազմ է, իսկ այլ տեղեր մօտիկ ապագան ուղղակի անգուշակելի: Այս պայմաններուն մէջ ապաշնորհ փորձերը ոչ միայն կը ձախողին, այլեւ կը պատահի որ վտանգեն միլիոնաւոր կեանքեր:

Այնպէս կը թուի որ Արեւմուտքի մէջ որոշ պատկերացում մը գոյութիւն ունի. «լաիք» Թուրքիան պէտք է «փրկէ» մահմետական Հանրապետութիւնները մոլեռանդութենէ, յետադիմութենէ, զանոնք մօտեցնելով արեւմտեան քաղաքակրթութեան:

Մենք կացութեան մասին այլ տեսակէտ ունինք:

Մեր կարծիքով Իրան սկսած է հեռանալ մոլեռանդ խոմէյնիականութենէ. Խորհրդարանի անցեալ ընտրութեան չափաւորները յաղթեցին: Մոլեռանդ Իրանը հրաժարեցաւ Աֆղանիստանի ծայրայեղականներուն օգնելէ. Միջին Ասիոյ մէջ վճռականօրէն նախընտրեց առեւտրական

հաստատ կապեր, իսլամական յեղափոխութեան արտածումին փոխարէն։

Այդ երկիրը հանդէս կու գայ Ղարաբաղի հարցին խաղաղ լուծման նախաձեռնութիւններով։

Բնականաբար Թեհրանի հաճելի չէին կրնար ըլլալ ո՛չ «մեծն Ազրբէջան»ի ծրագիրները (արեւմտեան Իրանի տարածքին հետ. առանց ատոր ի՞նչ «մեծութիւն»), ոչ ալ «մեծն Թուրան»ի գաղափարը որ մօտիկ անցեալին խրախոյս չէր գտներ, սակայն ներկայիս աւելի ու աւելի մարտական շեշտով կը հնչէ Անգարայի մէջ։ Սակայն եթէ հարցը միայն շահախնդրութեան վերաբերէր, «իսլամական մոլեռանդ» երկիրը հազիւ բնականոն բարեկամական յարաբերութիւն կը մշակէր պատերազմող քրիստոնեայ Հայաստանի հետ։

Անորոշութիւն ու շփոթ կը տիրէ «լաիք» Թուրքիոյ նկատմամբ։ Իրօք, ան կրօնական Պետութիւն չէ։ Թրքական ազգ-պետութիւն գաղափարին անբաժանելի մասն է փանթուրքիզմը։ Այդ երկրին իշխանութիւններուն կրօնքին մօտեցումը միշտ ալ շահախնդրական եղած է։ Բազմակրօնութենէն, որ միայն պահելու կոչուած էր ցեղային տարբեր խումբեր որոնք օսմանեան նուաճումին ենթարկուած էին, սուլթանները ԺԶ. դարուն Պաղտատի գրաւումէն ետք դառնալով իսլամական աշխարհին տիրակալները, դիմեցին ծայրայեղ անհանդուրժողականութեան։ Անցեալ դարձած բանե՞ր են այս բոլորը։ Սակայն երիտթուրքերու խորհրդարանին մէջ 1908-էն քրիստոնէական բազմաթիւ խմբակներ գոյութիւն ունէին. երկու հայ գրողներ հեղինակաւոր երեսփոխաններ էին։ Ատոր հետեւեցաւ 1915 Թուականը։

Ծանօթ է որ գոյութիւն ունի ծրագիր մը որուն հեղինակն է Փօլ Կոպըլ՝ ԱՄՆ խորհրդարանին «խորհրդային» ժողովուրդներու հարցերուն խորհրդականը, որ ներկայիս ականաւոր մէկ գործիչն է «Ֆառնեկլի Ֆոնտ»ին։ Այդ ծրագրին հիմնական մասը կը կազմէ Հայաստանէն Զանգեզուրի շրջանին Ազրբէջանին փոխանցումը։ Ատով Հայաստան կը կորսնցնէ 46 քմ.նոց գօտին որով սահմանակից է Իրանի։ Ատոր փոխարէն պէտք է բազմաթիւ բարիքներ ստանայ, ինչպէս Ազրբէջանի եւ Թուրքիոյ խոստումները թէ պիտի դադրի Հայաստանի եւ Ղարաբաղի շրջափակումը։

Ան վերջ կը գտնէ եւ թէ բաւական արագօրէն։ Ռուսաստանէն բաժնուած, Իրանեան սահմանէն զրկուած, սեղմուած՝ Թուրքիոյ եւ Ազրբէջանի միջեւ, Հայաստան կրնայ չպահպանել իր գոյութիւնը։

Այս պատմութիւնը ունի իր նախերգանքը որ ծանօթ չէ ընթերցողներու լայն զանգուածին։ Զանգեզուրը Ազրբէջանին փոխանցելու ստիպումին առաջին փորձը չէ ասիկա Հայաստանի համար։ Ու ծրագրին հեղինակն ալ Փօլ Կոպըլ չէր կոչուիր. ան պատմութեան մուտք գործած է «Լենին» մականունով։

Քաղաքացիական պատերազմի ընթացքին հայ քաղաքական դէմքերը կապ կը պահէին Դենիկինի եւ Վրանգելի հետ։ Բոլշեւիկներու յաղթանակէն ետք Հայաստան հաւանօրէն միանար Ռուսաստանին. պատմութիւնը այլընտրանք չէր ձգած այդ երկրին։ Ապստամբութիւնը ծայր տուաւ 1921-ին. Ուլեանով որ միշտ տրամադրուած էր «յեղափոխական» Թուրքիոյ հանդէպ, որոշեց Զանգեզուրը տալ Ազրբէջանին։ Ապստամբութիւնը գլխաւորեց գնդապետ Գարեգին Նժդեհը։ Մարդ մը որուն անունն իսկ մինչեւ վերջերս Հայերէն գաղտնի կը պահուէր։

Լենին - Կոպըլեան ծրագրին իմաստը թափանցելու համար անհրաժեշտ է գիտնալ Թուրքիոյ մոլեռանդ քաղաքագէտներուն համար Հայաստանը ոչնչացնելու կարեւորութիւնը։ «Մեծն Թուրան»ի գաղափարը ուղղուած է դէպի Միջին Ասիա ու այդ ուղղութիւնը Թուրքիոյ համար ամէնէն հեռանկարներ խոստացող է, քան արաբական կամ պալքանեան տարածքները. իսկ Հայաստանը այդ ճամբուն վրայ խոչընդոտ մըն է կոկորդի մէջ մնացած ոսկորի պէս, որ Թուրքիան կ'անջատէ Թուրքերէն։

Գ. Նժդեհի ապստամբութեան մասին խորհ. պատմագրութիւնը իր տարբերակը ունէր. «Ջախջախուած հրոսակներու մնացորդները դուրս շպրտուած էին, Իրանի կողմը»։ Արդարեւ, ատիկա եղած էր գնդապետին ջոկատներուն ճակատագիրը, զոր բաժին ունեցան նաեւ հակաբոլշեւիկեան այլ ուժերը. անոնք մարտնչելով նահանջեցին դէպի արտասահման։

Բայց ապստամբութիւնը հասաւ իր նպատակին. տարածքը մնաց հայկական, այնպէս որ ճշմարտանման է այն վարկածը որուն համաձայն ջոկատներուն հեռանալէն առաջ համաձայնութիւն կնքըւած էր զոր բոլշեւիկները չհամարձակեցան խախտել։

Գ. Նժդեհի կերպարը կրկին ի յայտ եկաւ Բ. աշխարհամարտին ընթացքին. ան գլխաւորեց «Վերմախտի» հայկական զօրամասերու կազմաւորումը։ Ան չունէր համայնավարութեան դէմ պայքարի «Վլասովեան» գաղափարը։ Աւելի համեստ էր իր մտադրութիւնը. Անդրկովկաս Հիթլէրի կողմէ գրաւուելէ ետք Հայաստանի մէջ ոտնձգական գործը Ազրբէջանցիները կամ Թաթարները պիտի չկատարէին։

Հիթլէրի հետ դաշինք կնքել ոչ ոքի պատիւ կը բերէ։ Բայց իրերը իրենց անուններով կոչենք. Ստալինի հետ դաշինքն ալ մեծ պատիւ մը չէ։ Իսկ երբորդ ուժ հանդիսանալ առանց Հիթլէրի հետ համաձայնութեան, ինչպէս ոչ ոքի տրուած էր։ Այդպիսի հզօրութիւն կրնային ներկայացնել ժողովրդավար երկիրները, սակայն անոնք, Սոլժենիցինի արտայայտութեամբ՝ «գայլին դիմեցին չուները հեռացնելու համար»։

Այսուհանդերձ, գնդապետին հարցը անլուծելի էր. Ռուսաստանի պատերազմը տեղի կ'ունենար ու անոր հակառակորդը դառնալ Հայերու մեծամասնութեան համար անընդունելի էր։ Գրեթէ բոլոր կազմաւորումները զէնք ստանալով պարտիզաններու կողմը կ'անցնէին։

Ինքը՝ Գարեգին Նժդեհ գերի ինկաւ. յետագայ ճակատագրին մասին ոչինչ յայտնի է։ Կը շրջի միայն առասպել մը որուն համաձայն ան հանդիպում ունեցած է Ստալինի հետ, բայց չէ սպաննըւած եւ կեանքը աւարտած է Աստրախանի շրջանը որ իր մեղմութեամբ տարօրինակ աքսորավայր մըն է։ Մահէն առաջ խնդրած է որ զինքը տանին Զանգեզուր շըրջելու, տեսնելու այն վայրերը զորս ինք փրկած էր։ Փափաքը կատարուած է։

Հաւանական է որ ասիկա ուղղակի գեղեցիկ հէքեաթ մը ըլլայ։ Ամէն պարագայի մէջ, լաւ կ'ըլլար որ ժամանակակից դիւանագէտները ուսումնասիրէին գոնէ յետադէտեան (յետյեղափոխական) շըրջանը։

Այդ ատեն, դժուար էր որ արեւմուտքցի քաղաքական որեւէ գործիչ փափաքէր որեւէ ժողովուրդի յիշողութեան մէջ ձըգել լենինեան հետքը։

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ Կ'ԱՄԲԱՍՏԱՆԷ

Սերպիոյ քարիւղ տալու եւ Եուկոսլաւիոյ տագնապը հրահրելու մեղադրանքներ կ'ուղղուին պարբերաբար միջազգային հանրային կարծիքին կողմէ Յունաստանի։ Անոնց հակազդող ու իր կարգին Արեւմուտքը կեղծաւորութեամբ ամբաստանող բաւական խիստ պատասխան մը հրատարակած է Աթէնքի «Ի Քաթիմերինի» օրաթերթը։

Ան կ'ըսէ որ Արեւմուտքը ժողովրդավարութիւն, խաղաղութիւն եւ կայուն ընթացք քարոզելով հանդերձ, առանց խղճի խայթի զէնք, զինամթերք կը վաճառէ ճակատող բոլոր կողմերուն։ Մինչ ամէնէն ողբերգական պատահարները տեղի կ'ունենան դժբախտ երկրին մէջ, դիւանագիտական սեղաններու վրայ գործի կը դրուին մարդասիրական ծրագիրներ որոնք ամէնէն ծիծաղելի ու կեղծաւոր անւանումները ունին. կը կոչուին՝ «մարդասիրական օժանդակութիւն», «մարդասիրական միջամտութիւն», «մարդասիրական անցք», «մարդասիրական շրջափակում»։

Յոյն կառավարութիւնը իր ամէն կարելին ըրած է վանելու համար այս ողբերգութիւնը որ հակառակ ջանքերու օրէ օր աւելի ծանրակշիռ եւ արիւնալի վիճակ կը ստանայ։ Այսուհանդերձ, Յունաստան ամբաստանուեցաւ «մարդասիրական շրջափակում»ը չյարգելու եւ միջազգային կազմակերպութիւններու որոշումները չյարգելու յանցանքով։ Այդ ամբաստանութիւնը կու գար անոնցմէ որոնք իրենց պատմութեան ընթացքին դաւաճանած էին բոլոր դաշինքներուն ու բռնաբարած՝ մարդկային կեանքին ու իրաւունքներուն առնչուած ամէն օրէնք։ Այս բոլորը կատարուեցան շնորհիւ «ամենալուրջ» լրասփիւռներու որոնք յայտնաբերեցին անգոյ փոքրամասնութիւններ ու խրտուիլակ Պետութիւններ որոնք բուսան մեր սահմաններուն քով, նպատակ ունենալով կոտորածները ծաւալել դէպի Հարաւ։ Յունական կառավարութիւնը գաղտնի չպահեց շահերու, բարեկամութեան ու հասարակաց պայքարներու կապերը որոնք կան իր եւ Սերպիոյ միջեւ։

Յունաստանի վարչապետը վերջերս յայտնած էր թէ իր երկիրը կանուխէն նշմարած էր ողբերգութիւնը ու փորձած վանել զայն։ Կը յուսար որ միւս երկիրներն ալ նոյն ուղղութեամբ պիտի շարժէին, հակառակ անոր որ իրականութիւնը բոլորովին տարբեր բան ցոյց կու տար. «մարդասիրական շրջափակում»ը որ կը կիրարկուէր Սերպիոյ դէմ, բարոյական գետնի վրայ վիճարկելի էր ու մանաւանդ հիւսիսային սահմաններուն վրայ ի զօրու չէր։

Այս կացութեան մէջ, թերթը կը կասկածի որ ճիշդ էր վարչապետին որոշումը որ հիմնովին կ'արգիլէր քարիւղ տալ Եուկոսլաւիոյ հիւսիսային շրջանին, ի հեճուկս երկրին կենսական շահերուն։ Ատով Յունաստան ուզեց փաստը տալ իր բարի կամքին ու միջազգային ատեաններու որոշումներուն հանդէպ յարգանքին։ Այս հանգրուանին, ամբաստանողներուն է կարգը անոր օրինակին հետեւելու եւ վերջ տալու դէպի Հարաւ հոսքին, ոչ միայն «անմեղ» քարիւղին, այլ նաեւ մահաբեր զէնքերուն որոնք Վատիկանի ալ օրհնութեամբ կը զինեն նախկին Եուկոսլաւիոյ բոլոր հակառակորդ այլաբնակչութիւնները, փոքրամասնութիւնները եւ խմբաւորումները։

ԲԱԳՀԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

«ՄԵԾԱՊԱՏԻՒ ՄՈՒՐԱՑԿԱՆՆԵՐԸ» ՆՈՐ ԲԵՄԱԴՐՈՒԹԵԱՄԲ

Յակոբ Պարոնեան թատրոնը իր 50-րդ թատերաշրջանը կը բանայ «Մեծապատիւ Մուրացկաններու» նոր բեմադրութեամբ, որ պատրաստութիւնն է գեղարուեստական ղեկավար Արմէն Ելբակեանի, իսկ երաժշտութիւնը գրած է Ստեփան Լուսիկեան։

* *

ԲԱՐԵՍԻՐԱԿԱՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆԸ ԵՐԱԽԱՆԵՐՈՒՆ

Ֆրանսական «Դեկտեմբեր 7, 1988» բարեսիրական կազմակերպութիւնը Ֆրանսայէն ստացած է 5 թոն մանկական սնունդ, որ յատկացուցած է Երեւանի նեխական հիւանդանոցին, Երեւանի ուռուցքաբանութեան կեդրոնի մանկական բաժնին, Վանաձորի շրջանային «Գթութիւն» կազմակերպութեան, Ստեփանաւանի մանկական հիւանդանոցին։ Կազմակերպութիւնը, Բիւրական հանգստացող արցախցի 400 երախաներու ալ տրամադրած է սնունդ, տաք հագուստ, մանկական խաղեր, գրենական պիտոյքներ։

Ի ՅՈՒՇ ԻՐ ՄԱՀՈՒԱՆ 18-ՐԴ ՏԱՐԵԼԻՑԻՆ

Շահան Շահնուր

ԱՌԱՒՕՏԵԱՆ ՇԵՓՈՐ

– 6 –

.

Տիկին Էլպիս բազմաթիւ անգամներ իր ամուսինին անունը պոռաց եւ քանի պատասխան չստացաւ, այնքան բարձրացուց իր ձայնը։ Ոտքի ելլելով ուզեց ինքն ալ դեղարան իջնել, բայց այնքան մեծ էր իր դողը որ ծունկերը կոտրեցան եւ կրկին նստաւ անկողնին եզրը։ Սկսաւ կանչել։ Կը լսէր Աղաւնիին ճիչը, կը լսէր իր ամուսինին պոռչտոցը եւ իրեն այնպէս կը թուէր թէ երկուքը միաժամանակ օրհասական կռիւի բռնուած են գողերու հետ։ Կ'ուզէր գոնէ լոյսը վառել, բայց ոչ լուցկին եւ ոչ ալ լամբարը մնացած էին իր դրած տեղը։ «Փարձիկ մը, փարձիկ մը առի» կը ճչար Աղաւնի որ քիչ յետոյ սկսաւ լալ։ Էլպիս հանըմ խորհեցաւ որ գողի խնդիր չի կրնար ըլլալ քանի որ երկուքը իրարու հետ է որ կը խօսին։ Թէեւ դժուարութեամբ, բայց կրցաւ վերջապէս դեղարան իջնել ինք ալ։

Երբոր դեղարան հասաւ եւ իր ամուսնէն լսեց որ Աղաւնիին երէկ գիշերուան տկարութիւնը ծանրացած էր եւ այժմ վար իջած էին բան մը առնելու նպատակաւ՝ սաստիկ բարկացաւ։ Աննախընթացօրէն կատղեցաւ Էլպիս հանըմ։ Նախ որ՝ ինք երէկ գիշեր իսկ ըսած էր թէ այս աղջըկան ականջները «բանջար են», եւ դո՛ւն, Արթաքի, պէտք է որ դեղ մը տաս։ Խոստովանեցէ՛ք, ըսա՞ծ էր թէ ոչ։ Բայց զիս մտիկ ընող չկայ. տօքթորը մինակ դուք էք։ Եւ յետոյ՝ ինչո՞ւ համար զիս կէս գիշերներուն դող հանեցիք։ Պիտի մեռնէի՜ վախէս։ Հազար անգամ Արթաքի պոռացի եւ ձայն հանող չկայ։ Չէի՞ք կրնար «բան մը չկայ» ըսել։ Միլիոն տեսակ գէշ բաներ անցուցի միտքէս։ Դուք մարդ չէ՞ք մեղքնար։

Էլպիս հանըմ նայեցաւ գետնի փըխունքին եւ ինկաւ աթոռի մը վրայ՝ յոգնաբեկ։ «- Ինչո՞ւ կուլաս խենթ աղջիկ, ըսաւ Աղաւնիին։ Քանի որ հա տուիր՝ ալ հոգ մի ըներ»։ Եւ որովհետեւ Աղաւնի կը սաստկացնէր իր լացը, Էլպիս հանըմ աւելցուց - «քու տարիքդ եղած ատենս ես ալ քեզի պէս էի։ Երբոր փախէի՝ կու լայի»։

Բնաւ զինքը լսող չկար սակայն։ Աղաւնի աթոռին վրայ նստած կու լար հետզհետէ աւելի խոր անձկութեամբ, իսկ դեղագործը իր բազուկը նետած էր աղջկան ուսերուն շուրջ։ Արթաքի էֆէնտի կ'ուզէր զսպել իր այդ բազուկը, բայց ան կը դողար, շատ կը դողար։

Երկու կիները զատ զատ իրենց անկողինները դնելէ յետոյ կրկին դեղարան իջաւ Արթաքի էֆէնտի եւ լամբարը վեր բռնած երկարօրէն նայեցաւ գետնի աղտեղութեան։ Յետոյ գնաց բոլորախորշին ետեւ ուր բազմաթիւ փոքր սրուակներ կային, բոլորն ալ կարմիր էթիքէթով։ Բաց էր նաեւ թոյներու ցուցափեղկը։ Արթաքի էֆէնտի շիշերը տեղաւորեց եւ ցուցափեղկը կղպելէ վերջ կրկին վրան առաւ բանալին։ Ա՛յն բանալին զոր ժամ մը առաջ Աղաւնի գողցած էր իր բաճկոնակի գրպանէն։

Առանց շան հաչոցի գիշեր մըն էր, անլուսին՝ սակայն պայծառ։ Գետինը փռուած էր Աղաւնիին անկողինը, պատուհանին մօտ։ Արթաքի էֆէնտի նստաւ անոր եզրը ու նայեցաւ աղջկան թաց այտերուն։ Երկարօրէն նայեցաւ ու յետոյ ծռելով համբուրեց Աղաւնին անոր երկու այտերէն։ «Դուն իմ զաւակս ես» ըսաւ։ Այսքան միայն։ Ուրիշ շատ մը բաներ կ'ուզէր ըսել եւ ընել, բայց չկրցաւ։ Մինչ իր կինը քովի սենեակը կը խորդար, դեղագործը երկարօրէն մնաց անկողնին եզրը, ուսերը սեղմած, մինչեւ որ Աղաւնի թմրեցաւ, մինչեւ որ լոյսը բացուեցաւ։

.

Իրաւ է թէ դեղագործը անմիջապէս փսխել տալով վտանգը հեռացուցած էր, բայց մտահոգ էր տակաւին։ Բարդութենէ մը կը վախնար եւ նոյնիսկ կը խորհէր Տոքթ. Փաշայեանը կանչել։ Բազմաթիւ անգամներ հարցուց Աղաւնիին թէ ի՛նչ քանակութեամբ թոյն առած էր։ Աղաւնի կը կրկնէր միշտ «փարձիկ մը առի»։ Եւ իր առջեւ թղթիկի մը վրայ թափած աղերուն մէջ ցոյց կու տար մեծութիւնը այդ «փարձիկ»ին։ «Ասչափ էր, ճիշդ ասչափ էր»։ Օրեր վերջ Արթաքի էֆէնտի պիտի ժպտէր յիշելով մեծութիւնը այդ թոյնին, որով մուկ մը իսկ չէր կրնար սատկիլ։ «Հէ՜յ վախկոտ աղջիկ» ըսելով պիտի ժպտէր, բայց առայժմ շատ հեռու էր այդ քմծիծաղէն։ Ներսէսէն լուր առնելու պատրուակով իր կինը տունէն հեռացուց, եւ ինք անձամբ զբաղեցաւ Աղաւնիով։ Օրուան մէջ անդադար վեր ելաւ եւ նստաւ անկողնին եզերքը։ Շատ մը բաներ ըսել կ'ուզէր դեղագործը բայց չէր կրնար ու կը լռէր։ Միշտ կը վառէր նոր սիկառէթ մը եւ իր մտքին մէջ կը տագնապէր նախորդ գիշերուան յիշատակը։

(Շար. 17)

(Շար. Ա. էջէն)

կայ գիւղերը: Հայկական ուժերը ամրապնդած են իրենց դիրքերը Պօղոսագոմեր:

⁂

Հայաստան դարձաւ Համաշխարհային Թղթատարական Միութեան (ՀՄԴՇԻ) անդամ եւ այսուհետեւ դրամական ուղղակի գործարքի մէջ կը մտնէ անոր հետ: Հայաստան կը ստանայ նաեւ տարադրամ՝ թղթատարական առաքումներու փոխարէն, եւ ՀՄԴՇԻ մասամբ կը հոգայ հայ քարտերու պատրաստութիւնը: Այսպէսով Հայկ. առաջին դրոշմաթուղթն ալ կ՚ընդունուի կազմակերպութեան անդամ բոլոր երկիրներու կողմէ:

⁂

Ղարաբաղի Նորութիւններ գործակալութեան համաձայն ԼՂՀ-ի պաշտպանութեան Կոմիտէին որոշումով ստեղծուած է «Լեռնային Ղարաբաղի ձայն» ռատիօկայանը, որու հաղորդումները կը կատարուին ազրպէջաներէնով եւ մանաւորապէս կը պատմեն ԼՂՀ-ի տարածքի ռազմագերիներուն մասին:

⁂

Ստեփանակերտի ռմբակոծութեանց հետեւանքով, բարձրագոյն ուսումնական հաստատութեանց վերամուտը երկու շաբաթով ուշացած է: Ուսանողները ծագիկներ զետեղած են զոհ գացած իրենց ընկերներուն դիմանկարներուն առջեւ: Ճարտարագիտական համալսարանն ու մանկավարժական հիմնարկը այս տարի միանալով կազմած են Ստեփանակերտի Համալսարանը, որ կ՚ունենայ շուրջ 300 ուսանող:

⁂

Առջի օր, փոխ-վարչապետ Հրանտ Բագրատեան ընդունած է Համաշխարհային Դրամատան պատուիրակութիւնը, զոր կը գլխաւորէր Հայաստանի գծով պատասխանատու Քրիս Հոլ: Տեսակցութեան նիւթը եղած է Հայաստանին 10 միլիոն տոլար տնտեսական օգնութիւն տրամադրելու առնչուող հարցերը:

⁂

Վերջերս նախագահ Լ. Տէր-Պետրոսեան ընդունած է Վրաստանի Կանաչներու կուսակցութեան ներկայացուցիչները, գլխաւորութեամբ՝ Վրաստանի բնապահպանական պետական Յանձնաժողովի նախագահ, կուսակցութեան բանբեր, Եւրոպայի Կանաչներու քարտուղար Զուրապ Ժվանիայի: Այս վերջինս վրացի եւ միջազգային Կանաչներու մտադրութեան ընդգծած է Հայաստանի հիւլէակայանի վերաբացման կապակցութեամբ, եւ նախագահին յանձնած եւրոպացի Կանաչներու դիմումը: Իսկ Լ. Տէր-Պետրոսեան պատասխանած է թէ կայանին վերաբացման հարցը վերջնական եզր մը չէ ստացած եւ թէ չէզոք փորձագէտներ կ՚ուսումնասիրեն այս հարցը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԴՐԱՄԱԿԱՆ ԽՐԱՐԱՆՑՈՒՄԸ կ՚օգտագործուի «այո»ի կողմնակիցներուն կողմէ, որոնց համար նման բաներ չէին պատահեր, եթէ արդէն իսկ կիրարկուէր Մաասթրիխթի նախատեսած դրամական միութիւնը (Պէրէկովուա): Նախարարապետը վստահեցուց նաեւ թէ Ֆրանքին վիճակը լաւ է: Իտալիա, սակայն, շատ ծանր տագնապ մը կ՚ապրի եւ Նախարարապետը Ամաթօ տրակոնական միջոցներ ձեռք առաւ մասամբ զեղչելու համար պիտաճէին բացը որ 180 միլիառ լիրի շուրջ կը նախատեսուի 1993-ի համար: Հանգստեան կոչուելու տարիքը 65-ի պիտի բարձրանայ (այժմ՝ 60), ընկերութիւններու հարստութիւնը տուրքի պիտի ենթարկուի 7 / 1000 համեմատութեամբ եւ տեսակ մը նուազագոյն տուրք պիտի հաստատուի անկախ աշխատողներուն համար: Դեղերու գիներուն 80-էն 85%-ը պիտի վճարուի հիւանդին կողմէ եւլն. եւլն.:

ՊԷՐԼԻՆԻ մէջ վերջ գտաւ Ընկերվարական Միջազգայնականի ԺԹ. համագումարը եւ առաջին անգամ ըլլալով անոր նախագահ ընտրուեցաւ Ֆրանսացի մը, յանձին՝ Փիէր Մօռուայի:

ՊԷՐԼԻՆԻ ճաշարանի մը մէջ, Սեպ.

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Վերգին Գորգիկեան 500 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին, իր ամուսնոյն՝ Պօղոս Գորգիկեանի մահուան 10-րդ տարելիցին ի յիշատակ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Անիէռ - Պուա Քոլոմպի եւ Արժանթէօյի «Ակնունի» մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է Տէր եւ Տիկին Տիգրան Տէվէճեանէ 500 Ֆր., ընկերուհիներ Ժագլին Պապիկեանի եւ Անժէլ Թաթուիէօյի յիշատակին:

– ՎԵՐԱՄՈՒՏ –

Հ. Բ. Ը. Մ. – ՄԱՐՍԷՅԼ

1992-93 տարեշրջանի հայերէնի միօրեայ դասընթացքները՝ 5 - 12 տարեկան աշակերտներուն համար կը վերսկսին Շաբաթ, Հոկտեմբեր 3, կէսօրէ վերջ ժամը 14-էն 17·30, Հ.Բ.Ը.Մ.-ի սրահին մէջ՝

327, Bd. Michelet — 13008 Marseille

Արձանագրութեանց համար կը խնդրուի հեռաձայնել. -

91·93·54·52 կամ՝ 91·78·43·33 թիւերուն:

17-ին 4 քիւրտ պարագլուխներ, դեմոկրատ կուսակցութենէն, որոնք եկած էին ընկերվարական համագումարին մասնակցելու, սպաննուած են 3 հոգինոց խմբակի մը կողմէ: Անոնք խուժած են ճաշարանը, ապա յաջողած են խոյս տալ:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ խիստ ազդարարութիւն մը ըրած է Վրաստանի ջրասահ նաւու մը հրացանաձգութեան պատճառով: Սեւ ծովու վրայ նաւը որ գաղթականներ եւ արձակուրդէ վերադարձողներ կը փոխադրէր գնդացիրի բռնուած է, Օգոստոս 27-ին: Վրաստան կը հերքէ որեւէ պատասխանատուութիւն եւ Աբխազներու կը վերագրէ պատահածը, ըսելով թէ այդ ձեւով կ՚ուզեն խանգարել ռուս-վրացական խաղաղութեան համաձայնագիրը Սեւ ծովու վերաբերեալ:

ՏԱՃԻԿՍՏԱՆԻ մէջ կռիւները սաստկացած են տապալած նախագահին կողմնակիցներուն եւ կեոիլլերոսներուն միջեւ (այս վերջինները կը ներկայացնեն իսլամական վերածնունդի զօրաւոր կուսակցութիւնը եւ պահպանողական համայնավարները):

ԸՆՏՐԱՊԱՅՔԱՐԻ վերջին օրերուն, Լը Փէն իր մասին խօսեցնել տուաւ բաւական խրախճանք մը ստեղծելով Թի - էֆ -1-ի յայտագրին ընթացքին, Զորեքշաբթի (Սեպ. 16), երբ մօտենալու փոխանակութեան ընթացքին յանկարծ յայտարարեց.- «այս ամբողջը ծրագրուած էր ընտրապայքարի շրջագծին մէջ», անդրադառնալով նախագահին չագանակազեղծի գործողութեան Թուականին եւ խլիրդին յայտնութեան: Ներկաներէն ոմանք գայթակղած ձգեցին դուրս ելան, ինչպէս՝ Լ. Ֆապիուս, Լաժուանեի, Քրիվին, Ֆիթերման, որոնց կը հետեւէին Էլիզապէթ Կիկու եւ ուրիշներ: Մնացողները իրենց վրդովումը կը յայտնէին: Սիմոնն Վէյլ՝ «ձեր խօսքերը ամօթալի են» կ՚ըսէ, մինչ ապօփար, փաշիստ եւ այլ խօսքեր կը լսուին: Պերնար Քուշնէր ալ կ՚ընդվզի. - «Զէ՞ք ամչնար ձեր խօսքերէն», բայց պատասխանը չուշանար. - «դադրեցէք բարոյականի դասեր տալէ անդադար, դուք որ արհեստաւոր գթութեան վաճառորդ մըն էք եւ կը մսխէք հարկատուներու դրամը»... ու կը շարունակուի նոյն ոճով: Եւ Լը Փէն չի հրաժարիր իր վերագրումներէն ու յաջորդ առտու ալ կը կրկնէ.- «կարելի չէ հաւատալ որ նախագահը յանկարծակի չագանակազեղծի խլիրդ ունենայ, որ ստիպողական գործողութիւն պահանջէ: Քաղաքական արարք մըն է»:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

La M. C. A. présente

M A R T I N E H O V A N N E S S I A N

à l'occasion de la parution de son ouvrage

LE LIEN COMMUNAUTAIRE

Trois générations d'Arméniens

le Vendredi 25 Septembre à 20 h 45

E x p o s é, d é b a t, s i g n a t u r e s

9, rue de Madrid, 94140 Alfortville
Tél. : 43. 76. 55. 89

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ ԱՌՆՈՒՎԻԼ

ԱՒԱՆԴԱԿԱՆ ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՕԾՄԱՆ ՎԱԹՍՈՒՆԱՄԵԱԿԻ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 27-ին

Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ Եկեղեցւոյ անուան տօնախմբութեան եւ օծման 60-ամեակի առթիւ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի:

Այս առթիւ կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ
Արեւմտեան Եւրոպայի Հայր. Պատուիրակ եւ Առաջնորդ Փարիզի

Երգեցողութիւնները կը կատարուին Իսի - լէ - Մուլինոյի «Տարօն» երգչախումբին կողմէ, առաջնորդութեամբ՝ Ստեփան Սրկ. Եորկանեանի:

Պատարագի աւարտին, կը կատարուի աւանդական մատաղի օրհնութիւն եւ հոգեհանգստեան պաշտօն, վախճանեալ հոգեւորականներու, հոգաբարձուներու, դպիրներու եւ բարերարներու հոգիներուն ի հանգիստ:

Ապա հաւաք քաղաքապետարանի կողմէ տրամադրուած սրահի մը մէջ, սիրոյ սեղաններու շուրջ:

Սիրով կը հրաւիրուի Փարիզի եւ շրջանի հաւատացեալ ժողովուրդը՝ աղօթելու եւ ուխտ կատարելու:

Սկիզբ ժամերգութեան՝ ժամը 9·30-ին,
Պատարագ՝ ժամը 10·45-ին:

Ծանօթ.- Կը խնդրուի ժամերու փոփոխութիւնը նկատի ունենալ:

LE COMITE DE PARIS de L'UNION GENERALE ARMENIENNE de BIENFAISANCE

vous invite au

forum-étudiants

le Mercredi 23 Septembre à 20 h 30

au Centre Culturel A. Manoogian
118, rue de Courcelles, 75017 Paris

AVEC LA PRESENCE EXCEPTIONNELLE DE

P A U L M U N C H E N

(Directeur des relations commerciales de la Compagnie Luxembourgeoise de Télédiffusion CLT)

THEMES :

— Le paysage audiovisuel / L'approche Radio-Télévision
— Comment fonctionnent la radio; la télévision
— Les problèmes légaux
— Les relations et les problèmes avec les pouvoirs publics
— Les métiers de la télévision
— Les éléments de réussite dans les métiers de la communication.

RESERVATION OBLIGATOIRE au 45 20 03 18

(Les réservations se feront dans la limite des places disponibles. Nous vous prions de bien vouloir préciser le nombre de places réservées au plus tôt pour nous permettre de satisfaire vos demandes).

— Entrée libre —

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Մարսէյլի Մայր Եկեղեցւոյ Տիկնանց Յանձնախումբի կազմակերպած այցելութիւնը՝ Սէն-Ռաֆայէլի Հանգստեան Տան՝ Կիրակի, Նոյեմբեր 8-ին:

Մանրամասնութիւնները յետագային:

VOYAGE ARMENIE 1992

(Départ chaque semaine)

A) TRANSPORT AERIEN SEUL

Aller Retour	4600 Frs
Aller ou retour simple	2750 Frs
Réduction enfant 50%	
Réduction bébé 90%	

B) VOYAGE ORGANISE A LA CARTE

Prix par personne

(la première semaine)

En chambre double	5875 Frs
En chambre individuelle	6120 Frs
Semaine supplémentaire en double	600 Frs
Semaine supplémentaire en ind.	800 Frs

Notre prix comprend :

- le transport aérien en classe économique
- les transferts : aéroport - hôtel - aéroport
- l'hébergement de première catégorie avec le petit déjeuner
- les frais de visa.

POUR TOUS RENSEIGNEMENTS

Varoujan SARKISSIAN
SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté 69003 LYON
Tél.: 78 60 13 66 Fax.: 78 60 92 26

Levon BAGHDASSARIAN
SABERATOURS
31, rue d'Argenteuil, 75001 PARIS
Tél.: 42 61 51 13 Fax.: 42 61 94 53

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 22

MARDI
22 SEPTEMBRE
1992

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 900 Ֆ. — Վեցամսեայ : 460 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.200 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

68րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.890 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 68e ANNEE — No 17.890

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՀԱՆՐԱՔՈՒԷ

ԱՅ՛Ո 51,01%
ՈՉ 48,99%
ԽԵՂՃՈՒԿՐԱԿ «ՅԱՂԹԱՆԱԿ» ՄԸ

Երբ խորհինք թէ «այո»ի կողմնակիցներն էին իշխանութեան կողքին ընդդիմութեան հոսանքները (ԻՒ - ՏԷ - ԷՖ-ը լըրիւ, ԷՌ - ՓԷ - ԷՌ-ը՝ երկփեղկ եւ միայն գլխաւոր պարագլուխներով) նաեւ քաղաքական կարեւոր դէմքեր ինչպէս Պառ, Ժիսքար, Սիմոնն Վէյլ, կանաչներու մէկ մասը եւ շատեր, շատեր ու այս ամբողջը միասին եւ այսքան աղմկոտ ընտրապայքարէ մը ետք միայն 51.01%-ի կը հասնի «այո»ներու թիւին համեմատութիւնը, ոչ միայն յաջողութեան մասին կարելի չէ խօսիլ, այլ գրեթէ՝ պարտութեան:

Ճիշդ է որ «ոչ»ի պայքարը աւելի կանուխ ճամբայ ելաւ, մինչ «այո»ի կողմնակիցները օգոստոսեան արձակուրդէն վերջ կ'օգտուէին, բայց եւ այնպէս արդիւնքը խուսափուկ պատկեր մը կը պարզէ եւ կը հաստատէ, եթէ հարկ էր, որ այս դաշնագրին հարցը պէտք է լուծուէր խորհրդարանով եւ ոչ՝ հանրաքուէով:

Մասնակցութիւնը բաւական գոհացուցիչ է, քանի կը հասնի 70,85%-ի: Կիրակի, ժամը 20-էն, հարցախոյզի հիմնարկները «այո»ին աւելի քաջալերական յաջողութիւն մը նախատեսած էին, մօտ 52%-ով, բայց, ժամէ ժամ երբ կը հասնէին արդիւնքները, պատկերը կը փոխուէր նոյնիսկ «ոչ»ը գլուխը կու գար, վերջոյ մեծ քաղաքներն էին, գլխաւորաբար Փարիզը որ կացութիւնը ծայրը պիտի փրկէր: «Ոչ»ի շրջաններն են հարաւը (գլուխն ըլլալով Մարսէյլը), հիւսիսը, եւ ամբողջ կեդրոնը, գիւղական Ֆրանսան: Ամէն պարագայի մէջ, թէ նախագահը եւ թէ ընդդիմադիր պարագլուխները ինչպէս Ժիսքար, Շիրաք, Պառ, Պալատիւր, Ժիւփէ տկարացած դուրս կ'ելլեն այս հանրաքուէէն եւ տակաւին կը դառնայ որ առանց այդ ընդդիմութեան ալ, Միթերան բնաւ պիտի չկարենար այս պզտիկ «այո»ն ալ ձեռք ձգել: Ե. Հանրապետութեան (1958) պատմութեան մէջ, այսքան ցած համեմատութիւն երբեք չէ եղած «այո»ի» համար (1969-ին միայն, «ոչ»ը յաղթած էր 52,41%-ով):

Վերջնական արդիւնքները չյայտնուած դեռ, նախագահ Միթերան կարճ յայտարարութիւն մը ըրաւ, որու սկիզբը շեշտեց թէ Սեպ. 20-ը կարեւորագոյն օրերէն մէկն է Ֆրանսայի պատմութեան, որովհետեւ Ֆրանսա ոչ միայն իր ապագան կ'ապահովէ, այլեւ կ'ամրապնդէ իր ապահովութիւնը եւ խաղաղութիւնը աշխարհի մէկ շրջանին մէջ, որ պատերազմի բեմ է: Շնորհակալութիւն յայտնեց Ֆրանսացիներուն որոնք «այո» ըսած են, կրկնեց ինչ որ ընտրապայքարի սկիզբն ըսած էր, այսինքն՝ ոչ յաղթական կայ, ոչ ալ պարտեալ: «Ոչ»ի ջատագով քաղաքական պարագլուխները կը շեշտեն թէ կարելի չէ անտես չառնել «ոչ»երու թիւը: Լը Փէնի համար Ֆրանսա ճակատամարտ մը կորսնցուց, բայց ոչ՝ պատերազմը: Սէկէնի համար մեծ յոյս մը ծնած է, Փասքուա կ'ըսէ երկու Ֆրանսացիի վրայ մէկը ըսած է «ոչ», Մառշէ կը յայտարարէ թէ երկրին աշխոյժ ուժերն են, յառաջդիմութեան ուժերը, որոնք իր տարողութիւնը տուած են «ոչ»ին: «Այո»ի ջատագովներէն ոմանք չեն կրնար չխոստովանիլ իրենց յուսախաբութիւնը:

Այս արդիւնքէն ուղեն-չուզեն գոհ են Ֆրանսայի ընկերակիցները, որոնք նոյնքան մտահոգ էին: Բայց, պարզուած բուն պատկերն այն է որ Ֆրանսան երկուքի բաժնուած է:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ — ԱՐՑԱԽ

ՌՄԲԱԿՈԾՈՒԹԻՒՆ ՍՏԵՓԱՆԱԿԵՐՏԻ ՎՐԱՅ
ԲԱԶՄԱԹԻՒ ԶՈՀԵՐ ՄԱՃԿԱԼԱՇԷՆ

ԱԴՐԲԵՋԱՆԱԿԱՆ ՎԵՐՋՆԱԳԻ՞Ր

Բազմաթիւ զոհեր կային շարաթավերջին Մարտունիի շրջանը (Մաճկալաշէն) եւ կացութիւնը շատ ծանր էր Լաչինի:

Երկուշաբթի առտու Երեւանէն մեր առած լուրերու համաձայն Մաճկալաշէն 16 մեռեալ կար եւ աւելի քան 10 վիրաւոր: Բուռն ռմբակոծութեան ենթարկըւած էր Ստեփանակերտ եւ մեծ վնասներ կային, բայց զոհերու թիւը դեռ ծանօթ չէր: Յիշենք նաեւ որ Երկուշաբթի, Սեպ. 21-ը, «ոչ-աշխատանքային» օր է, քանի անկախութեան առաջին տարեդարձն է:

Լաչինի գօտիի վրայ յարձակումները շատ զանդուածային են վերջին օրերուն եւ հոն ալ երեք մեռեալ կար: ԹԱՍ գործակալութեան համաձայն, Կիրակի օր, Ադրբեջան վերջնագիր մը տուած է Հայաստանի, որ 48 ժամէն Ղարաբաղէն հեռացնէ զինուորական իր բոլոր ուժերը Լաչինի ճամբով: Աւելցուցած է որ անգլքը կ'երաշխաւորեն ...: Երկուշաբթի առտու, Երեւանի իշխանութիւնները Մոսկուայի հեռատեսիլէն տեղեկացած էին այս վերջնագրին, բայց, իրենք ոչինչ ըստացած էին:

Հայ - ազերի հանդիպում մը նախատեսուած էր Նախիջեւանի սահմանը: Հայաստանի կողմէ կը ներկայանար Արա Սահակեան:

Քոթիտիէն տը Փարի (Սեպ. 21) մեր տեսած օրաթերթերէն միակն էր որ անկիւն մը շնորհած էր Ղարաբաղի եւ կ'ըսէր թէ ըստ Ղարաբաղի Խորհրդարանի մամուլի սպասարկութեան 400 մեռեալ կար շաբաթավերջի բուռն բախումներու հետեւանքով: Թերթը կ'արձագանգէր նաեւ Ադրբեջանի վերջնագրին:

Շաբաթավերջին եւ առաջ ալ ռմբակոծութիւնները չեն դադրած սահմանամերձ շրջանները՝ Գորիս, Կապան, եւ շրջանի գիւղերը: Ազարակ՝ երկու մեռեալ կայ եւ ութ վիրաւոր:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՆԱԽԱԳԱՀԸ կոչ ըրած է Քիւրտերուն, որ վար դնեն զէնքերը: Սեպ. 16-ին է «աշխատանքի ժողովրդական կուսակցութեան» երեք քիւրտ երեսփոխաններու հետ խօսակցութեան մը ընթացքին, որ Էօզալ հրաւիրած է ՓՔՔ-ի անջատողականները զինաթափ ըլլալ եւ աւելցուցած է՝ «այն ատեն քայլեր կրնան առնուիլ» քրտական հարցը կարգադրելու համար: «Քանի մը առաջարկներ ունիմ, բայց չեմ կրնար քօղազերծել ներկայ հանգրուանին եւ կը ջանամ օգնել կառավարութեան՝ այդ հարցին մէջ»:

ԳԱԳՐԱՅԻ մէջ (Աբխազիա) հակավրացական ահաբեկչական արարք մը գործուած է: 6 զինուոր մեռած է եւ 15 ուրիշներ ալ վիրաւորուած են, երբ այն հանրակառքը, որու մէջ տեղ գրաւած էին, արխազ կեռիլլաներու թակարդը ինկած է լեռնային շրջան մը: ԹԱՍ-ի համաձայն արխազ մարտիկներուն միացած էին Կովկասի Ժողովուրդներու Համադաշնակցութեան զինուորեալներ: Այս կազմակերպութիւնը չէչէն է գլխաւորաբար: Ուրբաթ օր, Վրաստանի Պաշտպանութեան նախարարը բուռն բողոք մը բարձրացուցած է Ռուսերուն դէմ, որոնք ամրապնդած էին Վրաստանը որ ռուս զինամթերք գործածած է Աբխազներուն դէմ:

ՖՐԱՆՍԱ ԵՒ ԹՈՒՐՔԻԱ պաշտպանութեան երկու համաձայնագրեր ստորագրած են, Սեպ. 18-ին, Անգարա: Մէկը կը վերաբերի զինամթերքի շուրջ տեղեկութիւններու փոխանակութեան, միւսն ալ թնդանօթի եւ հրասայլերու թուռէլներու շինութեան: Զինամթերքի պայմանագրութիւնը կը վերաբերի 515 թընդանօթի գնման եւ շինութեան, ընդհանուր ծրագրի մը շրջագծին մէջ, որ 582 միլիոն Ֆր.-ի կը հասնի:

ԲԱՆՏԱՐԱՊԵՏՆԵՐՈՒ գործադուլը կը շարունակուի մեծամասնութեամբ եւ որով-

(Շար.-ը Դ. էջ)

ՆԱԽԱԳԱՀ

Լ. ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ ՆԻՒ-ԵՈՐՔ ԺԱՄԱՆԵՑ

ՆԻՒ - ԵՈՐՔ («Յառաջ»). -

Շաբաթ, Սեպ. 19-ին, կէսօրէ յետոյ, Նիւ-Եորքի Քենետի օդակայանը ժամանեց Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահը՝ Լեւոն Տէր - Պետրոսեան. շուրջ 200 Հայեր զինք դիմաւորեցին: Կային նաեւ օտարներ, որոնց կարգին Միացեալ - Նահանգներու Արտաքին Նախարարութեան ներկայացուցիչը: Կարճ ընդունելութիւն մը տեղի ունեցաւ, որու ընթացքին Հանրապետութեան Նախագահը ներկայացուց ՄԱԿ-ի մօտ հայկական պատուիրակութեան ներկայացուցիչ՝ Ալեք Արզումանեան: Նախագահին բարի գալուստ մաղթեցին Հ.Բ.Ը.Մ.-ի նախագահ Տիկին Լուիզ Սիմոն-Մանուկեան, Արմէնիըն Էսըմպլիի նախագահ՝ Հրայր Յովնանեան:

Ապա, խօսք առնելով Լ. Տէր-Պետրոսեան յայտնեց թէ իր այս այցելութիւնը երրորդն է, զոր կը կատարէ Միացեալ - Նահանգներ: Առաջին այցելութիւնը պաշտօնական բնոյթ չունէր եւ այդ պատճառաւ աւելի լայն ժամանակ ունեցաւ շփումներ ունենալու Ամերիկայութեան հետ: Երկրորդ այցելութիւնը, որ պաշտօնական հանգամանք ունէր եւ նուազ ժամանակ ունեցաւ հանդիպելու հայ գաղութին: Այդ այցելութեան ընթացքին ընդունուեցաւ Նախագահ Պուշի կողմէ եւ տեսնուեցաւ այլ անձնաւորութեանց հետ: Իսկ այս այցելութեան բուն նպատակն է ՄԱԿ-ի ազգաժողովի նոր նստաշրջանին ելոյթ ունենալ: Առաջին անգամն է, ըստ Լ. Տէր-Պետրոսեան, որ նման պատիւ կ'ըլլայ Հայաստանի:

Նախագահը ներկաներուն ներկայացուց իրեն ընկերացող պատուիրակութեան անդամները.- Արտաքին նախարարին կցորդ՝ Արման Նաւասարդեան, նախագահին անձնակազմին պետը՝ Շահէն Գարամանուկեան, մամուլի քարտուղար՝ Ռուբէն Շուգարեան, խորհրդական Նիկոլ Շահգալդեան, երկու օգնականներ եւ երկու թիկնապահ: Նախագահը աւելցուց թէ պատուիրակութեան մաս կը կազմէ նաեւ Արտաքին Նախարար Րաֆֆի Յովհաննէսեան:

Ընդունելութեան աւարտին, Նախագահը իր շքախումբով եւ առաջնորդութեամբ ոստիկանախումբին ուղղուեցաւ Նիւ-Եորքի շքեղ հիւրանոցներէն՝ Ս. Ռեժիս, ուր կը մնայ իր կեցութեան ընթացքին:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՆԱԽԱՐԱՐԸ ԱՂՕԹԵԼ ԳԻՏԷ՞

Կը զարմանանք ու կ'ընդվզինք, տեսնելով որ Հայաստանի անկախութիւնը ի՜նչ դիւրին մսխելի դրամագլուխ մը կը նկատուի յաճախ. տասնամեակներ ամբողջ անոր երազով օրօրուելէ ետք, այսօր երբ իրականութիւն դարձած է ան, ի՞նչպէս ընդունիլ որ ճառերու մէջ իսկ չպահպանուի անոր արժէքը:

Ափսոսալին այն է որ զարմանքի ու ընդվզումի առիթ կու տան նաեւ անոնք, որոնցմէ իրաւունք ունէինք սպասելու ամէնէն բծախնդիր կեցուածքը:

Սակայն, ե՞րբ համընկած են մեր ակընկալութիւններն ու իրականութիւնները ամենավերջ մակարդակէն մինչեւ անկարեւոր մանրամասնութիւն որ անկախութեան ըմբռնումին վերաբերող մարզն ալ բացառութիւն չկազմէր...: Այս մասին վերջին ապացոյց մը ունեցանք Հայաստանի Արտաքին նախարարին Պոլիսի մամուլի ասուլիսով:

Քաղաքական դէմքի մը արհեստավարժ բառամթերքին մէջ կրնա՞ն տեղ ունենալ «բախտ», «բախտաւորութիւն» կամ «Աստուած» եզրերը: Արեւմուտքի, արեւելքի, հիւսիսի, հարաւի օրինակներով, կը կարծէինք թէ վճռական «ոչ»մըն էր այս հարցումին պատասխանը. յատկապէս անձնաւորութեան մը պարագային, որուն վստահուած է Հայաստան կոչուած փոքրիկ նաւակը անվտանգ դէպի թիրախը առաջնորդել միջազգային քաղաքականութեան ամեհի փոթորիկներուն ընդմէջէն: Մինչդեռ Ր. Յովհաննէսեան անտարբեր՝ այս բաներուն, ամենայն հանգստութեամբ Աստուծմէ տրուած բախտ ու բախտաւորութիւն նկատեց նոյն դարուն մէջ երկրորդ անգամ անկախութիւն ունենալու երեւոյթը...:

Այս մտայնութեամբ, այլեւս պէտք չէ յուզուիլ կամ անձկութեան մատնուիլ Ղարաբաղի մէջ հողային կորուստներու, գաղթականներու բազմութեան, անոնց տառապանքին, Հայաստանի տնտեսական ու քաղաքական տագնապներուն ու անյաջող որեւէ բանի պատճառով. ի՞նչ ընել երբ Աստուած երկրորդ անկախութեան բախտին չէ ընկերացուցեր տնտեսական բարօրութիւնը, պատերազմի յաղթանակը ու քաղաքական յաջողութիւնները:

Այս կեցուածքը ինծի կը յիշեցնէ Անատոլուի գիւղացիին ճակատագրապաշտութիւնը որ ամէնէն անհամակերպելի մահն անգամ կը դիմաւորէ «Աստուած տուաւ, Աստուած առաւ» տարազով, անգիտացած՝ գիտութիւն, բժիշկ, դեղ ու նման այլ եզրեր:

Այսքան փխրուն հիմերու վրայ դրուած տեսնելէ ետք մեր բ. բախտաւորութիւնը, մարդ կը տարուի հարցնելու թէ արդեօք գոնէ նախարարը աղօթել գիտէ՞ որպէսզի խնդրէ Աստուծմէ որ վաղը ուրիշ երեւոյթներ ալ բախտի, բախտաւորութեան բացակայութեամբ, կամ աստուածային կամքով բացատրելու հարկին տակ չգտնուինք...:

Թ. ԱՐՓԻ

ՖՈՒԹՊՈԼ

ՎԱԼԱՆՍ՝ ՅԱՂԹԱԿԱՆ

Շաբաթ իրիկուն, Սեպ. 19-ին, Վալանսի Հ.Մ.-ը իր դաշտին վրայ 2-1 պարտութեան մատնեց իր զօրաւոր մրցակիցին՝ Քաննի: Եօթը խաղերէ վերջ Վալանս արհեստավարժներու Բ. դասակարգի Ա. խմբակի 6-րդ դիրքը կը բաժնէ Քաննի եւ Սըտանի հետ, որոնք 8-ական կէտ ունին:

ՆԵՐՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ ՆԵՐՔԻՆ ԿԱՑՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

[illegible]

...ւոր մէկ այլ ցան ալ յանցագործութիւններու մեծցող համեմատութիւնն էր· այս պարագան մտահոգիչ էր անով որ զինեալ անհակակշռելի տարրերու ներկայութեան կը վկայէր, քանի որ յանցագործութիւններու ջախջախիչ մեծամասնութիւնը զինեալ արարքներէ կը բաղկանար: Ամէն վերադարձողի, ամէն սրտցաւ արտայայտութեան կ'ընկերանար բնականօրէն «ինչո՞ւ»ներու, «ի՞նչպէս»ներու շարանը: Եւ աւելորդ է ըսել թէ դուրսէն դիտողին համար անկարելի էր գոհացուցիչ պատասխան գտնել անոնց:

«ՌԱԿ»ի պաշտօնաթերթ «Ազգ» օրաթերթը (օրաթերթ՝ Սեպ. 1-էն ի վեր) Սեպ. 4-ի թիւին մէջ համառօտ անդրադարձ մը կու տայ փշոտ այս հարցերու բնագաւառի գլխաւոր պատասխանատու՝ Ներքին Նախարար Վանօ Սիրադեղեանի նախորդ օրուան մամուլի ասուլիսէն:

Այդ անդրադարձին մէջ բան չըսուիր տնտեսական սուր կացութեան մասին: յայտնապէս, ուշադրութեան կեդրոնը դրուած են յանցագործութիւնները ու չարաշահումները: Առաջինին մասին նախարարին կեցուածքը, տպաւորութիւններով փոխանցուած նեղութիւնը չի բաժներ· երկրին ներքին գործերու մարզը այնքան աղէտալի եւ անկառավարելի չի նկատեր, որքան շատ ու շատ այլ մարզեր: Դժուար է գիտնալ որ այս դիրքորոշումը որոշ հանդարտութիւն մը կու տա՞յ տագնապած տեղացիներու, թէ միայն կը ծառայէ անկառավարելի այլ բնագաւառներու մասին կարծիքները վատթարացնելու: Ամէն պարագայի մէջ, Վ. Սիրադեղեանի պարզած պատկերն ալ հակառակ ջանքին, մխիթարական ըլլալու մեծ տուեալներ չունի· այս տարի յանցագործութիւնները աւելցած են 47 տոկոսով· սոր հետ պէտք է նկատի ունենալ այն կէտը որ աւելցած է նաեւ «բացայայտուած յանցագործութիւններ»ու թիւը: Զարագործութեան յաւելումի պատճառը նախարարը կը բացատրէ բնակչութեան մօտ զէնքի քանակութեան աճով: Կ'ըսէ թէ 300-400 զէնք դրաւուած է, սակայն ասիկա բան չի փոխեր ընդհանուր պատկերէն:

Իսկ աւելի վտանգաւոր կը նկատէ Վ. Սիրադեղեան, մաֆիային գոյութիւնը երկրին մէջ. կ'ըսէ թէ 10-15 նման կառոյցներ կան որոնց դէմ պայքարը շատ դժուար է ներկայ պայմաններով:

Յայտնապէս Երեւանի մասին վիճարկումներու հիմնական նիւթերէն մէկը կ'ըլլան մայթերուն վրայ հաստատուած սեղան - խանութները ուր սիգրոնքով արտասահմանեան ապրանք կը ծախուի, արտասահմանեան գիներով: Յաճախակի են անոնց դէմ բարձրացած բողոքները որոնց մէջ դժգոհութիւն կը յայտնուի նաեւ իշխանութեան դէմ ու մանաւանդ քաղաքութեան ու ներքին գործերու Վար-

[illegible]

ՏԱՃԻԿՍՏԱՆԻ ՀԱՇԻՇԸ

Մեկոնի՝ խաշխաշի ծաղիկին դաշտերը փճացնելու գործողութիւնը վերջ գըտաւ հոն ուր սկսած էր: Տաճիկստանի բարձունքներուն վրայ Շուռնով գիւղին մէջ, թմրեցուցիչի բաժնին ղեկավարը պարտուածի ոճով կը ջանար արդարանալ. «ասկէ առաջ ալ ընդդիմութեան կը բախէինք. բայց տեսնուած բան չէր որ այսպէս, ամբողջ տեղացի բնակչութիւնը կանգնէր մեր դէմ, մահապարտի վըճռակամութեամբ, պաշտպանելու համար ցնորաբեր այս բոյսը» կ'ըսէ ան:

Մասնագէտներու համաձայն, շարժումը մաֆիային կողմէ կազմակերպուած չէր, որովհետեւ ան տակաւին Տաճիկստանի մէջ կառոյց հաստատելու առիթ ունեցած չէր: Ըմբոստութեան պատճառը այն էր որ գիւղը կոլխոզի աշխատանքով ապրելու ամէն յոյս կորսնցուցած էր ու ցնորաբեր բոյսին մշակումը միակ միջոցը մնացած էր շատերու ապրուստին համար:

Դժուարին աշխատանքով անցած ամիս մը 300-400 ռուբլիի եկամուտ մը կը նըւիրէ տաճիկ գիւղացիին որ այդ գումարով յաճախ պարտաւոր է 6-8 գաւակով ընտանիք մը ապրեցնելու: Մնաց որ այդ վճարումն ալ կոլխոզները շատ անգամ մինչեւ վեց ամիս յապաղումով կը կատարեն: Այս պայմաններուն մէջ անշուշտ պարզ է որ շատ աւելի շահաբեր է մեկոնի մշակումը որուն ամէն մէկ քառակուսի մեթրը 200 հազար ռուբլի կ'ապահովէ:

«Եթէ մշակուած բամպակին համար պէտք եղածը վճարէին, ես իմ ձեռքերովս կը փճացնէի պարտէզիս ամբողջ այս ապտեղութիւնը ու տեղը բամպակ կը ցանէի» կ'ըսէ գիւղացի մը որ յայտնապէս անկեղծ է:

Ցստակ յարաբերութիւն մը կայ կոլխոզի կամ սովխոզներու վճարումին ու մեկոնի մշակութեան քանակութեան միջեւ: Որքան առաջինը պակսի, նոյնքան երկրորդը կ'աւելնայ: Այս է պատճառը որ մեկոնի եւ կանեփի դաշտերը կըրկնապատկուած են այս տարի: Հունձքին մեծագոյն մասը ՀԱՊ-ի այլ շրջաններ կը փոխադրուին, ինչպէս՝ Ռուսաստան եւ Պալթեան երկիրներ:

Պայքարի սովորական բոլոր միջոցները դադրած են այլեւս ազդեցիկ ըլլալէ· այնքան տարածուն է երեւոյթը: Ի՞նչպէս ազդեցութիւն ունենայ այն մեթոտը որ կը կիրարկուէր մինչեւ վերջերս. ուղղաթիռ մը վայրաչուներու խումբ մը կ'իջեցնէր կանեփի դաշտերուն մէջտեղը, բերքը փճացնելու համար: Անոնք որպէս պայքարի միջոց գերանդիներ միայն կ'ունենային: Օրը կէս հէքթար հազիւ կրնային եւ որովհետեւ կը նշմարէին որ կանեփի դաշտերը անծայրածիր էին ու իրենց փճացուցածը ոչ մէկ նշանակութիւն ունէր:

Այս բաժնին պատասխանատուն կ'ըսէ որ անհրաժեշտօրէն պէտք ունին միջոցի մը որ հիւանդութիւն մը պատճառէ այդ բոյսերուն ու սպաննէ զանոնք: Այդ ուղղութեամբ աշխատանք կը կատարուի արդէն Ս. Պետերսբուրգի մէջ ու տաճիկ մասնագէտներ ալ պիտի մասնակցին անոնց հետազօտութիւններուն:

Վերջերս մամուլը տեղեկացուցած էր թէ Թիթեռնիկի տեսակ մը յայտնուած էր լատինական Ամերիկայի մէջ որ կը սնանէր քոքայի տերեւներով ու կարճ ժամանակի մէջ մեծ քանակութեամբ հազարաւոր հէքթար կը փճացնէր: Տաճիկներն ալ կը սպասեն նման հրաշքի մը:

Մինչեւ անոր յայտնութիւնը, ոչ միայն բարձրաբերձ պատերու ետին պահուած դաշտեր, այլեւ գետափերը ողողուած են կանեփով ու մեկոնով: Իրերայաջորդ արեւն ու անձրեւն ալ յաւագոյնս կը ծառայեն անոնց աճին:

ՔԱՂՀԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԹԵՔՆՈԼՈԺԻԻ ԱՊԱԳԱՆ

ԿԼՈՐ ՍԵՂԱՆ՝ ՆԻՍ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ՀԱՅՐԵՆԻ ԱԿԱԴԵՄԱԿԱՆՆԵՐՈՒ

ՆԻՍ («Ցառաջ»).- Ի հետեւութիւն նախկին վարչապետ Գագիկ Յարութիւնեանի Նիս այցին (այս Ապրիլին), որու ընթացքին համագործակցութեան ուղղութեամբ նկատելի որոշումներ տրուեցան Հայաստանի եւ շրջանիս Սոֆիա - Անթիպոլիսի մասնագիտական բնոյթի հաստատութիւններու կողմէ, Հայաստանի կառավարութեան յատուկ կարգադրութեամբ Նիս ղտնուեցան, շուրջ տասնեւհինգ օր, Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի անդամներ Եուրի Սարգսեան եւ Արման Քուչուկեան։Առաջինը՝ վերատեսուչ (ռէք-թէօր) Երեւանի նախկին «Պոլիտեխնիկական ինստիտուտ»ի, այժմ վերանուանուած Հայաստանի Պետական Ճարտարագիտական Համալսարան, միաժամանակ երեսփոխան է ընտրուած ու կը նկատուի ակնառու գիտնական այսպէս բնորոշուած ճարտարագիտական մեքենականութեան (ինժեներական մեխանիկա, ինչպէս կ'ըսեն Հայաստան), մարզին մէջ: Երկրորդը՝ մասնագիտական (տեխնիկական) Գիտութիւններու դոկտոր, փրոֆէսօր, Երեւանի Մաթեմատիկական մեքենաներու (համակրնալ ընդհանրապէս՝ համակարգիչներ) գիտահետազօտական Հիմնարկի գլխաւոր ճարտարագէտ (ինժեներ):

Այս պատեհ առիթով, Նիսի եւ Քոթ տ'Ազիւրի բոլոր հայկական միութիւններու կողմէ կազմակերպուեցաւ «Կլոր սեղան» մը, Սեպ. 11-ին, Պարսամեան սրահը: Կեանքի կոչուած յանձնախումբը՝ Բժ. Շապուհ Կետիկ, ճարտ. Տիգրան Հաճեան, Փրոֆ. Ալ. Բաղդեանց եւ Ժ. Միրիճեան, կ'առաջադրէ իբրեւ գլխաւոր նպատակ, տեղեկատուութիւն՝ առաքելութեան մասին: Այս, ինչպէս կ'ընդգծէ օրուան նախագահը՝ Տ. Հաճեան, Հայաստան, արագ տիրանալով քաղաքական անկախութեան, շուտով դէմ առ դէմ գտնուեցաւ այլազան հարցերու հետ: Ընդհանրապէս անպատրաստ զանոնք դիմագրաւելու եւ լուծելու, քանի սոնք նախապէս կ'որոշուէին եւ կը կարգաւորուէին Մոսկուայի կողմէ, միութենական ատեանով: Արդ, Հայաստան ժամանակէ մը ի վեր պարտի նոր միջոցներ, նոր ուղիներ գտնել իր տնտեսութիւնը պատշաճեցնելու համար թէ՛ իր ներքին պահանջներուն եւ թէ՛ միջազգային շուկայի չափանիշերուն: Իր տնտեսութիւնը յարմարցնել սոր, այսինքն՝ էքոնոմի տիւ մառշէի: Եւ ասիկա դժուար պայմաններու մէջ, օրինակ, ուժանիւթի նեղ աղբիւրներ: Եւ այլ: «Մեր հիւրերը, մասնաւորաբար այս բոլորին մասին է, որ պիտի ջանան մեզ լուսաբանել»:

Ակադ. Ե. Սարգսեան.- Մենք երեք · չորս հանդիպումներ ունեցանք ծերակուտական Լաֆիթի եւ անոր գործընկերներուն հետ: Այցելեցինք տարբեր հիմնարկներ եւ տրամաբանական եզրակացութիւններու յանգեցանք: Պայմանագիր ստորագրեցինք ծերակուտականին եւ մեր միջեւ, ըստ որուն կը ստեղծուի համագործակցութիւն ու Սոֆիա - Անթիպոլիսի նըմանօրինակ կեդրոն մը կը հաստատուի Հայաստան: Անունը դեռ պայմանական՝ հաւանաբար՝ Արմենոպոլիս: Միաժամանակ կոչ յղուած է կառավարութիւններուն, որպէսզի Ֆրանսայի եւ Հայաստանի միջեւ պետական մակարդակի համագործակցութիւն հաստատուի մասնագիտական, մշակոյթի եւ կրթական: Վերջապէս՝ պայմանաւորուեցանք, որ տարին մինչեւ 50 հայ մասնագէտներ, յատկապէս վարժ ֆրանսերէնի եւ երիտասարդ, գան հոս եւ ձգտին խորացնել իրենց գիտելիքները, ծանօթանան Արեւմուտքի նորութիւններուն եւայլն: Այս խիստ կարեւոր ծրագիրը պէտք է իրականացուի թէ՛ կեդրոնի (Պետութիւն/Ներ), թէ՛ տեղական նիւթական աղբիւրներու հայթայթումի ճամբով. օգտուիլ նաեւ միջազգային յատկացումներէ: Այսպէս, նպատակները շատ են եւ այնպէս կը թուի, թէ պայմանագիրը հիմք կը հանդիսանայ աշխատանքները վարելու պետական հովանաւորութեան ներքեւ:

Ակադեմականը, այնուհետեւ, անդրադարձաւ Հայաստանի ներքին իրավիճակին, գլխաւորաբար ցոյց տալու համար հիմնական կարեւորութիւնը նման գործակցութեան: Խօսեցաւ մեր մեծ հարցերու եւ կարիքներու մասին:

Առաջինը եւ ամենէն կարեւորը: Ասիկա բնական աղբիւրներու բացակայութիւնն է: Առաջ կ'օգտուէինք նախկին Խորհ. Միութեան աղբիւրներէն, յատկապէս՝ ուժանիւթ: Մեզի անհրաժեշտ տարեկան 3.500 մեկատուած ելեկտրուժէն ընդամէնը միայն 500-ը կրնանք ապահովել մեր ջրելեկտրակայաններուն միջոցով: Մնացեալը անհրաժեշտ է արտադրել (իմա՝ ապահովել) ներմուծուած վառելիքի հաշւոյն: Ասիկա կը նշանակէ՝ «կոպիտ հաշուարկումով», որ արդէն ժամանակավրէպ դարձած է, տարեկան ծախսել մօտաւորապէս 200 միլիոն տոլար: Հետեւաբար, մեր պիւտճէին էական մասը: Փառք Աստուծոյ մենք Ռուսաստանի հետ ունինք լաւ յարաբերութիւններ, որոնց շնորհիւ (վարկերու յատկացումներ, բաւական կայուն) մենք յաջողեցանք անցեալ տարի վճարել մեր ստացած քանակին համապատասխան գումարը: Աւելին չստացանք ո՛չ թէ դրամի, այլ փոխադրութեանց ձեղի ծանօթ անկանոնութիւններու հետեւանքով, ձմրան ընթացքին: Ուրեմն՝ Հայաստան պէտք է մտածէ իր ուժանիւթի մասին (կողմնորոշում՝ այլ միջոցներ, ինչպէս արեւ-հով եւ, մանաւանդ, խնայողութիւն): Եթէ արեւի, հովի եւ ո՛չ աւանդական աղբիւրներու միջոցով հայթայթուելիք ելեկտրուժը մենք կրնանք ապահովել, -այն ալ մեծ ծախքերու ճամբով,-- ընդամէնը տասը-տասնեւհինգ տոկոսը, ըսենք տասը տարի ետք, ապա խնայողութեան ճամբով թէքնոլոժիք եւ այլ, կարելի է ապահովել 30-40 տոկոս:

Երկրորդը: Այս մէկը Հայաստանի աշխարհագրական մեկուսացումն է: Ցաւօք սրտի, մեր փոխադրական ուղիները ունեցած են միայն միակողմանի գիծ՝ դէպի հիւսիս, Վրաստանի եւ Ադրբէջանի ճամբաներով: (Բոլորին ծանօթ պատճառներով մէկը անկայուն, միւսը՝ խափանուած): Այժմ, մենք պէտք է նոր ուղիներ հաստատենք, -- Իրան եւ Սեւ ծովը: առաջինը՝ դէպի Հարաւ, երկրորդը՝ դէպի արեւմուտք, երկուքն ալ ռազմավարական արժէք ներկայացնող: Ի դէպ, Իրանի ուղին մասնակի ապահովուած է:

Յաջորդը: Հայաստան փաստօրէն դարձած է ջերմաչափ՝ շրջագօտիի քաղաքական անկայուն վիճակի, քանի ուղղակի կերպով մեր վրայ կ'ազդեն Վրաստանի ներքին բնոյթի իրադարձութիւնները եւ Ադրբէջանի ի գործ դրած շրջափակումը (պլոքատա): Ի դէպ, մենք փաստօրէն պատերազմական վիճակի մէջ ենք Ղարաբաղի եւ սահմանամերձ շրջաններու մէջ: Տնտեսութեան զարգացման համար այս երեւոյթը ուղղակի վնասակար է: Մեզի համար խաղաղութեան հաստատումը կը մնայ կենսական:

Ակադեմականը այլ կէտեր ալ մատնանշեց՝ ի մասին տնտեսութեան վերակառուցման ճամբով ապահովելիք զարգացումին: Հաստատեց. գլխաւորը՝ մեր մտաւոր «ուղեղին արտահոսութիւն» է շրջագօտին մէջ, մեր մասնագիտական

[illegible]

քով «Հին քաղաքի անցեալը խիստ խո-

[illegible]

պայքարի մասին, ալ ո՞ւր մնաց մաֆիա-

[illegible]

ԱՐՓԻ ԹՈՐՈՍԵԱՆ

մաքին բարձր, շատ բարձր մակարդակը եւ ասոր անհրաժեշտ կառոյցին առհասարակ գոյութիւնը՝ կրթական օճախներ, գիտական կեդրոններ, նորեր բանալու լայն կարելիութիւններ եւայլն: Հետեւաբար, Հայաստան պէտք է դառնայ փաստօրէն բարձր թէքնոլոժիի տէր երկիր: Ասոր համար նախապայման է օտար դրամագլուխի ներմուծումը՝ արտադրութիւն-արտածում շրջանակով:

Ցաւալէս այս մարզին մէջ Սփիւռքի դերը պարտի մեծ ըլլալ:

Ակադ. Ա. Քոչուկեան.- Այսպէս նկատուած «անցումի շրջանը», իւրայատուկ նախկին Խորհ. Միութեան բոլոր Հանրապետութիւններուն համար, իր երեսը կը պարզէ նաեւ Հայաստան: Առաւել՝ առանձնայատուկ հարցեր, - Ղարաբաղ, աղէտի գօտի, գաղթականներու խնդիր, որոնք կը պահանջեն արտակարգ միջոցներ», յաւելեալ «աղբիւրներ»: Քաղաքային: Այսուհանդերձ, այս եւ այլ խոցելիութիւններ պատճառ չեն կրնար նըկատուիլ թեւաթափութեան: Ի՞նչ կը նըշանակէ. այն որ մենք պարտաւոր ենք հիմա, տալ մտածել՝ մէկ կործել, մեր բոլոր մտաւոր կամ ո՛չ ուժերը լարելով: Ցաւալէս, միանման կեցուածքով:

Այնուհետեւ ձգտեցաւ ցոյց տալ լուծումներու յանգող ուղին, կեդրոնանալով մասնաւորաբար իր ղեկավարած Երեւանի Մաթեմատիկական մեքենաներու (կրկնենք՝ ընդհանրապէս՝ համակարգիչներ) առաջադրութիւններուն վրայ: Անխակա ողրացեալ Խորհ. Միութեան մէկ քանի գլխաւոր կեդրոններէն մէկն է (կը յատկենք ըսել՝ երեքէն մէկը՝ մեծ համակարգիչներ Մոսկուա, միջինը՝ Մինսկ, փոքրերը՝ Երեւան): Անհրաժեշտ նկատեց նշել, որ վերջին 30 տարիներուն նախկին Խորհ. Միութեան համակարգիչ մեքենաներուն մօտաւորապէս կէսը մշակուած եւ նախագծուած է Հայաստան: Միայն մէկ մասն է արտադրուած մեր երկրին մէջ, քանի չենք ունեցած համապատասխան արտադրութեան գործատուներ: Կեդրոնանալով այս հիմնարկին վըրայ, ըսաւ թէ, հոն կ՚աշխատին շուրջ 3.200 բարձր որակի ճարտարագէտներ եւ մօտաւորապէս այդքան ալ բանուորներ ամէն կէս գործատունը: Իսկ ելեկտրոնիկ միաւորումի արտադրութեան մէջ՝ մօտաւորապէս 10.000 հոգի: Հիմա, որ լուծուած է Խորհ. Միութիւնը եւ ամէն Հանրապետութիւն իր ուրոյն նպատակները կը հետապնդէ, եւ մեր Հանրապետութիւնը ի վիճակի չէ պատուէրներ-ապրանքներ տալու, մենք, իբրեւ այս վիճակին մէջ անդամալոյծ մարդու պատկեր կը պարզենք: Անկախութիւնը լաւ բան է, միայն անիկա պէտք է խարսխի տնտեսական ամուր հիմերու վրայ, այլապէս մենք կը դառնանք «փաղուր», աւելի կամ անոր հարկատու: Մեր գիտական միտքը կը տարրալուծուի՝ արտագաղթ եւ այլ: Այս մէկը մենք կը մերժենք ընդունիլ: Ահա թէ ինչո՛ւ համագործակցութիւնը Սոֆիա - Անթիպոլիսի ճամբով Ֆրանսայի եւ մեր միջեւ, ա՛յլ զարգացած թէքնոլոժի ունեցող երկիրներու հետ եւս, կենսական կարեւորութիւն կը ներկայացնէ Հայաստանի համար: Յիշեցուց, թէ ներկայիս մեր հայրենիքը ունի մեծ տարածութեամբ եւ կարելի յարմարութիւններ բովանդակելու տարողութեամբ կառոյցներ, որոնք «պարապ» են: (Օրինակի համար մանանչեց, - 80.000 քառակուսի մեթր տարածքով կառոյց, որ «կը սպասէ» օգտագործուելու):

Եզրակացութիւն: Մեր մասնագիտական միտքը պէտք է շարունակէ գործել. պէտք է բանի տնտեսութեան «մեքենան». մեր մտաւոր աշխատոյժը պարտի գըտնուիլ միշտ աշխոյժ վիճակի մէջ: Ուրեմն՝ նիւթական ներդրում՝ ելեկտրոնի կանոնաւոր մատակարարում. արտադրութիւն, բարձր որակ ունեցող եւ միջազգային շուկայի պահանջներու գոհացում տուող այլատեսակ սարքերու: Արտածում:

Այնուհետեւ, «Կլոր սեղան»ի շրջանակին մէջ, նախագահին հրաւիրով, եղան շարք մը հարցումներ: Կարգ մը պատասխաններ.-

-- Օրէնքներու ամբողջ թղթածրար մը պատրաստ է: Ամահովաբար այս աշնան կը վաւերացուին: (Ցայսօր մէկը միայն վաւերացուած է՝ սեփականաշնորհումի օրէնքը):

- Հիւլէակայանը վերաբանալու կամ ո՛չ հարցը, անկասկած, հանրաքուէով կ՚որոշուի: «Այո»ի պարագային պէտք է նախատեսել մօտ մէկ տարի: Թիւ 2 ենթակայանը (հերթը) կրնայ ապահովել ընդամէնը 400 մեկաուաթ: Շարժ-աղէտի վտանգը՝ մեծ:

-- Կը նախատեսուի լայն արտօնութիւններ, ձեռնտու պայմաններ ստեղծել օտար դրամագլուխի մուտքին եւ շահարկումին ուղղութեամբ:

-- Ճարտարագիտական Համալսարանի ուսուցման լեզուն հիմնականին մէջ հայերէն է հայազգի ուսանողներուն համար: Օտար ուսանողներու համար՝ ռուսերէն, հիմա նաեւ անգլերէն: Ուսման նոր համակարգ արեւմտեան օրինակով:

-- Սփիւռքի դերը մեծ է, քանի Հայաստան կը ձգտի կապեր հաստատել արտաքին աշխարհի բոլոր երկիրներուն հետ, եւ այլազան ճիւղերու ուղղութեամբ: Անհրաժեշտ է համազգային կառոյցներ ըստեղծել եւ զանոնք զարգացնել, այնպէս՝ Հայրենիք - Սփիւռք բժիշկներու, ճարտարագէտներու, ճարտարապետներու եւ այլն:

-- Մենք փաստօրէն չենք կրնար մրցիլ Ճափոնի, Արեւմուտքի յառաջադէմ երկիրներուն հետ. կան նաեւ Հար. Քորէա, Թայվան կամ Ֆորմոզ: Մեր նպատակն է ստեղծել գործակցութիւն Արեւմուտքի խիստ զարգացած երկիրներուն հետ, նըկատի ունենալով, որ Հայաստան ունի անհրաժեշտ թէքնոլոժին եւ աշխատանքի նպաստաւոր միջոցներ, շատերու ձեռնտու պայմաններ:

Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ

Յ. Գ.- Երկու ակադեմականներուն մօտ տասնեւհինգ օրուան կեցութիւնը՝ Նիս ապահովեց շրջանիս ԽՍ. Օ. ԽՍ. - Արմէնին: Առաւել՝ աշխատանքի կանոնաւոր, գործնական ժամանակացոյցը:

Նամակ խմբագրութեան

ԼՈՒՍԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Կապոյտ եւ Կարմիր Խաչերը հետաքըրքրող խիստ կարեւոր լուսաբանութիւն մը, «Յառաջ»ի մէջ Սեպտեմբեր 9-ին հրատարակուած «Ծրագրուած լո՛ւռ աշխատանքը» վերնագրով յօդուածին առթիւ:

1931-ին հիմնուեցաւ «Սեւրանի Հայ Կրթական Միութիւնը». ծրագիր-կանոնագիրը վաւերացուեցաւ Պետութեան կողմէ. կանոնագրին վերջին յօդուածը կ՚ըսէր. - Միութիւնը լուծուելու պարագային իր ունեցած բոլոր գոյքերը եւ ստացուածքը կը թողու Կապոյտ եւ Կարմիր խաչերուն: Ծրագիր-կանոնագրէն մէյմէկ օրինակ ղրկուեցաւ Փարիզ, Կապոյտ եւ Կարմիր Խաչերու Շրջ. Վարչութիւններուն: Միութիւնը ունէր 100-ի մօտ անդամներ. որոնց նպատակն էր ունենալ որպէսզի տղաքը հոն սորվին հայերէն, Հայոց Պատմութիւն: Հանգանակութեամբ եւ յատուկ նուիրատուութիւններով հաւաքեց կոկիկ գումար մը, որով գնեց հաւիւր քառակուսի մեթր հող մը, հայկական թաղերուն մէջ: Սոյն հողին վրայ սրահ մը կառուցելու նպատակաւ հանգանակութիւնը շարունակուեցաւ: Սկաւ սրահին շինութիւնը եւ ան աւարտեցաւ 1935-ին:

Պաշտօնական բացումը կատարուեցաւ 1936-ին. հրաւիրուած էին Արշակ Չօպանեան, Հրանտ-Սամուէլ եւ Սիխան-Կոմիտաս երգչախումբը: Երգչախումբին երգած ազգ. փառերգով հանդէսին բացումը կատարուեցաւ. Արշակ Չօպանեան եւ Հրանտ-Սամուէլ երկու խօսք արտասանեցին: Հայերէնի դասաւանդութիւնը սկսաւ 40-ի մօտ աշակերտներով: Գաղութը ունէր Հ.Յ.Դ.-ական խումբ մը 25 անդամներով: Կար Համազգայինի եւ Հ.Մ.Ը.Մ.-ի սկաուտական մասնաճիւղ մը: Վրայ հասաւ Բ. աշխարհամարտը. կրթական Միութիւնը, ուրիշներու նման՝ գործը դադրեցուց: Ազատագրումէն ետք, քանիցս Փարիզ հարցուցի՝ Կապոյտ եւ Կարմիր Խաչերու Շրջ. Վարչութիւններուն, թէ արդեօք կը հետաքրքրուի՞ն Սեւրանի Կրթական Միութեան շէնքով. պատասխան՝ պատերազմի ընթացքին բոլոր թուղթերը անհետացած են: Բայց ծրագիր-կանոնագիրը Պետութեան կողմէ վաւերացուած է: Շէնքը՝ այսինքն սրահը կանգուն է, մէջը բնակողներ կան. հողն ու սրահը այսօր մեծ արժէք կը ներկայացնեն. ժառանգորդները դո՛ւք էք Կապոյտ եւ Կարմիր Խաչեր:

ԹՈՐԳՈՄ ՆԱԼՊԱՆՏԵԱՆ

ՄԱՄՈՒԼ

«NOTRE HISTOIRE»

(Septembre 92, N° 92)

UN POITEVIN, ROI D'ARMENIE
— Claude Mutafian —

Այս ամսաթերթին («Մեր Պատմութիւնը») Սեպտեմբերի թիւին մէջ, Գլոտ Մութաֆեան ստորագրած է շահեկան յօդուած մը նուիրուած Հայաստանի վերջին --ֆրանսածին-- արքային՝ Լեւոն Ե.-ի: Գրութեան կ՚ընկերանան նկարներ, քարտէս, պատմական տեղեկութիւններ:

Նոյն ամսաթերթը Նոյեմբերի իր թիւը ամբողջութեամբ պիտի նուիրէ Հայութեան.-Arménie, 25 siècles de renaissance: Ճոխ բովանդակութիւն մը կ՚ունենայ այս թիւը, որու աշխատակցած են. - Ժան-Փիէր Մահէ, Պերնատէթ Մարթէն-Հիզար, Ժերար Տէտէեան, Գլոտ Մութաֆեան, Ռեմոն Գէորգեան, Իվ Թերնոն, Անահիտ Տէր-Մինասեան, Լիլիթ Զաքարեան, Եւլիզապէթ Թաճիրեան, Գր. Պըլտեան, Ալեքսան Յակոբեան:

«*Notre Histoire*», 12, rue Ampère, 75017 Paris.

ՍՏԱՑԱՆՔ

Է Ր

ԳՐԻԳՈՐ ՊԸԼՏԵԱՆ

«Սփիւռք» հրատ., Երեւան, 1992:

ԱՍԿԷ ԱՆԿԷ

ՂԱԶԱԽՍՏԱՆԻ ՄԷՋ ՇՈՂԱԳՈՐԾՈՆ ՔԱՐԻՒՂ

Անգլիական եւ իտալական քարիւղի ընկերութիւնները քննութիւն կը կատարեն ստուգելու համար թէ Ղազախստանի նաւթահորերը վարակուա՞ծ են ստորգետնեայ կորիզային փորձարկումներէ որոնք կատարուած են 1962 - 1987 շրջանին: Վերոյիշեալ երկու ընկերութիւնները Յուլիսին առանձնաշնորհումը ունեցած էին քարիւղի դաշտերու շահագործումին առընչուած պայմանագրերու մասին բանակցութիւն վարելու:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ ԵԼԵԿՏՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՆԵՂՈՒԹԻՒՆ

Հոկտեմբեր 1-էն սկսեալ Ռուսաստան ելեկտրական հոսանքի ընդհատումներու միջոցին պիտի դիմէ, սպառումը 25% համեմատութեամբ նուազեցնելու համար: Ելեկտրականութեան ընկերութեան տնօրէնին համաձայն, ընդհատումներ նախատեսուած են նոյնիսկ սպառումի ծաւալուն ժամերուն: Այս միջոցառումին պաշտօնական պատճառ ցոյց տրուած չըլլալով հանդերձ, կը խօսուի քարիւղի արտահանումին ու կորիզային ուժանիւթի նուազումին մասին:

Ի ՅՈՒՇ ԻՐ ՄԱՀՈՒԱՆ 18-ՐԴ ՏԱՐԵԼԻՑԻՆ

Շահան Շահնուր

ԱՌԱՒՕՏԵԱՆ ՇԵՓՈՐ

- 6 -

Աղաւնի կը նայի պատուհանէն դուրս, վարագոյրներէն անդին, վիզը ծուռ: Կը խօսի ալ, կարծէք ինքն իրեն: Կ՚ըսէ թէ մենք չենք գիտեր սիրոյ ցաւին ահաւորութիւնը: Մենք չենք գիտեր եւ չենք ալ կրնար ըմբռնել թէ ինչ ըսել է օրն ի բուն, անդադար եւ անվերջ մտածել նոյն նիւթին վրայ, յիշել նոյն բանը, ցանկալ նոյն բանը, անհամբերիլ եւ յետոյ ջախջախուիլ նոյն արգելքներուն դէմ: Մենք չենք գիտեր, մենք լուր չունինք թէ Աղաւնի ինչ օրեր կ՚ապրէր հոս: Ան ամէն գիշեր վար կ՚իջնէր, կ՚երթար «պարտէզ» եւ կը նըստէր հորին քով ուր այնքան յիշատակներ ունէր: Մենք այս բոլորը չենք գիտեր: Բան մը չկայ վարագոյրներէն անդին, եթէ ոչ տաք ու պարապ երկինք մը՝ երբեմն շատ հեռու, երբեմն շատ մօտիկ: Կը նստէր հորին քով եւ իր յուսահատութեանը մէջ կը ցանկար նոյնիսկ աղէտներ - կ՚ուզէր որ դեղարանը այրի, ահաւոր հրդեհներ պատահին հոս եւ նոյնիսկ շատ հեռու արուարձաններէ հրշէջները վազեն գան, Աւետիս վազէ գայ, Աղաւնին գրկած դուրս հանէ բոցերէն: Մենք այս բոլորը չենք գիտեր, որովհետեւ չենք սիրեր Աղաւնին: Դուք զայն ձեր մէջէն պիտի վռնտէք, այսօր կամ վաղը պիտի վռնտէք ու տուն ղրկէք, բայց ան այլեւս չի կրնար իր մայրիկին քով երթալ: Ան զիս կը լքէ, բայց ես առանց անոր չեմ կրնար ապրիլ: Ո՛չ ոք, ո՛չ ոք չի սիրեր Աղաւնին:

Դեղագործը խստօրէն բողոքեց այս ամբաստանութեան դէմ: Երէկ գիշերուընէ ի վեր նոյն խօսքը ունիս լեզուիդ վրայ: Ո՞վ ըսաւ թէ մենք քեզ չենք սիրեր: Դուն մերին աղջիկն ես. զաւակ մը կը վռնտուի՞: Դեղագործը զաւակ չունի եւ դուն իր մէկ հատիկն ես: Այլեւս պատերազմը լրանալու մօտ է. շուտով տեղերը պիտի փոխուին, տղաքը տուն պիտի դառնան եւ այն ատեն Արթաքի էֆէնտին աւելի յարմար ամուսին մը պիտի տայ իր աղջկան: Եւ այս անգամ ինք պիտի ընտրէ, առանց ձգելու որ ելլիսը գործի խառնուի:

Անմիջապէս չէ որ երկուքը կը պատասխանէին մէկզմէկու խօսքի: Մտածումները կը ծամէին, կ՚որոճային եւ անսպասելի պահու մը Արթաքի էֆէնտի կու տար պատասխան մը, ճիշդ ինչպէս Աղաւնին: Եւ խօսակցութիւնը կը նմանէր յաւիտենականութեան նշանին՝ պառկած 8-ին: Եւ անշուշտ՝ տխուր էր: Գիծը կը վերադառնար, կը յառաջանար, բայց կ՚իյնար կրկին: Անկարելի չէ այդ քու ըսածդ: Անկարելի չէ որ նորէն նշանուիմ եւ այս անգամ աւելի զարգացած, աւելի ունեւոր տղու մը հետ: Բայց կարելի չէ որ անոր պէս հատ մըն ալ գտնեմ: Դուն չես գիտեր թէ մենք որքան շատ իրարու կը նմանէինք: Ճիշդ ու ճիշդ ինծի կը նմանէր Աւօն: Իմ բնաւորութիւնս, իմ խօսելակերպս, իմ ճաշակս, իմ կատակներս, ճիշդ ու ճիշդ... դուն չե՛ս գիտեր որ...

Եւ Աղաւնիին աչքերը կը փայլէին միշտ արցունքով, անոր վիզը բարձին վրայ կը մնար ծուռ: Մեռնիլ կ՚ուզէր Աղաւնին, այլեւս մեռնիլ կ՚ուզէր: Կը յիշէր հրշէջ զինուորին կատակները եւ կը ժպտէր տխրութեամբ: Զանոնք բարձրաձայն չէր արտասաներ, որովհետեւ կը զգար թէ օտարի մը համար նոյն արժէքը պիտի չունենան եւ կը ժպտէր տխրութեամբ:

Գիշեր եղաւ նորէն եւ յաջորդ առաւօտուն Աղաւնիի ջերմութիւնն ալ մեղմացաւ: Բայց չելաւ իր անկողնէն՝ դեղագործին պնդումներուն վրայ: Անուժ էր աղջիկը եւ ինքզինքը աներեւակայելիօրէն պարպուած կը զգար: Ըսաւ թէ ինք ըսկիզբները բնաւ չէր հաւատացած որ Աւետիս կրնայ զինքը լքել: Խորապէս համոզուած էր թէ ան պիտի վերադառնայ շուտով, շատ շուտով: Բայց ահա որ երեք ամիս անցաւ մօտաւորապէս եւ չվերադարձաւ Աւօն: Դուք ինծի սուտ խօսեցաք ըսելով որ դրամի տէր այրի մը գտած է ան: Գիտեմ թէ սուտ խօսեցաք, որովհետեւ երբոր վերջին անգամ Գատը գիւղ գացի, Իսկուհիէնցմէ լսեցի ամէն բան: Անոր գտածը ոչ այրի է եւ ոչ ալ ունեւորիկ: Եւ յետոյ՝ դեռ տասը օր չկա՛յ որ զիրար կը ճանչնան եւ չեն նշանուած իսկ: Այո՛, դուք ինծի սուտ խօսեցաք:

Գլուխը կախ՝ դեղագործը ըսաւ մեղմութեամբ.

- Սխալուած էինք աղուորս...

- Ի՞նչ ըսիր...

Արթաքի էֆէնտի շատ ուրախացաւ այս հին բարեկամը տեսնելով: Սաստիկ հըրճուեցաւ եւ իր խնդուքը գրեթէ անմիջապէս փոխուեցաւ քահ-քահի: Աղաւնին ալ սկսաւ ժպտիլ, մինչ դեղագործը կը բացագանչէր.

- Ալ ուզա՛ծիդ չափ «ինչ ըսիր» ըսէ ... քեզի խուլան խուլան փէրման ... ա՛լ չեմ նեղանար...

(Շար. 18)

(Շար. Ա. էջէն)

Հետեւ նախարար Վօզէլ պաշտօնազրկման սպառնալիք ըրած է, բոլորն ալ յանկարծ «հիւանդացած» են եւ վկայագիր կը ներկայացնեն։ Սրամտութեամբ կ'ըսեն թէ վարակուած են վօգելոզ վիրիւսէն։

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 22-ին, Երեքշաբթի օր, 200-ամեակն է Ֆրանսայի առաջին Հանրապետութեան, որ հռչակուեցաւ 1792, Սեպ. 22-ին։ Քիչ են այն Ֆրանսացիները, որոնք կը յիշեն այս թուականը, յաճախ Յեղափոխութեան (1789) եւ Հանրապետութեան թուականը շփոթելով։

ՀԵՌԱՏԻՊ
ԵՐԵՒԱՆ — ՓԱՐԻԶ

ԵՐԵՒԱՆ
(«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ» - ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 15/18)

ՆԱԽԱԳԱՀԻ ՆՈՐ ԽՈՐՀՐԴԱԿԱՆ

Նախագահական հրամանագրով Նիկոլ Շահգալդեան նշանակուած է Հանրապետութեան նախագահի խորհրդական։ Ան 47 տարեկան է, Թեհրան ծնած, եւ Նիւ-Եորքի «Գոլումպիա» համալսարանէն վկայուած է իբր քաղաքական գիտութիւններու դոկտոր-փրոֆէսէօր։ Միջին-Արեւելքի ներկայ շրջանի մասնագէտ է եւ հեղինակ՝ բազմաթիւ գիրքերու եւ յօդուածներու։

**

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ ԵՐԵՒԱՆ ԱՅՑԵԼԱԾ

Ռուսաստանի Պաշտպանութեան նախարար՝ Պաւէլ Գրաչով Սեպ. 17-ին եւ 18-ին երկու օրուան գործի այցելութեամբ մը Երեւան գտնուած է։ Հիւրը ընդունուած է նախագահ Լ. Տէր-Պետրոսեանի կողմէ եւ հանդիպում ունեցած է Հայաստանի Պաշտպանութեան նախարար՝ Վազգէն Սարգսեանի հետ, քննարկուած են երկկողմանի համագործակցութեան շարք մը հարցեր։

**

ՊԱՅՄԱՆԱԳԻՐ՝ ՄԱԿ-Ի ՀԵՏ

Հայաստանի ՄԱԿ-ի մօտ մշտական ներկայացուցիչ եւ դեսպան Ալեք Արզումանեան պայմանագիր ստորագրած է Հայաստանի մէջ ՄԱԿ-ի գրասենեակ մը բանալու մասին։ Ան առաջինը կ'ըլլայ նախկին խորհ. Հանրապետութիւններէն, ուր կը բացուի նման ներկայացուցչութիւն։ Ա. Արզումանեան համաձայնագիրներ ստորագրած է նաեւ Վերակառուցման ու զարգացման միջազգային Դրամատան՝ Հայաստանի անդամակցութեան մասին, ինչպէս նաեւ դրամական գործակալութեանց հետ։

**

ԴԵՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԱՌԱՋԻՆ ԱՇԽԱՏԱԿԱԶՄԸ ԻՐԱՆ ՄԵԿՆԱԾ

Սեպ. 18-ին Իրան մեկնած է Հայաստանի Իրանի դեսպանութեան առաջին աշխատակազմը։ Զայն կը գլխաւորէ հաւատարմատար իրանագէտ՝ Վահան Պայպուրդեան։ Աշխատակազմին մաս կը կազմէին նաեւ Բ. քարտուղարներ Արա Պապեան եւ Լեւոն Աբրահամեան, որոնք նոյնպէս իրանագէտ են։

**

ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՄՕՏ

Սեպ. 14-ին նախագահ Լ. Տէր-Պետրոսեան ընդունած է Ռուսաստանի «Ինվեստբիլոն» ընկերութեան նախագահ Արթեոմ Աթայեանցը։ Քննարկուած են ընկերութեան եւ Հայաստանի միջեւ գործնական կապերու ամրապնդման առնչուող հարցեր։

**

ՊԱՀԵՍՏԻՆԵՐՈՒ ՀԱՒԱՔԸ ՍԿՍԱԾ

Կառավարական որոշումին համաձայն, սահմանամերձ գօտիներու մէջ սկսած են կազմակերպուիլ ուսումնական եռամսեայ հաւաքներ, ու բացահեստի զինուորներն ու հաւաքներ, ուր պահեստի զինուորներն ու մարտը վարելու ժամանակակից եղանակներուն։ Այդ առաջիններէն մէկը կազմակերպուած է Սիսիան, ուր կը վերապատրաստուին պահեստի զօրամարտիկ մարտիկները։

**

ԲԵՐՔԱՀԱՒԱՔԸ ՍԱՀՄԱՆԻ ԵԶՐԻՆ

Երասխաւան պարբերաբար տեղի ունեցող հրետակոծութիւններն ու գնդակոծութիւնները չեն կրցած խանգարել Արարատցիներու այգեկութքը։ Աւանի, ինչպէս նաեւ Արմաշի, Սուրէնաւանի տընտեսութիւնները խաղողի առաջին թոնները յանձնած են Երասխի գինիի գործարան, որ սահմանէն միայն մի քանի տասնեակ մեթր հեռու է։

**

ԿՈՂՋՈՒՆՆԵՆ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

Հայաստանի Հանրապետութեան անկախութեան առաջին տարեդարձին առթիւ Ամերիկայի Հայկական Համագումարը ողջոյնի հեռագիր մը ղրկած է Նախագահ Լ. Տէր-Պետրոսեանին։

Vers l'Arménie
COMMUNIQUÉ

NDLR.— Nous avons reçu de Saberatours et Sevan Voyages le communiqué suivant, dont le contenu réjouira les personnes se rendant en Arménie puisque des conditions plus intéressantes sont prévues.

**

Saberatours et Sevan Voyages ont le plaisir de vous annoncer qu'ils ont pu négocier à la baisse les prix de vols directs PARIS - EREVAN - PARIS.

En effet, à partir de fin Septembre, l'aller et le retour coûtera 4300,00 Frs. et l'aller simple 2500,00 Frs. Les enfants bénéficient de 50% de réduction et les bébés paient 10%.

Parallèlement, Saberatours et Sevan Voyages offrent à leurs clients fidèles 10 kgs. d'excédent de bagage, ce qui ramène à 40 kgs. le poids de bagage autorisé par personne, au départ de Paris.

Ils sont également à votre disposition pour les formalités de visa, l'autorisation de sortie pour les titres de voyages, et les réservations d'hôtel.

De plus, leur bureau d'Erevan se fera un plaisir d'organiser sur mesure votre accueil, les transferts, et les excursions guidées.

Pour tout renseignements et inscriptions contacter :

Levon Baghdassarian
SABERATOURS
31, rue d'Argenteuil, 75001 Paris
Tél. : (1) 42 61 51 13
Fax : (1) 42 61 94 53

Varoujan Sarkissian
SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté, 69003 Lyon
Tél. : 78 60 13 66
Fax : 78 60 92 26

ՍԷՆ ԼՈՒ - Ս. ԳԷՈՐԳ

ԱՆՈՒԱՆԱԿՈՉՈՒԹԻՒՆ

Սէն Լուի Ս. Գէորգ եկեղեցւոյ անուանակոչութեան առթիւ, Կիրակի, Սեպտեմբեր 27-ին տեղի կ'ունենան հանդիսաւոր արարողութիւններ՝

-- ժամը 10-ին պատարագ։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ Հոգեւոր Հովիւ՝

ՇԱՀԱՆ ԱՒԱԳ ՔՀՆՅ. ՏԷՏԷԵԱՆ

-- ժամը 11.45-ին մատաղօրհնութիւն

-- ժամը 12-ին ընդունելութիւն եկեղեցւոյ կից սրահը։

UGAB-PARIS

organise à l'occasion du premier anniversaire de

L'INDEPENDANCE DE L'ARMENIE

UN DINER DANSANT

le Samedi 26 Septembre à 20 h 30

au Centre Culturel Alex Manoogian

118, rue de Courcelles, 75017 PARIS

PARTICIPATION AUX FRAIS : 300 FRS

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁ
ՀԲԸՄ - ՎԱԼԱՆՍ

Հայաստանի անկախութեան Ա. տարեդարձի տօնակատարութիւն՝

Կիրակի, Սեպ. 27, ժամը 20.30-ին

Երուանդ Հիւսիսեան սրահին մէջ

(6, rue Faventines - Valence)

Բանախօս՝ ԱՆՐԻ ՍԻՐԱՆԵԱՆ

-Մուտքը ազատ է.-

ՇԱՐՎԻԷՕ — Ս. ՆՇԱՆ
ՏՕՆ ՎԱՐԱԳԱՅ ՍՐԲՈՅ ԽԱՉԻՆ

Եկեղեցւոյս Հոգեւոր Հովիւը եւ Փօն-տը-Շէրիւի Ազգային Միութեան վարչութիւնը կը ծանուցանեն թէ Կիրակի, Սեպտեմբեր 27-ին, Շարվիէօյի Ս. Նշան եկեղեցւոյ մէջ ըստ կարգի պատարագ կը կատարուի։

Պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝

ՎՐԹԱՆԷՍ ԱՒԱԳ ՔՀՆՅ. ՏԷՐՏԷՐԵԱՆ

Պատարագի երգեցողութիւնները կը կատարուին հրաւիրեալ դպիրներու եւ դըպրուհիներու կողմէ։

«Հայր Մեր»ի ժամանակ ՎԱԶԳԷՆ Ա. Ծայրագոյն Պատրիարքին եւ Կաթողիկոսին Ամենայն Հայոց օծման երեսունեօթներորդ տարեդարձին առթիւ կը կատարուի հայրապետական մաղթանք։

Յետ աւարտման պատարագի մասնաւոր հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Եկեղեցւոյս գլխաւոր բարերար Ճիպրայէլ եւ Ազատուհի Պահատուրեանի ինչպէս նաեւ իրենց ծնողաց, Նշանի, Ֆիլորի, Պահատուրեանի, Պաթմազեանի, Խաչբուրլեանի, Թիւթիւնճեանի, Յարութիւնեանի եւ Հիլպազեանի հոգւոցն ի հանգիստ,

ASSOCIATION DU 7 DECEMBRE 1988
47, rue de la Défense
92130 Issy-les-Moulienaux

COMMUNIQUE

Le camion affrété par l'Association du 7 Décembre 1988 est arrivé sans encombre le 4/8/92 à Erevan. (*).

Son chargement se composait de : farine lactée - lait en poudre maternisé - riz au lait - farine - riz - gorgot - sucre - huile
lits d'hôpitaux - seringues - médicaments et autres.

Fin Septembre 2 autres camions arriveront à Issy, aussi, nous demandons à chaque particulier et association de nous aider afin que ce second convoi connaisse la même réussite.

(*) *Voir «Haratch» du 19 / 20 Septembre, page 3.*

- ՎԵՐԱՄՈՒՏ -
Հ. Բ. Ը. Մ. - ՄԱՐՍԷՅԼ

1992-93 տարեշրջանի հայերէնի միօրեայ դասընթացքները՝ 5 - 12 տարեկան աշակերտներուն համար կը վերսկսին Շաբաթ, Հոկտեմբեր 3, կէսօրէ վերջ ժամը 14-էն 17.30, Հ.Բ.Ը.Մ.-ի սրահին մէջ՝

327, Bd. Michelet — 13008 Marseille

Արձանագրութեանց համար կը խնդրուի հեռաձայնել.-

91. 93. 54. 52 կամ՝ 91. 78. 43. 33 թիւերուն։

LA CROIX BLEUE
DES ARMENIENS DE FRANCE

Section SEVRAN - LIVRY
« D i r o u h i M i s s a k i a n »

organise

un repas

au profit de ses œuvres
le Samedi 26 Septembre
à partir de 20 h 30
à la M.C.A. de Sevran - Livry
17, rue Charles Peguy,
93190 Livry-Gargan

Participation aux frais : 130 F. adultes
Réduction pour les jeunes

Pour réserver vos places, contacter :
Mme Nilva GABINTZ au 46 70 38 53

MAISON DE LA CULTURE
ARMENIENNE
D'ALFORTVILLE

La M. C. A. présente

M A R T I N E
H O V A N N E S S I A N

à l'occasion de la parution
de son ouvrage
LE LIEN COMMUNAUTAIRE
Trois générations d'Arméniens

le Vendredi 25 Septembre à 20 h 45

E x p o s é ,
d é b a t ,
s i g n a t u r e s

9, rue de Madrid, 94140 Alfortville
Tél. : 43. 76. 55. 89

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ ԱՌՆՈՒՎԻԼ

ԱՒԱՆԴԱԿԱՆ ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՕԾՄԱՆ ՎԱԹՍՈՒՆԱՄԵԱԿԻ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 27-ին

Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ Եկեղեցւոյ անուան տօնախմբութեան եւ օծման 60-ամեակի առթիւ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի։

Այս առթիւ կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ

Արեւմտեան Եւրոպայի Հայր. Պատուիրակ եւ Առաջնորդ Փարիզի

Երգեցողութիւնները կը կատարուին Իսի - լէ - Մուլինոյի «Տարօն» երգչախումբին կողմէ, առաջնորդութեամբ՝ Ստեփան Սրկ. Եօրկանճեանի։

Պատարագի աւարտին, կը կատարուի աւանդական մատաղի օրհնութիւն եւ հոգեհանգստեան պաշտօն, վախճանեալ հոգեւորականներու, հոգաբարձուներու, դըպիրներու եւ բարերարներու հոգիներուն ի հանգիստ։

Ապա հաւաք քաղաքապետարանի կողմէ տրամադրուած սրահի մը մէջ, սիրոյ սեղաններու շուրջ։

Սիրով կը հրաւիրուի Փարիզի եւ շըրջանի հաւատացեալ ժողովուրդը՝ աղօթելու եւ ուխտ կատարելու։

Սկիզբ ժամերգութեան՝ ժամը 9.30-ին,
Պատարագ՝ ժամը 10.45-ին։

Ծանօթ.- Կը խնդրուի ժամերու փոփոխութիւնը նկատի ունենալ։

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 23
MERCREDI
23 SEPTEMBRE
1992

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TÉL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E
ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 900 Ֆ. — Վեցամսեայ : 460 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1·200 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

68րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.891 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 68e ANNÉE — No 17.891

Լ. ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ ՆԻՒ-ԵՈՐՔԻ ՄԷՋ

ԱՅԼ ՄԱՆՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ Ա. ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

Մեր նախորդ թիւով առաջին տեղեկութիւններ տուած էինք Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահին (որու կ'ընկերանայ Տիկին Տէր-Պետրոսեան) ժամանման մասին, Նիւ-Եորք, Շաբաթ, Սեպ. 19-ին: Աւելցնենք որ 200 ընդունողներու մէջ էին Խաժակ Եպիսկ. Պարսամեան, Մեսրոպ Արք. Աշճեան, հայ քաղաքական կուսակցութեանց (ՌԱԿ, Հ.Յ.Դ., Ս.Դ.Հ.), կրօնական համայնքներու եւ բարեսիրական կազմակերպութեանց ներկայացուցիչներ: Ցիշենք՝ Յովհ. Վրդ. Տէրտէրեան (Հայ Կաթողիկէ Եկեղեցի), Վեհրամ Զոլաքեան (Վարդանանց ասպետ), Հրայր Յովնանեան, Եդուարդ Պալասանեան (Հայկ. Համադումար) ինչպէս նաեւ ամերիկահայ մամուլի թղթակիցներ, ձայնասփիւռի եւ հեռատեսիլի: Այս վերջինին կարգին՝ «Հայաստան» հեռատեսիլը (Երեւանի պաշտօնական հեռատեսիլը, հիմնուորուած՝ Նիւ-Եորք, տասը օր առաջ):

Օդակայանին հիւրասրահը, ինչպէս գրած էինք, բարի գալուստի խօսքեր արտասանած էին Տիկին Լուիզ Սիմոն եւ Հրայր Յովնանեան, ապա՝ Լեւոն Տէր-Պետրոսեան, որ անդրադառնալէ ետք իր նախորդ երկու այցելութիւններուն եւ այս երրորդին, որու դրդապատճառն է ՄԱԿ-ի Ընդհ. Ժողովին իր արտասանելիք ճառը, ըսած էր.- «Իմ նպատակն է Միացեալ Ազգերի Կազմակերպութեան գլխաւոր ամպիոնից՝ ներկայացնել Հայաստանի դերն ու նշանակութիւնը այսօրուայ քաղաքակիրթ աշխարհում, ինչ տալու եւս մէկ անգամ մեր հաւատարմութիւնը ազատ շուկայական յարաբերութիւններին եւ լուրջ տնտեսական վերափոխումներին, եւ մեր հաւատարմութիւնը արտաքին խաղաղասիրական ընթացքներին:

«Երկու այցելութիւնների ժամանակ էլ ես ամենաջերմ տպաւորութեամբ հրաժեշտ եմ տուել Միացեալ - Նահանգներին, եւ Միացեալ - Նահանգների կառավարութիւնից ե՛ւ ժողովրդից, եւ մասնաւորապէս՝ հայկական համայնքից: Ես միաժամանակ վստահ եմ որ այս անգամ իմ տպաւորութիւնները կը բազմապատկուեն եւ աւելի ջերմ կը լինեն:

«Ես խորին շնորհակալութիւն եմ յայտնում բոլորիդ ջերմ ընդունելութեան համար»:

Սեպ. 20, Կիրակի առաւօտ ժամը 9·30-ին, նախագահը իր պանդոկին մէջ՝ Սէյնթ Րէճիս, հանդիպում ունեցած է հայ կուսակցութեանց (Հ.Յ.Դ., ՌԱԿ, Ս.Դ.Հ.Կ.) պատասխանատուներու եւ կազմակերպութեանց ներկայացուցիչներուն հետ: Նոյն օրը ցերեկին տեղւոյն Ս. Վարդան եկեղեցւոյ մէջ, յատուկ արարողութիւն տեղի կ'ունենար եւ գոհաբանական մաղթանք կը կատարուէր Հայաստանի անկախութեան Ա. տարեդարձին առթիւ: Այս առթիւ, օրուան քարոզը կ'արտասանէր Խաժակ Եպիսկ.: Ապա, հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուէր ի յիշատակ Հայրենիքին համար բոլոր մեռեալներուն: Մինչ նոյն օրը –Սեպ. 20– ժամը 15-ին, 2000 հոգիի ներկայութեան է, որ Մէրիըթ Մարքիզ պանդոկի մեծ սրահին մէջ կը տօնուէր Հայաստանի անկախութեան այս առաջին տարեդարձը, մեծ խանդավառութեամբ:

Հանդիսութեան բացումը կը կատարէր պատմաբան, Փրոֆ. Վարդան Գրիգորեան, որու կը յաջորդէր ծերակուտական

ԱՐՑԱԽ

ԲՈՒՌՆ ԿՌԻՒՆԵՐ

ԱԶԵՐԻՆԵՐԸ ԾԱՆՐ ԿՈՐՈՒՍՏՆԵՐ ԿԸ ԿՐԵՆ

Մոնտոն ալ (Սեպ. 22) կ'արձագանգէր այն բուռն կռիւներուն, որոնք տեղի կ'ունենան Ղարաբաղ, Ազերիներու զանգուածային յարձակումներուն պատճառաւ: 400 մեռեալ ունին Ազրպէյճանական ուժերը, 26՝ հայկական ինքնապաշտպանութեան ջոկատները: Ընդհանուր ձեւով, հայկական ուժերը կրցած են ետ մղել ազերի յառաջխաղացումը, մանաւանդ Լաչին, որ ինչպէս երէկ ալ գրեցինք ամէնէն բուռն յարձակումներու ենթակայ է: Ղարաբաղի հայկական աղբիւրներու համաձայն, միայն հոս, Ազերիները 100 զինուոր կորսնցուցած են:

Արդէն, առաջին անգամ ըլլալով, նախագահ Էլչիպէյ ալ խոստովանած է (ՀԱՊ-ի հեռատեսիլէն հարցազրոյցի մը ընթացքին) որ կռիւները օրական 25-էն 30 միլիոն ռուբլի կը նստին: Ըսած է որ՝ «ռուս, ղազախ եւ վրացի» գէտեր զրկուին տեղւոյն վրայ, ցաւ յայտնելով որ «Ֆրանսա, Միացեալ - Նահանգները, Ռուսաստան եւ Ուկրանիա» այսքան քիչ ուշադրութիւն կ'ընծայեն այս կնճիռին:

Ամփոփելով վերջին օրերու պատահարները, ըսենք որ սխալ է այն լուրը, զոր տուած են Բաքուի իշխանութիւնները եւ ըստ որուն 15 գիւղեր գրաւած են: Հակառակ հսկայական ուժերու ետ մղուած են եւ միայն Բերդաշէն, Սօս եւ Մաճկալաշէն (Մարտունիի շրջան) Ազերիները կորսնցուցած են 250 զինուոր եւ փճացած է տասը հրասայլ: Այս նոյն կռիւներուն

(Շար. ը Դ. էջ)

Լէրի Փրէսլըր: Այս վերջինը շատ հայանպաստ ելոյթ մը կ'ունենար եւ կը վստահեցնէր որ ամէն ջանք պիտի թափէ Ծերակոյտին մէջ, որպէսզի Ազրպէյճանի դէմ պատժական միջոցներ ձեռք առնուին եւ որեւէ օժանդակութիւն չկատարուի:

Օրուան գլխաւոր ճառը խօսած է, բնականաբար, Նախագահ Լեւոն Տէր-Պետրոսեան, որ մէկ ժամ պարզած է հաշուեկշիռ մը: Չէ ծածկած որ ժողովրդավարութիւնը դեռ էնսթիթիւսիոն չէ Հայաստանի մէջ, հին վարչակարգէն մնացած թերիները մէկ օրէն միւսը չեն կրնար անհետանալ, ժամանակ պէտք է անցնի: Խօսած է Արցախի, Թուրքիոյ հետ յարաբերութիւններու եւ այլ հարցերու մասին: Վերջաւորութեան կոչ ըրած է ազգ. տուրքի համար («Հայաստան» Հիմնադրամ): Եղած են նաեւ բազմաթիւ հարցումներ, պատասխանած է միայն երեք հարցումի:

Դեռ առիթ կ'ունենանք անդրադառնալու:

Երկուշաբթի օր, Նախագահը գլխաւորաբար ամերիկեան մամուլի թղթակիցներու հետ հանդիպում կ'ունենար:

ՄԱԿ-ի ընդհ. քարտուղար Պուտրոս Պուտրոս Ղալի, արաբական միացեալ իշխանապետութիւններու նախագահները, եւ բազմաթիւ այլ անձնաւորութիւններ շնորհաւորական հեռագիրներ ղրկած են անկախութեան տարեդարձին առթիւ:

ՁԵՐՕ ԱՄԲՈՂՋ

ՈՒՐԱԽՈՒԹԻՒՆ, ՏԽՐՈՒԹԻՒՆ, ԱՒԵԼԻՆ, ԱՆԿԱՐԵԼԻՆ (11)

Ա.

Այսպէս, 1992-ի Յուլիսին, իններորդ ներկայութեանս, սովորական գործողութիւնները կատարելով արտասովոր հոգեխառնութեամբ՝ տասնըչորս օրուան ժամանակաշրջանը կ'ապրէի ակնթարթի մը մէջ, նոյն ժամանակաշրջանը կը դառնար աւելի հարուստ քան ամբողջ կեանք մը:

Կեանքեր՝ կեանքի մը մէջ:

Երբ կը տեսնէի ասֆալթապատուած քանի մը մեթր նո՛ր ճամբայ, կ'ուրախանայի: Կ'ուրախանայի, երբ կը տեսնէի աշխատաւոր մը որ, խոշոր վրձին մը ձեռքին, կը ներկէր պանդոկի վերելակին դուռը: «Ուրեմն ամէն բան կանգ առած չէ»՝ կը մտածէի, կար աշխատաւոր, կար ներկ, կար վրձին: Կ'ուրախանայի կրկին, երբ, տարակերպութիւն, փակ Շուկան կը գտնէի յանախորդներով լեցուն, երբ ամէն անկիւնադարձի կը հանդիպէի ինքնաշարժի վառելանիւթ ծախող վաճառորդներու:

Կ'ուրախանայի, Հայուն վերապրելու տաղանդին հանդէպ հաւատքս կը մնար ամբողջական, անվթար:

Երբ ամերիկահայ երիտասարդ մը կը մտնէր Մերուժան Տէր-Գուլանեանի գրասենեակը յայտնելու, թէ կորսնցուցած էր Արտաքին Գործերու Նախարարութեան իր պաշտօնը, վտարած էին զինք, որովհետեւ առանց արտօնութեան Ջանկեզուր գացած էր, ամբողջ էութեանս մէջ գոհունակութեան մը զառածիլը կը զգայի:

Վերադարձին, երբ սեղանին վրայ աշխատանքէ դադարեցման պաշտօնական գիրը գտած էր, ամերիկահայ երիտասարդը վիրաւորուած էր խորապէս: Երբ ահագին զոհողութիւն յանձն առնելով եկած էր հեռաւոր Ամերիկայէն, եկած էր ծառայելու Հայրենիքին, եկած էր օգտակար ըլլալու, եկած էր ետին թողլով հանգրուանէտ պայմաններ, ահաւասիկ թէ ինչպէ՛ս վարուած էին հետը, ինչպէ՛ս կը վարձատրէին զինք:

Ուրախ էի ես: Վերջապէս լրջութիւն յայտնաբերող արարքի մը մասին պիտի վկայէի: Ահաւասիկ նախանշան մը, թէ Հանրապետութիւնը պիտի չմնար ենթակայ կամայականութեան քմայքներուն, ժամանակին հետ պիտի կազմուէր խաւը ա՛յն մարդոց, որոնք պետութեան շահերը գերադաս պիտի համարէին անձնական շահերէ, պաշտպանէին Հանրապետութիւնը ի գին ամէն բանի:

Կը ցաւէի երիտասարդին համար, ուրախ էի սկզբունքի հաշւոյն:

Երբ կ'իմանայի, թէ կային Սփիւռքահայ անոպայ մարդիկ, որոնք իրենց տուներուն հիմայքով կը խաբէին Երեւանցի պարմանուհիներ՝ զանոնք առաջնորդելով դէպի մեղքի կածաններ, կը գայթակղէի: Կը տխրէի, երբ կ'իմանայի նաեւ, թէ երեւանցի հայ աղջիկներ կ'երթային այլ երկիրներ, կ'երթային մինչեւ Հալէպ, կ'երթային արատաւորելու Հայուհիի առաքինութիւնները, կը դառնային զոհը անմաքուր դրամի հետապնդումին:

Հեղ մը կ'ուրախանայի, հեղ մը կը տրխրէի, զգացական աշխարհս ենթակայ չէր թուաբանական կանոնի, *առաւել*-ը չէր ջնջեր *նուազ*-ը, ապրումներս կը կուտակուէին իրարու վրայ, ներաշխարհիս մէջ կը կազմուէր խառնաժխոր վիճակ: Կ'ուրախանայի նոյնիսկ երբ շրջագայութեան աշխատող լոյսեր կը տեսնէի, կարմիր, դեղին, կանաչ, կ'ուրախանայի, երբ Տրամադիկական թատրոնի սրճարանին կից, աւազանին մէջ լողացող փուարթմանուկներ կը նկատէի, երբ մաքսատան կշիռքը իր պաշտօնը կատարելու վիճակին մէջ կը գտնէի:

Ու ահա կը խանգարուէր սենեակիս հեռաձայնը, կը տեղեկացնէի յարկի պատասխանատուին: Կը տեղեկացնէի կը հասնէին երեք մասնագէտներ:

Անկողնիս վրայ երկարած, նայուածքս բարձրացնելով լրագրիս վրայէն, թերահաւատութեամբ կը նայէի երեք մասնագէտներուն, անոնց ճիգը կը դառնէի ապարդիւն: Խանգարուած ամէն բան պէտք է մնար խանգարուած, ա՛յդ էր ընդունուած կարգը: Կոտրած աթոռները, պայթած խողովակները, քանդուած ճամբաները պէտք է մնային կոտրած, պայթած, քանդուած: Ու ահա, երկարատեւ աշխատանքէ մը ետք, կը մեկնէին անոնք: Կը մեկնէին, քիչ ետք, հրա՜շք, կը լսէի հեռաձայնիս կանչը:

- Ալօօօ:

Փորձ մըն էր, իմացնելու նաեւ, թէ հեռաձայնը նորոգուած էր:

Ուրախ էի անգամ մը եւս:

Զնչին բաներ, մեծ բաներ…:

- Եթէ ես այստեղ չըլլայի, պիտի ծաղրէիք Սփիւռքահայերը, ո՞չ - հարց կու տայի անգամ մը խնճոյքի մը սեղանին վրայ, երբ կը ստանայի դրական պատասխան, կը յիշէի Պոլսոյ *Հոսհոս*ներուն եւ Թիֆլիսի *Հենցումենց*ներուն փոխադարձ ծաղրանքները, կը տխրէի, ինքնամաքրումի միջոց կը նկատէի ո՛չ թէ փոխադարձ քաշքշուքը, այլ *սեփական* թերութիւններու ձաղկումները:

Արդէն ունէի արեւելահայերէնին արեւմտահայերէն խառնող կարգ մը խօսակիցներ, կար հակառակ պարագան ալ, երկու փորձերն ալ ձախող, պահ մը կ'ունենայի մտածումը, թէ ահա այդ ձախողութենէն է որ ծնունդ պիտի առնէր նոր լեզուն, նոր հայերէնը, որ, օտարացումի փոխարէն, պիտի միացնէր երկու թեւերը նոյն ժողովուրդին, համահաւասար ներդրումով՝ ըլլար սեփականութիւնը երկուքին:

Կ'ուրախանայի, երբ կարգ մը թերթերու մէջ դասական ուղղագրութեամբ յօդլեզուն, նոր հայերէնը, որ, օտարացնելու՝ կ'ըլլար ամբողջական երբ կը հանդիպէի ամբողջ դասական ուղղագրութեամբ տպագրուած թերթերու:

Դէպի Սեւան, Երեւանի ելքին, *կենդանաբանական Այգի*ին առջեւ, ընկերակից մը կը խնդրէր ակնթարթ մը կեցնել կառքը, կ'ուզէր մտնել Այգի, վերցնել զանկին նկարները:

Կ'ուրախանայի:

Շաբաթ մը առաջ, այդ ընկերակիցը Այգի տարած էր իր զաւակը, տարած էր անոր վայրի կենդանիներ ցոյց տալու, զբաւարճութեան քանի մը պահ ապրեցնելու, յիշատակի նկար ունենալու համար, արուեստական վագրի մը քամակին՝ լուսանկարիչ մը նկարած էր մանուկը:

Ջախող էին նկարները, աժգոյն, բայց ի՛նչ կարեւորութիւն:

«Կենդանաբանական Այգի»ն սակայն կը տանէր զիս ետ, շուրջ քան տարի, մինչեւ այն օրը, երբ երեսուն տարի ցուցադրութեան դրուելէ ետք, նոյն այգիէն խոյս կու տար *Վոլա* անուանեալ փիղը: Ուժեղ էր Վոլա, հաւատք ունէր իր հսկայական ուժին հանդէպ, հանդէպ իր վայրի գեղեցկութեան: Իր վանդակին ճաղերը փրշրելով, ան ուզած էր ազատագրուիլ, եկած էր դուրս այգիէն, քալած Երեւանի փողոցներով, քանդած ինքնաշարժներ, արմատախիլ ըրած ծառեր, աւազով լեցուն բեռնակառքի մը դէմ ջարդած սեփական ժանիքները, կատղած աւելի, մինչեւ որ ապահովութեան հսկող մարդիկ որոշած էին խփել զայն, տապալել:

Խփած էին հսկայ Վոլան, տապալած վայրի գեղեցկութիւնը:

Մ. ՊԶԱՔՃԵԱՆ

ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ԿԻՊՐՈՍ

ՄԱՔՈՒՐ «ՑԵՂԱՅԻՆ ՄԱՔՐԱԳՈՐԾՈՒՄ» ՄԸ

ԱՐՄԷՆ ՄՈՒԹԱՖԵԱՆ

Ութ հարիւր տարիէ ի վեր, Կիպրոս կղզին անընդհատ օտար լուծի տակ եղաւ. Լատին (Լուսինեանք 1192 - 1489 ու Վենետիկ 1489 - 1570), օսմանցի (1570 - 1878), բրիտանական (1878 - 1960): Հակառակ այդ կացութեան, Կիպրոսը միշտ մնաց յունական հող մը, տեսակ մը հելլէնականութեան գոհարը: Թուրք փոքրամասնութեան մը գոյութիւնը այդ փաստը չկրցաւ փոխել. թէեւ Անգլիացիները ամէն ինչ ըրին այս Թուրքերը չփացնելու համար, անոնց վրայ յենեցան յոյն մեծամասնութեան տիրապետելու համար, անոնք օգտագործեցին իբր պատրուակ մերժելու համար Կիպրացիներուն խոր ցանկութիւնը՝ Յունաստանին միանալու։ Երբ կղզին դարձաւ անկախ՝ 1960-ին, Անգլիացիները պնդեցին որ Թուրքերը վարչութեան մէջ գլալի դեր ունենան, դեր մը որ անհամեմատական էր իրենց թիւին նկատմամբ (միայն 18%):

Այս անկախ կղզին մնաց յունական հող մը մինչեւ Թուրքիոյ ներխուժումը՝ 1974-ին ՄԱԿը- ու Անգլիան, որոնք երկրին ամբողջականութեան երաշխաւոր էին, առանց շարժելու ձգեցին որ Ամերիկացիներուն կողմէ այս գերազինուած բանակը գրաւէ կղզիին 40%-ը, հիւսիսային մասը: Սակայն այս գրաւման արդիւնք հողը չմիացուցին Թուրքիոյ: Ինչպէս միշտ, դիւանագիտականօրէն շատ աւելի խորամանկ եղան: Տասը տարուան մէջ, լուռ ու մունջ, կատարեցին ազդեցիկ «ցեղային մաքրագործում» մը (հարաւ Սլաւիոյ անկումէն ի վեր այս բառերը յաճախ կ'օգտագործուին): Բոլոր Յոյները աքսորեցին ու իրենց տեղը կուտակեցին Անատոլուէն տեղափոխուած գաղութներ: Յետոյ, հռչակեցին «Հիւսիսային Կիպրոսի Թրքական Հանրապետութիւն» անուան տակ «անկախ» Պետութիւն մը: Անշուշտ, Թուրքիայէն զատ ոչ մէկ Պետութիւն դեռ չճանչցաւ այդ «կատարուած իրողութիւնը», սակայն ժամանակը իրենց ի նպաստ կ'աշխատի:

150.000 բնակչութեան վրայ իշխող այս «Հանրապետութիւնը» ի՞նչ անկախութիւն կը ներկայացնէ: Նախ, դրամ չստեղծեց, թրքական լիրան կ'օգտագործէ: Դրօշ մը ստեղծեց, բայց ի՞նչ դրօշ. պարզապէս թրքական դրօշը առին ու կարմիրը եւ ճերմակը փոխանակեցին: Աւելի՛ն, բոլոր պաշտօնական շէնքերուն առջեւ երկու դրօշները քով քովի կը ծածանին: Իսկ ամէն տեղ, ամէն անկիւն, Աթաթիւրքին չարաշուք կերպարանքը, հակառակ անոր որ ինքը Կիպրոսի հետ գործ չունեցաւ, քանի որ իր ատենին կղզին բրիտանական գաղութ մըն էր: Տեղական արտադրութիւն գրեթէ չկայ, ամէն ինչ Թուրքիայէն կու գայ: Ի՞նչ անկախ Պետութիւն: Հիւսիսային Կիպրոս երթալու համար միակ ճամբան Թուրքիայէն է, քանի որ բաժանման գիծը շատ խիստ է ու հարաւէն, այսինքն «յունական մաս»էն անցք չկայ: Նիկոսիան իսկ երկուքի բաժնուած է, նախկին Պէրլինէն աւելի խստօրէն. այս վերջին պարագային մէջ գոնէ հարաւստնները (արեւմուտք) կրնային խեղճերուն կողմը անցնիլ...:

Թուրքիայէն Հիւսիսային Կիպրոս թռիչքը շատ աժան է, դիտմամբ՝ քաջալերելու համար ուղեւորները: Բայց կացութեան գիտակցելով իսկ, մարդ ապշած կը մնայ թրքացման աստիճանը տեսնելով: Մէկ յունական տառ չէ մնացած, ամէն ինչ թրքերէն գրուած է, բոլոր գիւղերուն անունները փոխուած են. տասնըհինգ տարուան մէջ հելլէնականութեան հազարամեակներ ջնջեցին: Սովորական տեսարան մը հետեւեալն է. հեռուէն յունական զանգակատուն մը, որուն մօտենալով մարդ կը նկատէ բարձրախօսներ, ու եկեղեցիին առջեւ գրուած է «cami» (մզկիթ) «1975-էն կամ 1976-էն ի վեր». շուրջը, քանդուած տուներ, որոնք կը պատկանէին յոյն բնտանիքներու, իսկ աւելի անդին նոր շինուած բնակարաններ, Անատոլուի գաղութներուն համար: Հիւսիսային յատկապէս յունական մաս մը արեւելեան Քարփազ թերակղզին էր. իբր թէ քանի մը Յոյներ մնացին, բայց խուզարկելով իսկ դժուար է զիրենք գտնել: Նաեւ, այդ թերակղզիին ծայրը գտնըւող Ս. Անդրէաս վանքը իբր թէ դեռ կը գործէ. երբ մարդ հոն կը հասնի, նախ ամայութիւն կը տեսնէ, յետոյ Թուրք զբօսաշրջիկներ, անկէ վերջ պէտք է երկու Թուրք զինուորներուն իր փաստաթուղթերը ցոյց տայ, ու եթէ բախտաւոր է՝ ծեր յոյն կին մը կը նկատէ, որ վանքին եկեղեցիին դուռը կը բանար: Այս է այդ դրախտային միջավայրին մէջ «գործօն յունական վանք» մը:

Ո՛վ կ'երթայ Հիւսիսային Կիպրոս: Բնակչութիւնը Թուրք է, իսկ զբօսաշրջիկները՝ գրեթէ բոլորը Թուրքիայէն եկած են. աժան արձակուրդ կ'անցընեն գրաւուած նախկին յունական պանդոկներուն մէջ ու կը վայելեն աւելի լայնախոհ մթնոլորտ մը քան իրենց երկիրը - կիները ազատօրէն թեթեւ հագուած են, սեւազգեստ իգական ուրուականներ բացարձակապէս չկան, խմելու ազդեցութիւնը գրեթէ աննկատելի է, խանութները լեցուն են ու ամէն տեղ դրամախաղեր կան:

Սակայն այս «Հանրապետութիւն»ը ուրիշ զբօսաշրջիկներ կ'ուզէ հմայել, քանի որ Թուրքիոյ օգնութենէն զատ՝ եկամուտի իր միակ աղբիւրն է այս: Եւ ի՛նչ կարելիութիւններ կան հոն...: Ապշեցուցիչ տեսարաններ, չտեսնուած ծով մը, մեղմ կլիմայ մը: Թէեւ այս բոլորը կարելի է նաեւ ըսել հարաւային մասին համար, բայց պատմական տեսակէտով գրաւուած մասը անբաղդատելիօրէն աւելի հարուստ է: Կղզիին յուշարձանները չորս խումբով կարելի է դասաւորել. հին յունական, ուղղափառ յունական, լատինական (Լուսինեան եւ Վենետիկ), թրքական: Նախ եւ առաջ նշենք որ, հակառակ Անատոլուի, թրքական յուշարձան գրեթէ չկայ Կիպրոս: Պարզ փաստի մը ցոլացումն է օսմանեան տիրապետութեան տակ կղզին երբեք չթրքացաւ, որոշ ձեւով Թուրքերը՝ իբր ժողովուրդ ու մշակոյթ, միշտ մնացին լուսանցքի վրայ, մինչեւ որ նենգամիտ Անգլիացիները զիրենք քաղաքականօրէն արժեւորեցին: Ուղղափառ յունական յուշարձանները (վանքեր, եկեղեցիներ, որմնանկարներ, ...) երկու կողմերը սփռուած են: Հին յունական բաժինին մէջ՝ արդէն գրաւուած մասը կը յաղթանակէ: Հոն կան Սալամին քաղաքի հոյակապ մնացորդները (թատրոն, բաղնիք, ...), ու քովը պեղումներով յայտնաբերուած Կիպրոսի ամենահին քաղաքը, Ալասիան: Բայց եթէ մնացած դասակարգին (լատին) ուշադրութիւն դարձնենք, գրեթէ բոլոր գլուխ-գործոցները հիւսիսային մասը մնացին: Լուսինեան թագաւորները կերտած էին սքանչելի գոթական տաճարներ, պալատներ, բերդեր, որոնց հպարտ դիմաստուերները մինչեւ հիմա կը վկայեն Կիպրոսի այդ «ոսկէ դարեր»ուն: Յիշենք ամէնէն տպաւորիչները. երեք լեռնաբերդերը՝ ծովուն դիմաց (Kantara, Buffavent, Saint-Hilarion), գոթական հրաշք Bellapaïs վանքը, Նիկոսիայի մայր տաճարը՝ Ս. Սոֆիա (օսմանեան գրաւումէն ի վեր մզկիթի վերածուած), Կիրենիա նաւահանգիստին ամրոցը, ու միջնադարեան Ֆամակուստան: Գրեթէ անվթար, տպաւորիչ, վենետիկեան պարիսպներով շրջապատուած, Ֆամակուստան, իր փոքր տարածութեան վրայ, կ'ընծայէ բազմաթիւ գոթական եկեղեցիներու մնացորդներ, ի մէջ այլոց՝ փառահեղ Ս. Նիկողայոս մայր տաճարը (ան ալ մզկիթի վերածուած՝ օսմանեան գրաւումէն ի վեր) ուր Լուսինեան թագաւորները, արդէն Նիկոսիա պսակուած, կը ստանային Երուսաղէմի խորհրդանշական թագը: Հիւսիսային Կիպրոսի լատինական այս յուշարձաններուն վրայ յաճախ կը նկատուի Լուսինեաններուն զինանշանը որ ԺԴ. դարուն վերջին տարիներէն սկսեալ ունի Հայոց Թագաւորներուն առիւծը:

Պէտք չէ կարծել որ Թուրքերը այս յուշարձաններուն վնաս կը բերեն: Ընդհակառակն, լաւ հսկողութիւն կը վայելեն, որովհետեւ երկու նպատակներու կը ծառայեն: Առաջինը, հարուստ անցեալ մը կը ներկայացնեն, որուն արդի Թուրքերը ինքզինքնին ժառանգորդ կը նկատեն (նոյնը Թուրքիոյ համար, ուր պաշտօնական տեսութիւնը «բնական շարունակութիւն» մը կը քարոզէ. Խեթ - Յոյն - Հռոմէացի - Բիւզանդացի - օսմանեան Թուրք): Երկրորդ նպատակը պարզ է. օտար, մանաւանդ արեւմուտքցի զբօսաշրջական հոսանք մը ստեղծել, որպէսզի թէ՛ դրամ մտնէ, թէ այդ ձեւով անուղղակի ճանաչում մը յայտարարուի: Այս աղտոտ խաղին ո՞վ կը մասնակցի. ճիշդ անոնք որոնք այդ ցաւալի կացութեան պայմանները ստեղծեցին. Բրիտանացիները: Ինչպէս բոլոր Պետութիւնները, բացի Թուրքիայէ, Լոնտոն պաշտօնականօրէն կը ճանչնայ միայն «Կիպրոսի Հանրապետութիւն»ը, այսինքն նախագրաւման կառավարութիւնը որ առայժմ փաստօրէն միայն հարաւային մասին վրայ կ'իշխէ: Ուրեմն, Լոնտոն չունի դեսպանութիւն՝ գրաւուած հիւսիսին մէջ, բայց ունի ներկայացուցչութիւն...: Լոնտոնի մէջ շատոնց գոյութիւն ունի Հիւսիսային Կիպրոսի զբօսաշրջական պաշտօնական գրասենեակ մը: Օդանաւերը իրաւունք չունին Լոնտոնէն ուղղակի Հիւսիսային Կիպրոս թռչիլ, բայց ոչինչ: Պոլիս կ'իջնեն, ու այնտեղէն ամենայն հանդարտութեամբ կը շարունակեն ու կը հասցնեն միամիտ զբօսաշրջիկներու հօտեր, որոնք ջերմօրէն ընդունուած են Կիպրոսի Թուրքերէն եւ կը վերադառնան գովելով տեղացիներուն հիւրասիրութիւնը (մանաւանդ որ անգլերէն լեզուն բաւական տարածուած է):

(Մնացեալը յաջորդով)

Ի՛ՆՉՈՎ ՓՈԽԱՐԻՆՈՒԵՑԱՒ ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Օգոստոսի սկիզբը Ռուսաստանի Ներքին Նախարարութեան հրապարակած վիճակագրութիւնները կ'ըսէին թէ 1992-ի առաջին եռամսեակին 12,6% նուազած էին հիմնադրամներու չարաշահումները, իսկ 7,9% պակասած՝ պաշտօնատարներու կաշառակերութիւնը: Այնքան գերիրապաշտ բնոյթ ունին այս տուեալները որ մամուլը հարկը կը զգայ զանոնք բացատրելու եւ կ'ըսէ թէ չարաշահումը, կաշառակերութիւնը պակսած է, որովհետեւ այլեւս սովորութիւն դարձած է սպառնալիքով եղած դրամաշորթութիւնը: Այդ սովորութիւնը ծաւալած է ընկերութեան գրեթէ բոլոր խաւերուն մէջ. մարդիկ այլեւս գիտեն թէ նախընտրելի է դրամաշորթ սպառնացողներու հետ համաձայնիլ, քան թէ բողոքի դիմել:

Այսուհանդերձ, պէտք չէ կարծել որ ռուսական Մաֆիա մը կայ ինչպէս՝ սիկիլականը կամ ամերիկեանը: Ներքին Նախարարութիւնը կ'ըսէ թէ կազմակերպուած խմբակներ 3000 հոգի կը մէկտեղեն: Մինչդեռ իրականութիւնը այն է որ ամէն մէկ շրջանի համար 200 - 300 սրիկաներու խումբեր կը ձեւանան: 15 հոգիով կարելի է ամբողջ թաղի մը տիրապետել. ատրճանակ մը ու քանի մը ընկեր բաւարար է որ մարդ հանգիստ պայմաններով կեանքը շահի:

Համայնավարութեան եօթը տասնամեակին, տնտեսութեան սեփական ամէն գործունէութիւն մարդկութեան դէմ ոճիր կը նկատուէր: Ապրանք մը գնել ու ապա շահով ծախել զայն, ընկերութեան դէմ շարժումի իմաստ ունէր: Խորհրդային մարդիկը ծափահարեցին մահապատիժը վաճառականներու որոնք որպէս խափանարար ներկայացուեցան: Այդ տարիներուն կուսակցութեան բառամթերքին մէջ մաֆիան հոմանիշ էր առեւտրական գործունէութեան:

Վերակառուցումով ու բռնատիրութեան ջնջումով երկիրը մատնուեցաւ իշխանութեան ամբողջական բացակայութեան մը: Երէկ ամէն բան արգիլուած էր, այսօր կատարեալ անիշխանութիւն է: Ներկայիս ոչ ոք գիտէ թէ վաղը քաղաքացիական պատերա՞զմ կը ծագի, թէ սովը կը տիրապետէ երկրին, կամ բռնակալութիւնը ետ կու գայ: Համայնավարութեան շրջանին մարդիկ չէին գիտեր թէ ինչ ընեն իրենց դրամը. ներկայիս ամսաթոշակը միայն առաջին շաբթուան կը բաւէ:

Մոսկուայի շուկաներուն մէջ փճացած ելեկտրալամբեր ալ կը ծախուին, բաւական բարձր գիներով: Ինչո՞ւ: Փոխարինելու համար առողջ լամբերը որոնք կը գողցուին ամէն օր, աշխատողներուն կողմէ. անոնք, որպէսզի յայտնի չըլլայ գողութիւնը, առողջներուն տեղ կը դնեն փճացած լամբերը ու հանգիստ սրտով կը մեկնին: Նման արարք մը կուլակի ուղեգիր ունենալու բաւարար պատճառ էր քանի մը տարի առաջ, ինչ որ կը թարգմանուէր բազմաթիւ տարիներու արգելափակումով, որպէս տնտեսական ոճրագործութեան պատիժ:

Տնտեսական փոթորիկներուն մէջ կանգուն մնալու լաւագոյն հնարը իր սեփական ձեռնարկութիւնը ունենալն է. թէեւ ատիկա ո՛չ ամէն ոքի համար: Մաշա որ ուզած է փորձել այդ ուղղութեամբ իր բախտը, հրաժարած է, լսելէ ետք պաշտօնատարի մը հայրական խրատը. այս վերջինս զգուշացուցած է զայն որ հազիւ գործը բացած, իր ճամբուն վրայ պիտի գտնէ յելուզակներ որոնք սպառնալիքով դրամ պիտի պահանջեն իրմէ: Ատիկա է յատուկ ձեռնարկատէրերու 70%-ին գոյութեան գլխաւոր պայմանը: Մերժողները չեն սպաննուիր. իրենց գործատեղին կը հրդեհուի: Շատեր աւելի խոհեմութիւն կը նկատեն համաձայնիլ այդ շահագէտներուն հետ ու կը սակարկեն. ընդհանրապէս շահուն 20%-ով կը վերջանայ հարցը: Կարեւոր գումար է ատիկա, սակայն եթէ նկատի առնուի որ այդ գործատէրերը տուրք չեն վճարեր, անբնական չի թուիր:

Մոսկուան եւս ինչպէս Ռուսաստանի մնացեալ մասը, անհաւասար շրջաններու բաժնուած է, որոնց ամէն մէկը իր տիրակալն ու փոքրաւորները ունի. հարիւրաւոր, հազարաւոր մաֆիաներ բաժնած են ամբողջ երկիրը: Պէտք չէ հարցնել թէ ո՞վ է շքեղ ինքնաշարժի մը մէջ բազմած քսան տարեկան երիտասարդը որ հեռաձայնով կը խօսի: Անոնցմէ մէկն է ան որ ատրճանակը գրպանը, ոստիկանները թեւին տակ ամփոփած ու գլուխը գաղափարներով լեցուն կարելի լիութեամբ կը ջանայ ապրիլ կեանքը որ գիտէ թէ բաւական երկար պիտի չըլլայ իրեն համար: Այսօր, մարդկային կեանք մը հազար Ռբ. կ'արժէ Մոսկուայի մէջ. բռնատիրական ամէնէն դէշ օրերուն իսկ այսքան չէր աժանցած ան: Այսուհանդերձ, պէտք չէ կարծել որ քաղաքը Նիւ Եորքի վերածուած է: Մարդիկ տակաւին պաշտպանած են որոշ հին արժէքներ: Քաղաքը կրնայ Պէյրութի տարբերակ մը ըլլալ ուր բազմաթիւ մաֆիաներ կը տիրեն: Գող շուկայ մը, օրինակ, կրնայ երկար ատեն ազերի կամ չէչէն աւազակախումբի մը հակակշռին ենթարկուիլ: Նոր մաֆիա մը կրնայ յետոյ շուկան իր իշխանութեան տակ առնել ու շահերու բախումը կը վերջանայ կռիւներով, նոյնիսկ մահերով:

Խորհ. Միութիւնը կուսակցութեան կողմէ կը ղեկավարուէր. անոր անկումէն ի վեր ոչ մէկ կառոյց փոխարինած է զայն. եւ որովհետեւ բնութիւնը կը խորշի պարապութենէն, նախնական վայրագութիւնն ու ուժի օրէնքը լեցուցած են զայն գոնէ առայժմ:

Ա. Թ. Թ.

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԲԱԺԱԿԱՃԱՌԸ ՏԽՈՒՐ ԵՆ

Այս մատնանշումը կու գայ Լոնտոնի «Էքոնոմիսթ»էն. ան կ'անդրադառնայ ֆրանսական գինիներու ոչ փայլուն հանգամանքներին: Մինչդեռ, Մաասթրիխթով ծանրացած մթնոլորտը լաւ պիտի ըլլար թեթեւցնել մէկ-երկու բաժակ ձեռնելով: Սակայն, ի՞նչ ընել որ ֆրանսական գինիի մարզն ալ բաւական գորշ գոյներով կը ներկայանայ: Ճիշդ է որ բերքը առատ է, սակայն ինչո՞ւ պահանջքն ու գիները կը նուազին: Պօժոլէն օրինակ, վերջին երկու տարուան գինեգործ մէկ երրորդով կը վաճառուի չառեւու կողմէ: Գիներու գեղչը կը բացատրուի պահանջքի նուազումով որ արդիւնք կը նկատուի մաքրակենցաղ ընթացքի մը հետամտութեան. մարդիկ կը ջանան խուսափիլ ալքոլէն: Իսկ արտադրողները կը յանդգնին որ չեն կրցած սպառել 1988-ի, 1989-ի եւ 1990-ի բարձրորակ մթերքները: Կան նաեւ վիճակագրական տուեալներ. ֆրանսացիները որոնք 1957-ին մարդ գլուխ տարեկան 130 լիթր սեղանի գինի կը սպառէին, այսօր հազիւ 50 լիթր կը խմեն: Միւս կողմէ եռապատկուած է անցի բարձրորակ գինիին սպառումը:

Պօժոլէն զեղչած է գինը, 1989-ին եւ 1990-ին մեծ սպառում ունենալէ ու գիները բարձրացնելէ ետք: Այդ շրջանի գինեգործները բողոքի դիմած են Ազգ. Հիմնարկի այն որոշումին դէմ որ կը նախատեսէր բերքին քանակութիւնը նուազեցնել, խուսափելու համար գերարտադրութենէն ու գիներու զեղչէն: Շատեր չամաչութեամբ այդ բողոքը Մաասթրիխթով ջանացած էին բացատրել:

Անցեալ գարնան յապաղած սառնամանիքը վնասած էր Պորտոյի շրջանին ուռենիքը տկար էր: Այսուհանդերձ, արտադրումը կը պահէ իր մակարդակը, հակառակ գիներու թեթեւակի բարձրացումին: Նոյնիսկ շշուկներ տարածուած են այն մասին թէ որոշ մեծ դղեակներ առժամի ծախած են իրենց բերքին մնացեալ մասը:

Ֆրանսայի այգեգործութիւնը բախտ չէ ունեցած նաեւ շամփաներու տեսակէտէն. տնտեսական տագնապին ու կենաց խորթեւու պատճառներն ալ պակսած են Ծոցի պատերազմէն ու տոլարի տատանումներէն ի վեր: Շամփաներու պահանջքն ալ պակսած է թէ՛ ներքին, թէ՛ արտաքին շուկային վրայ:

Վերջին տարիներու յաջորդական բառերի բերքէն ետք շամփաներու մթերքները իրենց տեղը կը մնան: Որպէսզի գիներու զեղչ մը անխուսափելի չըլլայ, առաջարկուած է բերքին քանակութիւնը պակսեցնելու ճամբան: Թերեւս նաեւ մէկ տարիէն 14-15 ամսուան բարձրանայ արտադրութիւնը պահելու ժամանակաշրջանը: Այս պայմաններուն մէջ, անհրաժեշտ է որակը բարելաւել, իսկ գիները անփոփոխ պահել:

ՔԱՂՀԱՆ

ՎԵՆԵՏԻԿԻ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ ԱՄԱՌՆԱՅԻՆ ԽՏԱՑԵԱԼ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ

ՕԳՈՍՏՈՍ 1992

ՄԱՄԼՈՅ ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Վենետիկի Համալսարանի Հայ Լեզուի եւ Մշակոյթի ամառնային խտացեալ դասընթացքը, կազմակերպուած՝ Վենետիկի Համալսարանի Եւրասիական Ուսումներու բաժանմունքի եւ Պօ-Արաքս Մշակութային Ընկերակցութեան համագործակցութեամբ, սկսաւ Օգոստոս 3-ին եւ վերջ գտաւ 24-ին: Քննութիւնները տեղի ունեցան Օգոստոս 25-ին: Դասընթացքին մասնակցեցան Եւրոպայի, Ամերիկայի եւ Միջին Արեւելքի 11 երկիրներէ 65 հոգի, մեծ մասամբ համալսարանական ուսանողներ, որոնց կողքին՝ նաեւ պաշտօնեաներ, ազատ ասպարէզի գործիչներ, համալսարանի դասախօսներ:

Խումբը կը բնակէր Վենետիկի Համալսարանին՝ քաղաքին կեդրոնէն 15 վայրկեան հեռաւորութեան վրայ գտնուող Մարղերայի Ադրիատիկ հանրակացարանին մէջ: Ճաշ եւ ընթրիք կատարուեցան Համալսարանին հետ պայմանաւորուած ճաշարաններու մէջ:

Դասընթացքը տեղի ունեցաւ հինգ մակարդակներու վրայ: Ուսուցչական կազմը բաղկացած էր հետեւեալ անձերէն.- Փարիզէն Մեսրոպ Ադամեան, Յարութիւն Գէորգեան, Մկրտիչ Մանուկեան, Պարէտ Մանոք, Ռուբէն Նաճարեան, Մարկ. Նըշանեան, Արեգնազ Շէն, Կարապետ Տաքէսեան, Աթէնքէն՝ Մարօ Քիւրքճեան, Պէյրութէն՝ Գրիգոր Շահինեան, Հալէպէն՝ Ալիս Գույումճեան, Վենետիկէն՝ Հ. Լեւոն Զէքիեան, որ նաեւ վարիչն էր:

Դասընթացքի քարտուղարութիւնը կը վարէին Անահիտ Աբրահամեան եւ Արփինէ Նազարեան, օժանդակ ունենալով Արա Աբրահամեանը եւ Շարիզ Կարապետեանը:

Բացի առօրեայ ընթացիկ դասաւանդութիւններէն, տեղի ունեցան դասախօսութիւններ եւ կլոր սեղաններ: Այս տարի մասնաւոր հրաւէրով դասընթացքին իբր այցելու դասախօս կը մասնակցէր միջազգային ճանաչումով պատմաբան եւ բիւզանդագէտ Կարէն Իւզբաշեան, որ ներկայի երեսփոխան է ՀՀ Խորհրդարանին եւ նախագահը՝ Միջազգային Մշակութային Կապերու կառավարական նորակազմ Կոմիտէին: Փրոֆ. Իւզբաշեան դասախօսեց Հայաստանի ներկայ իրադրութեան՝ ինչպէս նաեւ հայ պատմութեան եւ մշակոյթի դարերու ընթացքին բնորոշիչ իւրայատուկ երեւոյթներու մասին: Միւս հիւր դասախօսն էր Փարիզէն Արամ Քերովբեան, որ տուաւ երկու դասախօսութիւն հայ երաժշտութեան մասին: Իւրաքանչիւր դասախօսութիւն կրկնուեցաւ նաեւ ֆրանսերէն եւ անգլերէն լեզուներով: Դասախօսութիւններ կատարեցին նաեւ Հ. Լ. Զէքիեան, Կ. Տաքէսեան, Մ. Նշանեան եւ Ճուստօ Տրայինա:

Տեղի ունեցան խմբական պտոյտներ: Առաջինը՝ յատկացուած Ս. Ղազարի, ուր խումբը դիմաւորուեցաւ Միաբանութեան Ընդհանուր Առաջնորդ Հ. Վրթանէս Վրդ. Ուլուհոճեանի կողմէ: Յաջորդաբար այցելութիւն կատարուեցաւ Վենետիկի հայկական պատմական յիշատակներուն կամ Ալիշանի ասոյթով՝ Հայ-Վենետին: Հուսկ՝ միօրեայ զբօսապտոյտ մը տեղի ունեցաւ հիւսիսային Իտալիոյ բնութեան ամէնէն հրաշագեղ վայրերէն Կարտ լիճի ափերը:

Վերափոխման կիրակին, ամբողջ խումբը ներկայ գտնուեցաւ Ս. Ղազարի հանդիսաւոր պատարագին: Իսկ Օգոստոս 9 եւ 23, կիրակի օրերը, այլեւս աւանդութիւն դարձած սովորութեան մը համաձայն՝ Հ. Լեւոն Վրդ. պատարագեց ու քարոզեց Վենետիկի Հայոց պատմական Ս. Խաչ եկեղեցիին մէջ:

Դասընթացքի արձանագրութիւններու եկամուտը եղաւ 39.940.000 լիրէթ, իսկ ծախքերը հասան 37.700.000 լիրէթի. ինչպէս նախընթաց տարիներուն, նաեւ այս տարի Վենետեան Նահանգի վարչութիւնը, համալսարանական կառոյցներուն ճամբով՝ որոնք կը հիւրընկալեն այս դասընթացքը, կատարած է շուրջ 12.700.000 լիրէթի նպաստ մը, բացի նոյնինքն կառոյցներուն տրամադրութեան դրուելէն, որ գործնականօրէն անգնահատելի է:

Գ. Կիւլպէնկեան Հիմնարկը այս տարի եւս տրամադրած է երեք կրթաթոշակ: Երեք կրթաթոշակ տրամադրուած է նաեւ Իտալիոյ Հայոց Միութեան կողմէ:

1993-ի դասընթացքին արձանագրութիւնները կը բացուին յառաջիկայ Նոյեմբերին եւ կը փակուին 1993-ի Մայիս 15-ին: Պայմաններու մասին պիտի կատարուի առանձին հաղորդում մինչեւ կաղանդ: Բոլոր հետաքրքրուողներէն կը խնդրուի որ դիմեն անձամբ եւ գրաւոր կերպով հետեւեալ հասցէին՝ նշանակելով նաեւ իրենց հեռաձայնի ու եթէ ունին՝ հեռապատճէնի թիւը.-

CORSO INTENSIVO DI ARMENO
Dipartimento Studi Eurasiatici
S. Polo 20 35 — 30125 Venezia (ITALIA).

Կարելի է գործածել նաեւ հեռապատճէնի հետեւեալ թիւը՝ (41) 52 07 737:

Կ'օգտուինք առիթէն խնդրելու համար հայ գրականութեան եւ մշակոյթի վերաբերող գիրքերու բոլոր հեղինակներէն եւ հրատարակիչներէն՝ որ հաճին մէկական օրինակ ուղարկել Վենետիկի Համալսարանի հայագիտական ամպիոնի գրադարանին, ինչ որ մեծապէս պիտի նպաստէ դասընթացքի մասնակցողներուն:

ՎԵՆԵՏԻԿԻ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ
ՀԱՅ ԼԵԶՈՒԻ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ
ԱՄՊԻՈՆ

ԳՈՂՑՈՒԹԻ ԳՈՂՑՈՒԹ

ՆԻՒ-ՃԸՐԶԻԻ (Թենըֆլայ) մէջ, Սեպ. 5-ին գումարուած է ՌԱԿ-ի Արեւելեան Ամերիկայի եւ Գանատայի 72րդ պատգամաւորական ժողովը, որուն կը մասնակցէր Հայաստանի Ռամկավար Ազատական կուսակցութեան վարչութեան նախագահը՝ Ռուբէն Միրզախանեան, որ նաեւ գլխաւոր բանախօսը եղած է: Ժողովի աւարտին ճաշ մը տեղի ունեցած է եւ նաեւ առաջին անգամ ըլլալով Թ.Մ.Մ.եան Սամի եւ Անի Թոթահ նորահաստատ մրցանակը տրուած է Փրոֆ. Վահագն Տատրեանի: Ճաշը հովանաւորութիւնը վայելած է առաջնորդ Խաժակ Եպիսկ. Պարսամեանի, որ եւ լոյթ ալ ունեցած է: Յանուն կազմակերպիչ յանձնախումբին բարի գալուստ մաղթած է Ներսէս Պապայեան: Հանդիսավարութիւնը յանձնուած էր Թ.Մ.Մ.եան կեդրոնական վարչութեան ատենապետ Տոքթ. Գէորգ Քէշիշեանի: Մրցանակակիրը ներկայացուցած է Երուանդ Ազատեան, յիշելով թէ Սամի եւ Անի Թոթահ այս հիմնադրամը հաստատած են հայանպաստ գործունէութեան համար: Եկամուտին մէկ մասը պիտի նուիրուի հետազօտութեան, միւս մասն ալ, երկու տարին անգամ մը, պիտի նուիրուի հայ անձնաւորութեան մը որ լաւագոյնս ծառայութիւն մատուցած ըլլայ հայ ժողովուրդին: Փրոֆ. Տատրեան շնորհակալութիւն յայտնած է:

Ա ՕԿԷ ԱՆԿԷ

ՇՈՂԱԳՈՐԾՈՆ ՎՏԱՆԳԸ 50 ՄԻԼԻԱՌ ՖՐԱՆՔ Կ'ԱՐԺԷ

Շողագործօն մեծագոյն լիճը կը գտնուի Եւրոպայի սրտին վրայ, Գերմանիոյ հարաւ-արեւելեան շրջանին մէջ: Ան մէկն է շողագործօն թափօններու բազմաթիւ կուտակումներէն որոնք ցրուած են նախկին Արեւելեան Գերմանիոյ մէջ որ երկար ատեն ուրանիոմ արտածող երրորդ երկիրն էր, Միացեալ-Նահանգներէն եւ Գանատայէն ետք: Գերմանիոյ ուրանիոմը կը ղրկուէր Խորհ. Միութիւն որ հաւասար բաժին կը վերցնէր անկէ: Այս համաձայնութիւնը Խորհ. Միութեան կողմէ չեղեալ համարուեցաւ գերմանական միացումէն առաջ: Հիմա Գերմանիա 50 միլիառ ֆրանքի կը կարօտի վերոյիշեալ շրջանի շողավարակ վտանգը չէզոքացնելու համար:

ՅՈՒՇ ԻՐ ՄԱՀՈՒԱՆ 18-ՐԴ ՏԱՐԵԼԻՑԻՆ

Շահան Շահնուր

ԱՌԱԻՕՏԵԱՆ ՇԵՓՈՐ

– 6 –

Ահաւասիկ դեղարանին երկու ցուցափեղկերը եւ ահաւասիկ անոնց մէջ դրուող երկու մեծ ջրագունդերը: Ձախ կողմինը դեղին, աջ կողմինը կապոյտ: Իր պարապ դեղարանին մէջ կեցած՝ Արթաքի էֆէնտի կը նայի անոնց փոխն ի փոխ եւ կը խորհի որ արեւի ճառագայթները ժամ դառ մը կուտան իրեն այսօր: Անոնք կ'իյնան դեղին ջրագունդին վրայ, լոյսն կը հրկիզեն եւ գունդը կը ճաճանչէ մեծ աղմուկով: Բայց կապոյտը երբեք այսպիսի այցելութիւն չընդունիր, դէմի տուներէն մէկ քմահաճոյքին պատճառաւ: Հազիւ թէ, ան ալ տարուան մէկ եղանակին, ճառագայթները կը շոյեն կէտ բախտ ջրագունդին փայտէ պատուանդանը: Ոչ աւելի: Ու մարդ չի գիտեր թէ ինչ ճանաչում պիտի ունենայ կապոյտն ալ եթէ վառի, թէ ինչ տեսակ բոց մը կայ անոր մէջ պահուած, թէ ինչ կարգի արեւ մը կայ անոր ծոցը: Մարդ չի գիտեր եւ պիտի չգիտնայ մինչեւ այն օրը երբ հրաշքով մը ճառագայթը այցելէ անոր ալ: Եւ դեղագործը կը խորհի որ եթէ անակնկալ դէպքեր այսպիսի հրձիգ ճառագայթի մը դեր չկատարէին, ինք միշտ պիտի շարունակէր անգիտանալ խուկութիւնը թէ՛ Ազատնիին եւ թէ Աւետիսին: Եւ սաստիկ տրտմեցաւ խորհելով որ եթէ երբեք ինք չէր ճանչցած իր շուրջինները, անոնք ալ բնաւ չէին կրցած զինքը ճանչնալ իր խուլութեանը մէջ: Ամէն ոք զինքը կը նկատէր սովորական խանութպան մը, սրամիտ եւ հեզնող մէկը, կարճ խօսքով գոմիճ Արթաքին: «Բայց ես ո՛ւրիշ մարդ եմ» ըսաւ դեղագործը եւ յետոյ ընդունեցաւ որ ինքն ալ յանցաւոր էր քանի որ փոխանակ Աւետիսի մը պէս անկեղծօրէն յայտնելու իր մտածումները, կեղծած էր իր ամբողջ կեանքին մէջ եւ գոհացած մենախօսութեամբ: Բանտարկուած էր ինքն իր մէջ. երկար ատեն կայ որ այլեւս դիւրութեամբ կը տանէր այդ վիճակը քանի որ սովորութիւն եղած էր: Ինք որ կը շրջէր խանութին մէջ դեռնի քարերուն կազմած խաչերուն վրայ կոխելով, խոստովանեցաւ որ անհունապէս մեծ է ցկեանս բանտարկեալներու թիւը: Արդէն ամէն ոք առանձին կամ նուազ բանտարկեալ մըն է, մտածեց եւ հոգիները մէկզմէկէ բաժնող պատուարները դտաւ անխորտակելի: Միայն ճառագայթն է որ ատենը անգամ մը եւ մասամբ... Եւ որովհետեւ քիչ մը շատ խօսքը ըրած էր ճառագայթի, ժպտեցաւ դեղագործը եւ մտածեց ուրիշ խանութպաններու վրայ որ կեանքի նոյն բնութիւնները բացատրելու համար տարբեր խորհրդանշաններ պիտի առնէին: Մսավաճառը թերեւս իր դանակները, դերձակը թերեւս իր կոճակները:

Երկարօրէն մտածեց Արթաքի էֆէնտի եւ հակառակ այն թեթեւ գլխու ցաւին որ սկսած էր զինքը նուաճել, հպարտացաւ իր հոգիին առանձնութեամբ, անոր մէջ տեսնելով մեծութեան մը բացարձակ ապացոյցը: Առանձնակեացները եւ բանտարկեալները աւելի զօրաւոր են մտածեց, քան թէ օրինակ իր կինն ու Ազատնին: Եւ այդ իսկ պատճառաւ ինք պարտաւորութիւնը ունէր այդ տկարները պաշտպանելու: Բընութիւնը տարօրինակ է ըսաւ. անպայման տկարին քով ինծի պէս գերմարդ մը կը դնէ եւ գերմարդը կը թողու առանձին: Այսպէս խորհեցաւ դեղագործ Ինճէյեան էֆէնտի եւ իր ըսածը հաստատելու համար մտածումին առջեւ բերաւ իր քոյրը, Արմէնը, որ միևնակ մնացած էր, մինակ մեծցուցած էր իր մանչը: Գերմարդ: Բայց մտածեց մանաւանդ Բենիկին, այն սարսափելի Բենիկին որ ոչ ոք ունէր աշխարհի վրայ: Գերմարդ:

Եւ յանկարծակի վճիռ մը...

Եւ յանկարծակի վճիռ մը արձակեց դեղագործը: Բացարձակ եւ անյետաձգելի որոշումը տուաւ ջրագունդերուն տեղը փոխելու: Այսօ՛ր իսկ կապոյտը պիտի տանի դեղինին տեղ, եւ դեղինը պիտի բերէ կապոյտին տեղ: Անպայման պիտի ընէ վա՛ղն իսկ:

.

Այլեւս Արթաքի էֆէնտիի մէջ մտերիմ մը գտած ըլլալով՝ Ազատնի անոր կը պատմէր շատ բան ու կը հանգչէր կարծես: Միայն չէր համարձակեր ըսել թէ օրուան մէջ կայ պահ մը որ ամէնէն աւելի դժնդակն է իրեն համար: Ձէր ըսեր թէ երբոր արեւը ծագի՝ հրշէջ զօրանոցէն առաւօտեան շեփոր մը կը հնչէ: Արթաքի էֆէնտի չէր գիտեր թէ առաւօտեան շեփոր մը կը հնչէ: Թէ ան տղայական ու անկապակից բաներ կ'ըսէ եւ երդում-պատառ կ'ըլլայ ըսածին ճշմարտութեանը վրայ, հակառակ անոր որ դարունը մեռած է: Թէ Ազատնի կը սարսռայ վերմակին տակ եւ կը կծկուի փիսիկի մը պէս, որովհետեւ մինչե՛ւ իր ոսկորներուն ծուծը կը մտնէ ձայնը: Որովհետեւ միշտ ուժով կը փչէ Աւօն:

Ազատնի վերմակին եզրը կը սեղմէր իր բերնին վրայ, որպէսզի չլայ: Կու լար, գրեթէ միշտ:

(Շար. 19 եւ վերջ)

(Շար. Ա. էջէն)

հայ 20 մարտիկներ մեռած են եւ 7-ը՝ վիրաւորուած :

Ստեփանակերտի, Ասկերանի վրայ ինկած ռումբերէն 4 մեռեալ կայ եւ 19 վիրաւոր :

**

Կիրակի օրուան ռմբակոծումներէն Գորիսի շրջանը, Տեղ գիւղը 7 բնակիչ մեռած են (հինգը՝ նոյն ընտանիքէն), երեք հոգի վիրաւորուած են եւ նիւթական բազմաթիւ վնասներ կան : Ռմբակոծումները շարունակուած են Երկուշաբթի օր Գորիսի շրջանի Կոռնիձոր, Խնածախ, Արարատ՝ Երասխ, Սիսիանի Շաղաթ եւ Վայքի Բարձրունի գիւղերը :

**

Ուրբաթ, Սեպ. 18-ին, մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին պաշտպանութեան մարզի պետական նախարարի պաշտօնակատար՝ Վ. Մանուկեան յայտարարած է որ Հայաստանի ապագայի բանալին Արցախն է, հիմնական հարցը, որուն պատճառաւ կրկին վերադարձած է պետական կառոյցներու :

**

Սեպ. 14-էն 18, Ժընեւի մէջ տեղի ունեցաւ «Մարդկային Իրաւանց Համաշխարհային Համագումար»ին նախապատրաստական երրորդ ժողովը, որուն Հայաստանի կողմէ կը մասնակցէին Ռաֆայէլ Պապայեան, Գերագոյն Խորհուրդի մարդու իրաւունքներու Ցանձնաժողովի նախագահ եւ Զաւէն Սինանեան Արտաքին նախարարի խորհրդական : Նախապատրաստական չորրորդ ժողով մըն ալ տեղի պիտի ունենայ Մարտ ամսուն, մինչ գլուխ հանելու համար օրակարգը, բայց, կը թուի որ յատակ ոչինչ կարելի եղած է ձեւաւորել եւ ընդհ. խառնիճաղանճի մը պատկերը միայն պարզուած է : Սկզբունքով բուն ժողովը, այսինքն՝ համագումարը, տեղի պիտի ունենայ Յունիսին՝ Վիէննա :

**

Հայաստանի անկախութեան Ա. տարեդարձին առթիւ, Սեպ. 21, Երկուշաբթի օր տեղի ունեցած է ցանդուածային վազքարշաւ որուն մասնակցած են Հայաստանի բոլոր քաղաքներն ու շրջանները ներկայացնող տարբեր տարիքի աւելի քան 1800 կաղդուրիչ վազքի սիրահարներ, որ Հանրապետութեան հրապարակէն գլխաւոր փողոցներէն անցնելով հասած են Հրազդան մարզադաշտ : Մրցումներու մասնակցողներուն նիւթական մրցանակ յանձնած է Ֆրանսահայ Ալեքսան Մանուկեան, որ Հայաստան ժամանած էր օժանդակութիւն կատարելու համար զոհ գացած ֆետայիներու ընտանիքներուն :

**

Սեպ. 18-ին, Ուրբաթ օր, Ագարակ գիւղին մօտ (Աշտարակի շրջան) անծանօթներու կողմէ սպաննուած է Աշտարակի շրջանային Խորհուրդի գործադիր մարմնի նախագահը՝ Յովհաննէս Սուքիասեան եւ իր վարորդը՝ Վարուժան Աբրահամեան : Յովհ. Սուքիասեան 37 տարեկան էր :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՏԻԱՐՊԷՔԻՐԻ մէջ, Կիրակի օր սպաննուած է քիւրտ լրագրող եւ գրագէտ՝ Մուսա Անթէր : Կը մասնակցէր «մշակութային շաբաթ»ի մը : Իրեն ընկերացող մտաւորական ուրիշ Քիւրտ մըն ալ՝ Օրհան Միրօղլու ծանրօրէն վիրաւորուած է : Կը կարծուի որ Թուրք յատուկ միաւորի մը գործն է : Տարուան սկիզբէն ի վեր 9 քիւրտ լրագրողներ սպաննուած են :

«ԷՕՐՈՖԼՕՓԹԷՐ» ֆրանսեւգերմանական հաստատութիւնը մեծ ձախողութիւն մը արձանագրած է ի լուր Սիւլէյման Տէմիրէլի այն յայտարարութեան թէ Թուրքիա որոշած է պատերազմական 75 թռան գնել ամերիկեան Պլաք Հօք տեսակէն, զոր կը շինէ Սիքորսքի : Էօրոֆոփթէր յոյս ունէր որ ինք պիտի ըլլար հայթայթիչը կամ առնուազն շուկային կէսը պիտի կարենար ձեռք ձգել : Էօրոֆոփթէրի ծրագիրը 200 թռանի կը վերաբերէր, 1.5 միլիառ տոլար արժողութեամբ եւ Թուրքիա պիտի շինուէին :

Արփինէ եւ Յոլինէ Տէօքմէճեան, խոր կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց մօր՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ
ՄԱՔՐՈՒՀԻ ՏԷՕՔՄԷՃԵԱՆ-Ի

մահը, որ պատահեցաւ Սեպ. 18-ին, 85 տարեկանին :

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Հինգշաբթի, Սեպ. 24, ժամը 10.30-ին, Փարիզի Ս. Յովհ.-Մկրտիչ եկեղեցին՝ ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Փէր-Լաշէզի գերեզմանատունը, ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը :

Որեւէ մահազդ ղրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել :

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Սեպտեմբեր 26, Տօն է Սրբոյն Գէորգայ Քաջամարտիկ Զօրավարին :

Այս առթիւ Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի :

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ ԱՌՆՈՒՎԻԼ

ԱԻԱՆԴԱԿԱՆ ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՕԾՄԱՆ ՎԱԹՍՈՒՆԱՄԵԱԿԻ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 27-ին

Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ Եկեղեցւոյ անուան տօնախմբութեան եւ օծման 60-ամեակի առթիւ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի :

Այս առթիւ կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ
Արեւմտեան Եւրոպայի Հայր. Պատուիրակ
եւ Առաջնորդ Փարիզի

Երգեցողութիւնները կը կատարուին Իսի-լէ-Մուլինոյի «Տարօն» երգչախումբին կողմէ, առաջնորդութեամբ՝ Ստեփան Սրկ. Եօրկանճեանի :

Պատարագի աւարտին, կը կատարուի աւանդական մատաղի օրհնութիւն եւ հոգեհանգստեան պաշտօն, վախճանեալ հոգեւորականներու, հոգաբարձուներու, դպիրներու եւ բարերարներու հոգիներուն ի հանգիստ :

Ապա հաւաք քաղաքապետարանի կողմէ տրամադրուած սրահի մը մէջ, սիրոյ սեղաններու շուրջ :

Սիրով կը հրաւիրուի Փարիզի եւ շրջանի հաւատացեալ ժողովուրդը՝ աղօթելու եւ ուխտ կատարելու :

Սկիզբ ժամերգութեան՝ ժամը 9.30-ին,
Պատարագ՝ ժամը 10.45-ին :

Ծանօթ.- Կը խնդրուի ժամերու փոփոխութիւնը նկատի ունենալ :

LA CROIX BLEUE
DES ARMENIENS DE FRANCE

Section SEVRAN - LIVRY
« Dirouhi Missakian »

organise

un repas

au profit de ses œuvres
le Samedi 26 Septembre
à partir de 20 h 30
à la M.C.A. de Sevran - Livry
17, rue Charles Peguy,
93190 Livry-Gargan

Participation aux frais : 130 F. adultes
Réduction pour les jeunes

Pour réserver vos places, contacter :
Mme Nilva GABINTZ au 46 70 38 53

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Մարսէյլի Ս. Սահակ-Մեսրոպ Մշակոյթի Կեդրոնի կազմակերպած հայ արուեստագէտներու եւ հայ մշակոյթի նուիրուած ամիսը՝

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 4-էն ՆՈՅԵՄԲԵՐ 7

Մանրամասնութիւնները յետագային :

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

VOYAGE ARMENIE 1992

(Départ chaque semaine)

A) TRANSPORT AERIEN SEUL

aller retour **4300 Frs**
aller ou retour simple **2500 Frs**
Réduction enfant 50%
Réduction bébé 90%

franchise bagage autorisée
40 Kgs par personne

B) VOYAGE ORGANISE A LA CARTE

Prix par personne
(la première semaine)
En chambre double 5100 Frs
En chambre individuelle 5350 Frs
Semaine supplémentaire en double 450 Frs
Semaine supplémentaire en ind. 700 Frs

Notre prix comprend :

- le transport aérien en classe économique
- les transferts : aéroport - hôtel - aéroport
- l'hébergement en première catégorie avec le petit déjeuner
- les frais de visa.

POUR TOUS RENSEIGNEMENTS

Varoujan SARKISSIAN
SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté 69003 LYON
Tél.: 78 60 13 66 Fax.: 78 60 92 26

Levon BAGHDASSARIAN
SABERATOURS
31, rue d'Argenteuil, 75001 PARIS
Tél.: 42 61 51 13 Fax.: 42 61 94 53

UGAB-PARIS

organise à l'occasion du premier anniversaire de

L'INDEPENDANCE DE L'ARMENIE

UN DINER DANSANT

le Samedi 26 Septembre à 20 h 30
au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles, 75017 PARIS

PARTICIPATION AUX FRAIS : 300 FRS

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁ
ՀՐԸՄ - ՎԱԼԱՆՍ

Հայաստանի անկախութեան Ա. տարեդարձի տօնակատարութիւն՝

Կիրակի, Սեպ. 27, ժամը 20.30-ին

Երուանդ Հիւսիսեան սրահին մէջ
(6, rue Faventines - Valence)

Բանախօս՝ ԱՆՐԻ ՍԻՐԱՆԵԱՆ

-Մուտքը ազատ է.-

mois de la culture arménienne

CENTRE CULTUREL
STS SAHAK - MESROP
339, avenu du Prado, 13009 MARSEILLE

Colloque sur le thème :

HISTOIRE DES RELATIONS ENTRE LA FRANCE ET L'ARMENIE

le Dimanche 4 Octobre à 15 heures

GERARD DEDEYAN (Montpellier)
CLAUDE MUTAFIAN (Paris)
RAYMOND H. KEVORKIAN (Paris)
MARTINE HOVANESSIAN (Paris)
Journée animée par
JANINE PALOULIAN, Journaliste

•

EXPOSITION
de
Miniatures arméniennes de Cilicie
du 4 Octobre au 12 Novembre

ՍԷՆ ԼՈՒ - Ս. ԳԷՈՐԳ

ԱՆՈՒԱՆԱԿՈՉՈՒԹԻՒՆ

Սէն Լուի Ս. Գէորգ եկեղեցւոյ անուանակոչութեան առթիւ, Կիրակի, Սեպտեմբեր 27-ին տեղի կ'ունենան հանդիսաւոր արարողութիւններ՝

-- ժամը 10-ին պատարագ :

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ հոգեւոր հովիւ՝

ՇԱՀԱՆ ԱԻԱԳ ՔՀՆՅ. ՏԷՏԷԵԱՆ

-- ժամը 11.45-ին մատաղօրհնութիւն
-- ժամը 12-ին ընդունելութիւն եկեղեցւոյ կից սրահը :

ՇԱՐՎԻԷՕ — Ս. ՆՇԱՆ

ՏՕՆ ՎԱՐԱԳԱՅ ՍՐԲՈՅ ԽԱՉԻՆ

Եկեղեցւոյս հոգեւոր հովիւը եւ Փօն-տը-Շէրիւի Ազգային Միութեան վարչութիւնը կը ծանուցանեն թէ Կիրակի, Սեպտեմբեր 27-ին, Շարվիէօյի Ս. Նշան եկեղեցւոյ մէջ ըստ կոչկի պատարագ կը կատարուի :

Պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝

ՎՐԹԱՆԷՍ ԱԻԱԳ ՔՀՆՅ. ՏԷՐՏԷՐԵԱՆ

Պատարագի երգեցողութիւնները կը կատարուին հրաւիրեալ դպիրներու եւ դըպրուհիներու կողմէ :

«Հայր Մեր»ի ժամանակ ՎԱԶԳԷՆ Ա. Ծայրագոյն Պատրիարքին եւ կաթողիկոսին Ամենայն Հայոց օծման եռեսունեօթներորդ տարեդարձին առթիւ կը կատարուի հայրապետական մաղթանք :

Յետ աւարտման պատարագի մասնաւոր հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Եկեղեցւոյս գլխաւոր բարերար Ճիպրայէլ եւ Ազատուհի Պահատուրեանի ինչպէս նաեւ իրենց ծնողաց, Նշանի, Ֆիլորի, Պաւ. խաչատուրեանի, Պաթմազեանի, Խաչքալեանի, Թիւթիւնճեանի, Յարութիւնեանի եւ Հիլպազեանի հոգւոցն ի հանգիստ,

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 24

JEUDI
24 SEPTEMBRE
1992

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO : 5,00 F

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա ։ Տար. 900 Ֆ. — Վեցամսեայ ։ 460 Ֆ.
Արտասահման ։ Տար. 1.200 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը ։ 5,00 Ֆ.

68րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.892 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 68e ANNÉE — No 17.892

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՈՒԺԵՐԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿԵՆ ԵՏ ՄՂԵԼ ԱԶԵՐԻ ՅԱՐՁԱԿՈՒՄՆԵՐԸ

ԲԱՅՑ, ՄԻՇՏ ԶՈՀԵՐ ԿԱՆ ԿՌԻՒՆԵՐԷ ԹԷ ՌՈՒՄԲԵՐԷ

Կռիւները բուռն են Լաչինի գօտիին մէջ եւ նոյն ձեւով ալ կը շարունակուին Մարտակերտի շրջանի գիւղերը: Ազրպէյճանական ծաւալուն յարձակումները կը շարունակուին, Սեպ. 22-23-ին, երկու ուղղութեամբ՝ Եղիլլու եւ Ջրդրան:

Նախորդ օրուան օդային ռմբակոծումները Ստեփանակերտի վրայ բաւական ...եր գործել չեն, կային մէկ մեռեալ եւ 14 վիրաւոր: Թնդանօթային գնդակոծումներն ալ չեն դադրիր: Սեպ. 22-ին Մարտունիի Շրջ. Խորհուրդի վրայ ռումբեր ինկած են, երկու մեռեալ եւ երեք վիրաւոր կայ: Ռումբեր ինկած են նաեւ Գորիսի շրջանը եւ չորս մեռեալ կայ ...նասուն: Գորիսի Շրջ. Կեդրոնն ալ ռմբակոծուած է, հոն կան երեք մեռեալ եւ հինգ վիրաւոր: Քանդուած են երեսուն տուն:

Ընդհանուր ձեւով բոլոր ճակատներու վրայ, գլխաւորաբար Լաչինի, հայկական ուժերը կը յաջողին ետ մղել յարձակումները եւ պահել դիրքերը:

Իմաճիքէ կ'անդրադառնար (Սեպ. 23) ...արաբաղի կռիւներուն եւ Բաքուի Պաշտպանութեան նախարարութեան լուրերուն ...ակելով, կը հաղորդէր թէ վերջին ...երը հայերը ունեցած են 150 մեռեալ, ...որ բարեբախտաբար, չի համապատասխաներ իրականութեան: Հայկական կորուստները ռազմադաշտ թէ բնակչութեան մօտ արդէն շատ-շատ են ըստ մեզի ...Ազրպէյճանցիներուն թիւերու այս յաւելումը նպատակ ունի, երեւի, զինուորներու բարոյականը բարձրացնելու, քանի ...երի կորուստները շատ մեծ են եւ ...ալ բաւական ընդդիմութեան կը բա...: Համայնավար պաշտօնաթերթը կու... նաեւ հայկական աղբիւրներու լուրը (...) որ կը վերաբերէր 440 ազերի ...եալի:

❋

ՏԷՄԻՐԵԼ ԲԱՐԵՀԱՃԵՐ Է ՊԱՏԱՍԽԱՆԵԼ ···

Ծանօթ է որ Հայաստանի վարչապետ՝ Խոսրով Յարութիւնեան գրաւոր դիմում ըրած էր Թուրքիոյ նախարարապետին, որպէսզի Թուրքիա 100 հազար թոն ...ցահատիկ փոխ տայ Հայաստանի (տես. «Յառաջ», Սեպ. 8) ամսուս առաջին օրերուն, երբ Վրաստանի խառնակ վիճակին եւ ...մուրջին պայթումին հետեւանքով կառախումբերու չհասնիլը սուր տագնապ ըստեղծած էր Հայաստան: Թուրքիոյ նախարարապետը աւելի քան երեք շաբաթ ...ած է պատասխանելու համար (ներկայիս կառախումբեր կը հասնին Վրաստանէն ...) եւ ի՞նչ կ'ըսէ ... Նամակը ստացած է: Թուրքիոյ կառավարութիւնը ...ունքով համաձայն է աջակցելու եւ ...պատրաստ է ընդունելու Հայաստանի ...պատուիրակութիւնը, որպէսզի քննարկեն ...փոխադրման միջոցներու, քանակ, ...պայմանաժամի, ձեւակերպութիւններու վերաբերեալ հարցերը: Այլ խօսքով, եթէ լաւ հասկցանք, Անգարա նամակով չի բաւականանար, կ'ուզէ որ Հայաստանէն ... պաշտօնական պատուիրակութիւն մը ուղէք երթայ (ինչու՞ չէ, իրաւունք ալ ունի) եւ քանի մը օր գնեն - վերցնեն հարցը, ապա՝ կը նայինք, մինչ այդ քիչ մըն ալ անօթի մնացէք···:

❋

Սեպ. 22-ին Երեւան հասած է 140 կառքերէ կազմուած շարասիւնը, որ բերած է 100 թոն շաքար, 175 թոն կարագ եւ այլ անդամթերք: Կը սպասուէր այլ երկու շարասիւններու, որոնք ալիւր եւ վառելանիւթ պէտք է բերէին:

❋

Հայաստանի անկախութեան առաջին տարեդարձը զուսպ կերպով նշուած է Հայաստան, քանի երկիրը շատ ծանր խնդիրներ ունի, որոնցմէ առաջինն է եւ հիմնականը՝ պաշտպանութիւնը եւ իրաց ներկայ պայմաններու մէջ կարելի չէ միայն տօն նկատել այս տարեդարձը:

Առաւօտուն արարողութիւնը սկսած է Եռաբլուր, ազգ. ազատագրական պայքարի զոհ զացածներու պանթէոնի այցելութեամբ: Յարգանքի իրենց տուրքը մատուցանած են փոխ-նախագահ՝ Գագիկ Յարութիւնեան, Գերագոյն Խորհուրդի նախագահ՝ Բաբգէն Արարքցեան, կառավարութեան եւ Խորհրդարանի անդամներ եւ բազմաթիւ այլ անձնաւորութիւններ: Նոյն խնկունը ժողովուրդին իրենց խօսքը ըրած են Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը, Բաբգէն Արարքցեան, Խոսրով Յարութիւնեան: Հայ ժողովուրդը շնորհաւորած են Ֆրանսայի դեսպանը՝ տիկին Ֆրանս տը Հարթէնկ, Իրանի դեսպանական գործակատարը՝ Ահմէտ Սոլհանի:

Այս առթիւ նաեւ Գագիկ Յարութիւնեան յանուն Հանրապետութեան նախագահին ընդունելութիւն մը կազմակերպած է, որու հրաւիրուած էին Երեւան գտնուող դիւանագիտական մարմինները եւ արտասահմանէն հիւրեր:

❋

Ինչպէս գրած էինք (Սեպ. 22), Երկուշաբթի օր հայ - ազրպէյճանական հանդիպում մը նախատեսուած էր: Արդիւնքին եղած է համաձայնութիւն մը ըստ որուն Սեպ. 22-ին, ժամը 15-էն Հայաստանի եւ Նախիջեւանի սահմանի ամբողջ երկայնքին, ինչպէս նաեւ Մեղրիի եւ Զանգելանի շրջանները հրադադար պէտք է ըլլայ: Աւելորդ է, թերեւս աւելցնել որ Մեղրիի շրջանի գնդակոծումները չէին դադրած այդ ժամէն ետք, ինչպէս կը հաստատէր Երեւանի հետ մեր խօսակցութիւնը Չորեքշաբթի առտու (Սեպ. 23):

❋

Սեպ. 21-ին, Նիւ - Եորքի մէջ (ՄԱԿ-ի շէնքը) Լեւոն Տէր-Պետրոսեան հանդիպում ունեցած է Թուրքիոյ Արտաքին Նախարար՝ Հիքմէթ Չեթինի հետ: Քննարկած են երկու Հանրապետութիւններու հետաքրքրող հարցեր, ինչպէս նաեւ ղարաբաղեան հակամարտութեան կարգաւորման վերաբերող կարգ մը հարցեր: Երկու կողմերն ալ համաձայն գտնուած են, որ ներկայ հանգրուանին, կարեւորագոյն եւ առաջնահերթ հարցն է՝ հրադադար հաստատել:

❋

ՄԱՅՐԵՐՈՒ ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆ

Այս օրերուն Հայաստան կը գումարուի «Մայրերն ընդդէմ բռնութեան» միջազգային խորհրդաժողովը, որուն կը մասնակցին ՀԱՊ-ի երկիրներու զինուորականներու մայրերու բոլոր կազմակերպութիւնները: Ազրպէյճանական պատուիրակութիւնը սակայն, չէ կրցած մասնակցիլ, չկարենալ ստանալով Ազրպէյճանի իշխանութեանց արտօնութիւնը: Խորհրդաժողովին նպատակն է Մայրերու Համաշխարհային Կազմակերպութիւն մը ըստեղծել, որ պայքարի յանուն երկրագունդին խաղաղութեան...

(Շար.ը Դ. էջ)

ՋԵՐՕ ԱՄԲՈՂՋ

ՈՒՐԱԽՈՒԹԻՒՆ, ՏԽՐՈՒԹԻՒՆ, ԱՒԵԼԻՆ, ԱՆԿԱՐԵԼԻՆ (12)

Բ.

Այդ պատահարէն ներշնչուելով է որ «Բարեւ Հայաստան»ի մէջ, այլաբանութեան մը վերածելով դրուագը, պատմած էի, թէ Այգիին բոլոր կենդանիները ժողով կը գումարէին վոլվայի տապալումին գիշերն իսկ, կը յատնէին իրենց յուզումը, որոշում գոյացնելէ առաջ, բոլորին առիթ կը տրուէր արտայայտուելու, կարծիք յայտնելու: Այդ ժողովին, կապիկը կը փորձէր խօսիլ վագրի նման, ջայլամը կը ճառէր խիզախութենէ: Նոյնիսկ նապաստակը ուժի ցուցադրութիւն կ'ընէր: Ոչ մէկ եզրակացութիւն: Վերջապէս խօսք կ'առնէր աղուէսը, կ'ըսէր. «*Լսեցի ձեր բոլորին կարծիքը: Անմիջապէս պէտք է ըսեմ, որ անժամանակ բաները միշտ վրտանգաւոր եւ երբեմն ալ մահացու կրրնան ըլլալ: Պէտք է սպասել գիտնալ: Ես կը կարծեմ, թէ փիղը գոհունեցաւ ո՛չ թէ որովհետեւ տկար էր կամ առանձին բռնեց ազատագրութեան ճամբան, այլ որովհետեւ մեզ կաշկանդողները ուժեղ են, շատ ուժեղ: Կայ ուրիշ պարագայ մը: Լաւ մտիկ ըրէք զիս: Հետզհետէ աշխարհի վրայ պիտի չմնան անտառներ: Մենք եւ մեր ցեղակիցները վերջնականապէս պիտի զրկուինք անտառին մէջ ապրելու մեր դարաւոր իրաւունքէն: Ուրեմն պէտք է յարմարիլ գիտնանք: Մենք աւելի պարկեշտ ենք քան մարդ արարածը: Առիւծը մի՛շտ առիւծ է, կապիկը՝ մի՛շտ կապիկ, աղուէսը՝ մի՛շտ աղուէս: Կատուն միայն կը մլաւէ, գայլը՝ կ'ոռնայ, շունը՝ միայն կը կաղկանձէ: Սակայն կան մարդիկ, որոնք կրնան ե՛ւ մարդ ըլլալ ե՛ւ անասուն: Ե՛ւ նախագահ ե՛ւ աւազակ: Կրնան ե՛ւ խօսիլ ե՛ւ հաչել: Լսած եմ որ կան մարդիկ որոնք կրնան կատարելապէս կապկել մեզ, բոլորիս ձայները: Եւ ոչ միայն ձայները, այլ ստանձնել բոլորիս խառնուածքները, բնութիւնը: Հարցը աղերս ունի մեր գոյութեան, պարզապէս մեր գոյատեւման հետ: Պիտի անհետին աշխարհի բոլոր անտառները: Մանաւանդ՝ առաջին հերթին՝ պիտի անհետին փոքր անտառները: Մեր ցեղակիցները, որոնք այժմ կը շարունակեն ապրիլ իրենց անտառներուն մէջ ազատ ու անկախ, ուշ կամ կանուխ, պիտի ենթարկուին արտաքին ուժերու եւ վերածուին մեր նըմանակներուն: Անտառներ պիտի չմնան: Պիտի կազմուին կենդանաբանական պարտէզներ ու միայն անո՛նք իրաւունք պիտի ունենան գոյատեւելու: Անիմաստ է ըմբոստանալ ու զոհը դառնալ այդ երազին···: Պէտք է մեր յարաբերական ազատութիւնը արժեւորել հո՛ս, այս պարտէզին մէջ: Պէտք է աւելին պահանջել, սակայն չպահանջել անկարելին: Պէտք է ըլլալ խոհեմ···: Վոլվա փիղին պարագան պէտք է լաւագոյն դասը ըլլայ բոլորիս համար*»:

Պահ մը կը կորսուէր Վոլվայի ուրուականը, ինքնաշարժը արդէն կը սուրայ դէպի Սեւան, կը յիշէի հին օրեր:

- Ինչպէ՞ս ես, - երբ հարց կու տայի համայնավարութեան օրերուն,

- Ոչինչ, - կը պատասխանէր Հայաստանցին, ոչինչ կը հասկնայի պատասխանէն:

Ի՞նչ կը նշանակէր «*ոչինչ*»:

- Ինչպէ՞ս ես, - երբ հարց կու տայի ազատ Հայաստանի քաղաքացիին,

- Նորմալ, - կը պատասխանէր ան, կրրկին ոչինչ կը հասկնայի:

Իսկապէս ի՞նչ կը նշանակէր «*նորմալ*»: Մանաւանդ կարելի՞ էր բնական վիճակ ունենալ աննորմալ իրավիճակի մը մէջ:

Այսպէս, կ'ուրախանայի չնչին պատահարներով, կը փորձէի լուսանկարիչի մը պէս մեծցնել կարգ մը դէպքեր՝ մեղմացնելու համար յուսախաբութիւններուս տխրութիւնը:

Պիտի գայի՞ն *նորմալ* ժամանակներ:

Կ'ուրախանայի դարձեալ, երբ վերահաստատուած կը գտնէի ճանապարհներու ոստիկաններուն հեզինակութիւնը, կը տխրէի, երբ կը հաստատէի, թէ վերջ գրուած չէին կաշառակերութիւնները, թէ կարելի էր ամէն պատիժ ջնջուած տեսնել նուէրով մը: Ու ապշանքով կը լսէի զիս, երբ կը յայտնէի, թէ Արեւմուտքի մէջ կարելի չէր կաշառել ոչ մէկ ոստիկան:

«*Ամրակապել անվտանգութեան գօտիները*» կը թելադրէր ճամբու եզերքին կանգնած հսկայ ցուցատախտակ մը, ոչ ոք կը հետեւէր թելադրանքին: Երբ կը նըշմարէի խոշոր կառք մը, որ, որպէս բեռ, *պատ* մը ունէր շալակին, իսկական պատ մը, կը ժպտէի: Կը ժպտէի կրկին, երբ ածխելուելու միջոցին, կը դադրէր ելեկտրական հոսանքը, «*Հոգ չէ, կը ճանչնամ դէմքիս արահետները*» մտածելով կը շարունակէի արարողութիւնը, երբ ջուրն ալ կը դադրէր հոսելէ:

Ու կը ժպտէի ամէն անգամ որ հիւրանոցիս *անպաշ* խոշոր ժամացոյցին քովէն կ'անցնէի, յարկի պատասխանատուն կինը կը գտնէի թաղուած՝ դասագրքի մը մէջ: Ան անգլերէն կը սորվէր:

Վերը, պանդոկին հաւաքարար կիները սուրճ կը խմէին, վարը, ընդունելութեան աղջիկներէն մէկը անդադար եղունգները կը ներկէր:

Կ'ուրախանայի, երբ հանդիպակաց սենեակէն միլիոնաւոր ռուբլիներու մասին խօսակցութիւն կը լսէի: Բաց դուռով: Վիզա, Պէյրութ, Մոսկուա, օդանաւի տոմս: Գործարար մարդիկ պէտք է ըլլային:

Կը տխրէի, երբ կ'իմանայի, թէ Ֆրանսայի mère célibataire-ը իր համարժէքը ունէր Երեւանի մէջ՝ *միայնակ մայր* բնորոշումով:

Կ'ուրախանայի, կը տխրէի, կը ժպտէի, կը զայրանայի, Վոլվա փիղն է որ երկար ժամանակ գրաւած կը մնար մտածումիս ամբողջութիւնը: Անկասկած որ Երեւանի պալատներուն մէջ ժողովներ կը գումարուէին, որոշումներ կը գոյանային, սակայն չէր լսուեր ձայնը *Հայ Աղուէս*ին: Հայերը ունէի՞ն, ոչխարներու եւ վագրերու կողքին, նաեւ աղուէսներ: Թերեւս կար այդ ձայնը, բայց աղմուկին ահագնութիւնը կը չէզոքացնէր զայն, կը դարձնէր անլսելի:

Իսկ կարելի՞ էր *աղուէս* կոչել անլսելի ձայնով ճախող անասունը:

· · · · · · ·

«*Կ'ուզեմ որ մեկնի ամառը, բայց չգայ աշունը*» կ'ըսէի, ըսելու ձեւս կը գտնէի դիպուկ, խօսքը փառաւորապէս կը ծառայէր *Երրորդ Վիճակ*-ի փնտռտուքի աշխատանքներուս, սակայն վերահասու էի նաեւ փնտռտուքիս անհեթեթութեան:

Երրորդ վիճակ չկար: *Անկարելի*-ին անկարելի փնտռտուքն էր:

Մեկնած էր բռնատիրութիւնը, եկած անխուսափելի անկախութիւնը:

Աւելին ունէ՛ր գոյութիւն, պիտի ունենար միշտ: *Անկարելի՞*-ն, անկարելին գոյութիւն ունէր մի՛այն բառարաններու մէջ, պիտի մի՛շտ մնար հոն, կային անսխալական բառարաններ:

«*Կապիկը կը փորձէր խօսիլ վագրի նըման, ջայլամը կը ճառէր խիզախութենէ: Նոյնիսկ նապաստակը ուժի ցուցադրութիւն կ'ընէր*»:

Այդ օր, երբ կայարանին դիմաց կը սպասէի Նարինէին, նկատած էի որ կ'աշխատէր Երեւանի կայարանին բարձրադիր ժամացոյցը, ուրախ էի, անոր ցոյց տուած ժամը տարբեր էր սակայն Երեւանի ժամէն: Կը զարմանայի, կը հասկնայի շուտով: Անոր սլաքնե՛րը ցոյց կու տային *ժամը Մոսկուայի*:

Ժամը Մոսկուայի:

Անդասակարգելի, անուանակից Մարգարէի, անուանակից Հայոց Պատմահօր, ոչ մարգարէ, ոչ պատմաբան, Հայաստան էի, կը շրջագայէի, կը դիտէի, կը սիրէի, կը մերժէի, պարզապէս կ'ապրէի:

Մ. ՊԶԱՔՃԵԱՆ

ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ԿԻՊՐՈՍ

ՄԱՔՈՒՐ «ՑԵՂԱՅԻՆ ՄԱՔՐԱԳՈՐԾՈՒՄ» ՄԸ

ԱՐՄԷՆ ՄՈՒԹԱՖԵԱՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Անոնք յաջորդ տարին Հարաւային Կիպրոս կ'երթան, առանց հասկնալու որ այս ամենակտրուկ բաժանման գլխաւոր պատասխանատուն իրենց կառավարութիւնն է, 1878-էն ի վեր, երբ ճարպիկ վարչապետ Տիզրայէլին դաշնի պայմանագիր մը կնքեց Թուրքիոյ հետ: Սուլթանը կղզին Լոնտոնի կը յանձնէր, ու անոր փոխարէն Անգլիա կը խոստանար ջնջել տալ Սան Ստէֆանոյի դաշինքին հայանպաստ կէտերը ... ու իսկապէս անոնք ջնջուեցան: Իրր ուրիշ հետեւանք, Կիպրոսը մեկուսացած մնաց երբ բոլոր միւս նախկին օսմանեան յունաբնակ կղզիները Յունաստանին միացան: Լոնտոնի վարած քաղաքականութեան բնական եզրակացութիւնը եղաւ 1974-ին ներխուժումը, որ տուաւ տարածութեան լաւագոյն 40%-ը Թուրքերուն՝ որոնք հազիւ բնակչութեան 20%-ը կը կազմէին:

Թրքական կողմէն, այս ներխուժման պաշտօնական անունը «խաղաղութեան գործողութիւն» է. Հիւսիսային Նիկոսիոյ մէջ Թուրքերը բացին «Բարբարոսութեան Թանգարան» մը. չկարծէք որ 1915-ին նուիրուած է. ան կը ներկայացնէ Յոյներուն դաժանութիւնը, գործուած՝ անմեղ ու անպաշտպան Թուրքերուն վրայ: Իսկ Հիւսիսային Կիպրոսի նոր օդակայանը կը կոչուի Էրճան, ի պատիւ Թուրք զինուորի մը, որ 1974-ին կեանքը տուաւ Յոյներուն դէմ «սրբազան Թրքական հողը» պաշտպանելով: Այս փաստը կը յիշեցնէ Կիլիկիոյ Զէյթունի նոր անունը որ Սիւլէյմանլը է. այս Սիւլէյմանը Թուրք սպայ մըն էր որ 1920-ի շուրջ հայ վայրագութեան զոհ գնաց: Նախընտրելի է խնդալ քան թէ արցունք թափել...:

Կիպրոսի հայկական գաղութը թիւով շատ մեծ չէ եղած դարերու ընթացքին, սակայն հին ու միշտ կարեւոր դեր ունեցող գաղութ մը եղած է (բաւարար է յիշել Մելգոնեան վարժարանին դերը):

Աշխարհագրական դիրքը՝ Կիլիկիոյ դիմաց արդէն շատ բան կը բացատրէ: Այսօր երկու-երեք հազար Հայեր կան, բոլորը հարաւային կողմը. դրաւուած հողերէն Հայերը բնականօրէն արտագաղթեցին: Դժբախտաբար պատմական երեք յուշարձանները հիւսիսային մասը մնացին:

Նիկոսիոյ հին քաղաքը արեւելք - արեւմուտք գծով մը երկու հաւասար մասի բաժնուած է, ու Հայոց Աստուածածին եկեղեցին կը գտնուի սահմանէն քանի մը տասնեակ մեթր անդին, բայց հիւսիսի շրջանին մէջ: Ան ռազմական չէնք դարձաւ, Թուրք զինուորներուն տրամադրուած, թէեւ այս եկեղեցին ծագումով հայկական չէ, ԺԴ. դարէն գոթական վանք մըն էր, ՊԷՆԷտիքթիՆ քոյրերուն համար. յետոյ օգտագործուեցաւ իբր աղի պահեստարան, մինչեւ որ օսմանեան իշխանութիւնները հայ գաղութին նուիրեն՝ իբր հաւատարմութեան վարձատրութիւն (սովորական երեւոյթ...): Պարիսպով շրջապատուած մեծ չէնք մըն է, զինուորներէ հսկուած ու միայն կարելի է դուրսէն զանգակատան գագաթը տեսնել: Ներսը շատ գերեզմաններ կային. արդեօք ի՞նչ վիճակի մէջ են այդ բոլորը:

Ֆամակուստան ալ -հիմա լրիւ հիւսիսային մասին մէջ- ունի հին քաղաքին մէջ Հայոց եկեղեցի մը: Աւելի փոքր մատուռ մըն է, հիւսիս - արեւմտեան անկիւնը, Կարմեղեան գոթական եկեղեցիի մը կից, հզօր Մարթինենկօ մարտկոցին մօտ: Այս թաղամասը ռազմական տարածութիւն է, այնպէս որ այս Ս. Մարիամ մատուռը լուսանկարելն իսկ արգիլուած է: Հակառակ Նիկոսիոյ եկեղեցիին, ունի բուն հայկական դիմագիծ: ԺԴ. դարու կէսին կառուցուեցաւ՝ Կիլիկիոյ թագաւորութեան անկումէն 30 տարի առաջ, հայ փախստականներուն համար. հաւանօրէն՝ անհետացած «Կանչուոր» մեծ վանքին մաս կը կազմէր: Ոչ շատ հեռուէն կարելի է զայն դիտել ու գնահատել այս փոքրաչափ բուն հայկական ոճով կերտուած յուշարձանը: 1974-ին, ներխուժման նախօրեակին, ներսը դեռ զարդարուած էր որմնանկարներով ու հայերէն արձանագրութիւններով. ի՞նչ վիճակի են հիմա:

Դառնանք հայկական երրորդ յուշարձանին. Ս. Մակարայ վանքը: Նախկին ղպտի վանք մըն էր, որ 1425-ին դարձաւ հայկական. ուխտաւորներուն համար հանգրուան մըն էր, կղզիին Հայերուն համար՝ հոգեւոր կեդրոն մը, ու 1895-97-ի ջարդերէն փախստականներուն համար ապաստան մը: Այս դարուն 30-ական թուականներուն, երբ Կիլիկիոյ Սահակ Կաթողիկոսը նոր վեհարան մը հիմնելու համար կը թափառէր, պահ մը նկատի առնուեցաւ այս վանքը: 1971-ին լոյս տեսած անգլիական ուղեգիրքի մը մէջ կարելի է կարդալ հետեւեալը. «Այժմու եկեղեցին 1811-էն 1814 կառուցուած, որեւէ յատկանիշ ունի. բայց շատ տպաւորիչ են ապահովութեան մթնոլորտն ու բակերուն, ծառերուն, այգիներուն խաղաղութիւնը»(*): Կիպրոսի հիւսիսային ծովափին զուգահեռ լեռնային շղթայ մը կայ, որուն հիւսիսային լանջքին վրայ զետեղուած է այս վանքը, Հալեֆկա կոչուած անտառային կայանի մը մօտ: Անշուշտ այս յունական անունը փոխուած է, այնպէս որ ճամբան գտնելը դիւրին չէ: Վերջապէս, հոյակապ անտառի մը մէջ, ծովուն դիմացը մարդ կը յայտնաբերէ... աւերակներ: Պարիսպէն ներս մտնելուն պէս, բացայայտ կը դառնայ որ «բնական» աւերակներ չեն, վանքը դիտմամբ քանդուեցաւ, ըստ վկայութիւններու՝ 1974-ի ներխուժման ընթացքին կամ յետոյ: Կոխուի ու զնդակի հետք չկայ, գետինը քարի կտորներով լեցուն է, մէկ մէկ հայկական տառերով: Վանքին կից, 1933-ին Սահակ Կաթողիկոսին այցելութիւնը յիշատակող կոթողն ու արձանագրութիւնը մնացած են: Իսկ վանքին բակին մէջ, հրաշալի նարնջենի մը, վառ նարնջագոյն պտուղներով լեցուն, թէ իր վրայ՝ թէ իր շուրջը թափած, կը կազմէ իսկական պարաճանովեան տեսարան մը:

Այս վանքին աւերակներուն մէջ, այս անոյշ նարինջի հոտին մէջ, երբ մարդ դիմացը նայի ծովը, աւելի ճիշդ պարզ նեղուց մը որմէ անդին կարելի է գուշակել Կիլիկիան, ի՞նչպէս չմտածել. այս նեղուցին երկու ափերը հիմա Թրքական են, մինչդեռ եթէ Ֆրանսացիները մէկ կողմէն, Անգլիացիները միւս կողմէն, այնքան կեղծաւոր քաղաքականութիւն չըվարէին, մէկ ափը պիտի ըլլար հայկական ու միւսը՝ յունական, իրականացնելով Լուսինեաններու միջնադարեան երազը: Ամէնէն ծիծաղելին այն է որ երկու աշխարհակալ Պետութիւնները որեւէ շահ չունեցան իրենց խայտառակ քաղաքականութիւններէն. միակ շահաւորը, ինչպէս միշտ, եղաւ Թուրքիան:

Ի՞նչ ապագայ Կիպրոսին համար: Պարզ է ու ժամանակը Թուրքերուն նպատակին կը նպաստէ. կղզիին բաժանումը պաշտօնապէս ընդունիլ տալ իբր երկու հաւասար Պետութիւններու գոյութիւն: «Ցեղային մաքրագործում»ը այդ ուղղութեամբ մեծ քայլ մըն է: Իսկ յունական կողմը, որ առայժմ միակ ճանչցուած կառավարութիւնն է, առաւելագոյնս կրնայ յուսալ կամ բաժանումը ընդունիլ որոշ հողային զիջումներու փոխարէն, կամ դաշնակցային Պետութեան մը հասնիլ. սակայն արեւելեան Եւրոպայի դէպքերը այս վերջին լուծման նման շատ լաւատես ապագայի մը քիչ յոյս կը ձգեն: Թէեւ եթէ Միացեալ - Նահանգները ուզեն, կրնան Թուրքերուն նահանջ իսկ հրամայել. բայց ԱՄՆ բրիտանական Թրքասէր քաղաքականութիւնը կը շարունակեն: Երբ Իրաք մտաւ Քուէյթ (որ, յիշենք, Բրիտանացիներու կողմէ ստեղծուած իսկական «քարիւղի Պետութիւն» մըն է), Ամերիկա հակազդեց յայտարարելով որ սահմանները բանի ուժով չեն փոխուիր. մոռցաւ, կամ ուզեց մոռնալ, որ 15 տարի առաջ ինքը Թուրքիան քաջալերեց որ Կիպրոսի սահմանները բանի ուժով փոխէ ու վերջ տայ Մակարիոսի չէզոք քաղաքականութեան: Եւ հիմա, երբ նոյն Ամերիկան կը դատապարտէ Սերպերուն գործած «ցեղային մաքրագործում»ը, չուզեր յիշել որ իր օգնութեամբ Թուրքիան շատ աւելի կատարեալ գործ տարաւ Կիպրոսի մէջ: Մասնագէտը մասնագէտ կը մնայ:

(*) Hazel Thurston, *Cyprus*, London, 1971, p. 147.

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

ՅՈՒՇԵՐ ԶԱՊԷԼ ԵՍԱՅԵԱՆԷՆ

"ՄԱՀՈՒԱՆ ՔԱՒԱՐԱՆԷՆ ԿՈՒ ԳԱՄ, ԱՂՋԻԿՍ"

ԽՄԲ. - «Գրական Թերթ»ի Սեպ. 4-ի թիւին մէջ Գլարա Թէրզեան կը ներկայացնէ յուշագրութեան հետեւեալ էջը որ կը վերաբերի Զապէլ Եսայեանին: Գրագիտուհիին հետ նոյն բանտախուցը գտնուած է Հայաստանի պետական պատկերասրահի աշխատակից Աշխէն Սիմոնեան որուն պատմածները փոքր չափով կը լուսաւորեն Զ. Եսայեանի բանտի շրջանին մութ մնացած անցքերը:

1937-ին ինձ բանտարկեցին, բերեցին ներկայիս ՊԱԿ-ի շէնքը, որ այն ժամանակ ՆԿՎԴ-ինն էր, եւ ասացին, որ բանտարկուած եմ այսինչի ցուցմունքով: Այդ ցուցմունքը իրականութեանը ամենեւին չէր համապատասխանում: Մարդը, որ մեր ընտանիքին շատ մօտ էր՝ ՀԿԿ կենտկոմի արդիւնաբերական բաժնի վարիչ Սոխոյա Բարայեանը, ցուցմունք էր տուել, թէ իբր մեր տանը խօսել են Վրաստանի մասին, եւ ինքն ասել է՝ Մոսկուան Վրաստանին շատ գումար է յատկացնում, այդ պատճառով էլ այնտեղ արդիւնաբերութիւնը զարգացած է: Իմ ամուսինը՝ Վարդգէս Վարդապետեանը, իբր աւելացրել է, թէ արուեստը նոյնպէս այնտեղ զարգացած է, որովհետեւ շատ գումարներ են ստանում Մոսկուայից:

Նման խօսակցութիւն մեր տանը չէր եղել, բայց երեւոյթին այդ մարդուն ստիպել էին, այնպէս ծեծել ու ջարդել, որ ճարահատեալ գրել էր: Իսկ ինձ մեղադրեցին այն բանի համար, որ մեր տանը եղած «հակասովետական խօսակցութեան» մասին իրենց չեմ յայտնել: Ասացին, որ ձերբակալուած եմ, եւ իջեցրին բանտախուց: Այնտեղից տարան քաղաքային բանտ, յետոյ նորից բերին ՆԿՎԴ-ի բանտը: Մի անգամ էլ, երբ բերեցին հարցաքննութեան, ՆԿՎԴ-ի բանտախցում հանդիպեցի Զապէլ Եսայեանին: Գիտէի որ անուանի գրող է եւ հասարակական գործիչ, արտասահմանից եկել է Հայաստան, որ ուժերի ներածին չափով օգտակար լինի իր ժողովրդին: Բանտախցում նա տարիքով բոլորից մեծն էր, մենք նրան յարգալից տիկին Զապէլ էինք կոչում: Շատ համակրելի ու խելացի կին էր: Պատմում էր իր կեանքից, արտասահմանում իր ունեցած ծանօթութիւններից, հանդիպումների մասին: Պատմում էր Մոփասանի եւ միւս անուանի գրողների գործերը: Այնպէս էր պատմում, ասես կարդում էր: Լսում էինք կլանուած: Տիկին Զապէլին անընդհատ կանչում էին հարցաքննութեան: Վերադառնալուց յետոյ ծիծաղում էր, դառն հումորով ասում. «Այնպիսի անհեթեթ հարցեր են տալիս, որ զարմանում եմ, թէ ինչպէ՞ս են յօրինում»: Շատ էր զայրանում. ինքը ի՞նչ նպատակով է եկել Հայաստան, եւ իրեն ի՞նչ են վերագրում՝ անուանելով ֆրանսիական լրտես: Շատ էր մտահոգուած իր զաւակների ճակատագրով, ոչ մի տեղեկութիւն չունէր նրանցից, թոյլ չէին տալիս ո՛չ տեսակցութիւն, ո՛չ նամակագրութիւն:

Մի անգամ էլ նրան տարան հարցաքննութեան, բայց վերադարձաւ երկու օրից միայն: Ոտքերը սարսափելի այտուցուած էին: Երկու օր նստեցրել էին մի բարձր տեղ եւ ստիպել ոտքերը կախ գցել: Այսպէս տանջել էին, պահանջելով ստորագրել, որ լրտես է: Հերոսաբար դիմացել էր: Այնպիսի վիճակում էր, որ չէր կարողանում անգամ նստել: Մենք նրան պառկեցրինք անկողին կոչուածի վրայ: Օրերի ընթացքում աստիճանաբար ուշքի եկաւ:

Մի անգամ էլ եկան ու նրան ասացին՝ «Ձեզ կանչում են իրերով»: Դա նշանակում էր, որ կա՛մ աքսորում էին, կա՛մ ազատում: Նման դէպքերում պայմանաւորւում էինք կալանաւորի հետ, որ եթէ ազատուել է, մեզ որեւէ բան ուղարկի, ասենք՝ սանր: Դրանից կարող էինք իմանալ, որ ազատ է արձակուած: Զապէլ Եսայեանին իրերով տարան, բայց, քանի որ պայմանաւորուած առարկան չստացանք՝ ենթադրեցինք, որ աքսորել են:

Անցան ամիսներ, ինձ տարան քաղաքային բանտ, յետոյ բերեցին կենտրոնական բանտ, յետոյ նորից՝ քաղաքային: Մեր բանտախուցը գտնւում էր երկրորդ յարկում: Դիմացը այն բանտախուցն էր, որտեղ նստեցնում էին հացադուլ յայտարարած կալանաւորներին: Մենք ոչ կարդալու իրաւունք ունէինք, ոչ կարելու՝ ոչ մի բանով զբաղուելու իրաւունք չունէինք: Անընդհատ պէտք է մտածէինք, որ թշնամի ենք եւ պէտք է դատապարտուենք: Ասեղ մեր հարազատները գաղտնի էին ուղարկում, ինչ-որ բանի մէջ թաքցրած: Մենք՝ կանայքս յաջողացրինք տոպրակ կարել: Բանտի բակում փոքրիկ կրպակ կար, որտեղ շաքար էին վաճառում, պաքսիմատ ... Մեզ հսկող կնոջը՝ «կլիւչնիցա» Վարդուշին փող էինք տալիս, որ մեզ համար այդտեղից ուտելիք բերի: Ուտելիքը, հետն էլ անպայման սխտոր, դնում էինք տոպրակի մէջ, եւ որովհետեւ այդ բանտը մնացել էր Նիկոլայի ժամանակներից, ու դռները երկաթեայ չէին, այլ փայտից ու լայն ճեղքերով, ուտելիքով տոպրակը ճեղքից ներս էինք գցում հացադուլ յայտարարած բանտարկեալին: Երբ զբօսանքի էին տանում, կէս ժամ պահում էին բակում: Այդ ընթացքում բաց էին թողնում խցի դուռը եւ պատուհանը, որ մի քիչ օդափոխուի: Զբօսանքի գնալիս ես էի տոպրակը հացադուլաւորին գցում: Այդ օրը մօտեցայ դրանը եւ հարցրի՝ ո՞վ կայ այդտեղ: Ասաց՝ Լիպարիտ Բաբեսղեանը: Կուսակցութեան քաղաքային կոմիտէի քարտուղարն էր: Նրա կինն էր Հայկուշ Թումանեանը, որը նոյնպէս կուսակցական աշխատող էր եւ Միկոյեանի քենին:

Լիպարիտ Սիմոնեանը հարցրեց.

- Իսկ չգիտէ՞ս Հայկուշն ո՞ւր է:

Ասացի.

- Կարծում եմ, որ Միկոյեանը նրան ազատած կը լինի:

Այդպէս էլ էր:

Լիպարիտը սկսեց լալ:

Երբ արդէն ուզում էի իջնել, տեսայ տիկին Զապէլին՝ աստիճաններով բարձրանալիս: Հերարձակ էր:

- Տիկին Զապէլ, - հարցրի, - ո՞ւր էիք, ինչպէ՞ս յայտնուեցիք:

Ասաց.

- Մահուան քաւարանէն կու գամ, աղջիկս. Մահուա՛ն քաւարանէն:

Մարդիկ կարող են հիմա չհաւատալ, բայց իրօք այդպէս է եղել, բանտային պայմաններում առանց հսկիչի նրան թողել էին, որ միայնակ բարձրանայ աստիճաններով: Չմոռանամ ասել, որ մեր կողքի բանտախցում էլ պահում էին այն կանանց, որոնց արդէն դատապարտել էին: Զապէլ Եսայեանի ձեռքից բռնելով, տարայ իմ բանտախուցը, խնդրեցի.

- Տիկին Զապէլ, արագ պատմէք, թէ ձեզ ի՞նչ է պատահել: Պատմէք, քանի Վարդուշը չի եկել:

Եւ նա պատմեց: Երբ իրեն ասել են՝ «եկէք իրերով», տարել են զինուորական տրիբունալ, որ եկել էր Մոսկուայից:

...րանալը նրան մեղադրել է լրտեսութեան մէջ, դատապարտել գնդակահարութեան: Մահուան դատապարտուածների խցերը գտնւում էին բանտում: Եւ ...հա նրան տանում են այդ խցերից մէկը, ...միաժամանակ խրատներ են տալիս Մոսկուա դիմում գրելու, որպէսզի մահուան դատավճիռը փոխարինուի տասը տարուայ աքսորով:

Եւ նրա դիմումը, իսկապէս, ուղարկւում են Մոսկուա:

Զապէլ Եսայեանը արագ-արագ պատմում էր, որ հասցնի աւելին աւարտել:

Մի անգամ հսկիչը նկատում է, որ ...կին Զապէլն ընկած է գետնին՝ արեան մէջ կորած, արիւնը հոսում է քթից, ...երնից, ականջներից: Ճնշումն էր բարձրացած եղել, եւ արիւնահոսութիւնը նրան կաթուածից փրկել էր: Անմիջապէս փոխադրում են հիւանդանոց: Այդ ժամանակամիջոցում Մոսկուայից գալիս է դիմումի պատասխանը, ուր մահուան դատապարտուածութիւնը փոխարինուել էր տասը տարուայ աքսորով: Եւ հիմա նրան ...անում էին այդ բանտախուցը, որտեղից ...պէտք է գնար աքսոր: Փառք Աստծոյ, որ ...այս ամբողջը տիկին Զապէլը հասցրեց ...պատմել: Մէկ էլ «կլիւչնիցա» Վարդուհին լեզպատառ ներս ընկաւ:

- Խա ի՞նչ բան է...

Բանտարկեալին մենակ թողնելու համար ինքը պատասխան էր տալու: Իսկոյն Զապէլի ձեռքից բռնեց, տարաւ իր բանտախուցը: Ինձ էլ երկու օրով կարցեր ...տարան՝ մեր խուցը բերելու եւ հետը խօսելու համար: Այլեւս տիկին Զապէլի մասին լուր չունեցայ: Մէկ էլ լսեցի, որ աքսորի ճանապարհին մահացել է:

- Դա 43 թուականի՞ն էր:

- 43-ի՞ն է մահացել:

- Այդպէս է գրուած:

Այս ամբողջը, որ պատմեցի, 38 թուականի պատմութիւն է:

Մեր բանտախուցում շատ կանայք կային. կարինէ Գիւլիքեւխեանը, Մարկօ Երզնկեանը... բոլորին աքսորեցին: Պիտի որ 39 թուականին լինէր:

Ուրեմն Զապէլ Եսայեանը ոչ թէ ճանապարհին, այլ աքսորավայրում է նահատակուել:

- Ասում են, երբ Բաքւում նրան տեսնող է եղել, երբ նաւով պէտք է փոխադրէին Կրասնովոդսկ, եւ որ նաւի վրայ փորհարութեամբ է տառապել եւ նրան նաւալից ծովն են գցել: Կայ մահուան մէկ ուրիշ վարկած. Բաքւում տոպրակի մէջ են մտցրել եւ դաղանաբար ծեծել: Ականջիս հասել է նաեւ այսպիսի տեղեկութիւն. բանտում Եսայեանը հերոսաբար ...ի ստորագրել իրեն յարուցած մեղադրանքի տակ: Սակայն այնքան սոված են պահել, որ, ի վերջոյ, հարկադրուած է եղել ստորագրելու: Այդ օրը նրան տուել են մի բաժակ կաթ եւ սպիտակ հաց:

- Զգիտեմ, գուցէ դա եղել է դատաքննութեան ժամանակ: Բայց ի՞նչ դատ, կարծում էք քննո՞ւմ էին: Դատավարութիւնը տեւում էր մի քանի րոպէ: Քաղաքային բանտում, իրօք, քննում էին: Եւ շատ մարդիկ փրկւում էին, որովհետեւ հնարաւորութիւն ունէին խօսելու, բացատրելու, դատապաշտպան վարձելու: Այնտեղ այդ իրաւունքները պահպանւում էին: Իսկ ՆԿՎԴ-ի դատարանում դրա մասին խօսք անգամ լինել չէր կարող:

Օրինակ, ինձ յայտնի է, որ մեր տղաներից 390 հոգու գնդակահարելիս միայն մի քանի հարց են տուել:

- Այսինչ այնինչեան՝ դո՞ւք էք:

- Այո:

- Ձեզ մեղաւոր համարո՞ւմ էք:

- Ոչ:

Այսքանը՝ յայտարարել են դատավճիռը: Իսկ նրանք մահուան պահին բղաւել են «կեցցէ Ստալինը»:

Մենք՝ կալանաւոր կանայքս, համոզուած էինք, որ ֆաշիզմը մեր երկրում յաղթանակել է, եւ սովետական իշխանութիւն այլեւս գոյութիւն չունի, եւ այդ պատճառով էլ մեզ բանտարկել են: Երբ բանտարկում էին կոմունիստին, բանտարկում էին նաեւ նրա կնոջը: Ինձ հետ նստած էր Զարենցի կինը՝ Իզաբէլլան: Նա շարունակ ասում էր. «Զեմ հասկանում, ինձ ինչո՞ւ են բանտարկել: Ես Զարենցի մի բանաստեղծութիւնն անգամ չեմ կարդացել»: Ի միջի այլոց, առաջինը նրան աքսորեցին:

- Էլ ովքե՞ր են եղել ձեզ հետ նստած:

- Տարբեր ժամանակներում տարբեր կանայք են եղել, բայց յետոյ բոլորիս միացրին: Թոխմախան գոլ էին ասում, ...պիոնի նման մեծ շէնք էր, որտեղ մի կողմում քրէական բանտարկեալներն էին, միւսում՝ քաղաքականները: Հողէ յատակ: Խցերում մեծ լուեր կային, որ թռչելիս բզզոցը լսւում էր: Արթնանալիս

La coopération interuniversitaire MONTPELLIER-EREVAN

— bilan et perspectives —

Montpellier, dans la deuxième moitié du 19e siècle et au début du 20e siècle était, avec Nancy et Paris, la ville universitaire qui attirait le plus les étudiants arméniens.

Cette tradition de relations interuniversitaires a été relativement reprise. Les universités de Montpellier qui ont pu, en 1989, célébrer le 700e anniversaire de leur création en présence de délégations venues de nombreux pays parmi lesquels l'Arménie, ont souhaité coopérer avec l'Université d'Etat d'Erevan. Celle-ci, dès 1986, a conclu un premier accord avec l'Université Paul-Valéry, dans le domaine des Sciences Humaines.

Le Ministère de l'Education Nationale français a encouragé, dès 1991, les trois universités de Montpellier a coopérer avec l'Arménie, dans le cadre d'un jumelage universitaire.

Comme on l'a déjà lu dans Haratch de Juillet dernier, une délégation des trois universités conduite par le Président de l'Université Paul-Valéry/Montpellier III, le professeur Jules Maurin accompagné des professeurs G. Dédéyan (responsable de l'accord interuniversitaire), Cl. Drogue, J. Cl. Grillot (hydrologues, Montpellier II), M. Jacob (Pharmacie industrielle, Montpellier I) a séjourné en Arménie du 7 au 15 Juillet pour mettre au point les modalités de la coopération interuniversitaire et amorcer celle-ci.

Malgré les difficultés de tous ordres que connait la toute jeune République d'Arménie, le séjour de la délégation française s'est déroulé parfaitement, d'une part grâce au sens de l'organisation et à la disponibilité du Vice-Recteur de l'Université d'Erevan, M. Raphaël Matevossian, d'autre part en raison du soutien sans faille et de l'efficacité de l'Ambassadeur de France, Mme France de Hartingh.

A l'Université, les Montpelliérains ont pu travailler de manière régulière et rationnelle, soit en réunions plénières, soit par «ateliers» suivant les spécialités représentées, avec leurs collègues d'Erevan, en tête desquels le Recteur de l'Université, l'académicien Norayr Arakélian. Ainsi, des modalités de coopération ont pu être définies, dont nous indiquerons plus loin quelques aspects. La délégation française a eu également des échanges avec le Directeur du Maténadaran, M. Sen Arevchadian, et avec le Secrétaire Général de l'Académie des Sciences, M. V. Barkhoudarian et son collègue historien M. Parouyr Mouradian.

Enfin, accompagné de l'historien et député Karen Yuzbachian, la délégation française a été reçue par les plus hautes autorités civiles et religieuses de l'Arménie :

— le président de la République, M. Levon Ter-Petrossian, qui a évoqué la question de l'autonomie de l'Université arménienne, autonomie qui lui a été accordée ily a quelques jours;

— le président du Parlement, M. Babken Ararktsian qui, comme mathématicien, a été l'hôte de l'Université Paul-Valéry en 1987 et, pendant son incarcération par les autorités soviétiques, dans l'hiver 88-89, avait été parrainé par la Ville de Montpellier et son député-maire M. Georges Frêche:

— le Premier Vice-Premier ministre, M. Aréchian qui, dans un excellent français, a exprimé le vœu d'une aide française pour améliorer le système scolaire et universitaire arménien et pour former des juristes, des économistes, des politologues, des historiens contemporanéistes.

En tête des personnalités religieuses :

— Sa Sainteté Vasken Ier, Catholicos de tous les Arméniens qui a redit sont intérêt bien connu pour la culture et la langue françaises qu'il parle remarquablement.

Le jumelage entre les Universités de Montpellier et l'Université d'Erevan va se concrétiser par des accords spécifiques et se traduira :

— pour l'Université de Montpellier I (Médecine, Pharmacie, Droit, Economie) par une aide à la formation dans des disciplines déficitaires (Droit, Economie, organisation industrielle) et par des échanges normaux entre enseignants-chercheurs dans les autres domaines;

— pour l'Université de Montpellier II (Sciences et Techniques) par une collaboration à long terme dans le domaine des Sciences de la Terre et, plus immédiatement, par une étude commune des conditions hydrologiques avant et après le séisme de décembre 1988;

— pour l'Université de Montpellier III (Paul Valéry), par une intensification de la coopération en histoire, psychologie, littérature et langue française. Dans ce dernier domaine, l'Université Paul-Valéry, par son Centre universitaire de Vacances, par son Institut des Etudiants étrangers, apportera son aide aux futurs spécialistes de toutes disciplines, mais plus particulièrement de français qui souhaiteraient une initiation ou un perfectionnement en langue française.

D'ores et déjà des échanges sont prévus pour l'année universitaire 1992 - 1993 entre autres :

— du côté arménien, venue des stagiaires de français à Montpellier en Septembre; visite du Recteur et du Vice-Recteur de l'Université d'Erevan en Octobre: séjour d'historiens (avec participation à un Congrès international sur l'identité européenne, à Montpellier) et d'hydrologues en Novembre.

— du côté français, missions à Erevan, de spécialistes de littérature française et russe en Octobre 1992 et en Avril 1993; d'historiens ,en Avril 1993; d'hydrologues en Juillet 1993; des échanges de psychologues sont aussi prévus.

Soulignons, pour terminer, que si l'Arménie a besoin d'une aide à la formation dans un certain nombre de domaines susmentionnés, elle peut apporter une contribution de qualité dans de nombreuses sciences exactes (particulièrement les différents domaines de la physique et des mathématiques), comme dans certaines sciences humaines (l'Orientalisme dans ses diverses disciplines).

La France est certainement le pays d'Europe occidentale avec lequel l'Arménie a les liens historiques les plus étroits: celle-ci doit être, à ce titre parmi les autres pays de l'ex-URSS, un interlocuteur privilégié. Par le biais d'une culture et d'une science partagées grâce à des relations interuniversitaires durables comme celles qui se développent entre Montpellier et Erevan, ces liens peuvent et doivent se renforcer.

GERARD DEDEYAN
Professeur d'Histoire
à l'Université de Montpellier III
Responsable de l'Accord
Interuniversitaire

բոլորիս մատները այտուցուած էին, կուչ եկած խոնաւութիւնից ու ցրտից: Ելեկտրականութիւն չկար, մի հատ նաւթէ լամպ էին վառում: Ահա այդտեղ բոլորիս միացրին, այդտեղ էր նաեւ Իզաբէլլա Զարենցը, Մարիձա Վշտունին, Ալազան Մարոն, Լիւսիա Թոթովենցը, Ռոզա Խանջեանը, Արաքսեայ Տէր-Սիմոնեանը, Սերիկ Թութունջեանը, Ռոզա Եսայեանը, Ամատունու, Ստիոպա Ակոպովի կանայք, Եղիա Զուբարի կինը՝ Մանիա Զուբարը... Շատերը կային:

- Զապէլ Եսայեանը պատմե՞լ է, որ կոտորածի ժամանակ գնացել է Ատանա, Կիլիկիա. հասարակական ինչ գործունէութիւն է ծաւալել:

- Այո, շատ բան է պատմել:

- Մանրամասներ յիշո՞ւմ էք:

- Ոչ, շատ բան չեմ յիշում, որովհետեւ հիմնական խօսակցութիւնն այն էր, թէ այսինչին այս մեղադրանքն են տուել, այնինչին այսքան են դատապարտել: Հիմնականում խօսում էինք մեր երեխաների մասին: Բայց Զապէլ Եսայեանը պատմում էր, անընդհատ պատմում: Շատ հետաքրքիր զրուցակից էր, հիանալի կին:

ԳԻՒՄՐԻԻ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԹԵՔՈՒՄՈՎ ԴՊՐՈՑԻՆ ԹԵՐԹՕՆԸ

Մեր վերջին յօդուածին մէջ գրած էինք որ Ֆրանսախօսութեան նախարարութեան նախաձեռնութեամբ պիտի կազմուի ազգային յանձնախումբ մը, բաղկացած զանազան քաղաքական հոսանքներու պատկանող դէմքերէ եւ անոր պիտի յանձնուի Գիւմրիի ֆրանսական թեքումով դպրոցին շինութիւնը: Եւ ամիսներ անցան ու փաստօրէն յանձնախումբի կազմութիւնը մնաց միայն թուղթին վրայ եւ հարցը առաջ չգնաց:

Վերջերս, Յուլիսին, Ֆրանսախօսութեան նախարարութիւնը դիմեց Մարսէյլի հայ ճարտարապետներու «Բոլեքթիֆ»ին որ ունի պատրաստ ծրագիր մը, լրիւ թղթածրար մը եւ առաքելութիւն տուաւ անոր երթալ Հայաստան եւ տեղւոյն վրայ ուսումնասիրել իրագործման եղանակներն ու միջոցները:

Ֆրանսախօսութեան նախարարութիւնը Հայաստանի Ֆրանսական դեսպանին յանձնած է գործնական հարցերու ուսումնասիրութիւնը, դասաւորումը, համակարգումը եւ մանաւանդ գումարներու մատակարարումը:

Մարսէյլի հայ ճարտարապետներու «Բոլեքթիֆ»էն Հայաստան մեկնեցան՝ Ի. Սարգսեան եւ Յ. Չէփիճեան: Երկու հայ ճարտարապետները երաշխաւորութեամբ, օգնութեամբ եւ առաջնորդութեամբ ֆրանսական դեսպանին Տիկին տը Հարթէնկին ուսումնասիրեցին թէքնիք հարցերը: Ստացան եւ ապահովեցին Գիւմրիի քաղաքապետարանի եւ իր քաղաքապետին՝ Կ. Համբարձումեանի բոլոր համաձայնութիւնները եւ այս վերջինը վերահաստատեց իր յանձնառութիւնը Ֆրանսայի տրամադրութեան տակ դնելու «կանաչ գօտի» հողամասը որ կը գտնուի հին եւ նոր Գիւմրիի մէջտեղ, դպրոցի շինութեան համար:

Հակառակ դպրոցի տնօրէն Փաշայեանի ջերմ փափաքին՝ տարուած զգացական հասկնալի մօտեցումներով, նոր դպրոցը կարելի չէ բարձրացնել աղէտեալ դըպրոցի հողին վրայ որ կը ներկայացնէ բնութերկրեայ ճեղքեր, ըստ երկրաշարժաբանական հաստատումներուն:

Ճարտարապետները տեղւոյն վրայ գըտած են ռուսական ձեռնարկութիւն մը որ յանձն կ'առնէ շինութիւնը, պայմանաւ որ աշխատանքները կարելի ըլլայ սկըսիլ ձմեռը չհասած: Դպրոցին յատակագիծը վերջին սրբագրումներէն յետոյ պէտք է յանձնուի ձեռնարկութեան Սեպտեմբեր 23-ին:

Իսկ նիւթակա՞նը: Ֆրանսախօսութեան նախարարութեան մօտ կայ պատրաստ գումար՝ 1,7 միլիոն Ֆր.: Մէկ միլիոնը Ֆրանսախօսութեան նախարարութեան օգնութիւնն է, եւ 0,7 միլիոնը կու գայ Մարսէյլի քաղաքապետարանէն, որուն 0,5 միլիոնը քաղաքին նպաստն է եւ 0,2 միլիոնը գոյացած զանազան ձեռնարկներէ: Զմոռնանք որ Մարսէյլի քաղաքապետը եղաւ նախաձեռնարկը:

Այս գումարով պիտի դրուին դպրոցին հիմերը, բարձրանան գլխաւոր պատերը եւ ծածկուի տանիքը, այլ խօսքով «gros œuvre et la mise hors eau»:

Հիմա, կը մնայ սպասել: Սպասել եւ յուսալ թէ ամենին վերջնական յատակագիծը կը հասնի Գիւմրի: Յուսալ թէ ռուսական ձեռնարկութիւնը կը մնայ իր յանձնառութեան վրայ: Յուսալ թէ Ֆրանսախօսութեան նախարարութիւնը որ երաշխաւորելէ անդին կը թուի ձեռք առած ըլլալ այս ձեռնարկը, շարունակէ արագ ընթացքը զանազան հանգրուաններուն, անհրաժեշտ գործողութիւններուն, որպէսզի աշխատանքներ սկսին ձմեռուընէ առաջ: Թէ ոչ, պէտք է սպասել գարնան, եւ մինչեւ գարուն շատ բան կրնայ փոխուիլ... եւ թերթօնը երկարիլ:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

(Շար. Ա. էջէն)

ալի խաղաղութեան: Կազմակերպութեան կեդրոնը կ'ըլլայ Հայաստան. Հիմնադիր ժողովը նախատեսուած է 1993-ի գարնան:

**

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

Հայաստանի անկախութեան տարեդարձի ճիշդ նոյն օրը, Երեւանի ամերիկեան Համալսարանի հիմնադրման առաջին տարեդարձը հանդիսաւոր կերպով նշուած է: Տնօրէնը՝ Միհրան Աղպաշեան տուած է տարուան տեղեկագիրը: Անկախութեան տօնին առթիւ ալ Վազգէն Ա. շնորհաւորած եւ օրհնած է համալսարականները: Կրթօճախը ունի 250 ուսանողներ, որոնք դանազան ճիւղերու մէջ կը ստանան միջազգային չափանիշերով ուսում:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍԱՍՏԻԿ ՓՈԹՈՐԻԿՆԵՐԸ աւեր գործեցին Ֆրանսայի հարաւային կարգ մը շրջանները, մասնաւորաբար Վօքլիւզի նահանգը, ուր 15 մեռեալ կայ: Համէական իր աւերակներով հանրածանօթ՝ Վէզոն - լա - Ռոմէն բոլորովին ողողուած է եւ «աղէտեալ քաղաք» հռչակուած: Միայն հոն մեռեալներու թիւը 11 է: Փոթորիկը, անակնկալօրէն ծագած է Սեպ. 22-ին, Երեքշաբթի կէսօրէ ետք: Արտէշի, Տռոմի, Իզէրի նահանգներն ալ չեն խնայուած: Մարդիկ փորձած են ապաստանիլ ծառերու, տանիքներու վրայ, բայց փոթորիկին սաստկութիւնը չչմեցուցած է բոլորը: Կ'ըսուի թէ նման փոթորիկներ 40-50 տարին անգամ մը կը պատահին: Կրընոպլի մէջ խել տասնեակներով ծառեր տապալած են: Հօթ-Սավուայի մէջ, ութ տարեկան աղջնակ մը ծանրօրէն վիրաւորուած է երբ զօրաւոր թաթառը դինքը պատին վրայ նետած է:

ՆԱԶԱՐԲԱՅԵՒ, Ղազախստանի նախագահը, զոր Լիպերասիոն կը մկրտէ բառախաղով Ալմա - Աթայի արդխապաշտ «սուլթան»ը, Փարիզ ժամանեց Չորեքշաբթի, Սեպ. 23-ին եւ ընդունուեցաւ պետական ղեկավարի բոլոր պատիւներով: Շատ դ'Էլիզէները դրօշազարդուած են, Էլիզէ կարմիր գորգերը կը փռէ ընդունելու համար Նուրսուլթան Նազարբայեւը, որու կ'ընկերանան ձարտարարուեստի 50 գործատէրեր: Պիտի ուսումնասիրուին գործակցութեան կարելիութիւնները: Իրեն համար օրինակը՝ Սինկափուրն է եւ Նազարբայեւ կ'ուզէ որ իր 2,7 միլիոն քառ. քիլոմեթրնոց երկիրը անոր նմանի որքի մարզին մէջ:

ՄԻԹԵՐԱՆ - ՔՈՀԼ հանդիպում ունեցան Սեպ. 22-ին, Փարիզ, խորհրդակցելու համար Կիրակի օրուան արդիւնքին հետեւանքներուն մասին: Եւրոպական Միութեան ընթացքը պէտք է շարունակուի, բայց, հարկ է անշուշտ դասեր քաղել ֆրանսական այդ պզտիկ «այո»էն: Երկու ղեկավարները խօսած են նաեւ դրամական խառնակ վիճակին մասին: Նոյն օրը, ֆրանքն ալ վտանգուած էր եւ ֆրանսական եւ գերմանական իշխանութիւնները ամբողջ օրը պաշտպանեցին:

ՓԱՍՔՈՒԱ ԵՒ ՍԷԿԷՆ թէեւ կը յայտարարեն թէ չեն ուզեր խնդրոյ առարկայ ընել Շիրաքի դիրքը կուսակցութեան գլուխը, միւս կողմէ որոշած են չմասնակցիլ Սեպ. 23-ի ժողովին, ուր Շիրաք տեսակ մը վստահութեան քուէ պիտի ուզէ շարքերէն: Ծանօթ է որ Էռ - Փէ - Էռ-ի մեծամասնութիւնը «ո՛չ» քուէարկեց ոկաբացնելով Շիրաքի դիրքը: Սէկէն եւ Փասքուա կը խորհին թէ կուսակցութեան ազգ. խորհուրդի նիստի հապճեպ այս հրաւէրը աւելորդ է. ան չունի եւս խրկական օրակարգ մը:

ՆԱԽԱԳԱՀ ՄԻԹԵՐԱՆԻ առողջական վիճակը կը պարտադրէ որ, ապաքինման այս շրջանին մէջ, թեթեւնայ իր օրակարգը եւ կարենայ շուրջ երեք շաբաթ հանգստանալ:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Տոքթ. Գրիգոր Մաղաքեան, Տէր եւ Տիկին Սուրէն Սարգիսեան եւ զաւակները հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տան իրենց հօր, մօրեղբօր եւ մեծ-հօր՝

ՏՈՔԹ. ԽՈՐԷՆ ՄԱՂԱՔԵԱՆ-Ի
(Ատամնաբոյժ)
(մահացած Օգոստոս 17-ին, Հալէպ)

մահուան քառասունքին առթիւ, Կիրակի, Սեպ. 27-ին, յաւարտ պատարագի, Փարիզի Ս. Յովհ.-Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ՝

15, rue Jean Goujon, Paris 8[e]

Հանգուցեալին յիշատակը յարգողներէն կը խնդրուի ներկայ գտնուիլ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁ
ՀԲԸՄ - ՎԱԼԱՆՍ

Հայաստանի անկախութեան Ա. տարեդարձի տօնակատարութիւն՝

Կիրակի, Սեպ. 27, ժամը 16.30-ին
Երուանդ Հիւսիսեան սրահին մէջ
(6, rue Faventines - Valence)

Բանախօս՝ ԱՆՐԻ ՍԻՐԱՆԵԱՆ
Հիւրասիրութիւն
-Մուտքը ազատ է-

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՖՈՒԹՊՈԼ

ՎԵՐՍՏԻՆ ԴԺՈՒԱՐ ՄՐՑՈՒՄ ՄԸ ՎԱԼԱՆՍԻ ՀԱՄԱՐ

Վալանսի Հ.Մ.-ը այլեւս մտերմացած կ'երեւի Ֆրանսայի ախոյենութեան երկրորդ դասակարգի մակարդակին հետ: Անցեալ Շաբաթ իրիկուն, աւելի քան վեց հազար հանդիսատեսներու ներկայութեան, իր տարած յաղթանակը (2 - 1) Քաննի վրայ այդ կ'ապացուցանէ:

Քաննի փորձառու խաղացողներով հարուստ խումբ մըն է, բայց Վալանսցիներուն խանդավառ խաղը ու մասամբ բախտըն ալ չէզոքացուցած են հիւրերուն թէքնիք առաւելութիւնը:

Հայոնուն ակումբին յաջորդ մրցակիցը նոյնքան զօրաւոր կը նկատուի: Վալանս, Ուրբաթ իրիկուն, Սեպ. 25-ին պիտի մրցի Միւլհուզի մէջ, ուր անուանի խաղացողներ չեն պակսիր: Միւլհուզի բերդապահը՝ Միքայէլոֆ բերդապահն է նաեւ Պուլկարիոյ ազգային խումբին:

Ալզասի ակումբին վերջին արդիւնքը՝ հաւասարութիւն մը Այէսի դաշտին վրայ՝ 2 - 2, հոն ուր Վալանս պարտուած էր (0 - 1), Օգոստոս 15-ին: Դասաւորումին վրայ, Միւլհուզ 4-րդ է, Վալանս՝ 8-րդ.

**

ԻՍԻ՝ ՅԱՋՈՂ ՄԵԿՆԱՐԿ

Իսիի «Հայ Մարզական Ընկերակցութիւնը», շնորհիւ անցեալ մրցաշրջանին իր ձեռք բերած լաւ արդիւնքներուն, մըտած է, ներկայիս, լիկի երկրորդ դասակարգին մէջ (Օնէօր Ռեժիոնալ):

Առաջին արդիւնքը, անցեալ Կիրակի, իր դաշտին վրայ խոստմնալից է. յաղթանակ մը Մարլիի դէմ՝ 2 - 0:

Ախոյենական ուրիշ արդիւնքներ՝

Վալանս Հ.Մ. (2) - Սէն Թ'Ալպան	2 - 2
Սէն Թ'էկրէվ - Հ.Մ.Ը.Մ. Լիոն-Տէսին	2 - 3
Օզոն - Հ.Մ.Ը.Մ. Լ.-Տ. (2)	6 - 0
Սէն Սէնֆորիէն - Վիէն Հ.Մ.	3 - 2
Ժիւլիէն Տոֆին - Հ.Մ.Ը.Մ.-Ֆրանս	1 - 2

**

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԲԱԺԱԿ

Հ.Մ.Ը.Մ. Արծիւ, Ֆրանսայի Բաժակին ի հաշիւ, իր առաջին մրցումը կատարած է Էսթաքի մարզադաշտին վրայ, Քիւհլմանի խումբին դէմ: Կրքոտ մրցում մը՝ ուր երկու ժամուան խաղէ մը վերջ միայն Մարսէյլի հայկ. խումբը կրցած է յաղթել՝ 3 - 5:

Արծիւի կոլերը նշանակած են՝ Պապայեան, Դերձակեան, Զուպաքլեան, Օհաննէսեան, -այս վերջինը երկու հատ, երկուքն ալ փէնալթիով-:

Սէն Թ'Անթուանի Հ.Մ.-ը եւս յաջողապէս անցուցած է առաջին քննութիւնը, յաղթելով Փիայի՝ 0 - 2:

Վ. Ս.

LA MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE
présente
à la 68ème Foire Internationale de Marseille — Parc Chanot
du 25 Septembre au 5 Octobre — Palais des Nations

UN PAVILLON ARMENIEN

avec la participation de la
REPUBLIQUE D'ARMENIE
représentée par Monsieur *DIKRAN GRIGORIAN* — *Ministre du Commerce*

Industrie — Artisanat — Arts traditionnels — Histoire — Culture

Vendredi 2 Octobre

JOURNEE DE L'ARMENIE

Animation — Musique traditionnelle — Danses folkloriques
Accueil des personnalités, invités et visiteurs.
12 heures : *réception au Salon d'Honneur de la Foire offert par la SAFIM*

17 heures : *Conférence débat*
«L'ARMENIE : Réalités et perspectives politiques et économiques»
— Avec :
DIKRAN GRIGORIAN, Ministre du Commerce
ACHOD SARKSIAN, Président de la Chambre de Commerce et d'Industrie d'Erevan
JEAN KEHAYAN, Ecrivain, Journaliste
ALBERT BOGOSSIAN, Membre du Conseil d'Administration de Armenian Business Forum
Conférence-débat présenté et animé par *GARO HOVSEPIAN*

UGAB-PARIS
organise à l'occasion du premier anniversaire de
L'INDEPENDANCE DE L'ARMENIE
UN DINER DANSANT
le Samedi 26 Septembre à 20 h 30
au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles, 75017 PARIS
PARTICIPATION AUX FRAIS : 300 FRS

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

La M. C. A. présente
MARTINE HOVANNESSIAN
à l'occasion de la parution
de son ouvrage
LE LIEN COMMUNAUTAIRE
Trois générations d'Arméniens
le Vendredi 25 Septembre à 20 h 45
Exposé,
débat,
signatures

9, rue de Madrid, 94140 Alfortville
Tél. : 43. 76. 55. 89

LA CROIX BLEUE
DES ARMENIENS DE FRANCE
Section SEVRAN - LIVRY
« Dirouhi Missakian »
organise
un repas
au profit de ses œuvres
le Samedi 26 Septembre
à partir de 20 h 30
à la M.C.A. de Sevran - Livry
17, rue Charles Peguy,
93190 Livry-Gargan
Participation aux frais : 130 F. adultes
Réduction pour les jeunes
Pour réserver vos places, contacter :
Mme Nilva GABINTZ au 46 70 38 53

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Սեպտեմբեր 26, Տօն է Սրբոյն Գէորգայ Զօրավարին:

Այս առթիւ Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի:

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ ԱՌՆՈՒՎԻԼ

ԱԻԱՆԴԱԿԱՆ ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՕԾՄԱՆ ՎԱԹՍՈՒՆԱՄԵԱԿԻ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 27-ին

Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ Եկեղեցւոյ անուան տօնախմբութեան եւ օծման 60-ամեակի առթիւ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի:

Այս առթիւ կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԳԻՍՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ
Արեւմտեան Եւրոպայի Հայոց Պատուիրակ եւ Առաջնորդ Փարիզի

Երգեցողութիւնները կը կատարուին Իսի - լէ - Մուլինոյի «Տարօն» երգչախումբին կողմէ, առաջնորդութեամբ՝ Ստեփան Սրկ. Եորկանճեանի:

Պատարագի աւարտին, կը կատարուի աւանդական մատաղի օրհնութիւն եւ հոգեհանգստեան պաշտօն, վախճանեալ հոգեւորականներու, հոգաբարձուներու, դպիրներու եւ բարերարներու հոգիներուն ի հանգիստ:

Ապա հաւաք քաղաքապետարանի կողմէ տրամադրուած սրահի մը մէջ, սիրոյ սեղաններու շուրջ:

Սիրով կը հրաւիրուի Փարիզի եւ շրջանի հաւատացեալ ժողովուրդը՝ ազօթելու եւ ուխտ կատարելու:

Սկիզբ ժամերգութեան՝ ժամը 9.30-ին,
Պատարագ՝ ժամը 10.45-ին:

Ծանօթ.- Կը խնդրուի ժամերու փոփոխութիւնը նկատի ունենալ:

ՈՒՐԲԱԹ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 25

VENDREDI
25 SEPTEMBRE
1992

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO : 5,00 F

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 900 Ֆ. — Վեցամսեայ : 460 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.200 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

68րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.893 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 68e ANNEE — No 17.893

ՀԱՅԱՍՏԱՆ-ԱՐՑԱԽ

ՄԱՐՏԵՐԸ ԿԱՏԱՂԻ ԵՆ ԼԱՉԻՆԻ ԵՒ ՄԱՐՏԱԿԵՐՏԻ ՇՐՋԱՆՆԵՐԸ

ԳԵՐԱԳՈՅՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ
ՆՈՐ ՆՍՏԱՇՐՋԱՆԸ

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ԵՐԵՒԱՆ ԳՆԱՑ, ԵԿԱՒ

Հինգշաբթի առտու (Սեպ. 24) Երեւանէն մեր առած լուրերուն համաձայն, հակամարտական հանդարտութիւն մը կը տիրէր սահմանամերձ շրջանները բայց կատաղի կռիւներ կը շարունակուէին Լաչինի քաղաքին շուրջ (ուր Ազրպէյճանցիք շատ մեծ ուժեր կ'օգտագործեն) եւ Մարտակերտի: Բացարձակապէս սուտ էր այն լուրը զոր տուած էին Պաքուի իշխանութիւնները ինչ կը վերաբերի Մարտունիի գրաւման: Լաչին ալ հայկական ինքնապաշտպանութեան ուժերը տէր կը մնային իրենց դիրքերուն, ետ մղելով հակառակորդը:

Չորեքշաբթի օր (Սեպ. 23) կրկին օդային ռմբակոծութեան կ'ենթարկուէր Ստեփանակերտ: Նախորդ ռմբակոծութեան հետեւանքով երկու մեռեալ կար եւ 21 վիրաւոր: Մարտունիի վրայ եղած թնդանօթաձգութենէն ալ երկու բնակիչ մեռած էր, երեք ուրիշներ ալ վիրաւորուած: Չորեքշաբթի, նաեւ Ասկերանի շրջանի գիւղերու վրայ ռումբեր ինկած են: Ազրպէյճանական ուժերու եւ զինամթերքի կուտակումները կ'ակնարկեն Մարտունիի շրջանի ճարտար գիւղի դիմաց եւ Ամիրանլարի մօտերը, ինչպէս նաեւ Քելբաջարի շրջանը:

Հակառակ տիրող անապահովութեան, Ստեփանակերտի մէջ հանդիսաւոր ժողով տեղի ունեցած է նուիրուած անկախութեան առաջին տարեդարձին: Ելոյթ ունեցած են պաշտպանութեան պետական կոմիտէի նախագահ՝ Ռոպէր Քոչարեան, Նախարարաց Խորհուրդի նախագահի տեղակալ՝ Ժիրայր Պօղոսեան, ինքնապաշտպանութեան կոմիտէի նախագահ՝ Սերժ Սարգսեան, պաշտպանութեան պետական կոմիտէի տեղակալ Բորիս Առուշանեան, որ կը ղեկավարէր Հռոմի ղարաբաղեան պատուիրակութիւնը: Խօսած են նաեւ այն աշխատանքներուն մասին, որոնք կը տարուին Արցախի կենսական խնդիրներու շուրջ, ինչպէս ընդհ. զօրահաւաք, Արցախի զինուած ուժերու մարտունակութեան բարձրացում, աշխատանքի կարգապահութեան ամրապնդում, տնտեսութիւնը ռազմական դրութեան պայմաններուն յարմարցնելու հարցեր եւլն. եւլն.:

Երեքշաբթի, Սեպ. 22-ին բացուեցաւ Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի նոր նստաշրջանը: Նիստին սկիզբն իսկ, մէկ վայրկեան յոտնկայս լռութեամբ յարգուած է երեսփոխան՝ Սամուէլ Շահմուրադեանի յիշատակը:

Նախագահ Բաբգէն Արարքցեան շնորհաւորելէ ետք նախորդ օրը լրացած անկախութեան առաջին տարեդարձը, ըսած է որ ներկայ նստաշրջանը իր աշխատանքները կը սկսի ռազմական, քաղաքական եւ տնտեսական շատ ծանր պայմաններու մէջ եւ այդ կացութենէն դուրս ելլելու համար Խորհրդարանը պէտք է աշխատի աւելի մեծ պատասխանատուութեամբ եւ արդիւնաբերութեամբ քան՝ այժմ: Ապա, Բաբգէն Արարքցեան ներկայացուցած է օրակարգի հրատապ հարցերը՝ Հացի մատակարարումին վերաբերեալ եւ ռազմական կացութեան:

Ելոյթ ունեցած է վարչապետը՝ Խոսրով Յարութիւնեան, որ ներկայացուցած է կառավարութեան աշխատանքները, որոնց անմիջական հեռանկարը կեդրոնացած է ձմրան վերաբերող հարցերուն վրայ.. վառելանիւթ, հաց, անհրաժեշտ կարգ-կանոնի հաստատում, պաշտպանութեան հարցեր: Յայտնած է թէ Հիւսիսային Կովկասի կազուղիի վրայ տարուող աշխատանքները պէտք է վերջանան մինչեւ Հոկ. 10-15, ինչ որ թոյլ կու տայ որ Հայաստան օրական հասնի 10 միլիոն խորանարդ մեթր կազ, թերեւս ալ աւելի: Այդ թոյլ պիտի տայ կազը մատակարարել աղէտեալ գօտիին որպէս հիմնական վառելանիւթ: Միւս շրջանները կը մնան մազութի մատակարարման վրայ, որու պաշարները բաւարար չեն: Բանակցութիւններ կը տարուին Իրանի հետ, հարաւային շրջանները մազութով ապահովելու համար: Բանակցութիւններ կան նաեւ Ռուսաստանի հետ որ պէտք է միջնորդէ Թուրքիոյ մօտ, որպէսզի ելեկտրականութիւն հայթայթէ Հայաստանի, ի հաշիւ Ռուսաստանի կողմէ Թուրքիոյ տրուող կազի քանակի յաւելման: Ըստ Հայաստանի վարչապետին պէտք չէ յուսալ որ Աբխազիոյ կացութեան պատճառով փակուած Վրաստանի երկաթուղիի ճամբան շուտով կը բացուի, անիմաստ է: Երկաթուղիի ներկայի անկառավարելի վիճակին մէջ, համեմատաբար միակ յուսալի միջոցը՝ կառքով փոխադրութիւնն է: Կառավարութիւնը աշխատանք կը տանի Հիւսիսային Կովկաս ճամբու այլ մասերը կուտակուած քանի մը հարիւր վակոն վառելիքը, հացահատիկը տեղ հասցնելու ուղղութեամբ: Վարչապետը հաղորդած է նաեւ որ Եւրոպական Խորհրդարանի կողմէ Հայաստանի տրամադրուած 36 միլիոն Էքիւով գնուած է 350 հազար թոն հացահատիկ որու 150 հազարի պայմանագիրը ստորագրուած է, ըստ որում Հայաստանի պայմանն է որ ան գայ Ախուրեան կայարանը: Եւ յոյս յայտնած է որ ապագային ալ կարելի կ'ըլլայ նաեւ ստանալ մարդասիրական բեռներ: Հայաստանի կառավարութիւնը, ըսած է վարչապետը, 495 միլիոն ռուբլի յատկացուցած է սահմամերձ շրջաններու բնակավայրերու, հաղորդակցութեանց, ապահովութեան նպատակներուն: Մշակուած ծրագիրը, այս ուղղութեամբ, կ'ընդգրկէ նաեւ պաշտպանութեան հարցերը: Խ. Յարութիւնեան չեշտած է Արցախի օգնութիւնը ձմրան նախօրեակին:

Չորեքշաբթի օր, Խորհրդարանը Գերագոյն Խորհուրդի նախագահի տեղակալ ընտրած է Արտաշէս Թումանեանը, որ Գերագոյն Խորհուրդի ելմտական եւ պիւտճէի հարցերու մնայուն Յանձնախումբի նախագահի տեղակալն էր:

Երեքշաբթի օր, Սեպ. 22-ին, Բաբգէն Արարքցեան ընդունած է Ֆրանսայէն ժամանած Էռ-Փէ-Էռ-ի պատուիրակութիւն մը, որու մաս կը կազմէին Տիկին

(Շար.ը Դ. էջ)

ՋՄՐԱՆ ԺԱՄ

ԺԱՄԱՑՈՅՑՆԵՐԸ ՄԷԿ ԺԱՄ ԵՏ ՏԱՆԻԼ

Շաբաթէն Կիրակի, Սեպ. 26-էն 27 լուսնալիք գիշերը կ'անցնինք ձմրան ժամուն, հարկ է ժամացոյցները մէկ ժամ ետ տանիլ:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

«ԹՈՒՐՔԻԱ ԵՌԱԿԻ ԱՔՑԱՆԻ ՄԷՋ»

«Միլլիյէթ»ի Սեպ. 22-ի թիւին մէջ այս խորագրով լոյս տեսած գրութիւն մը կ'անդրադառնայ Հայաստան-Թուրքիա յարաբերութիւններուն, մեկնելով Արտաքին նախարար Ր. Յովհաննէսեանի Պոլիս այցելութենէն: Յօդուածագիրը նախարարը կը ներկայացնէ որպէս ազգայնական ոգիով սնած, խանդավառ փաստաբան մը զոր ՀՅԴ-ի ներկայացուցիչը կը նկատէ Հայաստանի մէջ: Ըսուածը այն է որ Տէմիրէլի կառավարութիւնը ընտրութիւն մը կատարելու պարտաւորութեան տակ է անոր ու Լ. Տէր-Պետրոսեանի վարած քաղաքականութեան միջեւ որ կը բնորոշուի հանդարտ, պաղարիւն ու հաւասարակշիռ: Թուրքիա կամ պիտի ենթարկուի Յովհաննէսեանի գրգռութեան ու պիտի խզէ ամէն կապ, կամ պիտի վարձատրէ Թուրքիան սիրաշահելու Լ. Տէր-Պետրոսեանի կեցուածքը:

Ր. Յովհաննէսեանի Պոլիսի ելոյթէն, որով ան բացէ ի բաց ամբաստանած էր Թուրքիա, ու անոր Թուրք Արտաքին նախարարին հետ տեսակցութենէն ետք այնպէս կը թուի որ կապը բոլորովին խզուած է:

Սակայն այդ չէ իրականութիւնը:

Անգարա յայտնապէս վերջին ծայր անհանգիստ է Յովհաննէսեանի ներկայութեամբ, այդ պատճառաւ, կը նախընտրէ մարտավարութիւն մը որ չէզոքացնէ զայն. այսինքն, կը նախընտրէ Երեւանի մէջ խաղալ Տէր-Պետրոսեանի խաղաթուղթը:

Ճիշդ է որ այս քայլը շատ պիտի նպաստէ Հայաստանի, անոր առջեւ բանալով արտաքին աշխարհի դուռները, այսուհանդերձ, Տէմիրէլի կառավարութիւնը կողմնակից չէ խիստ քաղաքականութեան մը որ պիտի զօրացնէ Յովհաննէսեանի նման արմատականները ու չէզոքացնէ Լ. Տէր-Պետրոսեանը: Թուրքիա համոզուած է որ առիկա ո՛չ Թուրքիոյ, ո՛չ ալ Ազրպէյճանի շահուն կը ծառայէ: Այս պատճառով կ'ընտրէ մարտավարութիւն մը որ հանգիստ շունչ առնելու առիթ պիտի տայ Լ. Տէր-Պետրոսեանի:

Ասոր առաջին շօշափելի օրինակը սրնդեղէնի օժանդակութիւնն է, որուն մասին որոշումը յառաջիկայ օրերուն հաւանաբար հրապարակուի: Երկրորդ քայլը պիտի ըլլայ ստեղծել մթնոլորտը ուր դիւանագիտական յարաբերութիւններու հաստատումը կարելի ըլլայ: Ասիկա անշուշտ մօտէն կ'առնչուի հայեւազերի յարաբերութիւններուն ու յատկապէս Ղարաբաղի կացութեան. սակայն ամիս մը առաջ, Երեւանի հետ վերջին շփումներուն ընթացքին Լ. Տէր-Պետրոսեան հասկցուցած էր որ պատրաստ է իւրացնելու դիւանագիտական յարաբերութիւններու շրջանակ մը որ պիտի բաւարարէր Թուրքիան: Կարեւոր է յարաբերութիւնները հիմնել ներկայ սահմաններու պահպանման սկզբունքին վրայ: Երեւան եթէ Լ. Տէր-Պետրոսեանի առաջին կեցուածքին ուղղութեամբ ընդունի այս սկզբունքը, առիկա անկասկած պիտի նշանակէ թէ թրքական հողերու տարածուած իր պահանջքէն կը հրաժարի:

Վերջապէս, Երեւան - Անգարա յարաբերութիւններուն մէջ երկխօսութեան որոնումը կը շարունակուի ու Անգարա կողմնակից է Լ. Տէր-Պետրոսեանի կողմէ անցնելով յարաբերութիւններու մեղմացում ապահովելու:

Եռակի աքցանին երրորդ կողմը, ըստ Թուրք լրագրողին, Էլչիպէյի պարագան է: Էլչիպէյի համար կ'ըսուի թէ Ղարաբաղի հարցէն աւելի, երկրին ներքին կացութեան պատճառով դիրքը կը տկարանայ ու Թուրքիա Ազրպէյճանի ազատ տնտեսութեան անցքը արագացնելու համար անհրաժեշտ օժանդակութիւնը տակաւին լրիւ կատարած չէ:

Տէմիրէլի կառավարութիւնը եթէ այս նեցուկը ուշացնէ, ոչ միայն Էլչիպէյ աւելի պիտի տկարանայ, այլեւ Ազրպէյճանցի ժողովուրդին Թուրքիոյ հանդէպ հաւատքը պիտի խախտի: Արդէօք Հոկ. 6-9 Թուրքիա կատարելիք պաշտօնական այցելութիւնը Էլչիպէյի համար առիթ մը պիտի չըլլա՞յ ապրած դառնութիւնը դարմանելու:

Եթէ նոյնիսկ սխալ արժեւորումներ կան Թուրք լրագրողին վերլուծումին մէջ, յատկապէս ինչ կը վերաբերի Ր. Յովհաննէսեանի ՀՅԴ-ի ներկայացուցիչ ըլլալու հանգամանքին մասին, գրութիւնը ուշագրաւ է Թուրքիոյ վարած վարպետ քաղաքականութեան մատնանշումին տեսակէտէն:

Թուրքիա «եղբայր» կը կոչէ Ալիեւին, Նախիջեւանցին երբ անոնցմէ պաշտօնական ներկայացուցիչ մը կը հիւրընկալէ. փանթուրքական ծրագիրներու օրակարգով գաղտնի ժողովներ կը գումարէ Կիպրոսի մէջ, մինչեւ իսկ զինեալ միջամտութեան մասին խօսելով Պոսնիա եւ Ղարաբաղ ու միւս կողմէն վճռական դրեթէ ոչինչ կ'ընէ Էլչիպէյ մը նեղ կացութենէն փրկելու համար: Աւելի՛ն. չանտեսեր նոյնիսկ իրմէ հացի փոխառութեան Հայաստանի խնդրանքը, նաեւ առիկա գործածելով որպէս դիւանագիտական քայլ: Ր. Յովհաննէսեանի մը իրեն ուղղուած բացայայտ ամբաստանութիւնն իսկ որուն դժուար էր անտեղին տարբեր որակում տալ, Թուրքիա կ'օգտագործէ բաւական նրբամտութեամբ իր նախընտրութիւնը յայտնելով Հայաստանի ներկայ իշխանութեան ու ընդդիմութեան միջեւ:

Դժուար է չընդունիլ որ պետական շահերու մտահոգութեան ու յարգանքի շօշափելի օրինակ մըն է տրուածը որուն նկատմամբ, ցորենի փոխառութեան խնդրանքին նուաստացումի հետ, կ'արժէ քաղաքական հասունութեան ու կեցուածքի դաս մը քաղելու իմաստութիւնն ալ ունենալ...:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 30-ին «Յառաջ»ի վարչութիւնը պիտի դադրեցնէ թերթին առաքումը այն բաժանորդներուն որոնք առկախ հաշիւներ ունին եւ անպատասխան կը մնան մինչեւ այդ թուականը ամսուն առաջին օրն իսկ իրենց ղրկուած հաշուեցոյցը: Մամուլի օրէնք է, որ բաժնեգինները պէտք է *կանխիկ* վճարուին. հայ մամուլը բարեացակամութիւնն ունի տարուայ չգործադրելու այդ կանոնը, վստահութիւն ցոյց տալով հանդէպ իր ընթերցողին եւ յաճախ վնասներն ալ կը կրէ իր այդ ընթացքին: Բայց, մեր բաժանորդներէն ալ կ'ակնկալենք որ գիտակցութիւնն ունենան հայերէն օրաթերթի մը օրէ օր աւելցող դժուարութիւններուն եւ չարաչար չգործածեն մեր այդ բարի տրամադրութիւնը:

Խորին շնորհակալութիւն մեր այն --մեծամասնութիւն կազմող, բարեխղճաբար-- բաժանորդներուն, որոնց կանխիկ եւ կանոնաւոր վճարումներուն շնորհիւ կարելի կը դառնայ թերթին կանոնաւոր հրատարակութիւնը:

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ «ՅԱՌԱՋ»ի

Յ. Գ.- Հեռաւոր արտասահմանի մեր այն բաժանորդներուն, որոնք օդային թղթատարով կը ստանան «Յառաջ»ը, ուշադրութեան կը յանձնենք որ թերթին ճակատի սակը՝ 1050 Ֆր. կը համապատասխանէ սովորական թղթատարի գինին, քանի օդային սպասարկութեանց սակերը կը տարբերին երկրէ երկիր: Հարկ է ճշդել վարչութենէն:

– ԿՈՆԴԱԿ –

ՎԱԶԳԷՆ ԾԱՌԱՅ ՅԻՍՈՒՍԻ ՔՐԻՍՏՈՍԻ, ՈՂՈՐՄՈՒԹԵԱՄԲՆ ԱՍՏՈՒԾՈՅ ԵՒ ԿԱՄՕՔՆ ԱԶԳԻՍ, ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱՊԵՏ ԵՒ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ, ԾԱՅՐԱԳՈՅՆ ՊԱՏՐԻԱՐՔ ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՆԱԽԱՄԵԾԱՐ ԱԹՈՌՈՅ ԱՐԱՐԱՏԵԱՆ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ ՍՐԲՈՅ ԷՋՄԻԱԾՆԻ

Քրիստոսաւանդ սիրոյ ողջոյն եւ օրհնութիւն հայրապետական Տ. Տ. Գարեգինի Երկրորդին, Կաթողիկոսին Հայոց Մեծի Տանն Կիլիկիոյ,
Տ. Թորգոմայ Արքեպիսկոպոսին, Պատրիարքին Հայոց Սրբոյ Երուսաղէմի,
Տ. Գարեգնի Արքեպիսկոպոսին, Պատրիարքին Հայոց Կոստանդնուպոլսոյ,
համօրէն Եպիսկոպոսաց, Վարդապետաց եւ Քահանայից,
թեմական եւ համայնքային ժողովոց մերոյ Եկեղեցւոյ,
հայ հասարակական, բարեգործական եւ հայրենակցական միութեանց,
մշակութային ու կրթական հաստատութեանց, հայ մամուլին
եւ համայն սիրեցեալ հաւատացեալ ժողովրդեան Հայոց

«Մեր հայրը Սուրբ Աւետարանն է,
մայրը մեր՝
Առաքելական Սուրբ Եկեղեցին»:

(Եղիշէ Պատմիչ, Ե. դար)

Գոհութեան բարեաց պարգեւատու մեր Հայրերի Աստծուն, որ ահա մօտ քսան դարեր շարունակ մեր ազգի կեանքում վառ է պահում լոյսը Յիսուսի Աւետարանի, «Լոյսը աշխարհի» մեր Առաքելական մայր դաստիարակ Եկեղեցու հովանու եւ օրհնութեան ներքոյ թէ՛ ի Հայաստան եւ թէ՛ ի Սփիւռս աշխարհի:

Հայ Առաքելական մեր Սուրբ Եկեղեցու եւ Նրա հոգեւոր սպասաւորների առաքելութիւնը նոր ժամանակների ազգային զարթօնքի ու քաղաքական անկախութեան պայմաններում, կոչուած է ինքը եւս նոր զարթօնք ապրելու եւ հոգեշէն նոր իրագործումներ կեանքի կոչելու, ի մխիթարութիւն եւ ի վերաշինութիւն մեր հնաւուրց ազգին հոգեւոր կեանքի՝ «յանուն Յիսուսի, յանուն հայրենեաց» Վարդանանց հերոսամարտի պատգամով:

Վերջին չորս տարիների մեր հայրենի ժողովրդի ազգային - քաղաքական հրաշք փոթորկումով եւ մեր հայրենի պետութեան անկախութեան հռչակումով, նոր էջ բացուեց նաեւ մեր ազգային Եկեղեցու բազմադարեան ոսկեայ մատեանի մէջ:

Մնում է, որ մենք, Հայ Եկեղեցուն ծառայողներս, յստակ տեսնենք այս նորահրաշ իրողութիւնը, եւ այդ նոր բացուած էջի վրայ արձանագրենք մեր հոգեւոր, բարոյական եւ հայրենաշէն գործունէութեան արարումները, նոր շնչով, նոր եռանդով, նոր տեսիլքներով:

Սոյն մեր կոնդակով Մենք հայրական կոչ ենք յղում մեր Եկեղեցու նուիրապետական Աթոռներին, թեմական եւ համայնքային կենտրոններում գործող մեր հոգեւոր առաջնորդներին եւ վարդապետներին ու քահանայ հայրերին՝ շարունակելու իրենց առաքելութիւնը բազմապատկեալ եռանդով, բազմապատկեալ նուիրումով, բոլոր տեսակի դժուարութիւնները յաղթահարելու կամեցողութեամբ, զի «դժուարութեան ճանապարհով կարելի է հասնել աստղերին»:

Մեզ համար յոյժ մխիթարական է այս օրերին հաստատել, որ իրօք մեր Եկեղեցին ու Նրա նուիրեալ ուխտապահ սպասաւորներից շատերը Ս. Էջմիածնի օրհնութեան ներքոյ անքում են իրենց պարտքը կատարել Մայր Հայրենիքում ու Արցախում եւ կարեւոր չափով նաեւ ներքին Սփիւռքի տարածքի վրայ, ստեղծուած նոր բարենպաստ պայմաններում:

Յիրաւի, համաձայն նորամշակ մեր ներքին կանոնադրութեան, կազմակերպւում ու գործում են թեմական եւ համայնքային մարմինները, կազմակերպւում են քրիստոնէական քարոզչութեան կենտրոններ, հրատարակւում եւ հաւատացեալ ժողովրդին է յանձնւում տասնրեակ հազարաւոր օրինակ տպաքանակով սրբազան գրականութիւն, լոյս են տեսնում կրօնական պարբերաթերթեր, կազմաւորւում են երիտասարդաց, տիկնանց եկեղեցասէր միութիւններ, մանկական կրօնական երգչախմբեր եւ այլ հոգեշէն միջոցառումներ:

Խորին գոհունակութեամբ արձանագրում ենք նաեւ Միացեալ - Նահանգաց եւ Գանատայի մեր թեմերի լայն մասնակցութիւնը քրիստոնէական քարոզչութեան աշխատանքներին, որ կազմակերպւում են Հայաստանի տարածքի վրայ:

Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնում գործող Հոգեւոր Ճեմարանը եւ Սեւանայ կղզու վրայ հիմնուած Արարատեան թեմի դպրանոցը նուիրուած են մեր Եկեղեցու համար հոգեւոր սպասաւորների նոր սերունդներ պատրաստելու գործին, առայսօր ունենալով աւելի քան հարիւր ուսանողներ:

Մխիթարական է հաստատել նաեւ, որ Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածինը եւ ներքին թեմական կազմակերպութիւնները, արտասահմանի մեր թեմական կենտրոններից եւ քոյր Եկեղեցիներից ստացուած մեծաքանակ սննդամթերքով եւ կարեւոր գումարներով լայն աշխատանք են ծաւալել վերջին երեք տարիների ընթացքում, օգնութեան ձեռք երկարելով երկրաշարժի աղէտեալ շրջանի եւ Արցախի մեր ժողովրդին, նաեւ տարբեր շրջաններից տեղահան եղած փախստական ու կարօտեալ բազմահազար ընտանիքներին ու որբերին:

Արդար է արձանագրել այս իրողութիւնները գոհունակութեամբ եւ Մեր գնահատանքի, քաջալերանքի ու օրհնութեան խօսքը ուղղել մեր թեմակալ սրբազան առաջնորդներին, Մայր Աթոռի միաբան վարդապետներին եւ թեմերում գործող քահանայ հայրերին, որոնցից շատերը իրենց պարտքը կատարում են անձնուիրաբար ու կարգապահութեամբ:

Մասնաւոր գնահատանքով նշում ենք անձնազոհ գործունէութիւնը Արցախի թեմակալ առաջնորդի, նրա ծաւալած հոգեւոր եւ մարդասիրական ու հայրենանուէր անյոգնաբեկ աշխատանքի համար:

Սակայն հարկ է յիշել նաեւ, որ Հայաստանում եւ յատկապէս ներքին Սփիւռքի տարածքի վրայ բնակուող աւելի քան երկու միլիոն Հայ Եկեղեցու զաւակների կրօնական եկեղեցական կարիքները այնքան շատ են, որ մեր հոգեւոր սպասաւորները իրենց սահմանափակ քանակով չեն կարող բաւարարել հաւատացեալ ժողովրդի բոլոր կարիքները: Հունձքը առատ է, մշակները՝ սակաւ: Յոյս ունենք, որ յառաջիկայ երկու - երեք տարիների ընթացքում մեր Հոգեւոր Ճեմարանը պիտի կարողանայ հոգեւոր նոր սպասաւորներ դաստիարակել, պատրաստ նուիրուելու հովուական աշխատանքի:

Մինչ այդ, մնում է, որ Հայաստանում ու ներքին Սփիւռքում ծառայող մեր հոգեւոր հայրերը իրենց ուժն ու եռանդը բազմապատկեն հնարաւորին չափ, հոգեւոր սնունդ բաշխելու մեր հաւատաւոր ժողովրդին:

Երբ գրի ենք առնում այս տողերը, չենք կարող տխրութեամբ չյիշել նաեւ, թէ Մայր Աթոռի մի քանի միաբան վարդապետներ, հակառակ Մեր հայրական կրկնակի հրաւէրներին, արտասահմանից չեն կամենում վերադառնալ Ս. Էջմիածին եւ մի քանի քահանայ հայրեր էլ Հայաստանից լքում են իրենց եկեղեցիները եւ մեկնում արտասահման, դրժելով իրենց ծառայութեան ուխտը: Ցաւով արձանագրում ենք այս տխուր երեւոյթը եւ յոյս ունենք, որ նրանց հոգում կը զարթնեն խղճի ձայնն ու պարտքի գիտակցութիւնը, եւ նրանք կը վերադառնան Մայր Հայրենիք: Վստահ ենք, որ արտասահմանի մեր թեմերը եւ եկեղեցական համայնքները չեն քաջալերի դասալիքներին:

Այս օրերին, երբ մեր ողջ ազգը միասիրտ ու միակամ իր անկախ պետութեան հիմքերն է ամրապնդում եւ ցուցաբերում է հոգու աննման տոկունութիւն՝ դիմագրաւելու ամէն դժուարութիւն եւ փորձութիւն, երբ հազարաւոր կամաւոր ազատամարտիկներ իրենց կեանքն են զոհաբերում մեր Արցախ աշխարհի երկնամերձ բարձունքներում, Մենք, իբրեւ Հայրապետը Հայոց, մեր Եկեղեցու հոգեւոր զինուորներից սպասում ենք առաւել անձնուրացութիւն, առաւել նուիրումի ոգի, առաւել հոգեւոր աշխատանքի եռանդ, ժողովրդին զօրավիգ կանգնելու ամէն տեղ ու ամէն առթիւ, բանիւ եւ գործով, ու անձնական օրինակով, իրենց անսակարկ մասնակցութիւնը բերելու համազգային զարթօնքին ու փոթորկուող սրբազան մարտին, հաւատքով աներեր, որ Հայոց ազգի արդարութեան լոյսը կարելի չէ ընդմիշտ խափանել: Կը գայ ժամանակը, որ այդ լոյսը կը ճեղքի խաւարը, կը փշրի ատի ու կեղծիքի պատնէշը, կը քանդի ոճիրի բոյնը եւ յաղթական կը ճառագայթի հորիզոնից հորիզոն: «Ցանցանել մրրկի, եղծանի ամբարիշտն, իսկ արդարոյն խոյս տուեալ՝ կեցցէ յաւիտեան» (Առակք Սողոմ. 10 - 25):

Մենք կ'ուզենայինք, որ մեր ազգային Եկեղեցին՝ մեր ողջ հոգեւորականութիւնը, իր զոհաբերումի բաժինը բերէր անսակարկ կերպով, յանուն արդարութեան ու ազատութեան մեր ողջ ազգի կողմից մղուող սրբազան մարտում եւ յանուն ապագայ յաղթութեան:

Երանի մարդիկ ու ազգութիւնները կեանքի կոչէին պատգամը մեծ սաղմոսերգուի՝ «Ողորմութիւն եւ ճշմարտութիւն պատահեցին, արդարութիւն եւ խաղաղութիւն համբուրեցին» (Սաղմ. 85, ԺԱ.). ամէն:

ՎԱԶԳԷՆ Ա.
Կաթողիկոս Ամենայն Հայոց

Տուաւ կոնդակս ի 28 Օգոստոսի
1992 Փրկչական ամի
եւ ի տոմարիս Հայոց ՌՆԽԱ
ի մայրավանս Սրբոյ Էջմիածնի
Հմր. 1907

ՎԱՆՓՈՒՇԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ ԿԱՄ՝ ՀԱՒԱՏԻ ՅԱՂԹԱՆԱԿԸ

70-ական թուականների սկզբներն էր, արեւմտեան Պէյրութի Հայ Երիտասարդաց Միութեան ակումբում տեղի Հայութեան, տարբեր երկրներից այստեղ ուսանելու եկած մի խումբ երիտասարդների, ինչպէս նաեւ Հայաստանի բարձրագոյն ուսումնական հաստատութիւնների մի քանի շրջանաւարտների եւ Պարոն Վանփուշի (Յովսէփի Արծրունի) միջեւ տաք զրոյցների ու երբեմն վէճերի նիւթը գրեթէ միշտ 1918 - 20 թուականների դէպքերն էին եւ տարբեր կուսակցութիւնների ու անհատների դերը ու ազդեցութիւնը այդ դէպքերի զարգացման ընթացքի վրայ: Վիճելի հարցերից էին նաեւ Եռագոյնը, Հայաստանի անկախութիւնը եւ Խորհ. Հայաստանի իրավիճակը: Եւ շատ յաճախ երբ Պ. Վանփուշը նեղն էր ընկնում, կամ էլ երբ զրոյցը նրա համար անցանկալի ընթացք էր ստանում, տաքանում էր, ձեռնափայտով կտկտացնում էր յատակին ու ասում՝

- Լաւ իմացէք, հեռու չէ այն օրը, երբ Հայաստանում հայ ժողովուրդը կը պարզի Եռագոյնը եւ կը տօնի Մայիս 28-ը:

Ու այդպիսով վերջ էր դնում բանավէճին, լաւ իմանալով, որ յաջորդ ժամին այն աւելի թեժ վերսկսուելու է: Այն ժամանակ Վանփուշի այդպիսի հաստատուն համոզմունքով ասած խօսքերը մեզ թւում էին եթէ ոչ վերացական, ապա երազային ցանկութիւն ու մենք կարեւոր ուշադրութիւն չէինք դարձնում դրանց վրայ:

Պ. Վանփուշի երկար տարիների ազգասիրական ու ազգապահպանման եռանդուն քարոզչութիւնը Պէյրութի Հայութեան շրջաններում, նրա անշահ հայրենասիրութիւնը եւ նրա կրքոտ վիճաբանելու ձեւը, բայց եւ դիմացինի նկատմամբ յարգալից վերաբերմունքը, ու դեռեւս ինչ որ չափով հէնց այդ զրոյցները եւ վիճաբանութիւնները իրենց բարերար ազդեցութիւնը ունեցան Պէյրութի հայ գաղութի յետագայ ձեւաւորման համար:

Երբ որեւէ գաղափար բուն դրեց մարդու մէջ ու դարձաւ նրա ինքնութեան ու նրա կեանքի նպատակը, եւ երբ մարդ հոգեբանօրէն պատրաստ եղաւ ամբողջութեամբ նուիրուել այդ գաղափարին, այն ժամանակ նա կը հաւատայ նրա յաղթանակին եւ պատրաստ կը լինի աշխատել ու պայքարել այդ յաղթանակին հասնելու համար:

Ահա այդպէս էր Պ. Վանփուշը:

- Տղաս, - այդպէս էր նա սիրում դիմել իր երիտասարդ զրուցակիցներին եւ դա նրա համար հին-հին օրերից մնացած քաղցր յիշողութիւն էր, երբ ինքը դեռ տղայ էր, այն էլ Դրոյի տղաներից:

- Տղաս, ճշմարտութիւնը այն է, որ հայ պատմութեան ամենամայլ, ամենէն անմխիթար ու ամէնէն անյոյս ժամանակ Հայոց ազգ. Խորհուրդը եւ Հայ Յեղափոխական Դաշնակցութիւնը իրենց մէջ ուժ գտան, հաւատացին իրենց գործի արդարացիութեանը եւ անհրաժեշտութեանը ու հռչակեցին Հայաստանի անկախութիւնը, այս փաստը պէտք է չմոռանալ եւ չպէտք է մոռանալ, որ այսօրուայ Խորհրդային Հայաստանը այդ խիզախ աբարքի անմիջական արդիւնքն է:

- Բայց Պ. Վանփուշ որքան մարդ, այնքան էլ սեփական գաղափարի ու սեփական ճշմարտութեան գիտակցութիւն ու հաւատ, որի՞ն հաւատալ, ո՞ւմ հետեւել:

- Տղաս, - Պ. Վանփուշը այստեղ տաքանում էր ու ձեռնափայտով հարւածում յատակին, - գաղափարին հաւատալը ու հետեւելը քո խելքի գործն է, ում ուզում ես հետեւիր, ինչ գաղափար ուզում ես ընդունիր, միայն թէ ճշմարտութիւնը մէկ է լինում, պէտք է քաջութիւնը ունենալ ու փնտռել այն, ու յետոյ նրա հիման վրայ կառուցել սեփական կարծիքը: Այդպէս պէտք է վարուել նաեւ պատմական ճշմարտութիւնների հետ:

- Եւ սխալները խոստովանել: Պ. Վանփուշը կկոցում էր աչքերը, նայում էր դիմացի տարածութեան մէջ:

- Այո-այո, եւ սխալները խոստովանել: Հաստատ համոզուած լինելով, որ Դաշնակցութիւնը ճակատագրական սխալներ չի արել:

Հեշտ է ասել քաջութիւնը ունենալ ու փնտռել ճշմարտութիւնը: Ինչպէ՞ս կարող է նոր կեանք մտնող անփորձ երիտասարդը, որը իր իսկ ծագումով արդէն ծանրաբեռնուած է լինում դասակարգային, կրօնական եւ այլ գաղափարներով ու նախապաշարումներով, պատմական ճշմարիտը զանազանել կեղծիքից, սուտը, իրականը խաբկանքից, մանաւանդ որ անցեալի 50 տարիների ընթացքում Հայութեան կեանքում մթնոլորտը այնպէս էր բեւեռացած ու չիկացած, որ մէջտեղում չէզոք ու անաչառ երրորդ չէր մնացել, պատմութիւնը անկողմնակալ գրելու համար:

Այդպէս էր նաեւ մեր վիճակը: Հայաստանում սովորած լինելու պարագան եւ այն անկեղծ հաւատը, որ մենք ունէինք սոցիալիստական գաղափարախօսութեան առաւելութեան նկատմամբ, յաճախ նախադրեալներ էին, որպէսզի մենք անկեղծօրէն ու անվարան ընդունենք նաեւ այդ կողմի մեզ մատուցած պատմութիւնը եւ հաւատանք նրանց պաշտօնական քարոզչութեանը: Ահա այդպիսի մօտեցումն էլ հէնց, մեզ չէր թողնում «ռէալ սոցիալիստական» հասարակարգում եղած իրական ու կենսական հակասութիւնները ընկալելու ու գնահատելու, աւելի շատ դրանց կարեւորութիւն տալու ունակութիւնից: Եւ պատմական դէպքերը այդ տեսանկիւնից մեկնաբանելու մեր ձգտումը, ինչպէս նաեւ հակառակ կողմի բոլորովին տարբեր տեսակէտը, ամէն անգամ առիթ էր տալիս նոր վիճաբանութիւն սկսելու համար: Եւ շատ յաճախ Պ. Վանփուշը ինքն էր այդ վէճերի ու զրոյցների սկսողը եւ բորբոքողը:

- Ես կը սիրեմ գաղափարի մարդկանց, այդպիսով շեշտելով, որ նա յարգում է դիմացինի գաղափարը:

Պ. Վանփուշը տեսանելի բաւականու-

թիւն էր զգում այդ վիճաբանութիւններից ու զրոյցներից եւ նրա զգացմունքային, եռանդուն ու երբեմն շատ կրքոտ արտայայտութիւնները մի կողմից արտացոլում էին նրա հոգում կուտակուած մաղձը եւ դառնութիւնը այն հասարակարգի նկատմամբ, որը նրան զրկեց իր հայրենիքից, երիտասարդութիւնից եւ իր խոյանքների ու գաղափարների իրականացման հնարաւորութիւնից, եւ միւս կողմից վկայում էին կորցրած հայրենիքի նկատմամբ նրա անչափ կարօտի մասին: Եւ այդ կարօտը օրէց օր թեժանում էր ու ինչքան տարիքը բարձրանում էր այն դառնում էր այրող: Հոգում մխացող այդ կրակը նրան ժամ առ ժամ հեռացնում էր պէռլինեան սառը ու անկենդան առօրեայից եւ նա ապրում էր միայն ու միայն անցեալի յուշերով: Այն միակ բանը, որ չկարողացան նրանից խլել, ոչ ստալինեան դաժանութիւնը, ոչ սիբիրեան առնամանիքն ու բանտերը, ոչ պէռլինեան 35 տարիների օտարութիւնը եւ ոչ էլ վրայ հասնող ծերութիւնը:

Նրա յիշողութիւնների ծայրը սկսւում էր Վանի այգեստաններից, դրախտային եւ միակ երջանիկ յիշողութիւնը նրա կեանքում, յետոյ կեանքի ու մահու կռիւներ, տեղափոխութիւն, գաղթ ու կոտորած, կսկիծ-կսկիծ կորցրած հարազատների, հայրենիքի, հօրենական տան ու ազգութեան:

- Այդ ինչպէ՞ս է նա կարողացել դիմանալ այդ բոլորին:

- Վրէժը, արդար վրէժի զգացումը, դաժան վրէժի զգացումն ու այն գիտակցութիւնը, որ միայն ապրելով կարող եմ պայքարել ու վրէժ առնել, ինձ ոտքի վրայ է պահել եւ քանի դեռ աչքերս բաց են դա այդպէս է լինելու:

Յետոյ յիշողութիւններ դժուարին բայց [illegible]ալից` տղայական տարիներից, վրէժի տարիներից, երբ խենթացած Թուրքի վայրենութիւններից, Դրոյի կողքին, Բաշ Ապարանում թէ Դիլիջանում, ձիու վրայ թէ անձի, օր ու գիշեր իրար խառնած, անքուն, անօթի, անլուայ, յոգնած ու վիրաւոր (նա կռիւներից մէկում ծանր վիրաւորուեց եւ կորցրեց մի թոքը), բայց երիտասարդ ու յամառ եւ մահը անտեսող կռւում էր ազատութեան, իր հօրենական տան եւ այդ մի բուռ մնացած հայրենիքի համար: Եւ յետոյ եղաւ, որ թւում էր, թէ այդ մի բուռ հողը փրկուել է, որը նրան ու նրանց էր պատկանում, բայց եկան ու այդ էլ խլեցին նրանցից:

- Ախ այդ մի կտոր հայրենիքը:

Պ. Վանփուշը իր ամբողջ գիտակցական կեանքում կուրծք էր ծեծում, պատմութեան ընթացքում հայ ժողովրդի ձախորդութիւնների եւ դարասկզբին միանգամից այդքան մեծ դժբախտութիւնների պատճառները հասկանալու համար:

- Հեշտ է, ու սեփական ձեռքերը լուանալու փորձ միակ պատճառը Թուրքի վայրենութեան եւ դաժանութեան մէջ տեսնել:

- Ազգի դժբախտութիւնը սկսւում է այն օրուանից, երբ ամէն մարդ սկսում է մտածել միայն իր կաշին փրկելու մասին, ու տես, որ մերը սկսուել է երկու հազար տարի առաջ:

- Ազգի դժբախտութիւնը սկսւում է այն օրուանից, երբ նա չի կարողանում դաժան շրջապատում գոյապայքարի իր միջոցները գտնել, ու տես, որ մերը սկսուել է երեք հազար տարի առաջ: Պ. Վանփուշը բարկութիւնից դողում էր`

- Դաշտի մողէսներն անգամ գտել են այդ միջոցը, յարմարուելով իրենց շրջապատին, ձեռք բերելով այդ շրջապատին յարմար գոյն եւ գոյատեւելու համար յատուկ ապրելակերպ ու խորամանկութիւն: Իսկ հայ ժողովուրդը չգոյացրեց անհրաժեշտը, նա` ինքը` ծուատել է իրեն եւ ինքը, ջլատել իրեն: Դա եղել էր, դա այսօր է եւ դա վաղն է այդպէս լինելու: (Ինչպիսի մարգարէական խօսքեր այսօրուայ դրութեան համար):

- Ով նահանջեց դժուարութիւններից ու ինքնակամ թողեց հողը, ապա նա ինքնակամ տալիս է այդ հողը, (այստեղ նա ակնարկում էր նաեւ մեզ` Հայաստանի շրջանաւարտներիս) ու չպիտի զարմանայ, ախ ու վախի եւ բարկանալու իրաւունք չունի, եթէ այն խլում են նրանից: Ազգի գոյատեւումը պայմանաւորուած է հողի առկայութիւնից, Թոյլ եղար կը տաս հողդ, ապա նաեւ ազգութիւնդ:

Իսկ եթէ հնարաւոր է ազգային ինքնութիւնից մի բան տալով փրկել հողը, ապա պէտք է չվարանել, պէտք է ճկուն լինել, կրօն, լեզու, գիր, գաղափարախօսութիւն երկրորդական բաներ են, եւ ոչ յաւիտենական, հողն է միակ յաւիտենականը եւ ազգի յաւիտենականութեան երաշխիքը:

Ահա ի սկզբանէ հայ ժողովրդի համար հիմնական եւ ամենագլխաւոր հարցը` ինչպէ՞ս կարելի է պահել հողը: Ո՞ր միջոցներով կարելի է երաշխաւորել Հայաստանի անկախութիւնը եւ միեւնոյն ժամանակ սահմանների անվտանգութիւնը եւ երկրի խաղաղ ու ազատ զարգացումը:

1986-ին արեւմտեան Պէռլինում Խորհ. Հայաստանի օրերի առթիւ Պէռլին էր եկել նաեւ պատմաբան, դոկտ.- փրոֆ. Կոնստանդին Խուտավերդեանը, եւ ինչպէս միշտ ու ամէնուր տեղիս Հայութեան ու նրա մի քանի օրուայ զրոյցների նիւթը այդ հարցն էր եւ նա բերեց պատմական մի շատ կարեւոր փաստ: Նա ասաց, - 1828 թուականից երբ արեւելեան Հայաստանը միացուեց ցարական Ռուսաստանին մինչեւ 1918 թուականը Հայաստանի հողի այդ տարածքում պատերազմ չի եղել: 1918-20 թուականներին Հայաստանը անկախ էր եւ նորից սկսւում են պատերազմները: Իսկ այսօր նա կ'ասէր`

- Ահա մի տարի է, որ Հայաստանը անկախ է ու նորից պատերազմներ:

Այն ժամանակ Խորհ. Միութիւնը ամուր հիմքերով եւ անսասան էր թւում եւ մենք` Խորհ. Հայաստանի համակիրներս հաստատ համոզուած էինք, որ այդ վիճակը Հայաստանի ապահովութեան եւ հայ ժողովրդի խաղաղ գոյութեան ու զարգացման համար լաւագոյն երաշխիքն է:

Մի անգամ Պէռլինում մի երիտասարդ այսպիսի մի արտայայտութիւն արեց`

- Այն ժողովուրդը, որը ի վիճակի չէ ինքնուրոյն լինել, ապրելու իրաւունք չունի:

Ահա կողմերը երբեմն մինչեւ այդ աստիճան ծայրայեղ դիրքեր ունէին:

Ոչ Պ. Վանփուշը ծայրայեղ չէր, այլ մոլեռանդ հայրենասէր ու մոլեռանդ դաշնակցական եւ նրա մօտ այդ երկուսը այնպէս էին իրար մէջ շաղախուած, որ սահմանազատելը դժուար էր: Եւ նրա համոզմունքը նրա մօտ դարձել էր բնաւորութիւն ու ապրելու ձեւ եւ հէնց այդ պատճառով էլ հակառակ կարծիքների հանդէպ երբեմն շատ զգայուն էր դառնում: Նա գրգռւում էր, բորբոքւում եւ դա ազդում էր նրա առողջութեան վրայ (վիրաւոր թոքի պատճառով երբեմն շնչառութիւնը խանգարւում էր), բայց կարողանում էր իրեն զսպել եւ դառնում էր հանդուրժող: Թերեւս այլ պայմաններում այլ լինէր նրա հակազդեցութիւնը, բայց Պէռլինում ձեռքերը ծալած եւ անցեալի յուշերով ու ապագայի յոյսով ապրող մարդը այլ էր:

Պ. Վանփուշը ամբողջ իր համոզմունքով ու ապրելակերպով ազնիւ էր իր գաղափարի նկատմամբ եւ կուսակցական մեծ դիրք ու պաշտօն չունէր եւ չէր ունեցել:

- Իսկ եթէ հնարաւորութիւն ունենար, կը ձգտէ՞ր դրան:

Այո, նա ինքն իր զրոյցներում ակնարկում էր որոշ անձերի, որոնք երիտասարդ տարիներին իր քաղաքական հակառակորդներն էին եղել եւ որոնք Խորհ. Միութիւնում հիմա դիրքի ու պաշտօնի տէր մարդիկ էին, իսկ ինքը մոխրագոյն ու սառը այս քաղաքում ձանձրանում էր օրեր մթնեցնելով:

- Պ. Վանփուշ, եթէ այն ժամանակ դուք յաղթանակ տանէիք, միթէ՞ նրանց հետ նոյնը չէիք անի:

Պարոն Վանփուշը մտածում էր երկար ու խորը, նրա ներսում եռում էր ինչ որ բան:

- Երեւի ոչ. բայց դա չի կարող արդարացնել նրանց արածը, մարդուն հայրենիքից վտարելը այդ պետութեան ամենաանօրինական քայլերից մէկն է:

Եթէ կեանքը դաժան է լինում մէկի նկատմամբ, ապա նրան հարուածում է մինչեւ վերջ: Պատերազմից անմիջապէս յետոյ Պ. Վանփուշի 14 տարեկան միակ տղայ զաւակը մօր հետ անտառ է գնում եւ դժբախտ մօր աչքերի առաջ հողում թաղուած ռումբը պայթելով ցրիւ է տալիս երեխայի մարմինը: Մայրը ապրելով այդ սարսափելի դէպքը մինչեւ վերջ էլ չապաքինուեց հոգեկան խանգարումից: Իսկ Պ. Վանփուշը այդ ահաւոր ցաւը դարձնելով իր հոգում կուտակուած միւս ցաւերին կորացաւ, ձեռնափայտ վերցրեց եւ հոգում վառելով ու աւելի բորբոքելով հաւատը իր գաղափարի յաղթանակի նկատմամբ կարողացաւ ապրել մինչեւ 1972-ը եւ հանդչեց:

Տարիներ անցան, Պ. Վանփուշը չկարողացաւ տեսնել, թէ ինչպէս Երեւանի Ազատութեան հրապարակում ծածանւում են հազարաւոր Եռագոյններ եւ Հայաստանի ժողովուրդը տօնում է Մայիս 28-ը եւ նոր անկախութիւնը:

Եւ ես յիշեցի Պ. Վանփուշին ու բազմիցս ասած նրա հաւատամքի խօսքերը:

- Հեռու չէ այն օրը, երբ Հայաստանում հայ ժողովուրդը կը պարզի Եռագոյնը եւ կը տօնի Մայիս 28-ը: Եւ իմ մէջ մեծ ցանկութիւն առաջացաւ այս տարի Մայիսին այցելել նրա շիրիմին եւ գոնէ յետմահու նրան աւետել այդ լուրը: Եւ ընկերոջս` Համբարձում Պետրոսեանի հետ, որը նրա կուսակցական ընկերն էր, նրա ամենամօտ մարդը Պէռլինում ու յետոյ նրա այրիի խնամակալը, Մայիս 30-ին գնացինք գերեզմանատուն, բայց աւաղ չկար նրա գերեզմանը, նրանից չկար ոչ մի հետք: Դա հայրենիքից հեռու ու նրա կարօտով ապրած մարդու վերջնական նահանջն էր ու պարտութիւնը: Մեր մէջ կոտրուեց մի ինչ որ բան, սառնութիւն զգացինք եւ աւելի սուր ըղձացինք օտարութեան դառը եւ անհետք ու անհետեւանք կորչելու իրականութիւնը: Ծաղիկները դրինք մի ուրիշ հայի շիրիմին, Համբարձումը, որ շատ սկզբունքային է ասաց`

- Հայրենասէր ու գաղափարական մարդ չէր, Հայութեան համար բան մը չարեց, բայց հայ էր…

Որտե՞ղ տեղափոխեցին Պ. Վանփուշի չարչրուած աճիւնը, ո՞ւր է թափառում նրա ազնիւ հոգին, որ նրան ասեմ իմ ասելիքը`

- Յաւիտենական խաղաղութիւն քեզ Պ. Վանփուշ, հայ ժողովուրդը տօնեց քո հաւատի յաղթանակը:

ՍԱՄՈՒԷԼ ՅՈՎՍԱՓԵԱՆ

Պէռլին

ԿԻՊՐՈՍ՝ ՍԵՐԲ ՀԱՄԱՑՆԱՎԱՐՆԵՐՈՒ ՏՈՒՐՔԻ ԴՐԱԽՏԱՎԱՅՐԸ

Գործերը կրնային աւելի յաջող ընթացք ունենալ Կիպրոսի կալուածային գլխաւոր գրասենեակին համար, որ մասնագէտ է արձակուրդի եկողներու եւ հանգստեան կոչուած օտարականներու բնակարան ծախելու գործին: Բրիտանացիները որոնք կղզիին օտար կալուածատէրերուն մեծամասնութիւնը կը կազմեն, նախկինին չափ ներգրաւում չեն ըներ այլեւս. սակայն զանոնք սկսած են փոխարինել Արեւելեան Եւրոպայէն, յատկապէս Սերպիայէն յաճախորդներ: Գրասենեակին տէրը ըսելով հանդերձ թէ վերջերս 2-ական միլիոն Ֆր. արժողութեամբ շէնքեր ծախած է Սերպերու, չէ յայտնած գնորդներուն ինքնութիւնը: Անոնք կրնան պասքէթպոլի, Ֆութպոլի աստղեր ըլլալ, կա՛մ հանգստեան կոչուած աքարաշիկներ: Այդ երկրին մէջ ուր պոսնիացի մահմետականները հրկիզուած իրենց տուներէն վտարուելէ ետք անձկութեամբ կը սպասեն ձմեռուան, Պելկրատի հարուստները կը խուժեն ծովափի տուներուն եւ յարկաբաժիններուն վրայ:

Շրջափակման ենթարկուած Սերպիայէն դրամագլուխի կարեւոր հոսք մը տեղի կ'ունենայ Եուկոսլաւիոյ տագնապէն ի վեր որ շահաբեր է դրամական ու հարկային դրախտ Կիպրոսի համար:

Կղզիին առեւտրականներն ու դրամատան պատասխանատուները շատ բնական կը նկատեն այս զարգացումը, շեշտելով որ դրամագլուխները չեն սիրեր անկայուն կեանքը ու անակնկալ չէ որ մարդիկ կամ ձեռնարկութիւններ իրենց տոլարներն ու մառքերը ապահով տեղեր փոխադրեն:

Կիպրական հրապարակը դրամական նըման հոսք ճանչցած էր նաեւ 1975-ին Լիբանանէն, 1990-ին Ծոցի պատերազմին նախօրեակին՝ Միջին Արեւելքէն: Կեդրոնական դրամատան տնօրէնը կը յայտնէ թէ կը ջանան որոշ ընտրութիւն մը կատարել, առանց դուռը փակելու մէկուն կամ միւսին առջեւ. ան կը շեշտէ թէ իրենց համար կարեւորը պարզապէս գործին յառաջընթացն է:

Այդ «պարզապէս գործի յառաջընթացը» կը վերաբերի առնուազն 500 սերպական ընկերութեան ու շուրջ 500 միլիոն տոլարին որ կղզի մուտք գործած է միջազգային պատժամիջոցներէն առաջ: Դրամագլուխի այս փախուստին գլխաւոր քաջերը եղած է ներկայի սերպ նախագահը Միլոսեւիչ որ տնօրէնն էր Սերպիոյ գլխաւոր դրամատան: 1990-ի աւարտին մօտ երբ կը ջանար ընտրուիլ ազատ առաջին ընտրութիւններուն, Եուկոսլաւ Կեդրոնական դրամատան հրահանգեց 18 միլիոն տինար տպել, Սերպերու կենսաթոշակներն ու ամսականները վճարելու համար: Ինք շահեցաւ ընտրութիւնը, սակայն քանդեց Եուկոսլաւ դրամական դրութիւնը: Ան զգաց նաեւ պատժամիջոցներու հեռանկարը որ կրնար արգելք ըլլալ արտասահմանի մէջ գտնուող Եուկոսլաւ ստացուածքին երկիր մուտքին: Արդարեւ, Ամերիկա պահ դրուած 400 միլիոն տոլարի գումարը տեղափոխելու արգելք դրուեցաւ Մայիսին: Արեւմուտքի կարգ մը դիւանագէտներ ու դրամատան պաշտօնատարներ համոզուած են որ արտասահմանեան գումարներէն մաս մը Կիպրոս փոխադրուած են սերպական նոր ընկերութիւններու եւ սեփական անանուն հաշիւներու:

Կիպրացի դրամատան պատասխանատուներու համաձայն, Աւստրիայէն եւս Նիկոսիա եւ Լիմասոլ ղրկուած են սերպական կարեւոր գումարներ: Վիէննա պալքանեան տագնապէն ի վեր բաւական հակասերպ կեցուածք ցոյց տուաւ մօտիկ յարաբերութիւն մշակելով Խրուաթիոյ հետ որ նախկին Եուկոսլաւիոյ ստացուածքէն բաժին կը պահանջէ, ինչպէս եւ պատերազմական հատուցում:

Առեւտրականները եւս տեղին արդարացումներ ունին Սերպիայէն հեռանալու համար: Չեն կրնար գործունէութիւն ծաւալել նախկին Եուկոսլաւիոյ տարածքին վրայ, ոչ ալ արտասահմանցի սովորական յաճախորդներու հետ, շրջափակման պատճառով. ուրեմն հաստատուած են Կիպրոս ու հոն կը շարունակեն իրենց գործունէութիւնը:

Այս բոլորին համար յունական Կիպրոսը իտէալ վայր մըն է: Յունաստան Սերպիոյ Պալքաններու գլխաւոր դաշնակիցն է: Յոյն օրթոտոքս Կիպրացիները Սերպերու հետ նոյն ատելութիւնը կը վայելեն Վատիկանի (կաթողիկէ Խրուաթիան) եւ Թուրքերու (Պոսնիոյ մահմետականները) հանդէպ:

Եթէ հաւատք ընծայուի արեւմըտեան որոշ դրամատուներու, պատժամիջոցները շրջանցելու համար Սերպիա տասնեակ մը փոքր ընկերութիւններ կը գործածէ որոնք արտածում-ներածումով կը զբաղին. անոնք գործ կ'ունենան միջին-արեւելեան ու եւրոպական արտադրիչներու հետ որոնք ապսպրանքը կը յանձնեն Յունաստան, Ալպանիա, Մակեդոնիա, Պուլկարիա կամ Ռումանիա որոնք Սերպիոյ սահմանակից երկիրներ են:

Ամէն անգամ որ շրջափակումն ու պատժամիջոցները չյարգելու մեղադրանք կ'ուղղուի կիպրական դրամատուներու, անոնք կը գտնեն խուսափողական բացատրութիւններ. օրինակ, մէկը պատասխանած է թէ կը յարգէ ՄԱԿ-ի պատժամիջոցները, սակայն կը խոստովանի որ աւելի կապուած է շրջափակման ոգիին, քան` տառին: Իսկ արեւմտեան մեծ դրամատուն մը ըսած է թէ Կիպրոսի կեդր. Դրամատունը բնաւ մտահոգուած չէ ՄԱԿ-ի պատժամիջոցները յարգելով կամ յարգանքի պակասով:

ՔԱՂՀԱՆ

ԱՍԿԷ ԱՆԿԷ

ԱՌԱՆՑ ՀՈՂԻ ՄՇԱԿՈՒՄ

Սաուտի Արաբիոյ մէջ կարելի պիտի ըլլայ ոլոռն, չոմին, ելակ հասցնել, շնորհիւ մշակումի ձեւի մը որ բուսականութեան կեանք կ'ապահովէ ոչ թէ հողին, այլ սննդատու լուծոյթներու մէջ: Ճափոնական ընկերութիւն մը ստանձնած է այս տեսակի ագարակ մը հաստատել որ 1.2 միլիոն Ֆր. պիտի արժէ եւ երկու աշխատաւոր միայն ունենայ: Ճափոնի մէջ այս կարգի փորձերով հաստատուած է որ 340 քառ. մեթր ագարակէ մը օրական 60 քկ. չոմին ու 50 ազցան ձեռք կը ձգուի:

(Շար. Ա. էջէն)

Միշէլ Հալիմարի, Ռիշար Քազընաւ, էրիք Ռուա, Միշէլ Սիրանօ: Պատուիրակութիւնը ընդունուած է նաեւ վարչապետին կողմէ: Միասին քննարկած են Հայաստան - Ֆրանսա տնտեսական համագործակցութեան հարցերը: Ընդունելութեանց ներկայ եղած է Ֆրանսայի դեսպանը՝ Ֆրանս տը Հարթէնկ:

Նոյն օրը, Վազգէն Մանուկեանն ալ ընդունած է Ֆրանսացի քաղաքական դէմքերը: Խօսակցութեան ընթացքին շօշափուած են պաշտպանութեան կազմակերպման եւ պաշտպանական համակարգի ձեւաւորման առնչուող հարցեր:

⁂

Չորեքշաբթի, Սեպ. 23-ին Նիւ- Եորքի մէջ, նախագահ Լեւոն Տէր-Պետրոսեան կը շարունակէր իր տեսակցութիւնները: Այս ուղղութեամբ, հանդիպում ունեցած է Պուտրոս Ղալիի, իրանի Արտաքին նախարարին՝ Վելայէթիի, Իսրայէլի Արտաքին նախարարին՝ Փէրէսի, Կիպրոսի նախագահին՝ Վասիլիուի հետ: Միշտ խօսուած է Արցախի մասին եւ ընդհանուր ձեւով կարծիքն այն եղած է որ նախ եւ առաջ հարկ է հրադադար հաստատել:

Նախորդ օրն ալ, եՍեպ. 22-ին, Հայաստանի Արտաքին նախարար՝ Րաֆֆի Յովհաննէսեան Թուրքիոյ Արտաքին նախարար՝ Հ. Չէթինի կողմէ հրաւիրուած էր այն ճաշին, զոր Թուրք նախարարը կու տար ի պատիւ Սեւ Ծովի համագործակցութեան Խորհուրդի անդամներուն: Ր. Յովհաննէսեան հանդիպումներ ալ ունեցած է Դանիոյ, Իտալիոյ, Ճափոնի իր պաշտօնակիցներուն հետ:

⁂

Սեպ. 24-ին, Իմաճիթէ եւ Քօթիտիէն տը Փարի կ'անդրադառնային Ղարաբաղի: Առաջինը կը հաղորդէր Ստեփանակերտի նոր ռմբակոծութիւնը, երկրորդը կ'աւելցնէր նաեւ ցամաքային բուռն կռիւներու գոյութիւնը եւ ազերի յարձակումը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՎԷԶՈՆ - ԼԱ - ՌՈՄԷՆԻ (Վօքլիւզ), ինչպէս նաեւ Արտէշի եւ Տռոմի նահանգներու մէջ փոթորիկին եւ ողողումներուն գործած աւերը շատ աւելի մեծ համեմատութիւններ ունեցած է քան ինչ որ կը կարծուէր առաջին առթիւ: Սեպ. 24-ին, մեռեալներու թիւը 32-ի բարձրացած էր եւ աւելի քան 50 անձեր անհետացած էին եւ ժամէ ժամ ալ դիակներ կը գտնուէին: Ներքին նախարարը որոշեց «բնական աղէտ»ներու կարգին դասել պատահածը, որպէսզի ապահովագրութեան ընկերութիւնները հատուցումները կատարեն: Այս աղէտը անգամ մը եւս քաղաքաշինութեան արդի ըմբռնումներու սխալներու հարցը երեւան կը հանէ եւ պատասխանատուութիւնները, ինչպէս միշտ նման պարագաներու, իրարու վրայ կը ձգուին: Միշտ՝ «միւսն է»...:

ՇԻՐԱՔ ջախջախիչ մեծամասնութիւն մը ձեռք ձգեց վստահութեան քուէին համար, 487 ձայնով 515 քուէարկողի վրայ (95%) ; 152 անդամ չմասնակցեցան այս նիստին, իրենց գլուխն ունենալով Սէկէն եւ Փասքուա:

ԵՈՒԿՈՍԼԱՒԻՈՅ աթոռը ՄԱԿ-ի մէջ թափուր կը մնայ ցնոր տնօրինութիւն: Քուէարկուած բանաձեւը կը շեշտէ որ Եուկոսլաւիոյ դաշնակցային Հանրապետութիւնը՝ (Սերպիա եւ Մոնթենեկրօ) չի կրնար ինքնաբերաբար շարունակել նախկին Եուկոսլաւիոյ անդամի հանգամանքը:

ԱՆԳԱՐԱՅԻ մէջ, Սեպ. 22-էն 23 լուսնալիք գիշերը չորս ռմբափորձեր գործուած են միայն նիւթական վնաս հասցնելով: Պայթուցիկներ դրուած էին երկու անհատական ընկերութիւններու շէնքը եւ երկու զինուորական շէնքերու պարտէզներուն մէջ: Արարքներուն ոչ ոք տէր եղած էր տակաւին Սեպ. 24-ին:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ կեդրոնական Դրամատունը՝ Պունտըսպանքը հրապարակ իջաւ, Չորեքշաբթի օր, Սեպ. 23-ին, եւ կասեցուց ֆրանքի շուրջ ծագած շահագործումները, մեծաքանակ ֆրանք գնելով:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Տոքթ. Գրիգոր Մաղաքեան, Տէր եւ Տիկին Սուրէն Սարգիսեան եւ զաւակները հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տան իրենց հօր, մօրեղբօր եւ մեծ-հօր՝

ՏՈՔԹ. ԽՈՐԷՆ ՄԱՂԱՔԵԱՆ-Ի
(Ատամնաբոյժ)
(մահացած Օգոստոս 17-ին, Հալէպ)

մահուան քառասունքին առթիւ, Կիրակի, Սեպ. 27-ին, յաւարտ պատարագի, Փարիզի Ս. Յովհ.-Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ՝

15, rue Jean Goujon, Paris 8e

Հանգուցեալին յիշատակը յարգողներէն կը խնդրուի ներկայ գտնուիլ:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ՆՈՒԷՐ.- Իր ամուսնոյն՝ Օննիկ Պէօճէքեանի թարմ յիշատակին, Տիկին Արաքսի Պէօճէքեան 2000 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

ՇԱՐՎԻԷՕ — Ս. ՆՇԱՆ

ՏՕՆ ՎԱՐԱԳԱՅ ՍՐԲՈՅ ԽԱՉԻՆ

Եկեղեցւոյս հոգեւոր հովիւը եւ Փօն-տըՇէրիի Ազգային Միութեան վարչութիւնը կը ծանուցանեն թէ Կիրակի, Սեպտեմբեր 27-ին, Շարվիէօյի Ս. Նշան եկեղեցւոյ մէջ ըստ կոտակի պատարագ կը կատարուի:

Պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝

ՎՐԹԱՆԷՍ ԱԻԱԳ. ՔՀՆՅ. ՏԷՐՏԷՐԵԱՆ

Պատարագի երգեցողութիւնները կը կատարուին հրաւիրեալ դպիրներու եւ դպրուհիներու կողմէ:

«Հայր Մեր»ի ժամանակ ՎԱԶԳԷՆ Ա. Ծայրագոյն Պատրիարքին եւ Կաթողիկոսին Ամենայն Հայոց օծման երեսունեօթներորդ տարեդարձին առթիւ կը կատարուի հայրապետական մաղթանք:

Յետ աւարտման պատարագի մասնաւոր հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Եկեղեցւոյս գլխաւոր բարերար Ճիպրայէլ եւ Ազատուհի Պախտուրեանի ինչպէս նաեւ իրենց ծնողաց, Նշանի, Ֆիլոբի, Պախտուրեանի, Պաթմազեանի, Խարբութլեանի, Թիւթիւնճեանի, Յարութիւնեանի եւ Հիլպազեանի հոգւոցն ի հանգիստ,

ՍԷՆ ԼՈՒ - Ս. ԳԷՈՐԳ

ԱՆՈՒԱՆԱԿՈՉՈՒԹԻՒՆ

Սէն Լուի Ս. Գէորգ եկեղեցւոյ անուանակոչութեան առթիւ, Կիրակի, Սեպտեմբեր 27-ին տեղի կ'ունենան հանդիսաւոր արարողութիւններ՝

-- ժամը 10-ին պատարագ:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ հոգեւոր հովիւ՝

ՇԱՀԱՆ ԱԻԱԳ. ՔՀՆՅ. ՏԷՏԷԵԱՆ

-- ժամը 11.45-ին մատաղօրհնութիւն

-- ժամը 12-ին ընդունելութիւն եկեղեցւոյ կից սրահը:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

RECHERCHE

Le Conseil d'Administration de la Croix Bleue des Arméniens de France recherche: *Une secrétaire confirmée à mi-temps pour le secrétariat français.*

Envoyer C. V. — au 17 rue Bleue, 75009 Paris

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՆԱՐԵԿ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 7-ԻՆ

Մանրամասնութիւնները՝ յետագային:

Վ Ր Ի Պ Ա Կ

Մ. Պչաքճեանի «Ուրախութիւն, տխրութիւն, աւելին, անկարելին» տողին Ա. մասին (Սեպ. 23) Բ. սիւնակին մէջ, տողերու սխալ փոփոխութիւն մը անհասկնալի դարձուցած է սիւնակին մէկ պարբերութիւնը որ պէտք է ըլլայ. - (վարէն վեր 7-րդ պարբերութիւն). -

Կ'ուրախանայի, երբ կարգ մը թերթերու մէջ դասական ուղղագրութեամբ յօդուածներու կը հանդիպէի: Ուրախութիւնս կ'ըլլար ամբողջական երբ կը հանդիպէի եւլն. եւլն.,

LA MAISON DE LA CULTURE
ARMENIENNE DE PARIS
avec la participation
de la LIBRAIRIE BOGHOSSIAN
organise
« *LA SEMAINE DE LA CULTURE ARMENIENNE* »
du Lundi 28 Septembre
au Samedi 4 Octobre
de 11h à 21h

EXPOSITION -VENTE EXCEPTIONNELLE

- Livres : anglais, arménien, français (Dictionnaires, encyclopédies, etc);
- Musique : cassettes, disques, compact-discs (nouveautés);
- Vidéos : films, théâtres, musique, danses, documentaires (plus de 50 titres)
- Souvenirs, cartes d'Arménie, posters, pin's etc.

Animation; musique et vidéos arméniennes non stop

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE
17, rue Bleue, Paris 9e (1er étage)
Tél. : 48 24 63 89 Gilles
LIBRAIRIE BOGHOSSIAN :
Tél. : 47 40 81 32.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

— ՎԵՐԱՄՈՒՏ —

Հ. Բ. Ը. Մ. - ՄԱՐՍԷՅԼ

1992-93 տարեշրջանի հայերէնի միօրեայ դասընթացքները՝ 5 - 12 տարեկան աշակերտներուն համար կը վերսկսին Շաբաթ, Հոկտեմբեր 3, կէսօրէ վերջ ժամը 14-էն 17.30, Հ.Բ.Ը.Մ.-ի սրահին մէջ՝

327, Bd. Michelet — 13008 Marseille

Արձանագրութեանց համար կը խնդրուի հեռաձայնել. -

91. 93. 54. 52 կամ՝ 91. 78. 43. 33 թիւերուն:

⁂

GRENOBLE

La Croix Bleue, Section ANI, de Grenoble/Saint Martin d'Heres informe tous ses sympathisants que son école ouvrira le Samedi 3 Octobre.

Les cours auront lieu de 14h à 17h au H. O. M. — 40, Ave. Amboise Croizat St. Martin d'Hères, pour les enfants à partir de 6 ans.

Renseignements et inscriptions auprès de Mme Manoukian — Tél. : 76 26 02 58.

⁂

Ի Ս Ի

Իսիի Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնն ու կրթական մարմինը կը յայտարարեն թէ եկեղեցւոյ միօրեայ դպրոցին արձանագրութիւնները կը կատարուին Սեպտեմբեր 23-էն սկսեալ, իսկ դասընթացքները կը վերսկսին Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 30-ին:

Կրնան արձանագրուիլ 4-էն 14 տարեկան մանուկները: Կը դասաւանդուին Հայոց լեզու, Պատմութիւն, Կրօնք, Երգ ու Խօսակցական լեզու:

Չորեքշաբթի օրերը 8.30-էն 12.30:

Օթոքարը կ'անցնի Մոտոն - լա - Ֆորէի, Քլամարի եւ Իսիի գլխաւոր փողոցներէն՝ աշակերտներ հաւաքելու: Արձանագրութեան եւ յաւելեալ տեղեկութեան համար դիմել եկեղեցւոյ քարտուղարութեան. — 46. 44. 28. 52:

Արձանագրեցէք ձեր զաւակներն ու թոռները:

UGAB-PARIS

organise à l'occasion du premier anniversaire de

L'INDEPENDANCE DE L'ARMENIE

UN DINER DANSANT

le Samedi 26 Septembre à 20 h 30
au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles, 75017 PARIS

PARTICIPATION AUX FRAIS : 300 FRS

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁ
ՀԲԸՄ - ՎԱԼԱՆՍ

Հայաստանի անկախութեան Ա. տարեդարձի տօնակատարութիւն՝

Կիրակի, Սեպ. 27, ժամը 16.30-ին
Երուանդ Հիւսիսեան սրահին մէջ
(6, rue Faventines - Valence)

Բանախօս՝ ԱՆՐԻ ՍԻՐԱՆԵԱՆ
Հիւրասիրութիւն
- Մուտքը ազատ է..

LA CROIX BLEUE
DES ARMENIENS DE FRANCE
Section SEVRAN - LIVRY
« Dirouhi Missakian »
organise

un repas

au profit de ses œuvres
le Samedi 26 Septembre
à partir de 20 h 30
à la M.C.A. de Sevran - Livry
17, rue Charles Peguy,
93190 Livry-Gargan

Participation aux frais : 130 F. adultes
Réduction pour les jeunes

Pour réserver vos places, contacter ;
Mme Nilva GABINTZ au 46 70 38 53

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ ԱՌՆՈՒՎԻԼ

ԱԻԱՆԴԱԿԱՆ ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ
ԵՒ ՕԾՄԱՆ ՎԱԹՍՈՒՆԱՄԵԱԿԻ
ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 27-ին

Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ անուան տօնախմբութեան եւ օծման 60-ամեակի առթիւ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի:

Այս առթիւ կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ
Արեւմտեան Եւրոպայի Հայր. Պատուիրակ եւ Առաջնորդ Փարիզի

Երգեցողութիւնները կը կատարուին Իսի - լէ - Մուլինոյի «Տարօն» երգչախումբին կողմէ, առաջնորդութեամբ՝ Ստեփան Սրկ. Եորկանճեանի:

Պատարագի աւարտին, կը կատարուի աւանդական մատաղի օրհնութիւն եւ հոգեհանգստեան պաշտօն, վախճանեալ հոգեւորականներու, հոգաբարձուներու, դպիրներու եւ բարերարներու հոգիներուն ի հանգիստ:

Ապա հաւաք քաղաքապետարանի կողմէ տրամադրուած սրահի մը մէջ, սիրոյ սեղաններու շուրջ:

Սիրով կը հրաւիրուի Փարիզի եւ շրջանի հաւատացեալ ժողովուրդը՝ աղօթելու եւ ուխտ կատարելու:

Սկիզբ ժամերգութեան՝ ժամը 9.30-ին,
Պատարագ՝ ժամը 10.45-ին:

Ծանօթ.- Կը խնդրուի ժամերու փոփոխութիւնը նկատի ունենալ:

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 26-27
SAMEDI-DIMANCHE
26-27 SEPTEMBRE
1992

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 900 Ֆ. — Վեցամսեայ : 460 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.200 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ

68րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.894 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 68e ANNEE — N° 17.894

DISCOURS DU PRESIDENT DE LA REPUBLIQUE D'ARMENIE LEVON TER-PETROSSIAN DEVANT LA 47EME ASSEMBLEE GENERALE DE L'O.N.U.

23 SEPTEMBRE 1992

Monsieur le Président, Monsieur le Secrétaire Général, vos Excellences, Mesdames et Messieurs.

Au nom de la République d'Arménie et du peuple arménien, je voudrais vous témoigner de ma reconnaissance pour le soutien que vous avez bien voulu accorder à notre demande d'admission au sein de l'Organisation des Nations Unies.

Aussi bien, je voudrais vous féliciter, Monsieur le Président, à l'occasion de votre élection pour cette 47ème session de l'Assemblée Générale.

Aujourd'hui, en ce jour du premier anniversaire de la déclaration de l'indépendance de l'Arménie, c'est pour moi un grand honneur que de prendre la parole devant cette assemblée.

L'année écoulée fut significative tant pour la communauté internationale que pour l'Arménie nouvellement indépendante. Le gouvernement issu d'élections libres a poursuivi sa politique de démocratisation, de libéralisation économique, et de la constitution d'un Etat de droit.

Le Parlement d'Arménie a voté la liberté de conscience, la liberté de religion, la liberté de la presse; il a instauré le multipartisme et a adhéré au traité sur la nonprolifération nucléaire et à toutes les conventions internationales portant sur les droits de l'homme.

Durant ce court laps de temps, l'Arménie a réussi à réaliser la réforme agraire en distribuant 80% de la terre agricole aux agriculteurs. Le Parlement a déjà voté les lois fondamentales sur la dénationalisation, et a entrepris la privatisation des petites et moyennes entreprises et de certaines sociétés de services.

Par ailleurs, les projets de lois relatifs aux réformes du système bancaire, du crédit, de la finance, du budget et de la communication ont déjà été déposés au Parlement en vue de la création des infrastructures légales nécessaires à la mise en place de l'économie de marché.

L'enracinement de la démocratie et les réformes économiques se déroulent pourtant dans un contexte caractérisé par les blocus, le chômage en flèche, le niveau de vie en chute libre, et une crise d'énergie aigue. Cette crise, principale cause de la chute de la production nationale, résulte non seulement des blocus régionaux, mais encore de la fermeture de la centrale atomique, par double souci sécuritaire et écologique.

Et c'est dans ces conditions-là que le gouvernement avait encore à charge de consacrer une part importante de ses ressources à la reconstruction de la région de Spitak sinistrée après le tremblement de terre du 7 décembre 1988.

La démocratisation et l'indépendance ont eu une influence tout aussi fondamentale sur les orientations nouvelles de la politique extérieure de la République d'Arménie.

La politique étrangère de l'Arménie est basée sur les deux principes suivants :

Tout d'abord, la sécurité de l'Etat et du peuple dépend de la normalisation des relations avec l'ensemble de nos voisins, d'une solutions négociée aux conflits, et du renforcement de la coopération économique régionale, l'ensemble devant déboucher sur la mise en place d'un système de sécurité collective régionale.

Deuxièmement, l'Arménie est prête à participer dans tous processus constructifs afin de garantir le développement de la coopération internationale économique et politique et pour le renforcement de la stabilité régionale. C'est donc pour cela que la politique arménienne est très active dans la Communauté des Etats Indépendants, la Conférence sur la Sécurité et la Coopération en Europe, et dans la Coopération Economique de la Mer Noire. Etant un pays du Moyen-Orient, l'Arménie veut s'engager dans un rôle de coopération économique et dans un système de sécurité collective dans cette région.

Sur la base de ces deux principes cidessus énoncés, l'Arménie a déjà signé des accords bilatéraux avec deux de ses voisins, la Géorgie et l'Iran. Et nous avons entamé de sérieuses discussions avec la Turquie en vue de la normalisation de nos relations. Considérant les intérêts respectifs de nos pays, et partageant le souci de restaurer la stabilité régionale, l'Arménie est certaine qu'elle peut atteindre ce but en se fondant sur le droit international.

C'est avec la même obstination que l'Arménie poursuit cette politique à l'égard de son quatrième voisin, l'Azerbaïdjan. N'ayant aucune revendication territoriale vis à vis de l'Azerbaïdjan, l'Arménie insiste néanmoins sur le fait que le peuple du Haut - Karabagh ne saurait être ravalé au rang de minorité éthnique, qu'on ne peut lui refuser le droit à l'autodétermination, et qu'on ne peut sacrifier cette population sur l'autel du principe de l'intégrité territoriale.

Précisément, il est temps que la sécurité de la population du Haut-Karabagh soit assurée par de solides garanties internationales.

L'Arménie est heureuse de constater que la position qu'elle défend depuis le début du conflit commence à être prise en considération et même à être adoptée par les autres Etats concernés. Pour nous, il est clair que le cessez-le-feu constitue la première étape en vue d'une solution de cette question. Des négociations doivent s'ensuivre, d'une part entre l'Azerbaïdjan et le Haut-Karabagh sur le statut du Haut-Karabagh assorti des nécessaires garanties internationales, d'autre part entre l'Azerbaïdjan et l'Arménie pour résoudre les questions issues du conflit.

Pour aboutir au nécessaire cessez-le-feu, l'Arménie a accueilli favorablement toutes les propositions qui lui ont été jusqu'ici présentées. C'est ainsi que l'Arménie, tout comme le Parlement du Haut-Karabagh, vient de répondre positivement et sans précondition à l'appel au cessez-le-feu lancé par le Président du groupe de Minsk de la CSCE. Malheureusement, l'Azerbaïdjan n'a pas eu la même attitude.

Dans tous les cas, l'Arménie est prête à apporter sa contribution positive dans les pourparlers avec l'Azerbaïdjan avec l'espoir que l'attention que nous portons au bien-être de toutes les populations de la région nous conduise vers la paix et la stabilité. Il n'est pas trop tôt pour affirmer que l'Organisation des Nations Unies peut aider à la réalisation de ces objectifs.

Tout comme le peuple arménien accéda à la démocratie et à l'indépendance par la voie constitutionnelle et sans violence, l'Arménie indépendante avance en direction de la paix et de la justice dans le strict respect du droit international.

Toujours conformément aux deux principes évoqués plus haut, l'Arménie a essayé de transformer le fardeau de l'histoire en chance historique de retrouver les racines millénaires qui l'unissent à cette région, de restaurer la communauté de cultures qui la rattache aux peuples de cette même région, et de muer les différences ethniques et religieuses en source de richesse apte à solutionner tous les problèmes de notre «maison commune».

Cette année fut également significative pour l'Organisation des Nations Unies. La République d'Arménie félicite le Secrétaire Général des Nations Unies pour son rapport sur «L'Agenda pour la Paix». Ce rapport comporte de nombreuses propositions constructives dont je suis convaincu que l'O.N.U. les examinera avec la plus extrême minutie.

Que ce soit en tant que membre de l'O.N.U. et en tant que partie prenante à un conflit régional, l'Arménie s'intéresse de près aux propositions qui visent à instaurer des mecanismes concrets de réalisation du 43ème article de la Charte de l'O.N.U. La création de forces de maintien de la paix et du cessez-le-feu, l'arbitrage obligatoire des conflits et l'instauration d'un recours actif à la Cour Internationale, sous l'égide de l'O.N.U., seraient un grand succès pour la communauté internationale et le Nouvel Ordre Mondial. L'Arménie reconnait que d'autres propositions relatives au changement de structures de l'O.N.U. comportent également des idées constructives dont la réalisation permettrait d'atteindre plus sûrement la sécurité collective et les concepts du Nouvel Ordre Mondial dans le cadre de l'O.N.U.

Aujourd'hui, l'Arménie a acquis une certaine expérience dans la mise en place de nouvelles structures tandis que les anciennes sont en voie de dissolution. En tant que telle, elle est prête à participer à la création et la réalisation du Nouvel Ordre Mondial par souci d'éviter que l'inertie, le manque de volonté, d'imagination, ou simplement de vigilance envers les méthodes anciennes, qui prétendaient proposer des solutions aux peuples, ne les entraine dans de nouveaux et sanglants conflits.

Dans le Nouvel Ordre Mondial, tous les états doivent considérer les problèmes de leurs voisins, comme les leurs propres, sans distinction des différences sociales, religieuses ou idéologiques.

Merci.

ՄԱԿ-Ի ԵԼՈՅԹԷՆ ԵՏՔ ՆԱԽԱԳԱՀ Լ. ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ ԵՐԵՒԱՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁԱՒ

ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻ ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԵԱՆ ՄԱՆՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՀՐԱԴԱԴԱՐԻ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆ

Չորեքշաբթի, Սեպ. 23, պատմական օր մըն էր Հայաստանի եւ հայ ժողովուրդին համար, որքան ալ պատմական որակումը աժանցած ըլլայ մեր բառամթերքին մէջ, իր տեղի-անտեղի գործածութեամբ հայրենական խնջոյքներէն մինչեւ շքանշաններու բաշխումը։

Այս անգամ, սակայն, որքան ալ դէպքը սին պատրանքներ չտայ մեզի ապագային համար, երեւոյթն իսկ նշանակալից էր։ Նիւ-Եորքի Ազգաժողովին առջեւ, ելոյթ կ'ունենար Հայաստանի անկախ Հանրապետութեան նախագահը։ Այսօր, կը ներկայացնենք այդ ելոյթին ամբողջական ֆրանսերէն բնագիրը (Նախագահը ֆրանսերէն խօսած է)։

Նախագահ Տէր-Պետրոսեան ՄԱԿ-ի ելոյթէն ետք ճաշի հիւրը եղած է ՄԱԿ-ի ընդհ. քարտուղար Պութրոս Պութրոս Ղալիի, Տիկին Տէր-Պետրոսեանն ալ՝ Տիկին Ղալիի։ Քանի մը այլ հանդիպումներ ալ ունենալէ ետք, Լ. Տէր-Պետրոսեան ներկայ եղած է միջազգային դիւանագէտներու ի պատիւ ՄԱԿ-ի կազմակերպած ընդունելութեան, ապա, նոյն իրիկունը գերմանական Լուֆթհանզա օդանաւային ընկերութեան թռիչքով Մոսկուայի ճամբով վերադարձած է Երեւան, ուր ժամանած է Հինգշաբթի, կէս գիշերին։

**

Ինչպէս գրած էինք (Չորեքշաբթի, Սեպ. 23), Կիրակի օր, Սեպ. 20-ին Նիւ-Եորքի Մարիոթ Մարքիզ պանդոկի սրահը, 2000 հոգիի ներկայութեան տօնուած էր Հայաստանի անկախութեան Ա. տարեդարձը, որու, աւելի մանրամասնօրէն կ'անդրադառնանք այսօր, գլխաւորաբար ինչ կը վերաբերի նախագահ Տէր-Պետրոսեանի ճառին։

Բացումը եղած է ամերիկեան եւ հայկական փառերգներով, զորս կատարած են Նիւ-Եորքի Մեթրոփոլիթըն օփերայի երգիչ՝ Արա Պէրպէրեան, դաշնակի ընկերակցութեամբ, նոյն օփերայի նուագախումբի ղեկավար՝ Ռիչըրտ Վոլտախի։ Օրուան նախագահ՝ Փրոֆ. Վարդան Գրիգորեանի ճառէն ետք, որու ընթացքին ան անդրադարձած էր 1915-ի ցեղասպանութեան, պոլշեւիկեան բռնատիրութեան, ապա՝ Ղարաբաղեան եւ անկախութեան նորագոյն շարժումներուն, խօսք առած է ծերակուտան (հանրապետական) Լարի Փրէսլի։ Ան շնորհաւորած է Հայաստանի անկախ Հանրապետութիւնը, յիշած 1915ը, հասած 1988-ի երկրաշարժի եւ այդ առթիւ Հայաստանի եղած օգնութեան, ծանրացած նաեւ Ծերակոյտի ջանքերուն վրայ, որպէսզի առեւտրական եւ ընդհանրապէս տնտեսական դիւրութիւններ չշնորհուին Ազրպէյճանի, ցորչափ այդ երկիրը վերջ չի դներ հայ ժողովուրդի վրայ իր գործած ճնշումներուն։

Հանդիսավարը խօսքը տուած է նախագահ Լ. Տէր-Պետրոսեանի, որու ելոյթին

(Շար.ը Դ. էջ)

ԽԱԽՈՒՏ ԳԵՏԻՆՆԵՐ

Գրեց՝ ՎԵՀԱՆՈՅՇ ԹԵՔԵԱՆ

Վերջերս ունեցած փորձառութիւն մը տարբե՛ր շրջանակի մէջ դրաւ ցարդ անտարբերութեան յանցանքով կնքուած հայ երիտասարդութեան մը պատկերը, եւ կ'ուզեմ ձեզի հետ բաժնեկցիլ այդ երեւոյթէն բխած ուրախալի բացառութիւնը, ինչպէս նաեւ անխուսափելի անորոշութեան դաշտը:

Անցնող Յուլիս - Օգոստոսին հրաւիրուած էի Էմհըրսթ, Մասաչուսէց, Հայ Օգնութեան Միութեան Ամառնային Դասընթացքին երեք շաբաթ հայ գրականութիւն դասաւանդելու (անգլերէն լեզուով): Առաջին անգամն էր որ ամերիկածին երիտասարդութեան հետ լուրջ հանդիպում կ'ունենայի: Առաջին օրը՝ հրաւ ունկնդրութիւնը իրենց՝ պարզ հետաքրքրութեան վերագրեցի, երկրորդ օրը՝ ուսումնատենչութեան, երրորդ օրը՝ այլեւս յստակ էր ինծի որ այս անդադար նօթագրող, հարցադրող երիտասարդները պարզապէս հայ գրականութեան մասին «բաներ մը գիտնալու համար» չէին եկած:

Անշուշտ կային անտարբերներ, բայց զգալի մէկ տոկոսը լարուած հետաքրքրութեամբ հետեւեցաւ ամբողջ երեք շաբաթներ, ուր կարդացին հեթանոսական շրջանէն մինչեւ մեր օրերու հեղինակներու գործերէն կատարուած 300 էջնոց հատընտիր մը: Գիշերները մէկտեղուեցան, սերտեցին եւ վերլուծեցին: Ոչ, երկինքէն ինձ չէր իջած: Այս երիտասարդ տղաքն ու աղջիկները անփոյթ չէին մեր մշակութային աւանդին նկատմամբ: Կար երիտասարդ մը որ Հայութենէ հեռու տեղ մը կ'ապրէր, հայերէն գրեթէ չէր գիտեր, եւ այնպիսի ուսումնասիրութիւն մը գրեց Ակսէլ Բակունցի երկու պատմուածքներուն մասին որ միայն անով խորապէս հաղորդուողը կրնար հասկնալ. ուրիշ երիտասարդուհի մը բաղդատեց Նարեկը T.-S. Eliot-ի «Ash Wednesday»ին հետ: Փնտռտուքի եկեր էին եւ կը գտնէին մի՛սը, թաքնուածը, դժուարը եւ հմայիչը: Հարցումներով պատսպարուած տրամ մը ուր երիտասարդ Հայեր իրենք զիրենք կը գտնէին - կար տռչորումը հասկնալու անցեալը եւ անխուսափելիօրէն մտածելու ներկան: Այդ ներկա՛ն էր ահա մեծ բացական. ընդունելի, կայուն, նուաճելի ներկայ մը գոյութիւն չունէր:

Գրեթէ բոլորն ալ համալսարանական, երբեմն՝ համալսարանաւարտ տղաք էին. կ'ուզէին գիտնալ ի՞նչ կազմակերպութիւն կար իրենց մտային ու հոգեկան պահանջքներուն գոհացում տուող: Դժբախտաբար բան չունէի ըսելիք:

Խօսեցան իրենց պատկանած կազմակերպութիւններէն, չփոթանքով եւ յուզումով խօսեցան: «Մեր միակ ձեւը Հայութեան հանդիպելու, մեր ազգային կարելիութիւնները իրագործելու՝ հո՛ն է» ըսին, «սակայն անոնք տգիտութեան եւ ամբարտաւանութեան բեմեր են» եւ շրջան մը ճաշակելէ ետք բուռն ու անհեռատես անձերու սահմանափակ մտածելակերպը՝ հեռու կը մնային կամ առաւելագոյնը՝ չէին ըղձար վերադառնալ հոն:

Դիւրին է երիտասարդական անհանդուրժողութեան վերագրել այս բոլորը ու քըմծիծաղիլ: Բայց կ'անցնի՛ն այս հայատենչ տղաքն ալ առանց իրենց վայրն ու դերը գտնելու, եւ խրամատը սերունդներու միջեւ՝ աւելի ու աւելի կը խորանայ:

Կը խորանայ՝ որովհետեւ մենք անայլայլօրէն, ընձուղտի հոգեբանութեամբ՝ կը փորձենք ճեղքը, վէրքը, պատռուածքը անտեսել, քօղարկել անոնց աչքերէն: Բայց անոնք կը տեսնե՛ն:

Ան որ երկու կրակ խելք ունի՝ կը դառնայ առաջնորդ ու ղեկավար: Եւ անոնք կ'անդրադառնա՛ն:

Ինչ որ մենք Հայութեան հետ կապ կամ ոգի կ'անուանենք ու հանդուրժող աչքերով կը դիտենք, անոնք կը նկատեն իբրեւ անձնակեդրոն, հնամենի, բռնատիրական մթնոլորտ, եւ իրենց ծնողքներուն հաճոյք տալու համար քանի մը տարուան համակերպումէ ետք՝ առաջին առիթով իսկ կը փորձեն թօթափել այդ անբաղձալին:

Իրենց մասնագիտութիւններու ճամբով՝ այս մեծ աշխարհին մէկ անկիւնը իրենց կեանքի մնացեալը կը շարունակեն, անշուշտ առանց խղճի խայթի, որովհետեւ իրենց մտային մակարդակի համաձայն ուղի մը չկար, որովհետեւ իրենց առաջին նկրտումներէն իսկ նետահարուեցան, որովհետեւ փորձեցին ու տեսան որ Սփիւռք կառավարելու այս սիսթեմէն բան չի փոխուիր, նուազագոյն խախտումի իսկ դժկամող մեր ազգային կառոյցներուն մէջ:

Խնդրեմ, այս խօսքերս մի առնէք իբրեւ ամբաստանութիւններու ցանց մը, այլ սրտցաւ գրողի մը բարձրաձայն մտածումը հարցի մը՝ որ թերեւս բոլորս ալ կը մտահոգէ, բայց որուն մասին կը խօսինք մեր հիւրասենեակներուն մէջ: Մինչ այդ՝ խրամատը կը խորանայ:

Հոս հարկ չեմ տեսներ արդար գովեստով փառաբանել Սփիւռք ստեղծելու կազմակերպչական այն քրտնահոսն աշխատանքը, որուն լծուեցան մեր հայրերն ու մայրերը եւ դպրոց - եկեղեցի - համայնք պահպանեցին, կամ այն անձնազոհները որոնք առօրեայի վազքէն ետք՝ կը շարունակեն իրենց գաղութին համ ու Հայութիւն տարածել: Հարցը՝ անցա՞նք պահպանումի սահմանէն անդին, գարգացուցի՞նք, մերուեցա՞նք նոր աշխարհի պահանջներուն, թէ ոչ՝ մեր բազմամեայ աղէտներուն մէջէն հազիւ հաղ քալելով՝ եսակեդրոն հարցերով ժամանակ վատնեցինք: Երբ կը խօսէի այս երիտասարդներուն հետ, կ'անդրադառնայի՝ որ իմ սերունդէս իրենց սերունդը բարեփոխում չէր կատարուած: Երեւոյթները կը մնային նոյն ախտանշաններուն տակ:

Հաւաքական մտահոգութեան մը արձագանգն է որ կ'ուզեմ բարձրացնել այսօր: Հակառակ պարբերաբար յայտնուող աւաղումներու՝ կը հաւատամ թէ մեր ըՍփիւռքը հրաշքներու եւ հրաշալիքներու անհատնում կարելիութիւններ ունի. ցեղային այնպիսի տարրեր ունինք որ բոլոր պայմաններն ու աղէտները կը հերքեն: Բայց այն նախնիքները որ Սփիւռքը կազմեցին՝ երազ ու տեսի՛լք ունեցող մարդիկ էին: Նայեցէք ձեր շուրջը հիմա --կղերականներու ու բարերարներու անհատնում շքերթ մըն է, որոնց համար ժողովուրդը կարծէք գոյութիւն ունի միմիայն ծափահարելու, ծառայելու, իրենց փքուն եսերը շոյելու համար: Բացառութիւնները յարգելի են, սակայն ջախջախիչ մասը այս կրօնական առաջնորդներուն եւ ազգային բարերարներուն՝ ընդունելիէն եւ օրինակելիէն շա՛տ հեռու կը մնայ: Ազգային ամէն նկրտում կապուած է անոնց Ես-ին (ոչ թէ Մենք-ի), հիմա-ին (ոչ թէ ապագայի) եւ դրամի (անշուշտ ասոր փոխարէն միշտ հողի կամ ոգի բառերը կը գործածեն): Իսկ ո՞վ կը լսէ ժողովուրդը, ո՞ւր է ժողովուրդի ոգին, ո՞վ կը բարձրացնէ անոր գիտակցութիւնը, ո՞վ կը մտածէ գաղութներու մէջ տուն եւ միտք լարած մեր ժողովուրդին, մեր զաւակներուն մասին:

Այսօր այս հարցը ճգնաժամ է. վաղը կրնայ գոցուած-վերջացած պատմութիւն մը ըլլալ, երբ դեռ անկիւնէ անկիւն մընացորդացը եկեղեցի եւ կուսակցութիւն կը խաղայ:

Միայն մերը չէ՛ ղեկավարի տագնապը, այսօր ամբողջ աշխարհը կը խռովի ղեկավարի տագնապով: Բայց մենք փոքր ժողովուրդ ենք, շատ բան կորսնցուցած ենք եւ պիտի կորսնցնենք եթէ այս ճգնաժամին իրագործելի առաքելութիւն մը չկատարենք, եթէ չհաստատենք փրկութեան սանդխամատը՝ վաղը ո՛չ Սփիւռքը մտածող պիտի գտնուի, ո՛չ ալ Հայաստանը:

Մեր սերունդը իր մտածումը կեդրոնացնելու է ա՛յս կէտին վրայ - ոչ թէ հայապահպանման, ոչ թէ Հայաստան կոչերու եւ երթեւեկներու - այլ՝ առաքելութեան մը. --

Ի՞նչ պիտի թողունք ճամբայ ելած սերունդին,

Ստեղծա՞ծ ենք բնակելի վայր մը, քաղաքական առողջ ձգտում մը, մշակոյթի մագնիսադաշտ մը ուր կարելի ըլլար համախմբուիլ, նոր ճաշակ ու լեզու ներմուծել, եւ տէր կանգնիլ մեր հնօրեայ եւ նորօրեայ արժէքներուն:

Չի բաւեր ճանչնալ իրականութիւնը եւ խոպան հողամասի մը անկիւնը ձեռնածալ նստիլ՝ ժողովներ եւ հանդէսներ կազմակերպելով: Կան նաեւ իրականութեան տարբեր երեսներ: Խոպան հողին մէջ կան նաեւ բարեբեր բոյսեր: Ո՞ւր է քրտի՛նքդ, ոչ թէ ճառդ ու փառքդ, այլ մի՛տքդ, եւ ցաւի ու ծնունդի երակներդ:

Յաւելեալ եկեղեցիներ, որմնանկարներ եւ կղերականներ զարդարելու տեղ, յաւիտենականութեամբ զինովնալու փոխարէն՝ մտածենք մեր անմիջական վաղուա՛ն մասին: Գիտէ՞ք ինչ մնացած է Կալկաթայի, Լեհաստանի, Ասիոյ նախկին հայահոծ գաղութներէն - դատարկ, գործածութենէ զուրկ, խուլցած եկեղեցիներ եւ ընդարձակ գերեզմանատուներ՝ չչմած շիրմաքարերով:

Այս կեդրոնները, ակումբները մեր շիրիմնե՛րը պիտի ըլլան եթէ չփորձենք նոր պահանջներու համաձայն՝ կենսաբաշխ հոգի եւ գիտակցութիւն դնել անոնց մէջ: Այլ խօսքով՝ հեռաւոր հողերը կրնանք մէկտեղի դնել պահ մը եւ տէր կանգնիլ այսօրուա՛ն՝ մեր զաւակներու հայեցի իրաւունքներուն:

Մենատիրութեան կոյր պատերազմներու ընթացքին, մեր ղեկավարները քանի որ անզօր ու անտարբեր էին Սփիւռքին ինքնութիւն տալու՝ շեշտը կը դնէին արմատապրկութեան վրայ. հիմա՝ ըմբոստ ուժերն ու ճառերը հաւաքած ամէնքը մէկ հասեր են Հայաստան. Սփիւռքը մտածող չկայ: ՍՓԻՒՌՔ ՄՏԱԾՈՂ ՉԿԱՅ: Թուական տուեալներ կը սրսկեն մեր աչքերուն՝ հանդանակութիւն կատարելու համար - այսքան վարժարան, այսքան եկեղեցի, այսքան հայապահպանման պահականներ, որոնք չես գիտեր ի՛նչ կը պահպանեն:

(Մնացեալը յաջորդով)

ԵՐԳԻԾԱԿԱՆ ԳՈՐԾԵՐ

ԴԱՍԱԿԱՆՆԵՐԸ ՆՍՏԱՇՐՋԱՆՈՒՄ

ԱՐԱՄԱՅԻՍ ՍԱՀԱԿԵԱՆ

Տարօրինակ դէպք եղաւ նստաշրջանում: Նիստերից մէկի ժամանակ, առանց թոյլտուութեան, դահլիճ մտան մի խումբ ... հայ դասական գրողներ՝ մասնակցելու «Ճգնաժամը եւ ճգնաժամից փրկուելու ժամը» թեմայով հարցի քննարկմանը: Նախագահողը սկզբում շփոթուեց, յետոյ տիրապետեց իրեն:

ՆԱԽԱԳԱՀՈՂ.- Յարգելի պատգամաւորներ, խնդրում եմ խուճապի չմատնուել եւ վախից չլքել դահլիճը: Ի՞նչ անենք, որ գրողներ են: Երկու տարի չվարժուեցի՞ք Խորհրդարանի գրողներին: Ինչպէս տեսնում էք՝ արտակարգ իրավիճակ է: Ի դէպ՝ որտե՞ղ է Արտակարգ իրավիճակների պետական վարչութիւնը եւ նրա նոր պետը: Հէնց արտակարգ իրավիճակ է ստեղծւում, ոչ մէկին չենք տեսնում: Խաղաղ ժամանակ բոլորը ներկայ են եւ հերոս են: Լաւ, զուր տեղը քննարկում չծաւալենք: Խնդրում եմ ըմբռնումով մօտենալ այս ծանր դէպքին: Համեցէք, Հայոց դասականներ, տեղաւորուէք եւ զբաղեցրէք ձեր տեղերը: Եթէ ձեզ լաւ պահէք, երեւի ձայն կը տամ:

ՍԱՄՈՒԷԼ ՇԱՀՄՈՒՐԱԴԵԱՆ.- Եթէ ՁԱՅՆ է պէտք, եթէ ձեզ միայն ՁԱՅՆՆ է հետաքրքրում, առաջարկում եմ հրաւիրել նաեւ իմ բարեկամ Արմենակ Շահմուրադեանին: Նա շատ լաւ ձայն ունի...

ՌՈՒԲԷՆ ԹՈՐՈՍԵԱՆ (մօտենալով Ա. խօսափողին) - Որպէս նախագահութեան անդամ հարց եմ տալիս՝ նախ ի՞նչ գործ ունեն դասականները Խորհրդարանում, երկրորդ՝ սա կանոնակարգի դասական խախտում է, երրորդ՝ արդեօք ովքե՞ր են, ի՞նչ գրողներ են...

ՆԱԽԱԳԱՀՈՂ. - Հէնց նոր ցուցակը քարտուղարութիւնից տուեցին ինձ: Ախր՝ ես ասում էի, որ դէմքերը ծանօթ են: Խնդրեմ՝ ահա թէ ում ենք հրաւիրել: Նախապէս ասեմ, որ եկել են միայն բանաստեղծները: Արձակագիրները յետո՛յ կը գան: Եւ այսպէս, առաջինը՝ մեր սիրելի եւ պաշտելի Գրիգոր Ավա ... Ներողութիւն՝ Գրիգոր Նարեկացին է (Վանայ ծովի կամ Ռշտունեաց ընտրատարածք...): Երկրորդը...

ԱՐՍԷՆ ԴԱԽԹԵԱՆ. - (Շտապ վազելով 2-րդ խօսափողի մօտ) Մի րոպէ... Ես քո ցաւը տանեմ, Նարեկացի ջան, էդ դո՞ւ ես... Միայն դո՛ւ կարող ես փրկել իմ քանդուած «Նարեկս», աղիզ: Գրիգոր ջան, Գրիշ ջան, յոյսս քո վրայ ա...

ՆԱԽԱԳԱՀՈՂ (սրտնեղած).- Նախ՝ կուլտուրա ունեցէք՝ կիրթ խօսէք գրողների հետ, երկրորդ՝ անձնական եւ վարձակալական հարցերով դասականներին զուր տեղը մի՛ զբաղեցրէք: Երրորդ՝ սա Գրիգոր Նարեկացին է, ոչ թէ Գագիկ Ցարուկեանը (թէեւ Գագիկն էլ այսօրուայ «Մատեան ողբերգութեան» է գրում...): Շարունակում եմ ցուցակի ընթերցումը: Երկրորդը՝ յայտնի բանաստեղծ Ֆրիկն է, որի ընտրատարածքը յայտնի չէ: Քարտուղարութեանը խնդրում եմ պարզել: Երրորդը՝ մեր պաշտելի Գուսան Սադօ... Ներողութիւն՝ Սայեաթ-Նովան է (Հաւլաբարի ընտրատարածք): Յուսանք՝ քամանչան հետն է: Այնուհետեւ՝ ըստ ցուցակի գալիս են Յովհաննէս Իգիթ... Ներողութիւն՝ Յովհաննէս Թումանեանը (Լոռու կամ Թումանեանի ընտրատարածք), Վահան Տէր-Պետրո... Ներողութիւն՝ Վահան Տէրեանը (Ջաւախքի ընտրատարածք), Աւետիք Գրի... Ներողութիւն Աւետիք Իսահակեանը (Գիւմրիի ընտրատարածք), եւ վերջապէս, Եղիշ քեռին ... Ներողութիւն՝ Եղիշէ Չարենցը (Կարսի ընտրատարածք): Ի՞նչ կարծիքի էք, դասականներին թոյլատրե՞նք խօսելու, ձայն տա՞նք, թէ ոչ: Խնդրում եմ քուէարկել: Խնդրում եմ դահլիճից փախած պատգամաւորներին յետ կանչել:

ԱՂԱՍԻ ԱՐՇԱԿԵԱՆ. - Ձենք կարող: Ցետկանչման օրէնքը դեռ չենք ընդունել...

ՀՐԱՆՏ ՄԱԹԵՒՈՍԵԱՆ. - (դժգոհ մօտենում է 4-րդ խօսափողին) - Չգիտեմ, չգիտեմ ... Ձեզ հասկանում: Նոյնիսկ ... իմ Ալլոյ ձին չէր հասկանայ...

ՆԱԽԱԳԱՀՈՂ. - Ինչը՝ չէք հասկանում, Պարոն Մաթեւոսեան, Դուք եւ Ձեր ձին: Պարզ ասէք:

ՀՐԱՆՏ ՄԱԹԵՒՈՍԵԱՆ. - Էն չեմ հասկանում, որ Խորհրդարանի կենդանի դասականներիս թողած՝ հանդուցեալներին էք ձայն տալիս...

ՎԱՐԴԳԷՍ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ. - Ի տարբերութիւն նախորդ հռետորի՝ ես ամէն ինչ գիտեմ եւ հասկանում եմ: Միայն թէ պարզ չէ, թէ ինչո՞ւ Աշտարակից ոչ մի գրողի չէք հրաւիրել, եթէ նոյն ժամանակ եղբայրական Վրաստանից հրաւիրել էք երկու հոգու՝ Սայեաթ - Նովային եւ Տէրեանին, էլ չեմ խօսում Գամսախուրդիայի մասին: Էս բոյի էլ անարդարութի՛ւն...

Մ. ՏԷՐ-ԳՈՒԼԱՆԵԱՆ (յուզուած)... Շնորհակալ եմ: Սիրելինե՛րս, անկեղծ ասած՝ բանն այն է, որ ես նախապէս ասել էի Լեւոնին. «Լեւոն ջան, Սայեաթին ու Վահանին անպայման հրաւիրենք», Լեւոնն էլ ասաց. «Մերուժ ջան, եթէ Գամսախուրդիային թոյլ ենք տուեալ, քո հայրենակիցներին քո խաթրին թոյլ կը տանք»: Այնպէս որ՝ Վ. Պետրոսեանն իզուր է նեղանում Տէր-Պետրոսեանից: Այսքանը: Շնորհակա՛լ եմ...

ՌԶՆԻ.- Պարոնայք, իսկ ինչո՛ւ ցուցակում չկայ... Պարոնեան: Բոլորդ իրար

պարոն էք կոչում, բայց Պարոնեանին թողել էք պոչում...

ՆԱԽԱԳԱՀՈՂ. - Շատ լաւ: Ձայնը տըրւում է Գրիգոր Նարեկացուն, Նախապատրաստուի Ֆրիկը: Խնդրեմ, պարոն Նարեկացի, մօտեցէք կենտրոնական խօսափողին: Խնդրում եմ պահպանել ռեգլամենտը: Դա վերաբերւում է նաեւ միւս դասականներին: Ինքնառեկլամի տեղ չէ՝ պատգամաւորներին խնդրում եմ՝ այնպիսի հարցեր չտալ կամ խօսքեր չասել, որ խոկոյն չզգացուի իրենց եւ գրողների տարբերութիւնը:

ԳՐԻԳՈՐ ՆԱՐԵԿԱՑԻ (Մի պահ խոր եւ խորհուն նայում է խորհրդարանին եւ դանդաղ ասում) - Օրհնեալ եղերուք: Ի խորոց սրտի՝ խօսք ընդ Աստծոյ...

ԱՐՍԷՆ ԴԱԽԹԵԱՆ (տեղից ուրախ ցատկելով). - Հա՛յերէն խօսա, ցաւդ տանեմ:

ՆԱՐԵԿԱՑԻ - Որդեակ, մի՞թէ գրաբարը հայերէն չէ: Մի՞թէ Աստծոյ լեզուն հայերէն չէ: Գուցէ «ռեգլամենտ» բա՞ռն է հայերէն, կամ՝ ռեկլամը: Շատ լաւ է, հայերէն գրածս կ'արտասանեմ հայերէն թարգմանութեամբ...

ՆԱԽԱԳԱՀՈՂ (ջղայնացած) - Պարոն Գրիգոր Նարեկացի, երկխօսութիւն մի՛ սկըսէք դահլիճի հետ: Մանաւանդ «Նարեկի» նախկին տնօրէնի: Ոնց գրել էք՝ էնպէս էլ կարդացէք: Չի կարելի Խորհրդարանը դարձնել պոէզիայի եւ թարգմանութեան փորձադաշտ: Սա Նստաշրջան է, պարոնայք, ոչ թէ... Նարեկավանք:

ՆԱՐԵԿԱՑԻ (խիստ յուզուած եւ վիրաւորուած) - Երկու տող «Մատեան...»-ից:

«Մի՛ դատապարտիր պատժուածիս
Եւ մի՛ տանջիր չարչարուածիս...»:

ՆԱԽԱԳԱՀՈՂ. - Ինչո՞ւ էք յանիրաւի ինձ մեղադրում: Ուզո՞ւմ էք հրաժարական տամ՝ ուրիշը թող վարի Նստաշրջանը: Իմ վիճակի մէջ էլ մտէք: Ձինտոր կանչե՞մ, ի՞նչ է: Մարդ չգիտի՝ էս անաստեղծների հետ ոնց վարուի...

ՆԱՐԵԿԱՑԻ. - Բանաստեղծներին պէտք է հասկանալ: Իսկ այժմ՝ մի հատուած «Մատեան ողբերգութիւնից», որ գրել եմ ուղիղ 990 տարի առաջ: Գուցէ համապատասխանի այսօրուան:

«Թէ զինուոր եմ տեսնում՝ սպասում
եմ մահուան,
Թէ պատգամաւոր՝ խստութեան,
Թէ գրագիր՝ կորստեան մուրհակի,
Թէ կռնատոր՝ անէծքի:
Եթէ փորձում եմ ջրով՝ կը խորտակուեմ,
Եթէ մի դեղ քննութեան առնեմ,
կը սատակեմ,
Թէ բարիք տեսնեմ, կասկածանքով
կը փախչեմ,
Թէ բարձրացրած մի ձեռք՝
կը կորանամ...
Թէ լսեմ թնդիւն մի թեթեւ՝
կ'ընդոստնեմ...
Թէ մեծին ներկայանամ՝
կը սարսափեմ,
Թէ հարցաքննութեան կանչուեմ՝
կը կարկամեմ...»:

ՆԱԽԱԳԱՀՈՂ. - Պարոն Նարեկացի, Ձեր անձնական հարցով անպայման կը զբաղուի Ներքին գործերի Նոր Նախարարը: Մընացած հարցերով, Հայր մեր, կը դիմէք Հայրիկեանին: Այժմ խօսքը տրւում է Ֆրիկին, Նախապատրաստուի Սայեաթ-Նովան...

ՖՐԻԿ (արագ) - Ես եկել եմ մի «գանգատով», որը նոյնպէս այսօրուայ մասին է լինելու: Ի դէպ՝ այն գրել եմ թաթար-մոնղոլական տիրապետութեան ժամանակ: Ահա մի հատուած.

«Եւ ա՞յս էր բան քո հրամանի,
Արդար, իրաւ դատաւորի -
Մէկն ի պապանց պարանորդի,
Մէկն ի հարանց մուրող լինի»
Մէկին հազար ձի ու ջորի,
Մէկին՝ ոչ ուլ, ոչ էլ մաքի,
Մէկին հազար դեկան ոսկի,
Մէկին՝ ոչ փող մի պղնձի,
Մէկին՝ հարամն յաջողի,
Մէկին՝ հալալը կորուսի...»:

Խորապէս համոզուած եմ, որ գրածս լիուլի արտայայտում է ճգնաժամի, չունկալեան յարաբերութիւնների եւ գների արձակման ոգին:

ՆԱԽԱԳԱՀՈՂ (դժգոհ) - Պարոն Ֆրիկ, Ձեր գլխին մի խաղա ժուկ... Այժմ ձայնը տալիս եմ Սայեաթ-Նովային, Նախապատրաստուի Յովհաննէս Թումանեանը:

ՍԱՅԵԱԹ-ՆՈՎԱ. - Ես էլ եմ պատգամաւոր, ժողովրդի ծառայ, այսինքն՝ «Թալխի նոքար Սայեաթ-Նովա»:

ՄԻ ՊԱՏԳԱՄԱՒՈՐ. - Արա, էս ո՞վ ա...

ՍԱՅԵԱԹ-ՆՈՎԱ (քեամանչան ձեռքին) - Էս սհաթիս՝ երգե՞մ, թէ՞ արտասանեմ, իժում:

ՊԱՏԳԱՄԱՒՈՐՆԵՐ (խմբովին) - Երգի՛ր, Սայեաթ-Նովա, երգի՛ր...

ՆԱԽԱԳԱՀՈՂ. - Պարոն Սայեաթ-Նովա, Նկատի առէք, որ սա կոչւում է Խորհրդարան Հայոց, ոչ թէ Սայեաթ-Նովայի անուան երաժշտական դպրոց: Խնդրում եմ արտասանել: Վե՛րջ:

ՍԱՅԵԱԹ-ՆՈՎԱ (շարունակում է).

«Բլբուլին վարթեմէն զրկող
խարի ձեռնեմէն դադ կոնիմ,
Դիփ խառնակիչ ու աւերող
չարի ձեռքնեմէն դադ կոնիմ...»:

ՆԱԽԱԳԱՀՈՂ. - Ձեր նեղ անձնական գործով անպայման կը զբաղուի Գերագոյն դատարանի նախագահ Տարիէլը:

ՍԱՅԵԱԹ-ՆՈՎԱ. - Տարիէ՞լ: Վրացի իշխա՞ն է:

ՆԱԽԱԳԱՀՈՂ. - Ո՛չ, հայ է եւ Բարսեղեան է: Իսկ այժմ խօսքը տրւում է Յովհաննէս Թումանեանին, նախապատրաստուի Վահան Տէրեանը:

ԱՐՏԱՇԷՍ ԹՈՒՄԱՆԵԱՆ (տեղից)- Պարոն Յովհաննէս Թումանեան, ես շատ ուրախ եմ, որ Դուք կրում էք իմ ազգանունը...

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԹՈՒՄԱՆԵԱՆ - Դո՞ւ էլ ես լռեցի, այ տղայ...

ԱՐՏ. ԹՈՒՄԱՆԵԱՆ. - Այո, պարոն Թումանեան: Բա հալալ մարդը որտեղացի՞ կը լինի...

ՅՈՎՀ. ԹՈՒՄԱՆԵԱՆ - Դոյզն ասած՝ ինձ համար մեծ պատիւ է, որ ես քո հայրենակիցն եմ եւ կրում եմ քո ազգանունը: Տղայ ջան, բա էն մեր արքայական սարերը բրախած՝ խի՞ ես ընկել քաղաքի էս անտէր չոլերը...

ԱՐՏ. ԹՈՒՄԱՆԵԱՆ. - Ինչո՞ւ է անտէր, մենք հիմա Տէ՛ր ունենք: Կ'ուզէ՞ք Ձեզ հրաւիրեմ Լոռու եւ Խոսրովի անտառները, եթէ, ի հարկէ, Խոսրովն ու Վանոն թոյլ տան:

ՅՈՎՀ. ԹՈՒՄԱՆԵԱՆ. - Է՜հ, հիմա Հայաստանի Խորհրդարանում աւելի շատ պատգամաւորներ կան, քան Հայաստանի անտառներում՝ ծառեր: Ցետոյ էլ ասում են՝ հառաչիլ մի: Ես կարծում էի՝ մենակ գիւղացի Համբոյի տունն է կրակ ընկել, պարզւում ա՝ քաղխորհրդի Համբոյի տանն աւելի մեծ կրակ ա... Լեն լռեցի ծերունին միտս ընկաւ: Ոնց որ էսօր ասի.

«Դարձել է աշխարհն, ախպեր, առ ու
փախ.
Սէրը դարձել է սուր եւ ջուրը - արին,
Ոչ ամօթ ունի ուժեղը, ոչ վախ,
Վայր եկել է՝ տարել տկարին...
Ո՞վ է մեղաւոր: Միտք եմ անում,
միտք:
Ու չեմ հասկանում՝ ով է մեղաւոր:
Բայց իմ կարն խելքով էնքանն եմ
տեսնում՝
Ապրել չի լինի էսպէս ամէն օր...»:

ՆԱԽԱԳԱՀՈՂ. - Դուք երեւի տեղեակ չէք, պարոն Թումանեան, որ հողի սեփականաշնորհումը այժմ լրիւ փոխել է գիւղացուն: Այսօրուայ գիւղացին հին գիւղացին չէ: Դա նոյնիսկ Արտաշէս Թումանեանը գիտի:

ՅՈՎՀ. ԹՈՒՄԱՆԵԱՆ. - Այսինքն՝ հընից լաւ ա՞, թէ՞ վատ, գլխի չընկայ...

ՆԱԽԱԳԱՀՈՂ.- Հիմա գիւղացին թաւադից լաւ է ապրում:

ՅՈՎՀ. ԹՈՒՄԱՆԵԱՆ. - Շատ լաւ, թաւադ ջան: Հիմա խօսքը տուէք Վահանին՝ տեսնենք մեր Վահանն ի՞նչ ա ասում:

ՎԱՀԱՆ ՏԷՐԵԱՆ (թախծոտ, տխուր, զգուշատ եւ մրսած) -

«Կայ անամոք մի տխրութիւն ամէն
ինչում»:

ԱԼԻՆԱ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ. - Կարո՞ղ է գների բարձրացումից է: Այդ թեմայով բան չունէ՞ք գրած, Վահան Սուքիասիչ:

Վ. ՏԷՐԵԱՆ. - Ունեմ. «Ախ, ոսկով են գնում քեզ, անհաս ցնորք իմ հոգու»: Եւ կամ՝ «Սիրտս տանջում է ինչ-որ անուրախ անհանգստութիւն»...

ԳԷՈՐԳ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ (4-րդ խօսափող) Ախր՝ բոլորս ենք անհանգիստ, գոնէ Դուք հանգստացէք...

ՎԱԶԳԷՆ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ (տեղից) - Իմ սիրտն էլ է Ձեր սրտի պէս անհանգիստ...

ԱՐԱՄ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ - Պարոն Տէրեան, եթէ ՀՀՇ-ի մէջ մտնէք, հանգիստ կ'ապրէք...

ԱՆԴՐԱՆԻԿ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ - Աւտօ-բան պէտք չէ՞, ցաւդ տանեմ:

ՎԱՀԱՆ ՏԷՐԵԱՆ (դիմելով չորսին) - Ներեցէք, ի՞նչ են ձեր ազգանունները...

ՉՈՐՍՈՎ - Մանուկեաններ:

ՏԷՐԵԱՆ (տխուր արտասանում է իր յայտնի նանատեղծութիւնը) -

«Մենք բոլորս, բոլորս
Մանուկներ ենք որբ.
Մանուկներ ենք մենք կորած.
Ցաւիտեան անմայր,
Մենք բոլորս մոլորուած
Անտառում խաւար...

Մենք նետուած ենք բոլորս
Երկիրն այս հեռու,
կանչում ենք միշտ՝ ձայն չկայ,
Աղօթում ենք՝ ո՞ւմ.
Ո՞վ կը փրկի, ո՞վ կը գայ,
Որ տանի մեզ տուն...»:

ՌԱԶՄԻԿ ԴԱՆԻԷԼԵԱՆ. (արցախցի պատգամաւոր, առեւտրի նախկին նախարար). - Ես բոլորից հրաւիրում եմ մեր տուն, թէեւ տունս նեղուածք է, սիրտս նեղուած է, Արցախս պատերազմի մէջ խրուած է, առեւտրի նախարարի պաշտօնն էր խլուած է... Գոնէ մի լաւատեսական բան ասա, սիրտս թեթեւանայ, Տէրեան ջան: Հիմա իմ տէրը ո՞ւ ես...

ՏԷՐԵԱՆ (հանգիստ) -

Մեր թշնամին բերում է «տանկեր»,
Բերում է ցեղեր սեւամորթ,
Կեռ դաշոյններով գալիս են,
Մռայլ գնդերով գալիս են,
Թող գան
Մեր կրակի դէմ անզօր են,
Մեր դրօշի դէմ կը խորտակուեն...
Թող գան, թող գան, թող գան...

ՆԱԽԱԳԱՀՈՂ. - Լաւ կը լինի՝ չգան: Իսկ հիմա թող խօսափողի մօտ գայ Վարպետը՝ Աւետիք Իսահակեանը:

ԱՒԵՏԻՔ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ (իմաստուն ժըպիտով) - Իսկ ի՞նչ է, միւսները վարպետ չէի՞ն...

ՎԱՐԴԳԷՍ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ (կիսակատակ) Սիրելի Վարպետ, ե՛ս էլ եմ վարպետ: «Վարպետ» բառը նորագոյն յապաւում է՝ կոչւում է Վարդգէս Պետրոսեան: Ի դէպ՝ Սերօն էլ է վարպետ: Հիմա բոլորն են վարպետ:

ԱՒԵՏԻՔ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ. - Ըշտե՝ էգպէս օր նայինք, Շիրազն էլ կը կոչուի ՀՀՇ, այսինքն՝ Հանճարեղ Հովհաննէս Շիրազ: Ի դէպ՝ Շիրազին ու Սեւակին չըհրաւիրեցին, ասելով, թէ ձեր ժամանակակիցներն են: Կարծես Նարեկացին եւ մենք ձեր ժամանակակիցները չենք:

ԼԵՒՈՆ ԳԱԼՍՏԵԱՆ - Ցաւդ տանեմ, զեմեակ ջան, շատ կը սիրեմ քու էդ ադիդ երգդ՝ «Սիրեցի, աւաղ տարան...»:

ԱՒԵՏԻՔ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ - «Ես ձեզ ասում եմ՝ կը գայ Ոգու սով...»:

ՆԱԽԱԳԱՀՈՂ. - Վարպետ, դա շատ ենք լսել, ուրիշ բան ասէք:

ԱՒԵՏԻՔ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ (զարմացած) -

«Հարուստ մարդիկ կ'ուտեն-խմեն
Աշխարհի նոխ սեղանից,
Մենք աշխարհի խորթ տղերքն ենք,
Մեզ փայ չկայ աշխարհից...»:

ՆԱԽԱԳԱՀՈՂ. - Ինչպէ՞ս թէ՝ «Մենք աշխարհի խորթ տղերքն ենք, մեզ փայ չկայ աշխարհից»: Աշխարհի կէսը ճանաչում է մեր անկախութիւնը: Ահագին փայ են ուղարկել՝ որպէս օգնութիւն (թէեւ ոչ-ոք տեղը չգիտի): Իսկ դուք կպել էք փողոցի «նոխ սեղանից...»: Լաւ, քննարկում չծաւալենք: Վերջին խօսքը տրւում է Եղիշէ Չարենցին: Խնդրեմ, պարոն Եղիշէ Չարենց: Եղիշ քեռի, մի՛ խանգարի...

ԵՂԻՇԷ ՉԱՐԵՆՑ (թափով բարձրանում է խօսափողի մօտ, խօսափողները թափով իջեցնում է իր հասակին եւ ասում) - Ընկերնե՛ր, ես հիմա մի գեներալնի սոխս կը կարդամ, որ դուք տաքանաք: Տեսնում եմ՝ ցուրտ է հիմա Նայիրեան իմ հին երկրում: Ցուրտը մի կողմից, մութը մի կողմից, եղբայրական Ադրբեջանի Մութալիբովն էլ միւս կողմից: Ծովից-ծով Հայաստանը դարձրել են սովից-սով Հայաստան: Դէ՝ լսէք.

«Ինչքան որ հուր կայ իմ սրտում՝
բոլորը ձեզ,
Ինչքան կրակ ու վառ խնդում՝
բոլորը ձեզ.
Բոլորը տամ ու նուիրեմ, ինձ ոչ մի
հուր թող չմնայ,
Դուք չմրսէ՛ք ձմրան ցրտում՝
բոլորը ձեզ...»:

ԵՂԻՇ ՔԵՌԻ (Դահլիճի վերջից գոռգոռում է՝ ձեռնափայտը թափահարելով) - Ես որպէս Եղիշ՝ դէմ եմ Եղիշէին: Լըսիր, Եղիշէ, բա դու ամօթ չարի՞ր՝ գովեցիր ու հաւատացիր էդ չար լենիններին, ալիներին ու բոլշեւիկներին...

ՉԱՐԵՆՑ (չարացած). - «37 թուականին Ստալինն ու Բերիան ինձ սպանեցին, հիմա էլ դո՞ւք էք ուզում սպանել: Դուք 70 տարի չիմացաք, որ Լենինն ու բոլշեւիկները սխալ են, ես եօթ տարում ո՞նց իմանայի: Շատ էլ, թէ ... հանճար եմ,

ՆԱԽԱԳԱՀՈՂ. - Այս թեմայով բանավէճ պէտք չէ: Ուրիշ ասելիք ունէ՞ք, պարոն Չարենց:

ՉԱՐԵՆՑ. - Ես լաւատես եմ եւ կ'ուզէի, որ իմ մի տողը յուսադրէր ճգնաժամի մէջ գտնուողներիդ: Ահա էդ տողը.

«Էլի գարուն կը գայ, կը բացուի փարդը»:

ՆԱԽԱԳԱՀՈՂ. - Յարգելի պատգամաւորներ, «Ճգնաժամը եւ ճգնաժամից փըր-կուելու ժամը» քննարկումը մօտենում է իր աւարտին: Ինչքան էլ դառը լինի, բայց պէտք է, ինչպէս ասացի՝ խիստ ըմբռնումով մօտենանք եւ խոստովանենք, որ դասականների գրածները մինչեւ հիմա ճիշդ են եւ արդարացի: Ընդունենք դասականների դասերը: Ուրեմն՝ պէտք է միացեալ ուժերով դուրս գանք միացեալ ճգնաժամից: Քիչ առաջ Խորհրդարան այցելեց կոմպոզիտոր եւ դիրիժոր Լորիս Ճգնաւորեանը: Մի նեղ-անձնական զրոյցի ժամանակ հէնց նոր նա ինձ ասաց. «Հայաստանի սիմֆոնիկ երաժշտութիւնը ճգնաժամ էր ապրում, բայց եկաւ Ճգնաւորեանի ժամը, եւ վերացաւ ճըգնաժամը: Տնտեսական եւ քաղաքական ճգնաժամը վերացնելու համար պէտք է իւրաքանչիւրիս ճգնաւորութիւնը: Յարգելի պատգամաւորներ, պատրա՞ստ էք ճգնաւորութեան...»:

(Խորհրդաւոր լռութիւն խորհրդարանում...):

Այժմ մաէստրօ Ճգնաւորեանին խընդրենք՝ ի պատիւ մեր հայրենիքի դասականների՝ հնչեցնի «Մեր հայրենիք» հիմնը...

Հնչում է «Մեր հայրենիք թշուառ-անտէր...»-ը, բոլորը ոտքի են կանգնում եւ գնում իրենց տները: Լոյսերը հովհարաձեւ մարում են...

Ա. Ս.

1992

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԼԻՈՆ

ՀԱՅՈՒՀԻ ՄԸ ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՈՒ ՊԱՇՏՕՆԻ ՄԸ ԳԼՈՒԽԸ

Սեպտեմբեր 1-էն ի վեր Ռօն-Ալփի շըրջանային Խորհուրդի տեղեկատուութեան դիւանի տնօրէնուհին հայուհի մըն է՝ Ժանին Բալըլեան: Ծանօթ դէմք մը լըրագրական շրջանակներու մէջ եւ նաեւ բնականաբար՝ քաղաքական, իր արհեստին բերումով:

Վկայեալ Սթրազպուրկի լրագրութեան դպրոցէն, անդարացի ծնողքէ մը սերած մեր ազգակիցը իր ասպարէզը սկսած է «Լը Փրոկրէ» թերթին մէջ, իբրեւ խմբագիր Սոն-է-Լուառ նահանգին, քանի տարիներ առաջ:

Ցաջորդաբար աշխատակցած է յետոյ, պատասխանատու պաշտօններու մէջ «Ժուռնալ Ռօն-Ալփ»ի, «Լիոն-Ֆիկառօ»ի, «Տօֆինէ Լիպէրէ»ի, զբաղելով մանաւանդ շրջանին քաղաքական եւ կրօնական հարցերով: Մաս կազմած է, երբեմն, լրագրողներու խումբին որ կը հետեւի Պապին միջազգային ճամբորդութիւններուն, անոր օդանաւին մէջ:

Վերջին անգամ պետն էր Սէն Թ'Էթիէնի «Փրոկրէ-Թրիպիւն» օրաթերթին խմբագրութեան, միեւնոյն ժամանակ կը վարէր «Լ'Էսոր» կրօնական շաբաթաթերթին տնօրէնուհիի պաշտօնը: Հարկ է նշել որ այս բոլոր թերթերը կը պատկանին Ֆըրանսայի մամուլի մեծերէն Ռոպէր Հէրսանի ղեկավարութեան տակ գտնուող ընկերութիւններու:

Ձգելով մամուլի այդ հսկայ խումբը, Ժանին Բալըլեան, 43 տարեկան, յանձն կ'առնէ քաղաքական դետնի վրայ գուցէ աւելի փափուկ, պատասխանատու պաշտօն մը:

Հայուհին եղած է նաեւ, 1990-էն մինչեւ 1992-ի սկիզբը, նախագահուհի Լիոնի մամուլի ակումբին:

Մաղթենք որ իր նոր պաշտօնը արգիլք չըլլար հայկական հաւաքոյթներու իր մասնակցութիւններուն: Ընդհանրապէս չի մերժեր ներկայ ըլլալ եւ նոյնիսկ վարել սալոններ ու սեմինար, երբ կազմակերպիչները իրեն դիմեն այդ նպատակաւ:

Վ. Ս.

(Շար. Ա. էջէն)

գլխաւոր հատուածները կու տանք ստորեւ. -

«Ուրախ եմ որ այս հարցը համընկաւ Հայաստանի Հանրապետութեան անկախութեան Ա. տարեդարձին եւ ես այսօր մասնակցում եմ ձեր հետ միասին անկախութեան տօնին:

ԱՆԿԱԽՈՒԹԻՒՆԸ ՊԱՐԳԵՒ ՉԷՐ, ԱՅԼ ՄԵՐ ՆԱԽՆԻՆԵՐԻ ՀԱՐԻՒՐԱՒՈՐ ՏԱՐԻՆԵՐԻ ՊԱՅՔԱՐԻ ԱՐԴԻՒՆՔՆ ԷՐ»:

Նախագահը 1991-ին Հայաստանի պետականութեան վերականգնումը վերագրեց, ոչ միայն «ներկայ սերնդին, հայրենաբնակ ժողովուրդին; Արցախի հերոսական մեր եղբայրներին ու նաեւ՝ Սփիւռքահայերին, այլ մեր 300 տարուայ պայքարի բոլոր հերոսներին եւ նահատակներին»:

«Այն գինը որ վճարած է հայ ժողովուրդը անկախութեան համար, ոչ մի ժողովուրդ չէ վճարել: Քանի որ մենք անկախութիւնը ձեռք ենք բերել թանկ գնով, մենք իրաւունք չունենք եւ մեր սերունդները մեզ չենների, եթէ այսօր փորձենք մեր փոքր էնթրիկներով, մանր խնդիրներով վտանգել այդ անկախութիւնը, վտանգել մեր անկախ պետականութեան կայացումը»:

Երեք հազար տարուան պետութիւն էինք, եւ հետեւաբար արժանի էինք մեր տեղը գրաւելու համաշխարհային ընտանիքին մէջ: Հայաստանի անկախութեան արտաքին երեւոյթներու շարքին Տէր-Պետրոսեան նշեց ՄԱԿ-ի անդամակցութիւնը, զանազան երկիրներու մէջ բացուած եւ բացուելիք դեսպանատուները ու նաեւ «մեր անկախ պետականութեան երեք խորհրդանիշերը - Եռագոյն դրօշը, Օրհներգը եւ Զինանշանը: Ոչ թէ որովհետեւ նրանք պատմական խորհրդանիշեր են, այլ որովհետեւ այդ խորհրդանիշերը դարձած են մեր հոգու մասնիկը: Այսօրուայ պետականութիւնը իրաւամբ պէտք է համարել 1918-1921 թուականների Հայոց Ա. Հանրապետութեան շարունակութիւնը:

Սակայն անկախութիւնը մշտական տօն չէ: Անկախութիւնը տօն է դառնում տարին մէկ անգամ, իսկ մնացեալ 364 օրերը անկախութիւնը տքնաջան աշխատանք է, ամէնօրեայ պայքար, ամէնօրեայ հերոսական զոհողութիւններ, եւ ի պատիւ մեր ժողովրդին, պէտք է ասել նաեւ որ նա պատրաստ է այդ զոհողութիւններին, նա պատրաստ է հերոսական պայքարին:

Անկախութիւնը իրականութիւն է, բայց նաեւ իրականութիւն են մեր առջեւ կանգնած դժուարութիւնները»:

Նախագահը ըսաւ թէ, թէեւ սփիւռքահայութիւնը մամուլի միջոցով ծանօթ է այդ դժուարութիւններուն, սակայն հնարաւոր չէ այդ ձեւով զգալ հայրենի «կեանքի ջիղը, կեանքի կշռոյթը, որ պայմանաւորում է մեր գործողութիւնները, թէ՛ իշխանաւորների եւ թէ՛ ժողովրդի, եւ դա բնական է»: *Տուաւ անձնական օրինակ մը, ամէն անգամ որ քանի շաբաթով մը կը բացակայի Հայաստանէն, կը կորսնցնէ* «իրականութեան զգացումը, չի զգար "Հայաստանի ռիթմը"»:

Ի՞նչ է Հայաստանի այսօրուան պատկերը, ի՞նչ խնդիրներ լուծումի կարօտ են. -

«Անկախութիւնը ինքնանպատակ չէ, թէեւ դա ի հարկէ ժողովրդի հպարտութեան անհրաժեշտ պայման է: Առաջին հերթին անկախութիւնը եղել է, եւ է, մեր ժողովրդի գոյութեան եւ զարգացման առաւելագոյն պայմաններ ապահովելու հնարաւորութիւն: Անկախութիւնը որքան ալ դժուար, որքան ալ ծանր, մեր ժողովուրդը առաջնորդում է մէկ գիտակցութեամբ: Այդ բոլոր դժուարութիւններով եւ զրկանքներով հանդերձ, բոլոր հնարաւոր յետագայ զոհողութիւններով հանդերձ, ամենայն դժուար անկախութիւնը գերադասելի է քան օտարին ամենամեղմ լուծը: Անկախ գործելու իրականութիւնը այն միակ գործարքն է, որտեղ ժողովուրդը զգայ իր հնարաւորութիւնը, իր կարողութիւնները: Եւ քանի հինքն է իր բախտի տէրը, անյաջողութիւնների դէպքում էլ չպէտք է մեղադրի ուրիշներին:

Առաջ շատ հեշտ էր գտնուելով օտարի լծի տակ, մեր բոլոր թերութիւնները, մեր բոլոր դժուարութիւնները, մեր բոլոր անշնորհութիւնները կարող էինք վերագրել ուրիշին: Այսուհետեւ այդ բոլորի համար մե՛նք ենք պատասխանատու»: *Հետեւաբար պէտք է յաղթահարենք եւ դառնանք* «իսկապէս քաղաքակիրթ աշխարհի ընտանիքի մէկ լիարժէք անդամ»:

Արտաքին քաղաքականութեան մարզին անդրադառնալով, Նախագահը խօսած է դրացիներու հետ բարեկամական յարաբերութիւններ ստեղծելու անհրաժեշտութեան: Ազրպէյճանի հետ խնդիրներ կան, ոչ՝ Վրաստանի հետ, բայց ան ունի իր ներքին խնդիրները եւ Վրաստանի կայունացումը շատ կարեւոր է Հայաստանի համար, քանի դէպի արտաքին աշխարհ դուրս գալու համար, Հայաստանի գլխաւոր ճամբան է: Լաւ են Իրանի հետ յարաբերութիւնները, Թուրքիոյ հետ նաեւ յարաբերութիւններ կը մշակուին իւրաքանչիւր կողմ հաստատ մնալով իր տեսակէտներուն վրայ, առանց քաղաքական հարցերու վրայ ծանրանալու: Ապագային, թերեւս, կարելի ըլլայ անդրադառնալ նաեւ քաղաքական հարցերու:

Նախագահը առանձնացուց Ազրպէյճանի հետ յարաբերութիւններու հարցը: Հոս եւս լաւատես մերձեցում մը ցոյց տուաւ, երբ որպէս նախարան ըսաւ թէ բոլոր ժողովուրդներու պատմութեան մէջ խաղաղութեան շրջանները շատ աւելի երկար եղած են քան պատերազմներու շրջանը: Այս ճշմարտութիւնը կը վերաբերի նաեւ Ազրպէյճանի հետ մեր 300 տարուան պատմութեան,

«Լեռնային Ղարաբաղի հարցը նոր հարց չէ, դա Ռուսաստանի իմպերիալիզմի խնդիրն է»: *Եւ ան բացառութիւն չէ նախկին Խորհրդային Միութեան Հանրապետութիւններուն մէջ:*

«Ի հարկէ, ոչ բոլոր խնդիրներում է որ կը գտնուին արդար լուծում: Միշտ մի կողմը կ'ունենայ այն համոզմունքը, որ իր նկատմամբ անարդարութիւն է գործուել: Բայց քաղաքականութիւնը կը պահանջէ իր խաղի կանոնները, եւ ժողովուրդները պարտաւոր են ենթարկուել այդ խաղի կանոններին եւ գտնել, գոնէ ժամանակի համար, ընդունելի լուծումներ: ... Եթէ յաջողուի վերջին անգամ Ադրբեջանի ապացուցել, թէ Ղարաբաղի ժողովուրդը ի վիճակի է պաշտպանելու իր կեանքն ու անվտանգութիւնը, ես կարծում եմ որ Ադրբեջանը ստիպուած կը լինի հաշտուել բանակցութիւններ վարելու մտքի հետ»: *Հաստատել նաեւ թէ՝* «Լեռնային Ղարաբաղի հարցը հնարաւոր չէ լուծել պատերազմով: Ոչ Լեռնային Ղարաբաղը եւ ոչ ալ Ադրբեջանը ի վիճակի են լուծել պատերազմով: Երկու կողմերը փորձեցին եւ տեսան որ անհնար է լուծել զէնքի ուժով»:

Արցախի հարցը միայն իր հարցը չէ, այլ ամբողջ Հայութեան հարցը. -«Արցախի Հայը իր զրկանքներով, իր պայքարով կ'իրականացնի ոչ միայն իր, ոչ միայն Հայաստանի, այլ նաեւ Սփիւռքի եւ համայն Հայութեան բաղձանքները, եւ իւրաքանչիւրիս պարտքն է օգնել անոր»:

«Այսօր անկախ Հայաստանի իրականութիւնը բոլորի երազանքն է, եւ դա որոշակի պարտականութիւն է դնում իւրաքանչիւր Հայի, սփիւռքահայ մեր եղբայրների վրայ: Սփիւռքահայութիւնը պէտք է աջակցի քաղաքական, տնտեսական, հոգեկան, մտաւոր միջոցներով "հայրենաբնակ ժողովուրդին եւ Արցախի Հայութեան բեռը թեթեւացնելու գործում"»:

Հայաստանի զարգացման, պետականութեան վերականգնման մէջ «Մենք մեծ տեղ ենք յատկացնում նաեւ Սփիւռքի կարողութիւնների, ուժերի, որոնք ի սպաս պէտք է դրուեն մեր անկախ պետականութեան ամրապնդման գործում»:

Այս ուղղութեամբ, Նախագահը խօսեցաւ «*Հայաստան Հիմնադրամ*»*ին մասին, որ ստեղծուեցաւ հայրենի իշխանութիւններուն կողմէ, եւ որ կը վայելէ* «*գոյգ Հայրապետներու հովանաւորութիւնը*»: *Նըւիրատուութիւնը* «պէտք չէ դիտուի որպէս հանգանակութիւն, որ կատարւում է ձեռքից ձեռք»: *Ան պիտի չըլլայ նաեւ կանոնադրութեան ձեւով, սակայն* «իւրաքանչիւր Հայու համար գիտակցօրէն, հոգեբանօրէն պէտք է դառնայ ազգային տուրք»:

Նախագահ Տէր-Պետրոսեան իր խօսքը վերջացուց շնորհաւորութեամբ. «Ես ձեզ սրտանց, ե՛ւ Հայաստանի իշխանութիւնների, ե՛ւ Հայաստանի ժողովրդի անունից շնորհաւորում եմ ազատ անկախ Հայաստանի տարեդարձին առթիւ»:

**

Այս երկար ելոյթէն ետք ներկաներուն առաջարկուեցաւ գրաւոր հարցումներ ուղղել նախագահին: Կարելի չէր պատասխանել հասած հարցումներու դէզին: Ամփոփելով Նախագահը կարճ պատասխաններ տուաւ անոնցմէ երեքին, խոստանալով աւելի ուշ անդրադառնալ բոլոր հարցումներուն, ճանչնալու համար հանրութիւնը հետաքրքրող հարցերը: Հարցումներէն մէկը կը վերաբերէր Արցախի. -

- Եթէ կորսնցնենք Արցախը, չե՞նք կորսնցներ Հայաստանը:

- Մենք ո՛չ Ղարաբաղը պէտք է կորսնցընենք, եւ ո՛չ ալ Հայաստանը, *եղաւ պատասխանը:*

**

Սոչիի մէջ Հայաստանի եւ Ազրպէյճանի Պաշտպանութեան նախարարներ՝ Վազգէն Սարգսեան ու Ռ. Ղազիեւ Ռուսաստանի Պաշտպանութեան եւ Ապահովութեան նախարարներուն եւ Վրաստանի Պաշտպանութեան նախարարին մասնակցութեամբ հանդիպում ունեցած ու համաձայնագիր մը ստորագրած են. այդ համաձայնագրով կը նախատեսուի Սեպ. 25-ին, ժամը 24-էն զէնքի բոլոր տեսակներէն կրակը դադրեցնել, երկու ամիս ռազմական բոլոր գործողութիւնները կասեցնել: Հրադադարէն ետք պիտի ստորագրուի արձանագրութիւն մը որ պիտի կարգաւորէ զինեալ խումբերն ու զինամթերքը փուլ առ փուլ ետ քաշելու գործողութիւնները:

Կողմերը դիմած են Ռուսաստանի, Բելառուսիոյ, Ուկրանիոյ եւ Ղազախստանի, որպէսզի իրենց դէտերը ուղարկեն շըրջան:

Ըստ համաձայնագրին, դէտերու առաջարկով եւ կողմերուն համաձայնութեամբ անհրաժեշտ պարագային շրջան կը բերուին խաղաղարար ուժեր:

«Լը Մոնտ» (Սեպ. 25) լուրը տալով կ'աւելցնէր թէ համաձայնագրէն Ղարաբաղի ներկայացուցիչներուն բացակայութիւնը բաւական կասկածելի կը դարձնէ հրադադարին կիրարկումը:

**

Ուրբաթ առտու (Սեպ. 25) Երեւանէն մեր ստացած լուրերու համաձայն Ազերիները բուռն յարձակման ձեռնարկած էին Գիւլարլուէն, բայց, հայկական ուժերը կրցած էին կասեցնել եւ փճացնել 6 հրասայլ եւ երկու զրահակառք: Կ'ըսուէր նաեւ թէ 80 ազերի զինուոր սպաննուած է: Օդային ռմբակոծման ենթարկուած էր կրկին Ստեփանակերտ, Հինգշարթի իրիկուն, 5 մեռեալ եւ 7 վիրաւոր կայ:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՄԻՋՄԱՍՆԱՃԻՒՂԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Շրջ. *Վարչութիւնը կը հրաւիրէ Փարիզի շրջանի բոլոր մասնաճիւղերը միջմասնաճիւղային ժողովի մը, Ուրբաթ, Հոկտեմբեր 2, ժամը 20-ին, Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ՝*

17, rue Bleue, Paris 9e

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Տոքթ. Գրիգոր Մաղաքեան, Տէր եւ Տիկին Սուրէն Ծարգինեան եւ զաւակները հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տան իրենց հօր, մօրեղբօր եւ մեծ-հօր՝

ՏՈՔԹ. ԽՈՐԷՆ ՄԱՂԱՔԵԱՆ-Ի

(Ատամնաբոյժ)

(մահացած Օգոստոս 17-ին, Հալէպ)

մահուան քառասունքին առթիւ, կիրակի, Սեպ. 27-ին, յաւարտ պատարագի, Փարիզի Ս. Յովհ.-Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ՝

15, rue Jean Goujon, Paris 8e

Հանգուցեալին յիշատակը յարգողներէն կը խնդրուի ներկայ գտնուիլ:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ՄԱՐՍԷՅԼ.- Պ. Հայրապետ Աւետիսեան 30 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին Արամ Պէտիկեանի յիշատակին:

mois de la culture arménienne

CENTRE CULTUREL
STS SAHAK - MESROP
339, avenue du Prado, 13009 MARSEILLE

Colloque sur le thème :

HISTOIRE DES RELATIONS ENTRE LA FRANCE ET L'ARMENIE

le Dimanche 4 Octobre à 15 heures
GERARD DEDEYAN (Montpellier)
CLAUDE MUTAFIAN (Paris)
RAYMOND H. KEVORKIAN (Paris)
MARTINE HOVANESSIAN (Paris)

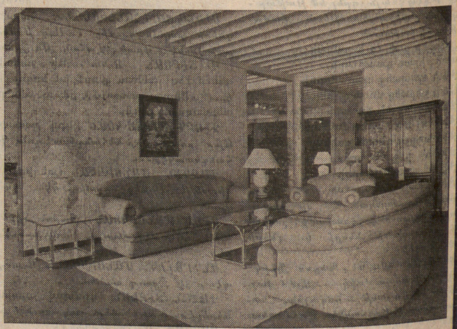
Journée animée par
JANINE PALOULIAN, Journaliste

EXPOSITION
de
Miniatures arméniennes de Cilicie
du 4 au 12 Octobre

Meubles Ghazarian

4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance

Z. I. Vitrolles à 20 km de Marseille tél. : 42. 89. 27. 47

“Բացառիկ զեղչ «Յառաջ»ի բաժանորդներուն”

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R.C. Paris Commission Paritaire : No 55935

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 29
MARDI
29 SEPTEMBRE
1992

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 900 Ֆ. — Վեցամսեայ : 460 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.200 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ

68ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 17.895 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 68e ANNEE — N° 17.895

ՇԱՏ ԽԱԽՈՒՏ ՀՐԱԴԱԴԱՐ

ՀԱՅԻ ԵՒ ՎԱՌԵԼԱՆԻՒԹԻ ԱՒԵԼԻ ՍՈՒՐ ՏԱԳՆԱՊ

ՋԻՒՆԱԾ Է ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԿԱՐԳ ՄԸ ՇՐՋԱՆՆԵՐՈՒ ՎՐԱՅ

Մարդասիրական նպատակներով Միացեալ-Նահանգներու կողմէ ղրկուած 60 հազար թոն հացահատիկը շատ դժուար պայմաններու մէջ է որ կը բեռնաթափուի Փաթում, նախ օդի աննպաստ պայմաններու հետեւանքով, յետոյ նաեւ անոր համար որ բեռը հասցնող հսկայ նաւը չէ կրցած մտնել նաւահանգիստ: Տասը օրուան ընթացքին միայն 9 հազար թոն կարելի եղած է պարպել: Մինչ այդ Հայաստանի մէջ հացահատիկի տագնապը սուր կը մնայ: Փաթումի նաւահանգիստը Հայաստանի համար 30 հազար թոն կուտակուած հացահատիկը առաքումի կը սպասէ: Այս փոխադրութեան կապակցութեամբ Փաթում գացած են Գագիկ Շահպազեան եւ Արա Սահակեան: Տեղատարափ անձրեւներն ալ արգելք են որ հացահատիկը բեռցուի:

Շատ ծանր է նաեւ վառելանիւթի տագնապը եւ այս ամբողջին վրայ կանխահաս ձիւնն ալ ոչինչ կը դիւրացնէ: Արդարեւ, Շաբաթ օր մինչ ցուրտ էր ու անձրեւ կը տեղար Երեւան, անդին, հազիւ 50 քիլոմեթր հեռաւորութեամբ կը ձիւնէր (Վարդենիս, Արագած, Սեւան, Կրասնոսելսկ եւ այլ շրջաններ):

Երկուշաբթի (Սեպ. 28) երբ կը խօսէինք Երեւանի հետ, օդը մեղմացած էր, բայց, հացի հարցը մեծ մտահոգութիւն կը պատճառէր:

Մնաց որ Հիւսիսային Օսէթիոյ տարածքէն Հայաստան հասնող կազի մատակարարումն ալ դադրած էր կարճ շրջանի մը համար: Արդարեւ հարկ է մաքրել կազամուղ խողովակները եւ այս աշխատանքը կը պահանջէ 7-10 օր: Մինչ այդ դարձեալ սկսած է կիրարկուիլ ելեկտրականութեան 12-ժամեայ հերթական կտրումներու դրութիւնը՝ 6 ժամ առտուն, 6 ժամ գիշերը:

❦

Ալմա-Աթայի բանակցութեանց Հայաստանի կողմէ Նախագահի իբր ներկայացուցիչ մասնակցած Դաւիթ Շահնազարեան հեռատեսիլէն եղոյթ ունենալով անդրադարձած է հրադադարի վերջին համաձայնութիւններուն եւ ըսած թէ՝ Ազերիները խախտած են հրադադարը համաձայնագրի ստորագրումէն անմիջապէս յետոյ լայնածաւալ յարձակումներու ձեռնարկելով եւ թէ այս երեւոյթը Ղարաբաղի ժողովուրդը թերահաւատութեան կը մղէ հրադադարներու կիրարկումի տեսանկիւնէն: Իսկ Հայաստանի մէջ այն կարծիքը կը տիրէ թէ հրադադարը իրագործելի չըլլար եւ ոչ ալ բանակցութիւնները՝ արդիւնաւէտ, այնքան ատեն որ Ղարաբաղի իշխանութեանց կը մերժուի տեսակցութիւններուն մասնակցիլ: Միւս կողմէ ԼՂՀ-ի ինքնապաշտպանութեան Կոմիտէի նախագահ Սերժ Սարգսեան, Ռուսաստանի Պաշտպանութեան նախարար, բանակի հրամանատար Կրաչովին նամակ մը ղրկած է, ուր կ'ըսուի թէ Սոչիի հրադադարի համաձայնագրին գծով ինք պատրաստ է կրակը դադրեցնելու հրահանգ տալ իր ուժերուն, պայմանաւ որ հաստատուի Ատրպէյճանի Պաշտպանութեան նախարարին նոյնանման հրահանգը:

Սեպ. 28-ին ալ կացութիւնը չէր փոխուած եւ քիչ մը ամէն կողմ հրադադարի խախտումներ կային: Կիրակի օր, Ազերիները յաջողած էին Ջլդրան գիւղը (Մարտակերտի հարաւ-արեւելքը) գրաւել, բայց, նման «գրաւումներ» յաճախակի են շրջանին մէջ եւ երկար չեն տեւեր, գիւղեր կան որ նոյն օրուան մէջ իսկ ձեռքէ ձեռք կ'անցնին:

Քոթխուէն տը Փարի ալ (Սեպ. 28) կ'արձագանգէր Ազերիներու ոմբակոծութիւններու՝ հրադադարէն ետք:

Այս հրադադարէն առաջ ալ Սեպ. 25-ին, ԳԽ-ի նախագահի Ա. տեղակալ Արա Սահակեանի գլխաւորած Հայաստանի պատուիրակութիւնը Կապանի շրջանի Եղվարդ գիւղի մէջ հերթական հանդիպում ունեցած էր Ատրպէյճանի պատուիրակութեան հետ, զոր կը գլխաւորէր ԳԽ-ի փոխնախագահ Ճալիլով: Քննարկուած են հրադադարի, Պաքու-Երեւան երկաթուղիի վերականգնման, Հայաստանին համապատասխան բաժնին յատկացումով Ատրպէյճանէն Նախիջեւանին կազի եւ ելեկտրականութեան մատակարարման առնչուող հարցեր: Արձանագրուած է որ ի բաց առեալ առանձին միջադէպեր, ընդհանրապէս կը յարգուի Սեպ. 21-ի հրադադարը: Որոշուած է նաեւ հինգ օրուան պայմանաժամի մէջ առաջարկներ ներկայացնել՝ երկաթուղիի վերաշինութեան, Նախիջեւանի եւ Հայաստանի կազամուղի եւ ուժանիւթի համակարգի խնդիրներու կապակցութեամբ եւ ստորագրուած է երկկողմանի արձանագրութիւն: Յաջորդ հանդիպումը տեղի կ'ունենայ Հոկտեմբեր 2-ին, Զանգելանի շրջանը:

⁂

ՀՐԱԴԱԴԱՐԸ ԵՒ ՕՏԱՐ ՄԱՄՈՒԼԸ

Սոչիի հրադադարին առնչութեամբ, Լը Մոնտի մէջ Սոֆի Շիհապ կը գրէ թէ ան թերեւս նուազ վերացական ըլլայ քան նախորդները, քանի Ղարաբաղէն ալ ներկայացուցիչ մը եկած էր Ուրբաթ օր, Մոսկուա բացուած բանակցութիւններուն մասնակցելու: Գալով, Բորիս Թումանովի, Սեպ. 25-ի Լիպր Պելժիքի մէջ բաւական հետաքրքրական վերլուծում մը կ'ընէր շեշտելով թէ ռուս զինուորականները վճռած են յաջողիլ հոն ուր ձախողեցան միջազգային մարմինները: Հրադադարին պիտի յաջորդէ ՀԱՊ-ի երկիրներու դէտերու բազմազգի խումբ մը: Ատրպէյճան առաջին անգամ ըլլալով ընդունած է Ղարաբաղ ալ կիրարկել հրադադարը եւ այս բրեր է Ռուսաստանի Պաշտպանութեան նախարար՝ զօր. Կրաչեւի ճնշումին տակ: Այս դիրքը կը նկատուի որպէս խստացում մը Պաքուի նկատմամբ: Միւս կողմէ, Լիտերատուրնայա Կազետա-ի համաձայն, եւ ըստ «գաղտնի աղբիւրներու», ազերի բանակը 5 հազար թուրք սպաներով ղեկավարուած է եւ կանոնաւոր կերպով մեծաքանակ զինամթերք կը ստանայ խորհրդային ծագում ունեցող, զոր Թուրքիա գնած էր նախկին Արեւելեան Գերմանիայէն:

⁂

Ռուսաստանի ձայնասփիւռէն եւ հեռատեսիլէն հաղորդած են թէ ռուս սահմանապահները Նախիջեւանէն կը հեռանան, տեղւոյն վրայ ձգելով իրենց զէնքերն ու զինամթերքը:

⁂

Հոկտեմբեր 1-էն կէս առ կէս յաւելում կը կրեն երկաթուղիի սակերը, թէ ճամբորդներուն եւ թէ բեռներու համար: Իսկ Հոկ. 4-էն, Հայաստանի օդային բոլոր գիծերու տոմսերու գիները կ'աւելնան 1,9 անգամ: Իբրեւ պատճառ ցոյց կը տրուի վառելանիւթի գիներու բարձրացումը: Ցամաքային փոխադրամիջոցներու կապակցութեամբ առայժմ որեւէ որոշում չէ տրուած:

⁂

Վերջին օրերուն Երեւան լուրեր տարածուած էին այն մասին թէ սիպիրախտի պարագաներ նկատուած են. այդ կասկածով ալ 8 հոգի Երեւանի նեխային հիւանդանոցը փոխադրուած էին: Անոնք բոլորն ալ Սիսիանի շրջանի «Հայելեկտրամեքենայ» միաւորման վաճառած միսէն կերած էին: Բարեբախտաբար Առողջապահութեան Նախարարութիւնը փարատած է այս կասկածները եւ պատահարը վերագրած՝ պարզ վիրիւսի մը, որու պատճառն է անորակ միսը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԾԵՐԱԿՈՅՏԻՆ մասնակի ընտրութիւնները նորութիւն բերելով հանդերձ մեծ փոփոխութիւններ չբերին: Երեք տարին անգամ մըն է որ ծերակուտականներու մէկ երրորդը կը նորոգուի: 108-ի վրայ 43 նորեր կը մտնեն Ծերակոյտ: Ասոնց մէջ են՝ Միշել Շարաս (Պիւտճէի նախարար), Ժան-Մարի Ռոշ (պատուիրակ-նախարար Առեւտուրի), Փիէր Մօռուա: Նախարարները պարտին թողուլ իրենց կառավարական աթոռը: Ընկերվարական կուսակցութիւնը ըղձալի յառաջդիմութիւն մը կ'արձանագրէ հինգ նոր ընտրեալներով որ 71-ի կը հասցնէ իր թիւը: Էռ-Փէ-Էռ-ը տեղքայլ կ'ընէ, գլխաւոր զոհը համայնավար կուսակցութիւնը կը նկատուի, որ միայն մէկ աթոռ կ'կորսնցնէ (4-ի վրայ), բայց թիւը 15-էն 14-ի կ'իջնէ ինչ որ արգելք է խորհրդարանական խմբակի մը գոյութեան: Ուրբաթ օր, պէտք է ընտրուի նախագահ Ալէն Փոհէրի (83 տարեկան) յաջորդը: Ինք այլեւս թեկնածու չէ, այդ աթոռը կը գրաւէ 1968-էն ի վեր եւ իբր Պետութեան Բ. անձը, երկու անգամ ապահոված է Հանրապետութեան նախագահութիւնը, փոխանցման շրջանի մը համար (տը Կօլ եւ Փոմփիտու):

ՓՈԹՈՐԻԿՆԵՐԸ չդադրեցան Հարաւային Ֆրանսայի որոշ շրջանները: Շաբաթ գիշեր գլխաւորաբար Օտի եւ Արեւելեան-Փիրէնեաններու նահանգները տուժեցին եւ հոն ալ զոհեր կան, ինչպէս Վէզոն-լա-Ռոմէն, ուր միակ դիմացողը՝ հռոմէական կամուրջն էր, շինուած Քրիստոսէ 2 դար առաջ: Սեպ. 28-ին մեռեալներու թիւը հասած էր 36-ի եւ քանի՛ է աւելի անհետացածներ կան:

ԱԴՐԲԵՋԱՆ որոշած է նոր տեսանկիւնով սկիզբէն գրել իր պատմութիւնը, քանի որ մինչեւ այսօր ան գրի առնուած էր համայնավարներուն փափաքած ձեւով: Ժողովրդական Ճակատի արտաքին յարաբերութիւններու պատմարան պատասխանատուն որ դարմիկն է նախագահ Էլչիպէյի, ըսած է թէ այս գործին համար մեծ օժանդակութիւն կ'ակնկալեն Թուրքիայէն: Պատմարան Միր Ճէլալ Թուրան Անգարայի մէջ մասնակցած է Թուրք պատմագիտական հիմնարկի ժողովին, ապա յայտարարած թէ Ատրպէյճան քաղաքական ու մշակութային մարզերուն մէջ կը պատրաստուի լուրջ զարգացումներու որոնց հիմնական կէտերէն մէկն է լատինական այբուբենին գործածութիւնը: Դպրոցներու առաջին դասարանները արդէն այս այբուբենը կը սորվին ներկայ դասաշրջանին: Մ. Ճ. Թուրան խօսած է նաեւ Ղարաբաղի մասին, ըսելով որ շատ կարեւոր հարց է իրենց համար ու վերջ պիտի տան պատերազմին. ակներեւ է որ զօրաւոր են, սակայն ուժը երբեք կոտորածներու համար չեն գործածեր, ինչպէս Հայերը: Այլ կ'արտօնեն որ հայ բնակչութիւնը Լաչինէն անվնաս կերպով երթայ Հայաստան:

ՖՐԱՆՍԱ ԵՒ ՂԱԶԱԽՍՏԱՆ գործակցութեան համաձայնագիր մը ստորագրեցին, նախագահ Նազարբայեւի Փարիզ այցելութեան առթիւ: Ֆրանսա 1,5 միլիառ Ֆրանքի վարկ կը բանայ օտար ներդրումներու երաշխաւորութեան մը փոխարէն: Լը Մոնտ հարցազրոյց մը լոյս ընծայած էր (Սեպ. 27/28) Նազարբայեւի հետ, որ լաւատես է ՀԱՊ-ի ապագային նկատմամբ:

(Շար.ը Դ. էջ)

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ՀԱՅԵՒԱԶԵՐԻ ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ ՄԸ

«Միլլիյէթ»ի Ուաշինկթընի թղթակիցը թերթին Սեպ. 25-ի թիւին մէջ կը խօսի տեղեկագրի մը մասին որ պատրաստուած է ԱՄՆ-ու Քոնկրէսին հետազօտութեան դրասենեակին կողմէ եւ կը վերաբերի Կովկասի կացութեան եւ հայեւազերի կռիւին:

Տեղեկագիրը մեկնելով ԱՄՆ-ու Հայաստանի նեցուկ կանգնելու հաւանականութենէն, կու տայ հետեւեալ պատճառաբանութիւնները.

- Ջէզոք կեցուածքը չկրցաւ արգելք ըլլալ արիւնահեղութեան:

- Աւելի համոզիչ են մարդկային իրաւանց ու ինքնորոշման Հայաստանի իրաւունքները:

- Շատ սխալ է այն շրջափակումը զոր Ատրպէյճան կը կիրարկէ Հայաստանի ու Ղարաբաղի:

- ԱՄՆ-ու ընտրողներուն հետաքրքրութեան կեդրոնը Հայաստանն է:

Տեղակագիրը ուշադրութիւն կը հրաւիրէ այն կէտին որ եթէ ԱՄՆ այս պարագաներէն մեկնելով Հայաստանի ի նպաստ դիրք գրաւեն, տեղիկ կրնայ Թուրքիոյ վրայ Ատրպէյճանի պնդումները սաստկացնել: Իսկ եթէ Թուրքիա գործնապէս մասնակցի հակամարտութեան, տեղիկ պատերազմին ծիրը կրնայ ընդլայնել ու ժխտական ազդեցութիւն գործել Թուրքիա-ԱՄՆ յարաբերութիւններուն:

Քոնկրէսի տեղեկագիրը կ'անդրադառնայ նաեւ հարցին մէջ Իրանի ու Թուրքիոյ կատարած դերին, երկու երկիրներու մօտեցումներուն, շեշտելով որ Իրան միջամուխ եղած է յատկապէս Թուրքիոյ եւ ԱՄՆ-ու գործակցութեան պատճառով:

ՖՈՒԹՊՈԼ

Ուրբաթ, Սեպտեմբեր 25-ին, Վալանս 1-ի դէմ 2 կէտով պարտուեցաւ Միւլհուզէ:

ԽԱԽՈՒՏ ԳԵՏԻՆՆԵՐ

Գրեց՝ ՎԵՀԱՆՈՅՇ ԹԵՔԵԱՆ

(Բ. եւ Վերջին մաս)

Անցեալ շաբաթ նամակ մը ստացայ վաստակաւոր լեզուագէտ բարեկամուհիէ մը, կ'ըսէր թէ պիտի վերջ տայ հայկական վարժարանի մը մէջ լեզուի իր դասաւանդութեան եւ անցնի տեղական վարժարան, որովհետեւ ձախուձիչդ երկու անդամը կը վճարուի:

Նոյն օրը հասած հայկական թերթերուն առաջին էջէն մինչեւ վերջին էջը հայ «բարերար»ներ կը փայլէին իրենց բաժակներով եւ ձկնորսութեան նաւերով: Կը տեսնէ՞ք ինչ սխիք է պատկերը - հայ աշակերտները կը զրկուին լաւագոյն ուսուցիչներէն որովհետեւ հոգաբարձութիւնը որ միշտ կարմիր գիծի վրայ կը շնչէ՝ չի կրնար վճարել, իսկ հայ հարուստը իր ստկեզօծ ծորակներով՝ բոլոր թերթերէն ազգային մեծ բարերար կը հռչակուի: Անոր համար չեմ գիտեր թէ ճապէս ի՛նչ կը պահպանենք այս անհեթեթ ու խառնայց ձեւերով, երբ ամէն բան կ'ընենք որ մեր լաւագոյն մտաւորականները հիւծին կամ հեռանան - Պարոնեանէն մինչեւ Զարեան. պատկերը փոխուած չէ հիմա:

Այստեղ ամէնօրեայ հայ վարժարաններ կը փակուին, չփակուողները կը շարունակեն յաճախ ոչ-մասնագէտ, երբեմն անտարբեր հայերէնի ուսուցիչներով, գրեթէ հարիւրամեայ օրաթերթը կը վերածուի շաբաթաթերթի՝ պիտանէի չգոյութեան պատճառով, խմբագիրներուն մայրը կու լայ՝ երեք հոգիի գործ՝ մէկ խմբագիրի ուսերուն է, կազմակերպութիւնները կը վխտան անձնական հաշիւներով եւ միւս կուսակցութեան գործը խափանելը քաղաքական շահ կը նկատուի, մշտաւորական երիտասարդութիւնը կը տեսնէ այս բոլորը եւ հեռու կը մնայ. մինչ այդ՝ քաղաքական կազմակերպութիւնները Սփիւռքին վրայէն գիծ քաշած՝ հոգեկան եւ նիւթական ամբողջ ուժը Հայաստան կը հոսեցնեն. Նախասիրութիւնները փոխուած են եղեր հիմա, «Հայաստանինը կենաց մահու պայքար է»: Սփիւռքի՛նն ալ կենաց մահու պայքար է, եւ մէկը միւսը չի ղանցեր. առանց Սփիւռքի Հայաստան չկայ: Այստեղի կազմակերպութիւնները կը շարունակեն Սփիւռքի գրողն ու մտաւորականը անօթի ձգել եւ Հայաստանի մէջ բազմաթիւ թերթերու հրատարակութեան ձեռնարկել: Փակեր են իրենց աչքերը Սփիւռքի կարելիութիւններու այս հրաշալի շտեմարանին դիմաց եւ խմբագրականներ ու ամբաստանութիւններ գրելով իրենց օրերը կը լեցնեն: Հայութեան այս պահերը մեծագոյն կործանարարները չե՞ն՝ երբ ո՛չ ժողովուրդը նկատի կ'առնեն, ո՛չ ալ մտաւորական տարրը, եւ Սփիւռքը կ'օգտագործեն միմիայն իր նիւթական հնարաւորութիւններուն եւ իր հետեւողի դերին համար:

Նստեր եմ հիմա Սփիւռք եւ կը մտածեմ թէ վերջին երեսուն տարիներուն ի՞նչ հիմնական բարեփոխումներու ենթարկըւեցաւ Սփիւռքը: Եթէ բարեփոխում կատարուեցաւ՝ ո՞ւր է մտածող երիտասարդութիւնը: Հայաստանը վերջին հաշուով՝ կառա՞ն եղաւ թէ պատնէշ: Ինչո՞ւ արգելք չեղանք որ հոնկէ այսքան կեղծիք ու ստորնութիւն չհոսէր դէպի Սփիւռք: Ինչո՞ւ ամէն ինչ կապեցինք Հայաստանի ու թմնաւորեցինք մենք մեզ. երբ կրնայինք մեր զօրեղ ինքնութիւնը գտնել եւ մտածել համարձակաձայն բարբառով:

Հայաստանը մեր մտապատկերին մէջ՝ աւերակ, բայց ամբախարխոխ մենաստաններու, հեթանոսական սիւներու, շրխտնեայ տաճարներու եւ անոնկուն բերդերու պարենական վայր մըն է որուն համար Հայը առանց դադարի - ձայնաւոր կամ անձայն- կը կոծի: Մենք մոռցած ենք այս տխրի Հայը - կը յիշենք միայն երբ կը նահատակուի, եւ կը փառաբանենք այն Հայերը որոնք կը նահատակեն բարոյական ու ճաշակ:

Այնքան փոխուած է Հայաստանի պատկերը. երէկուան համայնավարները այսօրուան հակահամայնավարները դարձեր են. վա՞ղը՝ Աստուած գիտէ: Լարախաղաց գրողներէն մաս մը հիմա Սփիւռքի քաղաքական կամ մշակութային կազմակերպութիւններ կը ներկայացնեն. հաչի՞ւը՝ Աստուած գիտէ: Եւ մտածել թէ առանք իբրեւ հայրենի գրող՝ մեր գլխուն ի՛նչ ճառեր կարդացին: Տնտեսական այս տագնապի եւ փառքի սովի մէջ հինգ տարի է լուրջ գրականութեան պակասը իր փոքրիկ բարեբախտութիւնն ալ ունի, որովհետեւ այսուհետեւ պիտի գոյատեւեն ամէնէն տաղանդաւորները, զօրեղ սկրզբունք կիրարկողները:

Քանի մը ամիս առաջ երբ երեք գրողներ միասնաբար ստորագրեցինք հայրենի այն գրողներուն դէմ որոնք ցորենի նմանող որոմներ էին, կարգ մը հեռաձայններ ու նամակներ ստացանք թէ արդեօք ժամանակավրէպ չէ՞ խօսիլ այդ մասին երբ այլեւս համայնավարութեան լուծը չըկայ:

Ոչ բարեկամներ, ժամանակավրէպ չէ, այնքան ատեն որ այս նոյն փանջունիները տարբեր պահանջքներու պատրուակով՝ Սփիւռքը կթան կովի տեղ դրած, կ'արհամարհեն զայն եւ միայն անոր կաթը՝ դրամը կ'ուզեն, այնքան ատեն որ միեւնոյն մակաբոյծները կ'երթեւեկեն, որեւէ ատեն անտեղի չէ անոնց դէմ գրել:

Հետաքրքրական է, ինչո՞ւ Սերո Խանզադեաններ՝ երիտասարդ արուեստագէտ-մտաւորականներու նիւթական տագնապով չվորդովեցան այն օրերուն երբ իրենց չքեղ վիլլաներուն մէջ կը գրէին ու կը հրատարակուէին անխափան - մինչ երիտասարդ գրողներ ու արուեստագէտներ ներքնայարկերու մէջ կ'ապրէին նոյն անձուկ վիճակով: Ո՞ւր էին չարքային գրողներու այսօրուան սրտաճմլիկ կոչերը իրենց այդ փառքի օրերուն: Թէ ոչ՝ կարեկցանքը, մարդասիրութիւնը սլաք մըն էր մէկու մը սեփական կարիքներուն համաձայն կը շարժի կամ անշարժ կը մնայ...

Սփիւռքի մէջ՝ իբր մարդ ու հայրենակից, անհուն հրճուանքով կ'օգնենք հայրենի մեր արինակիցներուն եւ գրչեղբայրներուն առօրեայ անհրաժեշտ կարիքներուն: Միաժամանակ սիրտս կը մըրմկտի, որովհետեւ չեմ կրնար չմտածել՝ Սփիւռքի գրողներուն մեծ մասը, եօթանասուն-ութսուն տարի, լամբի լոյսով, նուազագոյն կարիքներով, իրենց զաւակներէն կորզած ժամանակով, գիւղական հիւանդանոցի մը անկիւնը մոռցուած, քաղաքի մը մութ պատերուն յանձնուած, թաքնուած անտառի մը խորը, Աստուծոյ եւ իրենց ժողովուրդին միջեւ՝ հայ մատեաններ երկնեցին հազորդութեան նման: Հալածուեցան, անտեսուեցան, իրենց գիրքերը օրուան լոյսը չտեսան. եւ ո՞վ մտածեց անոնց անօթութեան, երդիքին, զաւկին ու հացին մասին: Այսօր կան գրողներ գրեթէ նոյն անելին ենթարկուած. կան գրողներ որոնք փոխ առնուած դրամով գիրք կը հրատարակեն, հաշտուած են այս անսպի ցաւերուն հետ, եւ փիլիսոփայօրէն կը ժըպտին իրենց գիրքերուն մեծաքանակ տունմնայութեան դիմաց:

Բայց կը ցցուի հարցումը՝ ինչո՞ւ պիտի արհամարհուի Սփիւռքի գրողը այն պահուն իսկ՝ երբ ոչ-հայագիր կամ հայաստանցի ոտանաւորի մասնագէտներ ու յեղյեղուկ հրապարակագիրներ փաստակ ու փառք կը հիւսեն ափէ ափ: Սփիւռքի գրո՛ղն է որ մեր ինքնութեան մասին կը խօսի. կարիքը չունի՞նք այս գիտակցութեան:

Միւս կողմէ՝ ազրուսաի մտմտուքը կամ կուսակցական պատկանելիութիւնը այնպէս աքծանած է որոշ հայ գրողներու միտքը, որ վերջերս ամէնէն աւելի գրաքննուած գրող մը Հայաստանի նախագահին ուղղուած իր բաց նամակին մէջ կը յայտնէր թէ իր որեւէ գործը չէ գրաքննուած իր պատկանած կազմակերպութեան մամուլին մէջ:

Նուիրական են ինծի համար այն գրողները որոնք առանց վարձատրութեան ակընկալութեան, առանց դոյզն ճանաչումի - երբ իրենց կրօնական ու քաղաքական առաջնորդները կերուխումի եւ հանդէսներու մէջ կ'օրօրուէին - առնք միտք ու ոգի բաշխեցին եւ մնացին բոլորէն արհամարհուած, մոռցուած տարրը, եւ մանաւանդ՝ ամէնէն աւելի օգտագործուող տարրը: Ամէն տարի հայ գիրքի վաճառք տեղի կ'ունենայ Նիւ - Եորքի Կիլիկեան Առաջնորդարանի կողմէ, «հայ գիրքը հայ տան բարեկամն է, եկէք գնեցէք» ծանուցումները կը ղրկուին շաբաթներ առաջ: Գացեր էի այս տարի: Սփիւռքահայ եւ մասնաւորաբար ամերիկահայ ողջ ստեղծագործ գրողներէն գիրքեր չկայի՛ն: Հայաստանի վերաբերեալ, ոչ-հայագիր կամ միջնադարեան ու կրօնական ուսումնասիրութիւն՝ ուզածիդ չափ: Հայ ստեղծագործ միտքի արգասիքը կը բացակայէր հայ գիրքի նուիրուած ցուցահանդէսի ընթացքին: Պարզ հեռաձայն մը՝ եւ հայ գրողները կրնային իրենց գիրքերը ղըրկել: Բայց որո՞ւն հոգը: Եւ ընդվզեցուցիչ չէր ըլլար այս բոլորը եթէ ժողովուրդը չմեղադրուէր գրասէր չըլլալու յանցանքով, եթէ բեմ ելլող կամ վաճառք կազմակերպողը հայ գիր ու գրականութեան անհրաժեշտութեան մասին չճառէր, առանց գործնականապէս հետաքըրքրուելու, կարդալու, կամ տարածելու ժամանակակից Սփիւռքի գրականութիւնը:

Անձնական փորձառութեամբ գիտեմ, որ մեր ժողովո՛ւրդն է որ մշակութասէր է, որ գիրք կը գնէ, իր մտաւորականները արժեւորել գիտէ: Իսկ այն ազգային կառոյցները, առաջնորդարանները, հայա- [illegible]

բանաստեղծութիւն չի գրուիր, պէտք զգամ աճաղանդ մը որ մղձաւանջէ աւելի զօրաւոր է: Պէտք նկատեմ զայն սկիզբը՝ ախտի մը որ կրնայ ամբողջ երկրագունտը վարակել: Այլ խօսքով՝ անկումի մը սկիզբը: Կը նշանակէ թէ մարդիկ, ամէնուրեք, պիտի դադրին արտայայտուելու կարողութենէ, եւ ապա՝ քաղաքակիրթ էակներու զգայնութիւնները զգալու կարողութենէ»:

Անշուշտ որ զգայնութեան ձեւը կը փոխուի սերունդէ սերունդ, գաղութէ գաղութ, մէկ ժամանակէն միւսը, բայց պէտք է մնայ գոնէ պատրաստակամութի՛ւնը զգալու լեզուն. անոր անկ՛ումն է որ կ'ապրինք հիմա: Բառերը չեն փրկեր երբ տասնամեակներով անտեսեցինք Սփիւռքի ներքին կարողականութիւնը, գիտակցութիւնը:

Այնպէս որ, սիրելի ժողովուրդ, ընդվզէ՛ եւ մի ընդունիր, երբ յաջորդ անգամ մեծախօսիկ առաջնորդներ սկսին ամբաստանել քեզ անգրասիրութեամբ, կեղծաւորութեամբ ու գեխութեամբ - այդ կերուխումի մեծագոյն մասնագէտները իրե՛նք են:

Կուսակցական ղեկավարներ գրեթէ չեմ տեսած եւ մշակութային ձեռնարկներու -- եթէ փառաշուք չեն -- անոնց նկարները տեսած եմ թերթերէն, պատուաւորութեան ...ներու եւ հարսանիքներու դղեակներուն մէջ, իրենց ծխամորճերով եւ կիները: Իսկ մշակութային գրական ձեռնարկներու միայն քե՛զ տեսած եմ սիրելի ժողովուրդ, քու համեստ, գիտակից ներկայութիւնդ, քու յարգալիր հոգիդ:

Եւ եթէ Սփիւռքի լայնատարած գաղութներուն մէջ դիմացանք՝ քու մեծահոգիութեանդ պատճառով էր, քու հաւատքիդ եւ կորովիդ շնորհիւ:

Եւ եթէ երկնեցինք, յօրինեցինք, կա- [illegible]

Օգոստոս 1992

ՊԷՅՐՈՒԹԻ ՓԼԱՏԱԿՆԵՐԸ ՎԻՃԱՐԿՈՒՄԻ ՆԻՒԹ

Լիբանանեան մայրաքաղաքին մէջ փրթ-[illegible] լռած են. մարդիկ կը շրջին քաղաքին մէջ, հոս ու հոն, աւերակներու, փլատակներու մէջ փնտռելով անցեալի [illegible]: Սեւցած պատ մը յիշողութիւններ կ'արթնցնէ ու ծանօթ դէմքեր, մոռցուած բուրումներ երբեմն ժպիտներու, երբեմն արցունքներու պատճառ կ'ըլլան:

Պետութիւն մը չի կրնար իր մայրաքաղաքին կեդրոնը աւերակուած վիճակի մէջ պահել. լիբանանեան կառավարութիւնն ալ ձեռնարկած է Պէյրութի վերաշինութեան. կազմուած է կոմիտէ մը որուն յանձնուած է նախագիծ պատրաստելու եւ նիւթական ճարելու գործը: Առանց մրցում ելն. յայտարարելու, Կոմիտէն այս գործը յանձնած է ճարտարապետական լիբանանեան ծանօթ գրասենեակի մը: Վեց ամիս 150 հոգի աշխատցնելէ ետք, գրասենեակը պատրաստած է ծրագիր մը:

Այդ ծրագիրը քաղաքին մայր առանցքները պահած ըլլալով հանդերձ, պէյրութցիները չեն ճանչնար իրենց քաղաքը: Ճարտարապետները ծրագրած են վերականգնել հանրային ու կրօնական շէնքերը, պահպանել պատմական կամ ճարտարապետական արժէք ներկայացնող շէնքերը, կառատուներ կառուցանել, հանրային վայրերու տարածքը ընդարձակել, հետիոտններու գօտիներ ստեղծել ու կառուցման չափանիշներ կիրարկել, ինչ որ նոր երեւոյթ է: Այսուհանդերձ, այնպէս կը թուի որ քաղաքը պիտի չկրնայ պահպանել իր ոգին: Պատրաստուած նախագիծին մանրակերտները մեծ վէճերու դուռ բացած են թէ՛ քաղաքաշինութեան եւ թէ իրաւագիտական տեսակէտէ:

Նախագիծին պատասխանատուն կ'ըսէ թէ հարցը Պէյրութի վերաշինումն է, պահելով անոր անձնականութիւնը սակայն նաեւ յառաջիկայ յիսուն տարուան համար զարգանալու հեռանկարներ տալով: Քաղաքը պէտք է պահէ յեղակարծական իր իրապաշտութիւնն ու բազմազանութիւնը: Սակայն քննարկողները ըսուածին ու ներկայացուածին միջեւ անդունդ մը կը տեսնեն, պահանջելով որ պահուի շարունակականութիւնը: Պէյրութցիները կը վախնան որ սուտական դրամագլուխներ հակակշիռը ձեռք անցնեն ու իրենց քաղաքներուն նմանցնեն Պէյրութը. տունը քանդուած բնակիչ մը նոյնիսկ ըսած է թէ կը նախընտրէ որ քաղաքը աւերակ մնայ, քան թէ նմանի Ճէտտայի:

Այս մտահոգութիւնը անտեղի չէ, որովհետեւ նախագիծը թելադրողը լիբանանեւսաուտացի միլիառատէր մըն է որ մօտ կապեր ունի սաուտական արքայական ընտանիքին հետ: Իսկ անոնք իրենց դրամատուներուն եւ գործի մարդոց համար կարեւոր կայք մը կը նկատեն Լիբանանը:

Ծրագիրը կը նախատեսէ կեդրոնական նոր թաղամաս մը. ամէն բանի մասին մտածուած է. ծովափի արմաւենիները, ենթակառոյցները, գրասենեակներ, խորհրդարանի, կառավարութեան շէնքերը: Մինչեւ իսկ ծրագրուած է քանդուած շէնքերուն թափօններով 15 հէքթարնոց կղզի մը ստեղծել ուր համագումարներու պալատ մը եւ բնակելի շքեղ շէնքեր կառուցուին: Կալուածային եւ դրամական ընկերութիւն մը պիտի զբաղի գործառնութեամբ. որոշուած է որ այս ընկերու-

Պանոսլէի քաղաքապետութեան նախաձեռնութեամբ հայկ. երաժշտութեան նուիրուած երեկոյթ մը տեղի կ'ունենայ Շաբաթ, Հոկ. 3, ժամը 21-ին Պանոսլէի Շաֆէլ տէ Սէն զ'Ափոթր: Կը մասնակցին Աստղիկ Տէտէեան, Անի քառեակը (գործեր՝ Կոմիտաս եւ Էդ. Միրզոյեանէ):

...թեան բաժնեթուղթերը ունենալու փոխարէն հողատէրերն ու կալուածատէրերը ...լքեն իրենց ստացուածքը: Այս ուղղութեամբ օրէնք մըն ալ քուէարկուած է. ...նախաձեռնարկները ուրիշ միջոց չեն գտած կալուածատէրերուն խնդիրը կարգադրելու համար: Իսկ այս վերջինները առաջարկուած ձեւը բնական յստակ չեն նկատեր: Անոնցմէ մէկը կ'ըսէ. - «17 տարի չմեկնեցանք երկրէն ու սպասեցինք որ տէրը ըլլանք մեր աւերակներուն. ինչո՞ւ հիմա արտօնութիւն չի տրուիր որ խանութս նորոգեմ: Հոս խորհ. Միութենէն ալ գէշ է. հոն գոնէ կ'ապասեփականացնէին ի նպաստ կառավարութեան. հոս՝ անձնական ընկերութեան մը ի նպաստ կ'ըլլան կարգադրութիւնները»:

...Կոմիտէ մը որ Պէյրութի առեւտրական կեդրոնին իրաւատէրն է, հաւաքած է բոլոր տանտէրերն ու վարձակալները, պահանջելով որ քաղաքաշինութեան նախագիծի մը համաձայն, իւրաքանչիւր տէր իր շէնքը ինք նորոգելու: Իսկ քաղաքաշինական ծրագրին համար խնդրոյ առարկայ է մրցում մը կամ նոյնիսկ արտասահմանեան մասնակցութեան հրաւէր մը. ուրիշներ կը նախընտրեն տանտէրերու եւ վարձակալներու միաւորումը, որպէսզի կարելի ըլլայ վերակառուցումի գործը յաջողցնել ազգային դրամատուներու մասնակցութեամբ:

Սոլտամէտ ծրագիրը չատեր «դարուն կողոպուտը» կը կոչեն. ան ճարտարապետական վէճերէ զատ, խնդրոյ առարկայ կը դարձնէ նաեւ պէյրութցիներու ընկերային երեսակը: Այդ նախագիծը կը ծրագրէ նաւահանգիստներու հրապարակը մինչեւ ծով երկարել պողոտայով մը որ պիտի չարունակէ ու ընդարձակէ անջատման գօտին, ինչ որ կը նկատուի դաւութիւններու բաժանումին յաւերժացումը:

Կայ նաեւ մեծ եղբօր՝ Սուրիոյ կեցուածքը: Կ'ըսուի որ մտադիր է բանակցութեան մասնակցելու, որպէսզի փոխադրելու եւ վերաշինութեան գործին մէջ Սուրիացիներ ալ ընդգրկուին. մտադիր է նաեւ Պէյրութի կառուցումին համար ծախսուելիք իւրաքանչիւր տոլարին փոխարէն տոլար մըն ալ Սուրիոյ համար ապահովել: Սակայն, արդեօք սուրիացի խնամակալին համար իսկապէս նպաստաւո՞ր է լիբանանեան պետութեան մը վերակառուցումը:

ՔԱՂՀԱՆ

ԹՈՐԳՈՄ ՊԱՏՐԻԱՐՔ ԳԵՐՄԱՆԻՈՑ ՄԷՋ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Գերմանիոյ Հայոց Թեմի Առաջնորդ Գարեգին Ծ. Վրդ. Պեքճեանի հրաւէրով Սեպ. 17-22-ին Գերմանիա այցելեց Երուսաղէմի Հայոց Առաքելական Աթոռոյ Պատրիարք Թորգոմ Արք. Մանուկեան:

Պատրիարքը նախքան Գերմանիա գալը մասնակցած էր Սեպ. 13-15-ին Պրիւսէլի մէջ տեղի ունեցած համագումարի մը, որ կազմակերպուած էր Հռոմի Սէն Թ'էճիտիոյի քրիստոնեայ համայնքի մը կողմէ եւ որուն մասնակցեցան 12 տարբեր կրօնքներու պետերն ու բարձրաստիճան ներկայացուցիչները: «Եւրոպա, կրօնք եւ խաղաղութիւն» ընդհանուր անունը կրող այս համագումարին Հայց. Առաքելական Եկեղեցին ներկայացուեցաւ Կիլիկիոյ Հայոց Գարեգին Բ. Կաթողիկոսի, Երուսաղէմի Հայոց. Առաքելական Եկեղեցւոյ Պատրիարք Թորգոմ Արք. Մանուկեանի եւ Արեւմտեան Եւրոպայի Հայրապետական Պատուիրակ Գիւտ Արք. Նագդաչեանի կողմէ: Իսկ մեր եկեղեցւոյ երեք բարձրաստիճան ներկայացուցիչներուն կ'ընկերանային Գերմանիոյ Հայոց Առաջնորդ Գարեգին Ծ. Վրդ. Պեքճեան, Հոլանտայի հոգեւոր հովիւ Մանուէլ Վրդ. Երկաթեան, Պելճիոյ մէջ ուսանող եւ ժամանակաւոր հոգեւոր հովիւ Շահան Աբեղայ Սարգիսեան, ինչպէս նաեւ Արշաւիր Վրդ. Գարունեան, իբրեւ դիւանապետ Կիլիկիոյ Կաթողիկոսին:

Պելճիոյ համագումարէն յետոյ Երուսաղէմի Պատրիարքը Գերմանիոյ Թեմի երեք համայնքներուն այցելութիւն մը տալով ծանօթացաւ նորահաստատ Թեմի համայնքներու գործունէութեան եւ իրենց տուաւ իր հայրական յորդորները:

Պատրիարքին առաջին այցելութիւնը եղաւ Նիւրնպէրկ քաղաքը, Սեպտեմբեր 19-ին: Հոն դիմաւորուեցաւ տեղւոյն հոգեւոր հովիւ Կոմիտաս Վրդ. Յովնանեանի եւ համայնքի ներկայացուցիչներուն կողմէ, ինչպէս նաեւ նահանգի բողոքական եկեղեցւոյ տէքան՝ Տոքթ. Եոհաննէս Ֆրիտրիխի կողմէ: Այս վերջինը վեց տարիներ պաշտօնավարած էր Երուսաղէմի Լութերական համայնքին մէջ եւ մօտէն ծանօթ էր Պատրիարք Հօր: Թորգոմ Արք.ի համար անակնկալ մը եղաւ Նիւրնպէրկի մէջ դարձեալ իրեն հանդիպիլ, որուն հետ մտերմիկ խօսակցութիւն մը ունեցաւ անցեալէն: Տոքթ. Ֆրիտրիխ լսելով Պատրիարքի այցելութիւնը յատկապէս եկած էր իրեն հանդիպելու եւ տեղւոյն հոգեւոր հովիւին հետ մասնակցեցաւ պատարագին: Տէքանը պատարագ մատուցուած եկեղեցին սիրով տրամադրած է տեղւոյն համայնքի հերթական արարողութիւններուն համար, ինչպէս նաեւ ժողովուրդին մէկտեղումը դիւրացնելու նպատակով տրամադրած է իրենց համայնքի տունը՝ յարակից սրահներով: Նոյն օրը Միւնիխի հայ համայնքի երգչախումբին ալ մասնակցութեամբ Պատրիարքին մատուցած պատարագին ներկայ եղան աւելի քան երկու հարիւր Հայեր: Իսկ յաւարտ պատարագին Պատրիարքին ի պատիւ տրուած ճաշին ժողովուրդը ուրախութեամբ լսեց իր խօսքը: Թորգոմ Արք. եկեղեցւոյ մէջ իր քարոզով ժողովուրդին բացատրեց եկեղեցի բառին իմաստն ու անդրադարձաւ նորահաստատ Թեմի կարգ ու կանոններուն եւ առաջադրած նպատակներուն: Յորդորեց ներկաները իսկական եկեղեցի ըլլալու ազօթքով եւ աստուածապաշտութեամբ, հրաւիրեց գիրենք Հայց. եկեղեցւոյ կարգ ու կանոններուն, ինչպէս նաեւ եկեղեցւոյ աւանդութիւններուն հաւատարիմ մնալ: Իսկ սրահին մէջ տեղւոյն հոգեւոր հովիւին եւ Առաջնորդ Վարդապետին բարի գալուստի ու Պատրիարքին կենսագրական համառօտ տեղեկութիւններէն յետոյ Թորգոմ Արք. պատմական տեղեկութիւններ տուաւ Հայոց Երուսաղէմի վանքին վերաբերեալ: Պատրիարքին երկրորդ այցելութիւնը եղաւ Նոյսիտ քաղաքի համայնքին՝ Սեպ. 20-ին: Այստեղ եւս դիմաւորուեցաւ համայնքին ներկայացուցիչներուն կողմէ, իրենց ատենապետ՝ Պ. Մինաս Պօյաճեանի գլխաւորութեամբ եւ առաջնորդուեցաւ սրահ մը, ուր բարձրաստիճան հիւրին ի պատիւ պատրաստուած էր ճաշ մը: Պատրիարքը լսելով թէ այս համայնքին մէջ նորակազմ երգչախումբ մը կայ Մերուժան Սրկ. Սէտէֆճեանի ղեկավարութեամբ, փափաքեցաւ երգչախումբին մասնակցութեամբ, սրահին մէջ փոքր արարողութիւն մը կատարել: Ներկայ էր նաեւ հիւսիսային Գերմանիոյ հոգեւոր հովիւ Յակոբ Ա. Քհնյ. Կէօքճեան, որ եկած էր երէցկինին հետ իր յարգանքը մատուցանելու Պատրիարք Հօր: Ճաշի ընթացքին Առաջնորդ Վարդապետին ողջոյնի խօսքէն յետոյ Պատրիարքը ներկաներուն խօսեցաւ եւ քաջալերեց զիրենք հաստատ մնալ իրենց հաւատքին մէջ, աշխոյժ կերպով մասնակցիլ համայնական գործունէութեան եւ այսպէսով անսասան պահել իրենց եկեղեցին: Գնահատեց նորակազմ երգչախումբի անդամները, որոնք առանց հայերէն գիտնալու կ'երգեն եկեղեցւոյ շարականները: Այստեղ հարց ու պատասխանի ձեւով զարգացող խօսակցութեան մը ընթացքին, ներկաները լուսաբանուեցան հայ եկեղեցին եւ ժողովուրդը յուզող կարգ մը հարցերու առնչութեամբ:

Գարեգին Ծ. Վրդ. Պեքճեանի ընկերակցութեամբ Պատրիարքը նոյն օրը վերադարձաւ Քէօլնի առաջնորդարանը եւ յաջորդ օրը՝ Սեպ. 21-ի երեկոյեան հանդիպեցաւ այս քաղաքի եկեղեցական համայնքի ներկայացուցիչներուն, որոնք իրեն ի պատիւ ճաշ մը տուին եկեղեցական համայնքի սրահին մէջ:

Քէօլնի համայնքի վարչութեան փոխատենապետը՝ Պ. Մանուկ Աճէմեանի եւ Առաջնորդին բարի գալուստի ու ծանօթացման խօսքերէն ետք Պատրիարքը ներկաներուն ընդարձակ կերպով բացատրութիւններ տուաւ Թեմական կազմակերպութեան, եկեղեցւոյ եւ համայնական աշխատանքներու անհրաժեշտութեան մասին: Ապա խօսեցաւ Երուսաղէմի Պատրիարքութեան ներկայ կացութեան եւ ապագայ ծրագիրներու մասին, հրաւիրեց ներկաները ուխտի երթալ Երուսաղէմ, որպէսզի անոնք սրբատեղիներուն ծանօթանալով վերանորոգեն իրենց հաւատքը եւ տեսնեն Հայոց դարաւոր մշակոյթի այս կեդրոնը:

Այստեղ անգամ մը եւս յիշենք, որ Գերմանիոյ հայ գաղութը բաղկացնող Հայերու մեծամասնութիւնը Թուրքիոյ զանազան գաւառներէն եկած ըլլալով դժբախտաբար կանոնաւոր կերպով հայերէն չի խօսիր: Հետեւաբար Պատրիարքին իւրաքանչիւր քաղաքի մէջ արտասանած խօսքը թարգմանուեցաւ Առաջնորդին կողմէ թրքերէնի, ինչ որ մեծապէս գոհ ձգեց ներկաները լրիւ կերպով հաղորդակից դառնալով Պատրիարքին յայտնած գաղափարներուն: Այժմ այս քաղաքներուն մէջ շաբաթօրեայ հայերէն դասընթացքներ հաստատուած են, դէթ նոր սերունդին հայեցի դաստիարակութիւն տալու եւ այս աշխատանքին կ'օժանդակեն գերմանական եկեղեցիներն ու Ամերիկայի Գալուստ Կիւլպէնկեան Հիմնադրամի հաստատութիւնը:

Համայնքներէն զատ Պատրիարքը հանդիպում ունեցաւ հայ ուսմանց Հիմնարկի հիմնադիրներէն Պ. Յովակ Տէր-Յարութիւնեանի եւ Տոքթ. Միհրան Տապագի հետ: Այս հանդիպման ընթացքին ծանօթացաւ Հիմնարկի ծրագիրներուն: Անոնցմէ առաջինն է Մեծ Եղեռնէն վերապրողներու կենսագրութիւններուն գիտական ուսումնասիրութիւնը, որ պէտք է ստարէ հաւաքական յուշի ստեղծման: Հիմնարկի ուրիշ մեծ ծրագիրն է գերմանական բոլոր արխիւներուն մէջ գտնուող հայկական հարցի վերաբերեալ նիւթերու հաւաքումը, Պեռլինի համաժողովէն մինչեւ Լօզանի դաշնագիրը: Այս նիւթերը ցրուած են Գերմանիոյ 30 տարբեր քաղաքներու արխիւներուն մէջ: Իսկ վերջին կարեւորագոյն ծրագիրն է Հայաստանի մէջ, Գերմանիոյ Ներքին Նախարարութեան օգնութեամբ, հիմնել ներկայ Հայաստանի պետական կառոյցը բարելաւելու համար բարձրագոյն ուսումնարան մը պատրաստելու պետական վարչական քադրեր: Վերջին այս ծրագրի նախագիծը արդէն իսկ մշակուած է եւ գերմանական կառավարութիւնը տուած է իր համաձայնութիւնը: Առաջնորդ Գարեգին Ծ. Վրդ. այս ծրագրին թղթածրարը անձամբ պիտի փոխանցէ անկախ Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահ՝ Լեւոն Տէր-Պետրոսեանին:

Թորգոմ Արք. Մանուկեան Սեպ. 23-ին Փարիզի ճամբով եւ ընկերակցութեամբ Գարեգին Ծ. Վրդ.ի Ս. Էջմիածին մեկնեցաւ ներկայ գտնուելու Վազգէն Ա. Հայոց Կաթողիկոսի գահակալութեան տարեդարձի հանդիսութիւններուն եւ այս առթիւ կատարուելիք եպիսկոպոսական օծման արարողութիւններուն:

ԴԻՒԱՆ ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆԻ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Ն Ո Ր Ա Տ Ո Ւ Զ

Հեղինակ՝ ԶՈՒԼԱԼ ԳԱԶԱՆՃԵԱՆ

Փարիզ, 1992:

ԱՆՑԵԱԼԻ ՑՈՒՑԵՐԻՑ

ԱՐՓԵՆԻԿ ԶԱՐԵՆՑ

ԸՆԴՈՒՆԱՐԱՆ

Կոնդի բարձունքին բազմել է քառակուսի, թխթեղեայ հարթ մակերեսով մի տուփակերպ սեւ շինութիւն: Պատերի շարուածքի մէջ տեղ - տեղ շաղանակագոյն տուֆի հատուկենտ նմուշները աւելի են ընդգծում մռայլութիւնը: Լուսամուտները ու դռները փայտից են՝ երկաթէ նիգերով փակուած: Դրսից զինուորական «կազարմա» կամ բանտ է յիշեցնում:

Տատիս ձեռքը բռնած՝ հասանք շէնքի մօտ: Նա թակեց փողոցի կողմից փոքրիկ, փայտեայ փեղկերով լուսամուտը, նրա միջից յայտնուեց զինուորական գլխարկով հերթապահը՝ ձեռքերը փեղկերին դրած: Աջ ու ձախ նայեց, ապա նոր միայն մեզ, ինչպէս փայտեայ ժամացոյցներում ժամանակը ցոյց տուող թռչնակը: Ինձ թուաց, թէ մօրս օրինակով ինձ բան բերեցին. Տատիս հետ մի քանի խօսք փոխանակելուց յետոյ լուսամուտը ծածկուեց, ու բացուեց մուտքի դուռը: Մենք մտանք ներս, եւ մեր յետեւից դուռը փակուեց նիգով: Բակում գլուխները խուզուած երեխաներ էին վազվզում, նրանց գծաւոր քաթանէ վերնահագուստը, կարծես յատուկ ընտրուած, ընդգծում էր անխախտ բոլորի աչքերի տխուր եւ ողբալի հայեացքը:

Զինուորականի յայտնուելն ու տատիս անհետանալը մէկ է լինում, յետագայում տատս պատմեց իր մէկէն անհետանալու պատճառը.

- Անմիջապէս զգում էիր նոր միջավայրի լաւն ու վատը, տպաւորուող էիր: Իսկոյն կը զգայիր, որ չէի կարողանայ քեզնից պոկուել: Ես գիտէի, որ այդտեղից մանկատներ էին բաշխում... Յետոյ լաւ էր լինելու, բայց քեզ ո՞նց բացատրէի...

Խեղդող հոգեվիճակ էր.

Այս մարդը ինձ տարաւ մի դրան մօտ ու հրեց ներս: Ձեռքով գլուխս իջեցրեց եւ ձեռքի մեքենայով խուզեց գլուխս: Ցանկարծ գրեթէ բոնի հանեց հագուստս եւ նետեց սենեակի կենտրոնում դրուած վառարանի մէջ: Տառապանքս վերածւում է հեկեկոցի:

Սեւ թաւշեայ զգեստս, վրան կարմիր եւ դեղին մետաքսաթելով արեւներ ասեղնագործուած, որ հայրս էր գնել ինձ համար հանրախանութից: Մէկէն վերյիշեցի, թէ այդ օրը ի՛նչ սիրով ու գուրգուրանքով նա ձեռքը մեկնեց ցուցափեղկին՝ մատնացոյց անելով հագուստը, ինչպիսի խնամքով վաճառողը այն փաթաթեց թղթի մէջ, ինչպէս հայրս խնդրեց երկրորդը՝ քրոջս համար, ինչպէս ժպտաց հայրս վաճառողուհուն, եւ թէ ինչպէս ուրախ ու երջանիկ տուն եկանք՝ ձեռքս ամուր սեղմած ձեռքի մէջ:

Հօրս նուէրը ինչո՞ւ այրեց, Եղիշէ Զարենցը իմ հայրն է, մի՞թէ դա ոչ մի նշանակութիւն չունեցաւ նրա համար:

- Պապայիս նուէրը յետ տուր, - բղաւում եմ, խնդրում թախանձագին, բողոքում, ընդվզում եմ՝ դատարկ չուրջս արդարութիւն փնտռելով: Նայում եմ վառարանին, մի սեւ ածխացունդ է մնացել շորիցս, որ դալարւում է կրակի լեզուների մէջ: Ցանկարծ միանգամից հրդեհ է առաջանում վառարանում, յետոյ՝ պայթիւն: Դուրս ենք նետւում: Մեր աղաղակից ներս է մտնում ընդունարանի վարիչը, տեղեկանում է կատարուածի մասին եւ կշտամբում հերթապահին.

- Ցիմա՛ր, չե՞ս հասկանում, որ Եղիշէ Զարենցի երեխան է, ինչո՞ւ ես հօր նուէրը այրել:

Նա էլ, որ մի տղէտ, կատարածուի մէկն է, պատասխանում է:

- Հրնչ իմանամ, կուլակաթափ ենք անում, ի՞նչ Եղիշէ Զարենց, ինչ բան:

Տնօրէնը կին է, ոչ զինուորական հագուստով, ինձ հօրս պէս Բոժիկ է ասում եւ գուրգուրանքով տանում է ննջարան, որ քնեմ: Ես երկար քնել չեմ կարողանում, չուռումուռ եմ գալիս. քաթանէ հագուստը, որ քրտնեցնում է, դաջուել է մարմնիս: Հազիւ աչք կպցրած, երազում տեսնում եմ տատիս, այնպէս եմ խընդրում, աղաչում, որ ինձ յետ տանի իր տունը. խօսք եմ տալիս հարցասիրութեամբ չանհանգստացնել, լսել իրեն, այլեւս չըկըրկնել յիմար սովորութիւնս՝ ձեռքս բոունցք բարձրած մտցնում եմ նրա սենեակի պատի ճեղքի մէջ՝ տեսնելու թէ ինչ կայ այնտեղ, ու քանի անգամ դժուարացել եմ ձեռքս յետ տանել, լաց եմ եղել: Տատս էլ թէ՝ փող չունեմ, որ ռեմոնտ անեմ, մի օր դժբախտութիւն ես բերելու գլխիս.

(Շար. 1)

(Շար. Ա. էջէն)

Ինք կողմնակից չէ որ զատորոշում ըլլայ սլաւ եւ ասիական երկիրներու միջեւ :

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ԵՒ ԹԻՖԼԻՍԻ միջեւ տագնապ մը ծայր տուած է ռուսական Խորհրդարանին քուէարկած մէկ բանաձեւին հետեւանքով, որ չի նշեր այլեւս Վրաստանի «Հողային ամբողջականութիւնը» եւ հաւանական չէր նկատեր որ Սեպ. 28-ի Ելցին - Շեվարնածէ հանդիպումը բարելաւում մը բերէ : Արխադիոյ այս հարցը շատ վտանգաւոր դարձուցած է ամբողջ Կովկասի կացութիւնը (Ֆիկաnо, Սեպ. 28, Փիէր Պոսեվի յօդուածը) : Մոնտի մէջ ալ, արդէն, (Սեպ. 27/28) Սոֆի Շիհապ կ'անդրադառնար նոյն հարցին, շեշտելով հիւսիսային Կովկասի պայթուցիկ վիճակը, որ նաեւ կը տարածուի դեռ անծանօթ մնացած շրջաններ : Այս անգամ Կարարդինօ - Բալկարիոյ մայրաքաղաքին՝ Նալչիկի մէջ է որ Սեպ. 23-էն ի վեր հակառուս ցոյցեր կան (քաղաքի 250 հազար բնակիչներուն կէսը Ռուս է) : Անոնք կը պահանջեն իրենց մէկ ղեկավարին ազատ արձակումը : Ձերբակալուած է Մոսկուայի Արդարադատութեան Նախարարութեան հրամանին վրայ :

ՏԱՃԻԿՍՏԱՆԻ եղբայրասպան կռիւները այնպիսի սաստկութեան մը հասած են, որ ընդհ. չփոթութիւն կը տիրէ, ամէն մէկ կողմ պատանդ բռնած ըլլալով նոյն զօրաբաժնի մը ռուս զինուորներ :

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ նախագահական ընտրութիւններուն առաջին շրջանին, Սեպ. 27, գլուխը կը հանէր ներկայ նախագահը՝ Եոն Իլիէսքու, ձայներու շուրջ 48%-ով, իր գլխաւոր հակառակորդը՝ Կոնստանտինէսքու (աջ) 33%-ով կը հետեւի : Ռումանիա ներկայիս շուրջ 80 կուսակցութիւն ունի :

ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ յետքայլ մը եւս բրաւ, այս անգամ կառք վարելու կէտերով արտօնագրին վերաբերեալ, որ 6-էն 12 կէտի բարձրացաւ : Ծանօթ է որ Յուլիս 1-էն գործադրուած այս օրէնքը մեծ աղմուկ հանած էր եւ բեռնակառքերու վարորդները ամբողջ կառուղիները շրջափակած էին, որպէս բողոք : Ըստ երեւոյթին, ամէն ինչ շատ հապճեպ ձեւով կ'ըլլայ ու վերջն ալ հարկ կ'ըլլայ նահանջել : Դեռ քանի մը շաբաթ առաջ էր, որ Տիկին Սեկոլէն Ռոյալ ալ նոյնը ըրաւ, երբ աճապարած էր որոշում մը տալ թափօններու վերաբերեալ, յանուն բնապահութեան :

ԻՍՐԱՅԷԼԻ Կրթական նախարարուհին՝ Շուլամիթ Ալոնի կարգի հրաւիրուեցաւ նախարարապետին կողմէ, որովհետեւ յայտարարած էր որ «միջազգային օրէնքով կոլանը սուրիական է» : Այս կինը, աշխարհականութեան ախոյեան «սատանայ» մըն է ծայրայեղ-ուղղափառ Հրեաներուն համար : Համարձակ խօսող, ձախի այս փաստաբանուհին շատ խրախուսում կը ստեղծէ իր արտայայտութիւններով, ինչպէս .. «այն պահուն, երբ մարդը ոտքը դրաւ լուսնին վրայ, դեռ մանուկներուն կը սորվեցնենք որ աշխարհը վեց օրէն ստեղծուած է» կամ կը բողոքէ երբ դպրոցականներու շրջապտոյտներ կը կազմակերպուին Աուշվիցի արգելափակման կայան, առարկելով որ մանուկները «աջի ազգայնամոլ համոզումներով» կը վերադառնան :

ՓԱԹՐԻՔ ՏԷՎԷՃԵԱՆ Անթոնիի քաղաքապետ - երեսփոխանը յայտարարած է թէ երբ նախագահական ընտրապայքարը աւելի աշխոյժ դառնայ, Շիրաք պիտի ստիպուի քաշուիլ Էռ - Փէ - Էռ-ի նախագահութենէն արտայայտութեան իր ամբողջութիւնը գտնելու համար : Թեկնածու մը կոչումն ունի միացնելու եւ կուսակցութիւններէ անդին մնալու : Մեր թարմ պատմութիւնը ցոյց կու տայ որ նախագահի իր պաշտօնին մէջ, Շիրաք երթալով աւելի նեղ կացութեան մատնըւած է :

ԱԼԷՆ ՓՐՈՍԹ տարի մը «հանգիստ»է ետք, պայմանագիր մը ստորագրեց Ուիլիըմս - Ռընոյի հետ, 1993-ի Ֆորմիւլ 1-ի համար : Այրթըն Սեննայի հետ ընկերութիւն չկայ եւ այս վերջինը, արդէն, շատ խիստ է Փրոսթի հասցէին՝ «Փրոսթ շատ պզտիկ վատ մարդ մըն է : Միշտ մերժած է ինծի հետ բացէ ի բաց մրցիլ Ուիլիըմս - Ռընոյի վրայ...» : Ալէն Փրոսթ, որու մայրը Հայ է, ծնած է 1955-ին Սէն-Շամոնի մօտ :

ԵՐԵՒԱՆ — ՀԵՌԱՏԻՊ — ՓԱՐԻԶ

ԵՐԵՒԱՆ

(«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ» - ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 20/26)

ԲԻՇԿԵԿԻ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ

ՀԱՊ-ի ղեկավարներու Սեպ. 25-ին Կիրգիզստանի մայրաքաղաք՝ Բիշկեկ նախատեսուած հանդիպումը յետաձգուեցաւ Հոկ. 9-ին, միշտ նոյն վայրը : Հանրապետութեանց ղեկավարներուն զրկուած հեռագրով կը բացատրուի թէ հանդիպումը յետաձգուած է ՀԱՊ-ի ղեկավարներու եւ Կիրգիզստանի նախագահ Ասկար Ակաեւի փոխադարձ համաձայնութեամբ, նաեւ օրակարգի համար առաջարկուած փաստաթուղթերու նախագիծերու պատրաստման համար լրացուցիչ գործողութիւններու նախաձեռնելու կոչ ուղղուած է : Այս որոշումին պատճառը շատ հաւանաբար այն է, որ Ղազախստանի նախագահ Նազարբայեւի նախաձեռնած խորհրդակցական - համակարգման տնտեսական խորհուրդի մը ստեղծման, ապա նաեւ ՀԱՊ-ի Հանրապետութեանց միջեւ իբր հասարակաց դրամ ռուբլին ընդունելու նախագիծերը պատրաստ չեն ըլլար առենին :

**

«ՅՈՅՍ ՈՒՆԻՄ ԱՌԱՒԵԼԱԳՈՅՆՍ ՕԳՆԵԼՈՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻՆ»

Հայաստան կը գտնուէր Ֆրանսայի Աւետարանական եկեղեցիներու Հայաստանի օգնութեան կազմակերպութեան նախագահ, վերապատուելի Սամուէլ Սահակեան, որու այցելութիւնը աւելի մշակութային բնոյթ ունէր : Իրեն հետ ժամանած են 25 ֆրանսացի ուսանողներ, որոնք այցելած են Հանրապետութեան բազմաթիւ վայրերը, ծանօթացած՝ հայկական միջնադարեան եկեղեցիներուն : Անոնք այցելած են կարօտեալ երախաներ եւ ընտանիքներ : Վերապատուելին ըսած է որ չէ կրցած իրականացնել իր բոլոր ծրագիրները անոնց օգնութեան գծով, եւ յաջորդ անգամուն կը ջանայ ընել ինչ որ չէ կրցած այս անգամ :

**

ՊԱՏԱՆԻ ԵՐԱԺԻՇՏՆԵՐՈՒ ՀԱՆՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ՄՐՑՈՒՄ

Սեպ. 20-էն մինչեւ Հոկ. 4, Երեւանի մէջ տեղի կ'ունենայ պատանի երաժիշտներու (դաշնակահար եւ ջութակահար) հանրապետական մրցում, որ կազմակերպած է Պելժիոյ Հայոց «Ամատէուս» հաստատութիւնը : Դափնեկիրը կը ստանայ մեծ մրցանակը եւ ձեռք կը ձգէ Պելժիա համերգներ տալու հնարաւորութիւնը : Հիմնական մրցանակներէն զատ սահմանուած են նաեւ երկու ուրիշ մրցանակներ՝ մէկը աղէտի գօտիի ներկայացուցչին, միւսը՝ հայ երգահաններու ստեղծագործութեանց լաւագոյն մեկնաբանին : Իր հիմնադրամի անունով յատուկ պարգեւ կը շնորհէ նաեւ Օհան Դուրեան : Հայաստանի Լրագրողներու Տան մէջ ալ տեղի ունեցած է «Ամատէուս»ի հիմնադիր եւ նախագահ Յովհաննէս Անասթասեանի մամուլի ասուլիսը, նուիրուած վերոյիշեալ մրցումին : Ան անդրադարձաւ ետք Պելժիոյ հայ գաղութին եւ «Ամատէուս»ի տարած աշխատանքներուն, պարզած է տաղանդաւոր հայ երախաները միջազգային ասպարէզ բերելու իրենց նպատակները :

**

«ՀԱՅՈՒՀԻ» ԿՐԹՕՃԱԽ

Վանաձորի Վահան Տէրեան դպրոցին մէջ սկսած է գործել «Հայուհի» իգական կիրակնօրեայ վարժարանը, որու նպատակն է հայ կնոջ հայեցի դաստիարակութիւն տալ :

**

ՏԱՍՆԱՄԵԱՅ ԸՆԴՄԻՋՈՒՄԷ ՅԵՏՈՅ

Վայքի շրջանի Պհոր գիւղի դպրոցը տասնամեայ ընդմիջումէ մը ետք վերաբացած է իր դռները : Նոր դպրոցներու բացումով կ'աճի նաեւ աշակերտութեան թիւը : Այսպէս, Գոմք գիւղի նախակրթարանը դարձած է միջնակարգ, ինչպէս նաեւ Կոչբեկ լքուած գիւղի նոր բնակիչները նոր դպրոցներ կը բանան, իսկ Չէզէա արդէն կը գործէ հայկ. դպրոցը :

**

ՎԵՐԱՄՈՒՏԸ՝ ՆՈՐԱԿԱՌՈՅՑ ՇԷՆՔԵՐՈՒ ՄԷՋ

Աշոցքի շրջանի Մուսայէլեան եւ Սալուտար գիւղերու դպրոցականները ուսումնական նոր տարեշրջանը սկսած են նորակառոյց, բարեյարմար շէնքերու մէջ : Եկոր շինարարներէ կիսաւարտ մնացած շինութեան աւարտին աըմթեր կառուցուած է նոր ուրիշ մըն ալ :

**

«ՀԱՅԱՍՏԱՆ» ՀԻՄՆԱԴՐԱՄԻՆ

Մեծ թիւով Սփիւռքահայեր կը շարունակեն իրենց նպաստը բերել «Հայաստան» հիմնադրամին : Այսպէս, Արժանթինէն Գէորգ եւ Ցակոբ Գարակէօզեան 200.700 տոլարի նուիրատուութիւն մը կատարած են : Միայն «Պանք օֆ Նիւ-Եորք»ի համապատասխան հաշուին գումարը արդէն կը գերազանցէ 1 միլիոն տոլարը :

**

ՄԱՆԿԱՏՈՒՆՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Ֆրանսայի Պուլոնեը-սիւռ-Մէռ քաղաքի մանկատան տնօրէն Էրիք Լըրոյի եւ ուրիշ հովանաւորներու նախաձեռնութեամբ երգահան եւ դաշնակահար Արթիւր Ահարոնեան եւ ջութակահար Հայկ Դաւթեան բարեսիրական համերգներ տուած են Պուլոնեը-սիւռ-Մէռ, ապա նաեւ Լոզէռ նահանգը, որոնցմէ գոյացած 50 հազար Ֆրանքը կը տրամադրուի Հայաստանի մանկատուներու բարգաւաճման :

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ՄՈՆՐԷԱԼ.-- Թագուհի Թաշճեան իր սիրեցեալ եղբօր՝ Կարօ Թաշճեանի մահուան տարելիցին (Սեպ. 29) առթիւ 100 տոլար կը նուիրէ «Յառաջ»ին :

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ՄԻՋՄԱՍՆԱՃԻՒՂԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Շրջ. Վարչութիւնը կը հրաւիրէ Փարիզի շրջանի բոլոր մասնաճիւղերը միջմասնաճիւղային ժողովի մը, Ուրբաթ, Հոկտեմբեր 2, ժամը 20-ին, Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ՝
17, rue Bleue, Paris 9e

RECHERCHE

Cherchons jeune femme ou dame, sérieuse et attentionnée, non fumeuse, pour s'occuper de Astrid (1 an et demi) à notre domicile de 16h30 à 19h30. Proximité d'adresse souhaitée Paris 7e, 8e, 15e, 16e ou 17e arrondissement).

Contacter :
CHAHBAZIAN — 45. 01. 28. 14 ou
40. 48. 02. 51.

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԻՆՆԻՍՈՒՆԱՄԵԱԿ
ՓԱՐԻԶԻ Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ - ՄԿՐՏԻՉ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ
ՀԻՄՆԱՐԿՈՒԹԵԱՆ՝ 1902 ՀՈԿ. 5

Կիրակի, Հոկ. 4-ին, Փարիզի Առաջնորդանիստ Ս. Յովհ. - Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ հիմնարկութեան իննիսուներորդ տարեդարձն է :

Այս առթիւ, Մայր Եկեղեցւոյ մէջ կը մատուցուի հանդիսաւոր պատարագ ժամը 10.30-ին :

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ
Կաթողիկոսական Պատուիրակ Եւրոպայի
Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

Ի ժամու պատարագի՝ Գոհաբանական մաղթանք կը կատարուի Մայր Եկեղեցւոյ ի կեանս եղող բոլոր բարերարներուն եւ անոնց ընտանիքներուն արեւշատութեան համար :

Պատարագի վերջաւորութեան, մասնաւոր Հոգեհանգիստ կը կատարուի եկեղեցաշէն բարերար ԱՂԵՔՍԱՆԴՐ ՄԱՆԹԱՇԵԱՆ-ի, ՄԱՆԹԱՇԵԱՆ ընտանիքի եւ Մայր Եկեղեցւոյս հանգուցեալ բոլոր բարերարներուն հոգիներուն համար :

Եկեղեցական արարողութիւններու աւարտին՝ Մայր Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութեան եւ Տիկնանց Յանձնախումբին կազմակերպութեամբ, ուխտի այս օրուան առթիւ, ժամը 13-ին, Առաջնորդարանի «Նուրհան Ֆրէնկեան» սրահին մէջ Մատաղի Սիրոյ Սեղան եւ Յիշատակի ճաշ տեղի կ'ունենայ ի յարգանս Մայր Եկեղեցւոյ բարերարներուն :

Հրաւիրուած են Մայր Եկեղեցւոյ բարերարներն ու անոնց հարազատները՝ մասնակցելու սոյն սեղանին :

Նոյնպէս, սոյն ճաշին կրնան մասնակցիլ հաւատացեալներ :

Մատաղի ճաշին ընթացքին՝ Մէթր ԱՐՄԷՆ ԲԱՐՍԵՂԵԱՆԻ, Պ. ՊԱՏՐԻԿ ԿԵՆՃԵԱՆԻ, ՄԻՔԱՅԷԼ ՍՐԿ. ՏԱՐԱՆՖԻԼԵԱՆԻ եւ ՊԵՐՃ ՍՐԿ. ՄԱՍԼԱՔ-ի կը յանձնուին Ամենայն Հայոց Հայրապետի Օրհնութեան եւ Գնահատանքի Կոնդակները :

Կը հրաւիրուին բոլոր հայրենակիցները յիշատակի եւ յարգանքի այս արտայայտութիւններու Պատարագին, Հոգեհանգիստին եւ Տօնախմբութեան՝ Բարերարներու օրինակով իրենց նուէրներով հոգածու դառնալու մեր Եկեղեցւոյ բարգաւաճման :

Տեղերը սահմանափակ ըլլալով, ճաշին մասնակցիլ փափաքողներէն կը խնդրուի կապ հաստատել Տիկնանց Յանձնախումբին հետ՝ ամէնէն ուշ մինչեւ Հոկտեմբեր 1 : Բարերարներն ու իրենց ընտանիքները հրաւէրները կը ստանան թղթատարով :

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

LA MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE
présente
à la 68ème Foire Internationale de Marseille — Parc Chanot
du 25 Septembre au 5 Octobre — Palais des Nations

UN PAVILLON ARMENIEN

avec la participation de la
REPUBLIQUE D'ARMENIE
représentée par Monsieur DIKRAN GRIGORIAN — Ministre du Commerce

Industrie — Artisanat — Arts traditionnels — Histoire — Culture

Vendredi 2 Octobre

JOURNEE DE L'ARMENIE

Animation — Musique traditionnelle — Danses folkloriques
Accueil des personnalités, invités et visiteurs.
12 heures : réception au Salon d'Honneur de la Foire offert par la SAFIM
17 heures : Conférence débat
«L'ARMENIE : Réalités et perspectives politiques et économiques»
— Avec :
DIKRAN GRIGORIAN, Ministre du Commerce
ACHOD SARKSIAN, Président de la Chambre de Commerce et d'Industrie d'Erevan
JEAN KEHAYAN, Ecrivain, Journaliste
ALBERT BOGOSSIAN, Membre du Conseil d'Administration de Armenian Business Forum
Conférence-débat présenté et animé par GARO HOVSEPIAN

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 30
MERCREDI
30 SEPTEMBRE
1992

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա ։ Տար. 900 Ֆ. — Վեցամսեայ ։ 460 Ֆ.
Արտասահման ։ Տար. 1.200 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը ։ 5,00 Ֆ.

68րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 17.896 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 68e ANNEE — N° 17.896

ԱԴՐԲԵՋԱՆ ՍԱՍՏԿԱՑՈՒՑ ՅԱՐՁԱԿՈՒՄՆԵՐՆ ՈՒ ՌՄԲԱԿՈԾՈՒՄՆԵՐԸ

ՀԱՅԿ. ՈՒԺԵՐԸ ԿԸ ԴԻՄԱԴՐԵՆ, ԲԱՅՑ ՆԱԵՒ ԿԸ ՆԱՀԱՆՋԵՆ ՈՒ ՁՈՀԵՐ ԿՈՒ ՏԱՆ

Անգամ մը եւս պատկերը փայլուն չէ ...որքան ալ չուզենք յոռետես ըլլալ, ի...րավիճակը ... կրօ բաւէ հաստատե... համար թէ ելք չի տեսնուիր բարե... Սեպ. 27-ին եւ 28-ին կացութիւ... շատ աւելի վատթարացած էր ազերի ...յարձակումները սաստկացած եւ ծաւա...րավիճակը ... հաստատե... Մարտակերտի շրջանի գիւղերու մեծ ...մասը ձեռքէ ելած է, կ'ըսուի նոյնիսկ ...թէ Ղարաբաղի 4500 քառակուսի քիլոմեթ...րէն 2000-ը արդէն Ազերիներու գրաւման ...տակ է։ Ադրբեջանի ներկայ ռազմավա...րութիւնը այն տպաւորութիւնը կը թողու ...որ կ'օգտուի հրադադարէն, ամրապըն...դելու համար իր գինուորական դիրքը, ...որպէսզի զօրացած դիրքով ներկայանայ ...որեւէ նոր բանակցութեան։

Ինչպէս գրած էինք մեր նախորդ թիւով, Սեպ. 27-ին հայկական ուժերը նահան...ջած էին եւ հեռացած Ջլդրանէն, որ ան...ցած էր Ազերիներու ձեռքը։ Այս կռիւ...ներու ընթացքին վեց հայ մարտիկներ ...սպաննուած են, թշնամին ունի 27 մեռեալ, ...գերեվարուած են երեք հրասայլ։ Նոյն օրը, ...ազերի ... կռիւներ ծաւալած են Ասկե...րանի շրջանի Փառուխ գիւղը։ Հոս ալ ...Հայերը ունին երեք մեռեալ (Ազերինե...րը՝ երկու տասնեակ)։ Բուռն գնդակոծ...ման ենթարկուած են Մարտակերտի շըր...ջանի Վանք եւ Կիչան գիւղերը, իսկ Աղ...դամի շրջանէն ռմբակոծուած են Ասկերան ...աւանը, Խանաբադ, Փառուխ գիւղերը, ...Ծիրանլիքէն՝ Հադրութի շրջկեդրոնը, Տող ...գիւղը, ինչպէս նաեւ Մարտունիի շրջա...նի Ճարտար գիւղը. կան մեռեալներ, վի...րաւորներ եւ մեծ վնասներ։

Սեպ. 28-ին ալ, ժամը 16-էն 17 ՍՈՒ 25 ...օդանաւով, Ադրբեջանցիները 500 քիլօ ...կշռող ռումբեր նետած են Հադրութի, Ի...կիլուի, Մեծ Թաղլարի, Խանծաձորի վը...րայ, Ասկերանի շրջանի Աւետարանոց գիւ...ղերու մօտ, նաեւ Ստեփանակերտի ար...ուարձանները, կան մեծ վնասներ հոս ...ալ։

Ամբողջ օրը գնդակոծութիւնը չէ դադ...րած, արկերու հարուածներէն վնաս կը...րած է Ղարաբաղի հնագոյն տաճարներէն, ...ԻՒՆԷՍՔՕ-ի հովանաւորութեան տակ գըտ...նուող Գանձասարի 14-րդ դարու եկեղե...ցին։ Նոյն օրը, ժամը 17-ին յարձակումը ...սաստկացած է Մարտակերտի ամբողջ ...տարածքին վրայ։

Հրադադարի հռչակումէն ետք, յարձա...կումները ծաւալած են նաեւ սահմանա...մերձ գօտիները։ Կապան մէկ մեռեալ կայ ...եւ 13 վիրաւոր, Կրասնոսելսկ՝ 3 մեռեալ ...եւ 5 վիրաւոր բնակչութեան մէջ։ Գըն...դակոծուած են Գորիս, Կոռնիձոր, Խըն...ձորեսկ, Վարդենիս, Իջեւանի Առաւաձոր ...եւ Տաւուշի շրջանի սահմանամերձ գիւ...ղերը, կան մեծ վնասներ։ Կրկին ռմբա...կոծուած է Կապան ուր մէկ մեռեալ կայ ...եւ երեք վիրաւոր։ Վնասուած է քաղաքա...յին հիւանդանոցի շէնքը։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՔԻՒՐՏԻՍՏԱՆԻ դեմոկրատ կուսակցու...թեան Պեռլին սպաննուած երեք ղեկավար...ներու թաղումը կատարուեցաւ Փարիզ, Սեպ. 28-ին, Փէր - Լաշէզ։ Ցարգանքի ա...րարողութիւն մը կազմակերպուած էր ա...ռաւօտը ռիւ Լաֆայէթի Քիւրտ Հիմնար...կը եւ գեաեղուած ցուցակցութեան տո...մար մը, ուր ստորագրեց նաեւ «Յառաջ»։ Թաղման ներկայ եղան ընկերվարական Միջազգայինի ներկայացուցիչները եւ Պեռնար Քուշնէր որ ուղերձ մը կարդա...ցած է Տիկին Միթերանէ։

ՏԱՃԻԿՍՏԱՆԻ մէջ կացութիւնը միշտ շփոթ է եւ ընդհանրացած քաղաքացիա...կան պատերազմի մը վախը օրէ օր կ'ամ...րապնդուի։ 5 միլիոն բնակչութիւն ունե...ցող այս աղքատ Հանրապետութեան Աֆ...ղանիստանի հետ դրացնութիւնն ալ շատ վտանգաւոր կը նկատուի (զէնքի եւ թըմ...րեցուցիչի առատ ներածումի պատճա...ռով)։ Համայնավարները որոնք վռնտը...ուած են իշխանութենէն բացէ ի բաց պա...տերազմ կը մղեն նախկին ընդդիմութեան դէմ, որ այսօր իշխանութեան գլուխն է։ Ռուսաստանի Պաշտպանութեան նախա...րարութիւնը որոշած է զօրացնել հոն գըտ...նուող իր 201-րդ զօրաբաժինը պաշտպա...նելու համար ռուսական կառոյցները։ Իշ...խանութեան գլուխ եղողները կ'ուրանան թէ իսլամական վարչակարգ մը կ'ուզեն հաստատել, ամէն պարագայի մէջ, ոչ 60-80 տարիէն առաջ։

ՆԱԽԱԳԱՀ ՄԻԹԵՐԱՆ, որ իր կնոջ եւ եղբօրը հետ քանի մը օր հանգստացաւ Պէլ-Իլ, Երեքշաբթի կէսօրէ յետոյ վե...րադարձաւ Փարիզ, ուր յաջորդ օրն ալ կը նախագահէր Նախարարաց Խորհուր...դին։

ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ (ձկնկիթ - խավիար) ծա...խու չէ, կը վստահեցնէ Արմէն Պետրոս...եան (Ֆիկառօ, Սեպ. 29), հերքելով նոյն թերթին տուած լուրը Սեպ. 24-ին։ Ան կ'ա...ւելցնէ որ ճիշդ է թէ շատ գնորդներ կամ դրամատուն ընկերակիցներ ներկայացած են երկու տարիէ ի վեր, բայց կը շեշտէ — «Մեր ընկերութիւնը ծախու չէ եւ ոչ մէկ բանակցութիւն կայ այդ առընչութեամբ»։

ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ — ՓԱՐԻԶ

ԵՐԵՒԱՆ
(«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ» - ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 20/26)

ՀԱՅՐԵՆԱՆՈՒԻՐՈ՞ՒՄ ԹԷ ԻՆՔՆԱՆՈՒԻՐՈՒՄ

Սեպ. 19-ին, հեռատեսիլի «Լրաբեր» յայտագրով յայտարարուած է որ Ժողէֆ Վահրամ Հաճեանի իրերուն մէջ Երեւա...նի օդակայանը յայտնաբերուած են Այ...վազովսկիի երեք, իսկ Զարուբինի մէկ պաստառներ, սրբապատկեր մը, երկու հնատիպ ֆրանսերէն գիրք, հինգ դրամ, մէկ ալեքսանդրիտ քար։ Հարցին մասին հետաքննութիւն բացուած է։

«Արմէնփրէս» նկատի առած որ ենթա...կան որպէս «հայրենանուէր գործիչ» ծա...նօթ է Հայաստանի մէջ ու բազմաթիւ բա...րեսիրական արարքներու կարգին իր եր...կու հաւաքածոներու պատուագինը նը...ւիրած է ազէտի գօտիին, դիմած է իրեն, լոյսը պարզելու։ Վ. Հաճեան բացատրած է թէ նշուած արժէքները ոչ թէ Հայաս...տանէն դուրս տարած է, այլ Հայաստան բերած արտասահմանէն...։ Ան ըսած է նաեւ թէ վճռական կերպով բողոքած է օդակայանի մաքսատան նման գործողու...թիւններուն եւ «Լրաբեր»ին վարկաբեկիչ յայտարարութեան դէմ։

**

ՀԱԴՐՈՒԹԻ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆԸ ՍԻՍԻԱՆԻ ՄԷՋ

Սիսիանի հացամթերումի ձեռնարկու...թեան մէջ բացուած է ԼՂՀ-ի Հադրութի ընկերութեան խանութը, ուր կը վա...ճառուի կամ կը փոխանակուի Ղարաբաղի մրգաւէտ այդ շրջանի բերքերը։ Իսկ վա...ճառքէն գոյացած գումարով Սիսիանէն Հադրութ կը ղրկեն հացահատիկ, պարէ...նամթերք եւ անհրաժեշտ այլ ապրանք...ներ։

ՁԵՐՐՕ ԱՄՔՈՂՋ

«ՁԻԻՆԱՀԱԼ» (13)

Ա.

Մէկ տարի, բայց ոչինչ։ Մէկ տարի, ամբողջ դարերու երազանքի իրականա...ցում, բայց ոչինչ։ Խմբական ոչ մէկ հա...ւաք, համազգային ոչ մէկ արտայայտու...թիւն։

Տեղս չեմ, ոչ տանս մէջ, ոչ փողոցին։ Կը տարուբերիմ անցեալէն ապագայ, ներ...կային մէջ քանի մը երկվայրկեանի կայ...քով։ Կը տարուբերիմ, կը ծփամ։ Ըսուե...ցաւ, կարդացի, հաւատացի, թէ նոյնիսկ Աստուած կարող չէ փոխել անցեալը, սա...կայն ներկան ահա կը խանգարէ անցեալս, ռումբեր կ'իյնան յիշատակներուս վրայ, գտնուած քաղաքներուս վրայ, կը ծակծը...կեն զանոնք, կը զոհուին մարդիկ, գիւ...ղացիներ, մանուկներ, այլ սեղ կը մնա...յ Սամուէլ Շահմուրադեան։ Դէմ դի...մաց, փոքր սեղան մը մեր միջեւ, Սա...մուէլ պատմած էր մեզի ձայնով, մեղկ առոգանութեամբ, յուզումով, պատմած Մարտակերտի կռիւներուն մասին, մեր տղոց սխրագործութիւններուն մասին, նոր եկած էր Արցախէն, քանի մը օրէն կրկին պիտի երթար հոն, երթար նահա...տակներու կիզակէտը։ Սիրանք էր կատարածը։ Տեսած էի զայն տարի մը առաջ, վերջին հանդիպումին գտած էի ցնէք չափազանց փոխուած։ Ու այլ հան...դիպում, երբ մարք մը արտայայտելու համար, ան կը քարձրանար Դերագոյն Խորհուրդի սմպոլը, կը խօսէր հեւա...լով, կմկմալով, կցկտուր։

Ո հիմա ան փոխ զացած է թշնամիի զըն...դակին։

Գրուած էր Փարիզի առաւօտեան լրա...գրիս մէջ, ամէն օր կը գրուէին շատ բա...ներ, կը տրուէին առաջին կարգի մանը...րամասնութիւններ, պիտի գրուէր ամէն ա...ռաւօտ, սակայն գրուածը ոչ մէկ կերպով պիտի կարենար փոխարինել աչքը, փո...խարինել սեփական փորձառութիւնը։

Մատաղի մը առիթով կ'երթայինք մին...չեւ Միափոր լեռնաշղթայի ստորոտին կա...ռուցուած, *Գետիկ* գետի ափի Գոշ գիւ...ղը, յայտնագործութիւնը կը շլացնէր զիս։ Քանի մը լեռներու կողերուն, այս...տեղ է որ երկրաշարժէն փլած Գետիկ վանքին փոխարէն, 1188-ին, իշխան Ի...վանէ Զաքարեանի օժանդակութեամբ Մը...խիթար Գոշը հիմնադրած էր վանքը, զայն կոչած *Նոր Գետիկ*, որ, իր մահէն ետք վե...րանուանուած էր *Գոշավանք*։ Միապաղաղ իր ձայնով, պատասխանատու կին մը կը բացատրէր, թէ միջին դարերուն, վանքը եղած էր մշակութային չափազանց կա...րեւոր կեդրոն, ճեմարան, համալսարան, այդտեղ կ'ուսուցուէին օտար լեզուներ, փիլիսոփայութիւն, երաժշտութիւն, ճե...րականութիւն, գրչութիւն, նկարչութիւն։ Հոն է որ գործած էին վանական վար...դապետը եւ Կիրակոս Գանձակեցին։ Մեզ տանելով համալիրի այլազան մասերը, կինը ցոյց կու տար Ս. Աստուածածին եւ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցիները, երկու այլ մատուռներ, գրատուն-ժամանա...կատունը, խաչքարեր։ Ան մանրամասնօ...րէն կը բացատրէր կառոյցին յատկանիշ...ները, խորաններուն դրուածքը, քարե...րուն, սիւներուն եւ գմբէթներուն ա...ռանձնայատկութիւնները։ Այստեղ է որ պիտի տեսնէի Պօղոս Վարպետի 1291 թուին ստեղծագործած ասեղնագործ խաչ...քարը, հմայուէի։

Գանձակ ծնած, ժամանակ մը Կիլիկիա ապրած, ապա կեանքին մնացած մասը այս...տեղ անցուցած Գոշ՝ մեծարուած էր որ...պէս «այր իմաստուն եւ հեզ, վարդապե...տական ուսմամբ հռչակեալ», «մեծ վար...դապետ», «հռչակաւորն ու մեծիմաստն գիտութեամբ», Անեցւոյ յարգանքին արժա...նացած վանականը, աւանդութիւններու համաձայն, սրբացուած էր։ Ան հեղինա...կած էր տասնեակ մը աշխատութիւններ՝ «Թուղթ խրատական», «Վկայաբանու...թիւն Սուրբ Խոսրովու Գանձակեցւոյ», «Մեկնութիւն Երեմիայ Մարգարէի», «Դա...տաստանագիրք Հայոց», գրած առակներ, աղօթքներ, եւայլն։

Բոլոր մակարդակներու վրայ, ամէն ուղղութեամբ մարդկային յարաբերու...թիւնները կարգաւորելու, մարդու իրա...ւունքները պաշտպանելու, զանոնք հիմնա...ւորելու ձգտող «Դատաստանագիրք»ին կողքին չափազանց կարեւոր նուաճում էին Գոշի 190 առակները՝ բարոյական, առասպելական եւ ստեղծագործական ե...րեք ստորաբաժանումներով։

Տասներկրորդ դարու գիտնական, օ...րէնսդիր, մանկավարժ, գեղարուեստական արձակի հիմնադիր վանականին առակ...ները կարդալով ներկայ իշխանութիւնե...րը պիտի լսէի՞ն անոր թելադրութիւնը կեդրոնացած ուժեղ պետականութեան ան...հրաժեշտութեան մասին։

Արդէն երեկոյ էր, ծանր հիւանդութե...նէ մը խուսափած կնոջ մը ի պատիւ տըր...ուած ճաշին մարդիկ կ'երգէին, կ'արտա...սանէին, աղջնակ մը կ'երգէր «մի պահ» թուացող կեանքին «մի պահ» թուացող սի...րոյ երգը, կ'ունկնդրէի անսահման յու...զումով, մինչեւ սա պահս այդ աղջնա...կին ձայնը կը շարունակէ թրթռալ հո...գիիս մէջ։

Հասած էինք այստեղ անցնելով Դիլի...ջանէն, իսկ ցուցանակի մը վրայ կը կար...դայի «*Կրասնոսելսկ*»։

Եթէ քիչ մըն ալ շարունակէինք մեր ճամբան, պիտի հասնէինք դժուարա...հունչ անունով այդ աւանը, վերադարձէս ի վեր, ամէն օր կը կարդայի այդ աւա...նին վրայ նետուած ռումբերուն մասին, այդտեղ զոհուած անմեղ կիներու եւ մա...նուկներու մասին, ներաշխարհիս է որ կը ռմբակոծուէր, կը ռմբակոծուէր անցեա...լի եւ ապագայի ճանապարհս. կը մղկտար սիրտս։

Գիշեր էր, մութ, չափազանց դժուար վերադարձ, Դիլիջանի մշուշապատ կիր...ճը բարձրանալու ժամանակ ամէն երկ...վայրկեան անդունդ գլորուելու սպառնա...լիք, հազիւ երեք մեթր տեսողութիւն, վերջապէս վտանգը կը յաղթահարուէր, մենք կ'ելլէինք ապահով գօտի։

Ու հիմա Անկախացած Հայաստանի ար...դէն առաջին տարեդարձ, հազիւ Դոխա...բանական Մաղթանք Փարիզի Մայր Եկե...ղեցւոյ մէջ,

«... *Օրհնեա՛ Տէր, զամենայն բան բարի որ ի նմին, եւ զկոչումն իւր զլխովին, զա...նունդ Հայաստան։*

«*Հայաստանդ անուն ցանկալի, ձայն գո...րովական եւ փարելի, երկնաւոր երգոյն նուագաց արժանի, յորում ամենայն յուշքն անցելոյն եւ յոյսք ապառնեացն պահին, զոր ոչ կարացին հանել քերել ի շրթանց մերոց մանուանդ թէ եւ ի սրտից բռունք աշխարհիս եւ գիպուածք ժամա...նակաց, հնչեսցէ՛ այժմ ծագայ ի ծագս երկրի, եւ որք ի հեռաստանեայ սահմանս աշխարհի սփռեալ կան նժդեհութեամբ, ամենայն հայկազունք ի լուր նորա՝ որ...պէս ամպս թռուցեալս ձագախառն երա...մովին եկեսցեն առ նորա, զի փրկութիւն Տեառն եհաս մեզ*»։

Ու ըսել որ ե՛ս իսկ չգացի այդ օր եկե...ղեցի, արձակուրդի օրս էր, մէկ օր արձա...կուրդ ունէի, արձակո՞ւրդս պիտի զոհէի սովորական տարեդարձի մը առթիւ Դոխա...բանական Մաղթանքի արարողութեան մը համար։

Ու ահա ընթրիք մըն ալ, նոյնիսկ պա...րանցիկ, ոչ իսկ համազգային, Հայաստա...նի Հանրապետութեան առաջին տարեդար...ձը տօնելու համար։

Լաւ չէ՞ր ըլլար գոնէ հոգեհանգիստ յայ...տարարել՝ աւելի մեծ թիւով ներկայու...թիւն ապահովելու համար։

Չէ՞ որ աւելի հոգեհանգիստի ժողո...վուրդ ենք քան յաղթանակի։

Կը մնամ ապշած։ Քո՞ւն ենք, արթո՞ւն, թէ արդէն իսկ նուաճած ենք անկարելի երրորդ *վիճակ*-ը։

Մ. ՊՉԱՔՃԵԱՆ

ՆՈՐ ԳԻՐՔԵՐ ԼԻԲԱՆԱՆԷՆ

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

Դ.

Սեղանիս վրայ են երեք գիրքեր, երեքն ալ գրուած մեր մշակոյթի պահպանումին ու յաւերժացումին ընդհանուր ձգտումին մէջէն ու բոլորն ալ ովկէանոսը կտրած ու 5000 մղոն երկարութեամբ Pacific Highway հասած՝ նոյն ամսուան ընթացքին: Առաջին երկուքը կը կրեն Գարեգին Կաթողիկոսի ստորագրութիւնը սակայն սոսկական անձի մը հեղինակութիւնը ըլլալէ աւելի են որովհետեւ յստակ է որ քաջարի Կաթողիկոսը կ՛ուզէ իր խօսքին տալ համայն Հայութեան մտածումներուն ու շունչին տարողութիւնը: Առաջինը կը կոչուի In Search of Spiritual Life (Antelias, 1991) մինչ երկրորդը՝ որուն ակնարկութիւն մը եղաւ արդէն նախորդ յօդուածին մէջ՝ «Վասն Հայրենեաց», Անթիլիաս, 1992: Երրորդը սքանչելի իրագործում մըն է որ կ՛ամենայ Արցախի մասին մատենագրական արդէն տպաւորիչ շէնքին որ վերջին երեք չորս տարիներուն կառուցուեցաւ թէ Հայաստան եւ թէ ալ մանաւանդ Սփիւռք՝ J.-M. Thierryի Egilses et couvent du Karabagh (Antelias, 1991) անուն 300 էջնոց հատորն է:

Առաջին երկու գիրքերու բովանդակութիւնը կարելի է քանի մը նախադասութիւններու մէջ խտացնել: Նախ՝ «Կոչը», որ երկու Կաթողիկոսներն ու Հայաստանի Հանրապետութեան Նախագահը կ՛ընեն Հայութեան՝ «Հայաստան Համահայկական Հիմնադրամ»ին ստեղծումին առթիւ, այս տարուան Մարտ 3-ին (ըստ երեւոյթին, հիմնադրամին յղացումին եւ աշխարհ գալուն միջեւ դեռ շատ ամիսներ պիտի անցնին: Խօշընդոտներէն մեծագոյնը դիւանակալական բնոյթ ունի, այսինքն դիւանային ու վարչական ամբողջ ստրքուածք մը պէտք է ստեղծուի ու վայրագրուի՝ որպէսզի կարելի ըլլայ հիմնադրամը հաւաքել ու գումարը լաւագոյնս մատակարարել: Ուշացումի երկրորդ պատճառը, որուն մասին Հայաստանեան Նախարար մը վերջերս կ՛արտայայտուէր մամուլին մէջ՝ «մնայուն» ու «համահայկական» տնտեսական եւ քաղաքական կառոյցներու ստեղծումին հետ կապ ունի: Հասկնալի դժուարութիւններ՝ որոնք ժամանակ կը պահանջեն լուծուելու համար: Եւ մենք ալ ժամանակին կը խորհէինք թէ Շուշիի եւ Լաչինի ազատագրումը, որ նոյն օրերուն զուգադիպեցաւ՝ հոյակապ առիթ մը պիտի ըլլար սփիւռքի դրամահաւաքի արշաւը, որուն մեր ազգը կու տար լայնօրէն ու սրտաբուխ՝ յաղթանակի ոգեւորութեան ալիքէն տարուած...:

Ու հիմա նոր յաղթանակի՞ մը պէտք է սպասենք՝ թէ ցայտակալենք այժմու ճգնաժամը որու մասին Մ.Տ.Կ.ի խօսնակին բառերը, ճայնասփիւռէն լսուած՝ այնքան եղերական հնչում մը ունէին):

Հատորներուն երկրորդ թէման շատ աւելի բարդ է: In Search of Spiritual Life անգլերէն անունը կարելի է «Ի Խնդիր Ոգեկան Կեանքի» ձեւով թարգմանել եւ այն ատեն կ՛ունենանք մտածումներու շարք մը որ ոչ միայն Ամերիկայի անգլիախօս հայ երիտասարդութեան կրօնական դաստիարակութեան կը ձգտի, ինչպէս հեղինակը կ՛ըսէ նախաբանին մէջ՝ այլ կը ջանայ նաեւ կրօնական զգացումը բանականութեան կաղապարին մէջ թափել, բան մը որ մարդ արարածին նետուած մեծագոյն մարտահրաւէրներէն մին է: Ինչո՞ւ համար է որ խորանէն արուած քարոզ մը մեզ կրնայ յուզել ու նոյնիսկ համոզել բայց նոյն բառերը երբ գրուին ու կարդացուին իրենց շրջապատէ դուրս՝ ջերմութենէ ու գոյնէ պարպուած կը թուին մեզի: Ինչքա՜ն մեծ է զգայարանքներու դերը հաւատքի նման այդքան վերացական նիւթի մը նուաճումին մէջ: Փասքալն էր որ կ՛ըսէր թէ եթէ անհաւատ ամէն օր կանոնաւոր կերպով ծունկի գայ ու բազկատարած աղօթքի բառերը ըսէ, աղօթքի արտայայտութիւնը տալ դէմքին ամենայն անկեղծութեամբ ու լրջութեամբ՝ ի վերջոյ հաւատացեալ կը դառնայ...:

Դառնանք հոգեւորականին ու իր անխաբելի ճիգին՝ որ ոգեկան իրականութենէն կը փորձէ բառերու եւ խօսքերու շօշափելի իրականութեան անցնիլ: Եւ մէկ մը յաջողած՝ կը յուսայ որ իր ընթերցողը եւ ոգեկանին մակարդակին բարձրացած՝ պիտի դիմանայ հոն, այլակերպուած հայ երիտասարդ մը, Աստուածայինին գիտակցութեան մօտեցած (չենք համարձակիր «հասած» բառը գործածելու) եւ որուն բարոյական ուժին շնորհիւ հայ ժողովուրդը պիտի յաղթէ իր այժմու տագնապներուն: Ամէն մարդ ինքը միայն կրնայ ըսել թէ ո՞ր աստիճան անկեղծ է հոգեւորականին ճիգը:

Մեզի կը թուի թէ ան բառերու հետ չի խաղար (կրնան բառե՛րը իր հետ խաղալ - բայց ատիկա ուրիշ խնդիր է, կամ նոյն խնդրին մէկ ուրիշ երեսը) ու կեղծիք չկայ իր կեցուածքին մէջ («կեղծիք» բառը հոս կը գործածուի իր ամէնէն չէզոք, անմեղ իմաստով իբրեւ անխուսափելի ներհակասութիւններու եւ բազմադիմի իմաստներու պայմանը ամէն գործողութեան որ բառերու եւ անոնց ներքին տրամաբանութեան քմայքին կը վստահի իր ընթացքը): Ահա սակայն Գարեգին Կաթողիկոս՝ որ այս վտանգին գիտակցութեան մէջէն կը նայի իր նիւթին:

«Ահա պատկեր մը - եւ ոչ ամբողջական - այն կացութեան (կ՛ակնարկուի Հայաստանի մշակներու կեանքին այժմու "աննկարագրելիօրէն դժուարին" պայմաններուն - Վ.Օ.), որ շօշափելի իրականութիւնն է մեր այսօրուան հայրենիքին իր անմիջական կարիքներու աշխարհին մէջ:

Ես անկարող եմ պատկերացնել ամբողջը: Զեմ ալ խորհիր թէ ուէ՛ մէկը կրնայ կատարել այդ "անկարելի" գործը:

Թափ տուր միտքիդ, թեւ տուր երեւակայութեանդ, եւ այս չոր բառերէն ու նախադասութիւններէն անդի՛ն անցիր, եւ իջի՛ր այդ բառերով սոսկ նշուած -եւ ոչ նկարագրուած- իրական, ապրուած կեանքին:

Մտի՛ր հայ տուներէն ներս, գնա՛ շուկայ եւ գործատեղի, այցելէ՛ հանրային ծառայութեան կոչուած կազմակերպութեանց կեդրոններն ու հաստատութիւնները, եւ տես թէ ի՛նչ լուռ տագնապներ, նեղութիւններ, անձկութիւններ, տառապանքներ կան թաղուած հայրենաբնակ հայրենակիցիդ հոգիին մէջ»:

«Ի Խնդիր Հաւատքի» հատորին մէջի Գարեգին Կաթողիկոսի գրչէն ելած գրութիւնները բոլորն ալ վկայութիւնը կը բերեն երկու յստակ իրողութիւններու որոնք մեր ազգի ներկայ տագնապալի կացութեան մէջ՝ զգացական խարիսխներու դեր կրնան խաղալ: Առաջինը՝ քրիստոնէական ջերմ ու տառապալի հաւատքի մը առկայութիւնն է, իր անձնական խորհրդածութիւններէն մինչեւ 20-ի չափ քարոզ, ճառ, աղօթք, կրօնական դաստիարակութիւն՝ որոնք տրուած են վերջին քառորդ դարու ընթացքին: Ինչ որ ուշագրաւ է այս մասին, այն է թէ ասոնք հանգստեան կոչուած կամ կեանքի հետ հաշիւները փակած ու ամենայն բարեմտութեամբ աշխարհը ազնուացնելու ելած հոգեւորական կամ բարոյախօս մը չէ այլ կեանքի բուռն պայքարներուն ու վայրագ կիրքերու կրկէսին մէջ մտած, աշխարհի մէջ իր ցրուած հօտին հոգն ու կարիքները ստանձնած, իր մարմնի կենսունակութիւնը իրականութեան հեղեղին խառնած մարդ մըն է: Զանի ժամանակ ու համբերութիւն մահուան սպասելու: Իր մէջի հաւատքը իր յանձնառութեան, իր կոչումին՝ կը յորդի վանականի խուցէն ու միջազգային օդակայաններէն, կը պոռթկայ քարոզի հանդարտ, ազնիւ տարազէն, ու Տէր Զօրէն մինչեւ Ժընեւ ու Նիւ-Եորք տրամադիծներու վրայ կը քալէ ան, հայ կաթողիկոսի ճակատագիրը շալկած, իր ազգին տառապանքը մեղմելու, ամոքելու, առնուազն բաժնելու համար ճամբայ ելած ուխտաւորի մը պէս - ահա աս մարդն է, որուն պատգամը եւ յուսահատ ճիգը իր ապրումը փոխանցելու՝ կը յորդի սրտէն, կը յորդի մաքէն ու կը հագնի բառերու ցնցոտիները...: Զի՞ հասկնար արդեօք թէ հաւատքը, կիրքը կամ նոյնիսկ պարզուկ, միամիտ գիւղացի ամօթխած աղջնակի սիրոյ հրճուանքը կարելի չէ բառերու նման լրտեսներու, դաւաճաններու, մաքսանենգներու, կրկնակ-լրտեսներու, աճպարարներու, սրիկաներու վստահիլ...: Անշուշտ որ գիտէ: Ուրե՞մն - ուրեմն՝ ձեռքը չէ...: Արդեօ՞ք homme d'actionի եւ homme de penséeի յաւիտենապէս հակադրուած ու անյարիր եզրերու բացառիկ գոյակցութեան մը պարագան է, եւ որուն այնքան քիչ կը հանդիպինք մեր մշակոյթին մէջ: Բացայայտօրէն, Գարեգին Կաթողիկոս կը հաւատայ Բանին զօրութեան՝ իբրեւ մղիչ ուժը Պատմութեան ու մարդոց կեանքերուն: Նոյնքան բացայայտ է անոր «գործի» ու «արարքի» ընազդը - նուազագոյն փաստը այն հեղեղն է հրատարակութիւններու՝ որոնք զարմանալի յարատեւութեամբ կը հոսին Անթիլիասի տպարանէն ահա քանիէն աւելի տարիներէ ի վեր:

Սիտնի, Աւստրալիա

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԱՐՔԱՅԱԿԱՆ ՁԵՌՆԱՐԿՈՒԹԵԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

Լոնտոնի «Էքոնոմիսթ» շաբաթաթերթը բրիտանական շատ մը ձեռնարկութիւններու մատնուած տագնապին քով կը դնէ նաեւ Ուինտսըրեան Տան դժուարութիւնները, երգիծական ոճով մը:

Արքայական ընտանիքը որ մտերմիկ կոչումով «ձեռնարկութիւն» կը կոչուի, ունի հարցեր որոնք սակայն նիւթական մարզին չեն պատկանիր: Ան բազմաթիւ փոթորկումներ անցուցած է արդէն: Ներկայի վարչութիւնը գործունէութիւնը տարածած է զանազան մարզերու վրայ, շնորհիւ աւելի երիտասարդ արտադրութիւններու եւ բարելաւած է իր համբաւը շեշտը դնելով հանրային յարաբերութիւններու վրայ:

Արքայական արտադրութիւններու շարքին ամենահին ապրանքը մայր թագուհին է որ կը շարունակէ պահել ազդեցիկ տիպարի համբաւը: Ունի «ձեռնարկութեան» պատմական դրօշմը ու միշտ ժողովրդականութիւն կը վայելէ: Սակայն հաւանօրէն հասած է կեանքի շրջանին աւարտին:

Թագուհին վստահութիւն կը ներշնչէ աւանդական յաճախորդներու: Կալլէսի իշխանուհին որ հրապարակ հանուած է 80-ական թուականներու սկիզբին, շուտով դարձած է ձեռնարկութեան աստղը ու տակն ու վրայ բրած անոր ճակատագիրը: Եորքի դքսուհին որ նոյն ձեռնարկութեան երկրորդական արտադրութիւններէն է, առաջին շրջանին որոշ յաջողութիւն մը արձանագրած է. սակայն վերջերս անոնցմէ իշխանուհի Աննի եւ իշխանուհի Մարկարէթի, որոնք փայլուն անցեալ մը չունէին, նոր դիմագիծ մը կարելի եղած է տալ, անոնցմէ կերտելով ամուրի մայրերու խիզախ տիպարներ:

Ձեռնարկութեան այրերը կիներուն չափ ժողովրդականութիւն չեն վայելեր: Իշխան Ֆիլիփ որ թագուհիին մէկ ենթարտադրութիւնն է, յարգարական արժէք ներկայացնելով հանդերձ, հնաբոյր կը նկատուի: Իշխան Զարլզ սկիզբը լաւ ընդունելութիւն գտած է, սակայն քանի մը տարիէ ի վեր յաճախորդները կը գանգատին որ անոր բանիչը թերութիւններ ցոյց կու տայ: Եորքի դուքսին առնական ու պատերազմական հովը առաջին շրջանին խաղաքարտ մը նկատուած էր «մաչոյական» շուկային վրայ, սակայն յետոյ նշմարուեցաւ որ ապրանքը այդ յատկանիշները չէր յաջողեր երկար ատեն պահպանել:

«Ձեռնարկութեան» մեծ երկուութիւնը հոն է որ ան կը ջանայ երկու տարատեսակ պահանջքի գոհացում տալ. կայ աւանդական գործունէութիւնը, ինչպէս՝ կառավարութեան լուծարքը, խորհրդարանական շրջանի բացումը եւլն., եւ միւս կողմէ հանրութիւնը զուարճացնողի դերը: Մինչդեռ նման այլ «ձեռնարկութիւններ» որոնք աւելի զգոյշ են, երկու տեսակի գործունէութիւններէն միայն մէկուն մարզին մէջ ներկայութիւն ցոյց կու տան: Օրինակ, Մոնաքոյի Կրիմալտին հանրութիւնը գրաւելու մարզին մէջ մեծ յաջողութիւն կ՛արձանագրէ շնորհիւ Գարոլին եւ Սթեֆանի իշխանուհիներուն:

Իսկ Հիւսիսային Եւրոպայի ձեռնարկութիւնները -Հոլանտա, Դանիա եւ Շուէտ- կը նախընտրեն աւանդական գործունէութիւնը:

Ուինտսըրները սխալը գործած են երկու մարզերը միախառնելու. մինչդեռ ապրանք մը որքան ժողովրդականութիւն վայելէ, այնքան աւելի դիւրութեամբ կը նկատուին թերիները:

Կալլէսի իշխանուհիին պատճառած դժուարութիւնները, հանրութիւնը գրաւելու մարզին ուրիշ մէկ հարցը երեւան կը բերեն. ան այնպիսի հետաքրքրութիւն մը արթնցուց որ վայելեց յաճախորդներու ընդհանուր փարումը, ի վնաս ձեռնարկութեան այլ արտադրութիւններուն: Իր մտերիմ մէկ խօսակցութենէն յայտնի եղած է որ ան գոհ չէ «ձեռնարկ»ին ղեկավարութեան ձեւէն. իսկ եթէ մեկնի, վախ կայ Ուինտսըրներուն համար որ յաճախորդներու ամբողջութիւնը հետը քշէ, տանի:

Ձեռնարկութիւնը տակաւին լուրջ մրցակիցներ չունենալով, պէտք է կարենար ներկայի դժուարութիւններուն յաղթել: Սակայն լաւ կ՛ըլլայ եթէ անոնցմէ դաս մը քաղէ. այնքան ահապարանքով պէտք չէր ընդարձակել գործունէութեան գօտին, արհամարհելով որակը որ լաւագոյն ապրանքներուն արժեզրկումին պատճառ եղաւ:

Ուինտսըրներու պատահածները չափանիշ են յաճախորդներու ակնկալութեան. արքայական արտադրութիւն մը պէտք է նպատակին ծառայէ, որոշ սահմաններու մէջ հանրութիւնը գրաւելով յատկանիշ մըն ալ ունենալով: Ակնկալութեան միջինէն վար մնացած ապրանքները մաղելով կարելի է Ուինտսըրեան ապրանքները կրկին հրապարակ հանել ու անոնց յաւակնութիւնները մեղմելով սահմանափակել վնասներու հեռանկարը: Հակառակ պարագային, Ուինտսըրները պէտք է ուշադիր ըլլան որ զիրենք չգնէ «Թաչըրեան» ձեռնարկութիւնը..:

ՔԱՂՀԱՆ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՍԿԻՒՏԱՐԻ Ս. Խաչ Եկեղեցւոյ մէջ, աւանդական մատաղօրհնութեամբ նշուած է Խաչվերացը, նախագահութեամբ՝ Գարեգին Պատրիարքի: Եկեղեցական արարողութեան յաջորդած է սիրոյ սեղան մը, որու նաեւ նախագահած է Պատրիարքը: Թաղային Խորհուրդի տեղեկագիրը կարդացած է ատենապետը՝ Յակոբ Սրկ. Քէչքինեան, որ բացատրութիւններ ալ տուած է Ներսէսեան - Երմոնեան վարժարանի, Երից Թաղի Աղքատախնամի եւ այլ աշխատութիւններու մասին: Հաշուեկշիռն ալ ներկայացուցած է ատենադպիրը՝ Յարութիւն Սիրանեան: Գործադրուած է գեղարուեստական բաժին մը:

**

ԳՆԱԼԸԻ մէջ, յաւարտ Ս. Գր. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ պատարագին, Մեսրոպ Եպիսկ. բացօթեայ անդաստանէն առաջ յատուկ ուղերձով մը անդրադարձած է վերամուտին եւ թելադրած ծնողքներուն պահանջկոտ ըլլալ վարժարաններու նկատմամբ: Յիշելով որ անցեալ տարեշրջանին, Պոլսոյ համայնքը 17 միլիառ թրքլիրա ծախսած է (շուրջ 12 միլիոն ֆրանսական Ֆր.) իր 16 ազգային վարժարանները ոտքի պահելու համար (Խմբ. «Յառաջ»ի.- Պառիզ՝ 50 հազարի հազիւ հասնող այս գաղութին, որ նման գիտակցութիւն ունի) շեշտած է .- «Արդեօ՞ք 17 միլիառ արժողութեամբ հայերէն եւ կրօնք ջամբուած են 4900 աշակերտներուն», աւելցնելու համար որ ծնողքները պէտք է փոխարէնը պահանջեն, քանի որ վարժարաններու մակարդակը արագ վայրէջքի մէջ է: Այսօր կը սարսափի տեսնելով այս կամ այն լիսէի շրջանաւարտը որ չի կրնար երկու բառ հայերէն քով քովի բերել:

**

ԼԻԲԱՆԱՆԻ երեսփոխանական ընտրութիւններուն երեսփոխան ընտրուած են հետեւեալ Հայերը.- Խաչիկ Պապիկեան (7015) ձայնով), Սուրէն Խանամիրեան (6392), Եղիա Ճէրէճեան (5941), հայ կաթողիկէ համայնքէն՝ Յակոբ Զուխարաեան (6051), աւետարանական համայնքէն՝ Նուրիճան Տէմիրճեան (12.312):

ԱՍՈՎ ԱՆԿԷ

ՓԼԻՒԹՈՆԻՈՄԻՆ ԵՐԿԱՐ ՈՒՂԵՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ

Ճափոնի Եոքահոմա նաւահանգիստէն նաւ մը մեկնած է Շէրպուրէն հոն փոխադրելու համար Ֆրանսայի մէջ զտուած թոն մը փլիւթոնիոմ մետաղը: Նաւը յատուկ սարքաւորումներով օժտուած է ապահով կերպով փոխադրելու համար բեռը: Պահականաւեր ալ պիտի ընկերանան անոր: Որպէս ապահովութեան միջոցառում զաղտնի կը պահուի թուականը երբ փլիւթոնիոմը նաւ պիտի բեռցուի, ինչպէս նաեւ քառասնօրեայ ճամբորդութեան ուղեգիծը:

**

ԱՇԽԱՏԱՆՔԸ ԿԸ ՄԵՌՑՆԷ

Ճափոնի Աշխատանքի Նախարարութիւնը կը պատրաստուի կանխազգուշական միջոցներու ձեռնարկելու karoshi-ի դէմ. karoshi կը նշանակէ չափազանց աշխատանքի հետեւանք՝ մահ: Լուրը հաղորդուած է օրաթերթի մը կողմէ որ կ'աւելցնէ թէ ձեռնարկութիւններէն պիտի պահանջուի բժշկական յատուկ քննութիւն մը կազմակերպել: Նկատի ունենալով որ karoshi-ն կը հետեւի կաթուածի կամ սրտի տագնապի մը, բժշկական քննութիւնը առաւելաբար պիտի կեդրոնանայ ենթականերու սրտին եւ ուղեղին վրայ:

**

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԵՐԿԱԹՆԵԱՅ ՎԱՐԱԳՈՅՐԸ

Արեւելեան Եւրոպայի, Պալքաններու, Ասիոյ ժողովուրդները կը խռնուին բարեկեցիկ Եւրոպական Համարակապետութեան դռներուն առջեւ: 2-3 միլիոն ապաստանեալ կայ միայն նախկին Եուկոսլաւիայէն: Բայց նաւը լեցուած է ու տեղ չկայ եկուորի: Բայց ո՞ր կառավարութիւնը պիտի յանդգնէր բացէ ի բաց լսել ատիկա: Ուրեմն, քովընտի միջոցներ ձեռք կ'առնուին. մէկը մուտքի արտօնութեան պարտաւորութիւն կը հաստատէ, ուրիշ մը քոթաներ կը սահմանէ. դռները մէյ մը կը բացուին, մէյ մը կը փակուին: Գերմանիա ամէնէն մեծ թիւով դիմումներ ստացող երկիրն է. նաեւ ամէնէն հիւրընկալը: Նացի յորջորջուելէ վախնալով կառավարութիւնը չի համարձակիր մերժողական դիրք բռնել, հակառակ այն իրողութեան որ միայն Յուլիս ամսուան ընթացքին 46.496 ապաստանեալ ընդունած է ինչ որ մրցանիշ մը կը կազմէ: Պոն կը փափաքի որ Լոնտոն օգտուելով Համարակապետութեան նախագահութեան իր շրջանէն, անդամ երկիրներուն համար ապաստանեալներու հասարակաց քաղաքականութիւն մը որոշուի. սակայն Բրիտանացիները կը պատասխանեն թէ ատիկա իրենց հարցը չէ:

**

ԻՐԱՔԵԱՆ ՍՏԱՑՈՒԱԾՔԻՆ ՃԱԿԱՏԱԳԻՐԸ

ԱՄՆ, Ֆրանսա եւ Բրիտանիա նպատակ ունին ՄԱԿ-ի Ապահովութեան Խորհուրդին ներկայացնել ծրագիր մը որ կը վերաբերի արտասահմանի մէջ գտնուող իրաքեան ստացուածքներու գրաւումին: Այդ գումարները պիտի գործածուին սննդամթերք ու դեղօրայք գնելու Իրաքի հիւսիսակողմը բնակող Քիւրտերուն համար: Անոնցմով մասամբ պիտի հատուցուին նաեւ Սատտամ Հիւսէյնի Քուէյթ ներխուժումէն տուժածներու կրած վնասները: Մակ-ի ընդհ. քարտուղար Պութրոս Ղալիի համաձայն, շուրջ երեք միլիոն Քիւրտեր թշուառութեան ու հեղուկ վառելանիւթի տագնապի սպառնալիքին դէմ յանդիման կը գտնուին Պաղտատի կողմէ տասը ամիսէ ի վեր կիրարկուած շրջափակումին պատճառով:

**

1.8 ՄԻԼԻՈՆ ԲՐԻՏԱՆԱՑԻՆԵՐ ԱՆՅԱՅՏԱՅԱԾ

Բրիտանական վերջին մարդահամարին տուեալները պրպտելով, Բնակչութեան գրասենեակի մասնագէտները անդրադարձած են որ բնակիչներու 3,5%ը յանկարծակի կերպով անյայտացած են պաշտօնական արձանագրութիւններէն: Այս համեմատութիւնը կը համապատասխանէ 1.8 միլիոն հոգիի որոնք ըստ նախնական տեղեկագրի մը, մերժած են մարդահամարի տոմարներուն մէջ արձանագրուիլ, խուսափելու համար տուրք վճարելու պարտաւորութենէն: Լուրը մեծ զարմանք պատճառած է նախարարութիւններու եւ տեղական վարչութիւններու: Փախստականները հարկատուներու շարքերուն վերադարձնելու համար կառավարութիւնը կրնայ փոքրիկ յեղափոխութիւն մը կատարել ու Անգլիոյ մէջ պարտադրել ինքնութեան թուղթի գործածութիւնը:

AAAS
ASSOCIATION ARMENIENNE D'AIDE SOCIALE

COMMUNIQUE

Le Conseil d'Administration de l'AAAS réuni le 17 Septembre 1992 à son Siège : 77, rue Lafayette, 75009 Paris, a élu les membres du Bureau :

Bureau :

MM. Raoul KAZANDJIAN (Président), Edouard VARTANIAN (Vice-président), André YEDIKARDACHIAN (Trésorier), Jacques POSTOYAN (Trésorier-adjoint), Katchik KATCHIKIAN (Secrétaire générale), Charles YEGUENIAN (Secrétaire général adjoint).

Autres membres :
Madame Nadia FER, MM. Garabet AVEDISSIAN, Albert KALAYDJIAN, Roger KAZIAN, Jean MADOYAN, Gérard MARGOSSIAN, Daniel SEFERIAN, Agop SALMASLIAN, Armand YEDIKARDACHIAN.

ASSOCIATION ARMENIENNE D'AIDE SOCIALE

BUDGET PREVISIONNEL DE 1992

DEPENSES OU CHARGES D'EXPLOITATION

Participation à caractère social		220.000
Secours réguliers	30.000	
Secours exceptionnels	60.000	
Bourses étudiants	75.000	
Bourses collèges	40.000	
Dons	15.000	
Charges de personnel et charges sociales		340.000
Achats et charges externes		170.000
Impôts, taxes et versements assimilés		38.000
Subventions accordées		3.000
Dotations aux amortissements		130.000
TOTAL		901.000

RECETTES OU PRODUITS D'EXPLOITATION

Cotisations	30.000
Dons manuels	150.000
Subventions	2.000
Produits des manifestations	45.000
Quêtes et collectes	2.000
Participation frais de siège	250.000
Produits financiers	422.000
TOTAL	901.000

[illegible]

Լոնտոնի Զիլինկիրեան քառեակը առաջին անգամ ըլլալով երեք նուագահանդէսներ պիտի տայ, Հայաստան, Սեպ. 30-էն Հոկ. 7-ի ընթացքին: Երկու նուագահանդէսները տեղի կ'ունենան Երեւան, երրորդը՝ Գիւմրի: Յայտագրին մաս կը կազմեն Պէթհովըն, Պրիթըն, Հայտըն, Տիգրան Մանսուրեան, Թավէնէր և Շուպէրթ: Այս այցելութիւնը կը կատարուի շնորհիւ Տոքթ. Արմէն Սարգսեանի ջանքերուն, Լոնտոնի հայկ. դեսպանատան գործավարը: Նիւթականը ստանձնած է Պրիթիշ Քաունսիլը, կառավարական կազմակերպութիւն մը, որ պատասխանատու է մըշակութային փոխանակումներու:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՅՈՒՇԵՐ
ՄԱՆԿՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՈՐԲՈՒԹԵԱՆ

ԳԱՌՆԻԿ ԲԱՆԵԱՆ

Պէյրութ, 1992:

ԱՆՑԵԱԼԻ ՅՈՒՇԵՐԻՑ

ԱՐՓԵՆԻԿ ՉԱՐԵՆՑ

ԸՆԴՈՒՆԱՐԱՆ

Ու երազում բացատրում է ինձ՝
- Ինչպէ՞ս յետ տուն տանեմ, աղջիկս պքսորուած, փեսաս բանտում, որդիս բանակում, պապդ հիւանդ...

Ու տատիս կլոր, չագանակագոյն աչքերը միանգամից փոխւում են խոշոր-խոշոր կլոր ապակիների:

...Քնում-արթնանում եմ՝ աչքերս երկինքին, յոյսով, թէ, մի օր դուրս եմ գալու այդ դժոխքից: Միայն տնօրէնն է, որ յուսադրում, գուրգուրում է: Խմբում բոլորս հաւասար ենք: Բոլորից պահանջւում է կարգուկանոնը չխախտել, որ սահմանուած է որբանոցի ներքին կանոնադրութեամբ:

Մի պայծառ, արեւոտ օր էլ ինձ բռնաբար մեքենայով յանձնում են «պլանի գլխի» մանկատուն: Պայծառ եւ արեւոտ օրը ինձ երջանկութիւն էր խոստանում, գոնէ ինձ այդպէս էր թւում...

Յետոյ վատ օրեր ու անհոգի, բիրտ մարդկանց շատ տեսայ: Կեանքն ու ճակատագիրը ինձ երբեք չտուեցին, սակայն այդ մէկը՝ հօրս նուէրը, կարմիր եւ դեղին մետաքսաթելով արեւներ նախշագործած հագուստս այրուելը ինձ համար հրկիզում ու փլուզում եղաւ, որ ցնցեց մինչեւ հոգուս խորքը: Ես 8-9 տարեկան մանուկ՝ հէնց այդ տարիքում փըշրուեց հոգիս ու տառապեց մարմնիս հետ, կանդ առաւ ու անշարժացաւ մէջս ինչ-որ բան, որից յետագայ տարիներին չկարողացայ ազատագրուել:

Մինչեւ օրս էլ որտեղ կարմիր ու դեղին մետաքսաթելով ասեղնագործած արեւներ եմ տեսնում, հօրս եմ յիշում ու այն հրդեհն ու վառարանի պայթելը:

ՄԱԾՆԱ-ՕՃԱՌԱՊՈՒՐ

Մեր ժողովրդի պատմութեան մէջ 1947-1949 թթ. հայրենադարձութեան, ներգաղթի տարիներով են նշանաւորուած: Այդ տարիներին օդային, երկաթուղային, խըճուղային փոխադրամիջոցներում տառացիօրէն ասեղ գցելու տեղ չկար: Գալիս էին ու գալիս՝ օդանաւով, գնացքով, աւտոմեքենաներով: Մարդիկ տարիների կարօտից անհամբեր մղւում էին դէպի հայրենիք:

Որոշուած է մեր մանկատան տարածքում աշխատանքի եւ բնակութեան տեղաւորել մի քանի ընտանիք: Բնակատեղի հետ միասին խոհանոցին կը տրուի աշխատանք՝ համապատասխան մասնագիտութեան գծով:

«Ախպար» Հայերը եկան, ու մենք ճանաչեցինք նրանց. մէկը տղամարդ էր՝ ամուրի, Անգլիայից, անգլերէնի մասնագէտ, մէկ այլ ամուրի՝ իր ծեր մօր հետ, Յունաստանից, խոհարար եւ մէկ գործադիր՝ Պարսկաստանից, կնոջ եւ զաւակների հետ:

Յունաստանցի խոհարարի անունը Բարդուղիմէոս է, ձիգ քայլուածքով, միշտ կոկիկ ու մաքուր, վերնաշապիկի օսլայած օձիքի ճիշդ կենտրոնում սեւ թիթեռնիկ, մազերը խզած ու փայլուն, մէջտեղից ճեղքած երկու մասի: Երեխաները նրա «բալերինա»են կնքում: Ամուրի է, մօր հետ է վերադարձել հայրենիք, ուրիշ ազգական չունի: Խօսելիս աչքերի կոպերը կախուած են ցած, հայեացքը՝ միշտ սեփական կօշիկներին: Ասաց, որ Յունաստանում աշխատել է պարոն Թէոդորակիսի ճաշարանում, որտեղ սեղանները ճերմակ սփռոցներով էին ծածկըւած, կարսոնները՝ ճերմակ կոստիւմներով եւ սեւ «փափիոն»ներով (խօսքը թիթեռնիկի մասին է):

- Կիրակի օրերին ճաշ օրքեսթր էր նըւագէր, եւ կու գային մեր ճաշարան կիներ, մարդարիտազարդ, սեւ մետաքս հագուստներով, եւ տղամարդիկ՝ սեւ ֆըրակներով, մինչ լուսաբաց քէֆ կ'ընէին. քէֆն ալ քէֆ չէր, այլ կայֆ, - ասում է նա՝ ոտնածայրերին ձգուած, երկարացընելով հասակը, ու հայեացքը՝ միշտ ու միշտ սեփական կօշիկներին գամած...

Բարդուղիմէոսը մեր խոհարարն է: Հերթական մի օր սպասում ենք թանապուրի: Սալօջախի վրայ դրուած խոշոր կաթսայում ճերմակ մածնապուրի երեսին դեղին ցորեններ են լողում, ոնց որ փոքրիկ դեղին ճուտիկները ջրի մէջ... Ախորժակներս լարած՝ մտնում ենք ճաշարան: Բերում են ափսէների մէջ լցրած ապուրը ... Գդալը բերանին տանելն ու յետ ափսէի մէջ գցելը մէկ է լինում.

-Այս ի՞նչ է, ինչո՞ւ է ճաշից օճառի համ ու հոտ գալիս...

Բոլորս դուրս ենք ելնում ճաշարանից սոված: Իսկոյն գալիս է տնօրէնն ու կանգնում ճաշարանի մէջտեղում, մի ձեռքը կոնքին, միւս ձեռքի ցուցամատը օդում թափահարելով՝

- Գտէք-բերէք այդ սրիկային:

Խօսքը յունաստանցի Բարդուղիմէոսի մասին է.

- Ես այդպէս էլ գիտէի, սա նրա ձեռքի գործն է, թէ ինչի են էդ չպիոնները ընդունում մեր երկիր... Օճառը դիտմամբ է գցել ճաշի մէջ այդ դիւերսանտը, որ խեղճուկրակ որբերին թունաւորի...

Խոհարարը լուռ, մի կողմ քաշուած կանգնել է. Բարդուղիմէոսը նրա օգնականն է: Տնօրէնը նորից է հրամայում կանչել Բարդուղիմէոսին...

Ահա գալիս է Բարդուղիմէոսը՝ հայեացքը սեփական կօշիկներին, չիկնած.

- Լսում եմ, պարոն դիրեկտոր:

- Քեզ քանի՞ անգամ ասենք, որ մեր երկրում «պարոն» չկայ. «ընկե՛ր» եմ, «ընկե՛ր», հասկացա՞ր:

- Մեղքս ո՞րն է...

- Տօ, տուտուց, ինչ է, մեղքդ չգիտե՞ս, տօ, ցերիւի չպիոն, դո՞ւ չես գցել օճառը ճաշի մէջ...

- Ի՞նչ օճառ, չեմ հասկնար, պարո..., - «ն» տառին չհասած՝ ընկեր դիրեկտոր...

(Շար. 2)

CENTRE CULTUREL SAINT - MESROB

10 bis, rue Thouin, Paris Vᵉ

Հոկտեմբերէն մինչեւ Յունուար
Չորեքշաբթի օրերը, ժամը 20-էն 22
ՄԱՐԿ· ՆՇԱՆԵԱՆ
կը դասախօսէ Յակոբ Օշականի մասին
(հայերէն)
ու կը թարգմանէ «Մնացորդաց»էն էջեր
(ֆրանսերէն)

Մուտքը ազատ է,

Առաջին հանդիպումը տեղի կ'ունենայ Հոկտեմբեր 14-ին։

d'Octobre à Janvier, chaque semaine le Mercredi de 20h à 22h
MARC NICHANIAN
proposera un cours
sur *Hagop Ochagan* (en arménien)
et traduira des passages
de son roman «Mnatsortats» (en français)
Première séance le 14 Octobre.

Entrée libre..

– ՎԵՐԱՄՈՒՏ –

«ԳԱՐՈՒՆ»
ՄԱՆԿԱ-ՊԱՏԱՆԵԿԱՆ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲ

1992-1993 տարեշրջանի դասընթացքներն ու փորձերը կը վերսկսին Շաբաթ, Հոկտեմբեր 3, ժամը 16·30-ին, Պօմոնի Փըրանսական մշակոյթի կեդրոնին մէջ՝ Ավընիւ Շառլ Բառուզ։

Այս տարի կը դասաւանդուին՝
ա.- երաժշտական հիմնական գիտելիքներ,
բ.- միաձայն խմբերգներ ու երգեր,
գ.- բազմաձայն խմբերգներ,
դ.- Սոլֆէժ։

Կ'ընդունուին նոր փոքրիկներ, պարմանի-պարմանուհիներ մինչեւ Հոկ· 3։

Արձանագրութեանց համար դիմել տընօրէնութեան, հեռաձայնելով՝
91· 87· 43· 71 թիւին։

**

ՓԱՐԻԶ
Ս· ՄԵՍՐՈՊ

Փարիզի Ս· Մեսրոպ Մշակութային Միութեան միօրեայ վարժարանի վերամուտը տեղի կ'ունենայ Շաբաթ, Հոկտեմբեր 3, ժամը 14-ին։

Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան Շաբաթ օրերը, ժամը 14-էն 17, 5 - 14 տարեկան աշակերտներու համար։

Կը դասաւանդուին հայերէն լեզու եւ Պատմութիւն, կրօնագիտութիւն, հայկական երգ եւ պար։

Արձանագրութեանց համար հեռաձայնել՝ 42· 78· 31· 98 թիւին։

Վարժարանի հասցէն՝
10 bis, rue Thouin, Paris Vᵉ

Հ· Բ· Ը· Մ· – ՄԱՐՍԷՅԼ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Հայաստանէն 36 հոգինոց պարախումբ մը ճամբայ ելած է հանելով Լեհաստան· հոն ունեցած են դժուարութիւններ· երբ հասած է Ֆրանսա, դիմում ըրած է Հ·Բ·Ը·Մ· - Մարսէյլի։

Միութիւնս անմիջապէս իր սիրայօժար մասնակցութիւնը բերած է անոր նուիրելով 10·000 Ֆր·։

Պարախումբը ապահով վերադարձած է հայրենիք։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ալֆորվիլի Ս· Պօղոս - Պետրոս եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը Աստուածածնի տօնին առիթով շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.- Խաղող նուիրած են՝ Պ· Նորայր Իփէքճի, Պ· Արսէն Գարօղլու, Տէր եւ Տիկին Նոտարեան, Տէր եւ Տիկին Տիգրան Քէօսէեան, Տիկին Մարի Իլէրէզօ, Պ· Գրիգոր Պարտաք, Տիկին Արշալոյս Կարսիա-Թորոսեան, Պ· Խաչիկ Թօրթաչ, Տիկին Ազատուհի Մուրատեան, Պ· Թորոս Պատուականեան, Պ· Անդրանիկ Թորոսեան, Հայոտնեան ընտանիք, Սինանեան ընտանիք, Պ· Բենիամին Չէթինքայա, Տէր եւ Տիկին Աստուչան Կիւլէսէր։ Ոմն 50 Ֆր·, Տիկին Մարիձա Պետիկեան 100 Ֆր·, Պ· Ժիրայր Բէհըլիվան 500 Ֆր·, Պ· Խաչիկ Գումրու 100 Ֆր·, Տիկին Մանուշակ Ջիջիրեան 200 Ֆր·։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՎԻԹՐԻ.- Տիկին Սիւզան Քելֆէնէք - Շահինեան 500 Ֆր·։

BAIL A CEDER

ԾԱԽՈՒ Է

ԲԱԼՈՒԵԱՆ ԳՐԱՏՈՒՆԸ

առողջական պատճառներով։

Հետաքրքրուողները կրնան դիմել հետեւեալ թիւերուն.–
45 - 23 - 24 - 97 կամ՝ 43 - 40 - 92 - 09

Մինչ այդ՝ գրատունը բաց է ամէն օր, ժամը 15-էն 18·30։
9, rue de Trévise, Paris 9ème
métro Cadet

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՄԻՋՄԱՍՆԱՃԻՒՂԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Շրջ· Վարչութիւնը կը հրաւիրէ Փարիզի շրջանի բոլոր մասնաճիւղերը միջմասնաճիւղային ժողովի մը, Ուրբաթ, Հոկտեմբեր 2, ժամը 20-ին, Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ՝
17, rue Bleue, Paris 9e

CONCERT

DE MUSIQUE ARMENIENNE
avec la participation de
ASTRIG DEDEYAN - *chant*
Chantal PERRIER-LAYEC au *clavecin*
Le QUATUOR ANI :
Jean-Claude PCHEUREKDJIAN - *violon*
Sona KOCHAFIAN - *violon*
Jacques CHIRINIAN - *alto*
Chahan DINANIAN - *violoncelle*
interpreteront des œuvres du *Père Komitas* et *d'Edouard Mirzoyan.*
le Samedi 3 Octobre à 21 heures
Chapelle des Saints Apôtres
9, rue des Loriettes — 93170 Bagnolet
Prix des places : 60 F. tarif plein
45 F. tarif réduit et Bagnoletais
Renseignements : Service Culturel
Tél. : 43. 63. 51. 71.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

Ս· ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԻՆՆԻՍՈՒՆԱՄԵԱԿ
ՓԱՐԻԶԻ Ս· ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ - ՄԿՐՏԻՉ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ
ՀԻՄՆԱՐԿՈՒԹԵԱՆ՝ 1902 ՀՈԿ· 5

Կիրակի, Հոկ· 4-ին, Փարիզի Առաջնորդանիստ Ս· Յովհ· - Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ հիմնարկութեան իննիսունհերորդ տարեդարձն է։

Այս առթիւ, Մայր Եկեղեցւոյ մէջ կը մատուցուի հանդիսաւոր պատարագ ժամը 10·30-ին։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԳԻՒՏ ԱՐՔ· ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ
կաթողիկոսական Պատուիրակ Եւրոպայի
Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

Ի ժամու պատարագի՝ Գոհաբանական մաղթանք կը կատարուի Մայր Եկեղեցւոյ ի կեանս եղող բոլոր բարերարներուն եւ անոնց ընտանիքներուն արեւշատութեան համար։

Պատարագի վերջաւորութեան, մասնաւոր Հոգեհանգիստ կը կատարուի եկեղեցաշէն բարերար ԱՂԵՔՍԱՆԴՐ ՄԱՆԹԱՇԵԱՆ-ի, ՄԱՆԹԱՇԵԱՆ ընտանիքի եւ Մայր Եկեղեցւոյս հանգուցեալ բոլոր բարերարներուն հոգիներուն համար։

Եկեղեցական արարողութիւններու աւարտին՝ Մայր Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութեան եւ Տիկնանց Յանձնախումբին կազմակերպութեամբ, ուխտի այս օրուան առթիւ, ժամը 13-ին, Առաջնորդարանիս «Նուրհան Ֆրէնկեան» սրահին մէջ Մատաղի Սիրոյ Սեղան եւ Յիշատակի ճաշ տեղի կ'ունենայ ի յարգանս Մայր Եկեղեցւոյ բարերարներուն։

Հրաւիրուած են Մայր Եկեղեցւոյ բարերարներն ու անոնց հարազատները՝ մասնակցելու սոյն սեղանին։

Նոյնպէս, սոյն ճաշին կրնան մասնակցիլ հաւատացեալներ։

Մատաղի ճաշին ընթացքին՝ Մէթր ԱՐՄԷՆ ԲԱՐՍԵՂԵԱՆԻ, Պ· ՊԱՏՐԻԿ ԿԷՆՃԵԱՆԻ, ՄԻՔԱՅԷԼ ՍՐԿ· ԳԱՐԱՆՖԻԼԵԱՆԻ եւ ՊԵՐՃ ՍՐԿ· ՄԱՍԼԱՔ-ի կը յանձնուին Ամենայն Հայոց Հայրապետի Օրհնութեան եւ Գնահատանքի Կոնդակները։

Կը հրաւիրուին բոլոր հայրենակիցները յիշատակի եւ յարգանքի այս արտայայտութիւններու Պատարագին, Հոգեհանգիստին եւ Տօնախմբութեան՝ Բարերարներու օրինակով իրենց նուէրներով հոգածու դառնալու մեր Եկեղեցւոյ բարգաւաճման։

Տեղերը սահմանափակ ըլլալով, ճաշին մասնակցիլ փափաքողներէն կը խնդրուի կապ հաստատել Տիկնանց Յանձնախումբին հետ՝ ամէնէն ուշ մինչեւ Հոկտեմբեր 1։ Բարերարներն ու իրենց ընտանիքները հրաւէրները կը ստանան թղթատարով։

Ս· ՅՈՎՀ·-ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ

Բարերարներն են.-

Եկեղեցաշէն բարերար՝ Աղեքսանդր Մանթաշեան, Հմայեակ Ալեքսանեան, Զապէլ Ալթունեան, Արաքսի Ակոնայեան, Մարիամ եւ որդի Գուրգէն Ակոնայեան, Հայկ Աղապէկեան, Հրանդ Աղապէկեան, Վերժհայմ Աղապէկեան, Նոյեմի Ամպէրեան, Վահրամ Արսլանեան, Վիքթորիա Արսլանեան, Ժան - Փիէռ Անուանեան, Լէոնիդին Անուանեան, Եփիմէ Աւետիսեան (Անայիս), Մարիամ եւ Յովհաննէս Բարսեղեան, Միհրան եւ Թագուհի Գավէզեան, Սեդրակ Գաւունեան, Մայրանոյշ Գործունեան, Արմենակ Գույումճեան, Պերճ Գույումճեան, Սրբուհի Զատիկեան, Նշան եւ Հայկանոյշ Զէյվէյեան, Հայկ Զրուանդեան, Աթանագինէ Էգնայեան, Օննիկ Էթմէքճեան, Իրեն Էնկէլ - Գույումճեան, Յովհաննէս Ըշըլեան, Վարդան եւ Երանուհի Թիւթիւնճեան, Աստրա Թորոսեան, Զարուհի Թորոսեան, Խաչիկ Թորոսեան, Յարութիւն Ժամկոչեան, Եսթեր Իչքալացեան, Վահագն Իչքալացեան, Ճէյմս եւ Ռոզա Խըտըրշահ, Բիւզանդ Խոտիկեան, Սիլվարդ Խուկասեան, Տիգրան եւ Մարիամ Կակաղեան, Անդրանիկ եւ Փայլիկ Կէնճեան, Վրոյր Հալէպլեան, Արմենակ Համբարձումեան, Գաբրիէլ Համբարձումեան, Աբրահամ Ղուկասեան, Վալանթէն Ղուկասեան, Անիճա Ճիհանեան, Սարգիս - Մինաս Ճիհանեան, Յովհաննէս Մալեանց, Արմէն Մամէգ, Եսթեր Մամէգ - Գարամանեան, Ռաֆայէլ Մարկոսեան, Արմինէ Մելիք - Գալէնտէրեան, Միհրանոյշ Մեսրոպեան, Եփրեմ Միհրան - Եփրեմեան, Տիրուհի Միքայէլեան, Գառնիկ Մոմճեան, Զօհրապ Մուրատեան, Զարմայր եւ Վարդուհի Մուսայեան, Կարապետ Յակոբեան, Վարդանոյշ Յակոբեան, Սիմոն Յովնանեան, Վանուհի Յովնանեան, Պօղոս Նուպար Փաշա, Մարկրիտ Շմաւոնեան, Յարութիւն Որբերեան, Ռուբէն եւ Մարի Որբերեան, Մարգրիտ Ուզունեան, Յոլինէ Զիլինկիրեան, Ռոզա Պագըրճեան, Գաբրիէլ Պալապանեան, Արա Պարթեւեան, Եդուարդ Պապեան, Երուանդ Պարկէրճեան, Թամար Պարպիրոթ, Թագուհի Պետոյեան, Արմէն Պետրոսեան, Խաչատուր Պետրոսեան, Մելքոն Պետրոսեան, Մուշեղ Պետրոսեան, Սոֆիա Պետրոսեան, Զապէլ Պէօճէքեան, Վեհանոյշ Ջրբաշեան, Զօհրապ Սանթուրճեան, Բարսեղ եւ Թագուհի Սարաֆեան, Յարութիւն Սետիկեան, Վահրամ Սէֆէրեան, Լէա Սէրայտարեան, Թադէոս Սթաթեան, Հայկազ Սինանեան, Սիմոնն Տակառեան, Օհան Տակառեան, Բարսեղ եւ Ագնիւ Տամլամեան, Յակոբ եւ Մարիամ Տամլամեան, Մովսէս եւ Նարդուհի Տէմիրճեան, Մարի Ա· Տէտէյեան, Արաքսի Տէր - Մեսրոպեան, Թորգոմ Տէր - Մեսրոպեան, Մեսրոպ Ա· Քհնյ· Տէր - Մեսրոպեան եւ Երէցկին Փէրուզ Տէր - Մեսրոպեան, Յակոբ Տէր - Յակոբեան, Սիմարփի Տէր - Ներսէսեան, Բագդէն Տէր - Սարգիսեան, Զաւէն Տէր - Սարգիսեան, Գրիգոր Փաթթուքեան, Աւլէն Փափազեան, Հերմին Քանթար, Սօֆի Ռօզ Քանճեան, Սեդրակ Քարեան, Մանիա Քոչարեան, Ստեփան Քոչարեան, Աչոտ Ֆրէնկեան, Սիրանոյշ Ա· Ֆրէնկեան, Մօրիս Օպէր, Աղաւնի Թորոսեան, Սրբուհի Թորոսեան, Արամ Մարտիրոսեան, Անորէ Յարութիւնեանց, Սեդրակ եւ Ալիս Յովսէփեան, Արա Սերոբեան, Մարգրիտ Փափազեան, Վերժին Մոմճեան, Մարիամ Տակառեան, Միհրան Եփրեմեան, Գառզուհի Զաքարեան, Վարդավառ Կէօվչէնեան, Փէրուզ Յակոբեան, Մարի Պէկեան, Յոլինէ Պէրպէրեան, Լիսա Աշճեան։

ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅՍ Ի ԿԵԱՆՍ ԵՂՈՂ ԲԱՐԵՐԱՐՆԵՐՆ ԵՆ· –

Անանուն բարերար մը, Նուրհան Ֆրէնկեան, Աննիճա Ալեքսանեան, Անուանեան ընտանիք, Մարիամ Գաւունեան, Մարի Ժամկոչեան, Միշէլ Ժամկոչեան, Նշան Ժամկոչեան, Արմենուհի Խոտիկեան, Պատրիկ Կէնճեան, Սոնիա Կէնճեան, Արեգնազ Միսիլհիւրէ, Յովհաննէս եւ Լուսիա Միթէվէլեան, Արշալոյս Միթէվէլեան, Յարութիւն Միթէվէլեան, Արաքսի Մուրատեան, Թագուհի Յարութիւնեան, Յաբեթ Յարութիւնեան, Վահէ Զիլինկիրեան, Գէորգ Պագըրճեան, Անահիտ Ռաֆայէլ Պետոյեան, Գարօլ - Անոյշ Պետոյեան, Մախմանուէլ - Աստղիկ Պետոյեան, Մարիամ - Սէսիլ Պետոյեան, Միշէլ Պետոյեան - Քրէթէլէն, Սարգիս Պետոյեան, Սիրարփի Սանթուրճեան - Հալէպլեան, Վարդգէս Տակառեան, Մարտէկ Տակառեան, Խաժօն Ղազերեան, Մարգրիտ Ղազերեան, Հայկանոյշ Մարտիրոսեան, Արա եւ Հուրի Երեւանեան։

VOYAGE ARMENIE 1992
(Départ chaque semaine)

A) TRANSPORT AERIEN SEUL

aller retour 4300 Frs
aller ou retour simple 2500 Frs
Réduction enfant 50%
Réduction bébé 90%

franchise bagage autorisée
40 Kgs par personne

B) VOYAGE ORGANISE A LA CARTE

Prix par personne
(la première semaine)
En chambre double 5100 Frs
En chambre individuelle 5350 Frs
Semaine supplémentaire en double 450 Frs
Semaine supplémentaire en ind. 700 Frs

Notre prix comprend :
- le transport aérien en classe économique
- les transferts : aéroport - hôtel - aéroport
- l'hébergement de première catégorie avec le petit déjeuner
- les frais de visa.

POUR TOUS RENSEIGNEMENTS

Varoujan SARKISSIAN
SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté 69003 LYON
Tél.: 78 60 13 66 Fax.: 78 60 92 26

Levon BAGHDASSARIAN
SABERATOURS
31, rue d'Argenteuil, 75001 PARIS
Tél.: 42 61 51 13 Fax.: 42 61 94 53